LITUANISTIKOS INSTITUTAS

VACLOVAS BIRŽIŠKA

# ALEKSANDRYNAS

SENŲJŲ LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ
RAŠIUSIŲ PRIEŠ 1865 M.
BIOGRAFIJOS
BIBLIOGRAFIJOS
IR BIOBIBLIOGRAFIJOS

## II

XVIII-XIX amžiai

Išleido JAV LB
Kultūros
Fondas

Čikaga, 1963

INSTITUTE OF LITHUANIAN STUDIES

VACLOVAS BIRŽIŠKA

# ALEKSANDRYNAS

BIOGRAPHIES
BIBLIOGRAPHIES
AND BIO-BIBLIOGRAPHIES
OF OLD LITHUANIAN AUTHORS
TO 1865

II

18th-19th Centuries

Published by the
Lithuanian-American
Cultural Fund, Inc.

Chicago, 1963

## *Paskutiniojo brolio pratarmė*

*Pomirtinį brolio Vaclovo veikalo „Aleksandryno" leidinį — visas tris jo dalis — suredagavęs, papildęs ir spaudai paruošęs, vyriausias mano brolis Mykolas mirė Los Angeles mieste, Kalifornijoje, 1962 m. rugpiūčio 24 d., pats tesulaukęs tik 1960 m. išleistos pirmosios jo dalies. „Aleksandryno" II dalis buvo spausdinama, kai brolį Mykolą, betaisantį II dalies korektūros skyrių apie Jurgį Ambraziejų Pabrėžą, 1962 m. rugpiūčio 23 d. ištiko smūgis ir dėl jo dešinės pusės paralyžius.*

*Vaclovo palikime nesuradus kažkur dingusių straipsnių apie Donelaitį ir Strazdą, „Aleksandryno" II dalyje broliui Mykolui teko juos pačiam parašyti.*

*Brolis Mykolas, galutinai suredagavęs „Aleksandryno" III dalį dar prieš savo mirtį, spėjo ją pasiųsti spausdinti.*

*Būdamas paskutinysis Biržiškų pavardės atstovas ir vartotojas, tos šeimos ir savo vardu tariu nuoširdų ačiū visiems tiems, kurie, suprasdami didžią „Aleksandryno" svarbą Lietuvos mokslui, ryžosi tesėti visų jo trijų dalių išleidimą.*

*Čia ypač gili padėka priklauso: JAV LB Kultūros Fondui, finansavusiam ir finansuojančiam „Aleksandryno" leidimą; Lituanistikos Institutui ir jo prezidentui prof. dr. P. Jonikui, lyginusiam kalbą bei kitu savo talkininkavimu ir nenuilstamų pastangų dėka padėjusiam „Aleksandryną" išleisti; M. Morkūnui ir jo spaustuvės darbininkams, kruopščiam rinkėjui V. Būtėnui; Ohio Lietuvių Gydytojų Draugijai ir visiems kitiems, finansiniu įnašu parėmusiems „Aleksandryno" antrosios dalies išleidimą.*

*Tad Didžiojo Lituanisto brolio Mykolo paskutinė valia ir pageidavimai liks įgyvendinti.*

*Viktoras Biržiška*

# 1. Gabrielius Engelis

**Biografija.** 1687 m. mirusio Tilžės kunigo Mykolo Engelio sūnus, gimė Tilžėje 1665 III 5 (A. Bruožis, sekdamas Schroederiu, duoda 1685 III 5 datą). Turėdamas 11 metų, jis 1676 X 21 buvo įmatrikuliuotas Karaliaučiaus universitete, tačiau stojo ne į patį universitetą, bet į vidurinę mokyklą. Antrą kartą įsimatrikuliavo tiktai 1702 X 16, tai, matyti, vidurinę mokyklą baigęs, ilgesnį laiką kur nors precentorium dirbo. 1710 V 26 ordinuotas kunigu, buvo paskirtas į Tolminkiemį, bet jau tų pačių metų rugpiūčio mėn. buvo iškeltas į Žilius (pagal A. Bruožį, į Mielkiemį, tiktai 1711 m. į Žilius, pagal Schroederį — į Mielkiemį, bet tais pačiais metais į Žilius). Žiliuose buvo kunigu ligi 1731 m. 1726-1731 m. buvo kartu ir pirmasis Stalupėnų inspekcijos inspektorius.

1718 m. Lysijui atvykus į Mažąją Lietuvą ir pradėjus čia vykdyti vietos lietuviams žalingą tikybinę ir mokyklinę politiką, Engelis stojo kunigų opozicijos prieš Lysijų priekyje, nors 1719 IX 20 jis pats be pastabų buvo aprobavęs Lysijaus suredaguotą katekizmo vertimą. 1721 m. jam pavyko pasimatyti su Prūsijos karalium Pridrikiu Vilhelmu I ir jį įtikinti Lysijaus politikos kenksmingumu. Lysijus buvo pašalintas, jo vietoje pastatytas Engelis su J. J. Kvantu (Quandtu) ir Sahme ir jiems buvo pavesta organizuoti Mažosios Lietuvos mokyklas. 1721 V 18-19 jie Tilžėje sušaukė Tilžės, Ragainės ir Labguvos vyskupų ir kunigų konferenciją reformos principams nustatyti, bet jau 1722 I 22 jie buvo pakaltinti neveiklumu ir pašalinti. Savo reformos projekte Engelis numatė kiekvienoje parapijoje įkurti 10 pradžios mokyklų.

Engelio vietoje buvo pastatytas Mansbergas, kuris tačiau dėl tos pačios priežasties 1724 IX 20 irgi buvo pašalintas. 1726 m. karaliui Pridrikiui Vilhelmui vėl apsilankius pakeliui Žiliuose ir pernakvojus Žilių klebonijoje, Engeliui vėl pavyko paveikti jį, ir nuo 1726 VII 11 jam vėl buvo pavesta tuos pačius mokyklų reikalus tvarkyti (tai ir buvo anoji Stalupėnų inspekcijos inspektoriaus tarnyba). Reformą baigti 1728 VII 31 buvo pavesta profesoriui Wolffui ir Rogaliui. Vėliau Engelis reformos vykdyme jau nebedalyvavo.

1731 m. susiginčijęs su Tilžės aukštesniuoju valdininku Brandtu, jis iš Žilių buvo iškeltas į Kretingalę. Čia 1746 III 2 jis įsigijo ūkį Medikiuose, prie pat Žemaitijos sienos. Mirė Kretingalėje 1761 m. kovo 19 d., susilaukęs 96 metų amžiaus. Nuo 1749 VIII gavo adjunktu precentorių Jokūbą Proisą (Preuss).

Turėjo brolį Mykolą, įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete 1697 X 30. Šio sūnus, Mykolas Zigmantas, buvo vėliau kunigas.

**Raštai.** (Lysijų nušalinus, Engelis žymiai ištaisė vad. Lysijaus katekizmą ir tokį pirmą kartą 1722 m. išspausdino).

**Dokumentai.** 1) 1721 VIII 17 Engelio raštas J. J. Kvantui apie Mažosios Lietuvos mokyklų būklę. Ištraukų duoda *A. Keil* Altpr. Monatsschrift XXIII 1886 p.120.

2) **1721 XI 7 Pridrikio Vilhelmo I reskriptas apie Engelio, Kvanto ir Sahmės paskyrimą į mokyklos reformos komisiją.**

Ištraukų duoda *A. Keil* l.c. p.120.

3) 1722 I 22 Karaliaučiaus administracijos raštas apie mokyklos komisijos neveiklumą.

Ištraukų duoda *A. Keil* l.c. p.123.

4) 1727 I 12 Engelio rašytas karaliui raštas, kuriame jis išdėsto savo projektą mokykloms tvarkyti.

Ištraukų duoda *A. Keil* l.c. p. 126-127.

5) 1727 II 6 Pridrikio Vilhelmo I raštas, kuriame jis aprobuoja Engelio projektą ir Karaliaučiaus aukščiausiajai administracijai įsako, sutartinai su konsistorija dirbant, mokyklų reikalą sutvarkyti taip, kaip Engelio projekte numatyta.

Ištraukų duoda *A. Keil* l.c. p.127.

6) 1728 VII 11 karaliaus reskriptas, kuriuo mokyklų pertvarkymas pavedamas prof. Wolffui ir Rogalliui.

Ištraukų duoda *A. Keil* l.c. p.128.


**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Kirchengeschichte 1769 p.668.

*L. Rhesa* Geschichte d. litthauischen Bibel 1816 p.39.

*L. Gebauer* Unterrichtswesen in Preussen — Neue Preuss. Provinzial Blaetter II F. 1852 II B p.350.

*W. Schroeder* Geschichte d. Kirche zu Mehlkehmen — Preuss. Provinzial Blaetter XV 1836 p.328-329.

*A. Rogge* H. Lysius in Litauen und Masuren — Altpr. Monatsschrift XVIII 1881 p.124-125.

*R. C. Jacoby* Geschichte d. litauischen Uebersetzung d. kleinen Lutherschen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.121.

*Adolf Keil* Die Volkschulwesen im Koenigreich Preussen und Herzogthum Littauen unter Friedrich Wilhelm I — Altpr. Monatsschrift XXIII 1886 p.113, 116, 119, 120, 121, 123, 128.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911-1912 p.99, 233.

*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.72, 107.

*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.24-25.

(") Mažosios Lietuvos mokyklos 1935 p.30-33 (Mūsų Žinynas 1923 N11 p.357-359).

*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.57-58.

*Vaclovas Biržiška* Engelis Gabrielius — Lietuviškoji Enciklopedija VII 1938 p.877.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.33.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.143, 144.

*E. Grigoleit* Die Pfarrer von Kaukehmen bis 1800 — Archiv f. Sippenforschung X 1933 N 11 p.360.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch d. Synodalkommission 1933/1934 p.73.

*V. Vileišis* Tautiniai santykiai Mažojoje Lietuvoje 1935 p.134.

Engelis 1) Gabrielius — Lietuvių Enciklopedija V 1955 p.523.

## 2. Jonas Berentas

**Biografija.** Vokiškai savo pavardę rašė Behrendt. Gimė 1667 I 18 (pagal Froelichą, 1666) Įsrutyje. 1685 VII 7 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete be priesaikos (Behrendt Johann, Insterburgensis Prussus), o 1686 VI 17 su priesaika (apie tą patį laiką buvo ir kitas įsrutiškis Johann Behrendt, įsimatrikuliavęs 1676 X 7 ir pakartojęs 1686 IX 17, tik jis studijavo ne teologiją, bet teisę).

1692 IX 8 (pagal Froelichą, neteisingai, 1693 m.) jis buvo ordinuotas kunigu ir 1693 m. buvo įvestas pirmuoju kunigu į Mielkiemio parapiją, kai čia dar nebuvo bažnyčios, bet pamaldos buvo atliekamos laikiname pastate. 1708 m. (pagal Schroederį ir Froelichą, 1709) buvo perkeltas į Enciūnus. 1711 m. mirus Įsruties vyskupui Perkūnui, jis buvo perkeltas vyskupu į Įsrutį. Mirė Įsrutyje 1737 m. balandžio 14 d.

Bene jo vaikaitis Jonas Enrikas Behrendt 1769 X 27 buvo ordinuotas Bartensteino vokiečių diakonu.

**Raštai.** 1) (Buvo vienas tikrintojų 1719 m. paruošto ir 1722 m. išspausdinto Lysijaus lietuviško katekizmo).

2) Dawadnas Pamokinnimas, kaipo wissi Lietuwoje po Maloningiausio Prusu Karalium esantieji Kunnigai kaip Diewo tarnai tur elgtis noredami szwentą Klebonu Urėdą wierney iszpilditi. (Karaliaučiuje) 1730 m. 52p.

Yra tai oficialinė bažnytinė agenda, kurią išversti į lietuvių kalbą Berentui pavedė J. J. Kvantas.

3) Isz naujo perweizdetos ir pagerintos Giesmiu Knygos. (Karaliaučiuje) 1732 m. 408, 20 p.

Yra tai septintoji oficialaus giesmyno redakcija, kurią atliko Berentas, bet kuri buvo išleista vardu J. J. Kvanto, kuris čia pridėjo tik vieną prakalbą, bet ir ją lietuviškai surašė Berentas. Čia jis įsidėjo ir 17 savo parašytų giesmių. 1900 m. giesmyne tačiau yra 18 Berento parašu pažymėtų giesmių. Šis 1732 m. leidimas be kokių atmainų buvo dar septynis kartus išspausdintas, o tą redakciją pakeitė tik 1751 m. Šimelpenigio naujai paruoštas ir perredaguotas giesmyno leidimas.

4) Biblija Tai esti Wissas Szwentas Rasztas Seno ir Naujo Testamento... No kelliu Mokytoju Lietuwoj Lietuwiszkay perguldytas. (Karaliaučiuje) 1735 m. 22, 1420 p.

Petro Gotlybo Milkės padedamas, J. Berentas buvo vyriausias to Biblijos vertimo redaktorius (nors šis leidimas paprastai vadinamas J. J. Kvanto Biblija, nes Kvantas vertimą organizavo). Tačiau pats jis atskirų jos dalių neverté, vien tik perredaguodavo kitų atliktą darbą. Knygos pradžioje eina lietuviška Berento prakalba "Mano mielas Skaitytojau", pasirašyta: Johann Behrendt Archi. Presb. Insterb. Isrutije d. 18 October 1735. Šį leidimą vėliau perredagavo A. P. Šimelpenigis.

Literatūra. *G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 ([2]1886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.241-242.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.35-45.

(") Kritische Bemerkungen 1824 II.

*W. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Mehlkehmen — Preuss. Provinzial Blaetter XV 1836 p.328, 344.

*F. Kurschat* Zur Geschichte der littauische Bibel — Evangelisches Gemeindeblatt 1864 N 34 p.158.

*A. Bezzenberger* Beitraege zur Geschichte der litauischen Sprache 1877 p.XXIX-XXX.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.270.

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.120.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.297, 355, 358.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.18.

*R. Szwede* Zur Geschichte der litauischen Gasangbücher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III (Heft 16) 1891 p.401.

*V. Gaigalaitis,* Ewangeliszki surinkimai Prūsų Lietuvoje 1904 p.51.

*A. Nietzki* J. J. Quandt 1905 p.7-11.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift für Wappen-, Siegel- und Familiengeschichte Herold XXXVII 1907 p.215.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.145, 151.

*A. B. Klaipėdiškis* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.12, 36.

*Probočių Anukas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.26.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.30, 33.

(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 m. 139-141 (pakartojo Berento giesmę „Apie apteisinima griešna zmogaus").

*E. Hermann* Litauische Studien 1926 p.125, 194, 216, 227.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.50-51, 70.

(") Behrendt Jonas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.298; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.342.

(") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.821.

(") Giesmynai lietuviškieji — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1498-1499.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.33.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.14, 16, 112, 113, 153; II 1957 p.137.

*Vydūnas* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.305.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch der Synodalkommission 1933/1934 p.82-97.

*Froelich* Behrendt Johann — Altpreussische Biographie I (2. Lieferung) 1937 p.42.

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.62, 63, 70, 73-74, 74.

## 3. Abromas Dovydas Liuneburgas

**Biografija.** Savo pavardę rašė Lüneburg. Jo tėvas, taip pat Abraomas Dovydas, 1657 X 22 minimas Karaliaučiaus Knypavos (Kneiphof) mokyklos mokinių tarpe (Abraham David Lineburg), 1664 IV 5 įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete (Borken, pauper), maždaug nuo 1670 ligi 1688 m. buvo precentorium Gumbinėje, nuo 1688 m. ligi mirties buvo kunigu Lazdynuose, kur mirė 1706 X 12.

Abromas Dovydas sūnus gimė Gumbinėje 1670 VIII 31, 1691 VIII 29 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Gumbina Prussus), bet pradžioje nesiruošė eiti į kunigus, ir vertėsi civilinėmis profesijomis. Tuo laiku ir vedė Aegidijų dukterį. Paskiau gavo precentoriaus vietą Širvintoje, kur dirbo ligi 1711 m. 1712-1718 m. buvo diakonu Klaipėdoje (pagal Reimerį, 1712-1718 m. buvo Kintuose), 1718-1727 m. buvo kunigu Kintuose, o nuo 1727 II 9 buvo nukeltas į Klaipėdą lietuvių kunigu. Klaipėdoje ir mirė 1743 m. gruodžio mėn. Testamentu užrašė Karaliaučiaus universitetui 1000 florenų įkurti Liuneburgų stipendijai, skiriamai iš tos šeimos kilusiems studentams.

Turėjo brolį Enriką Gotlybą (pagal Arnoldtą — Joną Enriką), gimusį 1689 X 19, 1707 IX 28 įmatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, buvusį Kaukėnuose precentorium, Kalnininkuose ir Lapėnuose kunigu, dalyvavusį 1719 m. Lysijaus katekizmo tikrinime ir mirusį 1730 IV 21. Jo pusbrolis Jonas Kristijonas 1712-1722 m. buvo kunigu Verdainėje (gal tas pats, kuris nuo 1741 VIII 7 buvo pirmuoju Lenkviečių kunigu). Matyti, iš tos pačios šeimos buvo kilęs ir 1738 V 16 Strassburgo universitete įsimatrikuliavęs Bernardas Gotlybas Lüneburg (Bartensteino-Prussus).

**Raštai.** (Buvo vienas taisytojų 1719 m. vad. Lysijaus katekizmo vertimo, jį peržiūrėjęs 1719 X 11-12).

2) (Padėjo baigti 1727 m. Naujo Testamento vertimą į lietuvių kalbą).

3) (1730 m. sudarius visos Biblijos vertimo planą, jam buvo pavesta išversti lietuviškai knygą Cebeleth; matyti, jis ir išvertė atitinkamas 1735 m. Biblijos dalis).

4) Giesmės: Asz bėdnas, asz didey griekingas ir Jėzau pilnas Meiles, Atilsi Duszeles.

Dvi Liuneburgo sukurtos lietuviškos giesmės, išspausdintos 1732 m. giesmyne, pakartotos Šimelpenigio giesmyne ir ligi mūsų laikų kartojamos visuose protestantų giesmynuose, parašu A.D.L.P.M. — Abraham David Lueneburg Pastor Memelensis.

**Literatūra.** *Bernhardus von Sanden* Fasciculus viventium 1721 p.435-436.
*G. Reimerus* Merkwuerdigkeiten der Stad und Festung Memel — Erleutertes Preussen 1726 40 st. p.266.
*D. H. Arnoldt* Geschichte der Koenigsberger Universitaet II 1746 p.17.
(") Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.132, 157.
*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.251.
*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40.
*R. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Luth. Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.121.
*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.343.
*J. Schnaubert* Statistische Beschreibung des Kreises Pillkallen 1894 p.102.
*G. C. Knod* Die alten Matrikeln d. Universitaet Strassburg I 1897 p.677.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-,Siegel- u. Familienkunde XXXVII 1909 p.246.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.35, 176, 263.
*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.109.
(") Geschichte der Stadt Memel [2]1926 p.178.
(") *u. Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.109.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.70.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.33.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.152.
*K. Tiesler u. C. Schulz* Die Pauperschueler des Kneiphofs zu Koenigsberg i. Pr. von 1631 bis 1959 — Archiv f. Sippenforschung X 1933 p. 165.
Lüneburg Abraham David — Lietuvių Enciklopedija XVI 1958 p.522.

# 4. Pridrikis Zigmantas Šusteris

**Biografija.** Gal būt, Martyno Šusterio, 1657 III 7 stojusio Karaliaučiaus Knypavos mokyklon ir ten besimokiusio ligi 1659 X 16 ir kilusio iš Įsruties aps. Želvos (Saalau), sūnus Pridrikis Zigmantas gimė 1671 m. Mokėsi Karaliaučiaus katedros mokykloje. Ją baigęs, 1689 IV 16 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Stockheim, Prussus). Universitetą baigęs, ilgai buvo kunigo vietai užimti kandidatu ir tuo laiku pradėjo ruošti lietuvišką Naujojo Testamento vertimą. 1701 m. buvo paskirtas kunigu į Būdviečius ir čia dirbo ligi mirties, 1750 I 21.

Jo sūnus, irgi Pridrikis Zigmantas, 1722 IX 26 buvo įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete (Schusterus Fridricus Sigismundus Ragnetensis Borussus).

**Raštai.** 1) Naujas Testamentas Lietuwiszkas Su didžiu dabojimu perguldijtas ir Lietuwininkams tiek Karalisteje Prussos tiek ir didzioje Lietuwoje, ant iszmanimo sudawaditas... Karalauczuje. 1701 40 nž., 445, 3 nž. p.

Šį Samuelio Bitnerio paruoštą vertimą Šusteris peržiūrėjo ir daugelyje vietų vertimą papildė kitais, negu Didžiojoje Lietuvoje vartojamais, žodžiais ir, nekeisdamas paties vertimo, čia pat skliausteliuose įdėjo ir atitinkamų žodžių sinonimus. Taip pat įsidėjo savo prakalbą „Skaititojui Krikszczioniszkam", kurią pasirašė: Frid. Sigismund Schusterus M. Cand., szio perguldimo Draugdarbininkas. Greičiausia, jis prižiūrėjo ir korektūrą bei spausdinimą. Bet L. Rėza jį tevadina "Revisor und Periphrasist dieser Uebersetzung".

2) Naujos su pritarimu wissu Bažnicios musu Lietuwoje Mokitoju pagerintos Giesmiu Knygos. Karalauczuje. 1705 m. 4, 659, 46 p.

Yra tai trečias Kleino giesmyno leidimas, o iš viso šeštas nuo 1566-1570 m. Jo redaktorius pačioje knygoje nėra pažymėtas, bet manoma, kad giesmyną suredagavo Šusteris, kuris žodis į žodį pakartojo žymiausiąją 1685 m. Rikovijaus giesmyno dalį, bet ir pridėjo 30 naujų giesmių, kurių 3 buvo parašytos P. Pretorijaus, 2 M. Meisnerio, 1 Motiejaus Pretorijaus, 7 M. Švobo ir 6 paties Šusterio. 11 giesmių visai neturi jų sudarytojo parašo, tad ir manoma, kad ir jos buvo Šusterio sukurtos. Šimelpenigis savo giesmyne pakartojo penkias Šusterio parašytas giesmes (Mielausas Jėzau, kaip asz ju; Diewe miels asz nusidėjau; Jezau, Dziaugsmas wien's Griesznuju, ir kt.).

3) (Buvo vienas 1722 m. katekizmo vertėjų ir tikrintojų, jį patikrinęs 1719 IX 18).

4) (Buvo vienas Jono Berento 1732 m. išleisto giesmyno bendradarbių).

**Literatūra.** *G. Ch. Pisanski* Entwurf einer Literaergeschichte 1790 ([2]1886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p. 70-78, 262-264.

*S. B. Linde* Zdanie sprawy o dwóch dziełach Rhezy — Roczniki Warsz. Tow. Przyj. Nauk XIII 1820 p.125 (pav. "Szustenkes").

*P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskisch narodov 1817 p.232.

*A. Kurschat* Zur Geschichte der littauischen Bibel — Evangelisches Gemeindeblatt 1864 N. 34 p.157-158.

*A. Bezzenberger* Beitraege zur Geschichte d. litauischen Sprache 1877 p. XXIX, 9-15.

*A. Rogge D. H.* Lysius in Litauen und Masuren — Altpr. Monatsschrift XVIII 1881 p.122.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1882 p.270 (I 5).

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Katechismus — Mitt. d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.121 (I 2 1880).

*M. Stankiewicz* Bibliografia litewska II 1889 p.67-69.

*A. Jakštas (A. Dambrauskas)* Apie lietuvių Šventraščio vertimus — Žinyčia 1902 N 4/5 p.35 (pakartota Sotere 1933 m.)

*V. Gaigalaitis* Evangeliszki surinkimai Prūsų Lietuvoje 1904 p.51.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p. 165.

*R-čių Jonas — (Jonas Reitelaitis)* Švento Rašto į lietuvių kalbą vertimo istorija — Vadovas 1912 N 47 p.249-250.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų Lietuvių raštija 1913 p.11, 33-34.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.23-24.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.33.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.68-69.

(") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.821.

(") Giesmynai lietuviškieji — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1148-1149.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.33-34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.111-112, 150-151; II 1957 p. 142, 143, 174.

*Vydūnas* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.305.

*K. Tiesler u. C. Schulz* Die Pauperschueler des Kneiphofs zu Königsberg i.Pr. von 1631 bis 1659— Archiv f. Sippenforschung X 1933 p.83, 163.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch der Synodalkommission 1933/1934 p.24-25.

## 5. Jobas Naunynas

**Biografija.** Kilimo iš Hesijos. Jo tėvas Morkus Naunynas įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1659 VI 27 (Naunin Marcus Willuga Hessus), o vėliau, greičiausia, buvo kunigu Ragainėje ar šiaip Ragainėje gyveno, nes Jobas (Hiobas) Naunynas gimė Ragainėje apie 1671-1672 m. 1691 VI 18 jis įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Naunin Hiob Ragnith. Pruss.).

Mirus kunigui Rozenbergui, Naunynas nuo 1695 m. buvo paskirtas į jo vietą kunigu Ragainėje. Nuo 1726 m. buvo lietuvių kunigu Tilžėje, kur ir mirė 1730 m.

Turėjo įsimatrikuliavusį Karaliaučiuje 1699 VII 6 brolį Morkų (Naunin Marcus Ragnitensis Prussus) ir įsimatrikuliavusius 1723 IX 23 Karaliaučiaus univesitete sūnus Pridrikį Volfą ir Jobą.

**Raštai.** 1) (Buvo vienas tikrintojų 1719 m. Lysijaus katekizmo, jį peržiūrėjęs 1719 VIII 4).

2) (Su Pilypu Ruigiu ir Abromu Dovydu Liuneburgu 1725 m. baigė N. Testamento lietuviškojo vertimo tikrinimą, nutrūkusį, mirus R. Rozenbergui ir K. Rebentišui).

3) (1727 m. baigus Naujo Testamento vertimą, 1730 m. sudarytu planu visai Biblijai versti jis buvo apsiėmęs išversti lietuviškai Jobo knygas ir Patarles. Tačiau, 1730 m. miręs, vargu ar besuspėjo savo darbą baigti).

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.142.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.33-45.

*C. R. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Lutherschen Katechismus — Mitteilungen d.Lit.Lit. Gesellschaft I 1883 p.121.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.13, 175, 215, 318.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų Lietuvių raštija 1913 p.35.

*J. Kopp* Geschichte d. Landkreises Tilsit 1918 p.202.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.70.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.151, 152; II 1957 p.143.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch der Synodalkommission 1933/1934 p.82, 84.

*K. Gdt. (K. Gudaitis)* Naunynas Hiobas — Lietuvių Enciklopedija XX 1960 p.93.

## 6. Kristupas Šperberis

**Biografija.** Sūnus Elzbietos Ladebachaitės Šperberienės ir Kristupo Šperberio, kuris gimė 1638 IV 8, 1657 X 27 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Pillupenensis Borussus, jei tai ne kitas Kristupas Šperberis), taip pat 1658 VII 16 (Lituanus) ir 1660 XI 3 (Insa Lituanus), buvusio precentorium Karaliaučiuje, nuo 1665 m. kunigu Karklėje ir Įsėje, nuo 1864 m. Kalnininkuose ir mirusio 1718 II 21. Vaikaitis 1589 m. gimusio Elijošiaus Šperberio, Mažojon Lietuvon atvykusio iš Tiuringijos, buvusio diakonu Labguvoje, nuo 1635 m. kunigu Įsėje, iš kur turėjo bėgti, kad už šventojo ąžuolo nukirtimą išvengtų lietuvių keršto, ir mirusio Karklėje 1665 m. Provaikaitis Tiuringijos superintendento Valentino Šperberio, kurio šeši sūnūs atvyko kunigais į Mažąją Lietuvą.

Kristupas Šperberis gimė Įsėje 1674 VIII 5. 1692 X 3 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Schaken Prussus). 1705 m. buvo mokyklos rektorium Gilijoje, 1710 m. precentorium Įsėje, 1717 m. Kaukėnuose, 1720 (ar 1725 m.) ligi 1726 m. Verdainėje. Buvo vedęs Eufroziną Liuneburgaitę, o jai mirus, 1736 m. našlę Oną Kotryną Razochatijosienę, Tortilovijaus dukterį. Nuo 1726 I 11 buvo kunigu Kalnininkuose ir Įsėje. Mirė Kalnininkuose 1752 m vasario 10 d.

Kristupo duktė Sofija Elzbieta buvo ištekėjusi už kunigo Vilhelmo Regės (Regge). Kristupo sūnus Pridrikis, gimęs 1734 IV 12 ir miręs 1804 VI 28, buvo precentorium Rusnėje ir Karklėje, nuo 1767 IV 3 kunigu Kalnininkuose ir Įsėje, nuo 1785 m. Naujojoje. Gal jo sūnus Vilhelmas 1817 m. Vėluvoje šventė savo 50 metų kunigystės sukaktį. Gal būti, kad Kristupo sūnus buvo ir Jonas Pridrikis, nuo 1736 IV 30 buvęs kunigu Kuncuose ir Šarkuvoje. Matyti, visai kitas Kristupas Šperberis, vedęs Kotryną Gedkantaitę, 1684 IV 14 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Willuna Prussus) ir 1692 VIII Kielio universitete (Willuna Prussus).

**Raštai. (1730 m. dalijant Biblijos vertimo darbą, Šperberiui buvo pavesta išversti 1 ir 2 Chron. Matyti, 1735 m. Biblijos leidime ši dalis jo ir buvo išversta).**

**Literatūra.** *L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40-45.

*J. Schnaubert* Statistische Beschreibung des Kreises Pilkallen 1894 p.100.

*Kwiatkowski* Etwas aus der Vergangenheit der Stadtschule zu Gilgenburg — Mitteilungen der Literarischen Gesellschaft Masovia 1903 p.60.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.267-268.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet I 1910 p. 81, 169, 227, 234, 278, 327; II. 1911/1912 p.3, 4, 18, 141, 152, 180, 182, 410.

*F. Gundlach* Das Album der Universitaet zu Kiel 1915 p.401 (N2057).

*E. v. Mannstein* Wappen, Grabmaeler etc. in ostpreussischen Kirchen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- u. Familienkunde XLI 1915 p.284.

*J. Sembritzki-Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.95, 10.

*W. Krueger* Stadt Pillkallen 1924 p.88.

*Jenny Kopp* Sechs Brueder Sperber — Altpreussische Geschlechterkunde II 1928 N. 1 p.11-12.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.70.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p. 34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.152.

*E. Grigoleit* Die Pfarrer von Inse und Kallningken — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.39-40.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch d. Synoddalkommission 1933/1934 p.84.

*Erich Seuberlich* Die evangelisch-Luther. deutschen Prediger zu Kaunas in Litauen — Familiengeschichtliche Blaetter XXXIII 1935 N 9 p.308.

## 7. Pilypas Ruigys

**Biografija**. Savo pavardę Ruigiai, nors ir buvo gryni lietuviai, suvokietino į Ruhig. Senelis Povilas Ruigys (Ruhig) 1634 m. Kalotėje, Klaipėdos aps., nusipirko ūkį, o prieš tai, 1633 m., vedė Barborą Silleraitę. Paskiau jis švedų kariuomenėje tarnavo „regiments secretair", o 1668 m. buvo „vibrancų" kapitonu. Povilo sūnus, Pilypo tėvas, Pilypas vyresnysis gimė Klaipėdoje, 1664 I įsimatrikuliavo Rostocko universitete (Philipus Ruhigius Memela Prussus), paskiau daugiau kaip metus tobulinosi lietuvių kalboje pas Teofilį Šulcą Katniavoje ir dar 1672 m. buvo vadinamas teologijos ir filosofijos studentu, o 1674 m. buvo paskirtas Šulco įpėdiniu Katniavos parapijoje.

Katniavoje, ne Įsrutyje, kaip teigė Arnoldtas ir Pastenaccis (Arnoldt, Zusaetze 1769 p. 66 tą savo klaidą ištaisė), 1675 III 31 gimė Pilypas Ruigys jaunesnysis. 1692 X 6 jis įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Ruhigius Phillippus Cattenavia Prussus). 1696 metus jis praleido Kaune ir ten, kaip spėja Rėza, jis ir bus surašęs tas lietuviškas dainas, kurias jis vėliau paskelbė savo 1745 m. „Betrachtung". Baigęs universitetą, kurį laiką jis buvo dar tik kandidatu kunigo vietai užimti ir tą laiką jis vertėsi privatinėmis pamokomis, tarp kitko, ruošdamas į universitetą Vilhelmą Enriką ir Karolį Pridrikį Bekerius (Becker). Jokūbui Perkūnui mirus, jis 1708 m. buvo paskirtas jo vieton kunigu į Valtarkiemį ir čia išbuvo 41 metus, ligi savo mirties.

Iš tėvo paveldėjęs palinkimą tyrinėti lietuvių kalbą, jis, dar jaunas būdamas, rinko medžiagą lietuvių tautosakai ir žodynui. Kilus polemikai dėl lietuvių bažnytinės kalbos apvalymo nuo vokietybių, jis palaikė ginče su J. Perkūnu ir J. Kaimeliu Mykolo Merlino (Moerlino) pusę, ir, laikomas geru lietuvių kalbos žinovu, nekartą tuo klausimu buvo šaukiamas pas rūmų pamokslininką Deutschą. Taip pat jis buvo vienas aktyviausiųjų dalyvių visų darbų lietuvių tikybinės literatūros srityje, tiek verčiant Bibliją, tiek ruošiant giesmynus ir katekizmus, ir čia nekartą ėmėsi paties atsakingiausio ir sunkiausio darbo. Jis mirė Valtarkiemyje 1749 m. balandžio 6 d. Jo įpėdiniu Valtarkiemyje buvo paskirtas Donelaičio draugas Kempferis (Kaempfer).

Ruigys turėjo tris vaikus. Povilas Pridrikis, tėvo paragintas, dirbo taip pat lietuvių kalbos srityje. Kristupas Jurgis 1742 IX 4 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Ruhig Christ. Geo. Walterkeim. Borussus), 1752 m. buvo pakviestas į Latviją protestantų kunigu Egipte (Willa mieste), o vėliau iš ten išėjo į Kalkūnus, bet po kelerių metų perėjo į katalikybę ir 1756 m. tą vietą paliko.

**Raštai.** Diatribe ex vetustissimis monumentis, tam sacris praesertim, tam profanis, sistema idolum omnium primus. Regiomonti, 1705.

Karaliaučiuje išspausdinta Ruigio disertacija.

2) *Philipp Ruhig S. M. C.* An den Uebersetzer dieser Littauischen Fabuln (Du legst, Hochwehrter Freund, bey diesem Uebersetzen... Gumbinnen wird gewiss wie Orleans bepriesen, und unser Littausch Rom, Athen und Breslau seyn...).

Vokiškas Ruigio eilėraštis, išspausdintas prie 1706 m. Šulco Die Fabuln Aesopi . Pakartojo *A. Brueckner* Ztschr. f. vergl. Sprachforschung 1910 p.375 ir *V. Maciūnas* Archivum Philologicum V 1935 p.139-140, o lietuvišką vertimą *Mykolas Biržiška* Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.212.

3) (Buvo vienas 1722 m. išspausdinto vadinamojo 1719 m. Lysijaus katekizmo vertėjų).

4) Greta Rozenbergo ir Rebentišo, buvo vienas svarbiausiųjų 1727 m. Naujojo Testamento vertėjų; jiedviem mirus, kartu su H. Naunynu tą vertimą pabaigė).

5) (1730 m. sudarant Biblijos vertimo į lietuvių kalbą planą ir atskiras vertimo dalis padalijus tarp įvairių kunigų, Ruigys apsiėmė išversti ir išvertė Leviticus. Paskiau jis peržiūrėjo, suderino ir ištaisė ir kitų atliktą darbą ir tokiu būdu galutinai vertimą sutvarkė. Šis buvo išspausdintas 1735 m.).

6) Giesmės: Dabbar su Angielu Pulku; Jezus mano mielasis man ant džiaugsmo prisikelęs; Ką galiu asz griesznas weikti?; Jezus Dzaugsmas mano; Nesituzik taip, Szirdele, ir kt.

1732 m. naujam Kvanto-Berento giesmynui pateikė 12 giesmių, iš kurių vieną originaliai parašė, o visas kitas išvertė. Jas visas savo giesmyne pakartojo ir Šimelpenigis.

7) Betrachtung der Littauischen Sprache in ihrem Ursprung, Wesen und Eigenschaften... mit Fleiss angestellet, und... zum Druck gegeben, von *Philipp Ruhig*, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen. Koenigsberg, 1745 m. 88p.

Savo raštą apie lietuvių kalbą Ruigys buvo lotyniškai parašęs dar prieš 1708 m., paskiau tai išvertė vokiškai. Nors spaudinyje padėtas 1745 m. data, bet iš tikro išspausdinta 1747 m. Antrą leidimą paruošė 1834 m. *A. Krauzė* savo knygoje Litthauen p.29-158. Tekste Ruigys išspausdino ir trijų lietuvių dainų lietuvišką tekstą su vokišku vertimu (Anksti Rytą, Rytužį; Asz turrėjau Žirgužėlį; Asz atsisakiau sawo Moczuttei). Tos dainos ir išgarsino bendrai lietuviškas dainas, kada jos pateko į žymių vokiečių poetų rankas (Lessing, Goethe ir kt.). Jas 1825 m. pakartojo ir *Rėza* savo „Dainose" ir kt. Angliškai verstas išspausdino U. Katzenelenbogen (The Daina, 1935). Iš-

traukos iš Betrachtung : (*K. Korsakas ir J. Lebedys*) Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.149-155.

8) Littauisch - Deutsches und Deutsch - Littauisches Lexicon... mit moeglichster Sorgfalt, vieljaehrigem Fleiss, und Beyhuelfe der erfahrensten Kenner dieser Sprache gesammelt von *Philipp Ruhig*, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen... Königsberg 1747 m. 8 nž., 192,424p.

Antrą, du kartus padidintą leidimą paskelbė 1800 m. *K. G. Milkė*. Šį žodyną Ruigys pradėjo ruošti 1733 m. Prakalba pasirašyta 1744 V 11. Ruigys čia sunaudojo spausdintus Sirvydo ir Hako žodynus, nespausdintus Dycelijaus ir kitų žodynų rankraščius ir medžiagą, jo paties iš žmonių lūpų užrašytą. Ištraukų pateikia *W. Monnhardt* Letto-preussische Goetterlehre 1936 p.611-614.

9) Von der Aenlichkeit der littauischen Sprache mit den orientalischen Sprachen, inbesonderheit der hebraischen. Koenigsberg (apie 1749).

Nors kiti šį darbą priskirdavo Pilypo Ruigio sūnui Povilui, bet Goldbergas teigia, kad jį parašęs Pilypas Ruigys.

10) *Ch. Langhausen* Trumpas ir prastas Iszguldimas wissu Nedeles ir Szwentu Dienu Ewangeliu. (Karaliaučiuje 1750) 6', 706p.

Vadinamoji Langhauseno Kinderpostille. Ją išleido Kvantas. Paties Ruigio žodžiais 1747 m. žodyno prakalboje, jis esąs išvertęs to Iszguldimo pirmus vienuolika pamokslų.

**Dokumentai.** 1672 X 5 Pilypo Ruigio tėvo laiškas kurfiurstui apie Teofilio Šulco darbą. Ištraukų duoda *V. Falkenhahn* Johannes Bretke 1941 p.464.

**Literatūra.** *G. E. Lessing* Briefe die neueste Litteratur betreffend II 1759 (Brief 33).

*F. Pastenacci* Kurzgefasste historische Nachrichten von allen Kirchen u. Predigern 1757.

*G. Ch. Pisanski* Dissertatio graecae linguae. 1766 p.6-7.

(") Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 ($^{2}$1886 p.648).

*D. H. Arnoldt* Zusaetze zur Historie der Koenigsberger Academie 1756 p.187; 1769 p.66-67.

*J. F. Goldbeck* Literarische Nachrichten von Preussen 1781 p.111, 241.

*G. Ostermeyer* Neue littauische Grammatik 1791. p.XI. XIV, XV.

(") Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.259-260.

*Ks. Bohusz* O początkach języka i narodu litewskiego 1808 (1810) p.160-169 (Rocz. Warsz. Tow. Przyj. Nauk VI 1810 p.191-192, 247, 249-250).

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.33-45.

(") Dainos 1825 p.54-57, 136-139, 144-147 (ir vėlesnėse laidose).

*S. B. Linde* Zdanie sprawy o dwóch dziełach Rhesy — Rocz. Warsz. Tow. Przyj. Nauk XIII 1820 p.125-126.

*S. Stanevičius* Wyjasnienie mithologii litewskiej zawartej w słownikach Szyrwida, Ruhiga i Mielkego (aipe 1833, rankraštis).

*A. F. Pott* De Borusso-Lithuanicae principatu I 1837 p.6, 27, 59; II 1841 p.41, 44, 60.

*A. Rogge* H. Lysius in Litauen und Masuren — Altpr. Monatsschrift XVIII 1881 p.123.

*G. H. F. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853 p.VI.

(") Zur Kritik der litauischen Volkslieder — Neue Preuss. Provinzial Blaetter XII 1851 p.177.

*R. C. Jacoby* Geschichte der Uebersetzung des kleinen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883, p.120.

*Chr. Bartsch* Ueber das litauische Volkslied oder die Daina — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.186-189.

*C. Beckherrn* Genealogie d. Familie Beckhern — Altpr. Monatsschrift XXI 1884. p.292.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik d. evangelischen Kirchen 1890 p.287.

*Th. Kallmeyer* Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands 1890 p.48, 454 (apie Kristupą Jurgį Ruigį).

*Lietuvos Mylėtojas (J. Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.20.

*A. Hofmeister* Die Matrikel der Universitaet Rostock III 1895 p.221.

*F. Tetzner* Die Tolminkemischen Taufregister — Altpr. Monatsschrift XXXIII 1896 p.28.

(") Die Slawen in Deutschland 1902. p.52.

(") Zum 200jaehrigen Geburt d. Ch. Donalitius — Altpr. Montsschrift LI 1914 p.263.

*Samogita (K. Macius)* Prasmė ir gražumas lietuvių dainų — Žinyčia 1900 N I p.36.

*J. Sembritzki* Genealogische Nachrichten, gewonnen auf Grund d. Kirchenbuecher-Forschung — Altpr. Monatsschrift XXXVIII 1901 p.279.

(") Die ostpreussischen Dichter — Altpr. Monatsschrift LV 1908 p.227-228.

(") Geschichte des Kreises Memel 1918 p.47.

*A. Nietzki* J. J. Quandt 1905 p.10 (neteisingai Pilypas Ruigys pavadintas Albertu Ruhigu).

*A. Bezzenberger* Die litauische Literatur — Die Kultur der Gegenwart I 9 1908 p.362-364.

*A. Brueckner* Ein unbekannter litauischer Aesop — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung XLIII H. 3/4 1910 p.375.

*P. Augustaitis* Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyzmie polskim 1911 p.33-36 (lietuviškas vertimas 1921 p.26-28).

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.183,397.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.69.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.27-28.

*K. Būga* Kalbos mažmožiai — Vairas 1914 N 13 p.13.

*Mykolas Biržiška* Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.345-347.

(") Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.23,38-53.

(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.31, 34-35.

(") Adomas Šimelpenikas — Lietuva 1925 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.239).

(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.212.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.119, 129, 140, 144.

*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p. 54, 60.

*E. Nieminen* Der urindogermanische Ausgang -ai im Baltischen 1922 p.LI, 113.

*J. Gerullis* Herkunft der Dative sing. der i- Staemme im Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XXXVIII H. 1/2 1922 p.63, 71.

*M. Niedermann* Die Benennung d. Kartoffel im Litauischen — Wörter und Sachen VII 1923 p.62, 65, 74, 75, 94.

*E. Hermann* Litauische Studien 1926 p.49, 126, 176, 194.

(") Die litauische Gemeinsprache als Problem d. allg. Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellschaft d. Wiss., Phil.-Hist. Klasse 1929 H.1 p.74.

*A. Domeikaitė* Die litauichen Volkslieder in der deutchen Literatur 1928 p.21-23.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių knygų istorijos bruožai I 1930 p.102-103.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.18, 113, 151, 152; II 1957 p.34, 35-37, 38, 40, 44, 45, 83, 97, 142, 143, 153.

*E. Specht* Zur Endung d. 2 Plurals im Litauischen — Archivum Philologicum II 1931 p.50.

(") Die Flexion der *n*- Staemme im Baltisch - Slavischen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LIX 1932 p.224, 239, 243.

(") Zur Geschichte der Verbalklasse auf *ė* — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LXII 1935 p.86-87.

*Vydūnas (V. Storosta)* Siebenhundert Jahre deutch - litauischer Beziebungen 1932 p.97, 305, 306.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.134, 170.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch der Synodalkommission 1933/1934 p.81, 84.

*V. Jungferis* Lietuvių indėlis į vokiečių kultūrą — Židinys 1934 N 1 p. 38-39.

*J. Balys* A Short Review of the Collection of Lituanian Folklore — Tautosakos Darbai I 1935 p.3.

*U. Katzenelenbogen* The Daina 1935 p.33-35, 37, 38, 42, 60, 67, 79.

*J. Kantrimas (Petras Jonikas)* Lietuvių kalbos gyvatos raida Maž. Lietuvoje — Aidai 1948 N 18 p.369.

*V. Maciūnas* Jono Šulco Ezopas — Archivum Philologicum V 1935 p.139-140.

(") Lituanistinis sąjūdis 1938 p.107 (prierašas).

*P. Jonikas* Lietuvių bažnytinės kalbos reformos projektas 18 a. pradžioje — Archivum Philologicum VI 1937 p.83.

(") Lietuvių kalbos istorija 1953 p.126, 195.

*V. Mannhardt* Letto - preussische Goetterlehre 1938 p. 609-614.

*V. Falkenhahn* Der Uebersetzer d. litauischen Bibel Johannes Bretke 1941 p.464.

*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.56, 76, 210.

*V. Jungfer* Litauen 1948 p.70-72.

*L. Gineitis* Pilypo ir Povilo Ruigių kalbiniai darbai — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.229-232.

*E. Fraenkel* Zur Bedeutunsentwicklung litauischer Wörter — Ztschr. f. Phonetik VIII 1954 H. 1/2 p.55.

*J. Lebedys* Smulkioji lietuvių tautosaka XVII-XVIII a. 1956 p.514-515, 580-605.

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.62, 65-67, 68, 68-69, 70-71, 105-106.

## 8. Kristijonas Štimeris

**Biografija.** Savo pavardę rašė Stimehr. A. Bruožis jį rašo Štimėris. Jo prosenelis Pridrikis Štimeris, Stummerus, gimęs 1582 III 13, 1605 m. įsimatrikuliavęs Wittenbergo universitete (Bartensteinensis Borussus) ir ten pat 1606 m. gavęs magistro laipsnį, 1606 m. buvo Collegium Albertinum inspektorium, 1608-1617 ir 1625-1631 m. Vėluvos vyskupu, 1625 m. Marienwerderio vyskupu, 1630 IV 25 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete pakartoti „ius scholasticum", nuo 1631 m. Karaliaučiaus Lebo bažnyčios klebonas, miręs 1658 m. Buvo parašęs rankraščiu likusią Prūsijos presbiteriologiją.

Kritijonas Štimeris gimė 1676 VII 22 Įsrutyje, kur ir ėjo pradžios ir vidurinius moksus. 1693 VI 5 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Erlerio neteisingai vietoje Stimehr išspausdinta Sromehr Christ. Insterburg. Prussus stip.). 1704 m. buvo paskirtas Želvos kunigu, kur išgyveno maro laikus, kada nustojo ir savo brolio Papelkių kunigo Jono Pridrikio Štimerio. Želvoje gyveno ligi mirties, 1750 m. (pagal L. Rėzą, kurį kartoja Klaipėdiškis, mirė 1749 m.). Šalia literatūros, sėkmingai vertėsi ūkininkavimu.

Turėjo sūnus Erdmoną Gotlybą, 1730 X 7 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, ir Kristijoną Pridrikį.

**Raštai.** 1) (Kartu su kitais kunigais dalyvavo 1719 m. vad. Lysijaus katekizmo tikrinime, pats peržiūrėjęs jį 1719 VI 9).

2) *C. St. P. S.* Laupse Garbe Diewui wienam; Jezau mylimasis, uz mus muczitasis; Jezau, Auszros Zwaigsdele, Diewe miel's nuo mano Amzio.

Trys giesmės išspausdintos 1732 m. giesmyne ir pakartotos Šimelpenigio giesmyne.

3) (Buvo vienas 1735 m. Biblijos vertimo dalyvių, nors 1730 m. sudarytu planu jam nebuvo numatyta kurios Biblijos dalies vertimo).

**Literatūra** *A. Doering* Beschreibung der Stadt Wehlau — Erleutertes Preussen IV St. 46 1727 p.705.

*D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.55, 79.

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.266-267.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40.
*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.121.
*V. Gaigalaitis* Die Wolfenbuetteler lit. Postillenhandschrift — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft H.25 1900 p.4-5 (prierašas).
*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.35-36.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet I 1910 p.324; II 1911/1912 p.186.
*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.28.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.50.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.113.
*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch der Synodalkommission 1933/1934 p.84, 87.
*B. Weissenborn* Album Academiae Vitebergensis. Jungere Reihe I 1934 p. 296.

## 9. Adomas Pridrikis Šimelpenigis II

**Biografija.** Savo pavardę vokiškai rašė Schimmelpfennig. Kilimo iš turtingos šeimos, dar XVI a. dėl tikybinių persekiojimų emigravusios iš Olandijos į Mažąją Lietuvą, nors jos dalis ir toliau liko Olandijoje gyventi. Keturi broliai emigrantai sudarė Mažojoje Lietuvoje gausias šeimas, kurių narių daugiau kaip 50 asmenų 1575-1828 m. studijavo viename tik Karaliaučiaus universitete, o nemaža ir kituose vokiečių universitetuose. Štai tarp kitų Karaliaučiaus universitete įsimatrikuliavo: 1588 VI 19 Jonas Schimmelpfennig Bartensteinensis, 1596 XI 5 Baltazaras Bartensteinensis (bene tas pats ir Marburge 1602 XI 17), 1602 IV 21 Martynas Insterburgensis, 1607 VI 20 Jurgis Welauiensis, 1610 V 5 ir 1623 IX 14 broliai Jonas ir Kristupas, 1611 II 28 Vilhelmas, 1612 IV 25 Eustachas Welouiensis, 1654 X 2 Jonas Kristupas ir Liudvikas Regiomontani, 1659 V 9 *Adomas Pridrikis* Insterburgensis, 1661 VII 20 Krispinas Wielaw., 1662 VI 22 Danielius ir Kristupas Insterb., 1671 IV 8 Danielius Regiomontanus, 1671 VIII 22 Kristupas Insterb., 1672 X 7 Jonas Jurgis Schaken, 1676 X 3 teisėjo Konstantino sūnus Danielius Regiom., 1681 IV 12 Sigismundus Schaken., 1682 III 24 Jonas Kristupas Regiomonti, 1686 I 5 Kristupas Kneiphov. Regiom. ir Kristupas Loebenicht. Regiom., 1686 IX 25 Martynas Insteropoli Prussus, 1689 IV 26 Albertus Insterb., 1691 IV 14 Jurgis Pridrikis Regiom., 1693 Jonas Kristupas J. U. D. ius repetit (tas pats, kuris jau buvo įsimatrikuliavęs 1682 III 24, o tais pačiais 1693 m. įsimatrikuliavo ir Duisburge ir 1693 VII 13 gavo teisių kandidato laipsnį), 1693 m. Jonas Gotfridas Regiomon., 1695 III 30 *Adomas Pridrikis* Insterburgensis, 1700 X 11 Kristupas Liudvikas Bartenstein., 1710 IV 22 Kristupas Reinholdas Barten. (ir 1711 IV 22), 1718 VII 16 *Adomas Pridrikis* Pictupen., 1720 VI 29 broliai Gotfridas ir Zigmantas Riesenburgo Boruss., 1723 IX 9 Martynas Piktupen. (gal šis ir buvo 1740 VI 7 kunigu Kintuose), 1727 IX 10 Gotfridas Ernestas Steniwalda Bor. (1731 IV 20 ordinuotas lietuvių kunigu Ragainėj), 1730 IX 28 *Adomas Pridrikis* Skaisgirens., 1733 X 2 Jonas Riesoburgo Prussus, 1740 IX 19 Jonas Kristijonas Steinwald., 1741 IV 7 Kristupas Pridrikis Bartenstein, 1753 VII 30 Martynas Danielius Ragnit., 1755

III 19 Kristijonas Liudvikas Nicolaika Borus., 1755 III 20 Teodoras Popelk. Bor., 1758 II 17 Ernestas Gotfridas Ragnit. Bor., 1758 IX 6 Jonas Pridrikis Riesenburgo Pr., 1763 III 7 Jurgis Pridrikis Ortelsburg. Boruss., 1775 IV 5 Jonas Benjaminas ir Pridrikis Kristijonas Koenigsfelde Boruss., 1775 IX 30 Jonas Martynas Teodoras Prokuls. Littvan., 1779 III 27 Kristijonas Pridrikis Ragnit., 1800 IV 3 Augustas Pridrikis Regiom., 1805 X 9 Vilhelmas Teodoras Regiom. Be jų, Marburgo universitete 1549 V įsimatrikuliavo Jonas Echwengensis, o Leidene 1658 IV 12 Jonas Hagiensis (medicinoje), 1660 VII 6 Jeronimas Regiomontanus (teisininkas), 1694 III 24 Kristupas Borussus (teisininkas), 1703 VI 13 Vilhelmas Jonas Hagiensis, 1704 VII 27 Jonas Jurgis, 1727 m. Jonas Ernestus Dantiscanus ir kiti. Kaip matome, jų tarpe buvo net keturi Adomai Pridrikiai: 1. įsrutietis, įsimatrikuliavęs 1659 V 9, kurio broliai Danielius ir Kristupas įsimatrikuliavo 1662; 2. taip pat įsrutietis, įsimatrikuliavęs 1695; 3. piktupėnietis, įsimatrikuliavęs 1718 VII 16, ir 4. skaisgirietis, įsimatrikuliavęs 1730 IX 28. Atrodo, kad Adomo Pridrikio I sūnūs buvo Martynas I, įsimatrikuliavęs 1686 X 25 ir dalyvavęs 1719-1722 m. katekizmo peržiūrėjime, ir Adomas Pridrikis II. Martyno I sūnūs buvo Adomas Pridrikis III, Martynas II (gimęs 1706 m. ir miręs Priekulės kunigu 1778 X 16) ir Ernestas Gotfridas, kurio sūnūs buvo Martynas Danielius, įsimatrikuliavęs 1753 VII 30, ir Ernestas Gotfridas, įsimatrikuliavęs 1757 II 17.

*Adomas Pridrikis* II gimė Įsrutyje 1677 XI 11. 1695 III 30 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Schimmelpfennig Adam Frdr. Insterb. Boruss. gratis). 1708 m. buvo paskirtas Skaisgirių kunigu, taipgi prieš tai dirbo kur adjunktu ar precentorium, gal toj pačioj Įsrutyje, kur jo tėvas buvo kunigu. Skaisgiriuose jis dirbo ligi savo mirties 1740 X 23 (kartais neteisingai nurodoma, kad jis miręs 1749).

Turėjo sūnų Adomą Pridriką IV, kuris 1712 XII 12 gimė Skaisgiriuose, 1730 IX 28 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, o nuo 1739 m. buvo liuteronų kunigu Šaukėnuose (Žemaičiuose). Nuo 1745 m. išsikėlė į Latviją, kur buvo kunigu Assitene ties Priekule. Buvo vedęs Oną Gotlybą Brockhuissenaitę ir mirė 1770 X 11.

Adomo Pridrikio II duktė Marija Barbora 1739 X 15 ištekėjo už Labguvos miesto raštininko Karoliaus Pridrikio Wiedemanno.

**Raštai.** 1) (Kartu su daugeliu kitų Mažosios Lietuvos kunigų dalyvavo Lysijaus lietuviškojo katekizmo koregavime ir jį be pastabų aprobavo 1719 XI 2).

2) (1730 m. sudarytu planu buvo apsiėmęs išversti į lietuvių kalbą Biblijos Exodus. Matyti, 1735 m. išspausdintoje Biblijoje atitinkama dalis ir yra jo išversta).

**Literatūra.** *C. L. Tettsch* Curlaendische Kirchen - Geschichte II 1768 p.59.

*D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern III 1777 p.56.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40.

Album studiosorum Academiae Lugduno Bataviae. Hagae 1875 p.463, 482, 731, 911.

Catalogus studiosorum Scholae Marpurgensis II 1877, p.5, III 1882 p.149.

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Luth. Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.122.

*Th. Kallmeyer* Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands 1890 p.462 (Adomas Pridrikis IV).

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.261.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet I 1910 p.97, 134, 158, 176, 192, 200, 263, 275, 544; II 1911/1912 p.12, 21, 27, 65, 66, 74, 98, 122, 126. 148, 154, 165, 174, 188, 189, 196, 223, 265, 267, 269, 295, 306, 317, 318, 331, 343, 356, 385, 450, 457, 468, 472, 486, 535, 537, 555, 650, 688.

*Mykolas Biržiška* Adomas Šimelpenikas (jun.) — Lietuva N. 107, 110-116 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.235-260).

*K. Tiesler-E. Moeller* Beitraege zur Familiengeschichte ostpreussischer Pfarrer — Altpreussische Geschlechterkunde V 1931 p.71.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai 1930 p.70.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.152.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch der Synodalkommission 1933/1934 p.84.

*W. Rotscheidt* Die Matrikel der Universitaet Duisburg 1938 p.91.

## 10. Kristupas Konradas Gėricas

**Biografija.** Kunigo Konrado Göritzo (gimusio 1637 VI 19 ir mirusio 1690 VIII 5) sūnus. Gimė Karaliaučiuje 1677 XI 12. Dar būdamas vaikas, kartu su broliais Kristupu Gotfridu ir Danielium Celestinu 1685 VI 14 buvo įmatrikuliuotas Karaliaučiaus universitete ir po to jau stojo į vidurinę mokyklą. Ją baigęs, 1694 IX 27 vėl įsimatrikuliavo tame pačiame universitete (Göritz Christoph Conrad, Regiomonte Borussus. Jo brolis Kristupas Gotfridas antrą kartą įsimatrikuliavo 1697 IV 13). Universitetą baigęs 1700 IV 15, paskiau 1701 IX 13 Rostocko universitete gavo daktaro laipsnį ir pagaliau 1704 X 17 dar kartą buvo įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete.

1705 m. buvo paskirtas Karaliaučiaus universiteto ekstraordinariniu profesorium ir tais pačiais metais (pagal Arnoldtą — 1701 m.) Vėluvos vyskupu. Be bažnytinio ir literatūrinio darbo, vertėsi ir alchemija. Mirė Vėluvoje 1752 m. balandžio 22 d.

**Raštai.** 1) (Verčiant į lietuvių kalbą 1735 m. Bibliją, buvo vienas to vertimo bendradarbių).

2) Discussio Theologica Rationum Irrationalium Publice rationi seniori submittis *Christophorus Conradus Goerizius.* Regiomonti. MDCXCIX d. 17 Decembri, 8 nž. p.

3) Evangelische Wahrheit, Koenigsberg 1714.

4) Der entlarvter Quaker H. R. Herbert, Koenigsberg 1720.

**Literatūra.** *A. Doering* Beschreibung d. Stadt Wehlau — Erleutertes Preussen 1727 St. 46 p.708.

*D. H. Arnoldt* Geschichte der Koenigsberger Universitaet II 1746 p.165.

(") Kurzgefasste Kirchengeschichte 1769 p.638, 728, 838.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschihcte 1790 ([2]1886 p.565, 581, 582).

*K. Estreicher* Bibliografia polska XVII 1899 p.210.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.193, 205, 242.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.70.

(") Göritz Kristupas Konradas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1941 p.312.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.153.

(") Göritz Kristup Konrad — Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.375.

## 11. Jonas Jokūbas Šperberis

**Biografija.** Vienas iš ankstesniųjų kartų prosenolių, Valentinas Sperber, buvo superintendentas Tiuringijoje. Jo sūnus Danielius išsikėlė iš Tiuringijos į Mažąją Lietuvą ir čia buvo kunigu Želvoje. Danieliaus sūnus Jonas buvo ten pat provincinio teismo asesorius (Landschoeppe). Jono sūnus, taip pat Jonas, buvo kunigu Rusnėje ir mirė 1656 m. Šio sūnus Erhardtas buvo Tilžėje pirklys ir 1675 VIII 26 gavo Tilžės miesto pilietybę.

Erhardto sūnus Jonas Jokūbas Šperberis gimė Tilžėje 1679 m. gegužės 6 d. Mokėsi Tilžės miesto provincijos mokykloje. Ją baigęs, 1697 II 13 stojo į Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultetą. Universitetą pabaigė 1701 m. (ar, pagal J. Koppaitę — 1702 m.) ir buvo paskirtas precentorium į Vilkyškius, o 1711 IV 26 kunigu į Rusnę, kur gyveno ligi mirties, 1741 gegužės 2 d. (ar, pagal J. Sembritzkį ir J. Koppaitę, kovo 2 d.).

Turėjo dukterį Mariją Luizę, ištekėjusią už Jono Enriko Gerhardo. Kartais neteisingai tariama, kad Donelaičio bičiulis Jonas Pridrikis Šperberis buvęs Jono Jokūbo sūnus, nors iš tikrųjų šis buvo sūnus 1682 XI 6 gimusio Želvos precentoriaus Jono Šperberio, Erhardto (gimusio 1529 ir mirusio 1608 III 29) vaikaitis ir Valentino provaikaitis.

**Raštai.** 1) (Buvo vienas 1719 m. Lysijaus katekizmo redaktorių ir jame su tam tikromis pastabomis 1719 X 14 buvo padėjęs savo aprobatą).

2) (1730 metais sudarytu planu jis buvo apsiėmęs išversti dalį tuomet ruošiamo Senojo Testamento. Taigi 1735 m. išspausdintame Naujame Testamente yra nemaža ir jo darbo).

3) Giesmė: Pasirode mums szlowna diena (Erschienen ist der herlich Tag). Šperberio išversta ši giesmė buvo išspausdinta 1732 m. Kvanto-Berento giesmyne ir paskiau buvo kartojama visuose vėlesniuosiuose giesmynuose. 1900 m. giesmyne ji pažymėta N 83.

**Literatūra.** *G. Ostermeyer* Erste littauische Liedersgeschichte 1793 p.265-266.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift fuer Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.268.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet zu Koenigsberg II 1911/1912 p.78, 204, 359.

*J. Sembritzki-Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.98.

*F. Tetzner* Zum 200jaehrigen Geburstag d. Ch. Donalitius — Alpr. Monatsschrift LI 1914 p.179, 201-202.

*Jenny Kopp* Sechs Brüder Sperber — Altpreussische Geschlechterkunde II 1928 N 1 p.9-12.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.70.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.113, 152.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — Jahrbuch der Synodalkommission II 1933/1934.

*K. Grigoleit* Die Tilsiter Buergermatrikel von 1604 bis 1694 — Archiv f. Sippenforschung XII 1935 N 1 p.7; N 8 p.257.

## 12. Jonas Arnoldtas Paulis

**Biografija.** Gimė 1682 m. vasario 21 Johannisburge, Rytprūsiuose. Čia jis jau 1703 m. buvo pradžios mokyklos vedėjas. 1705 m. paskirtas karo kapelionu. 1708 m. išsikėlė į Rusiją ir kurį laiką Petrapilyje buvo visų Rusijos liuteronų bažnyčių ir parapijų prižiūrėtoju. Grįžęs Vokietijon, jis 1712 m. Frankfurto ant Oderio universitete gavo teologijos daktaro laipsnį ir buvo pakviestas į Karaliaučiaus universitetą ekstraordinariniu profesorium, bet tos vietos nepaėmė. 1713 m. buvo paskirtas Klaipėdos superintendentu ir čia mirė 1741 m. kovo 13 d.

**Raštai.** 1) (Buvo vienas tikrintojų Lysijaus redaguoto katekizmo lietuviško vertimo ir 1719 X 1 davė jam savo pritarimą).

2) Kurtzer Entwurf einer weitlaeuffigen Ausfuehrung einiger Saetze von der alten Preussischen Sprache — Acta Borussica III 4 1732 p.581-609.

**Literatūra.** *S. B. Linde* O języku dawnych prusaków — Rocznik Warsz. Tow. Przyj XV 1822 p.173-174.

*P. Koeppen* — Magazin der Lettischen Literarischen Gesellschaft 1829 p.99.

*G. H. Nesselmann* Ueber die Sprache der alten Preussen 1845 p.XXII-XXIII.

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauishcen Uebersetzung des kleinen Katechismus — Altpr. Monatsschrift 1880 p.536.

*A. Rogge* H. Lysius in Litauen und Masuren — Altpr. Monatsschrift XVIII 1881 p.123.

Pauli Johann Arnold — Lietuvių Enciklopedija XXII 1960 p.185.

# 13. Kristupas Rebentišas

**Biografija.** Pavardė buvo rašoma Rebentisch. Kristupo prosenelis Cirijakas Rebentisch 1622 VI 15 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Cyriacus Rebentisch Regiomontanus Borussus). Senelis Jonas įsimatrikuliavo ten pat 1634 VII 3 (Frejenwaldensis Marchita) ir 1646 IX 30 vedė buvusio 1619-1631 m. Kauno protestantų kunigo Kasparo Motvijaus dukterį Oną Motvijutę. Paskui buvo kunigu Laukiškoje ar Maž. Lietuvos Jurbarke (jei Arnoldtas kalba apie vieną ir tą patį asmenį, tai jis tuo požiūriu painiojasi) ir mirė Jurbarke 1691 m. Šis turėjęs keturis Kaune gimusius sūnus — Kristupą (g. 1651 IX 18), Joną, Kasparą ir Baltramiejų (g. 1653). Taigi Kristupas Rebentišas bent ligi 1653 m. gyveno Kaune. Dar būdami nepilnamečiai, Kristupas ir Jonas 1667 VI 22 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (fratres Cauna Lituani ritu depositionis iniurati non iuraverunt), paskiau Jonas vėl ten pat įsimatrikuliavo 1669 VI 14, o Kristupas 1670 IV 25. 1679 m. Kristupas buvo paskirtas tėvo adjunktu, bet jau 1680 mirė. Broliui mirus, Jonas Rebentišas buvo paskirtas tėvo adjunktu, o 1691 m. paveldėjo tėvo parapiją Jurbarke, kur mirė 1710 m. Bene Kristupo sūnus buvo 1695 m. įsimatrikuliavęs Karaliaučiuje Kristupas Pridrikis Rebentišas — „Labia Prussus".

Jono sūnus Kristupas Rebentišas gimė Jurbarke (Maž. Lietuvoje) apie 1682 m. 1699 VI 26 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Rebentisch Christoph Georgenburg Pruss.), nuo 1707 m. buvo tėvo adjunktu Jurbarke. 1709 m. buvo paskirtas kunigu į Gumbinę. Mirė Gumbinėje 1724 m. lapkričio mėnesį.

Jo sūnus Augustas Gotlybas įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1739 III 17. Iš tos pačios šeimos, greičiausia, buvo kilęs ir Jonas Pridrikis Rebentišas, kuris 1750 IV 6 buvo ordinuotas kunigu Lichtenhagene.

**Raštai.** 1) (Jis buvo vienas dalyvių ruošiant Lysijaus 1719 m. katekizmo vertimą).

2) (Kartu su kunigu Reinholdu Rozenbergu jis buvo apsiėmęs, pasinaudojus jau esamais vertimais, spaudai paruošti naują Biblijos vertimą. Bet, dar Naujojo Testamento vertimo nebaigę, abudu vertėjai mirė, ir jų darbą

teko baigti jau Naunynui, Ruigiui ir Liuneburgui. Šis Naujojo Testamento vertimas buvo išspausdintas 1727 m.).

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.54, 92, 110.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.33-39.

*F. Kurschat* Zur Geschichte der littauischen Bibel — Evangelisches Gemeindeblatt 1864 N34 p.158 (neteisingai jį vadina Nebentisch, supaniojęs vokišką R su N.).

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Luth. Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.120.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.256.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet I 1910 p.263, 352; II 1911/1912 p.46, 55, 58.

*A. B. Klaipėdiškis* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.35.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.69-70.

(") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.821.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.151; II 1957 p.143.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch der Synodalkommission 1933/1934 p.81-82.

*E. Seuberlich* Die evang.-Luther. deutschen Prediger zu Kaunas in Litauen — Familiengeschichtliche Blaetter XXXIII 1935 N9 p.30.

# 14. Jonas Šulcas

**Biografija.** Savo pavardę rašė Schultz. Gimė Katniavoje apie 1684 m. Galimas daiktas, kad jis 1704 VI 18 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Schultz Joh. Mariae Insulan. Pruss.), nors Karaliaučiaus universitete įsimatrikuliavusių Jonų Šulcų buvo daug, ir sunku nustatyti, kuris jų labiau šį Šulcą atitinka.

Jau 1706 m. buvo kandidatas į kunigus, tai, matyti, neseniai buvo universitetą išklausęs. Kaip Esopo prakalboje pasisako, jis ne tik nebuvo linkęs imtis lietuvių kalbos studijų, bet net buvo norėjęs išsikelti į vočių gyvenamas vietas, nes jam ypačiai nepatikusi lietuvių knyginė (tikybinių knygų) kalba. Bet Mykolas Merlinas jį prikalbino pasilikti Gumbinėje, kur jis ir pradėjo lietuvių kalbą studijuoti.

1707 m. jis buvo paskirtas Nybudžių lietuvių parapijos kunigu, 1709-1710 m. buvo kunigu Lazdynuose. 1710 m. keturias savaites buvo lietuvių kunigu Tilžėje ir, rodos, tais pačiais metais ten pat Tilžėje ir mirė.

**Raštai.** 1) Die Fabuln Aesopi, Zum Versuch Nach dem Principio lithuanicae linguae littauisch vertiret von *Johann Schultzen,* minist. candid. Koenigsberg 1706 m. 46 p.

Pradžioje eina J. Šulco pasakojimas Allen rechtsschaffenen Liebhabern der puren littauischen Sprache, sonderlich aber denen Studiosis, die diese Sprache excoliren . Prakalba pasirašyta Katniavoje 1706 V 10. Paskutiniame prakalbos puslapyje yra išspausdintas Pilypo Ruigio (Ruhigo) vokiškas eilėraštis: Kein Babel soll hinfort in deiner Sprach regieren... (15 eilučių).

Šį vertimą Šulcas atliko, suragintas M. Merlino. Versdamas jis naudojosi Gumbinės apylinkių lietuvių gyventojų patarimais — Martyno Springerio, Drenerio, Skinkių Albo, Potebelio, Serbentų Albo, Vengro Packmero, Kristijono Švarco, „Pridskuzianto" Doičio, Merčių Doičio, Isakų Milko, Juozapaniantaičių Isako. Jų visų pavardes jis prakalboje ir paminėjo.

Visą knygą, tik kiek prakalbą sutrumpinęs, pakartojo *Vincas Maciūnas* — Archivum Philologicum IV 1935 p.137-148. Ištraukos: *(K. Korsakas ir J. Lebedys)* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.143-148.

2) (Merlino suragintas, rinko ir lietuviškas dainas, bet tas jo rinkinys neišliko).

3) (Taip pat Merlino paragintas, jis rinko, kaip jis pats rašo, „littauische Idiotismen").

**Literatūra.** *P. Ruhig* Betrachtung der littauischen Sprache 1745 (1747) p. 4.

*D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.103, 132, 142.

*A. Brueckner* Ein unbekannter litauischer Aesop—Ztschr. f. vergl. Sprachforschung XLII 1910, Heft 3/4 p.374-377 (tarp kito ko, pakartojo pasakėčią Dwi Pelli).

*A. B. Klaipėdiškis* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.76.

*Jenny Kopp* Geschichte des Landkreises Tilsit 1918 p.202.

*J. Basanavičius* Levas lietuvių pasakose bei dainose — Lietuvių Tauta II 4 1919 p.505.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija 1925 I $^{2}$1925 p.33-34.

(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.210-212.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.121.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.101.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.34.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.35, 93, 96.

*V. Maciūnas* J. Šulco Ezopas — Archivum Philologicum V 1935 p.134-148.

*J. Balys* A Short Review of the Collection of Lithuanian Folklore — Tautosakos Darbai I 1935 p.3.

(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.209.

*P. Jonikas* Lietuvių kalbos istorija 1953 p.185.

*L. Gineitis* J. Šulco „Ezopo pasakėčios" — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.226-229.

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.109.

## 15. Dovydas Vilkas

**Biografija.** Gimė 1685 m. Klaipėdoje. Pavardę rašė Wilke. Įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1700 IV 1 (Wilke Dauid Memela Prussus ex schola Paleopolitana) ir pabaigė 1704 m., dar studentu atkreipęs į save dėmesį savo gabumais kalboms. Apie 1707 m. išsikėlė į Dancigą ir iš ten išvyko Anglijon, kur, nurodęs savo išvykimo vietą Dancigą, jis buvo laikomas dancigiečiu. Anglijoje greitai iškilo Anglijos bažnytinėje hierarchijoje, priėmęs pavardę *Wilkins*. Jau 1723 m. vartoja titulą „canonicus Cantuariensis", o 1737 ir „Archidiaconus Suffolciensis". Mirė 1745 m.

Turėjo brolį Vilhelmą, gimusį Klaipėdoje 1688 I 1, įsigijusį Wittenberge licenciatą, 1710 m. ten pat teologijos daktaratą ir nuo 1709 m. buvusį diakonu Klaipėdoje.

**Raštai.** 1) (1704 m. Karaliaučiaus Kneiphofo diakono Stuermerio vestuvėms išspausdino vestuvinį eilėraštį hebrajų, chaldėjų, sirų, žydų, graikų, italų, anglų, prancūzų, lenkų, *lietuvių*, lotynų ir vokiečių kalbomis).

2) Oratio Dominica in diversas omnium fere gentium linguas versa. Amstelodami. Typis Guilelmi et Davidis Goerei. 1715.

Šį rinkinį išleido Chamberlaynius kartu su Vilku, kuris, tarp kitko, davė ir lietuvišką „Tėve mūsų", išspausdintą p.87, ir prakalbą.

3) Novum Testamentum Aegipticum, vulgo copticum. 1716. Išvertė koptų kalba Vilkas, išleido Britanijos Biblijos draugija.

4) Leges Anglo-Saxonicae Ecclesiasticae et Civiles...cum codicis manuscriptis contulit, notas, versionem & Glossarium adjecit *David Wilkins* S. T. P. Canonicus Cantuariensis — Acta Eruditorum Anno 1723 p.49-54.

5) Quinque libri Mosis Prophethae in lingua Aegyptiaca descripti ac Lahro versi a *Davide Wilkins* S. T. P. Londini 1731.

6) Concilia Magnae Britanniae et Hiberniae verolamien. A.D. CCCCXLVI ad Londinensem Ad MDCCXVII A *Davide Wilkins* S.T.P. Archidiacono Suffolciensi et Canonico Cantuariensi Collecta Londini 1737 T. I-IV.

**Dokumentai.** 1) 1707 III 1 D. Vilko laiškas iš Dancigo Karaliaučiaus sekretoriui Heinrikui Bartschui.

Buvo Karaliaučiaus miesto bibliotekoje.

2) 1720 XI 15/26 D. Vilko laiškas W. Wilskei Lambethe.

Buvo Karaliaučiaus miesto bibliotekoje.

3) 1722 VII 12 to paties laiškas tam pačiam.

Buvo Karaliaučiaus miesto bibliotekoje.

**Literatūra.** *G. Reimer* Merkwuerdigkeiten der Stadt und Festung Memel — Erleutertes Preussen XI 1726 p. 258-259.

Acta Eruditorum Anno 1723 p.49-54.

Nova Acta Eruditorum 1734 p.63-65.

Nova Acta Eruditorum 1740 p.1-7.

*P. Ruhig* Betrachtung der littauischen Sprache 1745 p.15.

*D. H. Arnoldt* Historie d. Koenigsberg. Universitaet II 1746 p.446.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (²1886 p.708).

*A. Rogge* Schattenrisse aus dem kirchlichen Leben der Provinz Preussen — Altpr. Monatsschrift XV 1878 p.566.

*A. Seraphim* Handschriften-Katalog der Stadtbibliothek Koenigsberg — Mitteilungen aus der Stadtbibliothek zu Koenigsberg I 1909 p.287.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.219 .

## 16. Steponas Sabalys

**Biografija.** Jo pavardė buvo sulenkinta į Saballowicz. Gimė 1686 m. Seminarijos mokslus, greičiausiai, ėjo Varniuose, nes dirbo Žemaičių vyskupijoje. Kunigu įšventintas 1711 VIII 4. 1715 m. buvo Salantų viceklebonu, o nuo 1725 m. Grūšlaukio klebonu. Mirė po 1729 m. Grūšlaukyje.

**Raštai.** Rinkinys 11 lietuviškų ir 14 lenkiškų pamokslų, sakytų Grūšlaukyje 1725-1729 m. 64p.

Rankraštis VDU Bibliotekoje.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Iš lietuviškų pamokslų, sakytų apie 1725 m. — Tauta ir Žodis VII 1931 p.263-264 (taip pat ir: Nežinomieji senieji lietuviški tekstai 1931 p.15-16) (pakartotas vienas pamokslas).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.

## 17. Jurgis Pridrikis Pušys

**Biografija.** Pavardę rašė Pusch. Įsruties lietuvių kunigo (Jokūbo?) Pušio sūnus. Gimė Įsrutyje apie 1687-1688 m. Jau 1711 m. buvo paskirtas Mielkiemio kunigu. Iš čia bene 1716 m. buvo perkeltas į Kusus ir ten mirė 1751 IV 23.

Bene jo brolis Gastų kunigas Jonas Enrikas Pušys.

**Raštai.** (Buvo vienas 1719 m. Lysijaus suredaguoto katekizmo lietuviško vertimo tikrintojų).

**Literatūra.** *W. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Mehlkehmen — Preuss. Provinzial Blaetter XV 1836 p.329.

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.121.

# 18. Pabijonas Ulrikis Glozėris

**Biografija.** Lietuviškai pats save rašė Glozėris, vokiškai Glaser*). Senelis Jonas Mykolas Glaser nuo 1640 m. buvo Papelkių kunigu, 1656-1667 m. Kaukėnų kunigu ir čia mirė 1667 m. Gal Jono Mykolo brolis Jokūbas Enrikas Glaser (Hallensis) 1645 IV 29 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. Tėvas Ulrikis buvo plento mokesčių rinkėjas Kepuriuose, o žmonės jį vadino dvarininku. Jis mirė 1720 m. Motina Pabijono Dingės ir Elzbietos Vaikaitės (Woyke) iš Mozūrų duktė Elzbieta. Pabijonas Ulrikis gimė 1688 II 17 tėvų ūkyje Dovydėliuose prie Juodlaukių. Mokėsi Karaliaučiaus senamiesčio mokykloje ir 1706 IX 25 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Glaser Fabian Udalr. Insterburg. Pruss.). 1712 m. jis pabaigė teologijos fakultetą.

Nuo 1713 II 5 (pagal Arnoldtą — nuo 1712 m.) jis buvęs paskirtas Didlaukių, Įsruties aps., kunigu. 1731 m. buvo paskirtas į Žilius, bet jo patronas generolas von Cave jį nuo perkėlimo apgynė, ir jis liko Didlaukiuose ligi mirties, 1747 m. lapkričio 17 d. Jo atvaizdas buvo pakabintas Didlaukių bažnyčioje.

Gal jo sūnus ar vaikaitis, 1737 m. gimęs Bartuose Jurgis Mykolas Glaser, buvo precentorius Joneikiškiuose, 1780 VI 23 buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1780 VII 15 buvo kunigu Vilkyškiuose, kur ir mirė 1799 XI 14.

**Raštai.** 1) Namu Szuiles ir Baznyczes Pamokslas nuog *Fabiono Ulrikio Glozerio* Didlaukiu Plebono (1729-1732) 702p.

Rankraštis. Iš vienos pusės parašytas vokiškai, iš kitos lietuviškai. Pirmojoje dalyje yra ir 99 lietuviški giesmių vertimai, trečiojoje dar viena giesmė, tai iš viso 100 giesmių, rodos, daugiausia verstų iš Freylinghauseno.

2) 22 lietuviškos giesmės, įdėtos į 1732 m. „Isz naujo perweizdetas ir pagerintas Giesmių Knygas" J. Berento redaguotame giesmyne.

3) Kelos nobaznos Giesmes Lietuwninkams ant Duszios Iszganimo iszduotos, perstatitos per *Glaseri* Didlaukia Pastora ir Behrendta Kaukiemiu Pastora. (Halėje) 1736.

---

*) Tad Stikliorius (Stiklius)? *M. B-ka.*

Atskiras savarankiškas giesmynas, daugiausia sudarytas iš giesmių, verstų iš Freylinghauseno. 1736 m. giesmyne iš 80 giesmių 78 buvo paruoštos Glozėrio ir dvi Berento. Antrame 1738 m. leidime giesmių yra jau 100, trečiame 128. Ketvirtas leidimas pasirodė 1750 m. Pirmąjį šio giesmyno leidimą peržiūrėjo Karaliaučiaus lietuvių parapijos kunigas Broskovijus (Broscovius). Adomas Pridrikis Šimelpenigis III šį giesmyną, dar papildęs savo sukurtomis ar išverstomis giesmėmis, prijungė antra dalimi prie 1748 m. „Pagerintų Giesmių Knygų". Nuo to laiko šis giesmynėlis atskirai jau nebuvo leidžiamas.

Tris to rinkinio giesmes — Apie šventą Dvasią, Kaip niekingas žmogaus amžius ir Sviete, aš tavęs nubodęs — pakartojo *Mykolas Biržiška* Rinktiniuose mūsų senovės raštuose 1927 p.145-147.

4) *Dr. Rambako* Pamokslai Iszganimo Dawado (Karaliaučiuje) 1780. G. Ostermejeris tvirtina, kad Rambako „Heylsordnung"' išvertė Glozėris, tačiau nėra žinios, ar tas vertimas buvo išspausdintas Glozėriui esant gyvam. Tėra žinomas tiktai kartu su „Luteraus Mažu Katgismu" išspausdintas 1780 m. leidimas, kuris dar buvo pakartotas apie 1872 m.

5) (Dar būdamas studentas, išspausdino Karaliaučiuje vokišką sveikinimo eilėraštį Kristupo Falko ir Sofijos Lau santuokos proga). Eilėraštis buvo išspausdintas rinkinyje Hochzeit von Christoff Falk und Sophie Lau 24 XI 1711.

6) Kittos naujos Giesmes per *F.U.G.P.D.* 112...p.

Atskiru rinkiniu buvo pridėtos prie 1748 m. giesmyno.

Literatūra. *D. Pastenazzi* Nachrichten von den Predigern in Insterburgischen Distrikt 1757 p.47.

*D. H. Arnoldt* Zusaetze zu seiner Historie der Koenigsbergischen Universitaet 1769 p.92.

(") Kurzgefasste Nachrichten von Predigern II 1777 p.89.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (²1886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.146-151, 244-246.

*A. Rogge* Dr. H. Lysius in Litauen und Masuren — Altpr. Monatsschrift XVIII 1881 p.122-123.

*W. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 5 1882 p.270-271.

*G. Hoennig* Geschichte der Kirche Jodlauken 1886 p.9-10, 13.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.18.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.293.

*R. Szwede* Zur Geschichte d. litauischen Gesangbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 4 (H.16) 1891 p.401.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Prūsų Lietuvoje 1904 p.51.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXXVII 1909 p.228.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet I 1910 p.469; II 1911/ 1912 p.250.
*Gellhaar* Das ostpreuss. evangel. Pfarrhaus 1913 p.36.
*W. Ziesemer* Koenigsberger Hochzeitsgedichte — Jahrbuch d. Vereins f. niederdeutsche Sprachforschung XLII 1916.
*J. Kopp* Geschichte des Landreises Tilsit 1918 p.219.
*A. B. Klaipėdiškis* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.12-13.
*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.26-27.
*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I ²1925 p.33.
(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.145-147.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.51-52.
(") Kunigas Fabijonas Ulrikas Glozėris ir jo naujai surastas 1729-1732 m. rankraštis — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.125-132.
(") Glaseris ar Gložėris Fabijonas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.134-135; Glozėris Pabijonas Ulrikas — Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.332-333.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.113, 114, 115; II 1957 p.145, 151, 152, 174.
*E. Grigoleit* Die Pfarrer von Kaukehmen bis 1800 — Archiv f. Sippenforschung X 1933 N11 p.360.
*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch d. Synodalkommision 1933/1934 p.86-88.
*Weder* Glaser Fabian Ulrich — Altpreussiche Biographie I 1941 p.215-216.
*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.69.
Didlaukiai — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.518.

## 19. Fabijonas Kalau

**Biografija.** Jo tėvas galėjo būti 1661 V 1 Karaliaučiaus universitete įsimatrikuliavęs Mykolas Kalau, „Regiomontanus". Fabijonas gimė Žvyrgaliuose 1691 VII 19 (kitais duomenimis — 1661 VII 19). Karaliaučiaus universitete įsimatrikuliavo 1709 VI 1 (Kahlau Fabianus Swirgallensis Prussus). Kunigu ordinuotas 1718 m. ir tuojau paskirtas kunigu į Malviškius, bet ten nenuvyko, nes, paskirtam į Juodlankius kunigui Lockui parapijos nepaėmus, jo vieton pirmuoju Juodlaukių kunigu buvo paskirtas Kalau. 1722 m. jis iš Juodlaukių buvo iškeltas į Verdainę (pagal Hoennigą — į Šilutę), o apie 1736 m. buvo perkeltas į Šilutę, kur klebonavo ligi mirties 1747 m. rugpiūčio 11 d.

Vieną Fabijono dukterį, Oną Reginą, vedė kunigas Gotfridas Ostermejeris, kitą, Marijoną Gotlybą, kunigas Bernardas Andersonas. Vienas sūnų, Ernestas Gotlybas, gimė 1736 m. Šilutėje ir buvo precentorium Trempuose. Kitas, Ernestas Liudvikas, 1753 II 19 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete ir, 1776 IV 14 ordinuotas kunigu, buvo paskirtas į Žydkiemį; jis gimė Verdainėje. Taip pat Verdainėje gimęs trečias sūnus, Bernardas Gotlybas, 1749 VIII 15 įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete, 1766 XI 7 ordinuotas kunigu ir paskirtas į Lenkviečius. Greičiausia, Pabijono Kalau vaikaičiai buvo Liudvikas Teofilis, 1816 m. ordinuotas kunigu ir paskirtas adjunktu į Bilviečius, ir 1795 II 28 gimęs Pabijonas Pridrikis, 1824 XI ordinuotas kunigu ir paskirtas į Beržkalnį.

**Raštai.** 1) (Buvo vienas iš tų kunigų, kuriems buvo pavesta tikrinti 1719 m. paruoštą vad. Lysijaus katekizmą).

2) (1730 m. planu jis buvo apsiėmęs išversti į lietuvių kalbą ir, greičiausia, bus išvertęs 1735 m. Biblijai knygas Esrą ir Nehemiją).

**Literatūra** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.93, 166.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40.

*G. Hoennig* Geschichte der Kirche Jodlauken 1886 p.17-20.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.298.

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte d. Uebersetzung des kleinen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.120.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- u. Familienkunde XXXVII 1909 p.239.
*G. Erler* Die Matrikel d. Albertus Universitaet II 1911/1912 p.25, 82, 131, 143, 145, 261, 447.
*B. Koerner-K. Tiesler* Deutsches Geschlechterbuch B.68, Ostpreussisches Geschlechterbuch B.II 1930 p.11.
*J. Sembritzki-Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.92.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.70.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.117, 152; II 1957 p.143.
*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch d. Synodalkommission 1933/1934 p.64.
Kalau Fabijonas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.274.

# 20. Jonas Berendas

**Biografija.** Vokiškai savo pavardę rašė Behrend. Siuvėjo Jono Berendo sūnus, gimė 1691 X 28 Damnavoje. 1711 III 31 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Behrend Joh. Damnavia Prussus, iuravit, gratis). 1720-1723 m. buvo precentorius Enciūnuose. 1723 IX 2 ordinuotas kunigu. 1723-1728 m. kunigas Katyčiuose, nuo 1728 IX 12 buvo perkeltas į Kaukėnus, kur mirė 1749 X 1.

Buvo vedęs Oną Reginą Kalsonaitę, kuri 1751 V 15 Kristijonui Enrikui Patschkei pardavė savo ūkį Trumpaičiuose, taigi, greičiausia, iš Trumpaičių ir buvo kilusi.

**Raštai.** 1) Dvi giesmės 1732 m. giesmyne.

2) Dvi giesmės 1736 m. giesmyne. 1736 m. giesmynas „Kelios nobaznos Giesmes Lietuwninkams ant Duszios Iszganimo iszduotas" laikomas bendru Glozėrio-Berendo giesmynu, tačiau iš 100 čia įdėtų giesmių 98 parašė Glozėris ir tiktai dvi Berendas.

**Literatūra.** *G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.82, 146, 240-241.

*C. V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen der Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.270-271.

*A. Rogge* H. Lysius in Litauen u. Masuren — Altpr. Monatsschrift XVIII 1881 p.124.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.18.

*R. Szwabe* Zur Geschichte der litauischen Gesangbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III (Heft 16) 1891 p.401.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXXVII 1909 p.215.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.272.

*J. Kopp* Geschichte des Landkreises Tilsit 1918 p.205.

*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.27.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.33.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.51-52.

(") Behrend Jonas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.298; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.342.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.113, 114, 119; II 1957 p.174.

*G. Grigoleit* Die Pfarrer von Kaukehmen bis 1800 — Archiv. f. Sippenforschung X 1933 N11 p.361.

# 21. Jurgis Adomas Meisneris

**Biografija**. Kilęs iš šeimos, atvykusios į Mažąją Lietuvą iš Saksonijos. Žymaus teologo Baltazaro Meissnerio prosūnaitis. Užbalių girininko Vilhelmo Meisnerio sūnus. Bene tėvo brolis Jonas Teodoras, gimęs 1665 m., 1688 V 14 stojo į Leideno universiteto medicinos fakultetą. Turėjo brolį (ar dėdę) Motiejų Vilhelmą Meisnerį (ž. Aleksandrynas I 391).

Gimė 1692 IX 15 Šereiklaukiuose, Žirgupėnų valsčiuje (pagal Arnoldtą — g. 1690). Mokėsi Tilžės provincijos mokykloje ir 1710 VI 19 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, bet dėl kilusio maro dar tais pačiais metais studijas nutraukė ir apsigyveno tėviškėje (Paklydimuose). 1716 m. antrą kartą stojo į universitetą, bet, jo nebaigęs, 1717 m. gavo precentoriaus vietą Mielkiemyje. Mielkiemio kunigui išvykus, pradėjo savarankiškai sakyti pamokslus ir po metų, 1718 II 28, buvo paskirtas Mielkiemio kunigu. 1725 m. buvo perkeltas į Enciūnus, kur mirė 1769 II 8.

Turėjo sūnus: Efraimą Pridrikį (1731-1815), Adomą Gotfridą, kuris gimė Mielkiemyje ir 1739 m. įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, ir Jurgį Vilhelmą, gimusį Enciūnuose ir 1744 X 14 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete.

**Raštai.** 1) (Gyvendamas Enciūnuose, sudarė ir išleido keturių lietuviškų giesmių rinkinėlį).

G. Ostermejeris pateikia tik vokiškas tų giesmių antraštes: Mein Gott, die arme Welt; Bist du Seele noch betruebt; Christe du Beystand deiner Kreutzgemeinde, ir lietuviškai — Diewe miels ,kada asz mirsiu. Iš šių giesmių dar 1900 m. giesmynas N514 kartoja lietuvišką iš Loevensterno „Christe du Beistand" vertimą — „Tu Kristau Gelbejimas bednu Tawo", bet ten nenurodyta, kas tai vertė, tai galimas daiktas, kad tai yra jau vėlesnis vertimas.

2) (Dalyvavo 1719 I 10 Įsruties, 1719 I 16 Nemerkiemio ir 1719 I 19 Enciūnų konferencijose, kurios buvo šaukiamos Lysijaus lietuviškajam katekizmui peržiūrėti). Pats savarankiškai katekizmą peržiūrėjęs, jį aprobavo 1719 V 16.

**Literatūra.** *G. Ostermeyer* ,Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.151-152, 252.

*W. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Melkehmen — Preussische Provinzial Blaetter XV 1836 p.329-330, 336.

*A. W.* Bemerkungen zur Quands Verzeichniss d. Preuss. Jubelprediger — Neue Preuss. Prov. Blaetter II F. 1852 II B p.361.

Album Studiosorum Academiae Lugduno Bataviae 1875 p.697.

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Lutherschen Katechismus — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft I 1883 p.120.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.266, 282, 408.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.116.

*A. Mž. (Mažiulis)* Meisneris 2. Jurgis Adomas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.144.

## 22. Petras Gotlybas Milkė

**Biografija**. Nors visa Milkių šeima savo pavardę rašė Mielcke, tačiau tariama šią pavardę kilus iš Mažosios Lietuvos vardo Milkus — Melkijoras (Bruožis juos vadina Mielkiais).

Petras Gotlybas gimė apie 1692 m. Tilžėje. 1712 III 12 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teisių fakultete (Mielcke Petrus Gotlieb Tilsa Prussus, stipulatus), paskiau perėjo į teologijos fakultetą. Universitete studijavo ligi 1722 m. Čia buvo ir lietuvių seminaro klausytoju, o paskiau to paties seminaro mokytoju.

1723 II 11 (pagal Ostermejerį, juo pasekusius Roggę ir kitus, o taip pat ir pagal E. Machholzą-Schroederį — 1726 II 11) jis buvo paskirtas į Mažosios Lietuvos Jurbarką kunigu (o jei yra teisūs Ostermejeris ir Machholzas, tai, greičiausia, 1723-1726 m. jis dar tebuvo ne klebonu, bet precentorium ar adjunktu). 1724 IX 27 iš universiteto buvo išėmęs „testimonium matriculi". Dėl nesusipratimų su parapiečiais ir su vietos administracija jis 1736 m. išsikėlė iš Jurbarko į Mielkiemį, kur ir buvo klebonu ligi savo mirties. 1753 m .birželio 9 d. Petras Gotlybas Milkė 1732-1736 m. buvo oficialinis valdžios įsakymų vertėjas į lietuvių kalbą. Prieš tai nuo 1721 m. įsakymus versdavo Karaliaučiaus Sackheimo lietuvių par. kun. Kristupas Endrikis Vegneris (miręs 1732).

M. turėjo sūnus — Teodorą Gabrielių, gimusį 1728 III 28, 1745 X 25 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete (Melkiem. Boruss., taigi nurodžiusį ne savo gimimo, bet gyvenamąją vietą, nes 1728 m. jo tėvas gyveno Jurbarke), 1753 X 1 ordinuotą tėvo įpėdiniu Mielkiemy, o nuo 1755 m. išsikėlusį į Pilkalnį, kur mirė 1762 III 19. Kiti du Petro Gotlybo sūnūs — Kristijonas Gotlybas ir Danielius Pridrikis.

**Raštai.** 1) (1730 m. sušaukus konferenciją pasidalinti Biblijos vertimo į lietuvių kalbą darbu, Petras Gotlybas buvo apsiėmęs išversti Genezę, Deuteronomen ir Pranašus, ir tas jo vertimas sudarė sudėtinę 1735 m. išspausdintos Biblijos dalį. Be to, jis taisė ir viso vertimo korektūras).

2) 16 lietuviškų giesmių 1753 m. giesmyne. Jis išvertė gana daug giesmių, kurių 16 (ar 17) įsidėjo Šimelpenigis į 1753 m. „Pagerintas Giesmiu knygas" ir iš ten jos kartojamos visuose vėlesniuose giesmynuose (1900 m.

yra dar 17 jo vardu — slapyvardžiu — pasirašytų giesmių). Dėl tų giesmių taisymo Ostermejerio ruošiamam giemynui vėliau iškilo karšta polemika tarp Milkės sūnų Kristijono Gotlybo ir Danieliaus Pridrikio iš vienos pusės ir G. Ostermejerio iš kitos, nes sūnūs tarė, kad tėvo giesmės esančios taip gerai parašytos, jog nė taisyti nereikią. Be išspausdintųjų, buvo sudaręs ir didesnį lietuviškų giesmių rinkinį, kuris vėliau buvo jo sūnų rankose ir jų buvo kiek naudojamas savo ruošiamam giesmynui.

3) De nobilibus Germanorum poetis. 1715. Milkės universitetinis viešas pranešimas jo studentavimo metu.

4) Dissertatio de dispositione ex lumine naturale et supernaturale ad probandam Deitatem Christi. 1722 II 22. Universitete skaitytas Milkės pranešimas. Bene bus tai jo magistro disertacija.

5) Den herrlichen Gnaden Lohn hat *Peter Gottlieb Mielcke* denen Salzburgischen Emigranten, als eine Anzahl derselben in Georgenburg vorgestellet. Koenigsberg 1732 m. 25p.

6) (Ligi 1733 VI 2 išvertė penkis valdžios įsakymus į lietuvių kalbą).

Literatūra. *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.92, 120.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (²1886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.253.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40-45.

*W. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Melkehmen — Preussische Provinzial Blaetter XIV 1836 p.331, 334.

*A. Rogge* Schattenrisse aus dem kirchlichen Leben der Provinz Preussen — Alpr. Monatsschrift XV 1878 p.574-575, XVI 1879 p.82.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.294 (vadina jį Jonu).

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVIII 1909.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.273, 322, 414.

*A. P. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.36, 45.

*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.42-43.

*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 d. 1921 p.59.

*Mykolas Biržiška* Adomas Šimelpenikas — Lietuva 1925 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.243).

(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.144.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.53 (Petras Gotlybas čia supainiotas su sūnumi, o jo vaikaitis pavadintas sūnumi).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.

(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18 p.354.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.115, 117, 121, 152, 153.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — Jahrbuch d. Synodalkommission 1933/1934 p.84-85.

*K. Forstreuter* Ueber den Druck von litauischen Mandaten im 18 Jahrhundert — Ztschr. f. slav. Philologie XX 1950 p.395.

*P. Pakarklis* Neseniai atrastieji lietuviški spaudiniai — Tiesa 1945 N292/822.

(") Naujai rasti baudžiavinės priespaudos dokumentai — Lietuvos Istorijos Instituto Darbai I 1951 p.243-277.

*L. Gineitis* (Ostermejerio ir Milkės polemika) — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.220-222.

*K. Gudaitis* Lietuviai evangelikai 1957.

*A. Mž. (Mažiulis)* Milkus 3. Petras Gotlibas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.473.

# 23. Jokūbas Brodovskis

**Biografija.** Gimė bene Galdapėje apie 1692 m. Įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1710 IV 24 (Goldap. Pruss.). Tačiau, matyti, universiteto nepabaigė, ir nuo 1713 m. ligi mirties 1744 m. buvo precentorium Trempuose, Darkiemio aps.

Gal jo jaunesnysis brolis Jonas įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1734 m. (Goldap. Boruss.).

**Raštai.** Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum Darinnen sowohl die Vocabula Biblia Veteris et Novi Testamenti als auch Vocabula Domestica item Ueber zwey Tausend Proverbia und ueber ein Hundert Aenigmata Lithvanica und viele Phrases anzutreffen und also wo nicht gantz vollig doch ziemlich Complet ist ... mit grosser Muehe und Fleiss zusammengetragen von *Jacobe Brodowski* Precentore Trempensi, 39-1050, 452p. Rankraščiu išlikęs žodynas, kuris priklausė Žilių precentoriui *Vilhelmui Teodorui Šimelpenigiui,* iš kurio, matyti, gavo *L. Rėza,* o šiam mirus, kartu su visu rankraštiniu Rėzos palikimu pateko į Karaliaučiaus slaptąjį archyvą. Yra tai pirmasis lietuviškas žodynas, kurio atskiri žodžiai aiškinami gyvosios kalbos pavyzdžiais (jų tarpe 2000 patarlių, kurias pats Brodovskis surinko), taip pat mįslėmis ir kitais posakiais. Brodovskis savo žodyną rašė apie 30 metų, panaudodamas tik porą svetimų rankraštinių žodynų ir Biblijos vertimo žodyną. Šiaip jis daugiausia savo medžiagą rinko iš žmonių lūpų. Visą jo žodyną panaudojo *K. G. Milkė,* 1800 m. leisdamas papildytą Ruigio žodyno leidimą. 531 to žodyno patarlių, 137 mįsles ir 100 kitų kalbos pavyzdžių 1857 m. išspausdino *A. Schleicheris* savo Litauisches Lesebuch p.8, o 1936 m. pateikė ištraukas ir *W. Mannhardt* Letto-preuss. Goetterlehre p.611-614.

**Literatūra.** *Ch. G. Mielcke* Littauisch-Deutsches Woerterbuch 1800 (Erste Vorrede) p.5-7 nž.

*A. Krause* Litthauen 1834 p.137.

*G. H. F. Nesselmann* Woerterbuch der littauischen Sprache 1851 p.VI.

*A. Schleicher* Lituanica — Sitzungsberichte d. k. Akademie d. Wissensch. Philologisch-Histor. Klasse XI 1853 Juni p.81-86 (II. Das Brodowskische Lexicon und d. aelteste Catechismus).

(") Litauisches Lesebuch 1857 p.55-111.

*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.101.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.264, 359.

*M. Niedermann* Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.85.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.101-102.

(") Brodovskis Jokūbas — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1935 p.745 (su žodyno antraštinio lapo fotokopija); Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.269.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.36, 38, 96.

*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.16-17, 56, 209, 210.

*P. Jonikas* Lietuvių kalbos istorija 1952 p.127.

*W. Mannhardt* Letto-preussische Goetterlehre 1936 p.609-614.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.126, 153, 154.

*L. Gineitis* J. Brodovskio žodynas — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.232-235.

*J. Lebedys* Smulkioji lietuvių tautosaka XVII-XVIII a. 1956 p.14-28, 46, 48, 43-46, 50-499.

# 24. Jonas Lukoševičius

**Biografija.** Vadino save sulenkinta forma Łukaszewicz. Gimė Lietuvoje 1699 I 1 (pagal de Backerį — I 14). 1716 VIII 19 stojo į jėzuitų ordiną. Greičiausiai, Vilniaus akademijoje atlikęs visas visiems jėzuitams privalomas studijas ir 4 metus mokytojavęs (bene Daugpilyje), jis 1730 m. pabaigė mokslus ir pradėjo misininko darbą Latgalijoje — Preiliuose ties Daugpiliu. 1734 VIII 15 davė ketverius įžadus. 1749-1768 m. dirbo Užvaldoje, Dubne, Valke, Mintaujoje, Lauksodyje ir vėl Dubne, bet nuolatinę vietą turėjo Daugpilyje. 1772 m. gyveno Užvaldoje, 1775 V 25 Daugpilyje atlaikė antrąsias primicijas. Mirė 1779 m. gegužės mėn.

**Raštai.** 1) Pawinasties Krikscioniskas tay ira kuo pawinas kožnas Krikscionys žinoty, tikiety ir darity, kad butu iszganitas. 1765 Wilniuy, 48p.

Šios knygutės autorius, ar teisingiau — kompiliatorius, pačiame rašte nėra pažymėtas, bet kadangi tos pačios knygutės 1808 m. latviškame vertime yra nurodyta, kad jos autorius esąs Jonas Lukoševičius, tai, greičiausiai, jis bus parašęs ir jos lietuviškąjį originalą, kuris pasirodė 40 metų prieš tai, kada buvo išspausdintas latviškas vertimas, jei nebuvo senesnio kaip 1808 m. latviško leidimo, kurio latvių bibliografija visai nežino. Lietuvių kalba ši knygutė buvo kartojama 1781, 1809, 1816 ir 1830 m.

2) Evangelia toto anno... in Curlandia Lottavis praelegi solida. Swehti Ewangeliumi us wissam Swehtdeenam un Swehtkaam ka ari Swehtas Lugschanas. Jelgawa 1796 m. 112p.

Papildytas ir kiek išplėstas ir ištaisytas J. Elgerio 1672 m. evangelijų leidimas latvių kalba. Šis vienintelis latvių bibliografams žinomas leidimas pasirodė praėjus 17 metų nuo Lukoševičiaus mirties, bet nėra abejonės, kad buvo ir senesnis tos pačios knygos leidimas, pasirodęs dar prieš 1755 m., nes jau 1755 m. jį mini J. Janozkis, vardu „Sonn-und Fest-Tage Evangelien... in lettischer Sprache herausgegeben".

3) Pawinasties kristigas aba Katechismas kurs moca, ku ikkurs kristigs cylwaks pawinns ir tycet, synnot un dareyt (Vilniuje) 1808.

„Lietuviškos Pawinasties Krikscionisko" vertimas į latvių kalbą, kurios senesnį leidimą, pasirodžiusį dar prieš 1755 m., turi, matyti, galvoje J. Janozkis, rašydamas, kad Lukoševičius išleidęs ir "einen Katechismum" latviškai.

4) Katoliszka Dziesmu gramata. 1780.

Missinis šio leidimo Lukoševičiui nepriskiria, bet G. Manteuffelis mano, kad tai esąs Lukoševičiaus darbas ir, be Missiniui žinomų keturių leidimų, mini dar ir 1730, 1733, 1735, 1765, 1786, 1798, 1801, 1821, 1833, 1836, 1839, 1863, 1868, 1871 m. ir kt. leidimus.

5) (Iš Lukoševičiaus darbų latvių kalba J. Janozkis mini ir „Ein paar Erweckungs - Schreiben", tik šiuo tarpu dar nepaaiškėjo, kokios čia buvo latviškos knygos).

**Literatūra.** *J. Janozki* Lexicon derer itzlebenden Gelehrten in Polen, II Breslau 1755 p.134.

*J. F. Recke u. K. E. Napiersky* Allgemeine Schrifsteller und Gelehrten Lexicon III 1831 p.138-139.

*De Backer* Bibliothèque des écrivains de la Compagne de Jésus II 1872 p.185 (visus L. raštus vadina lietuviškais).

*C. Sommervogel* Bibliothèque de la Compagne de Jésus V 1894 p.185 (sekdamas de Backeriu, visus Lukoševičiaus raštus laiko lietuviškais, net ir tą knygutę, kurios antraštę pats pateikė latviškai).

*G. Manteuffel* Cywilizacya, literatura i sztuka nad Baltykiem 1897 p.99.

*S. Załęski* Jezuici w Polsce III 1902 p.1005.

*J. Missinš* Latweeschu Rakstneezibas Rahditajs I 1924 N907, 1405.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.128.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.12; II 1957 p.107, 108, 178. Iš ten Lukoševičius (Łukaszewicz) 1. Jonas — Lietuvių Enciklopedijoje XVI 1958 p.510.

Latvijas Vēstures Avoti III Jēzuitu ordena archiva I d. 1940 p.257, 459.

## 25. Adomas Pridrikis Šimelpenigis III

**Biografija.** Savo pavardę rašė Schimmelpfenig. Martyno I Schimmelpfenigo sūnus, Martyno II ir Ernesto Pridrikio brolis, Adomo Pridrikio I vaikaitis ir Adomo Pridrikio II broliavaikis.

Adomas Pridrikis III gimė 1699 VII 25 Piktupėnuose. 1718 VII 16 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Schimmelpfennig Adam Frdr. Pictupenen. Prus. iuravit). Universitetą baigęs, išėjo precentorium į Žilius. 1726 VIII 30 buvo paskirtas Papelkių kunigu ir čia gyveno ir dirbo ligi savo mirties, 1763 m. lapkričio 22 d. Dirbdamas Papelkiuose, tarp kitko, palaikydavo surinkimininkus.

Turėjo sūnų Teodorą, 1755 III 20 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, ir dukterį Kotryną Ralę, 1760 VII 30 ištekėjusią už Jurgio Kristupo Vilkės, kuris nuo 1760 V 23 buvo Šimelpenigio adjunktas Papelkiuose, o šiam mirus, liko čia įpėdiniu ir mirė Papelkiuose 1779 m. Vilkių dukterį Zuzaną Vilkaitę vedė kunigas Kristijonas Danielius Hazenšteinas, o Zuzanos ir Kristijono Hazenšteinų 1793 m. gimusią dukterį Justiną Hazenšteinaitę 1823 m. vedė Papelkių kunigas Jonas Enrikas Kristijonas Kempferis.

**Raštai.** 1) (1730 m. sudarytu Biblijai į lietuvių kalbą versti planu, Adomas Pridrikis III buvo apsiėmęs išversti Josua ir Judicium knygas. Šis vertimas buvo išspausdintas 1735 m.).

2) 1732 m. J. J. Kvanto-J. Berento giesmyne yra išspausdinta 51 Adomo Pridrikio originali ir versta giesmė.

Jos buvo paties Šimelpenigio pakartotos 1751 m. giesmyne ir visos (51) dar buvo kartojamos visuose vėlesniuosiuose giesmynuose ligi XX a. pradžios.

3) Isz naujo perweizdetos ir pagerintos Giesmju Knygos kurriosa brangiausios senos ir naujos Giesmes suraszytos (Karaliaučiuje) 1751 m. 790p.

Šį giesmyną iš pagrindo perredagavo Adomos Pridrikis Šimelpenigis III, sujungęs senąjį giesmyną su Glozério-Berendo giesmynu. Nuo p.413 eina paties Šimelpenigio sudaryta „Antra Dalis Giesmiu knygu arba kittos naujos Giesmes taip szwiezey perstatytos taip geriau sutaisytos per A.F.S. P.P." (Adomą Fridrichą Schimmelpfennigą Papelkių Pastorą), kurioje yra 142 paties Šimelpenigio sukurtos giesmės. O pirmoje dalyje yra 52 giesmės, pakartotos iš 1732 m. giesmyno. Tuo būdu vieno tiktai Šimelpenigio čia yra įdėta 194 giesmės, kurios visos buvo kartojamos ir vėlesniuose giesmynuose.

4) Szirdingas Priszaukimas szwiezaus Melkemju Kunigui Teodorui Gabrieliui Mielkiui nuo *Ad. Fr. Schimmelpfennig* Papelkiu Kunigo... 9-te October 1753 (Karaliaučiuje), 20p.

Lietuviškai ir vokiškai išspausdintas pamokslas.

5) Biblija, Tai esti: Wissas Szwentas Rasztas Seno ir Naujo Testamento... Nuo kelliu Mokytoju Lietuwoj' Lietuwiszkay perstattytas Ir antrą Kartą iszpausdintas (Karaliaučiuje) 1755 m. 24, 1416p.

Šimelpenigio naujai perredaguoas 1735 m. Biblijos leidimas, kur jam teko suderinti nevienodai įvairių vertėjų išverstas vietas. Be to, čia Šimelpenigis pridėjo ir eiliuotą prakalbą „Lietuwos nepakentė nepagyręs", kurioje davė ir trumpą lietuvių protestantų tikybinės literatūros apžvalgą. Ją pakartojo A. Jakštas 1902 „Žinyčioje" N4, 5, iš ten *Mykolas Biržiška* 1925 „Lietuvoje", 1927 Rinktiniuose mūsų senovės raštuose ir 1931 Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.244-246 ; sutrumpintai ją dar pakartojo *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.158-159.

6) (*Jonas Arntas* Apie tikrą krikszczionummą. Apie 1756 m.).

Šimelpenigis buvo išvertęs į lietuvių kalbą J. Arndto Wahres Christentum, tačiau rankraštis 1756-1763 m. karo metu dingo. 1807 m. K. Mertikaitis šį Arndto darbą išvertė iš naujo ir išspausdino.

7) Ant Swobdos czestningo Pono Jurgio Kristupo Wielkio, Popelkiu Klebono, su Jumprowa Katryna Rale, dukterimi Schimmelpfennigio, Popelkiu Klebono d. 30 Jul. 1760 keltos kelis-Zodelius suraszyt norejo A.F.S.P.P. Karalauczuj iszspausta pas Artunga Naszle, 8p.

Nėra tikrai žinoma, ar šis Šimelpenigio parašytas eilėraštis tikrai buvo išspausdintas, nes jo išliko tik du ranka nurašyti nuorašai. Eilėraštį pakartojo *Mykolas Biržiška* 1925 m. „Lietuvoje" ir Rinktiniuose mūsų senovės raštuose 1927 p.216, dar ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p. 248-249. Paskiau dar *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.124-126, *K. Korsakas ir J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.160.

8) Gedichte von Pfarrer Schimmelpfenning zu Popelken, 16p.

Rankraščiu tiktai išlikęs pasaulietinių lietuviškų Šimelpenigio eilėraščių rinkinys. Apėmė dvi epigramas (jų viena su klaidinga 1775 m. data vietoje 1755 m.); ilgesnysis eilėraštis Bei Gelegenheit eines im Jahre 1748 die Academia zu Koenigsberg beziehenden Verwandten, an dessen Vater gerichtet; *Gellerto* pasakėčios „Musės bei uodo smertis" vertimą, kuris anksčiau buvo čia Erteliui (Herteliui), čia K. G. Milkei priskiriamas; 7 Bitėnuose užrašytas lietuviškas dainas (iš Papelkių Bitėnų, bet ne iš anų nuo Rambyno) ir eilėraštį „Ant Swotbos", tik ne lietuviška, bet vokiška antrašte. Pakartojo *Mykolas Biržiška* 1925 „Lietuvoje", 1927 Rinktiniuose mūsų senovės raštuose ir 1931 I Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos, iš kur *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* kartoja „Studentą" p.150-158 ir epigramas p.161.

Literatūra. *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.55.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1780 ([2]1886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.149-151, 261.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40-49.

*A. Krause* Litthauen 1834 p.122 (Musės bei uodo smertis).

*F. Kurschat* Zur Geschichte der littauischen Bibel — Evangelisches Gemeindeblatt 1864 N.35.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 5 1882 p.271.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviškieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.18-19.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.158.

*R. Szwede* Zur Geschichte des litauischen Gesangbuches — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III (H.18 1891) p.401.

*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.101.

*A. Jakštas (Aleksandras Dambrauskas)* Apie lietuviškus Šventraščio vertimus — Žinyčia 1902 N4/5 p.38-40 (pakartojo Šimelpenigio prakalbą 1755 m. Biblijai).

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.261, 276.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Lietuvoje 1905 p.13.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.299.

*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.108, 115.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.12, 36-37, 49.

*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.28-29.

*Mykoslas Biržiška* Mūsų raštų istorija [2]1925 p.31, 33, 40.

(") Adomas Šimelpenikas (1699-1763) — Lietuva 1925 N107, 110-116 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.235-260).

(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.148-151, 212-213, 216-221.

(") L. Rėzos Dainos II 1937 p.87 (Musės bei uodo smertis).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.15, 120, 121, 140.

*E. Hermann,* Litauische Studien 1926 p.216.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.52, 70.

(") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.821.

(") Giesmynai lietuviškieji — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1449.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.35.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.16, 112-113, 114-115, 152, 154; II 1957 p.93, 94, 142, 153, 155, 174.

*Vydūnas* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.305. 305.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — Jahrbuch d. Synodalkommission 1933 p.84-85 ,87.

*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.209.

*V. Maciūnas* Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12, p.105.

*L. Gineitis* Adomas Šimelpenigis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.239-243.

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.62, 73-74.

# 26. Mykolas Zigmantas Engelis

**Biografija.** Apie 1678 m. Tilžėje gimusio ir 1697 XI 30 įsimatrikuliavusio Karaliaučiaus universitete Mykolo Zigmanto Engelio sūnus ir Gabrieliaus Engelio broliavaikis. Gimė 1700 X 5 Laukiškoje. 1716 III 20 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Engel Mich. Sigism. Laukischken Pruss.). 1724 XII 22 buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1725 m. buvo paskirtas Joneikiškių klebono adjunktu, paskiau (nuo 1730 m.?) ten pat klebonu.

1730 X 10 vedė Tilžės superintendento Jono Kristijono Teubnerio ir Rozinos Verniokaitės dukterį Kotryną Luizę. Jai mirus, 1743 m. vedė 1717 m. buvusio Kauno protestantų kunigu Teodoro Laudieno (1686 VII 17 - 1752 X 23) dukterį Oną Luizę (gimusią Tilžėje 1725 m.). Mykolas Zigmantas Engelis mirė Joneikiškiuose 1758 X 18.

Turėjo 1744 m. Tilžėje gimusį sūnų Liudviką Zigmantą. Gal šio sūnus, gimęs 1791 m. Jonas Karolis Pridrikis Engelis, 1821 III 16 buvo ordinuotas kunigu į Ludwigswaldę.

**Raštai.** (1730 m. sudarytu planu buvo apsiėmęs į lietuvių kalbą išversti Jeremijo knygas. Šis jo vertimas buvo sunaudotas, leidžiant 1735 m. Bibliją).


**Literatūra.** *E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXVII 1909 p.222.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.208, 293.

*K. Tiesler* Beitraege zur Familiengeschichte ostpreussischer Pfarrer — Altpreussische Geschlechterkunde IV 1930 p.55.

*J. Bertoleit* Die Reformation under d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch d. Synodalkommission 1933-1934 p.84.

*E. Seuberlich* Die evang.-Luther. deutschen Prediger zu Kaunas in Litauen — Familiengeschlichtliche Blaetter XXXIII 1935 N10/11 p.350-351.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.26.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.152; II 1957 p.143.

## 27. Adomas Enrikas Pilgrimas

**Biografija.** Karaliaučiaus universiteto matrikulos žino daug Pilgrimų ir Pilgramų: 1616 VII 14 įsimatrikuliavo Heinricus Pilgrim, nobilis Borusus; 1651 I 21 Christophorus Wilhelmus a Pilgram, nobilis Prussus; 1652 IV 5 Nicolaus Pilgram Erfurto-Turingus; 1674 V 2 Pilgrim Joh. Martin Wildunga-Waldec ir kt. Matyti, vieno jų vaikaitis ir buvo Adomas Enrikas Pilgrimas, 1702 m. gimęs Rautenburge prie Tilžės. 1718 IV 4 jis įsiamtrikuliavo Karaliaučiaus universitete (pilgrim Adam Rautenb.). Universitetą pabaigęs, buvo Tilžėje precentorium. 1727 II 24 ordinuotas kunigu, buvo paskirtas Įsruties kunigo adjunktu, o paskiau ten pat lietuvių kunigu. Jam Adomas Pridrikis Šimelpenigis III parašė vieną savo epigramų. Mirė Įsrutyje 1757 m. lapkričio 28 d.

Jo sūnus Jonas Enrikas įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1753 V 5.

**Raštai.** 1) (1730 m. sudarytu planu apsiėmė išversti I Samuelio knygą. Ši dalis buvo išspausdinta 1735 m. Biblijoje).

2) (*Benjamin Christian Huebner)* Iszkirti ir Szwentam Raszte randomi Nusidavimai isz Seno ir Naujo Testamento Jaunimui ant Gero suraszyti bei lietuwiszkai perstattyti. (Karaliaučiuje) 1742 m. 202, V, 142, LIIp.

Pačioje knygoje nenurodyta, kas ją išvertė, bet pagal A. Harnochą — šią knygą bus išvertęs Pilgrimas. Kiti jos leidimai pasirodė 1807 ir 1860 m.

3) *(Ch. Langhausen)* Trumpas ir prastas Iszguldimas wissu Nedeles ir Szwentu Dienu Ewangeliu Klausimais ir Atsakimais sutaisytas ir... isz wokiszkos i lietuviszka Kalba perstatytas. (Karaliaučiuje) 1750 m. 6, 706p.

Ir šios knygos vertėju *A. Hornochas* laiko Pilgrimą, tačiau J. J. Kvantas šio leidimo prakalboje rašo, kad vertimas buvęs atliktas 1721 metais, kada Pilgrimas teturėjo 19 metų ir buvo dar studentas. Be to, Kvantas nurodo, kad vertėjas jau miręs, o Pilgrimas 1750 m. dar buvo gyvas. Kita vertus, Pilipas Ruigys pats pasisakė, kad jis pats tą knygą išvertęs (pagal *J. Bertoleitį* — Ruigys teišvertęs 11 pamokslų) ir jis 1750 m. jau buvo miręs, o 1721 m. turėjo 46 metus. Greičiausia, Pilgrimas buvo tas asmuo, kuris, pagal Kvantą, vertimą taisė, ar, galimas daiktas, tik derino evengelijų tekstus su 1727 m. ar 1735 metų Naujojo Testamento leidimais, o gal ir pabaigė Ruigio nebaigtą darbą. Kiti leidimai pasirodė 1820, 1869, 1879 ir 1902 m.

4) (A. P. Šimelpenigiui ruošiant 1755 m. Biblijos leidimą, Pilgrimas taisė korektūras ir, pagal J. Bertoleitį, padėjo tą darbą baigti).

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.85.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (21886 p.663).

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.40-49.

*Van Baren* Insterburger Kirchen Nachrichten — Altpr. Monatsschrift XXIII 1886 p.333.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.297.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.253.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet I 1910 p.224, 519, 527; II 1911/1912 p.83, 449.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.36.

*Mykolas Biržiška* A. Šimelpenikas — Lietuva 1925 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.350).

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.70.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.36.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.153; II 1957 p.153.

*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch d. Synodalkommission 1933/1934 p.84-85.

Pilgrim Adam Heinrich — Lietuvių Enciklopedija XXII 1960 p.498-499.

## 28. Jonas Richteris II

**Biografija.** Iš Luebecko kilusio turtingo Klaipėdos pirklio Jono Richterio sūnus. Gimė 1705 m. Klaipėdoje ir čia pradžioje ir mokslus ėjo. 1722 IX 14 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. 1727 m. tėvas išsiuntė jį į studijų kelionę po Vokietiją ir Olandiją, tačiau šis nuvyko tiktai į Hallės universitetą, kur buvo paskirtas Hallės universiteto lietuvių seminaro lietuvių kalbos mokytoju. Čia 1728 V 28 buvo pažymėtas „Memelo Prussus", o tų pačių metų VIII 27 „Memelo Borussus". Hallėje gavęs artium magistro laipsnį, 1728 m. rugpiūčio mėnesio pabaigoje jis grįžo į Klaipėdą.

1728 XII 13 jis buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas į Katyčių parapiją, nuo 1736 m. buvo Klaipėdos lietuvių kunigo Liuneburgo adjunktu ir vokiečių diakonu, o 1743 m. pabaigoje Liuneburgui mirus, nuo 1744 m. pradžios buvo paskirtas Klaipėdos lietuvių kunigu. Tas pareigas jis turėjo ligi mirties. Mirė Klaipėdoje 1754 m. lapkričio mėn. 14 d.

**Raštai.** (Vokiškai lietuviškas žodynas, baigtas rašyti 1728 VI 18), 300p. Rankraštis (be antraštinio lapo). Žodynas apima apie 30.000 žodžių. Jį Richteris paruošė Hallėje, dirbdamas lietuvių seminare, ir išvažiuodamas jį paliko to seminaro klausytojams naudotis. Ištraukas iš išlikusio Hallėje rankraščio pateikė *F. Specht* Archivum Philologicum V 1935 p.49-53.

**Literatūra.** *E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.257.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.314.

*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.109-111.

(") Geschichte der Stadt Memel [2]1926 p.178.

*J. Kopp* Geschichte des Landkreises Tilsit 1918 p.205.

*F. Specht* Das litauische Seminar an der Universitaet Halle — Archivum Philologicum V 1935 p.39, 47-53.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.36.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.39, 51.

*P. Jonikas* Lietuvių kalbos istorija 1952 p.126.

Rikovius (Richter) 2. Jonas — Lietuvių Enciklopedija XXV 1961 p.284.

# 29. Pridrikis Vilhelmas Hakas

**Biografija.** Vokiškai pavardę rašė Haack. 1719 m. katekizmo peržiūrėjime dalyvavusio Kretingalės kunigo Erdmano Hako (Haack), mirusio 1731 m., sūnus. Gimė 1706 m. Kretingalėje. 1724 IX 6 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. 1727 XII išsikėlė valdžios stipendininku į Hallės universitetą, kur 1727-1728 m. buvo universiteto lietuvių seminaro klausytoju, o išsikėlus į Klaipėdą to seminaro lietuvių kalbos mokytojui Jonui Richteriui II, Hakas buvo tame pačiame seminare paliktas lietuvių kalbos docentu.

1732 m. paskirtas lydėti siunčiamus į Mažąją Lietuvą kolonistais zalcburgiečius, grįžo tėviškėn, tos kelionės metu Berlyne ordinuotas kunigu. 1733 m. buvo paskirtas diakonu į Gumbinę, paskiau kunigu į Gerviškį. 1734 m. buvo iškeltas kunigu į Pilkalnį, kur mirė 1754 m. lapkričio 19 d.

Turėjo sūnų Joną Pridrikį, gimusį Pilkalnyje, 1758 XI 7 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, buvusį precentorium Želvoje (Saalau), nuo 1780 VIII 4 kunigu Juodlaukiuose, iš kur tais pačiais metais buvo iškeltas į Plybiškę, kur ir mirė 1804 VIII 30. Gal būti, kad Jono Pridrikio sūnus buvo Jonas Ernestas, buvęs 1819 III 16 kunigu Klišiuose (Klešovoje), taip pat ir Otonas Liudvikas, 1819 VI kunigu Eckersdorfe.

**Raštai.** 1) Vocabuliarum Lithvanico-Germanicum et Germanico-Lithvanicum... Nebst einem Anhang einer kurzgefassten Littauischen Grammatik. Ausgefertigt von *Friedrich Wilhelm Haack* S. S. Theol. Cultore zur Zeit Docente im Litauischen Seminario zu Halle. (Hallėje) 1730 m. 6, 336p.

Žodynas, sudarytas ir išspausdintas Hallės lietuvių seminaro reikalui. Pridėta prie žodyno gramatika atskirai nebuvo išleista, nors *D. H. Arnoldt* Zusaetze 1769 p.62 apie ją rašo, kaip apie atskirą knygą, kuriai prakalbą buvo parašęs D. Frank, o *A. Schleicher* Litauische Grammatik 1856 p.X-XII rašo, kad Hako *1727* m. gramatikoje jis neradęs nieko, kuo galėtų pasinaudoti, nes kas esą Hako gramatikoje, tas esą ir kitose gramatikose. Bet dėl datos čia Schleicheris galėjo ir apsirikti. *J. Gerulis* pabrėžia, kad Hako gramatika parašyta, remiantis vieno D. Kleino gramatika, neįnešus čia nieko, ko nebūtų Kleino gramatikoje.

2) Dawádnas Mókslas apie duszios Ìszganimą Pagal szwentą Rasztą suraszyta nuog *J. A. Freylinghausen*, Kunigo Szw. Ulrikaus Bažniczios, o isz Wokiszko į lietuwiszką Liežuwi parraszytas ir wisiems Iszganimo triksztantiems ant Géro iszduotas nuog Draugu lietuwiszkos Iszkalos. Iszspaustas Aleje pas Steponą Urboną Méte 1729 m. 46p.

Nors vertėjas pačioje knygoje nėra nurodytas, bet, greičiausia, ją išvertė Hakas, kuris 1729 m. ir buvo Hallės — tos „lietuwiszkos Iszkalos" — mokytojas. Gal būti, dalį bus išvertę ir kiti jo mokiniai. Kitas leidimas buvo išleistas ten pat, Hallėje, 1735 m. Pabaigoje yra įdėtos trys giesmės.

Literatūra. Neue Zeitungen von gelehrten Sachen 1729 N LXV p.639-640.

*D. H. Arnoldt* Zusaetze zur Historie d. Koenigsbergischen Universitaet 1756 p.145, 1769 p.62.

(") Kurzgefasste Kirchengeschichte 1769 p.278.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (²1886 p.648).

*G. H. Ostermeyer* Neue littauische Grammatik 1791 p.X-XI, XIV.

*A. G. Krause* Litthauen 1834 p.135.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.97, 177.

*A. Schleicher* Litauische Grammatik 1856 p.X-XI.

*M.J.A. Voelkel* Der Tonwandel in der litauischen Deklination 1873 p.3, 32.

*R. C. Jacoby* Zur Geschichte d. litauischen Uebersetzung d. kleinen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.122.

*G. Hoennig* Geschichte der Kirche Jodlauken 1886 p.51.

*J. Schnaubert* Statistische Beschreibung d. Kreises Pilkallen 1894 p.100.

*H. Reinhold* Die sogenannte Chylinskische Bibeluebersetzung — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 2 (H.20) 1895 p.106-107.

*F. Tetzner* Die Slawen in Deutschland 1902 p.43.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- u. Familienkunde „Herold" XXXVII 1909 p.232.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.322, 470.

*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918, p.107.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.68-69.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.26.

*J. Gerullis* Herkunft der Dative Sing. der *i*-Staemme im Baltischen — Archiv. f. slav. Philologie XXXVIII H.13, 1922 p.63, 64.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I² 1925 p.35.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.126.

*E. Hermann* Litauische Studien 1926 p.126, 176, 194, 355.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.101-102.

(") Haack Fridrichas Vilhelmas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1941 p.941, 942.

(") L. Hakas (Haack) Pridrikis Vilhelmas — Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.96.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.36.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.36-37, 143, 151, 175.

*F. Specht* Das Litauische Seminar an der Universitaet Halle — Archivum Philologicum V 1935 p.38-39, 45, 47.

*P. Jonikas* Lietuvių kalbos istorija 1953 p.126.

## 30. Jonas Enrikas Kuncmonas

**Biografija**. Savo pavardę rašė Kuntzmann. Gimė 1707 m. 1730 VI 10 Karalaučiuje ordinuotas kunigu ir ten pat paskirtas į lietuvių parapiją. Čia, matyti, buvo ligi 1747 m., nes jau 1747 II 6 Karaliaučiaus lietuvių kunigu buvo paskirtas Christlybas Celestinas Šteinas. Iš Karaliaučiaus Kuncmonas buvo perkeltas į Stalupėnus, kur buvo ligi mirties, 1755 m. lapkričio 27 d.

Apie 1735 m. (ar gal tais pačiais 1730 m., kada jis buvo kunigu ordinuotas) jis vedė Mariją Elzbietą Rozemanaitę (gimusią 1714 m. ir mirusią 1778 X 15). Jų dukterį Mariją Elzbietą (gimusią 1736 VII 9 ir mirusią Darkiemyje 1799 VII 20) 1760 IX 9 vedė kunigas Bernardas Andersonas.

**Raštai.** 1) (Lietuviškas žodynėlis apie 1755 m.).

Buvo parašęs Ruigio žodyno papildymus. Iš R. C. Jacoby palikimo šio rankraščio nuotrupos 1883 m. pateko į Tilžės Lit. Lit. Gesellschaft biblioteką (Auszeuge aus ...Kunzmanns... Lexicon zur Completierung desj. v. Ruhig), o iš ten jau paskutiniojo karo metu į Lietuvių Kalbos Žodyno Redakciją Vilniuje.

2) (Rinkinys jo parašytų lietuviškų tikybinių giesmių).

Tilžės klebonijos gaisro metu XIX a. pabaigoje suradus Milkės ruošiamo giesmyno rankraštį ir medžiagą, susirado ir kai kurios Kuncmono parašytos šiam giesmynui giesmės (kurios čia pateko, greičiausia, ar iš jo palikimo ar dar tiesiai iš Milkės tėvo). Vienoje giesmėje to paties giesmyno bendradarbio Vilhelmo Regės (Regge) ranka buvo užrašyta „Herr Pfarrer Kuntzmann", tai gal Regė ir bus tas giesmes Milkei atidavęs.

**Literatūra.** *V. Hoffheinz* Bericht ueber einen litterarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 5 1882 p.274, 351.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.243, 258.

*B. Koerner u. K. Tiesler* Deutsches Geschlechterbuch, Band 68. Ostpreussisches Geschlechterbuch, Band II 1930 p.41.

*Vaclovas Biržiška* Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.121; II 1957 p.38.

*J. Lebedys* Smulkioji lietuvių tautosaka XVII-XVIII a. 1956 p.503-505.

Kuncmonas (Kuntzmann) Jonas Henrikas — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.353.

# 31. Mykolas Ališauskis

**Biografija**. Pavardė buvo sulenkinta į Olszewski. Gimė apie 1712 m. Jaunas stojo į reguliarinių kanauninkų ordiną. Trejus metus buvo Videniškių vienuolyne, ketverius metus Mikoliškiuose reguliarinių kanauninkų seminarijoje mokė moralinės ir spekuliatyvinės teologijos. Paskiau šešerius metus buvo pamokslininku Varnėnuose, Šešuoliuose, Videniškiuose ir kitur. Nors jau 1753 m. pats save vadino teologijos licenciatu, bet iš Vilniaus akademijos tą laipsnį gavo tiktai 1761 m. ir tuojau po to, tų pačių metų rugpiūčio 3 d., ten pat gavo ir teologijos daktaro laipsnį. Nuo 1755 m. bent ligi 1761 m., o gal ir ilgiau, buvo Lietuvos ir Lenkijos reguliarinių kanauninkų vizitatorius. Mirė, greičiausiai, 1779 m. K. Estreicheris savo Bibliografija polska III tome p.294 rašo, kad Alšauskis gimęs 1779 m. Aišku, kad čia Estreicheris jį supainiojo ar su kitu tikybiniu rašytoju, irgi Mykolu Ališauskiu, kuris veikė ir mirė XIX a. pradžioje ir kurio Estreicheris nesugebėjo atskirti nuo pirmojo Alšauskio, ar tiesiai Alšauskio mirimo datą palaikė jo gimimo data.

**Raštai.** 1) Broma atwerta ing wiecznasti par Atminima paskutiniu dayktu. Su spasabays disponawoima mirsztancziu, ant śćiesliwa smerczia su spasabays ratawojma dusziu ciśćiu kentanciu. Teypogi ape kitus Artykułus Wieros Szwętos Su trumpays pamokslays ir prikłodays isz pawozniu Authoriu iszrinktays. Par Kuniga *Mikola Olszewski* Theologa Absoluta Kanaunika Regularna B.B.M.M. de poenitentia su Medytacyomis ant ciełos nedeles. 1753 (Vilniuje), 8 nž. 257 (274)p.

Parašė sekdamas lenkiška „Wyprawa duszy na tamten świat".

Iš viso buvo 20 leidimų, kurių keturi — 1753, 1759, 1764 ir 1769 m. — platesnės redakcijos, o kiti trumpesnės — 1777, 1779, 1785, 1789, 1793, 1795, 1799, 1806, 1811, 1824, 1842, 1846 ir 1851 m. (tais metais buvo du leidimai). Apie 1873 m. M. Valančius buvo „Bromą" perredagavęs, bet naujoji redakcija nebuvo išspausdinta. Nors žmonėse knyga ir buvo labai populiari, bet tiek dėl žargoninės kalbos, tiek dėl naivaus turinio ji nė pačių dvasininkų nebuvo vertinama, ir iš dalies teisingai apie ją rašė J. Šliūpas 1890 m. Lietuvos Mylėtojo „Lietuviszkuose rasztuose ir rasztininkuose" (žinojo tik vieną 1799 m. leidimą, kiek ir remdamasis Valančiaus neigiamu įvertinimu): „paleido į szvietą nenaudę visai kningą, kuri daugybei lietuvių protą aptemdino, o kurią musu dienose ir patys kunigai deginti pradėjo". Deginte

jos nedeginta, bet daugumas išlikusių egzempliorių yra smarkiai sužaloti, ir vienas leidimas nuo kito teatskiriami tuo, kad jų daugumo tekste buvo keičiamos datos, nurodant, kiek metų praėjo nuo Kristaus gimimo.

Ištraukų pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.131-136.

2) Miasto otwarte uspokoienia serc ludzkich sfatygowanych w drogach niespokoynego świata... albo medytacye na każdy dzień całego roku... wydane przez X. *Michała Olszėwskiego.*

Faktiškai yra tai ta pati kiek platesnė „Broma" lenkų kalba.

3) Kazanie na dzień wszystkich Świętych podczas solennej inauguracyi na infułę Widzen(i)ską Xiędza Aleksandra Rymowicza... miana przez Xdza Michała Olszewskiego Św. Teologii Licenciata, Professora filozofii, Wikarego Widziniskiego 1753 (Vilniuje), 14 nž. p.

4) Kazanie otwarte na fest SS. Apostołów Piotra į Pawła miane w Kościele Wornienśkim podczas solenney introdukcyi bractwa św. Izydora... 1756 (Vilniuje) 22p.

Literatūra. *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.246-247.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.23.

*M. Wołonczewskis* Žemajtiu wiskupiste II 1848 ([2]1897 p.157).

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński II 1899/1900 p.469, 572, 803 (supainiojo abudu skirtingus Mykolus Olševskius).

*K. Estreicher* Bibliografija polska III 1876 p.244 (supainioti abudu Olševskiai), XXIII 1910 p.340-341 (čia iš vieno Mykolo Olševskio padarė du — Mykolą ir Mikalojų, nežinodamas, kad lietuviškai Mykolas atitinka ne lenkišką Mikołaj, bet Michał).

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I[2] 1925 p.36.

(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.82-98.

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.35 (iš 1910 Visuomenės) ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.189.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.126-128.

(" Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.101.

(") Broma atwerta ing wiecznasti — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1936 p.753-754 ir Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.271.

(")Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.36.

*K. A.* „Broma atwerta ing wiecznasti" — Šviesos Keliai 1933 NI p.26-31.

*V. Maciūnas* Literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.106.

*K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.125-130 (XVII a. vidurio — XVIII a. laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir jos kalbinės ypatybės).

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviškoji knyga Vilniaus universitete 1959 p.71, 72, 77, 78-79, 86, 90, 96, 99, 102.

Olševskis 5. Mykolas — Lietuvių Enciklopedija XXI 1960 p.102.

## 32. Kristijonas Donelaitis

**Biografija.** Pats jis savo pavardę rašė sulotyninta forma Donalitius. Tokią pat pavardės formą vartojo ir, matyti, iš tos pačios šeimos kilę, įsimatrikuliavę Karaliaučiaus universitete 1706 III 12 Johannes Donalitius, 1708 IV 5 Christophorus Albertus Donalitius Didlaken. Prussus, bet 1679 VI 14 įsimatrikuliavęs Johannes (miręs Valtarkiemyje 1707 m.) ir, greičiausia, jo brolis 1680 V 15 Michaelus — abudu įsirašė pavadinimu „Donalaitius". 1800 m. Milkė savo žodyne jį vadino Donalizius, 1886 m. „Tilžės Keleiwis" Donalicius, 1829 m. Simanas Stanevičius, taip pat 1864 m. Nesselmannas ir kiti vartojo formą Donalaitis, o nuo 1865 m. pirmą kartą tai pavartojus A. Schleicheriui ir ypač 1914 m. tai aprobavus Jonui Jablonskiui, labiausiai lietuvių literatūroje įsigalėjo forma Duonelaitis, greta kurios dar Rėza pavartojo Donaleitis. Bet 1935 m. A. Janulaitis įrodinėjo, kad toji tėvavardinė forma bus kilus iš vardų Donėla, Donelys ar ir Danyla, taigi ji turėjusi skambėti Donelaitis, o gal ar Danelaitis. Tos pačios formos 1935 m. laikosi ir A. Salys, ją išvesdamas iš Donelio, Donaičio. Ir nuo to laiko, greta kitų vartojamos formos Duonelaitis, pradėta jį rašyti ir Donelaičiu.

Kristijonas gimė 1714 m. sausio 1 d. Lazdynėliuose, 3-4 km atstu nuo Gumbinės, ligi 1725 m. priklausiusiuose Gumbinės, o vėliau Žirgupėnų parapijai ir valsčiui.

Kristijono tėvas buvo laisvas, neinąs baudžiavos ūkininkas. Jo vardo nepavyko nustatyti. Kartais manoma, kad tai galėjęs būti vienas anų dviejų brolių „Donalaitiusų", įsimatrikuliavusių Karaliaučiaus universitete 1679 IV 14 ir 1680 V 15, bet vargu, ar, universitetą ėjęs, jis tuo laiku būtų į ūkį grįžęs, užuot ėjęs kur mokytojauti ar valdininkauti. Žiūrint laiko, jis galėjo būti ir likęs ūkyje anų dviejų brolis. Jis mirė apie 1720 m., palikęs našlę su septynetu vaikų, kurių buvo 4 sūnūs ir 3 dukterys. Kristijonas turėjo šiuos brolius: 1) Karaliaučiaus auksakalį ir muzikos instrumentų bei fizikos įrankių meisterį Pridrikį. Jis buvo taip pat ir laikrodininkas ir pagarsėjo pirmu Prūsuose paties pasigamintu fortepijonu. Šio sūnus Kristijonas Pridrikis 1762 IV 15 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. Bene jis buvo vėliau Sommerau amtsrotas ir „karo

tarėjas" (Kriegsrath) ir mirė Karaliaučiuje 1805 m. 2) Antras Kristijono brolis, Mykolas, buvo paveldėjęs tėvų Lazdynėlių ūkį, bet vėliau jį užleido savo seseriai Grugulienei ir pats apsigyveno pas brolį Kristijoną Tolminkiemyje, čia taip pat, kaip ir Pridrikis, versdamasis auksakalio amatu ir fizikos instrumentų gaminimu. Apskritai šis amatas buvo jų šeimoje, greičiausia, paveldimas, nes ir Kristijonas vėliau juo, greta kitų savo pareigų, savo noru vertėsi. Mykolas Donelaitis mirė Tolminkiemyje 1757 m. gegužės 1 d. 3) Trečias Kristijono brolis, Albertas, dirbo Jociūnuose, Žirgupėnų parapijoje, kalviu, auksakaliu ir ginklų gamintoju, kartu ten laikė ir smuklę. Vienas tų trijų brolių sūnus galėjo būti N. A. Donalitius, 1779 VII 6 įsirašęs Sandeno albume.

Viena seserų, Grugulienė, perėmė iš brolio Mykolo tėvų ūkį Lazdynėliuose. Antroji sesuo, ištekėjusi už Thetmeyerio, gyveno vyro ūkyje Tutleliuose, Kraupiško parapijoje, netoli Pilkalnio. Trečioji sesuo ištekėjo už račiaus Langės Vanaginuose, Gavaičių parapijoje.

Iš visos tos šeimos vienintelis rodęs palinkimą į mokslą, Kristijonas, 1732 m. buvo atiduotas į Karaliaučiaus Knypavos (Kneiphof) katedros mokyklą ir ją lankė ligi 1736 m. Rėza ir juo pasekęs L. Passargė ir kai kurie kiti laiką, Donelaičio praleistą Knypavos katedros mokykloje, palaikė jo mokslu universitete ir neteisingai tarė jį studijavus Karaliaučiaus universitete 1732-1737 m., o tą laiką, kada jis tikrai universitete studijavo, Passargė pavertė jo privatinio mokytojo darbu.

Katedros mokyklą lankydamas, Donelaitis gyveno Karaliaučiaus beturčių prieglaudoje (Pauperhaus), kur už gaunamą išlaikymą, kartu su kitais tos prieglaudos auklėtiniais, turėjo dalyvauti bažnytiniame chore, lydėti numirėlius į kapus ir kitas panašias pareigas atlikti. Šias pareigas prieglaudos auklėtiniams nustatė tą prieglaudą laikęs miestas. Būdamas našlaitis, Donelaitis čia gavo nemokamą butą, iš dalies maistą ir mokslą.

Ketverius metus šioje mokykloje pasimokęs, Donelaitis 1736 IX 27 stojo į Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultetą, čia įsirašydamas: Donaleitis Christ. Gumbinnen Borussus ex schola cathedralis missus. Nėra žinios, iš kur jis ėmė lėšų studijoms, bet spėjama, kad jis gal gavo vieną tų stipendijų, kurias dar XVI a. buvo lietuviams įkūręs kunigaikštis Albrechtas.

Universitete studijuodamas, jis, be teologinių paskaitų, taip pat lankė ir lietuvių seminarą, kurį tuo laiku vedė Pranas Albertas Šulcas (Schulz, gimęs 1692 m. ir miręs 1763 m.). Kartu studijavo ir kalbas (kurias paskiau neblogai mokėjo), be lietuvių ir vokiečių, taip pat ir lotynų,

graikų, hebrajų bei prancūzų, o vėliau visomis tomis kalbomis ir eilėraščius kūrė, bet iš jų teišliko, be lietuviškų, keli nedideli vokiški eilėraščiai. Bet ir universitete jis labai vargingai gyveno, ir išliko jo pasisakymas, kad net vieną kartą iš bado jis buvęs apalpęs. Savo universitetinių studijų metu jis gyveno vadinamojoje Collegium Albertinum ir čia ypač susidraugavo su Jonu Pridrikiu Šperberiu (gimusiu Želvoje 1712 m., ir universitetą pabaigus 1738 m., išėjusiu precentorium į Tolminkiemį, o iš čia 1750 ar 1756 m. kunigu į Kuncus, 1765 m. į Gavaičius, kur jis mirė 1769 m. ar 1770 VIII 23).

1740 m. liepos mėnesio pabaigoje Donelaitis gavo paskyrimą kantorium į Stalupėnus, o 1742 m. buvo paskirtas tos pačios mokyklos vedėju (rektorium).

1743 m. gegužės mėnesį jis gavo pasiūlymą užimti Tolminkiemio parapijos klebono vietą (Tetzneris „Die Slawen in Deutschland" to pakvietimo datą, rodos, neteisingai nukelia į 1742 m. Velykas). Tačiau, nenorėdamas mesti mokyklos prieš mokslo metams pasibaigiant, jis dar du mėnesius pasiliko Stalupėnuose ir tik 1743 m. liepos 6 d. atvyko į Karaliaučių ruoštis reikalingiems kunigo vietai užimti egzaminams. Tuos egzaminus jis išlaikė spalio 17 d. ir spalio 21 d. buvo ordinuotas kunigu į Tolminkiemį, o lapkričio 24 d. (ar 21 d., nes šiuo atžvilgiu literatūrinės informacijos viena kitai prieštarauja) buvo Įsruties superintendento Hano (Hahno) įvestas į Tolminkiemio parapiją.

Tolminkiemio parapija buvo įkurta 1589 m., bet bažnyčia tebuvo užbaigta 1598 m. kunigo Dovydo Marciano, o 1682 m. buvo perstatyta. Tos parapijos klebonai buvo: 1598-1621 m. Jonas Rėza, 1621-1665 m. Saliamonas Virčinskis, 1665-1668 m. Jokūbas Noikirchas (Neukirch), 1668-1696 m. Jonas Šperberis, 1697-1703 m. Benjaminas Mulfortas, 1703-1710 m. Berentas, N. Falkas ir N. Engelis, 1711-1715 m. Jonas Jokūbas Rautenštrauchas, 1715-1724 Chr. Geištatas (Geistadt), 1725-1739 m. F. A. Belšteinas (Bellstein) ir 1740-1743 m. Jonas Pridrikis Esenas (Essen).

Tolminkiemio parapijai, be kitų, priklausė šie kaimai: Balupėnai, Budzeliai, Daneikiškiai, Didžiuliai, Elušėnai, Išlaužiai, Jesaičiai, Jurdiškiai, Kiauniai, Kubiliai, Mackūniškiai, Martišiai, Meldynai, Mockūnai, Paledžiai, Raudoniai, Rominta, Samanynai, Sargūnai, Tėveliai, Varniai, Vertesmai, Žalkiemis, Žiedeliai ir kt. Tuo laiku tai buvo grynai lietuviški kaimai, dar neapvokietinti, nors kai kuriuose buvo ligi pusės laikančių save vokiečiais ir kalbančių namie vokiškai.

1744 m. spalio 11 d. Donelaitis vedė savo Tolminkiemio parapijos pirmatako Jono Pridrikio Eseno našlę Oną Reginą, Galdapės teisėjo Ohlefan-

to dukterį. Ji buvo gimusi apie 1715 m. ir mirė 1795 m. spalio 11 d. Vaikų Donelaičiai neturėjo. Tuo Donelaitis buvo patenkintas, nes tarė, kad jo pajamos esančios net per mažos vaikams tinkamai išauklėti ir į mokslus išleisti.

Kada Donelaitis apsigyveno Tolminkiemyje, čia precentorium buvo tas jo senas universiteto laikų draugas Jonas Pridrikis Šperberis, kuris, kai Esenas mirė, ir pasistengė čia Donelaitį įtraukti. Su Donelaičiu Šperberis gyveno kartu 13 metų, ligi 1756 III 24, kada jis buvo iškeltas kunigu į Kuncus, bet ir tuomet jų santykiai nenutrūko, ir Šperberis jį laikas nuo laiko Tolminkiemyje aplankydavo.

Tolminkiemyje begyvendamas, Donelaitis nemaža darbo turėjo ir su bažnyčia, nes ji 1752 m. buvo audros apgriauta, o 1756 V 28 buvo padėtas pamatinis akmuo naujos bažnyčios, kuri prieš tų pačių metų Kalėdas buvo jau užbaigta.

Taip pat nuo savo atvykimo į Tolminkiemį Donelaitis turėjo nesusipratimų su vietiniais valdžios atstovais — amtmonais, pradžioje su Baeringu, o šiam 1766 XII 6 mirus, su jo įpėdiniu Ruhigu (jis mirė 1780 III 15, t. y. vos vienam mėnesiui praėjus nuo Donelaičio mirties).

1747 m. Donelaitis perstatė kleboniją, o 1764 m. pastatė naują. Taip pat jis stengėsi įruošti Tolminkiemyje našlių namus. Kada valdžia tam reikalui nesutiko lėšų duoti, tai, su savo žmona pasitaręs, Donelaitis 1764 m. pats juos savo lėšomis pastatė ir padovanojo Tolminkiemio parapijai su sąlyga, kad visų pirma čia būtų globojamos vietos kunigų našlės. Jam mirus, jo žmona ir buvo pirmoji, kuri šių namų prieglauda pasinaudojo ir čia gyveno dar 15 metų po Donelaičio mirties.

Savo parapijoje Donelaitis pamokslus sakė lietuviškai ir vokiškai. Parapiečiai prie jo buvo labai prisirišę ir visur jo autoritetui pasiduodavo taip, jog net 1775 m. amtmonas Ruhigas nusiskųsdavo, kad čia vietos žmonės tik vieno savo klebono teklausą, ir jam kokiu klausimu kaip nusistačius, tuojau ir visa parapija juo sekanti.

Turėdamas daug administracinio ir parapinio darbo ir daug laiko skirdamas ir savo literatūriniams darbams, Donelaitis tačiau nuo pat savo apsigyvenimo Tolminkiemyje vertėsi ir įvairiais savo mėgiamais fiziniais darbais. Pats prižiūrėdamas savo ūkį ir ypač savo mėgiamą sodą, jis tuo pačiu laiku daug laiko skiria ir mėgiamai visos Donelaičių šeimos profesijai — įvairių fizinių ir muzikinių instrumentų gamybai. Jų tarpe buvo ne vien termometrų ir barometrų, bet ir jo pagamintas fortepijonas, kuris buvęs pas dr. Bruecką Įsrutyje. Tuo pačiu laiku jis komponavo ir kai kuriuos, tiesa, neišlikusius, muzikos veikalus.

Nuo 1756 m. jis gavo pagalbai ir precentorių. Pirmas čia buvo Hornas, kurį 1760 m. pakeitė E. Jansonas, 1762 m. rugsėjo mėnesį Jansoną pakeitė E. Tortilovijus, kuris čia išbuvo ligi 1771 III 17, kada vietoje jo atvyko Karolis Vilhelmas Šulcas (Schulz).

Septynerių Metų karo laiku maskoliams įsiveržus į Mažąją Lietuvą, jis su daugeliu savo parapiečių 1757 m. rugpiūčio mėnesio pradžioje pasislėpė Romintos pelkių miškuose; bet ir ten jis atlikdavo pamaldas. Tačiau tiesioginiams pavojams praėjus, jis jau 1757 m. rugpiūčio mėnesį yra vėl Tolminkiemyje ir rugpiūčio mėnesio 27 d. ten jau laiko pamaldas. Rusų okupacijos laikais jis ypač išgarsėjo savo rugsėjo 10 d. pasakytu pamokslu, kada, rusų okupacinei valdžiai reikalaujant, jis turėjo minėti Aleksandro Neviškio šventę. Dviprasmiškai prilygindamas Aleksandrą Neviškį prie plėšiko, jis nesupratusiems to pamokslo teksto maskoliams akis apdūmė, o savo parapiečiams davė medžiagos apgalvoti ir suprasti visą okupacijos žiaurumą.

Laikas nuo laiko (1759 X 18, 1761 IX 27, 1767 IX 24) jis aplankydavo ir savo kaimyną, Valtarkiemio kleboną Kempferį (gimusį Vėluvoje 1712 VI 15 ir mirusį 1779 I 27), o 1773 I 6 apsilankė ir Karaliaučiuje.

Nuo 1775 m. Donelaitis vedė kovą su amtmonu Ruhigu dėl bažnytinės žemės, kadangi šis, vykdydamas kaimo bendrųjų ganyklų padalijimą, kartu į bendrą dalybą įtraukė ir bažnytines žemes, už tai jokio atlyginimo nemokėdamas. Byla buvo baigta tik 1776 VIII 27, ir tuomet Donelaitis metrikų knygoje įrašė:

Felix parochia, ubi nulla regia via,
Felicior illa, ubi nulla regia villa,
Sed felicissima ista, ubi nullus nobilista.

Apie savo kalbų mokėjimą Donelaitis buvo bažnytinėse knygose įrašęs: "Ich habe sehr oft littauisch schlecht orthographisch geschrieben ich hatte mich darinn nicht bekuemmert. Ich sprach aber gut". Bet S. Muelleris 1774 VI 3 prie šio įrašo pažymėjo, kad Donelaitis sakąs pamokslus vokiškai ir lietuviškai, bet paskutiniuosius "mit vorzueglicher Fertigkeit".

Donelaitis mirė Tolminkiemyje 1780 m. vasario 18 d. ir buvo palaidotas pačioje bažnyčioje. Jo įpėdiniu Tolminkiemyje buvo paskirtas nuo 1780 VIII 7 (ordinuotas VIII 4) Pridrikis Danielius Vermkė (Wermke), kuris čia išbuvo ligi 1788 XI 28.

Bet, Donelaičiui mirus, jo našlė leido kunigui Hohlfeldtui (g. 1763 ir mirė 1829 VIII 31) Išdaguose pasidaryti Donelaičio lietuviškų raštų nuorašą, o pačius rankraščius, muzikalijas, laiškus ir kitus raštus atidavė

kunigui J. Jordanui (1753-1822), kuris apie 1800 m. dvi primąsias „Metų" giesmes atidavė Rėzai, bet šis, kitais darbais užsiėmęs, tik 1818 m. sugebėjo juos spaudai paruošti ir paskelbti (jo prakalba pasirašyta 1818 V 20).

1896 IV 8 F. Tetznerio, kuris paskelbė savo surastus bažnytinėse Tolminkiemio bažnyčios knygose Donelaičio užrašus, rūpesčiu Lazdynėliuose buvo pastatytas atminimo akmuo, o Tolminkiemyje kuklus Donelaičio paminklas. Donelaičio bažnyčios ir klebonijos atvaizdą išspausdino *F. Tetzner* Die Slawen in Deutschland p.56.

**Raštai.** 1) (Gromata Gaspadoriaus Burams apie Ganyklu Perdalijimo Naudą) (Karaliaučiuje) 19 Grodinio 1769 m. 42...p.

Donelaičio spausdinta originali (nors vėliau byloje su Ruhigu ji buvo vadinama vertimu) knygutė, kurios tryliktame puslapyje yra duota dviejų eilučių ištrauka iš Donelaičio „Metų" (dabartiniuose leidimuose 267-268). Pabaigoje yra pridėtas „Pamokinnimas, kaip žalią Tworą aplink Ganyklos Kuppelį arba Žardį sodinti reikia". Kadangi ligi šiol tesurastas vienas — ir tai defektuotas, be antraštinio lapo ir pabaigos — egzempliorius, tai šiuo metu sunku nustatyti, koks buvo tikrasis antraštinis lapas. Ši spėjamoji antraštė nustatoma iš tų tos knygutės paminėjimų, kurie išliko Donelaičio byloje su Ruhigu ir kurie buvo paskelbti *F. Tetznerio* įvairiuose Altpr. Monatsschrift tomuose.

Visą išlikusį tekstą išspausdino *Vaclovas Biržiška* Nežinoma Donelaičio proza (Varpuose II 1944 p.50-60). Tik „Varpų" redakcija, neturėdama specialių ženklų, kuriuos savo knygutėje buvo pavartojęs Donelaitis, išspausdino be jų ir, be to, nebuvo atsiuntusi korektūros patikrinti, todėl ten įsivėlė kiek ir korektūrinių klaidų.

2) Unschuld sei mein ganzes Leben und mein Wandel Redlichkeit 1773.

Vokiškas Donelaičio 7 eilučių eilėraštis, įrašytas 1774 m. „Taufregister" ir pakartotas *F. Tetznerio* Altpr. Monatsschrift XXXIII 1896 p.29 ir LI 1914 p.252, nors 1896 m. Tetzneris pateikia 1760 X 31 datą.

3) Der Gott des Finsterniss, der abgefeimte Teufel, Erbauet gern den Thor durch eingebaudten Zweifel... 1775.

Įrašytas į „Taufregister" 8 eilučių vokiškas Donelaičio eilėraštis. Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Monatsschrift LI 1914 p.252.

4) An den Amtsrath Donalitius nach dem Verlust seiner Gattin (Ihr Schatten schneller Zeit...).

Vokiškas 20 eilučių Donelaičio eilėraštis, pakartotas *L. Rėzos* 1818 m. leidinyje, A. Schleicherio 1865 m. leidinyje p.15-16 ir *F. Tetznerio* Mntschr. (Monatsschrift) LI 1914 p.252. A. Churgino vertimas *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1857 p.194.

5) (Taufregister der Kirche Tollmingkemen 1725-1754, 1755-1773, 1774-1779).

Donelaičio užrašai Tolminkiemio krikšto metrikų knygoje, jo vedami nuo 1714 m. beveik ligi pat mirties. Jų beveik pilnus tekstus nurašė ir paskelbė *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIII 1896 p.19-25, 25-35. Iš ten (p.29) vokiškojo eilėraščio A. Churgino vertimas (Kiekvienam daryti gera) *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.194.

6) (K. Donelaičio 1756 V 28 įrašas Tolminkiemio bažnyčios statybos aktuose apie Tolminkiemio parapiją ir bažnyčios statybą).

Išspausdino *F. Tetzner* Die Tolminkemischen Kirchenbauakten — Altpr. Mntschr. XXXIII 1896 p.194-200.

7) Vorstellung derer in der Tollmingkemischen Gemeinde befindlichen Dorfschulen. 1766.

Donelaičio užrašai apie kaimo mokyklas Tolminkiemio parapijoje. Išspausdino *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIII 1896 p.201.

8) Pawasario Linksmybes. Wasaros Darbai (ir kitos „Metų" dalys).

Pirmųjų dviejų „Metų" dalių originalinis 1773 m. Donelaičio rankraštis prieš Antrąjį Pasaulinį karą buvo Karaliaučiaus valstybiniame archyve N 120a-f Msc. A. Hohlfeldto nuorašas — Littauische Gedichte des Pfarrers Donolitius in Tolmingkemen aus dem Nachlass der Tochter des Herrn Justitz-Rath Hohfeldt — irgi buvo Karaliaučiaus archyve. Iš to Išdagų klebono Hohlfeldto nuorašo ir iš rankraščių, kuriuos Donelaičio našlė buvo atidavusi Jordanui, o šis Rėzai, Rėza 1818 m. išspausdino: Das Jahr in vier Gesaengen, ein laendliches Epos aus dem litthauischen des Christian Donaleitis, genannt Donalitius, in gleichem Versmass ins Deutsche uebertragen von D. L. Rhesa, Prof. d. Theol. Koenigsberg 1818 gedruckt in der Koenigl. Hartungschen Hoffbuchdruckerei XXI, 162p.

Pradžioje eina vokiškas Rėzos eilėraštis Aleksandrui Humboldtui. I-XXI p. vokiška Rėzos prakalba, pasirašyta „am 20 May 1818, zu Koenigsberg in Preussen". Paskiau eina lygiagretis lietuviškas tekstas su vokišku vertimu. Tačiau Rėza pakartojo ne visus „Metus", bet jų dalį praleido. Iš „Pavasario linksmybių" praleido 46 eil., iš „Vasar. darbų" 106, „Rudenio gerybių' 244 eil., „Žiemos rūpesčių" 60 eil. — iš viso neišspausdino 456 eilutes. 1865 m. A. Schleicheris pakartojo, atsirėmęs rankraščiais ir įnešdamas visas Rėzos praleistas vietas: K. Doneleitis Litauische Dichtungen. Erste vollstaendige Ausgabe mit Glossar von Aug. Schleicher. S. Petersburg 1865 344p.

Schleicherio leidime: 23-46 „Pavasario linksmybes", 47-71 „Vasaros darbai", 73-104 „Rudenio gerybes", 105-129 „Žiemos rupesczei"; 129-130 „Fragment von Donaleitis fuer die Dichtung bestimmt" (29 eilutės: Bet ir vežlibs krikszczonys dar nepaliovė). Šį fragmentą Schleicheris išspausdino pirmą kartą.*).

---

*) Savo parengtą leidimo rankraštį Schleicheris pirmą kartą pristatė Petrapilio mokslų akademijai 1864 IV 8, bet, gavęs Prūsų valst. archyvo originalius Donelaičio rankraščius, atsiėmė ir antrą kartą pristatė 1864 VI 24. (*V. B-kos* Lietuvių bibliografija III 1929 N.1504). *M. B-ka.*

1869 m. G. H. F. Nesselmannas iš originalinių Donelaičio rankraščių parūpino naują Donelaičio raštų leidimą: Ch. Donaleitis Litauische Dichtungen nach den Koenigsberger Handschriften mit metrischer Uebersetzung und genauem Glossar herausgegeben von G. H. F. Nesselmann. Koenigsberg 1869 XIV, 2, 368p. (p.3-31 sakmės, p.32-189 Metai). 1891 M. Jankus išleido Tilžėje „Pavasario linksmybes", 1897 (atspausdinę iš 1896-1897 Garso Amerikos Lietuvių), A. Burba su A. Miluku išsp. Shenandoah, Pa., „Kristijono Donelaičio raštus", 1909 ir 1914 J. Šlapelis irgi „K. D. raštus", 1918, 1921 ir 1927 mokykloms Mykolas Biržiška išleido „Duonelaičio gyvenimą ir raštus". 1940 J. Ambrozevičius paruošė naują kritišką „Metų" leidimą su V. K. Jonyno raižiniais. Šis leidimas iš to paties rinkinio buvo keletą kartų perspausdintas vokiečių okupacijos metu Lietuvoje ir paskiau dar vak. Vokietijoje. „Pavasario linksmybės" pateikta dar J. Aisčio ir A. Vaičiulaičio čikaginėje „Lietuvių poezijos antologijoje" 1951 p.127-146 (p.146-149 dar: Rudikis jomarkiniks ir Aužols gyrpelnys. *)

Pirmas vokiškas Donelaičio „Metų" vertimas buvo išspausdintas L. Rėzos pirmajame 1818 m. „Metų" leidime. Paskiau naujus vokiškus vertimus pateikė savo leidiniuose Schleicheris ir Nesselmannas, o 1894 m. L. Passargė paruošė jų naują vertimą: Ch. Donaleitis Litauische Dichtungen, uebersetzt von L. Passarge. Ištraukas iš to vertimo jis buvo davęs ir savo knygoje Aus Baltischen Landen.

Pirmas dalinis Watsono latviškas vertimas buvo išspausdintas Jelgavos žurnale Wezza un Jauna Laika Gramata 1822-1823 m. (to vertimo ištraukas buvo pateikęs E. Volteris Liet. Chrestomatijoje II 1904 p.270-275). Apie 1870 m. Petrapilyje vertė Donelaitį ir J. Rainis-Plekšans. Be to, 1902 m. Majas Viesa Menešraksts pateikė latviško vertimo fragmentus.

Jau 1819 III Varšuvos Tow. Przyj. Nauk buvo pavedusi Valentinui Majewskiui išversti į lenkų kalbą ištraukas iš Donelaičio, tačiau nėra žinios, ar šis tą darbą atliko. Apie 1860 m. M. Akelaitis išvertė „Metus" proza ir, pagal Brenšteiną, tą vertimą 1860 m. išspausdino Gazeta Codzienna . 1861 m. Akelaitis buvo jį pasiuntęs spausdinti į Prūsus, bet dėl kilusios bylos jis išspausdintas nebuvo. Vertimo rankraštis buvo Kraszewskio kolekcijoje. Apie 1882 m. Julijonas Ossowskis buvo išvertęs „Metų" dalį, ir iš to vertimo Przegląd Polski 1883 m. išspausdino 657 eilutes, kurias pateikė Ossowskio draugas Maksimilijonas Andrysonas, kuris žadėjo vertimą užbaigti, bet to darbo neatliko. 1933 m. Kazimieras Petkevičius išspausdino Rok czyli Obrazy z życia

---

*) Tarybinėje Lietuvoje D. leidimai: „Metai" ir pasakėčios Kaune 1945 133p.; Raštai Vilniuje 1950 163p.; Kristijono Donelaičio rankraščiai 1955 VII, 49p. (fotografuotinis leidimas, spaudai paruoštas L. Gineičio); „Metai" 1956 159p. (su V. Jurkūno iliustracijomis); sutrumpinti „Metai" ir „Pasakėčios" 1956 87p. „Pavasario linksmybės" ir „Vasaros darbai" (autografai) pateikiami K. Korsako ir J. Lebedžio Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.162-193. *M. B-ka.*

chłopów XVIII stulecia (Varšuvoje, 3, 112p.; 2 leidimas 1953 m. 100p.). Šį vertimą Petkevičius atliko Sibire,ištremtas iš Vilniaus.*)

Petkevičius vertimo prakalboje tarp ko kita pateikia ištrauką (p.93) iš A. Mickevičiaus pastabos, įdėtos prieraše prie pirmojo „Gražinos" vertimo, apie Donelaitį (...Rhesa... przed kilku laty wydał poemat litwina Donaleitisa o czterech porach roku hexametrem napisany... Wspomniane poema co do rzeczy į pięknego wysłowienia godne pochwały i stąd jeszcze mieć powinno dla nas szczególny interes, iž jest wczesnym obrazem obyczajów ludu litewskiego. Dzięki szanownemu mężowi, który lubo cudzoziemiec (Mickevičius nežinojo, kad Rėza buvo grynas lietuvis) zawstydza rodaków, mało dbałych o historję swojej ojczyzny). Kai dėl paties Petkevičiaus vertimo, tai jis čia jokių datų nepateikė.

Rusiškas Donelaičio „Metų" vertimas buvo išleistas Maskvoje 1946 m. (Vremena goda, 112p.); vertėju ten nurodytas D. Brodskis, tačiau faktiškai jis nevertė, nes lietuviškai nemokėjo, bet jam pateiktą žodišką lietuviško teksto vertimą, paruoštą Vilniuje, jis tik sueiliavo, ir labai nevykusiai**)

Į anglų kalbą dalį „Metų" vertė Baltimorėje, Md., Nadas Rastenis, tačiau dar išspausdinta nebuvo.

9) (6 Donelaičio pasakėčios): Lapės ir Gandro Czesnis, Ruddikis Jormarkinininks. Szû Didgalwis, Pasaka apie Szudwabali, Wilks Prowininks, Aužols Gyrpelnys.

Pirmą kartą išspausdino L. Rėza — Aisopas arba Pasakos isz Grykonu kalbos pergulditos per D. L. J. Rhesa. Su pridejimu kellu nauju Pasaku. Karalauczuje. Iszspaustas ir pardûdamas pas Augustą Artungą 1824 m. VIII, 70, 4nž.p. Ten p.60/61-70 eina „Donelaiczio Pasakos". Pirmą kartą iš Rėzos jas pakartojo S. Stanevičius — Szeszes pasakas Symona Stanewiczes Ir antra szeszes Kryźźa Donałayczia Prusa Wylniuje Spaustuwoj B. Neumana 1829 m. IX, 27, 2p.***)

10) (Sprendžiant iš F. Tetznerio surastų ir paskelbtų Donelaičio užrašų bažnytinėse knygose, 1769 m. D. bus išvertęs lietuviškai ir oficialinį 1769 X 21 įsakymą, nors galimas daiktas, kad čia tėra ta pati 1769 m. Gromata (N1).

11) (Lietuviškas pamokslas kun. Jordano įkurtuvėms Valtarkiemyje 1779).

Tekstas neišliko.

12) Priczkaus Pasaka ape lėtuwiszką svótbą (a. 1775).

Pirmą kartą išspausdino iš rankraščio vieną lietuvišką tekstą *A. Schleicher* Christian Donaleitis Litauische Dichtungen 1865 p.149-156.

---

*) Algirdo vardu jis dirbo lenkų socialistų partijoje (P.P.S.) ir, drauge su jos organizacija Lietuvoje, 1907 m. susijungė su Lietuvos Socialdemokratų Partija (L.S.D.P.). *M. B-ka.*

**) Kiti to pat Brodskio vertimo leidiniai: Izbrannoe. (oforml. chudožn. S. Požarskogo) 1951 m. 111p.; Sočinenija, 1951 m. 160p.; Vremena goda (iliustr. V. V. Rostovcev), 1955 m. 108 p. *M. B-ka.*

***) Paskiau kartota mokykliniuose skaitymuose.

13) (Buvo parašęs muziką savo sukurtiems eilėraščiams vokiečių kalba: David und Jonathan, Glueck und Unglueck, Die Wirtschaft der ersten Menschen, Viltis ir kt. Tačiau nėra tikra, kad jie buvo vokiškai, o ne lietuviškai parašyti). Nei vienas tų Donelaičio kūrinių neišliko, ir žinia apie juos teimama iš Tetznerio paskelbtų užrašų.

14) (G. Ostermejeris, pradėjęs dar prieš 1773 m. ruošti savo giesmyną, be kitų bendradarbių, kreipėsi ir į Donelaitį, prašydamas padėti jam tiek senas giesmes taisyti, tiek ir naujas rašyti; bet Donelaitis atsikalbinėjo savo senatve, ir nieko jam neparūpino).

Apie tai Ostermejeris informuoja savo Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.173.

**Dokumentai.** 1) (1745?) Erste Debatte. Bescheidene Reflexion ueber die Worte „gaenzlich protestieret".

Pirmasis ginčo raštas, Donelaičio parašytas tik pradėjus kovą dėl bažnytinių žemių.

Išspausdino *F. Tetzner* Ch. Donalitius — Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.295-298.

2) 1756 V 28 Donelaičio surašytas aktas apie aukas, sudėtas Tolminkiemio bažnyčiai statyti.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIII 1896 p.195-200.

3) 1756 VII 26 Donelaičio surašytas aktas apie bažnyčios statybos eigą.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIII 1896 p.194-195.

4) 1760 VI 9 Donelaičio raštas amtmonui Franzui Boltui.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXVI 1899 p.306.

5) 1763 IV 22 Donelaičio raštas Įsruties teismo kolegijai Eckerto reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXVI 1899 p.306-307.

6) 1763 m. Donelaičio raštas Elsnerienės pretenzijos į našlės pinigus reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXVI 1899 p.307-308.

7) 1763 m. Donelaičio raštas Tolminkiemio bažnytinių žemių atmatavimo reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXVI 1899 p.308-309.

8) 1767 II 16 Donelaičio raštas našlių namų statymo reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXVI 1899 p.309-310.

9) 1769 m. Zweite Debatte Scopus id die gemeinschaftlichen Huetungen des Viehes auf dem Felde aufzuheben.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.298-300.

10) 1775 IX 29 Teofilio Ruhigo raštas Gumbinės domėnų įstaigai prieš Donelaitį.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.300-309; ištraukų duoda *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. LI 1914.

11) 1775 X 12 C. D. Neubauerio raštas Donelaičio ginčo reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.311-313 ir 320-323 Donelaičio pastabas prie to rašto.

12) 1775 X 15 Ruhigo pranešimas Gumbinės kamerai ginčo su Donelaičiu reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.314-320. P.324-331 Donelaičio pastabos dėl to pranešimo.

13) 1775 XII 29 atsiųstas iš Gumbinės įsakymas Donelaičiui pravesti separaciją.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.310.

14) 1776 II 1 Donelaičio atsakymas į Ruhigo raštą Gumbinės domėnų įstaigai.

Išsp. F. Tetzner Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.409-422. Ištr. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. LI 1914.

15) 1776 II 7 Aweydeno laiškas Donelaičiui.

Ištr. *F. Tetzenr* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.422.

16) 1776 III 4 Gumbinės kameros pranešimas Įsruties teismo kolegijai Donelaičio ginčo reikalu.

Ištr. F. Tetzner Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.422.

17) 1776 III 25 naujas Ruhigo raštas tuo pačiu reikalu.

Ištr. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.422.

18) 1776 IV 26 naujas Aweydeno laiškas Donelaičiui.

Ištr. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.423.

19) 1776 VI 21 Gumbinės kameros pranešimas Donelaičiui bylos reikalu.

Ištr. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.424.

20) 1776 VI 29 Donelaičio raštas Įsruties Justitz kolegijai.

Išspaudino *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.424-429.

21) 1776 VII 5 Donelaičio raštas Karaliaučiaus valdžiai.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.429-433.

22) 1776 VIII 27 domėnų įstaigos raštas Donelaičiui jo bylos reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV p.434-436. Ištr. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. LI 1914.

23) 1776 IX 5 Donelaičio apeliacija Gumbinės kamerai.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.434-436.

24) 1777 II 10 naujas Donelaičio raštas tuo pačiu reikalu.

Išsp. *F. Tetzner* Alpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.436-438. Ištr. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. LI 1914.

25) 1777 VI 10 Donelaičio lietuviškas laiškas be datos Jonui Kristupui Jordanui su dvieiliu: Bėgk mano Seligmons.

Išsp. *A. Schleicher* Ch. Donaleitis 1865 p.159; *G. H. Nesselmann* Ch. Donalitius 1869 p.192; *J. Šlapelis* Duonelaičio raštai 1909 (1914) p.79; *Myk. Biržiška* Duonelaičio gyvenimas ir raštai 1918 p.21; *A. Leskien* Litauisches Lesebuch 1919 p.74; *L. Passarge* vokiškame vertime iš originalo — Christian Donalitius 1894 p.337-338. Kiti priskirdavo tą laišką laikui tarp 1776-1779 m., o *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. 1914 L p.269 taria, kad, greičiausia, rašytas 1777 VI 10. Šis Jonas Kristupas Jordanas buvo 1758 III 10 ordinuotas kunigu ir paskirtas į Labguvą lietuvių klebonu ir vokiečių diakonu. Laiškas dar pakartotas *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.195.

26) 1777 VIII 16 Donelaičio vokiškas laiškas Kaempferiui, namų mokytojui Kilgiuose, su lietuvišku dvieiliu: „Asz pasidzugdams perskaicziau ta-

wo gromatą szulną" ir „Metų" dvieiliu II 221: „Kada akys jau kelliems iszputi pradėjo".

Išsp. *A. Schleicher* Ch. Donaleitis 1865 p.160-162; *J. Šlapelis* Duonelaičio raštai 1909 (1914) p.79-81; *L. Passarge* Ch. Donalitius 1894 p.329-334. Ištraukos fotokopiją pateikė *J. Ambrazevičius* Metai 1940 p.185. Vertimas *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.195-196.

27) 1778 VI 18 Ruhigo raštas Gumbinės kamerai.

Išsp. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.438-439.

28) 1780 II 17 Prūsijos karaliaus įsakymas pravesti Tolminkiemio bažnytinių žemių separaciją, atėjęs jau Donelaičiui mirus.

Ištr. *F. Tetzner* Altpr. Mntschr.XXXIII 1896 p.22.

29) 1818 VI 12 Jono Bernardo Wacho, nuo 1802 IX 13 ligi 1818 m. buvusio kunigu Klišiuose (Klešovoje), laiškas Rėzai su Donelaičio seserėčios pastabomis.

Išsp. *A. Schleicher* Donaleitis 1865 p.19-20 (nežinodamas, kas tą laišką rašė).

Ištr. *F. Tetzner* Alpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.279-280 (išaiškino, kas tą laišką rašė).

Literatūra.*). *G. G. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern 1777.

*Carol Wilhelm Schultz* (K. Donelaičio apibūdinimas įrašytas *1780* m. Tolminkiemio bažnytinėse knygose. Pakartojo *F. Tetzner* Altpr. Mntschr. 1896 XXXIII p.191-192 ir XXXIV 1897 p.283, LI 1914 p.255 .

*Bock* Versuch einer wirtschaftlichen Naturgeschichte von dem Koenigreich Ost- und Westpreussen 1782 I p.192, 199.

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.173.

*Ch. G. Mielcke* Anfangsgruende einer Littauischen Sprachlehre 1800 p. 193-194.

*L. Rhesa* Das Jahr in vier Gesaengen 1818 p.XXI, 162.

(") Aisopas arba Pasakos su Pridėjimu kellu nauju Pasakū. 1824 p.61 (60)-70 (Donaleiczio Pasakos).

(") Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern 1834.

*S. B. Linde* Zdanie sprawy o dwóch dziełach Rhesy — Roczniki Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk XIII 1820 p.127-131, XV p.349-353.

*K. F. Watson* Wezze un Jauna Laika Grahmata. Jelgawa 1822-1823.

*A. Mickiewicz* Gražyna 1823 (prierašas apie Rėzos Donelaičio leidimą).

---

*) V.B-kos str. apie D. liko Lietuvoje, tad 1944-1955 m. tremtyje teko jam iš naujo rašyti labai nepatogiomis sąlygomis, kas ypač žalingai atsiliepė literatūros apie D. skyriuje, kur daugumai nurodomų šaltinių trūksta antraščių ir autorių. Kai kas pavyko man užpildyti su profesorių V. Maciūno ir V. Stankos pagalba. *M. B-ka.*

*P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.239-240.
(") O początkach, języku i literaturze litewskich narodów — Dziennik Wileński 1828 p.249-264.
(") Ueber den Ursprung, die Sprache und Literatur der littauischen Voelkerschaften — Magazin der Lettisch-Literaerischen Gesellschaft 1929 III p.56, 104.
*D. G. Croon* Bemerkungen zu der Watsons Uebersetzung — Magazin d. Lett. Lit. Ges. 1829 p.77-100.
*S. Stanewicze* Szeszes pasakas S. Stanewiczes ir antra szeszes Kryžža Donałayczia 1829.
*A. Krause* Litthauen 1834 p.100-107.
Mitteilungen d. allg. deutschen Zeitung. Beilage 1835 N10 p.23.
*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska III 1857 p.165-166.
*G. H. F. Nesselmann* Litauische Gedichte des Donalitius — Altpr. Monatsschrift I 3 1864 p.273-274.
(") (Šleicherinio Donelaičio leidimo recenzija) — Altpr. Mntschr. III 1866 p.454-458.
(") Noch einmal Donalitius Schleichers — Altpr. Mntschr. IV 1867 p.65-79.
(") Chr. Donalitius Litauische Dichtungen 1869 XIV 2, 368p.
(") Zur Orientierung (atsakymas J. Schmidtui) — Altpr. Mntschr. XI 1874 p.608.
Zapiski Imp. Akademii Nauk 1864 V. Zasedanija Istoriko-Filologičeskago Otdelenija p.245 (8 aprelia 1864 g.) ir p.250-251 (27 maja 1864 g.), dar VI p.193 (zasedanie 24 junia 1864 g.), VII 1864 p.410 ir 494.
*A. Schleicher* Christian Donalitius Litauische Dichtungen 1865 336p.
(") Biulleteń Akademii Nauk IX 1865 p.337-344; Zu meiner Ausgabe des Donaleitis XI 1867 p.293-299.
(") — Kuhn's Beitraege zur vrgl. Sprachw. V Heft 1868 p.115-128, 3 Heft p.380.
(") — Žurnal Ministerstva Narodnago Prosveščenija 1869 IV p.61-63; 1865 IV p.61-63.
Russkij Invalid 1865 N269, 1866 N7/8.
Severnaja Pčela 1865 N275.
S. Peterburgskija Vedomosti 1865 N334.
*F. Becker* Der kleine Litauer 1866 p.188.
*Hasenkamp* Ostpreussen unter dem Doppelaar 1856 p.498.
*S-n (Steffenhagen)* Handschriftliche Funde aus Koenigsberg — Altpr. Mntschr. IV 1866 p.373.
*O. Glagau* Littauen und die Littauer 1869 p.138-140.
*L. Leger* Christian Donalitius Littauische Dichtungen (Nesselmanno leidinio recenzija) — Revue Critique 1869 N46 p.316-317.
Donalitius, The Lithuanian poet (Nesselmanno leidinio recenzija) — The

Saturday Review of Politics, Literature, Science, and Art, vol. XXVIII 1869 (Nov. 13) N753 p.642-643.
(Apie Donelaitį) 1869 Nesselmann — Biblioteka Warszawska 1870 II 171.
*R. C. Jacoby* (nepasirašyta) Kritiken und Referaten — Altpr. Mntschr. VII 1870 p.48-49.
(") Litauische Chrestomatie 1880 p.1-31.
*Joh. Schmidt* Anzeige — Beitraege zur vergl. Sprachforschung VI 4 Heft 1870 p.475-485.
*W. (Windisch)* Christian Donalitius Littauische Dichtungen (Nesselmanno leidinio recenzija) — Liter. Centralblatt fuer Deutschland 1870 N11 p. 280-287.
Litauische Dichtungen von Christian Donalitius (Nesselmanno leidinio recenzija) — Blaetter f. Liter. Unterhaltung 11 Mai 1871 N20 p.318.
*A. Dihrikis* — Baltijas Wehstnesis 1875 N45.
*L. Passarge* Aus Baltischen Landen 1878 p.310-317, 322-324.
(") Ch. Donalitius Litauische Dichtungen, uebersetzt von L. Passarge 1894 VI, 372p.
Lietuwiszkoji Ceitunga 1879 N31.
*M. J. A. Voelkel* Litauisches Elementarbuch 1879 ([2]1898, [3]1913).
*J. Ossowski* Szkice etnograficzne z Pruskiej Litwy — Wędrowiec 1882 p.360.
(") — Przegląd Polski 1883 p.236-264.
(") — (M. Andryson) Rok, poemat sielski z litewskiego — Przegląd Polski VII 1888 p.237-264.
*J. K. Sz. (J. Koncevičius)* Duonelaitis — Auszra 1883 N7 p.206-208.
*A. Aleksandrov* Sprachliches aus dem Nationaldichter Litauens Donalitius. I. Zur Semasiologie 1886 VIII, 69, 2p.
*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte [2]1886 p.663.
Kristijons Donalitius (Rudens Gerybes) — Tilžės Keleivis 1886 N38-40, 46-47.
*J. Kibort* Próbki piosnek litewskich — Wisła 1887 p.80.
*Pawlik* Katalog księgozbioru po Kraszewskim 1888.
*E. Volteris:* Aleksandr Aleksandrow, Sprachliches aus dem Nationaldichter Litauens Donalitius I. Zur Semasiologie (Al. disertacijos recencija) — Žurnal Min. Narodn. Prosv. 1887 mart CCL d. 2 skyr. p.170-172.
(") Donaleitis Christian — Encilopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona XI 1893 p.11-12.
(") Novye materialy dlia izučenija poezii i žizni litovskago nacionalnago poeta Ch. Donalaitisa — Žurnal Min. Narodn. Prosv. 1897 sentiabr' CCCXIII d. 2 skyr. p.167-170.
(") *(Brolis)* Litauische Dichter und Volksbildner — S. Petersburger Zeitung 1900 N303 (Beiblatt).
(") Lietuviškoji Chrestomatija I 1903 p.151-162, II 1904 p.270-281.
(") Prie L. Ivinskio biografijos — Lietuvių Tauta I 2 1908 p.292.

(") Litauische Dichter und Volksbildner — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft V 1911 p.306-309.

Prace Filologiczne 1888 II p.334.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.20-22.

*M. Jankus* Kr. Donelaitis Pavasario Linksmybės 1891 p.18.

*(A. Burba)* Lietuviszkos dainos isz visur surinktos 1893 p.74-80.

*A.Burba-A. Milukas* Kr. Donelaičio Raštai — Garsas Amerikos Lietuvių 1896 N49-52, 1897 N1-17 ir atskirai 1897 134p.

*F. Poppenberg* Ein Lit. Bauernspiegel — Gegenwart 1894 IXI 22.

*F. Tetzner* Die Litauer in Ostpreussen — Globus B. 68 1895 p.368-371.

(") Unsere Dichter im Wort und Bild 1895 p.33-39.

(") Die Tolminkemischen Taufregister des Ch. Donalitius — Altpr. Mntschr. XXXIII 1896 p.18-35.

(") Die Tolminkemischen Kirchenbauakten aus der Zeit des Ch. Donalitius — Altpr. Mntschr. XXXIII 1896 p.190-201.

(") Donalitius und Tolminkehmen — Zeitschrift f. Kulturgeschichte N. F. B. 3 1896 p.291-309.

(") Ant amžino atminimo K. Donelaiczio. Vertė Girėnas (Sauerveinas) — Lietuwiszkas Laiszkas 1896 ir Lietuwiszkoji Ceitunga 1900 N2-3.

(") Chr. Donalitius — Altpr. Mntschr. XXXIV 1897 p.277-331, 409-441.

(") Chr. Donalitius und seine Zeit — Nord und Sued B. 80 1897 p.242-255.

(") Ch. Donalitius und die Tolminkehmische Schule — Paedagogische Blaetter f. Lehrerbildung XXVI 1897 p.434-443.

(") Ch. Donalitius und die litauische Literatur — Dainos 1897 p.21-29.

(") Allgemeine Zeitung Muenchen 1897 (Beilage N259).

(") Neue Donalitiana — Altpr. Monatsschrift XXXVI 1899 p.305-310.

(") Die Slawen in Deutschland 1902 p.43-45, 49-55, 67, 74-75, 91 89, 92, 102, 106, 110, 205.

(") Zu Christian Donalitius — Altpr. Monatsschrift XXXIX 1902 p. 138-139.

(") Ch. Donalitius aus Lasdinehlen — Roland 1903 N15-16.

(") Ch. Donalitius — Memeler Dampfboot 1914 N1.

(") Zum 200-jaehrigen Geburstag des ostpreussischen Dichters Christian Donalitius — Altpr. Monatsschrift LI 1914 p.170-187, 250-270.

*Horn* Ch. Donalitius. Insterburg 1893.

*J. Karłowicz* Donaleitis Chrystjan — Wielka Encyklopedja Powszechna Illustrowana XVI 1895 p.813.

— Westermans Monatshefte B.79 1896 p.261-262 (Passargės recenzija).

*C. Wiedemann* Handbuch der litauischen Sprache 1897 p.200-216.

*H. Freyberg* Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde Tollmingkehmen. Stallupoenen 1898 p.64.

*J. Jedinatis* Kelios pasakos Donalaitio — Lietuwiszkoji Ceitunga 1899 N30.

*A. Kraushar* Towarzystwo Przyjaciół Nauk IV 1902 p.285.

*J. Lautenbachs* Kristijonas Donelaitis Leischu dail'as literaturas tehws — Apskats 1903 N19.
*Maironis* Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga — Lietuvos istorija 1902 p.221-226.
(") Kr. Duonelaitis — Naujoji Romuva 1932 N32-41, N39 p.820-823, N 40 p.845-848, N41 p.868.
*A. Bezzerberger* Die litauische Litteratur — Die Kultur der Gegenwart I 9 1908 p.362.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familliengeschichte Herold XXXVII 1909 p.222, 238, 239, 268, 273, 276.
*A. Nietzki* Bilder aus dem evangelischen Pfarrhause Ostpreussens im achtzehnten Jahrhundert 1909 p.34-40.
*J. Šlapelis* Kristijono Duonelaičio Raštai 1909 p.88 ($^{2}$1914).
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet zu Koenigsberg II 1911/1912 p.113, 118, 247, 260, 358, 367.
*Rygiškių Jonas (J. Jablonskis)* Lietuvių kalbos sintaksė 1911 p.21, 38, 40, 54, 59, 62, 74, 76, 77, 79, 90, 92, 93, 97, 98.
*S. Tijūnaitis* Lietuvos atgijimas 1911 p.27-28.*)
*E. Hermann* Ueber die Entwicklung der litauischen Konjunktionalsaetze 1912 p.29-30.
(") Litauische Studien 1926 p.136, 205, 230, 357.
(") Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellschaft d. Wissenschaften. Phil.-Hist. Klasse 1929 p.74.
*A. Kurschat* Litauisches Lesebuch II 1912 p.141-167.
*b. p. (A. Dambrauskas)* Donelaičio jubiliejus — Draugija 1913 N84.
*S. Kymantaitė-Čiurlionienė* Iš mūsų literatūros 1913 p.33-42.
*Mykolas Biržiška (Mikolas Beržiszka)* Ze Žmudzi I — Ogniwo 1903 N41 (pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.377-381).
(") *(Analfabetas)* — Krizius Duonelaitis — Giedros kalendorius 1914 p.39-43.
(") *(M. B.)* Lietuvių visuomenė Donelaičio laikais — Lietuvos Žinios 1914 N136.
(") Duonelaitis — Vilniaus Kalendorius 1915 metams (1914) p.84-86.
(") Mažosios Lietuvos visuomenė Duonelaičio metais — Pirmasis Baras 1915 p.169-178 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.6-16).
(") Duonelaičio gyvenimas ir raštai 1918 p.89 ($^{2}$1921; $^{3}$1927 p.216).
(") Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.26-38, 100-101.
(") Iš Barono poezijos 1924 p.81-91.
(") Mūsų raštų istorija I$^{2}$ 1925 p.36-40.
(") Kristijonas Duonelaitis — Lietuviškoji Enciklopedija VII 1938 p. 200-213.

---

*) Nuleidžiame žemyn V. B-kos pastabą „Prirašyta nesąmonių". *M. B-ka.*

(") Donelaitis, jo gerbėjų būrelis ir vėlesnėsės kartos — Lietuvių Kelias 1950 N19, 20.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.9, 10, 120-123, 144, 153, 155, 211; II 1953 p.10, 17, 61, 118, 188, 190, 214, 215, 222.

*Pranas Dovydaitis (Pr. D.)* Kristijonas Duonelaitis — Vilties priedas 1914 N8 p.243-256.

*Austinas* K. Duonelaičio paminėjimas — Lietuvos Žinios 1914 N79, 80.

*V. Gaigalaitis* Kr. Duonelaitis, jo Gywastis ir Darbai 1914.

*J. Gabrys (J. Paršaitis)* Lietuvių literatūros apžvalga — Draugija N89 p.57-68.*)

*R. Matas (V. Vilkaitis)* Kristijonas Duonelaitis — Aušrinė 1914 N3/31 p.73-77.

(") Kristijono Duonelaičio raštai vokiečių kalba — Lietuvos Žinios 1914 N73-74.

*Ignas Šeinius (J. Jurkūnas)* Kr. Duonelaitis — Pirmasis Baras 1915 p. 179-198.

*A. Leskien* Litauisches Lesebuch 1919 p.42-74.

*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.29-34.

*A. B. Klaipėdiškis* (") Prūsų lietuvių raštija 1913 p.77.

*E. Fraenkel* Baltoslavica 1921 p.31, 38, 45, 49-50, 53, 54, 66, 73-74.

(") Der praedikative Instrumental im Slavischen und Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XL H1/2 1925 p.85, 88, 96, 97.

(") Zur baltoslavischen Grammatik — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LIII 1925 p.53, 55-57, 61-62.

(") Syntax der litauischen Kasus — Tauta ir Žodis IV 1926 p.132, 137, 138, 140, 143, 144, 145, 147, 152, 155, 159, 160, 161, 162, 164, 167, 168, 169, 170, 172, 174, 178, 181; V 1928 p.2, 3, 4, 7, 9 ir kt.

(") Litauische Beitraege — Indorgerm. Forschungen XLVII 1928 p.51-53.

(") Syntax der litauischen Postpositionen 1929 p.12, 25-26, 28, 30, 33-34, 46, 50, 60, 64-65, 79, 84-88, 89, 92-96, 99, 106, 114, 116, 118; 120, 123-124; 128-130, 136, 137, 138, 148, 157, 180, 183-184, 190-191, 193-197, 200-201, 227, 240, 250, 263, 271, 273.

*E. Nieminen* Der urindogermanische Ausgang *ai* im Baltischen 1922 p. 58, 133, 153.

*M. Niedermann* Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.40.

*D. Alseika* Lietuvių tautinė idėja istorijos šviesoje 1924 p.22-24.

*Pr. Baltiejus* Pirmųjų rašytojų nuopelnai mūsų tautos atgijime — Kultūra 1924 N4 p.148.

*C. J. Steiner* Christian Donalitius, der litauische Nationaldichter — Heimatsblaetter fuer Stallupoenen 1926 H VII p.37-40.

---

*) Žemyn nuleidžiame V. B-kos pastabą: „Plagiatas". *M. B-ka.*

*J. Dobilas (J. Lindė)* Baranauskas — homeriška dvasia — Švietimo Darbas 1927 p.234-257.

(") Kristijonas Duonelaitis — Panevėžio Balsas 1928 N31-36.

(") Duonelaitis — Jaunoji Lietuva 1930 p.197-208.

*J. Petrulis* Duonelaičio poetika — Švietimo Darbas 1927 N1 p.36-43, N3 p.247-250 (pakartota J. Norkaus Lietuvių literatūros nagrinėjimusose 1928 p.3-11).

*Jenny Kopp* Brueder Sperber, Melanchthons — Altpreussische Geschlechterkunde II 1928 N1 p.9-10.

*J. Norkus* Lietuvių literatūros nagrinėjimai 1928 p.3-18, 34-35.

*V. Hauffen* Christian Donalitius, ein litauischer Heimatdichter im 18 Jhrh. — Slawistische Schulblaetter IV 1930 p.32-35.

*E. Hofmann* Ausdruck Verstaerkung im Balto-Slavischen 1930 p.31, 37, 55, 58, 72, 87, 95, 108, 114, 120, 132, 133, 135, 137.

*Z. Kuzmickis* Gyvenimo problema Duonelaičio kūryboj — Švietimo Darbas 1930 N2 p.145-151.

(") Lietuvių literatūra II 1932 p.113-180.

*P. J.* Kristijonas Duonelaitis — Lietuvos Aidas 1930 N40.

*K. A.* Duonelaičio Metai ir Tomsono Metų dalys — Šviesos Keliai 1931 N6 p.395-400.

*F. Brender* Woerter auf -ininkas und -ininINKAS in Donalitius Dichtungen — Archivum Philologicum III 1932 p.108-112.

(") Hegzametras lietuvių literatūroje — Vairas IV 1932 p.347-349.

*Vydūnas (V. Storosta)* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.305-306, 327.

(") Die Lebenswelt im Preussischen Litauen ums Jahr 1770 nach den Dichtungen des Pfarrers Christian Donaleitis mit ihrer voelkischen Bedeutung 1947 p.50.

*G. Ufadel* Das Stammbuch Carl Gustav Sandens 1762-1812 — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.83.

*Giuseppo Morici* II poeto nazionale della Lituania Christiano Donalitius — Studi Baltici III 1933 p.44-61.

*K. P. (Kaz. Pietkiewicz)* Rok czyli obrazy z życia chłopów XIIIgo wieku. Opowiedział Chr. Donalitius. Przełożył. Warszawa 1933 p.3, 112p.

*J. K.* Slunkius — Šviesos Kelias 1934 N1 p.16-19.

*P. Ruseckas* Mūsų įžymieji žmonės 1932 p.7-20.

*Al. Augstkalns* Siki noverojumi — Filologu Biedribas Raksti, XV 8. 1935 p.18 (I. Duonelaitis-Donelaitis).

*A. Janulaitis* Donelaitis ar Duonelaitis? — Archivum Philologicum V 1935 p.212-213.

*W. Namaitis* Christian Donalitius — Wacht im Osten II 1934/1935 p.481-495.

*A. Salys* Dar dėl Donelaičio pavardės — Archivum Philologicum V 1935 p.214-215.

*R. Šaltenis* Gamta Duonelaičio ir Baranausko kūryboje — Jaunoji Lietuva 1936 N2-3 p.85-90, N3.

*Pranas Gailiūnas* Kristijonas Donelaitis „Keturių Vėjų" poezijoj — Vairas 1937 N9 p.33-47.
(") Vaizdingi veiksmažodžiai Donelaičio Metuose — Židinys 1939 N 5/6 p.592-607, N9 p.524-528.
*J. Vanagaitis* Kovos keliais 1938 p.28.
*J. Gailius* Donelis — Draugija 1939 N8.
(") Kristijonas Duonelaitis — Draugija 1938 N8, N9 p.524-528.
*J. Stoskeliūnas* Duonelaičio „Metų" stilius — Židinys N 7 p.62-81.
*V. Alantas* K. Duonelaitis — Lietuvos Aidas 1940 N 101.
*J. Ambrozevičius* K. Donelaičio Metai. Kaunas 1941 203, 3p.
*J. Brz. (Juozas Brazaitis)* D. „Metai" — Lietuvių Enciklopedija V 1955 p. 118-120.
*Vaclovas Biržiška* Nežinomas 1769 K. Donelaičio spaudinys — Varpai II 1944 p.44-62.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.71, 72-73, 94-95, 97, 154-155, 175.
(') Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.36.
*Vc. B. (Vaclovas Biržiška)* Donelaitis Kristijonas — Lietuvių Enciklopedija V 1955 p.115-118.
Karaliaučiuje rasti Donelaičio rankraščiai — Mūsų Viltis 1945 N1.
*P. Pakarklis* Neseniai atrastieji lietuviškieji teisiniai spaudiniai — Tiesa 1945 , . N292/829.
(") Naujai rasti baudžiavinės priespaudos dokumentai — Lietuvos Istorijos Instituto Darbai I 1951 p.243-277.
*A. Brueckner* Dzieje kultury polskiej 1946 p.586.
*(V. Maciūnas) V. M.* Kr. Donelaičio Metai — Aidai 1946 N7 (19) p.105-107.
(") Keturi Mažosios Lietuvos didieji — Aidai 1948 N18 p.361-362, 364-365.
(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.106-107.
*P. Naujokaitis* Lietuvių literatūra 1948 p.20-29.
*V. Jungfer* Litauen 1948 p.209, 210-215.
*M. B-kos* papildymai:
*K. Forstreuter* Ueber den Druck von litauischen Mandaten im 18 Jahrhundert — Ztschr. f. slav. Philologie XX 1950 p.397-399.
*K. Korsakas* Kristijonas Donelaitis — K. Korsakas, Prieš amžinąjį priešą 1945 p.43-60.
(") Kristijonas Donelaitis ir jo „Metai" — K. Korsakas, Literatūra ir kritika 1949 p.127-138.
(") Donelaitis ir jo „Metai" — K. Donelaitis „Metai" ir Pasakėčios 1945 p.5-14.
*L. Gineitis* K. Donelaičio „Metų" stiliaus klausimu — Pergalė 1953 N12 p.97-110.
(") Kristijono Donelaičio „Metai" 1954 168p.
(") Kristijonas Donelaitis ir jo poema „Metai" 1955 p.32, rusiškai 1956 31p.

(") K. Donelaitis — sutrumpintas „Metų" ir Pasakėčių leid. 1956 p.5-8.

*V. Mykolaitis* Donelaičio „Metai" — Lietuvių literatūra I 1954 p.49-59 (taip pat Lietuvių literatūros instituto darbai I 1947 p.11-23).

(") Kristijonas Donelaitis — Liaudies vargų poetas — Pergalė 1955 Nr.3 p.72-84.

(") Poema Kristionasa Donelaitisa „Vremena goda" — D. Brodskio rusiškame Kr. D. vertime (Vremena goda) 1946 p.103-110, ir to pat Brodskio vert. leidime Kr. D. Sočinenija 1951 p.5-15.

(") Kristijonas Donelaitis — Lietuvių literatūros istorija (feodalizmo epocha) I 1957 p.251-301.

*K. Doveika* Kai kurie K. Donelaičio gyvenimo ir asmenybės bruožai — Lietuvių literatūra I 1954 p.40-48.

(") Archyvinė medžiaga apie K. Donelaitį — Pergalė 1953 N3 p.91-98.

*J. Butėnas* Liudvikas Rėza — pirmasis Donelaičio raštų leidėjas — Tarybinė Mokykla 1953 N8 p.43-46.

*G. Sengeli* Donelaitis i ego poema — Družba narodov 1947 kn. 16 p.234 -327.

*B. Pranskus* Kristijonas Donelaitis 1714-1780 — K. Donelaičio Raštai 1950 p.3-18.

*M. Ročka* K. Donelaičio eilėdara — K. Donelaičio Raštai 1950 p.135-140.

*J. Žiugžda* Sudba zapadnych litovcev i Kristionas Donelaitis — D. Brodskio vert. Vremena goda 1946 p.99-102.

*A. Sprindis* Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905, 1957 p.31-34, 38, 41, 46-48.

*J. Lebedys* K. Donelaičio autografų leidinys — Literatūra ir Kalba II 1957 p.411-419 (ir p.419-421 *K. Korsako* Prierašas prie recenzijos).

*K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.162-196.

*Domas Velička* Lietuvių literatūra (aukštesniosios lituanistinės mokyklos šeštajai klasei) II 1961 p.70-110.

# 33. Kristijonas Demkis

**Biografija.** F. Tetzneris jį vadina Demke. XVIII a. precentorius Mažojoje Lietuvoje, prisidėjęs vėliau prie emigrantų zalcburgiečių sukelto surinkimininkų (maldininkų) sąjūdžio ir virtęs keliaujančiu pamokslininku Įsruties ir Tilžės apskrityse. Biografinių duomenų nepavyko surasti.

Jo parašyta 1757 m. karo giesmė leidžia spėti, kad tuomet jis jau buvo pagyvenęs žmogus. Gaigalaitis pasakoja, kad D. virtęs keliaujančiu pamokslininku greit po zalcburgiečių atvykimo, t. y. po 1732 m., taigi gal bus gimęs XVIII a. pradžioje.

**Raštai.** (Giesmės).

Parašė daug lietuviškų giesmių, galimas daiktas, išleistų ir atskiru, mūsų nepasiekusiu rinkinėliu. Septynios jo parašytos ir raidėmis *K. D.* pasirašytos giesmės buvo išspausdintos Kristijono Mertikaičio 1800 m. psalmyne (Wisokios naujos giesmes) ir paskiau buvo kartojamos ir vėlesniuose to psalmyno leidimuose. Jų tarpe yra ir karo giesmė (1757 m.). Gal būti, kad tame pačiame psalmyne išspausdinta giesmė, pasirašyta slapyraidėmis K. D.L., taip pat yra jo parašyta, nes čia „L" galėjo reikšti pirmąją raidę tos vietovės, kurioje jis dirbo ir gyveno.

**Literatūra.** *F. Tetzner* Die Slawen in Deutschland 1902 p.65,68.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Prūsų Lietuvoje 1905 p.9.

*Vaclovas Biržiška* Demkis Kristijonas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.411; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.437.

# 34. Tomas Žebrys

**Biografija**. Pavardę sulenkino į Żebrowski. Gimė 1714 XI 24 Lietuvoje. Pirmasis jo biografas J. Janozkis, kuris apie jį rašė dar jam esant gyvam, teigia, kad jis kilęs iš „vienų kilniausių Lietuvoje namų". Tačiau tenka apskritai abejoti jo bajoriška kilme, nes Lietuvos heraldikai visai tokios bajoriškos pavardės nežino. Greičiausia, atvirkščiai, jis buvo valstietis, kuriam tik pavyko susibajorinti. 1732 VIII 6 Žebrys stojo į jėzuitų naujokyną Vilniuje ir dar 1734 m. jis tebuvęs naujokas. Studijavo Vilniaus akademijoje, tuo pačiu laiku eidamas ir kai kurias kitas ordino pareigas. 1736 V 3 jis išlaikė akademijoje trejų metų filosofijos egzaminą, 1737 V 7 fizikos egzaminą, 1738 III 6 matematikos egzaminą. Po to buvo pasiųstas į Kražius poetikos mokytoju. Ilgesnį laiką Kražiuose gyvendamas, jis čia iškilo ir gabiu architektu ir vadovavo naujos Kražių benediktinių bažnyčios statybai. 1741 m. jis išlaikė pirmųjų teologijos metų egzaminą, 1743 X 31 metafizikos egzaminą, 1744 V 15 išlaikė visos teologijos egzaminą. Janozkis teigia, kad, savo studijas baigęs, jis buvęs pasiųstas į Daugpilį retorikos ir poezijos mokytoju, o po to į Kražius mokytis filosofijos. Sommervogelis jo visą tarnybą šiaip suskaido: vienerius metus jis mokytojavo Kražių kolegijoje (1738-1739), vienerius metus Alūkštos kolegijoje jis mokė retorikos ir poezijos (1739-1740?), vienerius metus Bobruisko kolegijoje mokė retorikos ir poezijos (1740-1741?), po to vėl dvejus metus Kražiuose mokė filosofijos. 1749 VIII 15 davė ketverius įžadus. Janozkis teigia, kad iš Kražių Žebrys buvęs pašauktas į Vilnių ir čia paskirtas profesų namų prokuratorium. Vilniaus koadjutoriaus Juozo Stanislovo Sapiehos remiamas (bene bus jis gimęs kuriame Sapiehos dvare), jis buvo tolimesnėms studijoms pasiųstas į užsienį.

1750-1752 m. jis studijavo Prahoje matematiką ir astronomiją pas jėzuitą Juozą Steplingą. Janozkis, kuris galėjo gauti informacijas tiesiog iš paties Žebrio, rašydamas apie jo užsienio studijas, priešingai visiems kitiems Žebrio biografams, Prahos visai nemini, tik tvirtina, kad Žebrys trejus metus tobulinęsis matematikoje Vienoje, garsaus profesoriaus Franzo vadovaujamas. Visai galimas daiktas, kad jis studijavo Vienoje ir Pra-

hoje. 1752 XI 15 Vilniaus akademija jam suteikė filosofijos ir laisvųjų menų magistro laipsnį, o paskiau ir daktaro laipsnį (1754 VII 22 jis tą titulą jau turėjo). Po to jis buvo paskirtas Vilniaus akademijos matematikos profesorium ir 1753 X 20 skaitė inauguracinę paskaitą.

Gavęs lėšų iš Elzbietos Oginskaitės Puzinienės (ją kiti neteisingai vadina Radvilaite Puziniene), Mstislavlio kaštelionio Puzinos našlės (oficialinis nekrologas vadina ją Oginskiene, Mstislavlio kaštelioniene), Žebrys, pats pasirinkęs vietą ir pats sudaręs planus, pradėjo statyti Vilniaus astronominę observatoriją. Lėšų pritrūkus, statyba buvo sustabdyta, ir observatorija buvo užbaigta Žebriui jau mirus, 1767 m. Tuo pačiu laiku jis aprūpino observatoriją ir reikalingais instrumentais bei įrankiais, kurie buvo atgabenti iš Anglijos. 1756 m. jis pirmą kartą nustatė Vilniaus geografinę padėtį. Janozkis teigia, kad, būdamas matematikos profesorium, jis tuo pačiu laiku dėstęs ir teologijos fakultete, bet, greičiausia, jis klysta, nes oficialinis nekrologas tevadina jį akademijos matematikos mokslo atgaivintoju.

1757 m. pabaigoje Žebrys buvo iškeltas į Alūkstą, kur pradėjo statyti naują bažnyčią, bet, nesuspėjęs statybos užbaigti, susirgo ir po penkių ligos dienų staiga mirė 1758 m. kovo 18 d. Mirė ne Alūkstoje, kaip kiti ir jo oficialinis nekrologas, minįs ir jo laidotuves, teigia, bet Vilniuje, nes taip nurodo jo oficialinis nekrologas, minįs ir jo iškilmingas laidotuves.

Kiti rašo, kad Žebrys statęs ne tik Kražių ir Alūkstos bažnyčias, bet sudaręs planus ir eilei kitų Lietuvos bažnyčių bei vadovavęs jų statybai; tai mini ir jo nekrologas. Jo studentų tarpe buvo ir vėlesnieji Vilniaus akademijos astronomijos profesoriai Jokūbas Nakcijanavičius ir Martynas Odlianickis Pačiobutas (Počebutas), taigi visai teisinga buvo jo nekrologo pastaba, kad jis palikęs daugelį gabių mokinių.

**Raštai.** 1) Praxes. Scrips: Anno 1734 m. 377p.

Rankraštis Vilniaus Universiteto bibliotekoje. Rankraščio pradžioje yra gražus, paties Žebrio ranka nupieštas paveikslas prie titulinio lapo (frontispiece) su lietuvišku parašu: „Žemiausias Xte Pone Tarnas tawo T.Z.N.S. J. Thom. žebrowski". Slapyraidės T.Z.N.S.J. čia reiškia: Thomas Žebrowski Novitius Societatis Jesu. Nėra aišku, ar čia Žebrys vien tik tą paveikslą nupiešė, ar jis ir patį rankraštį parašė (tuo laiku jis teturėjo 20 metų).

2) Epistola ad magistrum Steplingum in que quae a P. Marino Bystrzycki proposita olim metodo nova resolvitur at una observatione thermoscopiae mittuntur ac baroscopiae promittuntur (.) Data Vilnae 18 Novemb. 1752.

Išspausdintas Steplingo rašte Commercium Litteratium Prahoje 1782 p.442-449.

3) Epistola data Vilnae 30 Sept. 1756 de vera elevatione poli urbi Vilnae. Žebrio laiškas, išspausdintas tame pačiame Steplingo darbe, p.335-340.

4) Specimen scientiae mathematicae ex Trigonometria spherica, Astronomia tam spherica, quam Theorica, atq. Mechanica... Praeside *R. F. Thoma Zebrowski* S. J. AALL et Philosophiae Doctore Actuali Matheseos in Universitate Vilnensi profesore exhibitur... Anno 1754 Mense Julio die, 22. -24 nž. p.

Janozkis tvirtina, kad 1754 m. Žebrys buvo paskelbęs ne vieną, bet du Specimen Scientiae Mathematicae, kurių pirmame esąs įdėtas paaukojimas Vilniaus koadjutoriui Sapiehai, kur keliami šio ir visos Sapiehų giminės nuopelnai Vilniaus Universitetui.

5) Theses Mathematicae ex Arithmetica, algebra, geometria plana ac solida, geodaesia, trigonometria, cosmographia quas... Carolus Rahoza... suscepit. Praeside *R. P. Thoma Zebrowski*... 1755 mense Julio die 15-to Vilnae, 18 nž. p.

6) Panegiricus de Principis Radzwiłł Palatino Vilnensi et Campiduce. Vilnae 1745.

Literatūra. Vitae Defunctorum Nostrorum. Compendium Vitae P. Thomae Žebrowski (Jėz. Arch. Romoje. Lith. Necr. Vol. 65 fol. 571).

*Jo. Dan. Andr. Janozki* Lexicon derer itzlebenden Gelehrten in Polen II 1755 p.48-49.

(") Excerptum Polonicae Litteraturae I 1764 p.11.

*J. Sepling* Commercium litterarium 1781 p.443-449.

*M. Gusev* Stoletnie suščestvovanie Vilenskoj astronomičeskoj observatorii — Pamiatnaja Knižka Vilenskoj gubernii na 1853 god (1852) p.69-73.

*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.153-154.

*M. Baliński* Dawna Akademia Wileńska 1862 p.205-206.

*De Backer* Bibliothèque des écrivains de la Compagne de Jésus III 1876 p.1708.

*C. Sommervogel* Bibliothèque de la Compagne de Jésus VIII 1898 p.1473.

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński I 1899/1900 p.172-173, II p.64-65, III p.362-363.

*S. Załęski* Jezuici w Polsce III 1902 p.1147.

(") Jezuici w Polsce 1908 p.151.

*S. Bednarski* Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce 1933 p.340-344, 490 (prie p.40 yra pridėtas Žebrio atvaizdas).

*M. Brensztejn* Szkoła w Krożach na Żmujdzi (rankraštis).

*Mykolas Biržiška* Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.12; [2]1955 p.8.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.170.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.36.

*Fontes* Historiae Latviae Societatis Jesu I 1940 p.180.

## Compendium vitae P. Thomae Zebrowski

P. Thomas Zebrowski, Lituanus, natus Anno 1714 24 novembris, Societati nomen dedit 1732 6 augusti, vota 4 professus 1749 15 augusti. Artium

liberalium et philosophiae laurea insignitus, litteras humaniores docuit annis 2, philosophiam annis 2, fabricae praepositus erat anno 1. Demum in exteras regiones a Superioribus missus, adeo insignes in mathesi progressus fecerat, ut reversus in patriam collapsae iam a pluribus annis mathematicae disciplinae restitutor ab omnibus et diceretur et haberetur. Eius doctrinae, pari cum pietate coniunctae, fama plurimi principes et Regni proceres illecti pluribus donariis, praesertim instrumentis astronomicis ex Anglia advectis, musaeum mathematicum locupletarunt. Quos inter Illustrissima comes Oginscia, castellanea Mscislaviensis, liberalitate et munificentia eminuit, dum amplos et liberales sumptus ad erigendam in Academia Vilnensi speculam astronomicam offerret. Quam P. Thomas adeo insigni artis architectonicae opere extruxerat, ut sive aedificii commodum sive amplitudinem spectes, cuique in Europa eiusmodi structurae minime cedat. Multa praeterea eiusdem artis architectonicae monumenta reliquit in templis a se positis atque descriptis palatiorum ichnographiis, cuius rei causâ ab optimatibus Poloniae certatim expetebatur, eorumque curribus deducebatur. His in laboribus perferendis, curisque et audoribus exhauriendis diurno cum studio noctis vigilias coniungebat, res adversas, quae passim viris magnis accidere solent, summa cum patientia et animi fortitudine tolerans. Tandem cum 6-tum in dcoenda mathesi annum exigeret, laboribus et vigiliis fractus, sacramentis munitus, fatis cessit Vilnae in Academia anno 1758 die 18 martii. De eius obitu cum Illustrissimus comes Oginski, Mareschallus M(agni) D(ucatus) L(ituaniae) nuncium accepisset, virum (quibusdam ex nostris, indolens, inquit) non modo vestro, sed totius Reipublicate irreparabili damno amisistis. Quem communem dolorem illud nonnihil leniebat, quod reliquerit plurimos sui similes discipulos, suaeque doctrinae et laudis strenuos imitatores. Parentatum est illi a praeclaris cum I(llustris) Capituli Vilnensis, tum variorum religiosorum ordinum viris.

(Jėzuitų Archyve Romoje, Lithuania Necrologia. Vol. 65, pag. 571)
Patikrinta kun. Pauliaus Rabikausko.

## Vertimas.

*Trumpas Tėvo Tomo Žebrovskio gyvenimo aprašymas*

Tėvas Tomas Žebrovskis, lietuvis, gimęs 1714 m. lapkričio mėn. 24 d., įstojo į ordiną 1732 m. rugpiūčio mėn. 6 d., 4 iškilmingus įžadus padarė 1749 m. rugpiūčio mėn. 15 d. Jam buvo suteikti laisvųjų mokslų ir filosofijos daktaratai. 2 metus mokė humanitarinius dalykus, 2 metus dėstė filosofiją, 1 metus buvo statybos prižiūrėtoju. Po to viršininkų pasiųstas į užsienį, ten tiek prasilavino matematikoj, kad, grįžęs į tėvynę, buvo visų vadinamas ir laikomas jau daugelio metų labai apleistos matematikos atgaivintoju. Jo mokslo ir drauge pamaldumo garso patraukti, daugelis kunigaikščių ir karalystės didžiūnų praturtino matematikos muziejų gausiomis dovanomis, ypač iš Anglijos atgabentais astronomijos instrumentais. Tarp šių dosnumu ir aukomis pasižymėjo Šviesiausioji grafaitė Oginskaitė, Mstislavlio kastelionaitė, kuri paaukojo didelę sumą Vilniaus Akademijos observatorijai įrengti. Šią Tėvas Tomas taip puikiai architektūriškai pastatė, kad tas pa-

statas tiek savo patogumu, tiek erdvumu nė kiek nebuvo menkesnis už bet kokį tos rūšies pastatą Europoje. Be to, jis paliko nemaža architektūros paminklų savo projektuotose bažnyčiose ir rūmų (palocių) planuose; tiems reikalams jį Lenkijos didikai vienas labiau už kitą pas save kviesdavo ir savo karietomis į namus parsiveždavo. Taip dirbdamas, rūpindamasis ir prakaitą liedamas, ne tik dienomis, bet ir naktimis, nešė gyvenimo nepasisekimus, kurių ir didiesiems vyrams pasitaiko, su didžiausia kantrybe ir dvasios stiprybe. Pagaliau, šeštus metus dėstydamas matematiką, palūžo dėl didelio darbo ir nepakankamo poilsio; aprūpintas sakramentais, mirė Vilniuje, Akademijoje, 1758 m. kovo mėn. 18 d. Kai apie jo mirtį gavo žinią Šviesiausiasis grafas Oginskis, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos maršalka, kai kuriems iš mūsiškių skaudančia širdimi pasakė: „Šio vyro netekimas yra ne tik jums, bet ir visai valstybei nepataisomas nuostolis". Bendrą visų liūdesį šiek tiek lengvina ta aplinkybė, kad jis paliko nemaža sau lygių mokinių, savo mokslo ir garbės uolių sekėjų. Velionio laidotuvių pamaldose dalyvavo daug įžymių vyrų iš Garbingosios Vilniaus kapitulos ir iš įvairių vienuolijų.

Vertė kun. Antanas Valiuška ir kun. P. Rabikauskas.

# 35. Vilhelmas Regė

**Biografija.** Jo pavardę J. Šliūpas rašė Regius. Bene Pridrikio Regės (Regge), nuo 1671 m. ligi mirties 1682 II buvusio Tilžės kantorium, vaikaitis. Vilhelmas gimė Papelkiuose 1716 III 16 (Grigoleičio korektūrinė klaida — 1726 m.). 1741 VI 27 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teologiniame fakultete (Regge Vilh. Papelka Borussus theolog. cultor). Baigęs universitetą, pradžioje buvo Gilijoje ir Aulavėnuose precentorium. 1751 II 5 buvo paskirtas kunigo Kristupo Šperberio adjunktu Kalnininkuose ir bene tais metais vedė Šperberio dukterį Sofiją Elzbietą. 1752 II 10 Šperberiui mirus, buvo paskirtas jo įpėdiniu Kalnininkuose. Nuo 1768 II 3 (pagal Rėzos pataisą, kurią kartoja Grigoleitis, o pagal Arnoldtą, nuo 1767 II, kas atrodytų teisinga, nes jo pirmatakas R. Ortliebas 1766 m. išėjo į Gumbinę, o pagal Koppą, jau 1767 m. į Kalnininkus buvo paskirtas Kristupo Šperberio sūnus Pridrikis) buvo perkeltas lietuvių kunigu į Tilžę. Mirė Tilžėje 1791 I 15. Jo atvaizdas buvo pakabintas Tilžės bažnyčioje.

Turėjo sūnų Karolį Kristijoną, kuris 1778 IV 5 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (ad Tilsam Borussus). Gal jo sūnus buvo ir Gustavas Leopoldas Regė, kuris 1787 X 5 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete su vienu tik požymiu „Lituanus".

**Raštai.** 1) (12 lietuviškų giesmių rinkinėlis, apie 1782 m.).

Šį rinkinėlį Regė buvo pateikęs Milkėms jų apie 1782 m. ruošiamam giesmynui, tačiau 1806 m. Milkės išleistame giesmyne jo pavarde pasirašytų giesmių nėra. Regės rankraštis buvo rastas per 1874 m. gaisrą Tilžės klebonijoje.

2) Mokslas Pamokinnimo ant gero Wartojimo Laukininkams, Szeimynai ir ipat jauniems Szúilokams ant krikszczioniszko Elgimos Tilzes Lietuw. Kunigo isz vokiszkos Kalbos perguldītas. Karalauczuje 1788.

Vertimą paruošė ir išspausdino Regė.

3) Ne rupinkis, tu Lietuwa.

Milkės ruošiamam giesmynui eiliuota Regės prakalba, kuri tačiau nebuvo išspausdinta. Vėliau buvo susiradusi per tą patį 1874 m. gaisrą ir jos vokišką vertimą su lietuviškomis ištraukomis išspausdino *V. Hoffheinz* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1882 p.265-266.

Literatūra. *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.142.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.174.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1882 p.264-267.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.19.

*E. Macholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- u. Familiengeschichte XXXVII 1909 p.256.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.391, 549, 602.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.14-15, 50.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.44.

*A. Prumers* Georg Motz — der Kantor zu Tilsit — Altpr. Monatsschrift LI 1914 p.100.

*J. Kopp* Geschichte d. Landkreises Tilsit 1918 p.203.

(") Sechs Brueder Sperber — Altpreussische Geschlechterkunde II 1928 N1 p.12.

*J. Sembritzki-Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.109.

*Kurt Tiesler* Beitraege zur Familiengeschichte ostpreussischer Pfarrer — Altpreussische Geschlechterkunde IV 1930 p.55.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.55.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.121, II 1957 p.154.

*E. Grigoleit* Die Pfarrer von Inse und Kallningken — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.40.

Regge Vilhelmas — Lietuvių Enciklopedija XXV 1961 p.70.

## 36. Gotfridas Ostermejeris

**Biografija.** Prosenolis Erhardas Ostermejeris, gimęs apie 1615 m. ir miręs Bavarijoje ties Regensburgu apie 1660 m. Jo sūnus, Gotfrido senelis Baltazaras, gimęs apie 1637-1640 m. ir miręs apie 1700 m., iš Bavarijos išsikėlė į Saksoniją, kur iš katalikų tikybos perėjo į protestantus. Buvo vedęs Mariją Gerstmannaitę, ir iš tos santuokos 1678 I 26 gimė Gotfrido tėvas Baltazaras, vedęs Elzbietą Vaitkaitę (Woytkan). Profesijos odininkas, jis apsigyveno vakarų Prūsijos Marienburge, kur mirė apie 1748 m. Jo brolis Gotfridas išsikėlė į Rusjią.

Baltazaro Gotlybo ir Vaitkaitės Ostermejerių sūnus Gotfridas gimė 1716 IV 20 Marienburge. Tėvo buvo ruošiamas odininko profesijai ir praktikai buvo atiduotas to amato meisteriui, bet šis, vaiko gabumus pastebėjęs, patarė tėvui leisti Gotfridą į mokyklą. 1728 m. Gotfridas buvo įstatytas į Torno gimnaziją, kur besimokydamas labai vargingai gyveno, beveik nieko iš tėvo negaudamas. Pradžioje užsidirbdavo dalyvaudamas bažnytiniame chore, o aukštesnėse klasėse vertėsi privačiomis pamokomis. 1736 m. baigęs Torno gimnaziją, grįžo į Marienburgą, kur greitai sunkiai susirgo, ir vienuolika mėnesių užtrukusi liga teleido jam tik kitais metais stoti į universitetą.

1739 V 9 Gotfridas įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Ostermeyer Godofr. Marienburg. Boruss.) ir ten studijavo teologiją ir lietuvių seminare lietuvių kalbą. Universitetą lankė ligi 1740 m. Visam universiteto studijų laikui iš tėvo tegavęs 21 talerį, jis bestudijuodamas turėjo pats išsilaikyti, ir dėl to net du kartus turėjo studijas nutraukti, kad privatinėmis pamokomis provincijoje užsidirbtų kiek lėšų pragyvenimui. 1740 m. jis išvyko privatiniu mokytoju į Didžiąją Lietuvą, paskiau pas savo būsimąjį uošvį kunigą Kalavą tobulinosi teologijoje ir lietuvių kalboje. 1744 m. grįžo į Karaliaučių, pasiryžęs ieškoti kokios privatinės tarnybos. Tuo tarpu Trempų Darkiemio vyskupijos bažnyčios patronas Pridrikis von Goerne tais pačiais 1744 metais pakvietė jį į Trempus precentorium. 1747 VI 14 jis vedė kunigo Pabijono Kalavo dukterį Oną Reginą (gimusią 1721 ir mirusią 1770 X 29).

1752 IX 1 jis buvo paskirtas Trempų parapijos kunigu. Kilimo būdamas grynas vokietis, bet pats gerai lietuviškai pramokęs ir vedęs taip pat lietuviškai mokančią žmoną, jis sukūrė grynai lietuvišką šeimą, kurios visi trijų kartų nariai dirbo lietuvių literatūros srityje. Trempuose gyvendamas, jis pradėjo ir savo literatūrinę veiklą, tiek dirbdamas lietuvių tikybinės literatūros srityje, tiek tyrinėdamas Mažosios Lietuvos praeitį ir lietuvių kalbą. Tą jo darbą įvertindama, Karaliaučiaus vokiečių draugija išrinko jį savo garbės nariu. 1781 m. paskelbęs lietuvišką giesmyną, jis įsivėlė į ilgametę polemiką su to giesmyno priešininkais broliais Milkėmis, ir tuo būdu kilo pirmoji lietuviška literatūrinė polemika, davusi nemaža įdomių raštų.

1777 III 31 jis gavo Trempuose adjunktą Albrechtą Pridrikį Reitenbachą, o nuo 1788 X 10 jo vietoje Antaną Vilhelmą Vestfalį (Westphal). Mirė Trempuose 1800 m. kovo 13 d. (kai kur neteisingai nurodomos jo mirimo datos balandžio 1 ar balandžio 20 d.).

Turėjo seserį, 1713 m. gimusią Mariją, ir brolius: gimusį 1718 m. ir mirusį 1754 m. Jurgį ir gimusį 1721 m., o mirusį Vengrijoje, Banate, Kristijoną. Turėjo dešimt vaikų, kurių šeši mirė kūdikystėje arba vaikais. Irena Regina gimė ir mirė 1748 m., Viktorija Elzbieta gimė 1750 IV 3 ir greitai po to mirė, Jonas Gotlybas gimė 1751 m. ir mirė 1752 m., Abromas gimė 1754 m. ir mirė 1756 m., Beata gimė 1755 m. ir mirė 1756 m. Vienas sūnus ir viena duktė mirė kad ir suaugę, bet tėvui dar esant gyvam (Estera gimė 1756 m. ir mirė 1775 m. ir Efraimas gimė 1758 m. ir mirė 1775 m.). Tėvą pergyveno tik duktė Justina (gimusi 1753 II 28 ir mirusi 1839 IV 18), 1789 I 6 ištekėjusi už Ostermejerio adjunkto Vilhelmo Vestfalio (m. 1830 XI 9), ir sūnus Zigfridas (gimęs 1759 m. ir miręs 1821).

**Raštai.** 1) Standrede bei dem Sarge Sr. Excell. des wirkl. Geheimen Rats und Kriegs-Ministers, Erhebers auf Ernsburg und Lehnpatron der Trempenschen Kirche Herrn F. W. v. Rochov (Karaliaučiuje) 1764.

Spausdintas laidotuvių pamokslas.

2) Agenda tattai esti Suraszimas Pagraudinnimu ir Maldu Lietuvos Bažnyczios skaitomu nůg kunnigu szwentus sawo Uredo Darbus pilnawojancziuju. Karalauczuje 1775 m. 80p.

Sūnus Zigfridas savo tėvo biografijoje nurodo, kad šią Agendą paruošęs G. Ostermejeris.

3) *Gottfried Ostermeyer* Kritischer Beytrag zur altpreussischen Religionsgeschichte (Marienwerderis) 1775 m. 8, 56p.

4) *Gottfried Ostermeyer* Gedanken von den alten Bewohnern des Landes Preussen (Karaliaučiuje) 1780 m. 48, 104p.

3) Versuchte Erklaerung der Namen mit welchen ehemals Preussens Landschaften beleget worden — Preuss. Tempe 1780 p.639-646.

6) *Giesmes Szwentos Baznyczioje ir Namej' giedojamos su nobažnoms Maldomis į wienas Knygas suglaustos nů* G. Ostermeyerio Karalaucuje 1781 (1780).

Su vokiška prakalba. Naujai Ostermejerio paruoštas 508 giesmių giesmynas, kuriame jis įdėjo daugiau kaip 80 savo originaliai parašytų arba išverstų giesmių. Visos kitos, kitų autorių parašytos, taip pat daugiau ar mažiau Ostermejerio buvo ištaisytos. Šį naują giesmyną buvo sumanęs ruošti *Kristijonas Lovynas*, kuris prie to darbo buvo pritraukęs ir G. Ostermejerį, o šis kunigą *Kalavą* (savo uošvį) ir *Povilą Šrederį*. Naujo giesmyno planą buvo sudaręs Ostermejeris su Šrederiu, o Lovynas buvo jam pritaręs. Kada Ostermejeris su Šrederiu didesnę darbo dalį atliko, 1771 m. Lovynas atsisakė toliau su jais bendradarbiauti, giesmyno priežiūrą pavedęs Klaipėdos kunigui *Volfui (Wolffui)* ir prie darbo pritraukęs dar kunigą *Zudnachovijų*. Tačiau 1777 I 12 ir Volfas su Zudnachovijum irgi atsisakė bendradarbiauti, ir tuo būdu visą giesmyną teko baigti vienam Ostermejeriui, kuris jį spausdino daugiau kaip trejus metus. Knygai tik pasirodžius, tuojau dėl jos prasidėjo griežta polemika, kurią sukėlė ir kuriai vadovavo broliai Milkės, kurie, tarp kita ko, tuo būdu norėjo parengti dirvą ir savo tėvo anksčiau paruoštam giesmynui. Tuo reikalu abidvi pusės buvo paleidusios gausiai įvairių, tiek rankraščiais platinamų, tiek ir spausdintų raštų. Visa toji polemika pakirto pasitikėjimą Ostermejerio giesmynu. Tiesiog bijotasi jį pirkti, ir spaustuvininkas Hartungas, pas kurį visas giesmynas buvęs sukrautas, visą jį pardavė makulatūrai. Tuo būdu šis giesmynas virto didžiausia bibliografine retenybe.

7) Sirdingas Pagraudenimas sawo Amzio Galo tankiey apdumoti ir tam krikszczioniszkay prisitaisyti. Isz wokiszkos kalbos į Lietuwiszką perguldita nů *Gottfriedo Ostermeyerio.* (Karaliaučiuje) 1781 m. 14p.

Yra tai *Tomo a Kempis* vertimas, kuris kitų buvo minimas ir atskirai, kaip visai skirtingas Ostermejerio leidinys.

8) Ueber den Namen der Landschaft Culm — Preussisches Magazin I 1783 p.138-140.

9) Etwas von den heutigen Litthauern im Koenigreich Preussen — Preussisches Magazin I 1783 p.85-96.

10) Grammatikalisch-historische Untersuchung ueber die wahre Bedeutung des littauischen verbi gaiszti mit seinen compositis (Karaliaučiuje) 1786.

Pirmasis Ostermejerio poleminis raštas, kuriuo jis atsakė į Milkės puolimus. Ištraukų duoda *G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.197-198.

11) Bedenken ueber einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch nebst vorangesetztem Bericht von der Veranlassung dazu. Ins Licht gestellt von *Gottfried Ostermeyer* (Karaliaučiuje) 1786 m. 55p.

Tolimesnė polemika su Milkėmis. Ištraukų duoda *G. Ostrmeyer* l.c.p. 199-200.

12) Sinceri Schreiben an den Pfarrer Ostermeyer zu Trempen von diesem selbst mit den noethigen Antworten ans Licht gestellt. (Karaliaučiuje) 1787 m. 24p.

Ostermejerio atsakymas pasivadinusiam „Sincerus aus Friedland" Milkės gynėjui. Ištraukų duoda *G. Ostermeyer* l.c.p. 202-203.

13) Apologie des neuen Littauischen Gesangbuches wider die Mielckischen Beschuldigungen. (Karaliaučiuje) 1789-1791.

Bendru antraštiniu lapu keturios poleminės Ostermejerio brošiūros, kuriomis Ostermejeris savo polemiką užbaigė. Milkė į ją nieko neatsakė. Zigfridas Ostermejeris teigia, kad išspausdinta 1790 m. Ištraukų duoda *Ostermejer* l.c.p.207-224.

14) Zuverlaessigkeit der vorhandenen Nachrichten von dem ehemaligen Goezzendienst in Preussen — Preussisches Archiv I 1790 p.179-188.

15) Giesmes (Karaliaučiuje) 1791.

Papildomas 32 giesmių rinkinys, sudarytas ir paskelbtas polemikos su Milkėmis įtakoje. Tai tas pats rinkinys, kurį sūnus Zigfridas vadina — Eine Sammlung litauischer Lieder, aus den neuen deutschen Gesangbuecher uebersetzt.

16) Neue Littauische Grammatik ans Licht gestellt von *Gottfried Ostermeyer*. (Karaliaučiuje) 1791 m. XXIV, 194, 4p.

Šią gramatiką parašyti Ostermejerį paragino *Bačko*. Bet ir ji, kaip ir giesmynas, pasisekimo neturėjo, ir daugelis egzempliorių buvo parduota makulatūrai. Ištraukų vertimai *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.197-201.

17) Erste Littauische Liedergeschichte ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer. (Karaliaučiuje) 1793 m. XII, 2, 306p.

Šią knygą Ostermejeris suplanavo, norėdamas į vieną vietą sutraukti visą ginčą dėl jo giesmyno. Ši dalis sudarė beveik 1/3 visos knygos (87p.); kartu teikiama ir platoka istorinė medžiaga apie kitus senesnius lietuviškus giesmynus, bet Mažvydo 1566 ir 1570 m. giesmynų Ostermejeris nežinojo. P.239-271 Ostermejeris išspausdino 48 trumpas senųjų lietuviškų giesmių rašytojų biografijas. P.272-278 aprašo 1653 m. Kėdainių giesmyną.

Ištraukų vertimai *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.201.

18) Historische Nachrichten vom Trempenschen Kirchspiel — Preussisches Archiv IV 1793 p.521-551, 579-584.

19) Ueber die drei Gottheiten der alten Preussen Perkun, Pykull und Potrimp — Gegen Hartknoch — Preussisches Archiv IV 1793 p.299-307.

20) Ueber die ostpreussischen Kirchen, in welchen Gottesdienst in littauischer Sprache gehalten wird — Preussisches Archiv VI 1795 p.1-2, 342-354, 380-402.

21) Ueber die Schullehrer bei den Kirchen in unserm Littauen — Preussisches Archiv IX 1798 p.430-453.

22) Gedanken ueber den etymologischen Teil der lateinischen Grammatik — Koenigsberger Intelligenz Blatt (apie 1781).

Gal tai tas pats raštas, kurį Zigfridas Ostermejeris vadina Kritische Bemerkungen zu Langes Grammatik, vorzueglich die Syntax betreffend.

23) Bemerkungen zu einem in Trempen befindlichen Exemplar der Arnoldtschen Presbyteriologie.

Vėliau Rėzos sunaudoti, rankraščiu likę Ostermejerio arnoldtinės Presbiteriologijos papildymai.

24) Die letzte Woche des irdischen Lebens unsers Herrn Jesu Christi 1797.

25) Das neue Leben unsers Herrn Jesu Christi auf dieser Erde von seiner Auferstehung his zu seiner Himmelfahrt aus den davon vorhandenen Quellen in einer historischen Zusammenhang gebracht. Gedruckt Tilse bei Heinrich Post 1920.

Išspausdino sūnus Zigfridas, pridėjęs ir tėvo biografiją. Tai buvęs paskutinysis Ostermejerio darbas, užbaigtas prieš pat mirtį, bet rašytas ir taisytas eilę metų.

26) Vaetherlicher Rath an seine Kinder.

Rankraštis, kurio ištraukas pateikė sūnus Zigfridas prie Gotfrido Ostermejerio knygos ,Das neue Leben Jesu Christi' ir kurias kartu su prakalba pakartojo *P. Ostermeyer* Verstreute Nachrichten, 2 Fortsetzung 1907 p.41-42.

27) (L. Rėzai ruošiant 1816 m. Biblijos lietuvišką vertimą, Zigfridas Ostermejeris atidavė Rėzai tėvo pastabas apie įvairius kalbinius senųjų lietuviškų Biblijos vertimų netikslumus).

**Dokumentai.** 1) 1777 I 12 kunigo Volfo laiškas Ostermejeriui giesmyno reikalu.

Ištraukų duoda *G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.162-164.

2) 1780 X 10 Rytprūsių konsistorijos raštas su Ostermejerio giesmyno rekomendancija.

Ištraukų duoda *G. Ostermeyer* l.c.p.188.

3) 1783 VII 18 tos pačios konsistorijos raštas su šio giesmyno pasmerkimu.

Ištraukų duoda *Ostermeyer* l.c.p. 194.

**Literatūra.** *G. H. u. J. C. H. (G. Hampe ir J. C. Hampe)* Die beglueckte Ostermeyer und Kalausche Verbindung. Koenigsberg 1747 (pakartojo *P. Ostermeyer* Verstreute Nachrichten, 2. Forsetzung 1907 p.22-25).

*G. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern in Ostpreussen II 1777 p.250.

*J. F. Goldbeck* Literarische Nachrichten von Preussen I 1781 p.90-91, II 1783 p.80.

*Ch. G. Mielcke* Anmerkungen zu dem neuen littauischen Gesangbuch 1781.

(") Bescheidene Beantwortung 1780.

(") Anfangsgruende 1800 p.196-204 (Ostermejerio giesmyno poetikos kritika).

*G. Ch. Hamburger und J. G. Meusel* Das gelehrte Teutschland, V Band, Lemgo [5]1787 p.527 ([4]1784 p.75 ir Nachtrag 1786 p.75).

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 ([2]1886 p.423, 663, 672-673).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedersgeschichte 1793 p.253-254 (trumpa autobiografija).

*J. G. Meusel* Lexicon der vom Jahre 1750 bis 1800 verstorbenen teutschen Schriftsteller X 1810 p.238-239.

*J. H. Adelung-H. W. Rotermund* Fortsetzung und Ergaenzungen zu Ch. G. Joechers Allg. Gelehrten Lexicon V. Bremen 1816 p.1252.

*G. Ostermeyer* Das neue Leben Jesu Christi 1820 (prakalboje *Zigfrido Ostermejerio* parašyta Gotfrido biografija, kurią pakartojo *P. Ostermeyer* Verstreute Nachrichten, 2. Fortsetzung 1907 p.35-45).

*L. Rhesa* (1816 m. Biblijos prakalba).

(") Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.35.

*S. B. Linde* Zdanie sprawy o dwóch dziełach X. Rhesy — Roczniki Warsz. Tow. Przyj. Nauk XIII 1820 p.126.

*L. Baczko* Geschichte meines Lebens II 1824 p.15.

*A. G. Krause* Litthauen 1834 p.135-136.

*A. F. Pott* De Borusso-Lithuanicae principatu I 1837 p.8.

*G. H. Hartung* Entgegnung und Berichtigung — Preussische Provinzial Blaetter XIX 1838 p.18-19.

*J. Bender* Zur altpreussischen Mythologie — Altpr. Monatsschrift N. F. IV (LXX) 1867 p.101.

*M. J. Voekel* Der Tonwandel in der litauischen Deklination 1873 p.3-4, 32.

*A. Rogge* Schattenrisse aus dem kirchlichen Leben der Provinz Preussen— Altpr. Monatsschrift 1878 p.547.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I (Heft 5) 1882 p.272-274.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.19.

*A. Harnoch* Chronik u. Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.272.

*J. Sembritzki* Mielckes verschollenes Litauisches Gesangbuch — Altpr. Monatsschrift XVI 1891 p.368-369.

(") Geschichte des Kreises Memel 1918 p.115.

*R. Schwede* Zur Geschichte d. litauischen Gesangbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III (H.XVI) 1891 p.401.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Prūsų Lietuwoje 1904 p.51.

*P. R. Ostermeyer* Die Ostermeyer alias Ostermay — Altpr. Monatsschrift XL 1903 p.551-592 (ir atskirai 1903 p.11-44).

(") Verstreute Nachrichten ueber die Ostermeyer 1904 p.6, 41-43, 55-56.

(") Verstreute Nachrichten 1. Fortsetzung 1906 p.27-33, 46-50.

(") (") (") 2. Fortsetzung 1907 p.20-25, 35-45.

(") (") (") 3. Fortsetzung 1909.

*E. Carstenn* Zur Geschichte der Truso-Forschung — Altpr. Monatsschrift 1911 p.43-44.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.53.
(") Mūsų raštų istorija I² 1925 p.33.
(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.151-152.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.15, 206.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelisches Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXVII 1909, p.152, 257, 276.
*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.13, 15, 50, 69.
*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.36-41.
*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.59.
*J. Gerullis* Herkunft der Dative Sing. der *i*-Staemme im Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XXXVIII H. 1/2 1922 p.63, 71.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.52-55, 103.
(" Giesmynai lietuviškieji — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1449.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.16-17, 18, 111, 112, 113, 116, 117-120, 121, 123, 152,; II 1957 p.38, 137, 140, 145, 154, 174, 175.
*Vydūnas (Vilius Storosta)* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.308-310.
*E. Wermke* Bibliographie d. Geschichte von Ost-und Westpreussen 1933 N.509, 1704, 1724, 1725, 1727, 6175, 6227, 6333, 6334, 6335, 12475.
*J. Bertoleit* Die Reformation unter d. preussischen Litauern — II. Jahrbuch d. Synodalkommission 1933-1934 p.88.
*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.81.
*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.106, 111, 114-115, 118, 126, 131, 148-149, 160, 169, 244, 264-265.
(") Pirmoji lietuvių poetika — Literatūros almanachas 1942 metams p.207-211 (Milkės kritika Ostermejerio eiliavimo būdo).
*A. Sprindis* Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905, 1957 p.19-25.
*J. Kantrimas (Petras Jonikas)* Lietuvių kalbos gyvatos raida Maž. Lietuvoje — Aidai 1948 N18 p.370.
*W. Mannhardt* Letto-preussische Goetterlehre 1936 p.615.
*J. Vanagaitis* Kovos keliais 1938 p.28-29.
*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.76-77.
*L. Gineitis* (Ostermejerio ir Milkių polemika) ir G. Ostermejerio raštai — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.220-222 ir 235-239.
*J. Lebedys* Smulkioji lietuvių tautosaka XVII-XVIII a. 1956 p.515-516, 606-611.
*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.87, 90, 94-95, 96-98.
*K. Gdt. (K. Gudaitis)* ir *A. Mž. (Mažiulis)* Ostermejeris 1. Gotfridas — Lietuvių Enciklopedija XXI 1960 p.234-236.
*K. Gudaitis* Lietuviai evangelikai 1957.

# 37. Jonas Domaševičius

**Biografija.** Žemaičių vyskupijos kunigas, gimęs apie 1720 m. Sedos klebonas. 1770 m. pastatė Sedoje naują bažnyčią, kurioje 1771 m. įvedė Šv. Sakramento broliją. Vartojo titulą „pisorius Stolices Aposztalu Ryma". Mirė po 1771 m.

**Raštai.** Spasabas Afierawoimusi Ponuy Diewuy Szwencziausemi Sakramenti esancziam Arcy Broctwo Szwenciausia Sakramenta Baznicio Siados Parapijos. Par storonę Kuniga *Jona Domaszewicziaus* ... Metusi 1771 Yprowoditas (Vilniuje), 7, 4 nž. p.

Pačiame rašte tepažymėta, kad brolija buvo įvesta 1771 m., bet nėra nurodyta, kada spaudinys pasirodė. Kadangi šiame brolijos nario pažymėjime têra išspausdinti trys pirmieji metų skaitmenys, kad galima būtų įrašyti į laisvą vietą skaitmenį nuo 1 ligi 9, tai ir leidinys turėjo būti išspausdintas ne anksčiau kaip 1771 m. ir ne vėliau kaip 1779.

Literatūra. *Vaclovas Biržiška* Domaševičius Jonas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.1206; Lietuvių Enciklopedija V 1955 p.105.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.114.

# 38. Simanas Jakštas (Jakštavičius)

**Biografija.** Gimė apie 1720 m. Reguliarinių kanauninkų ordino kunigas. 1771 m. buvo Papilio klebonu. Kilimo bene iš Birštono, kur jau 1578 VII 14 gyveno Jonas Jakštavičius. 1764-1777 m. Papilyje pastatė medinę bažnyčią.

**Raštai.** Spasabas Nabazenstwu Ant garbes ir szłowes Apweyzdeima Pona Diewa Brostwos Prie Bažniczes Szwętuju Petra ir Powiła, Papile, 1771. (Vilniuje) 8, 165, 4p.

Dedikacija lenkų kalba Ukmergės karužui Jonui Zindram Koscialkovskiui. Dedikaciją pasirašė Simanas Jakštavičius. Kadangi aprobata buvo duota ne Žemaičių vyskupo, bet Vilniaus vyskupijos oficiolo Karolio Karpio ir kadangi Žemaičių Papilė nieko bendra neturėjo su Ukmerge, tai, greičiausia, šios knygutės Papile bus ne Žemaičių Papilė, bet šiaurės Papilys.

**Literatūra.** Akty Vilenskoj komissi XXV 1898 p.11.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.128.

(") Jakštavičius Simanas — Lietuviškoji Enciklopedija X 1942 p.334; Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.362.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.114.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.42, 107, 141, 145, 173.

*J. Basanavičius* Vilnius lietuvių dainose — Lietuvių Tauta III 3 1925 p.612.

Elenchus omnium Ecclesiarum pro 1940 p.155.

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p. 82-83.

# 39. Kazimieras Klimavičius

**Biografija.** Gimęs apie 1720 m., studijavo Vilniaus jėzuitų akademijoje, kur 1747 m. gavo filosofijos ir laisvųjų menų magistro laipsnį. Įšventintas kunigu, pradžioje buvo Žemaičių vyskupijos vikaru (prie 1752 m. Synodus Dioecesana Mednicensis pridėtame klebonų sąraše jo dar nėra). Vėliau buvo Laižuvos klebonu ir Alsėdžių dekanu (jau 1767 m.). 1773 m. pastatė Laižuvoje naują medinę bažnyčią. Vyskupas Steponas Giedraitis 1786 m. pasiuntė jį kartu su dekanu Mykolu Maciukevičium (šis dar 1752 m. buvo altarista Kelmėje) į Šiluvą ištirti vykusių prie Šiluvos šv. Marijos Panos paveikslo stebuklų. Kadangi nuo 1781 m. Laižuvos klebonu buvo paskirtas Juozapas Arnulpas Giedraitis, tai, matyti, jau tais metais Klimavičius buvo paskirtas klebonu į kitą parapiją. Mirė po 1786 m.

**Literatūra.** *M. Wołonczewskis* Żemajtiu Wiskupiste I 1848 p.234.

*Adam Jaczynowski* Z Wiekszń — Przegląd Katolicki 1892 N40 p.633.

*Mykolas Biržiška* Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.92-97 (ištraukos).

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.128.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.32.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.107-108.

(") Klimavičius Kazimieras — Lietuvių Enciklopedija XII 1957 p.127.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p16, 17, 51, 139.

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p. 79, 88.

# 40. Kristijonas Pridrikis Štimeris

**Biografija.** Kristijono Štimerio sūnus. Gimė Želvoje (Saalau) 1725 II 24. Jo vardą D. H. Arnoldtas neteisingai rašo Christian Wilhelm, nes ir savo rašte, ir stodamas į universitetą jis aiškiai pasirašė Christianus Friderikus.

1738 IV 1 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Stihmer Christ. Fridr. Salav. Pruss). Nuo 1743 m. Stalupėnų mokyklos rektorius. 1746 VI 17 buvo ordinuotas kunigu Gerviškiuose. 1748 m. buvo perkeltas į Balėtus, kur mirė 1765 m. kovo mėn. 10 d.

**Raštai.** Clavis Germanico-Lithvana I. Aai-Lust 1226p., II. Mall-Zwoelfter 1746 m. 1183p.

Karaliaučiaus valstybiniame archyve išliko rankraštinis žodynas, L. Rėzos gautas iš precentoriaus Vilhelmo Tedoro Šimelpenigio, kartu su visu Rėzos rankraštiniu palikimu patekęs į aną archyvą. Po pirma dalimi yra padėtas parašas: Sum Christiani Friderici Stimeri Sal. Bor. P. Gerw. Po antra dalimi padėta 1746 m. data*).

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.88, 118.

*G. H. F. Nesselmann* Woerterbuch der littauischen Sprache 1851 p.VI.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.269.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.375.

*K. Būga* Lietuvių kalbos žodynas, I sąs. 1924 p.IX.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.103 (žodynas klaidingai priskirtas Kristijonui Štimeriui tėvui).

(") Clavis Germanico-Lithvana — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.662; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.57.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.37-38.

*J. Lebedys* Smulkioji lietuvių tautosaka XVII-XVIII a. 1956 p.46, 508-512, 530-561.

---

*) *M. B-ka:* Jurgis Lebedys (1956) laiko šį žodyną Fr. Pretorijaus darbu.

# 41. Kristijonas Lovynas

**Biografija.** Gimė 1721 XII 15 Barčiuose. Ten pat pradžioje ir mokėsi. 1737 X 5 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Lovin. Christ. Bartenstein. Boruss.). Iš universiteto išėjęs, buvo precentorium Katyčiuose, Plaškiuose, 1745 m. Klaipėdoje, ligi 1749 m. Kretingalėje, nuo 1749 m. Plybiškėje, paskiau Įsrutyje. Būdamas sunkaus, nesugyvenamo būdo, jis niekur negalėjo ilgai išsilaikyti ir ilgai nebuvo ir kunigu skiriamas.

1752 m. jis buvo išsikėlęs iš Mažosios Lietuvos į Potsdamą, kur dvejus metus buvo našlaičių mokyklos mokytoju. Radęs čia užtarėjus, jis galiausiai buvo paskirtas kunigu Klaipėdoje, kur, 1754 XI 24 mirus kunigui Jonui Richteriui, buvo laisva vieta.

1755 I 31 (Arnoldtas neteisingai rašo 1753 m.) jis buvo ordinuotas kunigu, tačiau, dar nespėjęs tarnybos užimti, jau dvidešimt metų buvęs kunigu Jonas Samuelis Hasenšteinas (Hassensteinas) pareiškė norą išsikelti iš Jurbarko (Įsruties srities) į Klaipėdą. Jam, kaip jau ilgai tarnavusiam kunigu, buvo duota pirmenybė. Lovyno paskyrimas buvo atšauktas, ir jis buvo paskirtas į Hasenšteino vietą Jurbarke (Arnoldtas neteisingai nurodo, kad Lovynas buvęs Klaipėdoje nuo 1753 I 31 ligi 1755 m.). Tais pačiais 1755 m. Lovynas Jurbarke vedė Įsruties vyskupo Hahno dukterį. 1771 m. jis buvo iškeltas į Joneikiškius (Naująją) ir ten mirė 1783 m. vasario 3 d. (kaip teigia G. Ostermejeris, bet pagal Rėzą ir juo pasekusį A. Bruožį — sausio 6 d.).

Turėjo 1756 m. gimusį sūnų Benediktą Kristijoną, 1773 V 13 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, 1789 X 23 ordinuotą kunigu į Tolminkiemį ir ten mirusį 1818 V 29.

**Raštai.** 1) Der Gnadenlohn treuer Lehrer (Karaliaučiuje) 1767. Spausdintas pamokslas, pasakytas per jo uošvio Hahno laidotuves.

2) Ewangeliszkas Malones Dawadas kuriame krikszczioniszkas Klausytojis yra pamokinnamas, kaip jis nů sawo paties atsiwersti gal... Susikalbejimûse suraszytas ir mieliems Lietuwininkams ant Gero į jų Kalbą perstattytas, Karalauczu*h*e 1768 m. 160p.

Yra tai *Hollazo* Ewangelische Gnadenordnung vertimas. Vertė Lovynas,

nors tai pačioje knygoje ir nepažymėta. Kiti leidimai, kuriuose taip pat nepažymėta nei autoriaus, nei vertėjo pavardė, pasirodė 1801, 1840, 1876 m.

3) (Apie 1781 m. Lovyno sudarytas savarankiškas penkių lietuviškų giesmių rinkinys).

G. Ostermejeris nurodo, kad tokį rinkinėlį Lovynas buvo paruošęs prieš 1781 m. Ostermejeris pateikia tik tų giesmių vokiškas antraštes: Mein Heyland bleibt ewig treu; Womit soll ich wohl loben; Wenn dich Unglueck hat betreten; Lieber Gott wenn wird ich sterben; Ich bin ein Gast auf Erden. Vėlesniuose giesmynuose tos giesmės nebuvo pakartotos.

4) Pamokinimas apie Uzauginimą Waiku, isz wokiszkos Kalbos į lietuwiszką pergulde *Krizionas Lowynas.* Karalaučzui 1782. Versta iš *Hasselbergo.*

5) (Naujas giesmynas).

Dar prieš 1765 m. Lovynas buvo iškėlęs sumanymą iš pagrindų perredaguoti oficialinį giesmyną ir sudaryti naują. Pats žymią to darbo dalį atlikęs, jis paskiau prie darbo buvo pritraukęs G. Ostermejerį, Šrederį, Zudnachovijų ir Volfą. Giesmyno planą sudarė Ostermejeris su Šrederiu, o Lovynas tam planui buvo pritaręs. Tačiau nuo 1771 m., kada jis buvo į Joneikiškius iškeltas, jis nustojo su Ostermejeriu bendradarbiauti ir vėliau, kada iškilo dėl to giesmyno ginčas tarp Milkių ir Ostermejerio, Lovynas persimetė į Milkių pusę, ir tuo būdu jo parašytos giesmės iš dalies pateko į Ostermejerio giesmyną (10 giesmių), iš kitos dalies į 1806 m. Milkės giesmyną (7 giesmės). Be to, jis buvo Milkei pasiuntęs didelį giesmių rinkinį, kuriuo tačiau tas beveik nepasinaudojo, daugumą giesmių pripažinęs netinkamomis. Bet ir tos pateko į Ostermejerio ir Milkės giesmynus. Lovyno giesmės vėlesniųjų XIX a. giesmynų redaktorių buvo iš jų pašalintos, ir naujausiuose giesmynuose neliko nei vienos Lovyno vardu pasirašytos giesmės.

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.92.

*J. Goldbeck* Literarische Nachrichten von Preussen 1781 p.83-84.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (21886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.152, 155-167, 249-250.

*Ch. G. Mielcke* P. Ruhigs Anfangsgruende 1800 p.205.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten (Ostpreussen) 1834 p.130.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Geselschaft I 5 1882 p.264, 267, 271-272.

*Lenkiszkas Lietuvininkų prietelius (J. Sambriztki)* Szis tas isz senesnio laiko Prusu Lietuvos — Auszra N.I p.16-17.

(") Geschichte des Kreises Memel 1918 p.108, 113.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji resztai ir rasztininkai 1890 p.19.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Prūsų Lietuwoje 1904 p.51, 52.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.246.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.373, 528.
*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.12, 13, 50.
*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.39, 42.
*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.33.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.52-55.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.
(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18 p.354, 356.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.116, 117, 118, 121, 123; II 1957 p.154.
*K. Gdt. (Kristupas Gudaitis)* Lovynas Kristijonas — Lietuvių Enciklopedija XVI 1958 p.472.
*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.80.

# 42. Povilas Šrederis

**Biografija.** Savo pavardę vokiškai rašė Schroeder. Gimė 1723 I 23 Rheine, Mozūruose. Mokėsi gimtajame mieste, o 1738 X 15 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Roeno-Borussus). Universitete besimokydamas, pradėjo studijuoti ir lietuvių kalbą; tas studijas tęsė ir universitetą pabaigęs, tarp kito ko, 1744-1747 m. nuvykęs į Lietuvą namų mokytoju.

1747 m. grįžo į Karaliaučių ir 1748 m. buvo paskirtas Karaliaučiaus lietuvių bažnyčios kantorium. 1749 VII 18 buvo paskirtas kunigu į Klišius, Gumbinės aps. 1755 m. buvo perkeltas į Balėtus, kur mirė 1796 m. gruodžio 7 d.

Turėjo 1772 II 16 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete sūnų Karolį Liudviką ir dukterį, kuri buvo ištekėjusi už kunigo Danieliaus Pridrikio Milkės. Bene jo brolis Jonas Jokūbas nuo 1742 VI 15 buvo diakonas Labguvoje.

**Raštai.** 1) (Gotfridui Ostermejeriui ruošiant 1781 m. giesmyną, buvo jo svarbiausias padėjėjas. Tam giesmynui pateikė savo originalių giesmių ir daugelį svetimų giesmių ištaisė, jų tarpe ir Petro Gotlybo Milkės parašytas giesmes).

2) 8 giesmės, išspausdintos 1806 m. Milkės giesmyne.

Visos jo giesmės šiame giesmyne yra pažymėtos slapyraidėmis P.S.P. B., t. y. *P*ovilas *S*chroeder *P*astor *B*aletensis. Bet vėlesniuose XIX a. giesmynuose jo giesmių nėra. Kelios giesmės (1900 m. N 466, 469 ir 495), po kuriomis yra parašas Schroeder, nėra jo sukurtos, bet reiškia kažin kokį kitą Schroederį, vokiško tų giesmių originalo autorių.

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1877 p.78, 119.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (²1886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.153-238.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.33.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.264-272.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.272.

*J. Sembrzycki* Mielcke's verschollenes lit. Gesangbuch — Altpr. Monatsschrift XXVI 1889 p.367-368.

*R. Schwede* Zur Geschichte der litauischen Gesangbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 p.401-402.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.262, 263.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.278, 522.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.13, 15.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.42.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.52-53.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.117, 118, 121, 123.

# 43. Bernardas Andersonas

**Biografija.** Kilimo iš Skotijos emigrantų, atvykusių į Mažąją Lietuvą. Pirmasis Vilhelmas Andersonas atvyko iš Skotijos į Angenburgą. Jis turėjo sūnų Tomą, nuo 1703 III 15 buvusį Angenburgo burmistru ir ten mirusį 1710 VIII 24. Šio sūnus Bernardas gimė 1699 VIII 8 ir mirė, taip pat Angenburgo burmistru, 1744 VIII 19. Jis 1720 VI 20 vedė Oną Kotryną Rosciusaitę ir su ja turėjo sūnus Bernardą ir gimusį 1729 m. Vilhelmą, kuris 1749 X 9 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Angenburg. Bor.). Šis Vilhelmas vėliau buvo Įsruties teismo raštininkas ir turėjo vaikus: Joną Vilhelmą, 1776 IX 5 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete; Albertą Kristijoną Vilhelmą, įsimatrikuliavusį 1774 IV 5; Joną Bernardą, įsimatrikuliavusį 1777 X 17, ir Enriką Pridrikį, įsimatrikuliavusį 1786 V 6. Bernardas ir Vilhelmas turėjo dar brolius: Pridrikį (gimusį 1735 ir mirusį 1736 m.), Joną Enriką (gimusį 1732 m. ir 1750 IX 26 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete), Povilą Tomą (gimusį 1737 III 9, įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete 1756 II 23, 1763 VI 8 ordinuotą kariuomenės kapelionu, nuo 1768 IV 24 buvusį kunigu Kreuzburge, nuo 1777 m. superintendentą, mirusį Kreuzburge 1793 I 11), Joną (gimusį 1739 m.), Jurgį (gimusį 1741 m.) ir Samuelį Gotlybą (gimusį ir mirusį 1744 m.).

Bernardo ir Onos Kotrynos Rosciusaitės Andersonų sūnus Bernardas gimė Angenburge 1724 m. Mokėsi savo gimtiniame mieste, o 1740 V 30 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Angenburg. Prus.). 1743-1746 m. bene mokytoju atvykęs į Lietuvą, čia, tarp kito ko, studijavo lietuvių kalbą. 1746 m. grįžo į Karaliaučiaus universitetą. 1748 m. buvo paskirtas precentorium į Enciūnus prie kunigo Jurgio Adomo Meisnerio. 1746 VI 22 vedė kunigo Pabijono Kalavo dukterį Mariją Gotlybą. Ji mirė 1759 XII 8.

1752 III 29 mirus Pelininkų kunigui Jonui Kristupui Cibovijui, 1752 VII 21 Andersonas buvo ordinuotas kunigu į jo vietą Pelininkuos.

1757 VIII-IX prasidėjus rusų įsiveržimui į Mažąją Lietuvą, Andersonas su visa savo šeima išbėgo iš Pelininkų į Karaliaučių ir ten praleido visą rusų okupacijos laiką ligi 1762 m. Karaliaučiuje tuo laiku mirus jo

žmonai, jis 1760 IX 9 vedė antrą kartą Stalupėnų kunigo Jono Enriko Kuncmono (Kuntzmono, gimusio 1707 ir mirusio 1755 XI 27) dukterį Mariją Elzbietą (gimusią 1736 VII 9 ir mirusią Darkiemyje 1799 XI 27). Jos motina Marija Elzbieta Rozemanaitė (Rosemannaitė) Kuncmonienė gimė 1714 m. ir mirė 1778 X 15.

1762 XII 31 Andersonas iš Karaliaučiaus buvo paskirtas kunigu į Kraupišką ir ten mirė 1771 m. kovo 8 d.

Iš savo pirmosios žmonos Kalavaitės turėjo vaikus: Mariją Gotlybą, gimusią 1759 XII 9, 1782 IX 20 ištekėjusią už Gotfrido Ostermejerio sūnaus Zigfrido Ostermejerio ir mirusią 1818 IV 17; Bernardą, gimusį Enciūnuose 1749 X 18, 1766 X 2 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete ir 1801 m. mirusį Karaliaučiaus teismo tarėju; Pridrikį Liudviką, gimusį 1751 m. ir mirusį 1752 m.; Joną Vilhelmą, gimusį Pelininkuose 1753 I 16, 1769 IV 27 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete ir mirusį 1803 m. Klaipėdos teismo tarėju; Mariją Julijoną, gimusią 1754 ir mirusią 1755 m.; Justiną Ernestą, gimusį 1756 m. ir mirusį 1757 m.; Jonę Šarlotę, gimusią ir mirusią 1758 m. Iš antros žmonos, Kuncmonaitės, turėjo vaikus: Oną Elzbietą, gimusią 1762 III 4 ir mirusią 1775 II 17; Joną Enriką, gimusį 1763 VIII 28, 1779 X 6 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, 1788 X 24 ordinuotą Gerviškių kunigo asistentu, nuo 1791 IX 4 buvusį kunigu Malviškiuose ir ten mirusį 1800 II 27; Sofiją Daratą, gimusią 1766, 1789 VI 4 ištekėjusią už Darkiemio kunigo Pridrikio Martyno Kaugardo (Kaugardto), gimusio 1763 XI 15 ir mirusio 1816 X 27) ir mirusią 1821 III 23; Esterą, gimusią 1769 m. ir mirusią 1770 m.; Gotfridą, gimusį 1771 m. ir mirusį 1775 m. Jono Enriko sūnūs ir Bernardo vaikaičiai: Edvardas Vilhelmas, gimęs 1792 IV 8, buvęs Rastenburgo gimnazijos mokytoju, 1825 V ordinuotas Gutstato kunigu ir miręs ten 1872 IX 14; Pranas, žuvęs kautynėse 1813 V 2. Edvardo Vilhelmo sūnūs ir Bernardo provaikaičiai: Hermanas Jonas Edvardas, gimęs 1827 I 21 ir miręs 1905 I 7, kurį laiką buvęs Papelkių precentorium, vėliau virtęs portretistu, mokytoju, proistorės tyrinėtoju; Enrikas Vilhelmas Robertas, gimęs 1825 I 4 ir miręs 1902 X 20. Šio paskutiniojo sūnus Edvardas Vilhelmas Pranas, gimęs 1873 III 13, buvo Karaliaučiaus muziejaus direktorius.

**Raštai.** 1) (Atskiru rinkinėliu buvo išspausdinęs dvi lietuviškas giesmes).

Šis rinkinėlis buvo išleistas apie 1770 m. Ostermejeris savo Erste littauische Liedergeschichte pateikia tik vokiškus tų dviejų giesmių paantraš-

čius: Hoechster Priester der du dich ir Guter Hirt, willst du nicht. Bene jos vėliau pateko į Mertikaičio giesmyną, nes oficialiniuose giesmynuose jos nebuvo kartojamos.

2) Die Pelleniker Kirchen Chronik 1762.

Andersonas buvo ją surašęs 1761-1762 m., besislėpdamas nuo rusų invazijos Karaliaučiuje. 1763 m. ji buvo pratęsta jo įpėdinio Pelininkuose kunigo Kristijono Albrechto Kramerio (Cramerio). Išspausdinta žurnale Zeitschrift d. Altertumsgesellschaft Insterburg 1898 V p.23-51 (p.50-51 Kramerio priedas), o ištraukas pateikė *Gelhaar* Das evangelische Pfarrhaus p. 38-41.

**Literatūra.** *G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.152, 240.

X. *Hassenkampf* Ostpreussen unter d. Doppelaar — Neue Preussische Provinzial Blaetter, 3. Folge, Band VII 1861 p.160, Band X 1865 p.507.

Die Pelleniker Kirchen Chronik — Zeitschrift d. Altertumsgesellschaft Insterburg V 1898 p.23-51.

*E. Machholz* Die in d. Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXXVIII 1909 p.214.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.384, 413, 416, 436, 502, 532.

*L. Anderson* Eduards Andersons Kriegstagebuch 1815 — Altpr. Monatsschrift LII 1916 p.223-257, 330-347, 514-539; LIII 1917 p.224-252, 442-465; LIV 1917 p.255-273, 360-371; LVI 1918 p.101-123.

*B. Koerner und K. Tiesler* Deutsches Geschlechterbuch B. 68. Ostpr. Band II 1930 p.4-25.

*Vaclovas Biržiška* Andersonas Bernardas — Lietuviškoji Enciklopedija I 1932 p.116, 122, 561.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.116.

*Ch. Krollmann* B. Anderson — Altpreussische Biographie, I. Lieferung 1936 p.13.

# 44. Povilas Pridrikis Ruigys

**Biografija.** Pilypo Ruigio (Ruhigo) sūnus. Gimė apie 1725 m. Valtarkiemyje. Pasimokęs prie tėvo, jis 1740 V 10 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Ruhigk Pa. Fdr. Walterkemen. Pruss), kur 1747 m. buvo lietuvių seminaro docentu. Universiteto nebaigęs, išvyko į Hernhutą, kur buvo prisidėjęs prie vadinamosios hernhutiečių sektos. Po poros metų grįžo į Karaliaučių, bet, čia neradęs darbo, išvyko į Latviją, kur nuo 1752 m. jo brolis buvo protestantų kunigu. Čia Povilas Ruigys gyveno ilgus metus. Išėjęs iš proto, buvo grąžintas į Karaliaučių, ir čia buvo laikomas ligi mirties bepročių ligoninėje. Mirė po 1781 m.

**Raštai.** 1) Anfangsgruende einer Littauischen Grammatik in ihrem natuerlichen Zusammenhange entworfen von *Paul Friedrich Ruhig*... (Karaliaučiuje) 1747 m. 8, 154p. 1 tab.

Šį darbą rašydamas, Ruigys pasinaudojo ir tėvo surinkta medžiaga ir tais patarimais, kuriuos jis gavo iš Karaliaučiaus lietuvių seminaro klausytojų *Tiškos ir Rockertso*. Antrą išplėstą leidimą 1800 m. paskelbė K. Milkė.

2) (*Ph. Ruhig* Deutsch-Lettisches und Lettisch-Deutsches Woerterbuch, Mitau 1777).

Tokį, iš kitur nežinomą, darbą mini 1847 m. *J. S. Vateris*. Kadangi čia nurodoma Mintauja ir 1777 m., tai čia Vateris, greičiausia, nebus supainiojęs šio darbo su Ruigio tėvo lietuviškai vokišku žodynu. Tačiau nurodymas vardo Pilypo, o ne Povilo, kaip ir rodo ne į Povilą Ruigį, nors šis, ilgai gyvendamas Latvijoje, ir būtų galėjęs tokį darbą parašyti. Bet gal būti, kad, irgi gyvenęs ilgai Latvijoje, jo brolis buvo iš tėvo paveldėjęs ir Pilypo vardą. Bet ir latvių bibliografija tokio spausdinto žodyno nežino, tai, geriausiu atveju, šis žodynas galėjo rankraščiu likti.

**Literatūra.** *J. P. Goldbeck* Literarische Nachrichten von Preussen 1781 p. 111, 241.

*G. Ostermeyer* Neue littauische Grammatik 1791 p.XI, XIV-XV.

*J. S. Vater (B. Jully)* Literatur der Grammatiken 1847 p.227.

*V. Diederichs* Die Kurische Nehrung — Magazin der Lettischen Literarischen Gesellschaft B. XVII St. I p.25-26.

*J. A. Voelkel* Der Tonwandel in der litauischen Deklination 1873 p.3.

*A. Harnock* Chronik und Statistik der evangelisches Kirchen 1890 p.287.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911 p.384.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.69.
*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.28.
*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.60.
*Mykolas Biržiška* Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.246-248.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.119.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.102.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37-38.
(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18 p.353.
(") Senjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.36, 38, 96, 175.
*L. Gineitis* Pilypo ir Povilo Ruigių kalbiniai darbai — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.229-232.

# 45. Kristijonas Mykolas Piečys

**Biografija.** Vokiškai savo pavardę rašė Pötsch, lotyniškai Poetsch. Tačiau eilė tos šeimos atstovų, įsimatrikuliavusių Karaliaučiaus universitete, kurių tarpe galėjo būti ir Kristijono Mykolo tėvas, savo pavardę rašė nevienodai: 1705 II 5 įsimatrikuliavo Pietsch Johann Valentin Regiomontanus, vėlesnysis (1713-1733 m.) Karaliaučiaus universiteto iškalbingumo profesorius; 1710 IV 12 Petsch Joh. Frdr. Regiomonte Prussus ex schola Loebn.; 1713 IV 3 Pietsch Dan. Gottlieb Regiomonte Prus.; 1735 IV 1 Poetsch Godofr. Bernhard Tilsen.; 1755 V 5 Petsch Joh. Pa. Gavaita Prus. Šis paskutinysis, greičiausia, bus Kristijono Mykolo brolis, Jonas Povilas, 1769 X 27 ordinuotas kunigu į Kuncus ir Šarkuvą, prieš tai buvęs Karaliaučiaus lietuvių bažnyčios kantorius ir nuo 1764 buvęs oficialinis valdžios sakymų vertėjas į lietuvių kalbą.

Kristijonas Mykolas gimė 1730 IX 26 Pilkalnyje. Mokėsi Luke (Mozūruose). Čia mokyklą pabaigęs, 1749 IV 28 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Poetsch Christ. Mich. Pilkalla Borussus ex schola Lycensi dimissus, theol. iuravit). Universitetą pabaigęs, buvo precentorium Lazdynuose ir Gilijoje. 1762 III 19 buvo ordinuotas diakonu į Labguvą, o nuo 1764 m. ten pat buvo paskirtas lietuvių kunigu ir vokiečių pamokslininku. 1775 m. buvo iškeltas kunigu į Giliją, kur mirė 1806 gruodžio 13 d.

Turėjo sūnus: 1773 III 31 Karaliaučiaus universitete įsimatrikuliavusį Kristijoną Vilhelmą (Gilga Borussus theol. stud.) ir 1780 III 18 įsimatrikuliavusį tame pačiame universitete Teofolį Leopoldą (Gilga ad Tilsit Boruss., g. 1760 m. ir mirusį Robdavos, Marienverdero aps., kunigu 1932 IX 22).

**Raštai.** 1) (Maldų knygelė lietuviškoms mokykloms apie 1782 m.).
Milkėms ruošiant savo giesmyną, Piečys jiems sudarė maldaknygę, kurią 1871 m. per gaisrą Tilžės klebonijoje surado V. Hoffheinzas. Ji išspausdinta nebuvo ir rankraštyje buvo vadinama „Gebetbuch in denen litth. Schulen".

2) (Giesmių rinkinėlis).

Milkės giesmynui buvo paruošęs ir rinkinį lietuviškų giesmių. Tačiau 1806 m. išspausdintame Milkės giesmyne jo pasirašytų giesmių nėra.

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.52.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 ([2]1886 p.651).

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.102, 103.

— Preussische Provinzial Blaetter XIX 1835 p.354.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einem literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 5 1882 p.264, 267.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.19.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.294.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.243, 263, 272, 362, 430, 458, 527, 560.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.14, 27.

*Probočių Anūkas* (")Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.44.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.55.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.37-38.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.121; II 1957 p.136.

*W. Sahm* Labiau 1942 p.311.

*K. Forstreuter* Ueber den Druck von litauischen Mandaten im 18. Jahrhundert — Ztschr. f. slav. Philologie XX 1950 p.396. (*K. F.* mini vertėju Karaliaučiaus kant. Johann Paul Retsch).

*P. Pakarklis* Neseniai atrastieji lietuviški teisiniai spaudiniai — Tiesa 1945 N.292/822.

# 46. Jonas Melankeitis

**Biografija.** Gimė maždaug apie 1730 m., nes jau nuo 1751 m. buvo pradžios mokyklos mokytoju Šinkūnuose, Mielkiemio parapijoje, bent minimas jau tenai 1764 VII 11 kaip jau ilgesnį laiką ten mokytojavęs. 1784 metais už girtavimą buvo iš tarnybos atleistas ir mirė 1795 m., bene ten pat, Mielkiemy.

**Raštai.** 1764 VII 11 vizitavęs mokyklą Muehlenkampfas savo vizitacijos akte buvo pažymėjęs, kad Melankeitis iš vokiečių į lietuvių kalbą išvertęs daugelį tokių giesmių, kurių kiti vertėjai neversdavo. Vizitatorius siūlė jas įtraukti į naujai ruošiamą giesmyną ir pavesti Lovynui iš Jurbarko ir G. Ostermejeriui iš Trempų tuos vertimus peržiūrėti ir ištaisyti. Vėlesniuose oficialiniuose giesmynuose Melankeičio parašu pažymėtų giesmių nėra, bet, galimas daiktas, kad vieną kitą jo giesmę į savąjį giesmyną buvo įsidėjęs Ostermejeris.

**Literatūra.** *M. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Melkehmen — Preussische Provinzial Blaetter XV 1836 p.338.

# 47. Tadas Plakevičius

**Biografija.** Gimė apie 1730 m. Reguliarinių kanauninkų ordino kunigas. 1762 m. buvo Jūžintų klebonas. Mirė po 1762 m.

**Raštai.** Patronkaj szcìesliwos smerties Barboraj Szwentaj Karunka Isz septiniu Desimtu pasweykinimu Maryos Bažnicioy Južintų par Kuniga *Thaddeusza Płakiewicziu* Ord: Canon: Cruciger: cum rubeo Corde de BB MM de Poenit: Prabaszcziu Južyntu afierawota. Wilniuy 1762.

Kunigas Plakevičius 1761 m. gavo leidimą įvesti Jūžintų bažnyčioje šv. Barboros broliją. Šios knygutės pirmasis, 1762 m., leidimas ligi šiol nėra surastas, bet jos antrasis perdirbtas leidimas, pasirodęs 1858 m., turi ir seną 1762 m. aprobatą, dėl kurios galima teigti, kad bus buvęs ir 1762 m. leidimas. Antrąjį leidimą buvo paruošęs to laiko Jūžintų parapijos klebonas kunigas Tadas Lukoševičius, ir dėl to jūžintiškis Juozas Širvydas savo atsiminimuose ir tvirtino, kad šią visą knygutę bus parašęs Lukoševičius, tik prisidengęs kunigo Plakevičiaus pramanytu vardu.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.127.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.38.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.113-114.

*Vytautas Širvydas* J. O. Širvydas 1941 p.8.

Plakevičius Tadas — Lietuvių Enciklopedija XXIII 1961 p.79.

# 48. Danielius Gotlybas (Teofilis) Setegastas

**Biografija.** Gimė apie 1730 m. Barčiuose. Greičiausia, jis buvo sūnus Jono Danieliaus Setegasto (Settegasto), 1726 IV 8 įsimatrikuliavusio Karaliaučiaus universitete, 1741 IV 24 ordinuoto kunigu Galindžiuose (Gallinguose) ir mirusio 1777 II 10. Danielius Gotlybas turėjo brolius: Karolį Pridrikį, gimusį 1748 II 15, įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete 1765 IX 27, 1772 II 14 ordinuotą kunigu Galindžiuose, paskiau buvusį kunigu Barčiuose ir mirusį 1832 IV 2, ir Albrechtą Jurgį, gimusį 1755 X 10, 1778 m. Klaipėdos precentorių ir nuo 1792 VI 8 Mielkiemio kunigą, mirusį 1836 II 2.

Danielius Gotlybas įsimatrikuliavo 1759 IX 28 Karaliaučiuje, bet greičiausia, universiteto nepabaigė, nes visą savo gyvenimą buvo precentorium. Iš universiteto išėjęs, gavo precentoriaus vietą Priekulėje ir čia gyveno apie 50 metų. Buvo vedęs Oną Ameliją Kurcbaumaitę.

1802 m. prasidėjus Klaipėdos krašto ūkininkų sambrūzdžiui prieš baudžiavas, Setegastas panaudojo visą savo įtaką ir autoritetą, kurį vietos gyventojams turėjo, ūkininkams nuraminti ir palenkti Prūsijos valdžiai, už ką iš valdžios gavo 20 dolerių dovanų, bet vietos ūkininkuose savo gero vardo nustojo. Mirė 1810 m., sulaukęs 80 metų amžiaus.

Turėjo sūnus: gimusį 1777 III 3 Danielių Otoną, 1793 IX 24 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, nuo 1808 IV 3 ordinuotą lietuvių diakonu Klaipėdoje ir mirusį 1817 X 14; Otoną Venceslavą (jei tai ne kurio Danieliaus Gotlybo brolio sūnus), 1799 III 7 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete; Kristijoną Teofilį, 1800 V 2 įsimatrikuliavusį Karaliaučiuje. Gal jo sūnus buvo ir Otonas Ulrikas, gimęs 1779 III 7 Klaipėdoje ir miręs 1827 III 9 kunigu Nemerkiemyje (Nemmersdorfe), kurio duktė Friderika Agota 1827 VI 28 ištekėjo už Karolio Vilhelmo Gustavo Jordano, Karolio Augusto Jordano brolio.

**Raštai.** Naudingos Bicziu Knygeles tai esti aiszkus Pamokinnimas, kaip per iszmintingą Biczu kawojimą galli daug Naudos prisipelnitis, wissiems Biteles Mylintiems ant gero raszytos nů D.G.S... Karalauczuje 1801 m. 154, 4 nž. p., 2 tob.

Anksčiau (1795 m.) Setegastas buvo tą knygelę vokiškai išleidęs, pavadinimu Bienenkatechismus fuer meine Landsleute. Antras vokiškas leidimas pasirodė 1801 m. Tais pačiais metais išspausdinus lietuvišką leidimą Heringo ir Haberlandto spaustuvėje, spaustuvė greitai subankrutavo, ir visas, žymia dalimi dar neišparduotas, šis leidimas atiteko Karaliaučiaus Hartungo spaustuvei. Tuomet ši spaustuvė visuose jos rankose likusiuose „Naudingų Biczių Knygelių" egzemplioriuose ant senų metų ir senos Heringo ir Haberlandto spaustuvės pažymėjimo užklijavo naujai išspausdintą juostelę su 1806 metais ir Hartungo spaustuve, ir tuo būdu buvo atsiradęs kaip ir naujas 1806 m. leidimas, nors iš tikro tokio visai nebuvo. Tikrasis antras leidimas pasirodė 1820 m., o 1848 m. dar jį pakartojo *Simanas Daukantas* ir išspausdino Petrapilyje, transkribavęs į lotynų raidyną ir šį bei tą dar nuo savęs pridėjęs.

Literatūra. *G. Ch. Hamberger - J. G. Meusel* Das gelehrte Teutschland. VII B. Lemgo 1798 m. 473p.

— Preussische Provinzial Blaetter XIII 1835 p.46, 352.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.265.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.327, 473, 624, 645, 652.

*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.105, 156-159.

(") Geschichte der Stadt Memel $^{2}$1925 p.179.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.80.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.48-49.

*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.66.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.38.

*W. Schroeder* Geschichte d. Kirche Melkehmen — Preussische Prov. Blaetter XV 1836 p.335.

(") Einige Nachrichten ueber die Jubelprediger — Preussische Prov. Blaetter VIII 1832 p.37.

*K. Rehs* Michael Kurella und Daniel Gottlieb Settegast, zwei ostpr. Pioniere der Bienenzucht 1942 p.69.

# 49. Efraimas Pridrikis Meisneris

**Biografija.** Jurgio Adomo Meisnerio sūnus. Gimė 1731 VIII 26 Enciūnuose. 1748 X 1 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Entzuna Pruss.). Paskiau studijavo dar ir Hallės universitete.

1752 V 15 buvo paskirtas kunigu į Širvintą, kur klebonu buvo 50 metų, ligi 1803 m., kada išėjo į pensiją, kurios dėl savo nuopelnų parapijai gavo 100 guldenų metams.

Mirė Širvintoje 1815 V 19.

Jo sūnus Efraimas Pridrikis 1776 IX 13 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Schirwind Boruss. stud. iur.), o gal šio sūnus Karolis Pridrikis g. 1784 IV 10, 1810 III 16 buvo ordinuotas į Asavą kunigu ir mirė 1838 III 24 Paterswaldėje, Vėluvos aps.

**Raštai.** 1) (1787 m. Milkės pusėje dalyvavo polemikoje dėl Gotfrido Ostermejerio giesmyno).

2) (1800 m. Milkės „Miszknygoms" parašė du originalinius pamokslus ir išvertė 10 pamokslų).

3) (Broliams Milkėms buvo padėjęs ruošti giesmyną, kuris tebuvo išspausdintas 1806 m.).

**Dokumentai.** 1802 VII 13 D. P. Milkės sveikinimas Meisneriui.

Ištraukų duoda *A. Faerber* Geschichte der Kirchengemeinde Schirwindt 1906 p.79.

**Literatūra.** *D. H. Arnoldt* Kurzgefasste Nachrichten von allen Predigern II 1777 p.131.

*W. Schroeder* Einige Nachrichten ueber die Jubelprediger — Preussische Provinzial Blaetter VIII 1832 p.35.

(") Geschichte der Kirche zu Melkehmen — Preussische Provinzial Blaetter XV 1836 p.330.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.150.

*A. Faerber* Geschichte der Kirchengemeinde Schirwindt 1906 p.75-76.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.248.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.426, 541.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.45.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.38.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.119; II 1957 p.155.
*K. Gudaitis* Lietuviai evangelikai 1957.
*A. Mž. (Mažiulis)* Meisneris 1. Efraimas Fridrichas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.143-144.

# 50. Kristijonas Gotlybas Milkė

**Biografija.** Pavardę rašė Mielcke; kiti taria, kad lietuviškai ji tikrai skambėjusi Milkus. Petro Gotlybo sūnus ir Teodoro Gabrieliaus (gimusio 1728 III 28 ir mirusio 1762 III 19) bei Danieliaus Pridrikio (gimusio 1739 I 11 ir mirusio 1818 III 31) brolis. Gimė Mielkiemy, kur tuo laiku jo tėvas buvo kunigu. Tikrosios tiek jo gimimo, tiek ir mirimo datos nėra žinomos, bet apytikriai jos vis dėlto gali būti nustatytos. Jo 1728 m. gimęs brolis Teodoras Gabrielius įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1745 X 9, turėdamas 17 metų. Kitas brolis, 1739 m. gimęs Danielius Pridrikis įsimatrikuliavo tame pačiame universitete 1759 III 27, turėdamas 20 metų. O pats Kristijonas Gotlybas įsimatrikuliavo 1751 V 15, įrašytas Mielcke Christ. Theophil. Melkem. Boruss. (čia antrasis vardas Teofilis tai tas pats vokiškasis Gotlybas). Taigi Kristijonas, įsimatrikuliavęs 6 metais po Teodoro Gabrieliaus ir 8 metais prieš Danielių Pridriką, be abejo, buvo už pirmąjį jaunesnis ir už antrąjį vyresnis, taigi bus gimęs tarp 1729 ir 1737 m. Bet kadangi matrikulose jis pažymėtas gimęs Mielkiemy, o jo tėvas Mielkiemio parapiją užėmė tiktai 1736 m., tai ir Kristijonas gimė ne anksčiau kaip 1736 m., bet, greičiausia, kaip tik 1736 m., nes ir šiaip, stodamas į universitetą, jis dar ir 16 metų nebūtų buvęs baigęs.

Universiteto, matyti, jis nebuvo baigęs, nes vėliau kunigu nebuvo ordinuotas, bet visą savo gyvenimą buvo tik kantorium. Ką jis, iš universiteto išėjęs, veikė, nežinome, kaip ir nežinome, kada jis pradėjo tarnauti Pilkalnio kantorium. Žinoma, kad jis jau 1780 m. Pilkalnyje buvo, bet galimas daiktas, kad jis čia atsikėlė apie 1762 m., o gal net ir 1755 m., kada jo brolis Teodoras Gotlybas buvo paskirtas Pilkalnio klebonu. Pilkalnyje jis buvo kantorium ligi mirties.

G. Ostermejeriui pradėjus ruošti naują giesmyną ir apie 1778 m. jam pasiūlius Kristijonui Gotlybui ir Danieliui Pridrikiui Milkėms ištaisyti Šimelpenigio giesmyne išspausdintąsias jų tėvo, Petro Gotlybo Milkės, giesmes, šiedu delsė, matyti, laikydami savo tėvo giesmes visai tobulomis ir nereikalingomis pataisų. Tuomet jas ištaisė P. Šrederis su G. Ostermejeriu, ir iš čia kilo ilgametė polemika tarp K. G. Milkės ir

Ostermejerio. 1781 m. Ostermejeriui išleidus savo giesmyną, K. G. Milkė stengėsi įrodyti, kad, svetimas giesmes taisydamas, Ostermejeris ne tiek jas taisęs, kiek sužalojęs. Abudu brolius prieš Ostermejerį kurstė ir tie kunigai, kurie apskritai manė, kad jokia oficialaus giesmyno reforma nėra reikalinga. Kadangi šioje polemikoje Danieliui Pridrikiui Milkei buvo nepatogu viešai dalyvauti, nes kaip tik jo uošvis, P. Šrederis, pradžioje buvo vienas svarbiausiųjų Ostermejerio bendradarbių ir kaip tik ir taisė P. G. Milkės giesmes, tai visa polemika buvo vedama vieno K. G. Milkės vardu, nors nėra abejonės, kad joje dalyvavo ir jo brolis Danielius Pridrikis. Polemikos įkarščiui atslūgus, ir pats K. G. Milkė, kiek padedamas kunigo E. P. Meisnerio, taip pat ir kunigų Piečio, K. Lovyno ir Vilhelmo Regės, pradėjo ruošti savo naują, savarankišką giesmyną, kuris tačiau pasirodė tik praėjus dvidešimčiai metų.

Kada po trečiojo Lietuvos padalijimo Užnemunė buvo užgrobta Prūsijos ir lietuviškosios Užnemunės dalys buvo sujungtos į vieną administracinį vienetą su dalimi Rytprūsių — į Naujuosius Rytprūsius, Kristijonas Gotlybas, būdamas geras lietuvių kalbos žinovas, buvo nuolatos panaudojamas įvairių oficialinių raštų vertimui į lietuvių kalbą. Net buvo numatytas sumanyto Naujųjų Rytprūsių centre, Balstogėje, oficialinio lietuviško laikraščio redaktorium. Šiame laikraštyje planuota spausdinti vien oficialinė medžiaga. Būtų tai buvęs pirmas lietuviškas laikraštis, tačiau sumanymas nebuvo įvykdytas.

Paskutinioji tikrai žinoma Milkės gyvenimo data tai 1805 m. gruodžio 15 d., kada jis pasirašė savo 1806 m. išspausdinto giesmyno prakalbą. Greičiausia, jis ir mirė tais pačiais 1806 metais, nes jei kiek ilgiau jis būtų gyvenęs, tai būtų sugebėjęs savo giesmyną paskleisti ir jį apsaugoti nuo pardavimo makulatūrai. Tikrai yra žinoma, kad jis 1822 m. jau buvo miręs,· nes, atidavęs L. Rėzai parašytą poemą „Pilkalnį" (jei jis būtų buvęs gyvas, tai pats ją būtų Rėzai įdavęs), kunigas Jordanas pats mirė 1822 m. Taip pat nežinoma, ar Milkė buvo vedęs ir ar turėjęs vaikų. 1776 IX įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete Pridrikis Danielius Milkė, savo gimimo vieta prie įmatrikuliacijos nurodęs K. G. Milkės tarnybos vietą, Pilkalnį, buvo, matyti, sūnus ne Kristijono Gotlybo, bet Teodoro Gabrieliaus Milkės, kuris 1755-1762 m. buvo kunigu Pilkalnyje.

**Raštai.** 1) Pilkalnis (Pilkainis, apie 1796-1797).

333 eilučių poema, kurią kunigas Jordanas pasiuntė Rėzai ir kuri buvo išlikusi Rėzos rankraštiniame palikime Karaliaučiuje. Jos pabaigoje yra padėtas parašas: Mielke, Cantor in Pillkallen, bet parašymo datos nėra. Iš

turinio spėdavau, kad ji bus rašyta Prūsiją dar valdant karaliui Pridrikiui II, tai yra, dar prieš 1786 VIII 17, kada šis mirė, ir Milkei jau ilgesnį laiką Pilkalnyje gyvenant, taigi maždaug apie 1780 m. Bet ir šis spėjimas nėra tikras, nes paties karaliaus vardas neminimas, o Viešpačiu čia Milkė Dievą pavadino. Kadangi vienoje vietoje jis rašo, kad Pilkalnis „tikt pereit Miestus nauju Prusu", o Naujieji Prūsai (Neuostpreussen) tebuvo įkurti po 1796 m., poema buvo parašyta ne anksčiau kaip 1796-1797 m.

Iš rankraščio poema buvo pirmą kartą *Vaclovo Biržiškos* išspausdinta Tautoje ir Žodyje 1931 p.275-283 (ir atskirai Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.26-35), taip pat ir *Mykolo Biržiškos* Rėzos Dainose II 1937 p.101-103. Bet jau Nesselmannas ją turėjo savo rankose ir jau 1851 m. buvo iš jos paskelbęs keletą eilučių, nors ir autoriaus neįvardijo. Fragmentas — *J. Aisčio* ir *A. Vaičiulaičio* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.149-151, ištisas tekstas (su autografu) — *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p. 210-217.

2) Anmerkungen zu dem neuen Littauischen Gesangbuch de anno 1781 (parašyta 1782?).

Pirmas, ranka rašytais nuorašais paskleistas, Milkės poleminis raštas prieš Ostermejerio giesmyną. Milkė čia nurodo 348 tikras ar jo sugalvotas Ostermejerio klaidas. Į šį raštą Ostermejeris 1786 m. atsakė spausdinta brošiūra apie veiksmažodžio gaiszti reikšmę ir vėliau dar brošiūra Entwurf zu einem neuen Litthauischen Gesangbuch.

3) Bescheidene Beantwortung des Bedenkens so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen ueber einen Entwurf zu einem neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht, ans Licht gestellt von *C. G. Mielcke* Cantor in Pilkallen (Karaliaučiuje) 1788 m. 9 lankai.

Spausdintas Milkės atsakymas Ostermejeriui, į kurį šis vėliau atsakė savo keliomis dalimis išspausdinta Apologie. Į ją Milkė daugiau jau nebeatsakinėjo, tik savo žodyne dar kiek su juo papolemizavo.

4) Apsakimas apie Paszarus, kurrie Padonai prie Regimentu nuweszti tur... 1796 (Karaliaučiuje) 2p.

Greičiausia, K. G. Milkės išverstas oficialinis valdžios įsakymas. Pakartojo *A. Janulaitis* Praeityje I 1930 p.351-354.

5) Gromata apie Itaisymą, pagal kurrį Padonai su savo Arkliais Karalaus Szluzauninkus weszti tur, 1796 (Karaliaučiuje) 2p.

Taip pat, greičiausia, Milkės išverstas oficialinis įsakymas. Išspausdino *A. Janulaitis* l.c. p.354-359.

6) Apsakimas, isz kurrio numanome, isz kur nů sz. Traices 1799 senieji Unterofficierei bey Zalnerei... Malones Dolerį kas Mėnesį gausę, 1799 m. 2p.

Ir šį oficialinį įsakymą, greičiausia, Milkė išvertė. Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.285-286 (ir Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.37-38).

7-13) (Septyni įvairūs 1794-1800 metų įsakymai).

1798 Karwellinio 17 Gromata, kaip reikia paduoti skundus karaliui (gal lietuviškai buvo išversti ir analoginiai 1799 VI 1 ir 1801 VII 29 įsaky-

mai), taip pat ir 1793 ar 1794 m. „Gromatos ir Apsakymai" apie tai, kad „Karalus jau seniai norejo, kad Teplavoje budavone pabudavota butų", 1799 m. „gromata, kurroj paraszyta randam įtaisymą tos budawones, kurri ant pagerinimo ubagu bei kitu bedaku Teplawoje pabudawota ira", XVIII a. pabaigos „Apsakymas" (kadangi Karalui musu praneszta yra, kad po Karaliaucziaus kamaros dar niekur tokia wieta įtaisyta), 1799 m. „Pagraudenimas" (idant burai isz Rytprusiu neisdristu amtmonams prisistengti), 1799 m. „Apsakymas" (...Kaczaig ubagai ir dabar wissur pasirodo), 1800 m. „Trumpas Suglaudinimas isz Karaliszko Palepimmo apie Kantungą". Tokių įsakymų tuo laiku, be abejo, buvo ir daugiau. Visai galimas daiktas, kad visus juos išvertė Milkė.

14) Miszknygos, kurrose wissos Ewangelijos per czielą metą iszguldytos jeib nobazni Gaspadorei ir su sawo Namiszkejs Nammej' Diewui wertay sluzit ir tikrą žinnę apie wissą Iszganimo Dawadą igautu (Karaliaučiuje) 1800 m. XII, 632p.

Sutrumpinta iš vokiško *J. G. Heymo* pamokslų rinkinio, bet pridėjus ir eilę originaliai parašytų pamokslų. Šias „Miszknygas" sudarant, Milkei padėjo Širvintos kunigas *Efraimas Pridrikis Meisneris* ir Mielkiemio, vėliau Ragainės kunigas *Danielius Pridrikis Milkė.* Prakalba pasirašyta Pilkalnyje 1800 III 2.

15) Anfangs-Gruende einer Littauischen Sprach-Lehre, worinn zwar die von dem juengern Ruhig ehemals herausgegebene Grammatik zum Grunde gelegt, aber mit starken Zusaetzen und neuen Ausarbeitungen verbessert und vermehrt worden von *Christian Gottlieb Mielcke,* Cantor in Pillkallen (Karaliaučiuje) 1800 m. 208, 4p.

Be Ruigio išplėstos ir pataisytos gramatikos, Milkė čia pirmas spaudoje pateikė ir trumpas Donelaičio „Metų" ištraukas, kurias jis, greičiausia, bus iš Jordano gavęs, o pabaigoje pridėjo savo išverstą giesmę „Kam Duszia nori smutna buti" ir savo vertimą *Gellerto* Der Drescher (Ansai Kulliks su Spragilu...). Dėl to vertimo buvo tariama, kad Milkė buvo išvertęs ir antrą Gellerto eilėraštį — „Muse bei Udo Smertis". Kiti tą vertimą priskirdavo Erteliui (Herteliui), bet *Mykolas Biržiška* išaiškino, kad tą vertimą atliko A. P. Šimelpenigis III, kurio rankraštiniame eilėraščių rinkinyje yra užtiktas ir šis vertimas.

Iš Milkės Anfangsgruende lenkiškai buvo išvertęs vyskupas *J. A. Giedraitis,* tačiau šis vertimas nėra išlikęs.

Iš Anfangsgruende p.197-305 *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.202-206 pateikia Kurze Anleitung zur littauischen Poesie — ilgesnių ištraukų vertimą, o p. 206-209 „Kūliką".

16) Littauisch-deutsches und Deutsch-littauisches Woerter-Buch, worinn das vom Pfarrer Ruhig zu Walterkehmen ehemals herausgegebene zwar zur Grunde gelegt, aber mit sehr vielen Woetern, Redens-Arten und Spruechwoertern zur Haelfte vermehret und verbessert worden von *Christian Gottlieb Mielcke* Cantor in Pillckallen (Karaliaučiuje) 1800 m. 32, 352, 576, 4p.

Milkės papildytas ir ištaisytas Ruigio tėvo žodynas, kuriam čia prakalbas parašė *Jenischas, Heilsbergas ir Emanuelis Kantas.*

17) Senos ir naujos Krikszczioniszkos Giesmes ypaczey Senniesiems ant Gero su dideleis Rasztais iszspaustos draug su naujom's Maldu Knygelems (Karaliaučiuje) 1806 m. XX, 684, 36p.

Su vokiška Milkės prakalba, pasirašyta „Pillkallen, den 15-ten December 1805". Giesmyną Milkė buvo pradėjęs ruošti dar prieš dvidešimt metų kartu su kunigu Meisneriu. Giesmyne yra 566 giesmės, jų tarpe 102 paties Milkės paruoštos. Be jų, jis ištaisė ir daugelį svetimų giesmių. Kadangi giesmynas buvo spausdinamas naujomis, šiam giesmynui specialiai užsakytomis didelėmis raidėmis, tai spaustuvininkas ir kartu leidėjas dėl jų buvo smarkiai įsiskolinęs. Tik giesmynui pasirodžius ir, matyti, dėl Milkės mirties jo nesuspėjus paskleisti, kunigui Karoliui Gotardui Keberiui jį smarkiai puolus, spaustuvininkas Heringas subankrutavo, ir visas giesmyno leidimas, taip pat kaip ir anas Ostermejerio, buvo makulatūrai parduotas, nors spaustuvę pirkęs Hartungas ir bandė iš makulatūros išpirkti.

Literatūra. *G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte 1790 (²1886 p.663).

*G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1795 p.160-226.

*A. G. Krause* Litthauen 1834 p.138.

*C. F. Hartung* Entgegnung und Berichtigung — Preussische Provinzial Blaetter 1838 p.18.

*A. F. Pott* De Lithuano-Borussicae principatu I 1837 p.17, 26, 28, 36, 56, 60, 63, 65, 68; II 1841 p.4, 6, 9, 10, 14, 18, 26, 28, 31, 32, 38, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 50, 51, 56, 57, 59, 60, 61, 63, 67, 69, 71, 72.

*S. Stanevičius* Wyjaśnienie mitologii litewskiej, zawartej w słownikach Szyrwida, Ruhiga, Mielckiego (apie 1838, rankraštis).

*G. H. F. Nesselmann* Zur Kritik d. litauischen Volkslieder — Neue Preussische Provinzial Blaetter XII 1851 p.185.

*M. J. Voelkel* Der Tonwandel in der litauischen Deklination 1873 p.4.

*W. Hoffheinz* Bericht ueber einen litterarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 5 1882 p.263-275.

*J. Sembritzki* C. G. Mielckes verschollenes litauisches Gesangbuch — Altpr. Monatsschrift XXVI 1889 p.366-369.

*Lietuvos Mylėtojas (J. Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.19.

*R. Szwede* Zur Geschichte der litauischen Gesangbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (Heft XVI 1891) p.402.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Prūsų Lietuwoje 1904 p.52.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.440, 547.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.13, 14, 45, 69.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.43-44.

*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.60.

*J. Gerullis* Henkunft der Dative Sing. der i-Staemme im Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XXXVIII H. 1/2 1922 p.63, 71.
*K. Būga* Kalbos mažmožiai — Vairas 1914 N9 p.17-18, N13 p.15.
*E. Nieminen* Der urindogermanische Ausgang -ai im Baltischen 1922 p.22, 50, 113.
*M. Niedermann* Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.40, 62, 65, 74, 75.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.53.
(") Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.345, 346, 347.
(") Adomas Šimelpeninkas — Lietuva 1925 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.254-255).
(") Mūsų raštų istorija I $^{2}$1925 p.33, 35, 40.
(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.213-215 (pakartotas Gellerto „Kulliks").
(') L. Rėzos Dainos II 1937 p.87, 101-103.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.121, 123.
*E. Hermann* Litauische Studien 1926 p.49, 104, 136-137, 205, 357.
*A. Janulaitis* Prūsų vyriausybės skelbimai lietuvių kalba — Praeitis I 1930 p.348-359.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.53-55, 103.
(") K. G. Milkės poema Pilkalnis — Tauta ir Žodis VII 1931 p.275-283 (ir atskirai Nežinomieji senieji lietuviški tekstai 1931 p.26-35).
(") Prūsų karaliaus 1799 m. Apsakimas — Tauta ir Žodis VII 1931 p.285-286 (ir Nežinomieji senieji lietuviški tekstai 1931 p.37-38).
(") Giesmynai lietuviškieji — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1449.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.38.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.16, 17, 117-122, 123; II 1957 p.36, 37, 38-39, 44, 45, 71, 75, 96, 136, 154, 155-156, 174, 175.
*Vydūnas* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.85.
*F. Specht* Die Flexion der n-Staemme im Baltischen-Slavischen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LIX 1932 p.243-244.
*W. Mannhardt* Letto-Preussische Goetterlehre 1936 p.615.
*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.103, 111, 120, 129, 149, 153, 160, 246, 271.
(") Pirmoji lietuvių poetika — Literatūros almanachas 1942-s metams (1941) p.207-211.
(") Pamirštasis Donelaičio gadynės poetas — Gabija 1951 N1 p.52-61.
*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.76.
*J. Vanagaitis* Kovos keliais 1938 p.29.
*J. Lebedys* Smulkioji lietuvių tautosaka XVII-XVIII a. 1956 p.516-517, 612-627.
*L. Gineitis* (Ostermejerio ir Milkių polemika) ir Kristijonas Milkus — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.243-248.
*A. Sprindis* Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905, 1957 p.19-25.
*K. Gudaitis* Lietuviai evangelikai 1957.

*A. Mž. (Mažiulis)* Milkus (Mielcke) 2. Kristijonas Gotlibas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.472-473.
*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p. 104, 104-105, 105-106.

# 51. Dovydas Gotfridas Zudnachovijus

**Biografija.** Šios šeimos nariai, įvairiais laikais įsimatrikuliuodami Karaliaučiaus universitete, savo pavardę įvairiai rašė. 1653 IV 9 ir 1658 VIII 6 įsimatrikuliavo Jurgio Cudn*a*chovskio sūnus Cudnachovius Cyprianus Goldanpensis, 1683 XII 18 Cudn*o*chovius Georg. Stallupenen, 1683 VII 18, matyti, jo brolis Cudn*o*chovius Cyprianus Stallupenen, 1684 III 6 Cudn*o*chovius Christopj. Seasta Pruss., 1687 IV 2 Cudn*o*chovius Mich. Stallupena Pruss., pauper, 1747 IX 20 Zudn*o*chovius Mich. Coelest. Thomasdorf Pruss., 1779 V 6 Zudnachovski Frdr. Wilh. Regiomonte Pruss.; kitur jie buvo rašomi ir Czudnachowski, Zudnochofski, pagal Hoffheinzą, ir Szudnochowsky (bet šią pastarąją formą J. Sembritzkis teisingai laiko lietuvių pasityčiojimu), o vietos lietuviai vadino tiesiog Cinakoju. Tačiau ir pati pirminė pavardės forma, ir Milkės liudijimas aiškiai sako, kad šie Cudnachovskiai-Zudnachovijai buvo lenkų kilmės.

1728 X 22 įsimatrikuliavusio Karaliaučiaus universitete Jono Czudnachovskio ir amtmono Jono Hamburgerio sesers Hamburgeraitės sūnus Dovydas Gotfridas gimė 1737 m. tėvų dvare Jaziškiuose (Karaliaučiaus metrikulose pavadinti Jariškiais), Klaipėdos aps. Kintų parapijoje (1756 m. Jaziškiai vadinami Jakiškiais, o XX a. Jaciškiais, Šilutės aps). Mokėsi Karaliaučiaus Pridrikio kolegijoje ir 1753 IX 24 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Zudnochovius Dov. Gotfr. Jarisikena Prussus e collegio Fridericiano dimissus). Rusų okupacijos metu buvo precentorium Verdainėje, paskiau Karaliaučiaus universiteto lietuvių seminaro lietuvių kalbos docentu ir kartu vertėju įvairių valdžios įsakymų į lietuvių kalbą.

1764 m. mirus Karvaičių kunigui Čurniev(s)kiui, Zudnachovijus 1764 VI 9 buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1764 VII 1 paskirtas Karvaičių kunigu. Nevedęs, čia dirbo ligi mirties 1781 m. Palaidotas Nidoje.

Zudnachovijui gyvenant Karvaičiuose, šią vietovę užnešdavo smėlio kuopos. 1777 m. kleboniją teko iškelti į kitą vietą, o ir bažnyčia vos laikėsi, ir 1786 m. teko ją likviduoti.

Zudnachovijus turėjo 1801 I 5 mirusį brolį Teodorą, kuris buvo paveldėjęs tėvų ūkį, ir seserį, ištekėjusią už kunigo Martyno Šimelpenigio. Teodorui Zudnachovijui mirus, Jaziškių dvarą kurį laiką valdė Jonas Gotlybas Grunvaldas, o po jo Kristupas Ernestas Švarcas.

**Raštai.** 1) (Apie 1765-1780 m. Zudnachovijaus išleistas trijų lietuviškų giesmių rinkinėlis).

*G. O. Ostermejeris* savo Erste littauische Liedergeschichte 1793 m. tvirtina, kad Zudnachovijus tokį rinkinėlį išleidęs, ir pateikia vokiškas tų giesmių antraštes: 1) Jesus ist der Schoenste Name, 2) Guter Hirt, willst du nicht ir 3) Es ist genug, Herr ich begehre. Tačiau vėlesniuose giesmynuose šios giesmės nebuvo kartojamos.

2) (Kelios giesmės, išspausdintos 1781 m. Ostermejerio giesmyne).

Sumanius ruošti naują giesmyną ir paskiau nuo jo redagavimo K. Lovynui pasitraukus, Lovyno visa jo surinkta medžiaga atiduota kunigui Volfui, kurio bendroje priežiūroje giesmyno redagavimo darbą turėjo tęsti Zudnachovijus. Bet per šešerius metus jiems nieko neparuošus, 1777 m. medžiaga buvo atiduota kunigui Gotfridui Ostermejeriui, kuris, tarp kito ko, gavo ir Zudnachovijaus tam rinkiniui parašytas giesmes. Matyti, jų dalį Ostermejeris bus įdėjęs ir į savo paruoštą 1781 m. giesmyną, nes vėliau K. G. Milkė, šį giesmyną kritikuodamas, tarp kito ko, turėdamas galvoje Zudnachovijų, rašė: "nů wieno menk Lietuwininko, prastay guldyto Wokeczo, kurs drysso wissa Lietuwa, Lenks budams sawo Liezuwa czion kita Kalba iau monit, Marya Moma pawadyt..."

3) Išvertė lietuvių kalbon eilę valdžios įsakymų.


**Literatūra.** *G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.152, 160-164, 269.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.114-115.

*L. Passarge* Die Kurische Nehrung — Altpr. Monatsschrift VIII 1871 p.199.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 5 1882, p.265-266, 274.

*A. Ziegler* — Lietuwiszka Ceitunga 1886 N11.

*A. Bezzenberger* Die Kurische Nehrung und seine Bewohner 1889 p. 57-59 (217-219).

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.19.

*Lotto* Aus alten Kirchenakten — Memeler Damfboot 1908 N112 (Beilage).

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familiengeschichte XXXVII 1909 p.278.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet I 1910 p.533; II 1911 /1912 p.8, 136, 137, 140, 156, 420, 451, 556.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.13, 14, 15.
*Jenny Kopp* Beitraege zur Geschichte d. ostpreussischen Grundbesitzes I 1913 p.238.
*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.80-81, 113.
(") Mielcke's verschollenes lit. Gesangbuch — Altpr. Monatsschrift XXVI 1889 p.368.
*Sembritzki-Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.92-93.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.52.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.38.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.116.
*J. Eretas* Rėzos gimtinė — Athenaeum VIII 1937 p.158.
*K. Forstreuter* Ueber den Druck der litauischen Mandaten im 18. Jahrhundert — Ztschr. f. slav. Philologie XX 1950 p.396 (K. F. vadina „David Friedrich Zudnochovius").
*P. Pakarklis* Neseniai atrastieji lietuviški teisiniai spaudiniai — Tiesa 1945 N292/822.
(") Naujai rasti baudžiavinės priespaudos dokumentai — Lietuvos Istorijos Instituto Darbai I 1950 p.243-277.

# 52. Danielius Pridrikis Milkė

**Biografija.** Kaip ir visi kiti tos šeimos nariai, savo pavardę rašė Mielcke. Petro Gotlybo sūnus, Teodoro Gabrieliaus ir Kristijono Gotlybo brolis (Hoffheinzas neteisingai jį vadina tėvu), Danielius Pridrikis gimė Mielkiemyje 1739 m. vasario 11 d. (pagal W. Schroederį).

1759 III 27 jis įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (jo įrašą matrikulose, matyti, Erleris neteisingai išskaitė ir jį paskelbė vardu „Mie*t*ke Dan. Frdr. Melckiena Boruss").

Nuo 1768 III 17 jis buvo precentorium Želvoje, o nuo 1769 III 17 paskirtas kunigu į Žydkiemį; iš čia po septynerių metų, 1776 m., buvo perkeltas kunigu į Mielkiemį, o 1788 m. į Ragainę superintendentu. Kadangi jis 1817 m. minėjo savo 50 metų kunigo pareigų sukaktį, tai, matyti, buvo kunigu ordinuotas jau 1767 m., t. y. dar prieš paskyrimą precentorium, nors galimas daiktas, kad į tą 50 metų kunigo tarnybos darbą jis įskaitė ir savo precentoriavimą.

Jis buvo vedęs kunigo Povilo Šrederio dukterį, su kuria turėjo sūnus Pridrikį Vilhelmą Ferdinandą (jį Hoffheinzas neteisingai vadina Kristijono Gotlybo broliu), kuris gimė 1771 m., 1792 III 31 buvo įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete (Zitkehmen teolog.), 1799 XI 11 buvo ordinuotas kunigu į Laukišką ir mirė Mielkiemy kunigu 1807 m., ir kitą sūnų, Augustą Godofredą, įsimatrikuliavusį kartu su broliu. 1800-1809 m. buvęs Labguvoje adjunktu Pridrikis Milkė buvo, be abejo, vieno trijų brolių Milkių sūnus, bet neaišku kurio.

Danielius Pridrikis mirė Ragainėje 1818 m. kovo 21 d.

**Raštai.** 1) (1800 m. išleistoms brolio Kristijono Gotlybo „Miszknygoms" išvertė, o brolis išspausdino keturius pamokslus-mišias).

2) Kartu su broliu Kristijonu Gotlybu dalyvavo polemikoje prieš Gotfridą Ostermejerį, ir visai galimas daiktas, kad dalis jo brolio paskelbtų poleminių raštų buvo jo parašyta, tik jis nenorėjo dėti savo pavardės, nes toje polemikoje teko liesti ir jo uošvio Šrederio vardą).

**Dokumentai.** 1) 1806-1813 m. rašyti D. P. Milkės laiškai Vilkyškių kunigui Traugotui Bergui.

Išspausdino *Schwarzin* laikraštyje Der Grenzgarten 1931 N10-11 ir 1932 N2.

2) 1802 VII 2 rašytas sveikinimo laiškas E. Pr. Meisneriui.

Ištraukų pateikia *A. Faerber* Geschichte der Kirchengemeinde Schirwindt 1906 p.75.

**Literatūra.** *D. W. Schroeder* Einige Nachrichten ueber die Jubelprediger — Preussische Provinzial Blaetter VIII 1832 p.49.

(") Geschichte der Kirche zu Melkehmen — Preussische Provinzial Blaetter XV 1836 p.334-335.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.71, 153.

*V. Hoffheinz* Bericht ueber einen literarischen Fund — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 5 1882 p.266 (supainiojo jį su tėvu).

*A. Faerber* Geschichte der Kirchengemeinde Schirwindt 1906 p.75.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.248.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.474, 619.

*Jenny Kopp* Beitraege zur Chronik des ostpreussischen Grundbesitzes I 1913 p.238.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.53 (sekant Hoffheinzu, pakartotos visos jo klaidos).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.38.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.16, 117, 120; II 1957 p.155, 174.

*Schwarzin* D. F. Mielcke 1806-1813 — Der Grenzbote (Memeler Dampboot priedas) 1931 N10-11, 1932 N2.

*W. Sahm* Labiau 1642-1942 p.311.

*K. Forstreuter* Ueber den Druck von litauischen Mandaten im 18. Jahrhundert — Ztschr. f. slav. Philologie XX 1950 p.397.

*L. Gineitis* (Ostermejerių ir Milkių polemika) — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.220-222.

*A. Mž. (Mažiulis)* Milkus (Mielcke) 1. Danielius Fridrichas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.472.

# 53. Jonas Pridrikis Pušys

**Biografija.** Senelis — Gastų kunigas Jonas Enrikas Pušys, kurio dukterį Mariją Elzbietą 1725 XI 10 vedė Jurbarko oberamtmonas Muehlfordtas. Bene senelio brolis Jurgis Pridrikis Pušys (m. 1751 IV 22) dalyvavo 1719 m. katekizmo tikrinime. Tėvas Jonas Kristijonas Pušys gimė Gastuose 1713 m., 1731-1736 m. studijavo Hallės lietuvių seminare ir 1736 IX 10 buvo ordinuotas kunigu Žydkiemyje.

Jonas Pridrikis gimė 1740 m. ir 1758 IX 27 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, čia pažymėtas „Zurkupen Borussus", kur Zurkupen buvo, matyti, jo sulotyninta Žirgupėnų forma. Gal jo brolis Ernestas ten pat įsimatrikuliavo 1759 IV 28, pažymėtas „Aulowehnen Borussus". Jonas Pridrikis ilgai buvo pastorium Kalnininkuose, paskiau Pilkalnyje ir pagaliau Tilžėje, kur mirė 1818 XII 21.

Turėjo sūnus, Pilkalnyje gimusius: Joną Liudviką, kuris 1796 X 6 7 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, ir Joną Melkijorą, 1799 m. pabaigusį Tilžės gimnaziją ir 1799 III 15 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete. 1787 IV 10 įsimatrikuliavęs Martynas Pušys, „Klichowa Borussus", greičiausia, buvo Ernesto Pušio sūnus.

**Raštai.** Kelios Szwentos Giesmes ant mano Paminklo Mieliems Lietuwininkams Tilžės Parapijos suraszytos. *Puszis* Kantoris. Po Mirimo Pono Puszio i Druka iszdûtos per *K. W. isz* K. Tilžė, 1820.

K. W. isz K. tai kunigas K. Vitikas (Vittikas) iš Kaukėnų.

**Literatūra.** *R. Jacoby* Zur Geschichte d. litauischen Uebersetzung d. Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.120 ir Altpr. Monatsschrift 1880 p.352.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.255.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.409, 598, 637, 646.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.17-18.

*E. Grigoleit* Beitraege zur Familiengeschichte ostpreussischer Pfarrer — Altpreussische Geschlechterkunde V 1931 p.22.

*F. Specht* Das litauische Seminar an der Universitaet Halle — Archivum Philologicum V 1935 p.41.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.38.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.125.
Jonas Pridrikis Pušys — Lietuvių Enciklopedija XXIV 1961 p.273.

# 54. Tadas Juozapas Bukota

**Biografija.** Lenkiškai savo pavardę rašė Bukaty. Benedikto ir Sofijos Vabeikaitės Bukotų sūnus. Motina mirė 1790 IV 13. Gimė apie 1740 m. Studijavo, matyti, Vilniaus akademijoje, kur gavo abiejų teisių daktarato laipsnį. Dar nepaaiškėjo, kur ruošėsi į kunigus, bet jau 1767 V 10 buvo paskirtas Šiluvos bažnyčios klebonu, 1768 V 28 Smalensko kanauninku ir Žemaičių vyskupo Jono Dominiko Lopacinskio kurijos auditoriumi, 1773 m. Žemaičių vyskupijos kanauninku. Nuo 1775 IV 4 ligi 1778 II buvo generaliniu Žemaičių vyskupijos oficiolu. 1775 m. buvo paskirtas pirmuoju Šiluvos infulotu ir juo buvo ligi mirties. 1778 m. vasario mėn. vyskupui Lopacinskiui mirus, Bukota buvo išrinktas Žemaičių vyskupijos administratoriumi ir valdė vyskupiją ligi atvyko naujai vyskupu patvirtintas Steponas Giedraitis. 1785 m. Bukota buvo prekonizuotas Tespijos vyskupu in partibus infidelium, 1785 VII 1 gavo iš Vilniaus aukšt. mokyklos teisių daktaro laipsnį, o 1786 m. buvo paskirtas Žemaičių vyskupo sufraganu. 1786 m. pabaigė statyti Šiluvos bažnyčią, kuri buvo pradėta statyti 1760 m., 186 IX 10 pats ją konsekravo, o dar prieš tai, 1786 IX 8, vainikavo Šiluvos Motinos Šv. paveikslą. Su Vencevičium buvo įkūręs vieną Šiluvos altariją, o 1789 m. su Sipavičium ir Šidlauskiu įtaisė ir antrą altariją. Išmūrijo Šiluvos infuloto rūmus ir laikė Šiluvoje pavargėlių prieglaudą (špitolę). Bukotos paragintas ir jo lėšomis Varnių katedros pamokslininkas Dominikas Valiušis (Valiuševičius) 1777 m. išleido savo paruoštą vertimą lenkų kalba P. J. Henryso „Nauki dogmatyczme i moralne". Bukota buvo ir Lietuvos Tribunolo nariu ir su diplomatine misija važinėjo į Londoną. 1794 m. sukilimo metu buvo Raseinių tvarkos komisijos pirmininkas, bet jau 1794 VIII pripažino rusų okupaciją. Kartu su Juozapu Arnulpu Giedraičiu ir kunigu Mykolu Dluskiu jis 1794 m. pabaigoje dalyvavo Žemaitijos bajorų delegacijoje pas maskolių carę Kotryną II. Mirė 1795 m. gruodžio mėn. 16 d. Minsko vaivadijos Siemkave, Chmarų dvare. Brolio Antano rūpesčiu buvo palaidotas Raduškavičiuose. Turėjo brolius, kurių kunigas Antanas 1761-1786 m. buvo Raduškavičių klebonu, paskiau Vilniaus pralotu kancleriu ir vyskupo Masalskio patikėtiniu, ku-

rį laiką dar Minsko vyskupijos oficiolu. Kitas brolis, miręs 1793 m. Kazimieras Aloizas, eksjėzuitas, buvo Vilniaus kanauninku, Šiaulių klebonu ir nuo 1787 Žemaičių pralotu. Brolis Pranas (gimęs 1747 VIII ir miręs 1797 VI 15) ilgus metus buvo Lietuvos ir Lenkijos atstovu Londone, turėdamas Ašmenos rotmistro titulą. Pagaliau brolis Anupras buvo pijorų ordino narys ir Poniatovskio teologas.

**Raštai.** 1) Knigiale apraszanti Broctwa pamoksła Krikscioniszka Po wardu Families szwentos tay ir Jezusa Mazulele, Mariosp ir Juzupas S. essanti wysu pirmiausy Bazn'cioy Kathedralnoy Žemayciu biskupistes, metusi 1630 uždieta... Metusi 1773 isz Liežuwia Lęnkiszka iszguldita. Wilniuy, 299, 5 nž. p.

Vertimas to paties Bukotos 1772 m. Objaśnienie o Bractwie albo kongregacyi nazwanej Doctrinae Christianae. Nėra tikra, ar į lietuvių kalbą išvertė pats autorius, ar koks kitas kunigas, bet, greičiausia, pats Bukota, nes jis labai gerai mokėjo lietuviškai. Nuo p.244 eina giesmės. Jų tarpe keletas pirmą kartą išspausdintų G. Činkevičiaus kalėdinių giesmių.

2) Objaśnienie o Bractwie albo Kongregacyi Doctrinae Christianae 1772 (Vilniuje), 251p.

3) Kazania, exorty i mowy w czasie pogrzebu... Jana Dominika Lopacińskiego biskupa... d. 15 lutego miane (Vilniuje) 1778 m. 11 nž. p.

Bukotos čia yra vien Kazanie w dzień pogrzebu . Kitos dalys yra parašytos kunigo J. S. Narkevičiaus, T. Valuševičiaus, M. Barthuzelio, Z. Hlaskos ir M. Bilevičiaus.

4) Vera effigies Augustissimae Virginis Mariae in Ecclesia Szydloviensi... Cura... Taddaei Josephi Bukaty... Anno 1786 die 8 Septembris coronata.

**Literatūra.** *L. A. Jucevičius* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach 1841 (rankraštis).

(") Wspomnienia Žmudzi 1842 p.19, 21-22.

*J. I. Kraszewski* Wilno IV 1842 p.19, 21-22.

*M. Wołonczewskis* Žemaitiu Wiskupiste 1848 p.236 (²1897 p.119).

*J. B. (Ignacy Buszyński* (Historyczne opisanie kościoła Szydłowskiego na Žmudzi 1859 p.25-30, 32-33.

*Jul. B. (Julijonas Bartoševičius)* Bukaty J. T. — Encyklopedya Powszechna Orgelbranda IV 1860 p.587.

*W. Przyjałgowski* Żywoty biskupów Wileńskich III 1860 p.181, 184.

*K. Estreicher* Bibliografia polska XIII 1893 p.440-441, XVI 1898 p.20.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.42-43, 108, 139, 141, 145, 173-174.

*Cz. Falkowski* Bukaty T. J. — Polski Słownik Biograficzny III 1937 p.115-116.

*Vaclovas Biržiška* Bukota Juozapas Tadas — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1935 p.1011; Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.334.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.39.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.189.

*P. Vėblaitis* Šiluvos bažnyčia ir jos infulotai, 1940 (atmušta iš Draugijos 1940 p.23-37).

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p. 83-84.

# 55. Tadas Jurevičius

**Biografija.** Gimė apie 1740 m. (1793 m. vizitacijos akte sakoma, kad jis turįs 53 metus) Polocko vaivadijoje (greičiausia, lietuviškojoje buvusios Polocko vaivadijos dalyje, apie Daugpilį). Stojęs į jėzuitų ordiną, studijavo Vilniaus akademijoje, kur 1763 VI 4 išlaikė logikos egzaminą, 1764 V 28 fizikos egzaminą, 1765 m. filosofijos, 1769 IX, eidamas antruosius teologijos kurso metus, išlaikė pirmosios teologijos dalies egzaminą, 1770 III 15 metafizikos egzaminą, 1772 II 17 gavo filosofijos ir laisvųjų menų daktaro laipsnį. Vėliau gavo ir teologijos daktaro laipsnį. Bestudijuodamas kartu ketverius metus buvo jėzuitų mokyklose humaniora klasių mokytoju ir ketverius metus filosofijos mokytoju, taigi mokytojavo nuo 1762 m. Jėzuitų ordiną panaikinus, nuo 1773 m. buvo filosofijos mokytoju Gardino gimnazijoje (dominikonų), čia mokytojaudamas kartu su Pranu Ksaveru Bagužiu (Bohušu). Nuo 1781 X 9 buvo tos pačios gimnazijos rektorius ir Gardino spaustuvės prefektas prižiūrėtojas. 1794 m. sukilimo metu, pasilikdamas gimnazijos rektorium, sukilėlių valdžios buvo pastatytas Gardino tvarkomosios komisijos nariu. Maskoliams sukilimą nugalėjus, jam pavyko ne tik išsiteisinti, bet ir rusų kariuomenės vadas ir Gardino okupacinis viršininkas generolas paskyrė jį visų Gardino srityje spausdinamųjų spaudinių cenzorium. 1796 m. jis yra Gardino mokyklos rektorius, gaudamas metams 360 rublių algos. Kada rusai į Gardiną perkėlė atsisakiusį sosto ir nuvainikuotą didįjį Lietuvos kunigaikštį ir Lenkijos karalių Stanislovą Poniatauskį, tai Jurevičius buvo paskirtas jo nuodėmklausiu ir kapelionu. Kada Poniatauskis buvo per Vilnių išvežtas į Petrapilį, tai Jurevičius turėjo jį lydėti. 1797 II 1 jie kartu iš Vilniaus išvažiavo į Petrapilį, ir čia Jurevičius gyveno ligi Poniatauskio mirties 1798 m. Po to sugrįžo į Lietuvą. Jau seniau gavęs Livonijos kanauninko laipsnį, 1798 XII 1 jis buvo Vilniaus kapitulos išrinktas aktualiuoju Vilniaus kanauninku. 1800 III jis buvo paskirtas augustijonų vienuolynų vizitatorium ir Vilniaus vyskupijos egzaminatorium. Mirė (greičiausia, Vilniuje) 1806 m. gruodžio 8 d.

Raštai. 1) (1802 XII 13/25 vyskupas J. Kasakauskis, rašydamas iš Varšuvos Vilniaus Universiteto rektoriui, tarp kito ko prašė jį atsiųsti Varšuvos mokslo draugijai „garsiuosius lietuviškus jėzuito kunigo Jurevičiaus eilėraščius, lotyniškųjų eilėraščių pavyzdžiu parašytus", kartu su jų vertimu į lenkų kalbą. Savo laiške Kasakauskis nemini Jurevičiaus vardo. K. Estreicheris savo lenkų bibliografijoje težino vieną rašytoją Jurevičių, būtent, Joną Jurgį, kuris 1649 ir 1667 m. buvo paskelbęs lenkų kalba dvi panegirikas. Aišku, kad čia Kasakauskis kalbėjo ne apie kokį XVII a. Jurevičių, bet apie XVIII a. O Lietuvos jėzuitų sąrašai tarp XVII-XVIII a. Vilniaus akademijos akademikų, be Tado Jurevičiaus, mini dar šiuos Jurevičius: Mykolą, kuris 1753 m. gavo bakalauro laipsnį, o 1755 m. magistro laipsnį; Joną, kuris toje pačioje akademijoje 1747 III 12 gavo bakalauro laipsnį; Dominiką, kuris bakalauro l. gavo 1700 XII 10; Andrių, kuris 1689 m. gavo magistro laipsnį; Baltramiejų, gavusį 1684 m. magistro laipsnį; Stanislovą, kuris 1745 m. gavo magistro laipsnį, o 1753 m. buvo Vilniaus akademijos matematikos profesorium, po 1754 m. buvo Vilniaus jėzuitų superioru, o paskiau Varšuvoj superioru. Be Tado, iš jų visų gal tik vienas Stanislovas bus buvęs aukščiau kiek iškilęs, bet ir šis matematikas, greičiausia, su poezija ničnieko bendra nebuvo turėjęs. Vilniaus Universiteto rektoriaus atsakymas į Kasakauskio prašymą nėra surastas, bet atrodo, kad jis jį patenkino: jau Kasakauskiui mirus, 1814 XII 21, tos pačios Varšuvos mokslo draugijos posėdyje draugijos pirmininkas Woroniczius skaitė pranešimą „apie J. Kasakauskio lietuviškus eilėraščius, kuriuose jis išgiriąs lietuvių tautą ir ypačiai Vilniaus vyriausiąją mokyklą, ir taip pat dainą apie Enriko Valois išrinkimą karaliumi" (A. Kraushar p.88). Kadangi atrodo, kad pats Kasakauskis jokių lietuviškų eilėraščių nerašė, tai visai galimas daiktas, kad anie Woroniczius minimi lietuviški eilėraščiai buvo Kasakauskio palikime surasti Jurevičiaus eilėraščiai, kuriuose tik nebuvo Jurevičiaus parašo. To turinio eilėraščių reikėtų paieškoti tarp Daukanto nuorašais išlikusių lietuviškų bevardžių eilėraščių, kurių gausiai ten yra. Kaip tik Tadas Jurevičius, ilgai Gardine gyvendamas, turėjo progos ir galimumo čia vykstančių seimų proga išgarsėti poetu tarp susivažiuojančių bajorų minių. Kadangi kurį laiką su juo bendradarbiavo ir Pranas Ksaveras Bagužis, kuris mokytojavo toje pačioje Gardino mokykloje, o paskiau septynerius metus bendradarbiavo su Antanu Tizenhauzu ir dėl to nuolatos turėjo ilgesnį laiką gyventi Gardine, kur, be abejo, sueidavo ir su Tadu Jurevičium, žymiausiu dvasininkų atstovu Gardine, tad visai galimas daiktas, kad tie lietuviški eilėraščiai, kuriuos Bagužis 1808 m. išspausdino savo pagarsėjusioje knygoje O początkach narodu i języka litewskiego ir kuriuos parašė ne menkai lietuviškai temokėjęs (kaip matyti iš pačių jo samprotavimų apie lietuvių kalbą) Bagužis, galėjo būti Bagužio gauti iš Jurevičiaus. Ten yra įdėti eilėraščiai: p.168-172 „Wanda buwa graza merga Lanku (vietoje „lauku") karalayti" (šis eilėraštis buvo išspausdintas kartu su dviems vertimais į lenkų kalbą, p.168-175, o tai kaip tik atitinka Kasakauskio prašymą atsiųsti ir Jurevičiaus eilėraščių vertimą į lenkų kalbą); p.179 ištrauka iš IV Eneidos knygos „Jau pirma ant žiames, naujas barstieje szwiesibe" ir p.181-195 ištrauka iš Ovi-

dijaus antrosios „Metamorfozių" knygos „Giwenimas saulis buwa auksztevs pakielta stebeymis" — tie du eilėraščiai vėl visai atitinka kitą Kasakauskio duotą Jurevičiaus eilėraščiams apibūdinimą „lotyniškų eilėraščių pavyzdžiu parašyti". Jie galėjo patekti Bagužiui kaip tik ir iš Kasakauskio, nes tuo pačiu laiku Bagužis buvo vienas veikliausiųjų tos pačios Varšuvos mokslų draugijos narių ir savo knygą rašė ir išspausdino kaip tik Varšuvoje. Tam, kad Kasakauskis bus turėjęs galvoje Tadą Jurevičių, tesipriešintų tai, kad tuo laiku, kada Kasakauskis rašė savo laišką, Tadas Jurevičius buvo dar gyvas, gyveno tame pačiame Vilniuje ir buvo Kasakauskiui labai gerai žinomas, nes jis pats jį kanauninku ir pakėlė, taigi Kasakauskis, ieškodamas Jurevičiaus eilėraščių, galėjo kreiptis į jį ir tiesiogiai, be rektoriaus tarpininkavimo. Bet, kita vertus, laiško posmas, kuriame kalbama apie Jurevičių, buvo Kasakauskio įterptas tarp kitų jo laiške liečiamų reikalų, ir pats laiškas buvo rašytas ne specialiai tam, kad gautų Jurevičiaus eilėraščius, bet apie juos Kasakauskis, matyti, teprisiminė laišką berašydamas. Beje, Bagužis, spausdindamas „Wandą", pridėjo pastabą, kad būsią tie eilėraščiai neseniai parašyti, nes juose „pilna lenkiškų makaronizmų", tuo rodydamas, kad tai ne Bagužio darbas. Taip pat dėl ištraukų iš Ovidijaus ir Vergilijaus pastebi, kad tai „laimingai išliko, o mano buvo nurašyti", — taigi ir čia aiškiai pabrėžė, kad tai ne jo darbas.

2) (Vergilijaus „Georgikų" vertimas).

L. A. Jucevičius Wiadomości biograficzne o uczonych Żmudzinach rašo, kad Bagužis rankraščiu palikęs Vergilijaus „Georgikų" vertimą ir kad tą rankraštį savo rankose turėjęs Dionizas Poška. Visai galimas daiktas, kad ir tai bus buvęs to paties Jucevičiaus vertimas. Šį rankraštį pats Jucevičius buvo vėliau gavęs iš Poškos palikimo. Pagaliau ir savo 1808 m. laiške Čartoriskiui Bagužis rašo, kad jis tik prieš pradedant šią knygą spausdinti gavęs iš Karaliaučiaus lietuvišką gramatiką ir žodyną, pradėjęs lietuviškai mokytis, tai jis ir eilėraščių rašyti negalėjo.

3) Kazanie na uroczystem pogrzebie ...Jana Wołkowickiego w Kościele XX. Dominikanów Różanostockich przez Tadeusza Jurewicza Roku 1783 mca Października 15 dnia (Gardine 1783).

K. Estreicheriui nežinomas spaudinys, buvęs Vilniaus viešojoje bibliotekoje, bet pažymėtas tik jos buvusiame kataloge, o paskiau Vilniaus Universiteto bibliotekoje jau nebesurandamas.

4) (Iszauszt pawasares tay linksmas dienas).

Mykolas Biržiška (Lietuvis 1945 N5) spėja, kad jau nuo XIX a. pradžios žinomas ilgas, 40 posmų, eilėraštis „Išaušt pavasaris, tai linksmos dienos, iš beržo tek sula, kaip krikštolas vienas", o gal ir „Po tavo nuo mūsų atsitolinimo, kad tavęs nebmatau, nėra man buvimo", irgi buvę Jurevičiaus parašyti. Pirmasis eilėraštis, kito varianto, pirmą kartą buvo Emeriko Stanevičiaus išspausdintas žurnale Tygodnik Wileński 1820 N159 kartu su laisvu lenkišku vertimu. Kitą 20 posmų variantą (Linksmas pawasaris ateie deynas) užrašė savo 1835 m. „Massiu pasakose" S. Daukantas,*) ir dar ki-

*) *K. Korsakas ir J. Lebedys* Lietuvių literatūros chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.330-334 (p.329-330 Em. Stanevičiaus tekstas). *M. B-ka.*

tą variantą 1902 m. J. Basanavičius „Ožkabalių dainose" I (Linksmos pavasario atėjo dienos, Iš beržo tek sula, kaip krištols vienas). Šiaip yra žinoma ligi dešimties kiek skirtingų to eilėraščio variantų. Dar 1917 m. M. Biržiška jį įtraukė į savo „Lietuvos geografiją" p.140-143. Kitą eilėraštį — „Po tawo nu musa atsitolinima" — tas pats Emerikas Stanevičius 1821 m. išspausdino Tygodnik Wileński laikraštyje. Galimas daiktas, kad kitus Jurevičiaus eilėraščius galima būtų surasti Daukanto rankraštiniame palikime, kuriame yra užrašytų ne tik dainų, bet ir eilėraščių, tik nenurodant jų autorių.

**Literatūra.** Laurea academica in Alma Academia Vilnensis Soc. Jesu p.130 ir kt.

*X Bohusz* O początkach narodu i języka litewskiego 1808 p.168-175, 179-195 (Roczniki Warsz. Towarz. Nauk. 1810 p.261-268, 284).

*E. Staniewicz* Śpiewy ludu litewskiego — Tygodnik Wileński IX 1820 N, 159 p.177-178, X 1921 p.187-192.

*L. Dębicki* Pierwsi orjentaliści i archeologowie polscy — Biblioteka Warszawska 1884 I p.381-382.

*S. Daukantas* Massiu pasakas 1835 (išspausdinta — Lietuvių Tautoje IV 2 1932 priedo p.25-26).

*A. Połujański* Wędrówki po gubernii Augustowskiej 1850 p.444 (lietuviškai pakartotas „Wanda buvo graži pana" tekstas).

*E. Hr. T. (E. Tyszkiewicz)* — Biblioteka Warszawska 1872 IV p.157.

*A. Kraushar* Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk I 1900 p. 213, 216, 234; II 1902 p.88.

*J. Basanavičius* Ožkabalių dainos I 1902 p.169-173; II 1902 p.182.

*J. Kurczewski* Kościół Zamkowy czyli Katedra Wileńska III 1916 p. 408, 418.

*J. Jodkowski* Gimnazjum po-dominikańskie w Grodnie 1924 p.10.

*Mykolas Biržiška* Iš Barono poezijos 1924 p.92-97 (Linksma pavasario diena).

(") Žinia apie Jurevičių — (Doerverden) 1945 N5 ir 6.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.58, 59, 125, 186.

*E. Radzikauskas (L. Gira)* Lietuviškos eilėdaros kūrimosi raida — Darbai ir Dienos III 1934 p.208-213.

*V. Mykolaitis-Putinas* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.32-33 (ištrauka iš Linksma pavasario atėjo diena).

*L. Żytkiewicz* Rządy Repnina na Litwie 1938 p.236, 412.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.39.

(") Lietuvių pasaulietinės literatūros užuomazgos — Žingsniai 1947 N9 p.24-25.

(") Nežinomas 18 a. poetas T. Jurevičius — Žingsniai 1947 N10 p. 15-19. *)

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.12; II 1957 p.86-87.

---

*) Šiuo straipsniu atsiremta: Jurevičius (Jurewicz) Tadas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.124. *M. B-ka.*

# 56. Kristijonas Gotfridas Cipelis

**Biografija.** Pavardė vokiškai buvo rašoma Zippel. Jo tėvas Gotfridas gimė 1712 VII 31 Klaipėdoje ir mirė 1751 V 21. Jis nuo 1733 X 26 buvo Nybudžių kunigas. Motina Luizė Musculaitė.

Kristijonas Gotfridas gimė Nybudžiuose 1742 I 28. 1757 VII 30 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Zippel Christ. Godfr. Nibbudzen. Pruss.). 1767 XII 7 buvo paskirtas Nybudžių kunigu. 1768 VIII 2 vedė Kotryną Daratą Hahnaitę (gimusią 1749 X 24 ir mirusią 1837 XI 28). Kristijonas Gotfridas mirė 1815 m. vasario 11 d.

Jis turėjo brolius: Joną Andrių Volfgangą Makarijų, gimusį 1740 III 3, įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete 1756 VIII 10 (Nibucena Boruss.) ir nuo 1767 VI 26 ligi mirties 1790 VI 8 buvusį Katniavos kunigu; Danielių, 1766 III 7 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete (Nibuza Borussus) ir seserį Reginą Kotryną, ištekėjusią už Balėtų precentoriaus Jono Jokūbo Hiršo (Hirscho). Kristijono Gotfrido sūnūs: Jonas Gotfridas, gimęs 1769 VI 19, įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete 1787 X 15, nuo 1810 VI 22 buvęs Valtarkiemio kunigu, 1810 I 7 vedęs Ameliją Luizę Karoliną Jordanaitę (Jono Gotfrido Jordano dukterį, g. 1781 XII 20 ir m. 1862 VIII 27) ir miręs kunigu Kusuose 1818 V 29; Kristijonas Gotlybas, 1790 IV 18 įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete; Samuelis Teodoras (ž.) ir Justinas Andrius, gimęs 1781 X 5, įsimatrikuliavęs Karaliaučaius universitete 1799 III 19, 1811 V 16 vedęs Mariją Justiną Frideriką Jordanaitę (g. 1786 IV 11 ir m. 1828 IX 11), nuo 1806 VII 6 Nybudžiuose buvęs tėvo adjunktu, paskiau klebonu ir superintendentu ir miręs 1828 III 8. Kristijono Gotfrido brolio Jono Andriaus Makarijaus ir jo žmonos Augustos Beatos Fosaitės (Vossaitės, g. 1753 V 13 ir m. 1838 VI 1) vaikai: Kristijonas Ferdinandas, gimęs 1777 X 6, 1804 III 26 ordinuotas kunigu Naujojoj ir 1805-1810 m. buvęs kunigu Kalnininkuose, 1811-1815 m. Priekulėje, 1815-1824 m. Nemerkiemyje, nuo 1824 m. Kaukėnuose; Karolis Vilhelmas Augustas, gimęs 1783 IX 24, 1800 V 2 įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete, 1808 XI 13 ordinuotas adjunktu Priekulėje, nuo 1810 m. ligi 1815 m. buvęs kunigu Kalnininkuose, paskiau Priekulėje,

kur mirė 1874 XI 12; Enrikas Leopoldas, 1805 X 12 įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete; Andrius Ferdinandas (ar Pridrikis), gimęs 1785 IX 28, 1818 VII 17 — 1831 m. buvęs Įsruties, paskiau Joneikiškių kunigu ir superintendentu; gimusi 1773 XI 3 Beata Gothilfa, ištekėjusi už Pridrikio Vilhelmo Jordano ir mirusi 1819 XII 12. Bene brolio Danieliaus sūnus buvo Jonas Vilhelmas Augustas, gimęs 1790 m., nuo 1831 m. buvęs kunigu Juodlaukiuose. Sūnėno Karolio Vilhelmo Augusto sūnus Andrius (ž.) ir duktė Luizė, ištekėjusi už Gropiškių lietuviškų tikybinių knygučių leidėjo ir spaustuvininko Jono Pridrikio Prano Šrederio. Tuo būdu kelių kartų tos šeimos nariai vis dirbo Mažosios Lietuvos lietuviškose parapijose, o kiti jų buvo kiek įsitraukę ir į lietuvių tikybinės literatūros gaminimą.

**Raštai.** 1) (Hartvigui Liudvikui Backmeisteriui rašte Ide et desideria de colligendis linguarum speciminibus, išspausdintame 1773 m. Petrapilyje, prašant savo skaitytojus siųsti jam jo rašte išspausdintų pavyzdžių vertimus į visas pasaulio kalbas, šalia kitų, atsiliepė ir kunigas Kristijonas Gotfridas Cipelis (o gal jo brolis Jonas Andrius Volfgangas Makarijus, nes Adelungas nepateikia Cipelio vardo) ir atsiuntė lietuviškus pateiktų pavyzdžių vertimus. Jų pats Backmeisteris neišspausdino, bet vėliau juos išspausdino P. S. Pallas savo 1786 ir 1789 m. išleistame lyginamajame žodyne Stravnitelnye slovari vsech jazykov i narečij).

2) (Kartu su kunigu Hibšu (Ibšu) ir Jordanu 1810-1815 m. buvo svarbiausias L. Rėzos padėjėjas ruošiant 1816 m. lietuviškąjį Biblijos vertimą. Jis buvo apsiėmęs peržiūrėti ir ištaisyti visą Senąjį Testamentą. Jam mirus, tą darbą užbaigė jo sūnus Samuelis Teodoras).

3) (Apie 1784 m. pateikė kalbininkui Pottui medžiagos apie Būdupėnų čigonų tarmę).

**Literatūra.** *H. L. Ch. Backmeister* Ide et desideria de colligendis linguarum speciminibus 1773.

*P. S. Pallas* Sravnitelnye slovari vsech jazykov i narečij I 1786, II 1789.

*Fr. Adelung* Catherinas der Grossen Verdienste um die vergleichende Sprachkunde 1815 p.23-32.

*L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.53-54.

(") Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.75.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.278.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.345, 462, 499, 502, 630, 651.

*J. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.37-38.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.71 (supainiotas Kristijonas Gotfridas su sūnumi Samueliu Teodoru).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.39.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.154.
(") Cipelis Rudolfas Andrius — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.36.
*B. Koerner-G. Grigoleit* Deutsches Geschlechterbuch, Band 117, Ostpreussisches Geschlechterbuch, Band 3 1943 p.267-268, 290.
*A. Salys* Čigonų kalba — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.1170.

## 57. Jonas Skaudas (Joskaudas)

**Biografija.** Savo pavardę rašė Jaskowd. Gimė apie 1742 m. bene Palangos vls., kur jau 1569 m. minimas kaimas „Jaskovdy". Jėzuitas. Mažiausia nuo 1768 m. 25 metus (dar ir 1793 m.) buvo Tilžės katalikų misijos Drangovskynėje ir Karaliaučiaus misijos lietuvių pamokslininku. 1773 m. ir prieš tai buvo Tilžės misijos superioru, bet vėliau šiai misijai vadovavo jos vokiečių pamokslininkas Willichas. 1792 m. Joskaudas laišku kreipėsi į Vilniaus aukštosios mokyklos (buvusios jėzuitų akademijos) rektorių Martyną Pačiobutą, prašydamas paskirti jam Edukacinės Komisijos pensiją už 25 m. darbą misijose Maž. Lietuvoje ir už prieš 25 m. parašytą lietuvišką katekizmą, skirtą Mažajai Lietuvai. Jo viršininkas misijoje Willichas 1793 m. kreipėsi laišku į popiežiaus nuncijų Varšuvoje, prašydamas tarpininkauti gauti iš Edukacinės Komisijos lėšų misijai išlaikyti, o 1793 VI 25 jau rašė nuncijui padėkos laišką už suteiktas jam ir jo draugui pensijas. Šiame laiške jis to savo draugo neįvardijo, bet, be abejo, tai buvo Joskaudas. Taigi tais metais jis dar buvo gyvas ir mirė, greičiausia, jau po 1797 m., kada dar vieną kartą jis buvo savo katekizmą perredagavęs. Jis turėjo brolį Steponą Joskaudą.

**Raštai.** 1) Krikscioniszkas Katalikiszkas Katekizmas per wieną kunigą Societatis Jesu 1770 m. 91p.

Pabaigoje pridėta „Giesmeles su knigu Wilniuje drukawotu surinktos".

2) Prastas Pamoksłas per Kłausimus ir per Atsakymus. 1770 m. 23p.

Abidvi knygutės buvo kartu išspausdintos gotiškomis raidėmis, nenurodant spaustuvės, bet, greičiausia, Karaliaučiuje. Antrasis abiejų knygučių pakeistas leidimas pasirodė 1772 m., pavadintas „Prastas Pamokslas per Klausimus ir per Atsakimus. Antrą kart i Knyg-Drukawonę padûtas", 72 p. Trečią kartą vėl buvo, matyti, paties autoriaus, perdirbtas ir išleistas 1797 m. Pagaliau dar 1847 m. Jonas Jurgis Lechavičius tą pačią knygutę „ant czista zemajtiszka Liežuwy... iszgulde" ir išspausdino. Nei viename tų leidimų jų autorius nėra nurodytas, tik pavadintas „wienu kunigu Societatis Jesu"; bet nėra nei mažiausio abejojimo, kad tai Joskaudo darbas: tai matyti ir iš Joskaudo laiško Pačiobutui, ir iš to, kad Lietuvių Mokslo Draugijos bibliotekoje yra šio 1770 m. katekizmo egzempliorius su paties Joskaudo ranka parašyta dedikacija jo broliui Steponui.

**Dokumentai.** 1) 1792 II 26 Jono Joskaudo laiškas Pačiobutui dėl pensijos.

Nespausdintas.

2) 1793 VI 25 Juozo Willicho laiškas nuncijui į Varšuvą su padėka už suteiktą pensiją.

Išspausdino *G. Kupke* Beitraege 1899 p.133-134.

**Literatūra.** *G. Kupke* Beitraege zur Geschichte der katholischen Mission in Tilsit im vorigen Jahrhundert — Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken I Rom 1899 p.116-134.

*St. Załęski* Jezuici w Polsce IV 4 1905 p.1662.

*Th. Preuss* Ein Beitrag zur Geschichte der katholischen Mission in Tilsit — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft V 1911 (Heft 25 1900) p.76-85 (remiasi vien tiktai Kupke, nepateikdamas jokios šiam nežinomos medžiagos).

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.24-25.

*A. Janulaitis* S. Daukanto laiškai — Mūsų Senovė I 4/5 1922 p.787 (Daukanto nuomonė apie šį katekizmą, kurio data klaidingai išspausdinta vietoje 1770 m. — 1740 m.; bet tos klaidos Daukanto laiške nebuvo).

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.175.

*Vaclovas Biržiška* Jaskaudas Jonas — Lietuviškoji Enciklopedija X 1942 p.523.*)

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.39.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.12, 194.

---

*) Šiuo straipsniu pasiremta: Joskaudas (Jaskowd) Jonas — Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.499. *M. B-ka.*

# 58. Mykolas Karpavičius

**Biografija.** Gimė 1744 m. spalio 4 d. (kiti nurodo rugsėjo 29 — šv. Mykolo — dieną) netoli Lietuvos Brastos. 1757-1761 m. mokėsi jėzuitų mokykloje Lietuvos Brastoje. 1761 VII 29 stojo į Varšuvos misijonorių naujokyną. 1767 m. įšventintas kunigu. Ligi 1771 m. buvo Varšuvoje šv. Kryžiaus bažnyčios pamokslininku ir seminarijos profesorium. Paskiau išsikėlė Krokuvon, kur irgi buvo pamokslininku ir teologijos mokytoju. 1772-1774 m. Vilniaus seminarijos mokytojas. Nuo 1779 m. Prienų ir Gražiškių klebonas. 1783 m. Vilniaus vyskupo Masalskio pakviestas, buvo paskirtas Vilniaus akademijos profesorium, kuriuo išbuvo ligi 1796 m. Tuo pačiu laiku paskirtas ir Smalensko arkidiakonu. 1794 m. sukilimo metu buvo vienas laikinosios Lietuvos vyriausybės narių. Po trečiojo Lietuvos padalijimo 1795 m. buvo nuvykęs į Gumbinę, kur savo prakalba į ten nuvykusius Užnemunės dvarininkus taip paveikė tame susirinkime dalyvavusį Prūsijos ministerį, kad, Prūsijos valdžiai sumanius Užnemunėje įkurti Vygrių vyskupiją, 1797 I 19 Prūsijos karalius Fridrikas Vilhelmas III paskyrė Karpavičių Vygrių vyskupu. Popiežius Pijus VI 1799 III 5 šį paskyrimą patvirtino. Paskirtas vyskupu, Karpavičius turėjo iš naujo visą vyskupiją organizuoti. Ligi 1802 m. jis gyveno Gražiškiuose, o 1802 išsikėlė į Vygrius. Mirė 1803 XI 5 Beržininke.

**Raštai.** 1) Kozonius K. Mykola Karpawicias Unt gaylinga atprowijma pagraba už tus abywatelius, kuryi dyino pasykielima musu Ziamies Wylniuw, tapogi yr gindami neprietelus sawa žiwata atwožnia už walnasti yr sawa žiamy pabengi. Baznicio S. Jono sakitas Wylniuw Dyino 10 Karwela 1794 Wylniuw, 20p.

Šis lenkiškas Karpavičiaus pamokslas 1794 III 20 laikinosios Lietuvos vyriausybės nutarimu buvo išspausdintas lenkiškai ir lietuviškai, paskleistas kariuomenėje ir skaitytas bažnyčiose.

2) Kazania ks. M. Karpowicza, Warszawa I 1776 m. 301p.; II 1778 m. 225p.

3) Kazania w różnych okolicznościach miane, Kraków I 1800 m. 271p.; II 256p.; III 283p.

4) Kazania i inne dzieła ks. M. Karpowicza, Warszawa 1807, 8 tomai.

**Literatūra.** *A. Połujański* Wędrówki po gub. Augustowskiej 1850 p. 176-179.

*F. M. S. (Sobieszczański)* Karpowicz Michał — Encyklopedja Orgelbranda XIV 1863 p.260-261.

*J. Kurczewski* Kościół Zamkowy III 1916.

*P. A. (Augustaitis)* Vygrių ir Seinų vyskupijos istorija — Vadovas 1909 N11 p.276-278.

*A. Janulaitis* Užnemunė po Prūsais 1928.

*J. Basanavičius* Iš Seinų vyskupijos istorijos — Lietuvių Tauta I 3 1909 p.365-368.

*K. Propolianis* Lenkų apaštalavimas Lietuvoje 1918 p.55.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I ²1925 p.36.

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.31, ²1955 p.34.

*Vaclovas Biržiška* Senųjų lietuviškų raštų istorija II 1957 p.131.

*G. Korbut* Literatura polska II 1929 p.148.

*A. Krasauskas* Karpavičius Mykolas Pranciškus — Lietuvių Enciklopedija XI 1957 p.87.

*N. Feigelmanas* Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete 1959 p.98.

# 59. Jonas Gotlybas Kroicfeldas

**Biografija.** "Schneidemeisterio" (siuvėjo) Jono Vilhelmo Kroicfeldo (Kreutzfeldo) ir Barboros Daratos Draewes sūnus. Gimė 1745 IV 19 Karaliaučiuje. 1762 m. stojo į Karaliaučiaus universitetą. Nuo 1768 m. buvo mokytoju Karaliaučiaus senamiesčio mokykloje. Nuo 1776 m. buvo Karaliaučiaus universiteto poezijos profesorium, o nuo 1779 IV ir antruoju rūmų bibliotekos bibliotekininku. Mirė Karaliaučiuje 1784 m. sausio 18 d.

**Raštai.** 1) Vorgericht zur Geschichte der preussischen Dichtkunst — Preussische Blumenlese 1775 p.154-159.

P.154 išspausdintas lietuviškas tekstas dainos — Pirma Daina. Per Beržyneli, Per Puszyneli — su jos vokišku vertimu p.155; p.156 Zweytes Dayno — vien vokiškas vertimas be lietuviško teksto; p.157 Drittes Daino, taip pat tik vokiškas vertimas; p.158-159 Viertes daino — vien vokiškas vertimas.

Pirmosios dainos tekstas sudarė pagrindą *Herderio* Die kranke Braut, antra daina — to paties Herderio Abchiedslied eines Maedchens, — trečia — Lied des Maedchens um ihrem Garten ir ketvirta — Lied des jungen Reuters.

2) Dvi lietuviškos dainos — Das preussische Tempe 1780 I p.12-15.

Dviejų lietuviškų dainų lietuviškas tekstas su vokišku vertimu.

3) Eine Meynung ueber den Adel der alten Preussen, nebst einigen urkundlichen Beylagen. Koenigsberg 1784.

**Literatūra.** *J. F. Goldbeck* Nachrichten von d. Universitaet zu Koenigsberg 1782 p.85.

*J. Sembritzki* Die ostpreussische Dichtung. Kreutzfeld und seine Freunde — Altpr. Monatsschrift XLV 1908 p.221-230, XLVIII 1911 p.504.

*G. C. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte (1790) 1886 p.651, 675.

*H. Mueller* Die „Preussische Blumenlese" von 1775, eine Quelle von Herders „Volksliedern" — Zentralblatt f. Bibliohekswesen 1917 p.187-188.

*L. J. Rhesa* Prutena I 1809 p.169.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.46, 102.

*U. Katzenelenbogen* The Daina 1935 p.35.

*A. Tyruolis* Herderis ir lietuvių dainos — Varpai II 1944 p.334-335.

*Lehnert* Kreutzfeld J. G. — Altpreussische Biographie I 1941 p.364.

*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.210.
*Vc. B. (Vaclovas Biržiška)* Kreutzfeld Johann Gottlieb — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.74.
*A. Šešplaukis* J .G. Kreutzfeldo lietuvių tautos ir dainų charakteristika — Aidai 1960 N7 p.284-287.

# 60. Dominikas Mogėnas

**Biografija.** Gimė 1745 IX 11, greičiausia, Kauno apskrityje. Bene jo brolis ar dėdė, iš Kauno aps. kilęs Stanislovas Mogėnas buvo Lietuvos marijonų generolu (mirė 1789 I 5). Galimas daiktas, kad Mogėnas mokėsi Kražių gimnazijoje. 1760 VIII 22 jis stojo į jėzuitų naujokyną. Jėzuitų ordine eidamas įvairias žemesnes pareigas, jis tuo pačiu laiku 1764-1775 m. studijavo ir Vilniaus akademijoje. 1764 V 29 jis išlaikė egzaminą iš metafizikos, 1765 ir 1766 III 1 iš bendrosios filosofijos, 1770 m. vėl iš metafizikos, 1770 IX iš pirmosios teologijos dalies ir tais pačiais metais buvo įšventintas kunigu. 1771-1772 m. toliau studijavo teologiją, 1773 II 27 išlaikė egzaminą iš visos teologijos ir filosofijos kurso ir 1775 VIII 27 gavo teologijos daktaro laipsnį. Jėzuitus panaikinus, jis virto eksjėzuitu ir 1775 m. buvo paskirtas parapijos mokyklų vizitatoriumi. Vėliau ėjo mokyklose įvairias pareigas. 1793 m. gavo titulinį Livonijos kanauninko laipsnį ir tais pačiais metais buvo prie Kauno mokyklos paliktas emeritu. 1794 m. sukilimo metu jis buvo Kauno tvarkomosios komisijos narys. Paskiau išsikėlė į Žemaičių vyskupiją. Už jo nuopelnus tvarkant mokyklas 1809 m. Vilniaus Universitetas pristatė jį vyskupui Juozapui Arnulpui Giedraičiui kandidatu į esančią universiteto dispozicijoje laisvą kanauninko vietą. Giedraitis jį patvirtino kanauninku. Bene nuo tų pačių 1809 m. jis buvo ir Žemaičių konsistorijos asesorium ir Varnių dvasinės seminarijos provizorium. Mirė apie 1825-1827 m.

**Raštai.** 1) Lietuwiszkas Ewangelijas Niedielos Dienomis yr ant garbingesniu Szwęnciu... Isz naujo parweyzdietas, ayszkiey iszgulditas, yr su pazienklinimu žodžiu iwayriu arba ne wienokiey wisoy Lietuwoy iszsimananciu isz Prisakima Juo Milestas Kunigaykscia Biskupa Ziemayciu drukon Paduotas 1805 (Vilniuje), 2, 169p.

Yra tai senosios Ewangelie Polskie y Litewskie, tiktai be lenkiškojo teksto. Kiek buvo pakeista kalba ir rašyba ir daugelyje vietų pridėta sinonimų. Kadangi antraštėje buvo padėta ir vyskupo Giedraičio pavardė, tai buvo tariama, kad šias evangelijas spaudai paruošęs pats vyskupas; tačiau jau padėta šioje knygoje kunigo Gailevičiaus aprobata aiškiai sako, kad tai ne vyskupo darbas (...nunc primum opera et studio aliquot hujus Diaeceseos

sacerdotum... collata... purgata... concordata... illustrata...). *L. Jucevičius* O uczonych Žmudzinach rašo, kad D. Mogėnas senas evangelijas pritaikęs naujiems reikalavimams, tiktai, kaip matyti iš aprobatos, tai ne vieno Mogėno, bet ir kitų, dar nepaaiškėjusių (gal ir to paties Gailevičiaus) kunigų darbas, nes tenai kalbama ne apie vieną, bet apie kelis kunigus. Pasirodžiusios be lenkiško teksto, šios evangelijos klebonams nepatiko, nes beveik visose bažnyčiose evangelijos tuo laiku buvo skaitomos visų pirma lenkiškai, o paskiau lietuviškai, taigi tekdavo naudotis dviem knygomis, tai jos daugiau nebuvo kartojamos, ir, jas išpardavus, toliau spausdintos senos dvikalbės evangelijos.

2) (Kartu su B. Gailevičium D. Mogėnas cenzūravo 1816 m. vysk. J. A. Giedraičio Naujojo Įstatymo vertimą. M. Valančius neteisingai buvo D. Mogėną pavertęs ir Giedraičio padėjėju prie vertimo; tai vėliau B. Smigelskis paneigė ir atitaisė).

**Literatūra.** Laurea Academica Academiae Vilnensis (rankraštis).

*L. Jucevičius* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach (rankraštis 1841).

*M. Wołonczewskis* Žemaitiu Wiskupiste II 1848 p.77.

*B. Smigielskis* Kritika Žemaičių Vyskupystės — Draugija 1911 N59 p. 299-300.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.72, 84.

(" Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.39.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.156, 186.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.39 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.194).

# 61. Pranciškus Ksaveras Mykolas Bagužis

**Biografija.** Savo pavardę rašė Bohusz. L. A. Jucevičius, laikydamas jį kilusiu iš Žemaičių, kur dar XVIII a. pabaigoje Rietavo vls. gyveno Baužos, sulietuvino jo pavardę į Baužą (vardininkas: Bauža), o jau prieš 1914 m. Mykolas Biržiška ir kiti jį vadino Baužu. 1893 m. apie jį „Apšvietoje" rašydamas, St. Jurjevičius jį pavadino Bagužiu. 1937 m. V. Maciūnas jį vadino Bohušu. Vis tai buvo bandymai jo lenkišką pavardę sulietuvinti, laikant jį Lietuvos lenku, lietuvių kalbos ir praeities tyrinėjimui atsidavusiu. Tačiau, atsiradus jo metrikai, paaiškėjo ir jo tikroji kilmė ir tikroji pavardė. Jis gimė 1746 I 1 Vaizgenių kaime, Pabaisko vls., Ukmergės aps. Jo tėvas nėra buvęs joks bajoras Bohušas, bet tą pavardę prisiėmęs paprastas daržininkas, kilęs iš to paties Pabaisko valsčiaus Bagužių ar Bagužiškių kaimo, taipgi buvęs Bagužis ir, greičiausia, ne bajoras, tik, jo sūnums pradėjus mokslą eiti, anais laikais įsigalėjusiu papročiu, juos subajorino. Taigi tikroji Pranciškaus Ksavero Mykolo pavardė bus buvusi Bagužis, o Bohuš tai tik prisiimtoji bajoriška pavardė, ir tuo būdu netenka jos lietuvinti, bet vartoti tikrąją jo lietuvišką pavardę.

Mokėsi jėzuitų kolegijoje Vilniuje ir 1761 IX 26 stojo į jėzuitus. Po to Vilniaus akademijoje studijavo teologiją, filosofiją ir teisę. 1768 II 25 įšventintas kunigu, buvo paskirtas Gardino jėzuitų kolegijos prancūzų kalbos mokytoju ir konvikto viršininku. Iš čia buvo pasiųstas į Romą studijų baigti ir greitai po to grįžo į Lietuvą.

1773 VII 21 panaikinus jėzuitų ordiną, virto eksjėzuitu. Tuo laiku jį pakvietė į Gardiną Lietuvos paiždininkis Antanas Tizenhauzas (sodietiškai: Tuzinauza. *M. B-ka*), ir Bagužis virto jo politiniu agentu, veikusiu jo naudai bajorų seimeliuose, besistengiant numalšinti kylančią prieš Tizenhauzą Lietuvos bajoruose opoziciją. Pasakojama, kad 1779 m. Kauno seimelyje jį net buvo išplakę Simano Kasakauskio šalininkai. 1777 m. Tizenhauzas, išvykdamas į užsienius ir nemokėdamas vakarų Europos kalbų, pasiėmė su savimi ir Bagužį ir su juo 1777-1778 m. apkeliavo Sileziją, Čekiją, Vokietiją, Olandiją, Angliją, Prancūziją, Austriją. Pasakojama, kad tos kelionės metu, 1778 m. būdamas Paryžiuje,

Bagužis raginęs J. J. Rousseau atsikelti į Lietuvą, kur jam Baltvyžių girioje būsią pastatyti atitinkami namai ir aprūpintas jo pragyvenimas, tačiau šis išvykęs kitur. Grįžęs į Lietuvą, B. buvo paskirtas Ukmergės klebonu, bet naudojosi vien parapijos pajamomis, pats gyvendamas Vilniuje ir 1780 m. mėgindamas apginti Varšuvoje savo buvusį globėją Tizenhauzą. 1781-1782 m. vėl keliavo į Italiją. Grįžęs į Vilnių, 1783 IX 30 buvo vyskupo Kasakauskio pakeltas prelato Točilovskio koadjutorium. 1780-1782 protarpiais buvo Lietuvos civilinio tribunolo pirmininku. Kartu buvo ir vėlesnio Lietuvos artilerijos generolo Povilo Sapiehos mokytoju. 1790 m. pastatė bažnyčią savo tėviškėje, Krikštėnuose, Pabaisko par. 1792 VI 14 maskoliams įžengus į Vilnių padėti targovičėnams valdžią paimti, B. buvo VI 15 suimtas. Nors jam ir grėsė ištrėmimas į Sibirą, bet vis dėlto šį kartą jam pavyko jo išvengti. Po to jis dalyvavo ruošiant Jokūbo Jasinskio sukilimą ir, tarp kito ko, siūlė sukilimo akte paskelbti valstiečių laisvę, miestiečius sulyginti su bajorais ir kt. Tuo į save atkreipęs maskolių dėmesį, jis prieš pat sukilimą, 1794 m. naktį iš IV 11 į 12, buvo suimtas ir išvežtas į Smalenską ir ten laikomas kalėjime. 1795 VI 20-VII 1 rusų tardymo komisijos sprendimu priskirtas prie dešimtosios teistųjų kategorijos, buvo išleistas ir grįžo į Vilnių. Spėjama, kad Smalenske jam dingo jo iš brolio Igno paveldėti Baro konfederacijos dokumentai, kuriuos jis tvarkė spaudai. Už jį, iš kalėjimo išleidžiamą, laidavo Vilniaus vyskupas Jonas Nepomucenas Kasakauskis. J. I. Kraševskis pasakojo, kad B. buvęs suimtas targovičėnų vado etmono Simano Kasakauskio, išvežtas į Polocką, bet generolo Krečetnikovo buvęs grąžintas į Vilnių. Tačiau šis pasakojimas nesiderina su kitais žinomais faktais: jei jį būtų suėmęs Kasakauskis, tai tatai turėjo įvykti dar prieš sukilimo pradžią, nes sukilimo metu Kasakauskis buvo nužudytas. O tuo tarpu tikrai žinoma, kad B. 15 mėnesių išbuvo kalėjime, o grįžęs iš Smalensko, savaime jau negalėjo būti Kasakauskio suimtas. Tačiau galimas daiktas, kad tas siejama su 1792 m. suėmimu. Vilniuje buvo pakeltas prelatu ir 1803 m. paskirtas generaliniu Lietuvos mokyklų vizitatorium.

Atsisakęs prelatūros ir vizitatoriaus pareigų, jis 1803 m. pabaigoje išsikėlė į Varšuvą, kur nusipirko namus ir tuojau buvo paskirtas III miesto nuovados taikos teisėju. 1804 m. buvo išrinktas Varšuvos mokslo mėgėjų draugijos nariu, o 1807 XII 21 tikruoju tos draugijos nariu ir greitai po to buvo išrinktas ir Vilniaus Universiteto garbės nariu. Šioje draugijoje jis aktyviai dirbo ligi savo mirties, protarpiais pavaduodamas ir jos pirmininką (Albertrandį, Staszycą) ir už nuopelnus draugijai susi-

laukęs tos garbės, kad dar gyvo portretas 1810 X 7 buvo pakabintas draugijos būstinėje. Ypač savo veikalu „O początkach języka i narodu litewskiego" (parašytas 1806 m., išspausdintas 1808 m.) įgijęs mokslininko vardą, jis ėmė rašyti ir kitomis temomis, o draugijos posėdžiuose dažnai referavo svetimus veikalus, ne vien susijusius su istorija ir kalba, bet ir tokius, kurie tuo ar kitu būdu paliesdavo valstiečių reikalus. Plačiai dalyvavo ir iškilusiuose tuo laiku Varšuvos literatūrinių sferų ginčuose tarp konservatorių ir liberalų, stodamas čia prieš liberalus. 1816 V 9 buvo išrinktas Varšuvos biblinės draugijos nariu. Dar 1811 V 30 testamentu jis užrašė visą savo turtą iš dalies Varšuvos ligoninėms, iš dalies Varšuvos mokslo draugijai (šiai užrašė 102 knygas ir 3600 auks.), Varšuvos bibliotekoms ir Varšuvos varguomenei. Mirė Varšuvoje 1820 IV 4.

Turėjo brolį Igną (m. 1778), žinomą Baro konfederacijos veikėją.

**Raštai.** 1) Dyaryusz podróży Xiędza Michała Bohusza do krajów zagranicznych zaczęty r. 1777 VII 3. 466 lapai.

Išspausdintas žurnale Kronika Rodzinna 1885 N37, 69, 79, 130, 175, 204, 279, 342, 378, 408, 428, 1903 m. išleistas atskira knyga (leidėjas A. Kraushar buvo šį dienoraštį neteisingai priskyręs S. Staszycui).

2) Wiadomość Sprawy, z którą W. J. X Bohusz proboszcz Jaźnieński do Stanów na ten Seym zgromadzonych przychodzi. 1782 m. 1 lapas.

3) Memoryał W. J. X. Bohusza Proboszcza Jaźnieńskiego do delegatów na wysłuchanie rachunków Komisyi Skarbu Litewskiego. Warszawa 1782 m. 8 nž. p.

4) Filozof bez religii uważany w Towarzystwie. Wilno I 1786 ar 1785 m. 239p., II 268p.

Versta iš prancūzų kalbos Jac. Verne's veikalo.

5) Summaryjny wypis protokołów aktów kapituły Kathedralney Wileńskiey od r. 1501 do r. 1583 Pazdziernika 22 przez i. w. Xawierego Bohusza, Prałata Kantora Kathedry Wileńskiey uczyniony.

Visas išspausdintas: Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki, vyp. I 1895 p.52-114.

6) (1793 IV 23 Mykolo Ksavero Bohušo surašytas Vilniaus vaivados Kščeniskio dvaro inventorius.

Išspausdino Akty Vil. Komissii dlia razbora drevnich aktov t.38 1914 p.182-193.

7) Dodatck (o grammatyce i języku polskim) do książki Kopczyńskiego p. t. Poprawa błędów w ustnej i pisanej mowie polskiej, 1808 m. 63p.

8) O początkach narodu i języka Litewskiego rozprawa przez Xawiera Bohusza Imperyalnego Wileńskiego Uniwersytetu Członka Honorowego napisana, a na publicznym posiedzeniu tegož Towarysztwa Warszawskiego Roku 1806 d. 12 Grudnia czytana, teraz zaś, to iest 1808 Roku wydrukowana w Warszawie w Drukarni „Gazety Warszawskiey", 207, 2 nž. p. Tas pats iš-

spausdinta: Roczniki Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk VI 1810 p.148-291.

Jau 1811 m. žurnale Ulej buvo išspausdintas rusiškas vertimas. Paryžiaus nacionalinėje bibliotekoje išliko prancūziškas vertimas, kurį atliko Benediktas Bucevičius, emigrantas, o taisė Jean Pierre Gasc (1784-1848). Prūsijos valstybinėje bibliotekoje Berlyne buvo ir vokiškas vertimas: Abhandlungen ueber den Ursprung der litauischen Nation und ihre Sprache.

P.256-261 yra duotas tekstas trijų lietuviškų dainų: Anksti ryto (neteisingai — Auksztis), Aš turėjau žirgužėlį ir Aš atsisakiau savo močiutei. Lietuviškas tekstas ir pažodinis vertimas į lenkų kalbą, o p.260-263 tų pačių dainų Liudviko Osinskio lenkiškas vertimas.

P. 262-268 Wanda buwa graža Merga Lanku karalayte — su gretimu pažodiniu vertimu, o p.266-268 to paties eilėraščio L. Osinskio vertimas.

P.272-283 Ovidijaus „Metamorfozių" antrosios knygos pradžios lotyniškas tekstas. Po to eina jo lietuviškas vertimas, bet nenurodyta kieno — taigi ne Bagužio, nes jei pats būtų vertęs, tai būtų čia nurodęs. Greta paties Bagužio pažodinis vertimas į lenkų kalbą, o paskiau ištrauka iš Otwinowskio lenkiško vertimo.

P.218-221 „Tėve mūsų" heruliškai, latviškai, lietuviškai, prūsiškai, vėlesne prūsų kalba.

P.225-246 įvairių specialių žodžių lietuviškai lenkiškas žodynėlis. Knygelės ištraukėlių vertimai (su „Vanda merga" tekstu) pateikiami *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.491-493.

9) Kodeks Napoleona przekładania Ksawera Michała Bohusza, Warszawa 1810 m. 268p.

1807 XI 1 Varšuvos Tow. Przyj. Nauk B. buvo išrinktas redakcinės komisijos nariu Napoleono kodeksui versti.

10) Zdanie sprawy Przez Michała Bohusza Prałata o próbie uczynioney w Wilanowie co do nowego sposobu budowania, na posiedzeniu publicznem Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk dnia 30 Kwietnia 1811 — Rocznik Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk IX 1816 p.258-262. Atskirai išspausdinta, Warszawa 1811 m. 16p.

11) O budowli włościańskiej do kraju naszego przystosowaney przez Xawiera Michała Bohusza czytana roku 1810 miesiąca lipca dnia 16go. Warszawa 1811 63p. ir Rocznik Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk IX 1816 p.59-97.

Tą pranešimą draugijoje jis skaitė 1811 IV 30.

12) Życie literackie X. Marcina Poczobuta, przez X. Michała Xawiera Bohusza Prałata Wileńskiego Czytane na posiedzeniu Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk dnia 2 Stycznia 1812 r. — Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk IX 1816 p.405-419.

Pasiremta Jono Sniadeckio spausdintu darbu ir Albertrandžio rankraštine medžiaga.

13) (O planie do historyi narodowej) 1809.

Bagužio pranešimas, kurį išspausdino *A. Kraushar* Warsz. Tow. Przyj. Nauk III 1902 p.200-203.

14) Pochwała pogrzebowa Joachima Chreptowicza — 1815 VI 22 — Rocznik Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk X 1817 p.450-475.

Šį darbą referavo 1815 VI 22 posėdyje Woroniczius.

15) Prośba za ubogiemi do żebractwa przywiedzionemi, aby ich nie zamykano. Warszawa 1817 m. 56p.

16) Wspomnienie o Antonim Tyzenhauzie Dla J. U. Niemcewicza napisane przez X. Bohusza 1820 m. 31p.

Atskirai atmušta iš Tygodnik Wileński 1820 N161 p.225-, N163 p.304-.

17) X. Bohusz — Odpowiedź na odezwę Bezimiennego w Dzienniku Wileńskim na miesiąc Wrzesień umieszczoną — Pamiętnik Warszawski IX 1817 p.466-476.

18) Pagal L. Jucevičių, Bagužis buvęs palikęs rankraščiu Vergilijaus „Bukolikų" lietuvišką vertimą, kuris buvo patekęs D. Poškai, o paskiau jį turėjęs Jucevičius. Tačiau, greičiausia, kaip ir Bagužio O początkach išspausdinti lietuviški vertimai, tai bus buvę ne Bagužio vertimai, bet jo rankose buvęs Tado Jurevičiaus vertimas. Juo labiau, kad ir anoje knygoje jis aiškiai pažymi, jog tai svetimi vertimai.

**Dokumentai.** 1) 1808 VII 2 Čartoriskiui rašytas Bagužio laiškas, kuriame jis pasakoja, kokiu būdu jis, pasiskolinęs iš Karaliaučiaus Ruigio žodyną ir gramatiką, pramokęs lietuviškai.

Ištrauką išspausdino *L. Dębicki* Pierwsi oryentaliści i archeologowie polscy — Biblioteka Warszawska 1884 I p.381-382 ir *V. Maciūnas* Bohušo veikalas — Archivum Philologicum VI 1937 p.87.

2) 1809 VI 10 Bagužio laiškas Jean Pierre Gascui jo veikalo vertimo į prancūzų kalbą reikalu.

Ištrauką išspausdino *A. Prioult* Une version — Archivum Philologicum VIII 1939 p.175-176.

3) 1820 IV Bagužio surašytas testamentas.

Išspausdino Dziennik Wileński 1820.

4) Bagužio portretą apie 1815 m. nupiešė Antanas Brodovskis. Jis buvo pakabintas Varšuvos Tow. Przyj. Nauk salėje.

**Literatūra.** *J. Lelewel* Wzmianka o najdawniejszych dziejopisach polskich i uwagi nad rozprawą Bohusza 1809 p.35-56.

(") Wiadomość o narodach litewskich — Dziennik Warszawski 1817 II.

*J. Ch. Adelung* Mithridates IV 1817 p.311-325.

*Y. Q.* Początku narodu litewskiego rozmaite dochodzenia — Dziennik Wileński 1817 II.

*S. B. Linde* O języku dawnych prusaków — Roczniki Tow. Przyj. Nauk XV 1822 p.164-273.

*Józef Kossakowski* Rys prywatnego i publicznego życia F. K. Bohusza — Roczniki Warsz. Tow. Przyj. Nauk XVII 1824 p.136-147.

*T. Narbut* Dzieje starożytne narodu litewskiego I 1835 p.468, II 1837 p.275.

*Sz. Staniewicz* Wyjaśnienie Mythologii Litewskiej (a. 1838, rankraštis).
*L. A. Jucewicz* Wiadomości biograficzne o uczonych Żmudzinach 1841 (rankraštis).
(") Pisarze w narodownym języku litewskim — Piśmiennictwo Krajowe 1841 I p.124.
(") *(Ludwik z Pokiewia)* Litwa 1846 p.5.
*J. Brown* Biblioteka pisarzów Tow. Jez. 1862 p.128.
*J. Bartoszewicz* Tyzenhauz Antoni — Encyklopedja Powszechna Orgelbranda XXV 1867.
*J. Karłowicz* O języku litewskim 1875 p.141, 164-165.
*J. I. Kraszewski* Polska w czasie trzech rozbiorów III 1875 p.226.
*A. Brueckner* Litu-slavische Studien 1877 p.21-.
(") Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.347.
*L. Dębicki* Pierwsi oryentaliści i archeologowie polscy — Biblioteka Warszawska 1884 I p.380-382.
*J. Koncewicz* Zur litauische Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.12-13.
*L. Dębicki* Puławy 1888 III p.36.
*C. Sommervogel* Bibliothèque de la Compagne de Jésus I 1890 p.1597-1599.
*St. Jurjeviczius* Pranciškus Ksaveras Bagužas —Apszvieta 1893 N13 p.773-778.
Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki I 1895 p.52-114.
*L. Cieszkowski* Diarusz powstania Krakowskiego w r. 1794, 1897 p.2.
Sbornik materialov po istorii prosveščenija v Rossii II 1897 p.206-222, 275, 333, 362, 379, 412, 416-419, 611-612, 631, 636, 651, 728, 735, 736, 759.
*P. Chmielowski* Liberalizm i obskutantyzm na Litwie i Rusi 1898.
*J. Bieliński* Universytet Wileński III 1899/1900 p.378-379.
*A. Kraushar* Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk I 1900 p.20, 65, 87, 94, 179, 237-239, 257, 271, 275, 296; II 1901 p.18, 64, 68, 76, 85, 111, 127, 128, 129; III 1902 p.104-105, 129, 140, 153, 200-201.
*K. Pułaski* Szkice i poszukiwania historyczne III 1906 p.233-234.
*J. Kurczewski* Kościół zamkowy katedralny Wileński I 1908 p.288; III 1918 p.1-.
*Mykolas Biržiška* Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p. 49-50, 57.
(") Antanas Klementas — Lietuvių Tauta I 4 1910 p.515-516 (skyr. 1910).
(") Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.23-24.
(") Lietuvių literatūra Vilniaus Universiteto metu — Visuomenė 1910 (ir skyrium 1921 p.8, 9-10, taip pat Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.155, 156-157).
(") Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3, 1914 p.345, 356 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.303).
(") Mūsų raštų istorija 1921 p.42-43.

(") Bauža Ksaveras — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935 p.113-117.
(") Bauža Ignas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935; Bagužis Ignas — Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.46.
(") Senasis Vilniaus Universitetas 1942 p.25, 40; [2]1955 p.26, 47.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.126, 129, 186, 191-192; II 1953 p. 182,
*Fr. Augustaitis* Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyzmie polskim, 1911. Vertimas: Lietuvybės elementai lenkų romantizme, 1921.
(") Prelatas Bohušas ir jojo veikalas (O początkach...) — Draugija 1912 N62 p.113-118.
*H. Mościcki* Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi I 1913 p.84.
(") Generał Jakób Jasiński 1917 p.23.
(") Bohusz Franciszek Ksawery — Polski Słownik Biograficzny II 1936 p.229-230.
Akty Vilenskoj Komissii dlia razbora drevnich aktov XXXVIII 1914 p.182-193.
*D. Alseika* Lietuvių tautinė idėja istorijos šviesoje 1924 p.25.
*W. Smoleński* Spory o przekład polski Kodeksu Napoleona — Studya Historyczne p.232-238.
*Cz. Leśniewski* Bohusz nie Staszyc — Przegląd Historyczny XXVI 1927 p.385-395.
*G. Korbut* Literatura Polska II 1929 p.244-245.
*K. Piotrowicz* Polonica w Niemczech — Nauka Polska XVIII 1934 p.27.
*J. Puzinas* Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen 1935 p.6.
*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.5.
*V. Maciūnas* K. Bohušo veikalas apie lietuvių kalbą — Archivum Philologicum VI 1937 p.84-99.
(") Lietuviški dalykai Vilniaus Šubravcų satyroje — Mūsų Senovė II 1 p.10-15, II 2 1938 p.179-180, 185.
(") (Rec. Prioult'o rašinio) — Mūsų Senovė III 1 1940 p.190.
*A. Prioult* Une version française de la Dissertation sur l'origine de la Nation et de la langue Lithuanienne — par l'abbé X. Bohusz — Archivum Philologicum VIII 1939 p.83-181.
Elenchus omnium ecclesiarum AD 1940 p.70.
*Vac. Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.39.
(") Bagužis Ksaveras — Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.46-48.
*V. Jungfer* Litauen 1948 p.217.
*P. Naujokaitis* Lietuvių literatūra 1948 p.35-36.
*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.214.
*P. Jonikas* Lietuvių kalbos istorija 1953 p.120-121.
*M. Lukšienė* Ksaveras Bogušas — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.325-329.

# 62. Silvestras Rucevičius

**Biografija.** Gimė apie 1747 m. Žemaitijoje (1831 m. turėjo 83 metus). Baigė Varnių dvasinę seminariją ir apie 1772 m. buvo įšventintas kunigu. Bene tuojau buvo paskirtas vikaru į Rietavą, kur ir praleido visą savo gyvenimą, nuo 1796 m. išėjo į Rietavo altaristas. Mirė Rietave 1831 m. rugpiūčio 14 (26) d.

**Raštai.** 1) Iszguldimas Afieros Misziu Szwentu yr Wisu tu dayktu, kurie prie tos Szwentos Afieros atsiprowinieja trumpay dieley nupełno dusziu Krikscioniszku sudieta. 1805 (Vilniuje, Misijonorių spaustuvėje), 70p.

Versta iš Kardinolo Bonos parašytos knygutės, bet ne iš originalo, tik iš lenkiško vertimo. Knygutėje vertėjas nėra pažymėtas, tiktai parašyta, kad išleista „Kasztu Kunigu Žiemayciu". Kad tai Rucevičiaus darbas ir leidimas, aiškėja iš 1809 IX 7 Rucevičiaus laiško Pabrėžai.

2) Jezus Maria Jozapas Szwętas, Trayce Ziamiszka wadinta par pabažna ne kaypo prieliginima prie Trayces Szwentos, nors ta negal buti prie anos prieliginta... Seney iszspaustas nunay antra karta drukon paduota. Par storoni Kunigu Bazničios Rietawa *S.R.B.R.A.* 1824 (Vilniuje, Misijonorių spaustuvėje), 16, 422, 4p.

Maldaknygė. Slapyraidės *S.R.B.R.A.* čia reiškia *S*ilvestras *R*ucevičius *B*ažnyčios *R*ietavo *A*ltarista. Pirmuoju tos maldaknygės leidimu čia palaikyta to paties vardo 1768 m. išspausdinta maldaknygė, bet, greičiausia, ir 1768 m. nebuvo pirmas leidimas, nes jo aprobatoje pažymėta ne „imprimatur", bet „reimprimatur". Tiktai aiškus daiktas, kad tų XVIII a. leidimų negalėjo paruošti Rucevičius, nes 1768 m. jis teturėjo 19 metų. Matyti, 1824 m. jis tik senąjį leidimą perredagavo. Tos maldaknygės žinome dar 1828 m. du leidimus ir po vieną 1829, 1832, 1835, 1840, 1845, 1853, 1854 ir 1861 m. Visuose tuose leidimuose yra dedamos, kartais kiek iškreiptos, Rucevičiaus slapyraidės.

**Dokumentai.** 1) 1809 IX 7 Rucevičiaus laiškas J. A. Pabrėžai.

Nespausdintas. Jame Rucevičius prašo Pabrėžą paskubinti atsiskaitymą iš Pabrėžai pasiųstų išplatinti „Iszguldimo Afieros" egzempliorių, nes jis norėtų atgauti bent dalį tų pinigų, kuriuos įdėjęs į tos knygutės leidimą.

2) S. Rucevičiaus mirimo metrika, įrašyta 1831 m. Rietavo bažnyčios mirimų metrikų knygoje N14.

Nespausdinta.

**Literatūra.** *B. Smigielskis* Kunigo vikaro užrašai — Draugija 1909 N 33 p.14.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.126.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.106.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.105-106.
*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.18, 139, 140, 145.

## 63. Kiprijonas Lukauskis

**Biografija.** Gimęs, greičiausia, apie 1747-1750 m. Pranciškonų ordino narys. 1795-1797 m. buvo Troškūnų klebonu. Šiaip biografija dar nepaaiškėjusi; tiek težinome, kiek pažymėta jo raštų antraštiniuose lapuose.

**Raštai.** 1) Duona dwasiszka Wissiems Krikscioniems unt paszałpos kieley ing Dangu eynantiems Iszstatita arba gieriaus Katechizmas Unt pasaules Lietuvos iszeynus. Trumpa Moksła krikscioniszka su wisokieys sawimp surinkimus turis prikłodays... Per kuniga *Cypriona Łukawski* tuometu Plebona Traszkunu Zokona Szwęta Pranciszkaus suraszitas Metusy 1795, 380p.

Rankraštis, ligi 1915 m. buvęs Vilniaus viešojoje bibliotekoje, paskiau išvežtas į Rusiją ir ten dingęs kartu su visa kita iš tos bibliotekos išvežta medžiaga.

2) Pamoksłas isz Prisakima Diewa Ape Pawinascius Giwenimo Krikszcioniszka. Par Kuniga Cypriona Łukawski Plebona Traszkunu Suraszitas Metusy 1797, 6, 308, 100p.

Rankraštis VDU bibliotekoje.

3) Karszta bałsa Apasztaliszka atnauinima, tay ira Kozonis unt wisu Szwenciu cielu metu, (1794), 376p.

Šis rankraštis, patekęs į VDU biblioteką iš Lopacinskių archyvo, buvo priskiriamas vienam kuriam kunigui Lopacinskiui. Antraštinio lapo jis neturi. Tačiau kadangi autorius prakalboje, vadindamas įvairiais vardais atskiras jo parašytų rinkinių dalis, tarp kito ko, mini ir savo katekizmą „Duoną Dwasiszką", tai iš to pasidaro aišku, kad to viso rinkinio autorius buvo ne koks Lopacinskis, bet tas pats kun. Kiprijonas Lukauskis, juo labiau, kad ir kitos to rankraščio dalys atitinka „Pamoksła isz Prisakima Diewa" turinį.

Paskutinę šio rinkinio dalį sudaro išplėsta iš Gaudento Pikulskio „Złość żydowska — Piktibe židiszka".

**Literatūra.** Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki 1906.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.132*). Iš ten: Lukauskis 1. Kiprijonas — Lietuvių Enciklopedija XVI 1958 p.507-508.

*) Šio veikalo 132 puslapyje tebėra dėl 1794 m. rankraščio autoriaus sakinys: „o gal ir Simano Daukanto globėjo, Truikinų altaristos kunigo Simano Lopacinskio (mirusio 1814 XII 24)", kurio „būdingą nusistatymą prieš lietuviškas pasaulietines dainas jau buvome anksčiau paminėję" (82 psl.), bet korektūriniame puslapyje V. B-ka visa tai pakeitė sakiniu: „bet greičiausia to paties Kiprijono Lukauskio". Taip pat p.87 kun. Lopacinskis korektūriniame lape pakeistas į „(gal Kiprijonas Lukauskis)", ir tas griežčiau pasakoma p.97. *M. B-ka.*

# 64. Klimkus Grigelaitis

**Biografija.** Gimė 1750 VII 23 Poškose, Priekulės vls., Klaipėdos aps. Profesijos dailidė („cimerninks"), tarp kito ko, statęs Juodkrantės bažnyčią. XIX a. pradžioje buvo išvykęs į Angliją, ir kelionės metu kilo jam noras misijonieriauti Mažosios Lietuvos lietuvių tarpe. 1807 m. grįžęs tėviškėn, virto vadinamuoju surinkimininku - maldininku. Keliaudamas po kraštą, pradėjo sakyti pamokslus ir sukūrė savo vadinamąją „klimkėnų" surinkimininkų kryptį. Visai, net iš išorės sudavatkinęs savo sekėjus, nors savo propagandą vedė lietuvių kalba, bet griežtai kovojo prieš lietuvių tautinius papročius, tautinius rūbus, lietuviškas dainas, net patarles ir mįsles. Tačiau Janis Sprogis pasakoja, kad, kai 1802 m. Klaipėdos apylinkės ūkininkai sukilo reikalaudami baudžiavos panaikinimo ir kalbos lygybės, tai pietistų klimkėnų Grigelaičio vadovaujami, „užsispyrę" stengėsi motinos kalbą išlaikyti. Mirė 1825 m. birželio 21 d. Pašalteikiuose, Priekulės vls.

F. Tetzneris jį vadina ne Grigelaičiu, bet Grigolaičiu.

**Raštai.** Dwylika dwasiszku Liaupsinimo Giesmiu pagal naują ir seną Testamentą... per szw. Dwases Darba sutaisytos, ir pagal Norėjimą daug nobažnu Krikszczioniu i Druką padûtos. (Leidimų metai nenurodomi) 12 (vėliau 8) p.

Atskiras giesmynėlis, kuris, Grigelaičio tarimu, buvęs parašytas sekant katalikiškomis giesmėmis. Buvo daug leidimų, kurių pirmasis, greičiausia, bus buvęs išspausdintas jau Grigelaičiui mirus. Šiaip paprastai atskiru rinkinėliu buvo leidėjų pridedamas prie kiekvieno naujo „Pagerintų Giesmių Knygų" leidimo. Ilgainiui pridėta dar viena giesmė (trylikta), bet rinkinėlis vis buvo vadinamas „Dvylika Giesmiu".

**Literatūra.** *F. Tetzner* Die Slawen in Deutschland 1902 p.68-69.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Prūsų Lietuwoje 1904 p.15-19.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.19.

*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.48-49.

*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.67.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.56.
(") Grigelaitis Klimkus — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.635-636; Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.498.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.125.
*Janis Sprogis* Pietizmas ir dwasiszki surinkimai Mažojoje Lietuvoje — Jagomasto Lietuwiszkos kalendros, metai 1939 (1938) p.44-45.
*A. Peteraitis* Surinkimai Prūsų Lietuvoje 1953 p.13-18.

## 65. Laurynas Bortkevičius

**Biografija.** Gimė 1750 m. 1770 m. stojo į dominikonų ordiną. 1774 m. buvo Nesvyžiaus dominikonų konvente. Galimas daiktas, kad studijavo ir Vilniaus akademijoje (po 1773 m. jau ne akademijoje, bet vyriausioje Lietuvos mokykloje), nes buvo gavęs teologijos licenciatą, o paskiau ir teologijos daktaro laipsnį. Nuolatos buvo kilnojamas iš vieno vienuolyno į kitą. 1790 ir 1791 m. buvo Seinų dominikonų vienuolyno mokyklos mokytojas ir Seinų vikaras, 1801 X 1 vienas Laurynas Bortkevičius buvo stojęs į Vilniaus Universitetą, bet tai, greičiausia, bus buvęs kitas to paties vardo ir pavardės asmuo, nes tuo laiku kunigas Laurynas Bortkevičius jau turėjo teologijos daktaro laipsnį, taigi nebūtų stojęs studentu. Paskirtas Skapiškio vienuolyno prioru, jis 1808 m. Skapiškio savininko Igno Tizenhauzo lėšomis buvo įsteigęs Skapiškio Kalvariją. Mirė Skapiškyje apie 1821-1822 m.

**Raštai.** 1) Karawakas arba Križius Anioliszkas, Runku S. Tamosziaus isz Akwina... łotiniszkaj iszraszitas... 1817 (Vilniuje), 2p.

Išspausdinta viename lape. Lotyniškos dedikacijos pabaigoje yra padėtas parašas: interpres *P. F. Laurentius Bortkiewicz.* Gali būti, kad po keliasdešimt metų tą patį „Karawaką" norėjo, kaip savo darbą, išspausdinti antrą kartą kunigas Kazimieras Vizgirda, irgi kurį laiką buvęs dominikonu ir, matyti, ten aną „Karawaką" vienuolyne ir suradęs, bet vyskupas Valančius tam spaudiniui nedavė savo aprobatos, ir jis nebuvo pakartotas.

2) Przewodnik drogi męki Zbawiciela, 1819.

Išleista kartu su A. Strazdo lietuviška kalvarija. Tekste yra išspausdintas ir Strazdo himno apie šv. Jackų ir kai kurių kitų jo giesmių lenkiškas vertimas. Knygutės pradžioje pažymėta, kad Bortkevičius sudaręs visą lenkišką tekstą, tai, matyti, jo bus ir anie vertimai, jei jų neišvertė pats Strazdas.

3) Rożeniec Nayświętrzej Panny Maryi, 1808.

4) Do Jaśnie Oświeconej Xiężny... z Radzwiłłów Teofili Morawskiey Generałowey... po zwiedzeniu obcych krajów do Nieswieża powracającey Roku 1774 .. Od Konwentu Nieswieskiego Zakonu Kaznodziejskiego Anakreontyka (Nesvyžiuje 1774), 10 nž. p.

Parašė Laurynas Bortkevičius.

**Literatūra.** *K. Estreicher* Bibliografia polska XIII 1893 p.283.

*Vaclovas Biržiška* Bortkevičius Laurynas — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1935 p. 290, IX p.1521; Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.150.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.118-119.
*W. Kłapkowski* Konwent dominikanów w Sejnach 1939 p.160.

# 66. Kristijonas Dovydas Vitikas

**Biografija.** Paštininko (Šilutėje) Jono Pridrikio ir Justinos Barboros Langankės Vitikų (Vittikų) sūnus. Gimė 1751 IX 25 Šilutėje. Jo brolis Vilhelmas (g. 1745 X 3 ir m. 1778 VII 10) buvo kunigo Martyno Šimelpenigio žentas (1775 II 23 vedė jo dukterį Kotryną Šarlotę) ir nuo 1778 VI 16 per du mėnesius adjunktas. Gal bus irgi brolis Pridrikis Bernardas Vitikas, 1762 I 23 įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete.

1770 I 4 Kristijonas Dovydas stojo į Karaliaučiaus universitetą (Wittich Christ. Dov. Heydekrug ad Tilsam Borus.). 1779-1782 m. buvo Plaškių precentorius. 1780 II 18 vedė Šarlotę Kotryną Rėzaitę, L. Rėzos tėvo brolio dukterį, tad Liudo pusseserę, mirusią Kaukėnuose 1840 X 15. 1783-1796 m. buvo precentorius Kaukėnuose. 1785 m. pasiėmė globoti Liudą Rėzą, kurį 1785-1791 m. leido į Kaukėnų pradžios mokyklą, o pats jį mokė lotynų kalbos. 1796 VI 10 buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas į Karvaičius ir Juodkrantę, kur dirbo ligi 1800 m. Nuo 1800 III 22 ligi 1809 m. buvo Kaukėnų kunigo Saliamono Korelos adjunktu, o 1809 III 27 gavo Kaukėnų parapiją. Mirė Kaukėnuose 1824 m. gegužės 25 d.

Turėjo sūnus: 1787 II 11 gimusį Plaškiuose Pridrikį Vilhelmą, kuris 1801 m. pabaigė Tilžės gimnaziją, 1801 X 9 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete ir mirė 1869 X 10 Orstelburgo mokyklos rektorium; Kaukėnuose gimusį Karolį Augustą, kuris 1806 m. pabaigė Tilžės gimnaziją, 1806 X 4 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, vėliau buvo generolas majoras ir mirė Binnoje; 1808 m. baigusį Tilžės gimnaziją Gustavą Evaldą, 1808 X 31 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete; 1813 III 29 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete Praną Edvardą ir dar keturis vaikus. Keturi jo sūnūs buvo Prūsijos karininkai.

**Raštai.** 1) Kelios Szwentos Giesmeles ant ano Paminklo... suraszytos. *Puiszis Kanteris.* Po mirimo Pono Puszio į Druką iszdůtos per *K & W. isz K.* (Tilžėje 1820).

*K. W. isz K.* tai *Kristijonas Vitikas* iš Kaukėnų. Šią knygą Vitikas tik suredagavo ir išleido.

2) (Buvo vienas L. Rėzos bendradarbių, šiam ruošiant 1825 m. dainyną).

Rėzai Vitikas buvo perdavęs keturių dainų rinkinėlį — Ettliche Lithauische Stucken, iš kurių dvi Rėza išspausdino savo „Dainose" (N53 ir 68), o kitas dvi iš rankraščio pakartojo *Mykolas Biržiška* Rėzos Dainose II 1937 (N146 ir N190). Paskutinioji tai jau ne daina, bet Hasenšteino parašyta „Eikim apginkim Tewiszke". Rėza pažymėjo dainas gavęs iš Piktupėnų prie Tilžės.

**Dokumentai.** 1807 VIII 6 Vitiko raštas apie Kaukėnų nusiaubimą.

Ištraukų duoda *Stein* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 1899 (H. 19) p.21.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Dainos 1825 p.192-193, 218-229.

(") Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.115, 130.

*H. Poehlmann* Geschichte des Gymnasiums zu Tilsit — Festchrift zum 300j. Jubilaeum 1886 p.39.

*Stein* Erinnerungen aus Litauen in Preussens Unglueckszeit — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 1899 (H.19 1894 )p.21.

*A. Bezzenberger* Die Kurische Nehrung 1889 p.215.

*J. Sembritzki* Die ostpreussische Dichtung — Altpr. Monatsschrift XLV 1908 p.430.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.276.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.481, 498, 514, 658, 682, 692, 708.

*E. Grigoleit* Beitraege zur Familiengeschichte ostpreussischer Pfarrer — Altpreussische Geschlechterkunde V 1931 p.22.

(") Die Pfarrer zu Kaukehmen bis 1800 — Archiv. f. Sippenforschung X 1933 N.11 p.362.

*Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainos I 1935 p.III, VIII, 129, II 1937 p. IX, 49, 88.

*J. Eretas* Rėzos gimtinė — Athenaeum VIII 1936 p.167.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.

# 67. Mykolas Smolskis (Smalstys)

**Biografija.** Gimė 1751 m. Ukmergės aps. Studijavo Vilniaus akademijoje, kur 1773 X 15 gavo filosofijos bakalauro laipsnį. Jėzuitus panaikinus, stojo į Vilniaus dvasinę seminariją, kurią baigęs, 1777 m. buvo įšventintas kunigu. 1782 m. paskirtas Svėdasų klebonu, čia dirbo beveik 45 metus, kartu ilgą laiką būdamas ir Kupiškio dekanu (1796 m.), Upytės dekanu (1818 m.), paskiau Ukmergės dekanu. Dar XVIII a. pabaigoje gavęs titulinį Livonijos kanauninko vardą (jis jį turėjo jau 1796 m.), 1815 V 1 jis buvo paskirtas ir Vilniaus kapitulos kanauninku. 1784 m. jo rūpesčiu buvo pastatyta Svėdasų bažnyčia. Mirė Svėdasuose 1826 m. lapkričio 7 d.

**Raštai.** 1) Uwogos ape iżganimu duszios katras unt garbes Pona Diewa ir pażitka dwasiszka iżdawe... Kunigas *Mikoła Smolskis* Kanonikas Wilniaus 1823 (Vilniuje), 4, 132p.

Antraštiniame lape metų pažymėjime neaiškiai išspausdinus paskutinę trejukę, bibliografai kartais ją palaikydavo penkiuke, ir tuo būdu buvo atsiradę net du 1823 ir 1825 m. tos knygutės leidimai, nors iš tikro buvo tiktai vienas 1823 m. leidimas.

2) (Plati, 1796 m. paties Smolskio ranka rašyta Kupiškio dekanato bažnyčių ir parapinių mokyklų vizitacija).

Išliko rankraščiu.

**Literatūra.** Ospisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki I 1895 p.32-33.

*J. Kurczewski* Kościół zamkowy III 1915 p.430, 452.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I² 1925 p.63.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.212.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.54, 55, 69.

*A. Merkelis* J. Tumas-Vaižgantas 1934 (ir 1955) p.10.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.

## 68. Antanas Medžiogorskis

**Biografija.** Vilniaus vyskupijos rubricelėse jo pavardė buvo rašoma Miedzygórski. S. Moravskis jį vadina Międzygórski, tačiau nėra nei mažiausios abejonės, kad abidvi šios formos tik sulenkino kitą, grynai lietuvišką pavardę, gal būti — Kalnėno, Ažukalnio, Užukalnio ar kaip kitaip. Gimė apie 1752 m. Ukmergės aps. Vėliau laikėsi bajoru, nors Lietuvoje tokios pavardės bajorų visai nebuvo ir Lietuvos heraldikai tokios nei nemini. Matyti, kaip ir daugelis kitų ano laiko kunigų, Medžiogorskis bus kilęs iš valstiečių ir ėjęs mokslus svetimais ar, greičiausia, suklastotais dokumentais. Mokėsi Vilniaus misijonorių dvasinėje seminarijoje (gal prieš tai Troškūnų mokykloje?) ir 1777 m. buvo Vilniuje įšventintas kunigu (1827 m. minėjo 50 metų kunigo pareigų sukaktį). Kurį laiką buvo kapelionu Kaune, paskiau ilgą laiką klebonu Rumšiškyje, iš kur buvo perkeltas klebonu į Darsūniškį (ten buvo jau 1809 m.) ir čia klebonavo ligi mirties. 1810 m. evangelikų konsistorija buvo iškėlusi jam bylą už apvesdinimą evangelikų poros katalikų bažnyčioje. Apie 1820 m. buvo įsteigęs Darsūniškyje parapijos mokyklą ir pats ją savo lėšomis išlaikydavo. 1824 VIII 28 jis pranešė Vilniaus Universiteto rektoriui, kad jis dovanojąs universitetui 5.000 auksinų su procentais, kuriuos jis buvo paskolinęs Kauno sienų teisėjui Leonui Borevičiui. Tik Medžiogorskis buvo universitetui pastatęs sąlygą, kad šis iš tos sumos sudarytų amžiną kapitalą, kurio procentais būtų išlaikoma Darsūniškio parapinė mokykla. Jau 1824 XI 27 universitetas pradėjo rūpintis šios sumos išgavimu. Bet 1828 I 8 tuometinis Vilniaus mokslo apygardos globėjas, pagarsėjęs Novosilcevas, pranešė rektoriui, kad universitetas neturįs teisės priimti aukų ne grynais pinigais, bet pasižadėjimais. 1825 I 19 rektoriui paaiškinus Novosilcevui, kad beveik visi universiteto kapitalai buvę sudaryti iš tokių skolų pasižadėjimų, 1825 II 23 Petrapilio švietimo ministeris leido tokią auką priimti. Tačiau jau 1825 V 8 teismas pranešė universitetui, kad jau 1811 m. kunigai misijonoriai už 60.000 auksinų paskolą tam pačiam Borevičiui pasiėmė jo dvarus Borevičius ir Burbiškį. Kadangi Borevičius buvęs pridaręs ir daugiau skolų, tai 1828 m. visas jo paliktas turtas buvo paimtas į eksdiviziją (padalytas tarp

kreditorių), o 1829 VIII 15 eksdivizinis teismas pranešė universitetui, kad universiteto pretenzija likusi atmesta, ir tuo būdu visa Medžiogorskio dovana dingo.

Žiniomis, kurios yra įrašytos jo byloje dėl dovanos universitetui, Medžiogorskis mirė 1828 m. spalio 7 (19) d. S. Moravskio žiniomis, A. M. miręs 1828 rugsėjo 2 d., o Vilniaus vyskupijos direktoriumo žiniomis — 1829 m. rugsėjo 2 d. Tačiau direktoriumo informacijoje yra aiški klaida nurodant Medžiogorskio mirimo metus, nes pats leidinys buvo išspausdintas dar 1828 m., tai ir negalėjo informuoti apie mirtį, įvykusią tik po metų. Tuo būdu tenka laikyti, kad Medžiogorskis mirė 1828 m. rugsėjo 2/14 d. Mirė jis Kaune, kur buvo išvažiavęs gydytis, bet jo kūnas buvo atvežtas į Darsūniškį ir čia palaidotas.

**Raštai.** (Stanislovas Moravskis savo knygoje Szlachta bracia (1929) sako, kad Miedžiogorskis rašinėjęs pilnus sąmojaus eilėraščius lotyniškai, lenkiškai ir lietuviškai. Tik tie jo eilėraščiai nebuvo išspausdinti, ir dabar niekur nesurandami).

**Dokumentai.** 1) 1781 m. Vilniaus akademijos rektoriui Pačiobutui iš Kauno kunigo Pucilovskio rašytas laiškas, kuriame jis Medžiogorskį rekomenduoja Kauno mokyklų pamokslininku.

2) 1824 VIII 28 Medžiogorskio laiškas universiteto rektoriui, kuriame praneša apie savo 5.000 auksinų auką.

3) 1824 XI 27 universiteto raštas Borevičiaus skolos reikalu.

4) 1825 I 8 mokslo apygardos globėjo Novosilcevo raštas universitetui, kad universitetas neturįs teisės priimti aukų skolos pasižadėjimais.

5) 1825 I 19 rektoriaus paaiškinimas globėjui, kad visi universiteto kapitalai sudaryti vien iš tokių pasižadėjimų.

6) 1825 II 23 Petrapilio švietimo ministerijos raštas, leidžiąs universitetui priimti Medžiogorskio auką.

7) 1825 V 8 teismo pranešimas universitetui, kad jau 1811 m. Borevičiaus turtas buvęs kitų jo kreditorių paimtas.

8) 1829 VIII 15 eksdivizinio teismo pranešimas universitetui, kad universiteto pretenzija į Borevičiaus turtą nebūsianti patenkinta.

Visi šie dokumentai nebuvo spausdinti, tėra išlikę rankraščiais.

**Literatūra.** Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj biblioteki II 1895 p.10 (N183).

*Stanisław Morawski* Szlachta bracia (V. Ksiądz Międzogórski) 1929 p. 80-91.

*Vaclovas Biržiška* Kun. Antanas Medžiogorskis — Mūsų Senovė II 4 1939 p.678.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.

*V. M. (Maciūnas)* Miedzogorskis Antanas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.364.

## 69. Bonaventūra Gailevičius

**Biografija.** Savo pavardę rašė Goilevičius. Tačiau, kaip matyti iš 1687 m. Andriaus Gailevičiaus pareiškimo, jo proseneliai 1509 VIII 9 buvo Vaitkus ir Stanys Golaičiai. Gimė 1752 m. Raseinių apskrityje. Mokėsi Raseiniuose, kur baigęs mokyklą, 1773 m. stojo į Vilniaus akademiją (vyriausiąją Vilniaus mokyklą). 1776 VI 23 čia gavo filosofijos bakalauro, paskiau ir filosofijos daktaro laipsnį. 1781 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją ir jau 1783 m. buvo įšventintas kunigu. Jam tik baigus seminariją, vyskupas Steponas Giedraitis, kuris apskritai tuomet Žemaičių vyskupijoje negyveno ir ją valdė iš Varšuvos, tuojau jį pašaukė į Varšuvą, kur jį paskyrė privatinės vyskupo tarybos Žemaičių vyskupijos reikalams aptarti nariu. Varšuvoje Gailevičius kartu dirbo ir popiežiaus nuncijaus raštinėje ir studijavo bažnytinę teisę bei teiseną. 1784 m. iš Varšuvos grįžęs į savo vyskupiją, jis buvo paskirtas Varnių parapijos klebonu ir konsistorijos nariu. 1791 m. paskirtas Žemaičių vyskupijos kapitulos kanauninku, jis pats atsisakė nuo Varnių parapijos, išsilaikydamas vien pajamomis, gaunamomis iš Varnių altarijos. Kol vyskupas Steponas gyveno Varšuvoje, Gailevičiui teko nuolat vyskupijos reikalais važinėti į Varšuvą. Konsistorijoje jis buvo pradžioje sekretorium, paskiau surogatu (1805 III 6 jau tokiu pasirašo).

1808 m. vyskupas Juozapas Arnulpas Giedraitis pakėlė jį prelatu ir kustošium, vyskupijos oficiolu, o nuo 1813 m. ir generaliniu vikaru, ir pavedė jam tvarkyti visus kunigų skyrimo, kėlimo ir atleidimo reikalus. Tuo būdu Gailevičius virto įtakingiausiu vyskupijos dvasiniu pareigūnu, bet dėl savo nešališkumo buvo visų vyskupijos kunigų labai gerbiamas. Pastaraisiais savo gyvenimo metais jis buvo prelatas dekanas ir Betygalos klebonas, tačiau iš tos parapijos pajamų sau neimdavo, bet visus pinigus apversdavo parapijos reikalams. Mirė Varniuose 1834 m. rugpiūčio 11 (23) d. Prieš pat mirtį jis visiems savo skolininkams, kurių tarpe buvo ypač daug jo globojamos žydų varguomenės asmenų, dovanojo jų skolas.

**Raštai.** 1) Moksłas krikśćioniszko Istatimo arba Zokono 1821 (Vilniuje), 6, 186p.

Antraštiniame lape nėra nurodyta, kas šią knygutę parašė, bet po prakalba yra padėtas parašas: Rasziau 1821 Warniuose *K.B.G.*, tai yra Kunigas Bonaventūra Goilevičius.

2) Atminimas metu szwiętu. Giesmie Jubileuszo 1826, (Vilniuje 1826), 4p.

Giesmė apie 1826 m. jubiliejų, išleista atskiru spaudinėliu, bet prijungta ir prie jo 1826 m. „Metu szwentu" antro leidimo (60p.), o kiek pakeistu tekstu ir su pilnu autoriaus parašu buvo įdėta 1826 m. Valmiko kantičkų pabaigoje (Giesmie I Apey Metus Losku).

3) Metay szwenti arba Jubileuszas 1826 (Vilniuje), 4, 60 ir 4, 58 p.

Vienu ir beveik tuo pačiu laiku buvo išleisti du kiek skirtingi leidimai: viename p.59-60 buvo pridėta „Gesme ant Jubileusza", o kitame jos nėra. Be to, nuo p.47 yra skirtumų ir tekste, kurie, matyti, atsirado tą pačią knygutę spausdinant keletą kartų iš to paties rinkinio, tik kiek paskiau keičiamo.

4) Atmintine Jubileuszo arba pamoksłas ape pakuta 1827 (1828) (Vilniuje), 90p.

Po prakalba yra padėtas parašas: Rasziau M. 1827 mienesiey Spalu dienoj 19 Warniuose *K.B.G.*

5) Giesme I Apey szwenta Aleksandra sudieta par kuniga *B. Gaylewicia* Afficyoła Dyecezyos Ziemayciu.

Buvo išspausdinta 1831 m. Kantyczkose Žemaytiszkose p.392-395. Paskiau buvo kartojama ir kituose kantičkų leidimuose.

6) Turtaj Salamono bažnyczios.

Iš išlikusio Gailevičiaus rankraščio išspausdino L. Ivinskis kalendoriuje 1856 metams.

7) (Tikrino ir daug kur pakeitė 1816 m. J. A. Giedraičio Naujo Įstatymo vertimą ir uždėjo jam savo nepalankią aprobatą, bet nebuvo Giedraičio padėjėjas verčiant, kaip kad tvirtina M. Valančius).

**Dokumentai.** 1) 1827 XI 30 iš Veliuonos Gailevičiui rašytas Kiprijono Zabičio-Nezabitauskio lenkiškas laiškas, kuriame prašo atsiųsti jam raštu leidimą suspenduoti, reikalui esant, savo kamendorių kunigą Budrecką nuo altoriaus ir Sakramentų administravimo.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 (iš Tautos ir Žodžio VII 1931) 67p.

2) 1828 VI 28 to paties Veliuonos klebono Zabičio Gailevičiui rašytas lenkiškas laiškas, kuriame prašo iškelti kitur kamendorių Augustiną Roubą, nes ir šiam Veliuonoje viskas nepatinką.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 67-68.

3) 1828 IX 10 kunigo Antano Savickio laiškas iš Gargždų Gailevičiui su prašymu nekelti jo iš Gargždų į Stulgius, kol jis bandąs išsikelti į Drangovskynę ties Tilže.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 69.

4) 1831 X 14 kunigo Zabičio-Nezabitauskio iš Veliuonos Gailevičiui rašytas laiškas, kuriame rašo, kad rusų kariuomenė uždraudusi laidoti mirusiuosius Pamituvio bažnyčios šventoriuje, ir prašo leidimo pašventinti naujas kapines, kurioms žemės davęs Pamituvio savininkas.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 88.

5) 1831 XII 6 Ariogalos klebono kunigo K. Vizgirdos iš Raseinių rašytas Gailevičiui lenkiškas laiškas, kuriame prašo paskirti į Pernaravos filiją Seredžiaus parapijos vikarą kunigą Bartoševičių, jei Gailevičius manąs, kad toms pareigoms kunigas Užumedzkis esąs per jaunas.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 70.

6) 1831 XII 25 oficiolo B. Gailevičiaus raštas vyskupijai apie valkatų persekiojimą.

Išspausdino *A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija — Mūsų Žinynas 1922 N7 p.123-124.

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.249.

*L. Jucewicz* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach 1841 (rankraštis).

*M. Wołonczewskis* žematiu Wiskupiste II 1848 p.75-77 ([2]1897 p.180-161).

*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów które przežyłem 1888 p.133-136.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.22 („Mokslo kriksz. Istatimo" parašymą nukėlė į 1752 m., t. y. į Gailevičiaus gimimo metus).

Akty Vilenskoj Komissii 22 1897 p.16.

*Maironis (Jonas Mačiulis)* Lietuvos istorija 1906 p.220 (neteisingai Gailevičiui priskiria „Balsą Szirdies").

*B. Smigielskis* Kritika Valančiaus Žemaičių vyskupystės — Draugija 1911 N58-59.

*J. Totoraitis* Lietuvos atgimimo paveikslai — Vadovas 1913 N.46 p. 160-161.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I[2] 1925 p.61-62.

(") Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.89 ([2]1955 p.115).

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.36, 39, 52 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.191, 194, 211).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 63; II 1955 p.115.

*J. Tumas* Antanas Savickis — Raštai XI 1929 p.108 (pakartojo A. Savickio eilėraštį, nukreiptą prieš Gailevičių).

*V. Steponaitis* Kun. Gailevičiaus „Metai Szwenti" — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.111-124.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.37, 39, 42, 77, 130, 141, 171.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.72.

(" Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.102, 106.

(") Kunigo Cyprijono Zabičio laiškai kun. Gailevičiui — Tauta ir Žodis VII 1931 (Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.66-68, 1827 XI 30, 1828 VI 28 ir 1831 X 14 Zabičio laiškai Gailevičiui).

(") Prie kun. A. Savickio biografijos — Tauta ir Žodis VII 1931 (Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.88: 1828 IX 10 Savickio laiškas Gailevičiui).

(") Kun. Kaz. Vizgirdos laiškas — Tauta ir Žodis VII 1931 (Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.89-90: 1831 XII 6 Vizgirdos laiškas Gailevičiui).

(") Gailevičius Bonaventūra — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1939 p.799-800. Pasiremta šiuo straipsniu: Gailevičius Bonaventūra — Lietuvių Enciklopedija VI 1955 p.463-464.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.156, 192; II 1957 p. 121-122.

Sbornik materialov po istorii prosveščenija v Rossii III 1898 p.114, 393.

*A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija — Mūsų žinynas 1922 N7 p. 123-124.

# 70. Leonas Uvainis

**Biografija.** Gimė 1753 m. balandžio 5 d. (Brenšteinas jo antkapyje neteisingai išskaitė 1723 metus, tad būtų miręs turėdamas 105 metus vietoje 75 metų). Gimė bene Žemygaloje, Raseinių aps., greičiausia, Nemakščių vls. Kur jis mokėsi, nėra žinios, tačiau studijų reikalais buvo ir Vokietiją aplankęs. Kurį laiką tarnavo ir kariuomenėje, jei antkapyje vadinamas „porucznik Wojsk Polskich". Be to, Poška, jam eilėraštį dedikuodamas, jį vadina ir „Rasztorium Gradiszkoja Resejniu Pawieta Suda". Gal būti, kad kaip tik tuo laiku, kada tas Poškos eilėraštis buvo rašytas, 1825 m., U. buvo Raseinių miesto teismo raštininku.

Be tų savo tarnybinių pareigų, daugiausia laiko skirdavo Lietuvos praeities (numizmatikos) ir lietuvių kalbos studijoms. Mokėjęs, be lietuvių, lenkų ir rusų kalbų, dar ispanų, prancūzų, vokiečių, graikų, lotynų ir hebrajų kalbas. Priklausė Raseinių „Palemono" masonų ložei.

Apie 1822 m. kilus Vilniuje klausimui steigti lietuvių kalbos katedrą Vilniaus Universitete, universiteto sekretorius Kazimieras Kantrimas kaip tik tai katedrai užimti rekomendavo Uvainį. Tačiau iš viso to sumanymo nieko neišėjo, nes, greičiausia, ryšium su iškilusiomis beveik tuo pačiu laiku bylomis Vilniuje, atsisakyta nuo bet kokių sumanymų universitetą plėsti.

Uvainis mirė 1828 m. kovo 20 d. ir palaidotas Adakavo bažnyčios šventoriuje.

**Raštai.** 1) (Buvo paruošęs platų rankraštį apie Lietuvos numizmatiką. Jam mirus, šis rankraštis pateko į jo kaimyno Einikio rankas. Apie tą rankraštį daugiau jau nieko nežinoma).

2) (Kantrimas, rekomenduodamas Vilniaus Universitetui, nurodė, kad Uvainis rašąs senosios ir naujosios lietuvių kalbos žodyną „z dowodem historycznym". To rankraščio likimas visiškai nežinomas).

**Dokumentai.** *D. Poszka* Pas Leona Uwajnia Rasztoriaus Gradiszkoja Resejniu Pawieta Suda 1825.

Uvainio vardinių proga Poškos parašytas eilėraštis.

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1825 p.105, 253.

*L. Rogalski* — Dziennik Wileński 1828 V p.442.

*L. A. Jucewicz* Wiadomości biograficzne o uczonych žmudzinach 1841 (rankraštis).

Listy z nad brzegów Krožęty — Gazeta Warszawska 1859 N66.

*F. M. Sobieszczański* — Encyklopedya powszechna Orgelbranda XXVI 1867 p.776 (pavertė jį Jonu).

*J. Chodźko* Pisma III 1881 (Žegota z Milanowa Milanowski).

*J. Kallenbach* — Nasz Kraj 1920 N23.

*M. B-ka (Mykolas Biržiška)* O Uwojniu — Echo Litwy 1920 N23.

(") Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.355-356 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.302-303).

*St. Pigoń* Projekt katedry języka litewskiego w dawnym uniwersytecie wileńskim — Z dawnego Wilna 1929 p.23-28.

*M. Brensztejn* D. Paszkiewicz 1934 p.34.

*V. Laurinaitis* S. Daukanto jaunatvės kūryba 1936 p.6.

*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje 1939 p.56, 125, 150, 152, 223.

(") Ig. Chodźka apie L. Uvainį — Mūsų Senovė III 1 1940 p.184.

*P. Jonikas* Lietuvių kalbos istorija 1953 p.196.

# 71. Jonas Gotfridas Jordanas

**Biografija.** Prosenelis Gotfridas Jordanas mirė Angenburge. Senelis, taip pat Gotfridas, gimė 1666 m., nuo 1711 m. buvo Mėrūniškių kunigu ir mirė 1733 V 19. Turėjo sūnų Joną Kristupą, kuris 1758 III 10 buvo ordinuotas Labguvos lietuvių kunigu ir vokiečių diakonu. Matyti, kitas sūnus, Karolis Danielius, 1742 VI 4 buvo Titensee kunigu ordinuotas. Trečias sūnus, Jono Gotfrido tėvas Karolis Pridrikis, gimė 1725 I 1, 1741 IX 28 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, nuo 1755 I 31 Narkyčių kunigo adjunktas, o paskiau ten pat klebonas (prieš 1755 m. precentorius); mirė Narkyčiuose 1803 IV 3. Karolis Pridrikis, be Jono Gotfrido, turėjo dar sūnus: 1764 IX 13 gimusį Benjaminą Karolį, 1781 IV 26 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete (Norkitten Borussus), kuris paskiau buvo teismo sekretorium ir mirė Gumbinėje 1807 IX 10; buvusį savo tėvo adjunktu Narkyčiuose, o šiam 1803 m. mirus, ten pat 1766 VI 2 Narkyčiuose gimusį Pridrikį Vilhelmą, 1783 X įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete (Norkitten Borussus), nuo 1797 VI 30 klebonu, mirusį 1745 IV 18; 1769 III 29 Narkyčiuose gimusį Kristijoną Samuelį, 1786 IV 27 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, nuo 1790 m. buvusį mokytoju Lapėnuose, nuo 1802 VIII 2 ten pat kunigu, mirusį 1840 VIII 16; 1773 III 25 gimusį Jurgį Enriką, 1790 X 25 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, paskiau buvusį Karaliaučiuje teisėju ir mirusį 1813 II 7; dukterį Luizę Julijoną, gimusią 1755 VII 9, 1776 VII 12 ištekėjusią už Jono Enriko Kristijono Kempferio (gimusio 1750 IX 7, nuo 1787 m. buvusio Papelkių kunigu ir mirusio 1819 IV 23); ji mirė 1822 XII 3.

Jonas Gotfridas Jordanas gimė 1753 VI 30 (Schroederis duoda neteisingą datą I 30) Narkyčiuose. 1769 IV 12 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Jordan Godfr. Joh. Norkitta Boruss. theolog. cult.). 1775 m. buvo priimtas Karaliaučiaus vokiečių draugijos nariu. 1776-1779 m. buvo Įsrutyje precentorium ir tuomet susibičiuliavo su Kristijonu Donelaičiu, su kuriuo lietuviškai korespondavo. 1779 VI 25 buvo ordinuotas kunigu ir, mirus kitam Donelaičio bičiuliui J. E. Kempferiui, į šio vietą buvo paskirtas kunigu į Valtarkiemį (pagal Schroederį ir Tetznerį,

1778 m., bet iš tikrųjų 1779 m., kaip tai ir Harnochas pateikia, nes anksčiau jis dar nebuvo kunigu ordinuotas). Jis tad gavo iš Donelaičio našlės Donelaičio rankraščius. 1809 m. gavo superintendento be vyskupijos titulą, o nuo 1811 m. buvo paskirtas ir pirmuoju Galdapės superintendentu. Mirė Galdupėje 1822 m. rugpiūčio 1 d. (pagal neteisingą Schroederio informaciją — rugpiūčio 31 d.).

Buvo du kartus vedęs: 1779 VIII 27 vedė Sofiją Šarlotę Veilaitę, gimusią 1754 m. ir mirusią 1780 m. Pirmai žmonai mirus, 1781 III 15 vedė Ameliją Karaliną Šteinerytę (gimusią 1759 VIII 17 ir mirusią 1843 IV 1). Turėjo vaikus: gimusią 1781 XII 20 ir mirusią Gumbinėje 1862 VIII 27 Amaliją Luizę Karaliną, 1800 I 7 ištekėjusią už Jono Gotfrido Cipelio (gimusio 1769 VI 19 ir mirusio Kusų kunigu 1818 V 29); gimusią 1786 IV 11 ir mirusią 1828 IX 11 Mariją Justiną Frideriką, 1811 V 16 ištekėjusią už savo svainio brolio Justo Andriaus Cipelio (gimusio 1781 IX 5 ir mirusio Nybudžių kunigu 1828 III 8); 1788 I 24 gimusią ir 1858 IX 22 mirusią Enrietą Sofiją Vilhelminą, 1809 X 9 ištekėjusią už nuo 1823 m. buvusio Valtarkiemio kunigu Jurgio Gotfrido Vilhelmo Vagnerio (gimusio 1777 IX 24 ir mirusio 1864 IV 6); 1790 XII 1 gimusią ir 1871 VIII 6 mirusią Emiliją Daratą Ernestiną, 1815 I 15 ištekėjusią už Augusto Gothilfo Krauzės, nuo 1828 Nybudžių kunigo (gim. 1787 VIII 19 ir mirusio 1855 VI 1); 1794 XII 9 gimusį ir mirusį Lapėnuose 1858 IX 1 Joną Karolį Augustą, kuris nuo 1820 VII 1 buvo Lapėnų precentorium, 1824 XII 28 vedė Augustą Antaniną Juliją Jordanaitę (gimusią 1805 IV 18 ir mirusią 1890 XII 12); Pauliną Augustą Daratą, gimusią 1800 XII 15, mirusią 1872 V 8 ir 1823 III 20 ištekėjusią už savo svainio Jono Christlybo Krauzės, Gumbinės ir Pilkalnio klebono (gimusio 1789 III 14 ir mirusio 1859 I 24). Jonas Karolis Jordanas turėjo sūnus: 1823 V 2 gimusį ir 1895 XII 6 (ar VII 17) mirusį Karolį Hermaną Otoną, gimusį 1830 VII 13 ir mirusį 1899 IV 18 Joną Gustavą Edvardą ir gimusį 1834 I 31 bei mirusį 1868 XI 29 Paulių Julijų Teodorą.

**Raštai.** 1) (Nuo 1810 m. buvo vienas svarbiausiųjų L. Rėzos padėjėjų, ruošiant Biblijos vertimą).

Jis perredagavo ir iš pagrindų ištaisė Naujojo Testamento vertimą. Jo pataisomis pasirėmus, buvo ištaisyti senieji Biblijos vertimai. Visos tos pataisos buvo įneštos į 1816 m. Biblijos leidimą. Kitiems bendradarbiams dar prieš 1816 m. pasimirus, jis kartu su L. Rėza ir S. T. Cipeliu visą darbą pabaigė.

2) (Buvo vienas L. Rėzos bendradarbių, šiam renkant lietuvių dainas ir ruošiant 1825 m. dainyną).

L. Rėzos išlikusiame rankraštiniame palikime yra šešios dainos, gautos iš J. G. Jordano, kurios visos Rėzos buvo įdėtos į dainyną (N19, 20, 39, 64, 67 ir 71); jos čia pažymėtos esančios užrašytos Vąltarkiemyje prie Gumbinės. Be to, tame pačiame rankraštiniame palikime yra Jordano ranka užrašytas, o gal ir jo paties išverstas, eilėraštis Heil dir im Siegerkranz (Karalau szlownasis...). Jį išspausdino *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose II 1937 p.89 (N192). Taip pat Jordano ranka yra užrašytas, o gal jo ir parašytas eilėraštis „Ne wissi Žmones wieno wissi geidžia, Nej lijgus žmones saw, ney liges Misles tur...", irgi *Mykolo Biržiškos* išspausdintas l.c.p. 97 (N201). M. Biržiška taip pat spėja, kad visos tos dainos, kurioms Rėza pridėjo tą pačią pastabą „aus der Gegend der Walterkehmen bei Gumbinnen", Jordano bus Rėzai įteiktos (N2 ir kitos), nors galimas daiktas, kad jų dalis buvo užrašyta ir Jono Christlybo Krauzės.

**Dokumentai.** (1777 VI 10?) Donelaičio laiškas Jordanui.

Išspausdino *A. Schleicher* Chr. Donaleitis 1865 p.159, *G. H. F. Nesselmann* Chr. Donalitius 1869 p.192, *M. Biržiška* Duonelaičio gyvenimas ir raštai 1918 p.21.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.53-55.

(") Das Jahr in vier Gesaengen 1818 p.XXI.

(") Dainos 1825 p.6-9, 66-71, 140-143, 228-231, 242-247, 258-261.

(") Kurzgefasste Nachrichten von allen seit 1775 an den evangelischen Kirchen in Ostpreussen angestellten Predigern 1834 p.76.

*W. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Melkehmen — Preussische Provinzial Blaetter XV 1836 p.345.

*G. H. F. Nesselmann* Chr. Donalitius 1869 p.192.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.287.

*F. Tetzner* Die Tolminkemischen Taufregister — Alpr. Monatsschrift XXXIII 1896 p.28.

(") Zum 200jähr. Geburtstag d. Donalitius — Altpr. Monatsschrift LX 1914 p.175, 265.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangegelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde Roland XXXVII 1909 p.238.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.393, 511, 566, 599, 614.

*R. Gelhaar* Das ostpr. evangelische Pfarrhaus 1913 p.34.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.37.

*Mykolas Biržiška* Duonelaičio gyvenimas ir raštai 1918 p.21.

(") Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.68.

(") L. Rėzos Dainos I 1934 p.4, 36, 38, 80, 121, 126, 133; II. 1937 p.38, 39, 97.

(") Duonelaitis Kristijonas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1938 p. 205-209.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.141.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.71.

'") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.822.

") Jordanas Jonas Gotfridas — Lietuviškoji Enciklopedija X 1944; Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.497.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.40-41.

") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.154.

*B. Koerner u. Ed. Grigoleit* Deutsches Geschlechterbuch, Bd. 117, Ostpr... sisches Geschlechterbuch, Bd. III 1943 p.261-323.

## 72. Liudvikas Adolfas Pranas Juozapas Bačko

**Biografija.** Bačko (Baczko) gimė 1753 IX 28 (pagal Luko evang. bažnyčios metriką, bet J. Meuselis 1796 m. rodo jį gimus 1755 VII 8, o 1830 m. — 1756 VI 8) Luke. Kilimo iš kiek sulenkėjusios šeimos. Mykolas Jurgio sūnus Bačko 1699 m. gavo iš imperatoriaus Leopoldo Vengrijos indigenatą. Jis turėjo tris sūnus: žuvusį 1741 m. kautynėse Kroatijoje Antaną, Karolį ir Adolfą. Liudviko tėvas Adolfas gimė 1727 m. ir mirė 1793 VII 19. Jis buvo teisininkas ir advokatas, ilgai dirbo su grafu Palfi Vengrijoje ir ten gavo rotmistro laipsnį. Paskiau, keliaudamas per Berlyną, jis ten buvo prievarta paimtas į Prūsijos juodųjų husarų pulką. 1750 m. gavo rotmistro laipsnį. Po ilgos tarnybos išėjęs į dimisiją, pirko dvarą Borken ties Sensburgu, Prūsijoje. Liudviko motina Sofija Šarlotė buvo Galdapės burmistro Kristupo Dulo (Dullo, iš tikrųjų brabantiečio Du Lon) duktė. Ji mirė 1781 m. Liudvikas turėjo brolius: Juozą Teodorą Zigmantą (1751-1840 V 11) generolą, dragūnų pulko vadą; Liudviką Karolį Vladislovą (1753-1755), Pridrikį (1767 III 15-1830 IV 30), Adolfą (1765-1767) ir vieną mirusį 1755 m.; dvi seseris: Joaną Karaliną (mirusią a. 1790), ištekėjusią už Gustavo Vilhelmo Heikingo (Heykingo), ir Elizę, ištekėjusią už Jokūbo Adomo Branerio (Branner).

1757 m. karo metu motina su vaikais pabėgo į Karaliaučių, o tuo pačiu laiku tėvas su savo eskadronu dalyvavo kare.

Ligi 15 metų amžiaus Bačko mokėsi namie, paskiau stojo į Karaliaučiaus Collegium Fridericianum. Šią mokyklą baigęs, kurį laiką dirbo Karaliaučiaus Kantero knygyne. 1772 m. nustojo regėjimo viena akimi. 1771-1775 m. Karaliaučiaus universitete studijavo teisę, paskiau persimetė į mediciną, tuo pačiu laiku labiausiai domėdamasis filosofija, paišyba, tapyba, muzika, poezija. 1775 m. sunkiai susirgęs, nustojo regėjimo ir antra akimi. 1776 II tėvui apmokėjus jo Karaliaučiaus skolas, jis nuvyko pas tėvą į Stablaukius ir čia kurį laiką buvo gydytojas. 1781 m. tėvui Stablaukius pardavus, Bačko grįžo į Karaliaučių. Jau būdamas visai aklas, jis čia 1782 m. mokėsi lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai, savo pagrindinėmis studijomis pasirinkęs Prūsijos istoriją. Išsilaikydavo iš laiky-

mo pensionato jauniems žmonėms ir skaitymo bibliotekos, rašymo, ypač romanų — iš pradžių pedagoginio pamokomojo turinio, paskiau riterių istorijų, taip pat iš istorinių darbų. Jo „Handbuch der Geschichte Preussens" davė jam 700 talerių. Gaudavo jis ir valstybinę pašalpą — 1000 talerių metams. 1787 m. po tam tikros kovos, kada jo, kataliko, nenorėta į universitetą įleisti, jis vis dėlto gavo leidimą skaityti paskaitas universitete. 1792 V 14 jis vedė Mantautaitę, iš kurios turėjo 7 vaikus; jam rašant savo atsiminimus, visi jie dar tebebuvo gyvi. Vėliau Prūsijos karalius jam dovanojo dvarą prie Gollubo, vak. Prūsijoje. Jis šį tuojau pardavė už 10.000 talerių, o iš gaunamų už juos procentų išsilaikydavo. 1799 m. jis buvo paskirtas istorijos profesorium artilerijos akademijoje ir divizijos mokykloje Karaliaučiuje. Nuo 1816 m. jis buvo aklųjų instituto vedėjas. Mirė Karaliaučiuje 1823 III 27.

Jo vaikai: Liudvikas Zigmantas Ferdinandas (1793 IV 11-1873 X 7) leitenantas, vedęs Leopoldiną Zaluskaitę; Ferdinandas Pridrikis Adolfas (1794 VIII 15-1870 II 6), majoras; Agnė Joana Šarlotė Juozefina (1796 V 19-1887 IV 13), pulkininko Augusto de la Chevallerie žmona; Emilija Dorotėja Pranciška Elzbieta (g. 1797 VIII 18); Eleonora Albertina Pridrika Amelija (g. 1799 IV 23), ištekėjusi už Liudviko Kvicovo (Quitzow); Gustavas Karolis Vilhelmas Adolfas (g. 1800 VI 9), advokatas, iškeliavęs į Ameriką; Friderika (1802 VI 30-1869 XI 8), pirmą kartą ištekėjusi už Jurgio Pridrikio Miulerio (Mueller), antrą kartą už Ebelio.

**Raštai.** 1) Die Reue, ein Trauerspiel in fuenf Aufzuegen. Koenigsberg 1780 p.66.

Atskiras atmušas iš Das preussische Tempe I p.75-141.

2) Das preussische Tempe, herausgegeben von Baczko. Koenigsberg 1780 m. 850p., 1781 m. 836p. 1780 m. Das preussische Tempe Bačko išspausdino *trijų lietuviškų dainų tekstą.*

3) Von einigen in Preussen gefundenen roemischen Meunzen — Das preussische Tempe 1780 p.6-11.

4) Nachricht von polnischen Schriftstellern ueber die preussische Geschichte — Preuss. Tempe 1781 p.831-834.

5) Der Versuch einer preussischen Theatergeschichte — Literatur und Theater Zeitung 1782 p.769-777.

6) Preussisches Magazin zum Unterricht und Vergnuegen. Herausgegeben durch Ludwig von Baczko. 1. Heft, Koenigsberg 1783 m. 204p.

Pagal Pisanskį, antras sąsiuvinis išėjo kaip Preuss. Tempe tęsinys.

7) Die akademische Freude, eine Geschichte in Briefen. Koenigsberg-Leipzig 1783 m. 224p.

Atskiras atmušas iš Preuss. Tempe I p.462-484, 487-498, 673-692.

8) Ueber die Naturgeschichte Preussens — Preussisches Magazin 2 1783 p.24-36.

9) Ueber die Ursache zur Verbrennung der preussischen Chroniken — Preussisches Magazin 2 1783 p.165-166.

10) Etwas ueber Ulrichs v. Jungingen Charakter und Betragen — Preussisches Magazin 2 1783 p.120-129.

11) Ueber die eigentliche Ursache des preussischen Bundes, Abfalls und 13-jaehrigen Krieges — Prussisches Magazin 2 1783 p.98-106.

12) Ueber den Namen Hela — Preussisches Magazin I 1783 p.49-52.

13) Handbuch der Geschichte und Erdbeschreibung Preussens, Dessau 1784 1-2 B, 482p.

Naujas leidimas: Grundriss einer Geschichte, Erdbeschreibung Preussens. 1804.

14) *(Buvo vienas G. C. S. Hennigo Preussisches Woerterbuch 1785 bendradarbių)*.

15) Karl von Adlerfeld oder Gespraeche ueber das menschliche Glueck. Elbing 1787 m. 107p.

J. Sembritzkis mano, kad tai buvęs jau antrasis leidimas.

16) Kleine Biographien und Zuege aus dem Leben grosser, wenig bekannter Menschen. Berlin 1787 m. 126p.

17) Versuch einer Geschichte und Beschreibung der Stadt Koenigsberg, Koenigsberg 1787-1790, 7 sąsiuviniai, 690p.

Pagal J. Sembritzkį, 680p. Antras, visai perdirbtas leidimas, be rašytojų ir menininkų sąrašo, pasirodė Karaliaučiuje 1804 m.

18) Mueller, der Menschen Verraechter und seine fuenf Tochter. Koenigsberg 1788.

19) Abentheuer eines Maurers zur Warnung fuer Geweihte und Profane, Berlin 1788 m. 100p.

J. Sembritzkis leidimo vietą nurodo Liepoją (Libau).

20) Leben und Leiden meines Vaters Jonathan Eiche, von Banjamin Eiche, Kaufmann und Maetzenbraeuer zu Tilse in Preussen, Koenigsberg 1790.

21) Conrad Letzkau, Buergermeister zu Danzig. Ein vaterlaendisches Trauerspiel in 5 Aufzuegen. Koenigsberg 1791 m. 96p.

Vardu Letzkaus Tod, ein Trauerspiel buvo spausdinta žurnale Preussische Monatsschrift II 1789 p.20-51. Kitas leidimas tais pačiais 1791 m., nenurodant spausdinimo vietos, 113p.

22) *(G. Ostermeyer Neue Littauische Grammatik 1791)*.

Bačkui skirtam prakalbos laiške Ostermejeris mini jį vienu savo bendradarbių.

23) Annalen des Koenigreichs Preussen. Koenigsberg 1792-1793.

Leido Bačko kartu su prof. T. H. A. Schmalzu.

24) Ueber den Nationalcharakter der alten Preussen — Annalen d.K.P. 1792 III p.119-126.

25) Probe eines Verzeichnisses d. wichtigsten Urkunden zur Erlaeuterung d. preussischen Geschichte und d. preussischen Rechts — Annalen d. K.P. 1792 II p.107-112.

26) Von einigen in dem adligen Gute Gross-Waldek gefundenen Alterthuemern Pr. Eylands — Annalen d.K.P. 1792 p.115-118.

27) Geschichte und Topographie der Stadt Domnau — Annalen d.K.P. II p.65-78.

28) Geschichte Preussens, Koenigsberg I 1792, II 1793, III 1794, IV 1795, V 1798, VI 1800.

29) Etwas ueber den Abgott Curcho — Annalen d.K.P. 1793 IV p.13-15.

30) Etwas zur Erlaeuterung des Samlaendischen Privilegiums — Annalem d.K.P. 1793 IV p.147-149.

31) Nachricht von d. Collectansen des Fritz (L. David) — Annalen d. K.P. 1793 IV p.15-16.

32) Vertheidigung des Hochmeisters Heinrich von Plauen — Annalen d.K.P. 1793 II p.98-106.

33) Die geheimen Obern d. preussischen Bundes 1440 — Annalen d.K.P. 1793 IV 88-92.

34) Der Ehrentisch, oder Erzaehlungen aus den Ritterzeiten, Koenigsberg 1793, 2 tomai.

Pagal Sembritzkį, pasirodė 1783-1795 m.

35) An Bendas Grabe b.v. (1793), 1 lapas.

36) Unparteyische Untersuchung ueber die Folgen der Franzoesischen Revoliution auf das uebrige Europa von A.v.K., Thorn 1794.

Leidėjas tyčia pastatė raides A.v.K., kad kiti manytų, jog tai Augusto Kotzebue darbas.

37) Operetten, Koenigsberg XVI, 71, 95, 84p.

Rinaldo und Alcina, eine komische Oper in drei Aufzuegen. Die Kantons Revision, eine komische Oper in drei Aufzuegen. Die Singschule oder drei Heirathen an einem Tage, eine komische Oper in drei Aufzuegen.

38) Der Geist Erichs von Sickengen, sein Herumwandeln und seine Erloesung, Koenigsberg 1795 m. 222p.

Tais pačiais metais pasirodė Karaliaučiuje ir kitas leidimas, 274p.

39) Hans von Boysen, Haupt und geheimer des preussischen Bundes. Dialogisierte Rittergeschichte aus dem 15. Jahrhundert, Thorn 1795, 1-2 d.

Antras leidimas pasirodė Mainze 1803 m. 272p.

40) Leben und Abenteuer Wilhelm Walthers, eines Emigranten, Koenigsberg 1795.

41) Materialien zur Biographie des Kgl. Preuss. Kabinets-Ministers Grafen von Herzberg, Koenigsberg 1795.

42) Wochenblatt fuer den Buerger und Landmann, Koenigsberg 1795-1796.

43) *Witold Grossfuerst von Lithauen.* Geistesgeschichte vom Varfasser des Hans von Boysen. Altona 1786-1796, 1-2 dalys.

Antras leidimas pasirodė Hamburge 1804.

44) Folgen einer akademischen Maedchenerziehung mitunter einige Geniestreiche. Kein paedagogisches Roman, 1796 m. 156p.

Pagal J. Sembritzkį, Libau 1786.

45) Kleine Schriften aus dem Gebiete der Geschichte und Staatswissenschaft, Leipzig 1797-1797, 2 tomai.

46) Das laendliche Familienfest. Ein Prolog zur Feyer der Huldigung, Koenigsberg 1798, 8 lapai.

47) *Manke's* Wanderung durch Preussen, Hamburg 1800 1 t. 3 lapai, 236p., 2 t. 2 lapai, II, 210p.

I tome p.199-203 Bačkaus pateiktos *dvi lietuviškos dainos.* II tomas — Reise durch einen Theil Preussens — buvo visas parašytas Bačkaus.

48) Beitrag zur Erklaerung alter Kuntswerke — Wieland's Teutsche Merkur 1800 VIII 7 p.310.

49) Legenden, Volkssagen, Gespenster und Zaubergeschichten, b.v. ir m. (a. 1800) 272p.

Antras leidimas pasirodė Hallėje 1815-1818 m. 3 tomais.

50) Theodor Hardenberg oder die Folgen der Erziehung, Koenigsberg 1802, 3 tomai, 262, 302, 312p.

Knygoje autorius nebuvo nurodytas.

51) Etwas zur allgemeinen Beherzigung ueber Assuranzen gegen Feuergefahr, die Phoenixgesellschaft, die jetzhaeufigen Feuerbruenste und die moegliche Verkleinerung der Nachtheile, Koenigsberg 1803 m. 32p.

52) Lehrbuch der preussischen Geschichte zum Gebrauch der Schulen, Koenigsberg 1803 m. X, 124p.

53) Lehrbuch der Welt — und Menschen Geschichte zum Gebrauch der Schulen. Koenigsberg 1803, 1-2t.

54) Grundriss einer Geschichte, Erdbeschreibung und Statistik alter Provinzen des preussischen Staats, Koenigsberg 1804 m. 174p.

55) Erzaehlungen zur Befoerderung guter Gefuehle und stiller Tugenden, Koenigsberg 1804 m. VI. 260p.

Naujas, visai perdirbtas leidimas pasirodė Karaliaučiuje 1818 m. VI, 260p.

56) Der Kloster zu Vallombrosa, Koenigsberg 1805-1806, 2 tomai.

Antras tomas pavadintas Geschichte des Doctor Odoardo.

57) Hausbedarf aus der allgemeinen Geschichte neuerer Zeit 6-9 1806-1810.

58) Gerhardt von Maltbergh, Hochmeister des deutschen Ordens, Koenigsberg 1806 m. 24p.

59) Geschichte des achtzenhnten Jahrhunderts, Halle 1806, 1-4.

60) Geschichte des Doctor Odoards und der Familie Zapari, Koenigsberg 1806 m. XIV, 268p.

61) Ueber mich selbst und meine Ungluecksgefaerten die Blinden, Leipzig 1807 m. VIII, 247p.

62) Ueber die Zeitumstaende, unter denen zwei Mitglieder unsers Koeniglichen Hauses, Koenig Friedrich der Erste und gegenwaertig die Koenigliche Preussische Prinzessin, hier zu Koenigsberg geboren werden. Koenigsberg 1808 m. 13p.

63) Geschichte der franzoesischen Revolution, Halle 1808-1810, 2 tomai, 272, 404p.

64) Die Mennoniten. Familiengemaelde in 3 Aufzuegen, Koenigsberg 1909 m. XIV, 84p.

— 65) Einige historische Angaben in betreff des Juden. Mit Anmerkungen von *J. Wesel*, Brieg (1810), 22p.
Atskiras atmušas iš Preuss. Hausfreund 1809.

66) Nachtviolen, Halle 1810-1813, 2 tomai.
Naujas leidimas pasirodė Leipzige 1811, 285p.

67) Thomas Muenzer, dessen Character und Schicksale, Halle 1812 m. 99p.

68) Historische Unterhaltung fuer gebildete Leser, Halle 1812 m. VII, 312p.
Naujas leidimas pasirodė Halléje 1826 m. XII, 312p.

69) Gesaenge durch die Zeitumstaende veranlasst, Koenigsberg 1813 m. 16p.

70) Ueber die unglueckliche Verhaeltnisse der Grundeigenthuemer und Geldeigenthuemer Ostpreussens, Koenigsberg 1814 m. 78p.

71) Russland und Frankreich. Eine historische Vergleichung, Deutschland (Halle ?) 1814 m. 172p.

72) Wodurch entstanden Ostpreussens Leiden und was berechtig uns ihre Linderung zu hoffen ? Koenigsberg 1814 m. 88p.

73) Denkschrift auf Johann Michael Hamann, Direktor des altstaedtischen Gymnasiums zu Koenigsberg, 1814.
Išspausdinta prie Kleine Schriften von J. M. Hamann.

74) Galeazo Visconti oder Liebe und Edelmuth, Halle 1815 m. 15, 308p.

75) Denkschrift auf Friedrich Leopold Reichsfreiherrn v. Schroetter, Koenigsberg 1815 m. 16p.

76) Die Familie Eisenberg oder die Greuel des Krieges, Halle 1815 m. 15, 308p.

77) Ostpreussens Leiden und Opfer. Ein Beitrag zur Geschichte dieser Provinz waehrend der Jahren 1807, 1812 und 1813, Koenigsberg 1815 m. 30p.

78) Bei dem Tode des commandirenden Generals in Preussen (Herrn Grafen Buelow von Dennewitz, (1816) 1 lapas.

79) Ueber d. verminderte Fruchtbarkeit in Preussen. Beitraege zur Kunde Preussens. I 1818 p.157-163.

80) Denkschrift auf den Hofrath und Ober-Secretair Matthias Balthasar Nicolovius, 1818 m. 28p.

81) Begebenheiten d. Hauptmanns v. Falkenhayn auf Perscheln in den Tagen der Schlacht bei Pr. Eylau. Beitraege zur Kunde Preussens 2 1819 p.177-193.

82) Die Haushaltungskunst oder Unterricht fuer Hausvater und Hausmutter, Koenigsberg 1819 m. X, 390p.

83) Ueber die militaerischen Kenntnisse d. Margrafen Albrecht. Beitraege zur Kunde Preussens 3 1820 p.347-352.

84) Ueber den Charakter d. deutschen Ordens — Beitraege zur Kunde Preussens 3 1820 p.299-313.

85) Ueber d. Verfassung d. Bisthums Ermland — Beitraege zur Kunde Preussens 3 1820 p.361-419.

86) Nachrichten von einer noch unbekannten Preussischen Chronik — Beitraege zur Kunde Preussens 3 1820 p.78-80, 5 1822 p.359-360.

87) Anfangsgruende der mathematischen und physischen Geographie fuer Buerger - und Militaer Schulen, Koenigsberg (1820) m. VI, 49p.

88) Geschichte Paolo Pennalose eines Klosterbruders oder muss eine ewige Vergeltung rein, Leipzig 1821 m. 260p.

Antras leidimas pasirodė Leipzige 1823.

89) Reise von Posen durch Polen und Russland bis an das Meer von Assow. Von Ferdinand v. Baczko. Herausgegeben von seinem Vater. Leipzig 1821 m. VIII, 192p.

Antras leidimas pasirodė 1824 m. XVI, 192p.

90) Denkschrift auf den Oberforstmeister Friedrich Ernst Jester, Koenigsberg 1822 m. 23p.

91) Bodo und Laura, oder die drei Perlenschnuere, Halle 1822 m. 244p.

92) Louisson, die Raethselhafte Ernestine. Die vermauerte Pforte I 1822 408p., II 1823 m. 412p.

93) Erzaehlungen, Halle 1822, 2 tomai.

(Loisson, die Raetselhafte Ernestine. Die vermauerte Pforte. II Der Ring. Die Ahnungsvermoegen. Der Kassendefect. Holz. Rachsucht und Liebe).

94) Geschichte meines Leben von Ludwig von Baczko I 1824 m. 283p., II — 255p., III — 312p.

Prie pirmo tomo pridėtas autoriaus atvaizdas.

95) Versuch einer Geschichte der Dichtkunst in Preussen — Beitraege zur Kunde Preussens 1824 p.71-88, 151-168.

96) Poetische Versuche eines Blinden, Koenigsberg 1824 m. XVIII, 214p.

97) Christian Redlich oder Freund jedes Nuetzlichen und Guten. Ein Volksbuch, Berlin 1828.

Antras leidimas pasirodė Berlyne 1831 m. V, 140p.

98) Nachtblumen. Ein Nachlass, Leipzig 1832 m. IV, 312p.

99) Volkslieder bei Gelegenheit der Huldigung Friedrich Wilhelm III zu Koenigsberg im Preussen am 10 Sept. 1840 von Ludwig v. Baczko und Friedrich v. Wichert, Koenigsberg, 4 lapai.

100) Das alte Schloss des deutschen Ordens in Marienburg — Neue Preussische Provinzial Blaetter 1851 XI p.373-375.

Parašyta dar 1815 m.

**Dokumentai.** 1) 1786 XI 4 Karaliaučiaus universiteto filosofijos fakulteto (Krauso) raštas Bačkui dėl jo paskaitų.

Išspausdino L. v. Baczko Geschichte meines Lebens II 1824 p.244-247.

2) 1786 XI 15 Prūsijos vyriausybės raštas, leidžiąs Bačkui priimti magistro laipsnį ir skaityti universitete paskaitas.

Išsp. *Baczko* l.c.p. 248.

3) 1787 III 5 karaliaus raštas Bačkui, kad jis turįs pasitenkinti teise skaityti gamtos ir Prusijos istoriją, technologiją ir prekybos mokslą, nes įtraukti jo paskaitas į universiteto katalogą neleidžiąs, kaip katalikui, universiteto statutas.

Išsp. *Baczko* l.c.p. 249.

4) 1787 III 26 valdžios pranešimas Bačkui, kad jo paskaitos negalinčios būti paskelbtos universiteto kataloge.

Išsp. *Baczko* l.c.p. 250.

5) 1787 VI 11 karaliaus Pridriko Vilhelmo raštas universiteto senatui, reikalaująs pasiaiškinti, kodėl Bačkaus paskaitos nesančios įtrauktos į universiteto katalogą.

Išsp. *Baczko* l.c.p. 251-252.

6) 1787 VIII 20 karaliaus pranešimas Bačkui, kad jo prašymas įtraukti į katalogą jo paskaitas esąs atmestas.

Išsp. *Baczko* l.c.p. 255.

7) 1791 X 30 G. Ostermejerio laiškas Bačkui.

Išsp. *G. Ostermejer* Neue Littauische Grammatik 1791 p.III-IV.

8) 1807 X 19 ištrauka iš Karaliaučiaus universiteto protokolo, kur Grantpontui, nors jis ir katalikas, leista būti profesorium.

Išsp. *Baczko* l.c.p. 253-254.

9) 1815 IX 27 L. Bačkaus laiškas iš Karaliaučiaus Leipziger Literatur Zeitung redaktoriui apie Prūsijos ekonominę buitį.

Išsp. *S. (Seraphim)* Altpr. Monatsschrift LII 1916 p.411-413.

**Literatūra.** *Goldbeck* Literarische Nachrichten von Preussen 1783 II p.2.

*J. S. Fest* Beitraege zur Beruhigung und Aufklaerung ueber diejenigen Dinge, die dem Menschen unangenehm sind oder sein koennen und zur naehern Kenntniss der leidenden Menschheit I 1789 p.560-623, IV 1795, p.540-560 (Bačkaus autobiografija).

*L. Baczko* Ueber mich selbst und meine Ungluecksgefaehrten die Blinden 1807 m. VIII, 247p.

*J. G. Meusel - G. Ch. Hamberger* Das gelehrte Teutschland I B. 1796 p.116-118, IX 1800 p.403, 1801 (Nachtraege) p.45-46, XIII (I) 1808 p.52-53, XVII (V) 1820 p.69-70, XXII (X.B.1 L.) 1829 p.99-100.

*A. Hagen* Ueber das Wesen der litthauischen Volkslieder — Neue Preussische Provinzial Blaetter II 1846 p.266.

*H. Prutz* Die Koenigliche Albertus Universitaet zu Koenigsberg i. Pr. im neunzehnten Jahrhundert 1894 p.183.

*G. Ch. Pisanski* Entwurf einer preussischen Literaergeschichte [2]1886 p.646, 674, 676.

*K. A. Maczkowski* Taufschein d. preussishcen Geschichtschreibers L. v. Baczko — Mitteilungen d. Liter. Gesellschaft Masovia VIII 1902 p.222 (g. 1753 IX 18).

*J. Sembriztki* Die ostpreussische Dichtung 1770-1800 — Altpr. Monatsschrift XLV 1908 p.287-302, 434.

(") Nachtraege zur „Ostpreussische Dichtung" — Altpr. Monatsschrift XLVIII 1911 p.508-513.

A. *Seraphim* Handschriften-Katalog der Stadtbibliothek Koenigsberg 1909 p.310.

(") *S.* — Ein Brief L. v. Baczkos (1815) — Altpr. Monatsschrift LII 1916 p.411-413.

*E. Carsten* — Altpr. Monatschrift XLVIII 1911 p.44, 45.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.50-51, 103.

(") Bačko — Lietuviškoji Enciklopedija II 1933 p.629; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.33.

*J. Gallandi* Altpreussisches Adelslexikon — Prussia 1918 H.28 p.247-248.

*E. Maschke* Johannes Voigt als Geschichtsschreiber Altpreussens — Altpreussische Forschungen V 1928 p.113-134.

Deutscher Gesamtkatalog IX 1936 p.408-412.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.41.

*J. Balys* Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.210.

## 73. Petras Rapolas Alekna (Aleknavičius)

**Biografija.** Savo pavardę sulenkinta forma rašė Olechnowicz. Gimė apie 1754 m. (1798 IV 2 turėjo 44 metus) Vilniaus vyskupijoje, greičiausia, Užnemunėje, kuri tuo laiku priklausė Vilniaus vyskupijai, nes Vygrių (vėlesnioji Seinų) vyskupija buvo įsteigta tiktai po 40 metų. 1786 m. stojo į dominikonų vienuolyną. Ligi 1797 m. buvo vikaru Seinuose, nuo 1798 m. Punske. 1804 m. vokiečių okupacinei valdžiai uždarius Seinų dominikonų vienuolyną, buvo paskirtas Slavikų klebono Čepulio vikaru, o šiam mirus, jo vieton buvo paskirtas Slavikų parapijos administratorium. (Direktoriumai jį 1818 m. vadina commendarius, 1822 m. curatus). Rašė eilėraščius, mėgdavo įvairius rankų darbus, kiek ir skulptūra vertėsi: senajame Slavikų vikariate buvo jo darbo galvos. Mirė Slavikuose 1827 m. (vysk. P. Būčys taria jį mirus 1835 m.). Polujanskis neteisingai nurodo, kad A. tik 1840 m. buvęs paskirtas Slavikų klebonu.

**Raštai.** 1) (Aleknai buvo priskiriama daina apie Gelgudą, bet kadangi ji galėjo būti parašyta ne anksčiau kaip 1831 m. sukilimo metu, o Alekna mirė 1827 m., tai jos parašyti jis negalėjo. *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.231 taria, kad čia buvusi supainiota daina apie Gelgudą su daina apie Medekšą, kurioje aprašoma jaunojo Teodoro Medekšos mirtis 1769 m. Baro konfederacijos metu. Pati daina galėjusi būti parašyta ir vėliau, iš pasakojimų, kada daug vėliau Medekšai buvo pastatytas paminklas Žeimiuose).

Dainą apie Medekšą išspausdino *J. Basanavičius* Ožkabalių dainose I 1902 p.156-157 (N CLXXXI) ir *Mykolas Biržiška* Dainų atsiminimuose iš Lietuvos istorijos I 1920 p.71-73. Ten pat p.73-74 M. Biržiška pateikia ir dainą apie Gelgudą.

2) Daynas arba Dayniuszkas, 1824.

*K. Nezabitauskis-Zabitis* savo 1824 m. „Surinkimo" pabaigoje rašo, kad V. Valmiko rūpesčiu spausdinamos „Daynas arba Dayniuszkas Rapolo Olechnowicziaus ir A. Draždausko". Tačiau jos nebuvo išspausdintos, nes Vilniaus lenkiškoji cenzūra prikibo prie kai kurių Strazdo eilėraščių, dėl kurių neleido ir visos knygutės spausdinti. Kadangi, atrodo, kad viena knygutė turėjo apimti ir Strazdo ir Aleknos eilėraščius, tai, matyti, kartu neleista spausdinti ir Aleknos eilėraščių, nors pačiame susirašinėjime dėl tos knygutės leidimo Aleknos pavardė visai neminima, tik kalbama apie vieną

Strazdą. Rankraštis neišliko, ir dabartiniu metu nėra žinios, kokie Aleknos eilėraščiai ten buvo įdėti.

3) (Galimas daiktas, kad Alekna parašė 1809 m. eilėraštį „Lenkas sutikias Lietuwnika aynanti ing Maryampola ant seymiko sweykino ji tais žodžiais: Szczesliwas esi Lietuwnikia, sawo žiamies miłasnikia" (iš viso 35 eilutės).

Šis eilėraštis buvo išlikęs tarp Marijampolės marijonų vienuolyno raštų; visą jo tekstą pakartojo *J. Totoraitis* Marijampolės vienuolynas 1924 p.28-30.

4) (Kun. Pranas Augustaitis I buvo suradęs 1774 m. dominikonų rubricelės egzempliorių, kurio tušti lapai buvę R. Aleknos panaudoti lenkų kalba parašytiems jo originaliems eilėraščiams — sakmėms įrašyti).

5) (*Mykolas Biržiška* Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu (Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1933 p.230 pastaba) spėja, ar ne Alekna bus parašęs eilėraštį „Ant pievelio arklelis, balnas ant arklelio", kurį *K. Bžozovskis* Pieśni 1849 m. p.49 ir 126 neteisingai priskiria A. Strazdui, nes Strazdo dainos tuo laiku Užnemunėje nebuvo dainuojamos, o Bžozovskis savo dainas užrašinėjo kaip tik Užnemunėje tuo laiku, kada jis 1835-1840 m. mokėsi Seinuose).

6) (Galimas daiktas, kad Alekna iš lenkų kalbos bus išvertęs Julijono Niemcewiziaus „Smertį Juozapo Poniatauskio" (Isz didziu wainu ir pleciu kruwinu), kurį pirmas išspausdino *J. Paukštis* Dajnose, isz wisur surinktose, 1889 p.527, ir *Mykolas Biržiška* Dainų atsiminimuose 1920 p.63-64, o gal to pat bus ir „Graiku Wadas" (Aleksandras Ypsilanti sedž apkaltas Munkatuos), kuris galėjo būti parašytas tarp 1821 ir 1827 m. (kada šis buvo iš kalėjimo išleistas), ir 1818 m. „Korone", kurias išspausdino *Mykolas Biržiška* Dainų atsiminimuose 1920 p.76-77 ir 108.

**Literatūra.** *K. Niezabitauskis* Surinkimas wisokiu rasztu lietuwiszku — Naujas mokslas skaytima diel mažu wayku, 1824.

*K. Brzozowski* Pieśni ludu nadniemeńskiego z okolic Aleksoty 1849 p.49, 126.

*A. Połujański* Wędrówki po gubernii Augustowskiej 1850 p.385.

*(J. Paukštys)* Dajnos isz wisur surinktos 1889 p.5-7.

*J. Kossakowski* Pamiętniki p.64 (apie T. Medekšos mirtį).

*J. Basanavičius* Ožkabalių dainos I 1902 p.156-157.

*Kun. P. A. (Pranas Augustaitis I)* Seinų diecezijos bažnyčių monografija — Vadovas N32 p.375.

*J. Totoraitis* Iš mūsų atgijimo istorijos — Ateities Spinduliai 1916 N p.37.

(") Marijampolės kunigų marijonų vienuolynas 1924 p.28-30.

(") Sūduvos Suvalkijos istorija I 1938 p.682-683.

*Mykolas Biržiška* Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.63-64, 71-74, 76-77, 109, 129-130.

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1933 p.230, pastaba prie 238 prierašo).

(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.76.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.209, 210.

*Vaclovas Biržiška* Daina apie Teodorą Medekšą iš 1769 m. ir jos spėjamas autorius kun. Rapolas Aleknavičius — Tauta ir Žodis VII 1931 p.271 (ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.23).

(") Alekna Petras Rapolas — Lietuviškoji Enciklopedija I 1932 p.215 ir IX 1941 p.1519; Aleknavičius Rapolas Petras — Lietuvių Enciklopedija I 1953, p.93.

(")Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.41.

*Wladysław Kłapkowski* Konwent dominikanów w Sejnach 1939 p.131, 135, 144, 162.

*Petras Pr. Būčys* Kunigų lietuviškumas ir bedievybė Lietuvoje — Tėvynės Sargas 1949 N1 (15) p.23.

— (b. p.) Medekšos mirtis (dainos apie Medekšą tekstas, paimtas iš seno rankraščio) — Vienybė (Brooklyn) 1921 N82 p.3.

## 74. Mykolas Ceraskis

**Biografija.** Manoma, kad tikroji jo pavardė buvusi Vaškys, kuri jau seniai jo protėvių buvusi išversta į lotynišką Ceraskį. Kiti šios šeimos nariai jau XVII a. buvo evangelikų kunigai Lietuvoje. Mykolo Ceraskio senelis, Vladislovas Ceraskis, 1700 V 1 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, čia pasirašęs „Caidanensis Lituanus". Greičiausia, jo brolis Samuelis tame pačiame universitete įsimatrikuliavo 1698 XII 31, pasirašęs „Lituanus nobilis". Vladislovas Ceraskis buvo evangelikų kunigas Lietuvoje, kaip kad ir jo sūnus Mykolas, Mykolo tėvas.

Mykolas Ceraskis sūnus gimė apie 1754 m., greičiausia, Nemunėlio Radviliškyje, nes tuo laiku jo tėvas Mykolas ten buvo evangelikų reformatų kunigu. Mykolas pradžioje, galimas daiktas, mokėsi Slucke. Nuo 1774 m. jis studijavo Berlyne, nuo 1777 m. Marburge. 1778 m. jis grįžo į Lietuvą ir kartu su kitais atnaujino reformatų mokyklą Kėdainiuose (ši mokykla 1786 m. vėl buvo uždaryta) ir pradžioje buvo tos mokyklos mokytojas. 1780 m. jis dirbo kunigu Slucke, 1781 m. Kėdainiuose, 1782 m. Zabludove, nuo 1784 m. Biržuose, kur pradžioje buvo antruoju pamokslininku, o nuo 1791 m. pirmuoju. 1811 m. buvo išrinktas Žemaičių senjoru. 1818 m. jis buvo iškėlęs Vilniaus katalikų konsistorijoje bylą A. Strazdeliui už reformatų įžeidimą eilėraštyje „Numire Palszis". Šioje byloje išliko įdomus Strazdo pasiaiškinimas, kad pavartotame jo žodyje nieko reformatus įžeidžiančio nesą. Mykolas Ceraskis mirė Biržuose 1824 m.

Mykolo sūnus Juozas studijavo Marburge, 1809 IV 29 įsimatrikuliavo Goettingeno universitete, paskiau buvo pamokslininku Biržuose ir mirė 1832 m. Šio jaunesnysis brolis Karolis gimė 1817 VII 8, 1835-1839 m. studijavo Dorpato universitete, 1841 m. gavo baigimo diplomą, paskiau buvo Slucko gimnazijos mokytoju ir mirė 1864 m. Karolio sūnus Vytautas Mykolas Enrikas, gimęs 1849 m. ir miręs 1925 m., buvo Maskvos universiteto astronomijos profesorius. Juozo sūnus Mykolas gimė 1814 VIII 6, mokėsi Kražių privatinėje mokykloje, paskiau ir Kražių gimnazijoj. 1837-1844 m. studijavo Dorpate teologiją, 1844-46 m. buvo Deltuvos, 1846-1852 m. Biržų kunigas ir mirė Koidanove 1870 m. Iš tos pačios šei-

mos buvo kilęs ir Vladislovas Ceraskis, gimęs 1843 II 13, 1872-1877 m. buvęs evangelikų kunigu Vilniuje ir miręs 1877 II 14.

**Raštai.** 1) Kozonis Padekawonies po Ataiemimuy warpu, d. 2 Mar. 1802 ...per Kunigą *Mikolą Ceraušką*, Koznodiei pirma... 1803 (Mintaujoje), 16p.

2) Seanas Katechizmas arba pamoksłey Weikialams... Drukawotas isz nauja... 1803 (Mintaujoje), 32p.

Po prakalba yra padėtas parašas: *M. Ceraušk*as. Tai yra naujas, ištaisytas 1653 m. katekizmo leidimas, pakartotas dar ir 1680 m. 1861 m. pasirodė naujas, K. Nerlicho perredaguotas, leidimas.

3) (Visai galimas daiktas, kad, 1781 m. sugrįžęs iš užsienio į Lietuvą, jis paruošė spaudai ir 1781 m. pasirodžiusius Kancionalą ir Summą su Maldomis).

**Dokumentai.** 1) 1818 IX 17 Vilniaus vyskupijos oficiolui Civinskiui Ceraskio rašytas raštas, kuriame skundžia Strazdą (Drazdauską) už reformatų įžeidimą savo eilėraščių rinkinyje.

2) 1818 X 2 Civinskio rašytas Ceraskiui raštas, kuriame jam siūlo kreiptis į Vilniaus konsistorijos teismą.

3) 1819 II 23 konsistorijai rašytas Ceraskio skundas, prie kurio buvo pridėjęs autentišką Strazdo eilėraščių knygutę ir inkriminuojamojo eilėraščio vertimą į lenkų kalbą.

4) 1819 IV 1 konsistorijai rašytas Upytės dekano kunigo Juozo Pikturnos raštas, kuriame jis praneša, kad įteikęs Strazdui konsistorijos raštą su reikalavimu pasiaiškinti dėl iškeltų jam kaltinimų.

5) 1819 IV 17 konsistorijos prezidentui rašytas Ceraskio raštas, kuriame jis prašo paskubinti atsiųsti atsakymą į iškeltus Strazdui kaltinimus.

6) 1819 V 20 Pikturnos raštas konsistorijai su pridėtu Strazdo atsakymu.

7) 1819 VI 3 Pikturnos raportas konsistorijai, kad esąs pranešęs Ceraskiui, jog, Strazdui laiku nepristačius pasiaiškinimo, jo byla būsianti perkelta į kitą skyrių.

8) 1819 VI 15 Pikturnos raportas konsistorijai, kad esąs gavęs konsistorijos reikalavimą reikalauti iš Strazdo naujos eksplikacijos.

9) 1819 VI 17 Pikturnos raportas konsistorijai, kad esąs gavęs jos grąžintą Strazdo eksplikaciją kartu su reikalavimu sumokėti 2 rublius ir 2 kapeikas pabaudos už eksplikacijos surašymą nežyminiame popieriuje, tiktai nežinąs, kaip tą reikalavimą įteikti Strazdui, nes šis neturįs jokios vietos nei nuolatinės būstinės ir dažniausiai laikąsis Ukmergės aps.

10) 1819 VII 1 Pikturnos raportas, kad jam pavykę įteikti Strazdui eksplikaciją tuo laiku, kada šis važiavęs per Kupiškį, bet pabaudos Strazdas nesumokėjęs ir nėsą galima tos sumos išreikalauti, nes Strazdas neturįs nei pareigų, nei būstinės.

11) 1819 VII 13 Pikturnos raportas konsistorijai su pridėtu Strazdo pasiaiškinimu.

12) 1819 VII 10 Subačiuje parašytas Strazdo humoristinis pasiaiškinimas.

13) 1819 VII 22 Pikturnos pranešimas, kad jis gavęs konsistorijos įsakymą Strazdui pasirinkti vietą prie kurios bažnyčios.

14) 1819 VIII 16 diecezinės spaustuvės prefekto kunigo Piotrovskio raštas, kad jis negalėjęs surasti Strazdo knygos cenzūruoto egzemplioriaus, nes šis, greičiausia, dingęs 1818 m., kada valdžia kurį laiką buvo užėmusi spaustuvės patalpas.

15) 1819 VIII 15 Pikturnos raportas, kad Strazdas pinigus sumokėjęs, bet nesą galima jo išegzaminuoti, nes nėsa žinoma, kur jis laikąsis.

16) 1819 XI 18 Obelių dekano Valentinavičiaus raportas konsistorijai su paaiškinimais Strazdo byloje.

17) 1819 VIII 11 Ukmergės dekano Žeimavičiaus raportas konsistorijai apie Strazdo išegzaminavimą.

18) 1819 IX 9 to paties dekano raportas, kad jis niekur negalįs Strazdo surasti.

19) 1790 IX 15 vyskupo Stepono Giedraičio Strazdui duotas dimisijos raštas, Strazdo pristatytas kai kuriems jo bylos klausimams aiškinti.

20) 1819 X 14 Ceraskio raštas konsistorijai, kad, jei negausiąs satisfakcijos, jis būsiąs priverstas skųstis ministrui Petrapilyje.

21) 1819 XII 29 Kupiškio dekano Smolskio raportas, kuriame jis praneša nežinąs, kur Strazdas yra.

22) 1820 III 20 Ukmergės dekano Žeimavičiaus raportas, kad jis gavęs konsistorijos nutarimą nubausti Strazdą trimis dienomis rekolekcijų, bet nežinąs, kur Strazdas yra.

23) 1820 III 28 Pikturnos raportas, kad jis pranešęs Ceraskiui konsistorijos sprendimą Strazdo byloje.

24) 1820 III 29 Ceraskio pakvitavimas, kad gavęs konsistorijos dekretą.

25) 1820 IV 29 Obelių dekano, Kamajų klebono Valentinavičiaus pažymėjimas, kad Strazdas rekolekcijas atlikęs.

26) 1820 VI 14 Kupiškio dekano Zubavičiaus raportas, kad jam paskirtas rekolekcijas Strazdas atlikęs Kamajuose.

Visi šie dokumentai išliko rankraščiais. *M. B-ka:* jie nurodomi taip pat Strazdo bylos dokumentuose.

Literatūra. *M. Vołonczewskis* Žemajtiu Wiskupiste 1848 ($^{2}$1897 p.148).

Album Academicum der Universitaet Dorpat 1867 p.154 (N3416), 168 (N3709), 321 (N7943).

*A. Hasselblatt* Album academicum Dorpaten. 1889 p.247, 270 (N2416, 3709), 583 (N7943).

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet in Koenigsberg II 1911/1912 p.213, 220.

Spis Synodów Jednoty Litewskiej — Monumenta Reformationis IV 1 1913 p.17, 19, 20, 23.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I$^{2}$ 1925 p.63.

*Vaclovas Biržiška* Ceraskiai — Lietuviškoji Enciklopedija V 1936 p. 93-94; Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.459.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.41.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.20, 22, 25.

*Goetz von Selle* Die Matrikel der Georg August Universitaet zu Goettingen (1734-1837) 1937 p.488 (N2223).

# 75. Juozapas Arnulpas Giedraitis

**Biografija.** Gimė 1754 m. birželio 29 d. Kosakovčiznoje - Giedraičiuose. Jonos ir Konstancijos Giedraičių sūnus, vienas dvynių. Jo brolis Vincentas žymią savo gyvenimo dalį gyveno kartu su Juozapu Arnulpu. Šis pradžioje mokėsi Vilniuje. 1775 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją (lenkiškoji Encyklopedya Kościelna neteisingai rašo, kad jis mokęsis Vilniaus dvasinėje seminarijoje) ir, dar jos nebaigęs, išsikėlė į Varšuvą, kur tuo laiku beveik nuolat gyveno jo tolimas giminaitis, tuomet dar Livonijos, vėliau Žemaičių vyskupas Steponas Giedraitis. Dar būdamas klierikas, gavo iš Stepono Giedraičio Livonijos kananuninko titulą. Šį titulą vyskupas labai gausiai dalijo, pats tos į rusų okupaciją patekusios vyskupijos nevaldydamas. 1781 m. Juozapas Arnulpas buvo įšventintas kunigu ir tuojau iš to paties vyskupo Stepono, kuris jau virto Žemaičių vyskupu, gavo turtingiausią Žemaitijoje Laižuvos parapiją. Dešimt metų būdamas tos parapijos klebonu, jis tačiau nei sykio nebuvo jos aplankęs, pasitenkindamas jos valdymu per administratorius, kurie jam siųsdavo visas parapijos pajamas. Vyskupui Steponui leidus, tais pačiais 1781 m. jis išvyko į Romą tariamai pagilinti savo teologinių žinių, bet, Romoje tik labai trumpai teužtrukęs, išvyko į Neapolį. Paskiau apkeliavo visą Italiją, metus gyveno Paryžiuje, aplankė dar Olandiją ir Vokietiją ir grįžo į Lietuvą, pramokęs kalbų, įsigijęs Vakarų Europos manierų, gerai susipažinęs su tų kraštų politiniu ir kultūriniu gyvenimu, bet visą tą kelionių laiką su teologija nieko bendro neturėjęs. Kiek laiko pagyvenęs Alsėdžiuose, bet ir iš ten savo Laižuvos parapijos neaplankęs, vėl išvyko į Varšuvą pas vyskupą Steponą. Vyskupui pristačius, 1786 VIII 4 Žemaičių kapitula išrinko jį vyskupijos prelatu scholastiku, nors jis ir neturėjo tai vietai užimti reikalingo teologijos mokslo laipsnio. 1788 m. mirus prelatui arkidiakonui, Smalensko nominaliniam, nes savo vyskupijos nevaldžiusiam, vyskupui Vodzinskiui, jo vietoje Žemaičių vyskupijos prelatu arkidiakonu buvo išrinktas J. A. Giedraitis. 1791 m. vyskupas Steponas davė jam šiai vietai koadjutorių dar vieną Giedraitį, Igną. 1789 m. už sėkmingą pravedimą Žemaitijoje rinkliavos kariuomenei atlyginti

Stanislovas Poniatauskis jį apdovanojo šv. Stanislovo ordinu ir kartu paskyrė vyskupo Stepono koadjutorium.

Vyskupo koadjutoriaus vietai užimti buvo būtina sąlyga turėti teologijos daktaro laipsnį, kurio jis vis nesugebėdavo gauti, nors, to laipsnio neturėdamas, jis negalėjo gauti ir patvirtinančios jį koadjutorium bulos. Būdamas teologijos daktaro egzaminams visai nepasiruošęs, jis nuo 1790 m. gruodžio mėn. nekartą kreipdavosi į Vilniaus akademijos rektorių Pačiobutą, kad tas išrūpintų akademijos sutikimą jam laikyti daktaro laipsniui egzaminus ne Vilniuje, bet specialinėje komisijoje Varšuvoje. Pagaliau, tokį leidimą gavęs, jis 1792 VI 19 tam tyčia sudarytoje komisijoje Varšuvoje tuos egzaminus lyg ir išlaikęs, egzaminų rezultatus pasiuntė į Vilnių. Tų pačių metų rugpiūčio mėn. Vilniaus akademija, tuo pranešimu pasirėmusi, pripažino jam teologijos daktaro laipsnį. Bet vis dėlto, dar to laipsnio neturėdamas, jis jau 1791 m. popiežiaus Pijaus VI buvo paskirtas Ortonozijos vyskupu in partibus infidelium ir kartu patvirtintas Žemaičių vyskupu koadjutorium. Šį paskyrimą gavęs, jis pagaliau atsisakė ir Laižuvos parapijos.

Rusams Lietuvą okupavus, pradžioje Giedraitis daugiausia gyveno prelatų arkidiakonų beneficijoje Krekenavoje, bet jau 1795 m., kartu su sufraganu Tadu Juozapu Bukota, kanauninku Mykolu Dluskiu ir Žemaičių bajorų delegacija, jis nuvyko į Petrapilį pareikšti ištikimybės Rusijos carei Kotrynai II ir pamėginti užtarti dėl 1794 m. sukilimo nukentėjusių žemaičių. Nors tuo reikalu ten nieko nepavyko laimėti, bet ta proga Giedraitis sugebėjo Petrapilyje užmegzti daug naudingų pažinčių ir surasti rėmėjų, kurių pagalba jis vėliau nekartą pasinaudodavo. Tačiau L. A. Jucevičius (O uczonych Žmudzinach) pasakojo, kad tos į Petrapilį pasiųstos komisijos pastangomis Kotryna II visus žemaičius paleidusi iš nelaisvės.

1801 m. vyskupas Steponas Giedraitis, norėdamas patirti, kaip į jį žiūrima Petrapilyje, ir nenorėdamas gyventi provincijoje, sumanė faktiškąjį vyskupijos valdymą pavesti Juozui Arnulpui Giedraičiui, pasiuntė jį į Petrapilį, dėl viso ko davęs jam savo blanko parašą tam atvejui, jei vyskupo vardu teks paduoti kokį nenumatytą iš anksto pareiškimą, o jei jam nebus leista gyventi mieste, net ir paduoti pareiškimą apie atsisakymą vyskupo pareigų. Padėjėju paėmęs buvusį prancūzų emigrantą Žemaičių kanauninką de Schlicką, Juozapas Arnulpas 1801 m. išvyko į Petrapilį, ir čia, ilgai nelaukdamas, į vyskupo Stepono pasirašytą blanką jo vardu įrašė prašymą atleisti jį iš Žemaičių vyskupo pareigų ir į jo vietą paskirti Juozapą Arnulpą. Jau 1801 VII 11 rusų caras tą „prašymą"

visą patenkino ir paskyrė vyskupu Juozapą Arnulpą. Tuojau rusų valdžia apie tai pranešė popiežiui, kuris 1802 V 13 dar prie gyvos vyskupo Stepono galvos patvirtino Juozapą Arnulpą vyskupu. (Visą tą istoriją yra aprašęs savo rankraštinėje vyskupo Juozapo Arnulpo biografijoje kun. Benediktas Smigelskis). Tuo pačiu laiku sugebėjęs įtikti carui Povilui, J. A. Giedraitis buvo caro paskirtas kartu su vyskupu Jonu Kasakauskiu komisijos Vilniaus akademijai valdyti pirmininku tol, kol ją paims jėzuitai, kuriems caras Povilas buvo pasiryžęs pavesti visą jaunuomenės auklėjimą ne tik Lietuvoje, bet iš dalies ir pačioje Rusijoje. Tačiau, Povilą nužudžius, visi tie sumanymai subyrėjo, ir pati komisija buvo panaikinta.

Vyskupas Steponas liko gyventi Alsėdžiuose, kur mirė 1803 m., nors daugelyje net oficialinių bažnytinių šaltinių jis rodomas mirusiu 1802 m., nes kitiems atrodė, kad, jei 1802 m. popiežius patvirtino Žemaičių vyskupu Juozapą Arnulpą, tai vyskupas Steponas jau prieš tai turėjęs mirti. Juozapas Arnulpas, tik paėmęs vyskupiją, konsistoriją perkėlė iš Alsėdžių į Varnius, kur ir pats apsigyveno, tuo būdu sulaužęs seną vyskupijos tradiciją, kad Žemaičių vyskupai valdo vyskupiją ne iš Varnių (Medininkų), bet iš atskiros vyskupų rezidencijos Alsėdžiuose. Jau 1802 m. jis vizitavo vyskupiją, o tos vizitacijos ji buvo labai reikalinga ne tik dėl pakitėjusios politinės padėties, rusams okupavus Lietuvą, bet ir dėl to, kad jau per keliasdešimt metų, vyskupui Steponui valdant, bet gyvenant Varšuvoje, vyskupija kaip ir nematė savo vyskupo, tad daug kur buvo ir netvarkos atsiradusios. Vėliau, ypač tais laiko tarpais, kada jis sirguliavo (kas vyskupijos viršūnėse buvo žinoma vyskupo „melancholijos" laikotarpiais), jis žymią savo vyskupo pareigų dalį, ypačiai visus klausimus, susijusius su kunigų skyrimu, kilnojimu ir atleidimu, pavesdavo savo oficiolui Bonaventūrai Gailevičiui, kas vyskupijai net buvo labai naudinga, nes pats vyskupas lengvai pasiduodavo svetimai, ypač moterų, įtakai ir buvo linkęs vesti grynai pasaulietinį gyvenimą (pvz. tuo laiku Silvestras Valiūnas vienoje savo satyroje rašė: „vyskups rėda kunigelius, o vyskupą bobos"; tai patvirtina savo atsiminimuose ir kun. T. Dobševičius). Vyskupijos ūkio reikalų vedimą į savo rankas buvo suėmęs 1805 m. jo konduktorium paskirtas Ignas Giedraitis be vyskupo sutikimo. Šis net bandė su vyskupu Juozu Arnulpu pasielgti panašiai, kaip anas su vyskupu Steponu, bet, 1812 m. palaikęs Lietuvon atėjusius prancūzus, apsiskaitė, ir, prancūzams iš Lietuvos pasitraukus, ne tik kad neužemė savo vyskupo vietos, bet buvo ištremtas į Vologdą. Nors vėliau Ignas Giedraitis sugebėjo pasiteisinti ir gauti rusų valdžios leidimą grįžti į Žemaitiją, bet prie vyskupijos turtų valdymo ir eikvojimo jis jau nebuvo prileistas.

1812 m. prancūzų kariuomenei įžengus į Lietuvą, vyskupas Juozapas Arnulpas ją entuziastingai sutiko ir net paskelbė keletą atsišaukimų, kuriuose ragino savo valdomos vyskupijos žmones palaikyti prancūzus. 1812 VII 29 jis atlaikė Telšiuose iškilmingas pamaldas Napoleono garbei, o po pamaldų su kitais prisidėjo prie konfederacijos. Pamokslą tuomet sakė bernardinas Graurogkas. Tačiau, prancūzams pabėgus ir rusų kariuomenei vėl užėmus Lietuvą, kada rusų kariuomenės vadas Paulucci pradėjo vyskupui prikaišioti, kad jis buvęs neištikimas tėvynei ir tikybai, šis jam atvirai atrėžė, kad „pravoslavija ne jo tikyba ir Rusija ne jo tėvynė", ir tuo drąsiu atsakymu taip šiam rusiškam vokiečiui patiko, kad šis net nevedė dėl tų atsišaukimų tardymo. Šie atsišaukimai paskiau buvo vyskupo paliepimu šalinami iš visų bažnyčių „Liber processuum". Laimėjęs Pauluccio palankumą, jis ta pačia proga užtarė ir daugelį prancūzus palaikiusių kunigų, kurie irgi nebuvo nubausti. Tik sąmoningai, norėdamas juo nusikratyti, neužtarė vieno Igno Giedraičio.

Tačiau nuo to laiko vis dažniau jis apsirgdavo savo „melancholija", kada jis ištisiems mėnesiams atsiskirdavo nuo žmonių ir visai apleisdavo savo vyskupo pareigas, tik tuo metu pasinerdamas į literatūrinius darbus. (1827-1838 m. jo namų gydytoju buvo Jurgis Janovskis, prieštai nuo 1824 m. Povilas Janovickas). 1814 m. vyskupas vizitavo Rygą, iš ten išvyko į Petrapilį, tikėdamasis gauti leidimą nuvykti į Romą, kad įteiktų popiežiui pranešimą apie savo valdomos vyskupijos padėtį, bet valdžia jam nedavė leidimo važiuoti. Savo buvimo Petrapilyje laiku, norėdamas laimėti vietos aukštuomenės, kuri buvo užsidegusi Biblijos platinimo idėja, palankumą, jis stojo nariu (juo buvo 1813-16) faktiškai protestantų Biblijos draugijos ir paaukojo Biblijai lietuvių kalba išleisti 10.000 rublių. Jo paties paruoštas Naujo Testaemnto vertimas 1816 m. buvo išleistas formaliai Biblijos draugijos lėšomis, bet faktiškai tai buvo to paties Giedraičio „paaukoti" pinigai. Nuo 1820 m. jis kreipė didelį dėmesį į parapinių mokyklų steigimą ir keliais bendraraščiais ragino klebonus kiekvienoje parapijoje tokias mokyklas kurti.

1831 m. sukilimo metu jis vėl paskelbė lenkų kalba atsišaukimą į kunigus, ragindamas juos palaikyti sukilimą, atvirai skyrė į sukilėlių būrius kapelionus, net buvo leidęs Varniuose įtaisyti patrankų liejyklą ir tam reikalui panaudojo bažnyčios varpus. Prasidėjus vėl sukilimo malšinimui, jis vis dėlto tiesiogiai nebuvo nubaustas, nes rusų kariuomenės vadui generolui Pahlenui, pas kurį jis buvo atvežtas, jis pasirodė visiškai pasenęs ir suvaikėjęs, o Valančiaus pasakojimu, tardymo komisijai buvo duotas stambus piniginis kyšis, ir ji nusprendė, kad vyskupas dėl senatvės

(jis tuo laiku buvo jau pabaigęs 77 metus) negalėjęs suprasti, kokius raštus jis pasirašo. Jo vietoje ištrėmimu į Mohilevo guberniją buvo nubaustas jo sekretorius prelatas Juozapas Kryžanauskas. Pripažintas visai pasenusiu, nors iš tikrųjų jis dar buvo pilnų savo proto jėgų, caro Mikalojaus I įsakymu vyskupas buvo nušalintas nuo tiesioginio vyskupijos valdymo, o jo vietoje buvo pastatytas vyskupas sufraganas Simanas Giedraitis. Vyskupas Juozas Arnulpas išsikėlė į Alsėdžius ir čia gyveno visiškai atsiskyręs, bet, nors ir pasenęs, ligi pat mirties vertėsi savo mėgiamais literatūriniais darbais. Mirė Alsėdžiuose 1838 m. liepos 5/17 d., t. y. įžengęs jau į 85 metus.

**Raštai.** 1) Dvi J. A. Giedraičio „gromatos", paskelbtos žemaitiškai ir lenkiškai 1812 VII 16 ir 1812 VII 28 ryšium su Napoleono kariuomenės įžygiavimu į Lietuvą).

Šie laiškai - atsišaukimai nebuvo išspausdinti, bet buvo platinami nuorašais ir „per cursoriam", siunčiant iš parapijos į parapiją ir ten įrašant į Liber processuum, iš kurių daugumo po 1812 m. jie buvo išplėšti ir sunaikinti. *A. Janulaitis*, suradęs juos Kretingos Liber processuum, išspausdino Praeityje I t. 1930 p.362-365.

2) Naujas Istatimas Jezaus Christaus Wieszpaties musu Lietuwiszku Ležuwiu iszgulditas par *Jozapa Arnulpa Giedraiti* 1816 (Vilniuje), 12 (22) 389p.

Šios knygos buvo išspausdinti du skirtingi leidimai trimis variantais. Pirmąjį leidimą lengva iš kitų išskirti tuo, kad paskutinis puslapis yra neteisingai pažymėtas 398 vietoje 389. Jis turi du variantus: vieną, išspausdintą liuksusiniame popieriuje su paauksuotais kraštais, nedidelio egzempliorių skaičiaus ir turintį pradžioje prancūzišką prakalbą — paaukojimą carui Aleksandrui I; ir antrą be tos prakalbos ir paprastesnio popieriaus (šis ir buvo daugiausia paplitęs). Antrame leidime iš paskutiniojo puslapio buvo išimta neteisinga paginacija, ir šis puslapis liko nepaginuotas, o pirmieji nuo 1 ligi 176 puslapiai iš naujo surinkti ir atmušti, palikus daug neištaisytų korektūrinių klaidų, kurių nebuvo pirmame leidime, o prie jų prijungti nepakeisti ir neperrinkti 177-389 puslapiai, atmušti dar iš pirmojo leidimo rinkinio. Beveik visi egzemplioriai buvo į prekyvietę paleisti įrišti odiniais apdarais, kurie labai gerai apsaugojo leidinį, ir dėl to jų yra palyginti labai didelis gerai išlikusių egzempliorių skaičius. Knyga buvo masiškai platinama, ir vienas tik Zubovas buvo nusipirkęs 300 egzempliorių, kuriuos nemokamai paskleidė savo valdomų valstiečių tarpe.

Nors kiti, pvz. Valančius, šį vertimą priskirdavo ne vienam Giedraičiui, bet ir kitiems (Gailevičiui, Kazlauskiui), tačiau iš tikrųjų vertė pats Giedraitis vienas savarankiškai, tik turėjo padėjėjų rankraščiui nurašyti ir kalbai kiek lyginti (kunigus Tamošių Venslauskį ir Leoną Kazlauskį). Savo lenkiškoj prakalboj Do Czytelnika Giedraitis aiškiai pasisako pats vienas tai išvertęs. Be to, jis pats padėjo ir savo Imprimatur 1883 m. J. K. Gintila buvo

sumanęs šį leidimą pakartoti, jį naujai perredagavus. J. A. Pabrėža siūlė šį perredagavimo darbą pavesti Valančiui, jei šis nesutiktų, kunigui Mantvydui ar kunigui Leonui Kazlauskiui. Tačiau šis sumanymas nebuvo įvykdytas. Naująjį leidimą tik 1906 m. parūpino kunigas Pautienius su kunigo Staniukyno komentarais ir jį išleido Shenandoah, Pa., JAV. Jau 1821 J. S. Vateris savo knygos Die Sprache d. alten Preussen p.169-181 pateikė iš 1816 m. N. I. ištraukų. T. Dobševičiaus teigimu, Giedraitis paruošęs ir dalį Senojo Testamento vertimo, tik šis vertimas nebuvęs išspausdintas, o jo rankraštis neišliko. Savo vertimui išleisti Giedraitis buvo gavęs arkivyskupo St. Bohušo Siestrencevičiaus sutikimą (kas tačiau knygoje nepažymėta). Šis leidimas neatsirėmęs Vulgata ir išleistas tokiu pat būdu, kaip ir visi protestantiškieji ar šiaip katalikiškieji Biblijos vertimai, be komentarų, be to, iš dalies Giedraičio, o iš dalies rusų Biblijos draugijos lėšomis, jau pačioje knygoje padėtoje B. Gailevičiaus ir D. Mogėno lotyniškoje aprobatoje pasmerktas vyskupo vertimas pačių kunigų buvo nerekomenduojamas žmonėms skaityti. Bet kartais minimo fakto, kad katalikų kunigai jį iš žmonių atimdavę ir naikindavę, nebuvo; tą paneigia ir ypač didelis skaičius šios knygos egzempliorių, žmonių rankose ligi mūsų laikų išlikusių.

3) (Lenkiškas Giedraičio atsišaukimas į kunigus — sukilėlių būrių kapelionus, paskelbtas 1831 m.).

Išspausdino *E. Nowak* Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego 1932 p.183-185.

4) (Lietuviškas atsišaukimas, nukreiptas prieš 1831 m. sukilimą).

Be J. A. Giedraičio žinios ir sutikimo jo parašu išspausdintas atsišaukimas, kurį platino rusų kariuomenė ir ypač prie jos priskirti vyskupas sufraganas Simanas Giedraitis ir kun. J. K. Gintila, paskiau ypač kun. J. Rupeika. Šį atsišaukimą parašė (neaišku ar tik lenkišką tekstą ar ir lietuvišką jo vertimą) tuo laiku unijotų kunigas, Petrapilio dvasinės kolegijos narys (šios kolegijos pirmininkas buvo tuo laiku tas pats Simanas Giedraitis), vėliau, panaikinus unijotus, virtęs pravoslavų metropolitu Lietuvoje *Juozas Siemaška.*

5) Kupidonas piemeniu rubose (Kas galietum tikiety, kad weydas žmonystes...). Pyrmiaus raszi liežuwiu Italiszku *Torkwatas Tassas,* o dabar iszgulde and ležuwia Lenkiszka ir Ziematyszka Szwisey Skaystus Kunigaiksztis *Juzupas Giedraitis* Wiskups Žiemayczіu ir Kawalierius, 1809.

Matyti, šį vertimą mini Poška eiliuotame laiške Giedraičiui 1809 VIII 15. Išspausdino *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 (H.21) p. 318 ir pakartojo *Ir. Jonas (Žilius)* Liet. dainiai 1899 p.29-30.

6) (Savo neišspausdintoje J. A. Giedraičio biografijoje *B. Smigelskis* rašo, kad, jaunas būdamas, Giedraitis vertęs iš italų kalbos į žemaičių smulkesniuosius eilėraščius. Galimas daiktas, kad ir anas „Kupidonas" bus vienas tų eilėraščių. Taip pat ir *T. Dobševičius* Wspomnienia p.125 tvirtina, kad Giedraitis rašęs ir lietuviškus eilėraščius).

7) Rozprawa o języku litewskim.

Tokį Giedraičio rankraštį mini *L. A. Jucevičius* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach ir nurodo, kad jis buvęs sudėtas Poškos Baub-

lyje. Gal tą patį rankraštį turėjo galvoje ir M. Valančius Wiskupiste I p.250, rašydamas, kad 1813 m. Giedraitis „pagal linkieimą Ministra Golicyna surinka žines apej Žemajtiszka liežuwie". O gal tai buvęs tas pats, žemiau nurodytas Milkės vertimas.

8) (*K. G. Milkės* lietuvių kalbos gramatikos vertimas).

*L. Jucevičius* Wiadomości rašo, kad Giedraitis išvertęs (į lenkų kalbą?) Milkės gramatiką ir kad tas jo vertimas buvęs pasiųstas į Petrapilį, kur jis ir dingęs. O gal tai bus buvęs ne Milkės gramatikos, bet Milkės žodyno vertimas, kuriame vokiškas tekstas buvo pakeistas lenkišku. Šis rankraštis buvęs išsaugotas vienoje Poznanės bibliotekoje.

9. (Trumpas Pamokslas Apey Pasznawoima Ciesoriaus... Wilniuje 1832).

1832 X 1 Giedraitis pasiuntė Vilniaus vyskupui Klongevičiui-Klungiui žemaitišką vertimą to paties Klungio parašyto lenkiškai Katechizm mniejszy o czci Cesarza, tik nėra aišku, ar Giedraitis pats jį žemaitiškai išvertė, ar persiuntė kurio savo vyskupijos kunigo atliktą vertimą, ar, pagaliau, tik aprobavo paties Klungio atliktą vertimą).

10) (Lietuwiszkas Ewangelijas... isz Prisakima Juo Milestas Kunigayksčia Biskupa Ziemayciu drukon paduotas 1806 m. 2, 169p.).

Šis Jaknavičiaus evangelijų perdirbinys, išleistas vienu lietuvišku, be lenkiško, tekstu, daugelyje vietų įdėjus žemaitiškus sinonimus, paprastai buvo priskiriamas Giedraičiui, bet iš tikrųjų jį paruošė Dominikas Mogėnas, kitų kunigų padedamas.

**Dokumentai.** 1) 1790 XII 1 J. A. Giedraičio laiškas iš Varšuvos Vilniaus akademijos (vyriausios mokyklos) rektoriui Pačiobutui su prašymu sudaryti Varšuvoje komisiją, kurioje jis galėtų laikyti egzaminus teologijos daktaro laipsniui gauti.

2) 1790 XII 4 Pačiobutui rašytas J. A. Giedraičio laiškas, kuriame praneša negalįs atvažiuoti į Vilnių egzaminų laikyti.

3) 1790 XII 31 J. A. Giedraičio padėkos laiškas už leidimą laikyti egzaminus Varšuvos komisijoje.

4) 1792 VI 23 Pačiobutui rašytas J. A. Giedraičio laiškas, kuriame jis rašo 1792 VI 19 išlaikęs reikalingus teologijos daktaro laipsniui gauti egzaminus.

5) 1792 VIII Pačiobutui rašytas J. A. Giedraičio laiškas, prie kurio jis prideda Varšuvos egzaminų komisijos pažymėjimą apie savo išlaikytus egzaminus ir prašo per Vilniaus kleboną koadjutorių Kozielą atsiųsti jam daktaro diplomą.

6) 1792 IX 5 J. A. Giedraičio padėkos laiškas Pačiobutui už pabaigimą visų formalumų, susijusių su daktaro laipsnio gavimu.

Dokumentai 1-6 dar niekur nespausdinti.

6a) 1805 XII 15 J. Giedraičio raštas Čartoriskiui apie Žemaičių seminarijos lėšų padidinimą.

Išsp. Sbornik materialov III 1898 p.386-388.

7) 1808 III 30 iš Alsėdžių Vilniaus Universiteto rektoriui J. Sniadeckiui J. A. Giedraičio rašytas laiškas, kuriame jis praneša, kad išsiuntinėjęs vi-

siems dekanams potvarkį pristatyti žinias apie parapijų gyventojus ir mokyklas.

Neišspausdintas laiškas Krokuvos universiteto bibliotekoje.

7a) 1807 X 15 Giedraičio raštas iš Alsėdžių švietimo ministeriui Zavadovskiui seminarijos lėšų reikalu.

Išsp. Sbornik materialov III 1898 p.425-426.

8) 1809 VIII 15 eiliuotas D. Poškos atsakymas į J. A. Giedraičio laišką (atsiuntei su grometa man waykeli maži...).

Išsp. *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 1896 p.307.

9) 1811 III 19 Antano Klemento Gromatela pas Kunigayksztia Ziemayciu Jozupa Giedraytia.

Paskelbė *Mykolas Biržiška* Antanas Klementas 1910 ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938.

10) 1820 XI 4 J. A. Giedraičio bendraraštis visiems klebonams apie parapinių mokyklų steigimą.

Išsp. Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej II 1821 p.16-18.

11) 1821 III 3 kitas J. A. Giedraičio bendraraštis tuo pačiu reikalu.

Išsp. *V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.301-303.

12) 1828 II 9 J. A. Giedraičio bendraraštis statistinių žinių rinkimo reikalu.

Išsp. *V. Maciūnas* l.c.p. 299-300.

13) 1828 XI 23 J. A. Giedraičio bendraraštis visiems klebonams, kad atvykusiam iš Vilniaus į Žemaičių vyskupiją kunigui Vilmikui (Valmikui) esą uždrausta laikyti mišias.

Nespausdintas.

14) 1829 VI 12 antras J. A. Giedraičio bendraraštis statistinių žinių rinkimo reikalu.

Išsp. *V. Maciūnas* l.c.p. 300-301.

15) 1829 XII 29 J. A. Giedraičio bendraraštis rekrūtų ėmimo reikalu.

Išsp. *A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija 1923 p.47-48 (Mūsų Žinynas 1922 N7 p.111-112).

16) 1830 X 23 J. A. Giedraičio bendraraštis dėl choleros.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 48 (Mūsų Žinynas N7 p.112).

17) 1830 VI 29 (ar X 27) J. A. Giedraičio bendraraštis, paneigiąs gandus apie valstiečių laisvę.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 49.

18) 1830 XI 19 J. A. Giedraičio bendraraštis apie caro reskripto skaitymą bažnyčiose.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 50.

19) Maždaug to paties laiko J. A. Giedraičio bendraraštis apie kito caro reskripto skaitymą.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 51-52.

20) 1831 II 13 J .A. Giedraičio vardu be jo žinios parašytas bendraraštis apie sukilimo malšinimą.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 52.

21) 1831 IV 8 J. A. Giedraičio laiškas kunigui Baužinskiui, skiriant jį sukilėlių kapelionu.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 53 (Mūsų Žinynas 1922 N7 p.117).

22) 1831 IV 26 Telšių laikinosios vyriausybės raštas J. A. Giedraičiui, prašant skirti kapelionus į sukilėlių būrius.

Ištraukų duoda *E. Nowak* Rys dziejów duszpasterstwa 1932 p.149-150.

23) 1831 IV 2 (21?) J. A. Giedraičio atsišaukimas, raginąs dėtis prie sukilimo.

Ištraukų duoda *E. Nowak* l.c.p. 183-185.

24) 1831 IV 29 J. A. Giedraičio raštas, skiriant kunigą Bielskį sukilėlių kapelionu.

Išsp. *E. Nowak* l.c.p. 185.

25) 1831 V 3 Simano Giedraičio raštas ministeriui Bludovui apie tai, kad J. A. Giedraitis atvykęs pas Pahleną ir palydėjęs jį iš Telšių ligi Plungės.

Išsp. *A. Račinskij* — Russkij Archiv 1869 p.1505-1506.

26) 1831 V. Simano Giedraičio laiškas Pahlenui su J. A. Giedraičio ištikimybės priesaikos tekstu.

Išsp. *A. Račinskij* l.c.p. 1508.

27) 1831 V 5 ministerio Bludovo Simanui Giedraičiui parašytas raštas, kuriame paveda jam pranešti apie J. A. Giedraičio veiklą sukilime.

Išsp. *A. Račinskij* l.c.p. 1530.

28) 1831 V 15 J. A. Giedraičio raštas su pareikšta atgaila dėl sukilimo.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 55-56 (Mūsų Žinynas 1922 N7 p.119-120).

29) 1831 V 22 Simano Giedraičio raštas generolams Schiermanui ir Pahlenui su teigiamu J. A. Giedraičio vaidmens sukilime įvertinimu.

Išsp. *A. Račinskij* l.c.p. 1517-1521.

30) 1831 VII 22 Bludovo Simanui Giedraičiui rašytas raštas, kuriame pranešama, jog caras sutikęs J. A. Giedraitį palikti vyskupu tik su sąlyga, kad jis pasidalins valdžia su Simanu Giedraičiu.

Išsp. *A. Račinskij* l.c.p. 1526-1527.

31) 1831 VI 22 J. A. Giedraičio įsakymas paskelbti caro ukazą.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 56-57 (Mūsų Žinynas 1922 N7 p.120-121).

32) 1831 X 28 J. A. Giedraičio vardu paskelbtas bendraraštis apie kunigų atgailą dėl sukilimo.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 57 (Mūsų Žinynas 1922 N7 p.121).

33) 1831 XII 26 J. A. Giedraičio vardu paskelbtas bendraraštis apie politinius mokslus.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 60-61 (Mūsų Žinynas p.123).

34) 1831 XII 26 J. A. Giedraičio vardu paskelbtas bendraraštis dėl kunigų tardymo.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 59 (Mūsų Žinynas N7 p.123).

35) 1832 III 10 J. A. Giedraičio bendraraštis dėl tariamojo Kristaus laiško.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 48 (Mūsų Žinynas N7 p.112).

36) 1832 III 11 J. A. Giedraičio bendraraštis apie pašalinimą iš parapijų Liber processuum sukilimo dokumentų.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 61 (Mūsų Žinynas N7 p.125).

37) 1832 V 26 J. A. Giedraičio bendraraštis dekanams apie kolegijos nutarimą.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. (? *M. B-ka)*.

38) 1832 VI 27 J. A. Giedraičio bendraraštis dėl įvairių gandų.

Išsp. *A. Janulaitis* (Mūsų Žinynas 1922 N7 p.113).

39) 1832 X 1 J. A. Giedraičio laiškas iš Alsėdžių Vilniaus vyskupui Klongevičiui, siunčiant jam katekizmo apie caro garbinimą vertimą į žemaičių kalbą.

Nespausdintas.

Literatūra. — Kuryer Litewski 1812 N63 (korespondencija iš Telšių), 1819 N97.

O skołach parafialnych w dyecezyi Žmudzkiej — Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej 1821 p.16-18.

*P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.246.

*F. Wrotnowski* Zbiór pamiętników o powstaniu Litwy 1835 p.107, 138, 139.

*J. S. Vater* Die Sprache der alten Preussen 1821 p.169-181.

*F. Proniewski* Książę Jósef Arnulf Giedroyć, Biskup Žmudzki — Tygodnik Peterburski 1838 N66.

*B. Smigielski* Žycie J. A. Giedroycia 1840 (taisyta 1864 m.; rankraštis).

(") Kritika Valančiaus vyskupystės — Draugija 1911 N58-59.

*L. A. Jucewicz* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach 1841 (rankraštis).

*M. Wołonczewskis* Žemajtiu Wiskupiste I 1848 p.247-268 (²1897 p.111-119).

(") Margumynai — Ž inyčia 1901 N3 p.25.

(") (") — Tėvynės Sargas 1900 N4/5 p.16-18.

*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.360.

*J. B. (J. Bartoszewicz)* Giedroyć Jósef Arnulf — Encyklopedya Powszechna Orgelbranda X 1862.

*A. Račinskij* Perepiska Episkopa (Simona) Giedroicia — Russkij Archiv 1869 p.1505-1530.

*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przežyłem 1883 p.123-127.

*J. Koncewicz* Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.13.

*E. Volteris* Gedrojć Josif — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona VIII 1892 p.233-234.

(") Gedrojć Josif — Novyj Enciklopedičenskij Slovar' Brockhausa i Efrona XII 1913 p.825-826.

(") D. Paszkiewicz — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 (H.21) 1896 p.307, 318.

*Sz-is* Įsiminimas apie vyskupo J. A. Giedraičio Naujo Testamento kai kurias klaidas — Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga 1894 N24.

Sbornik materialov po istorii prosveščenija v Rossii III 1898 p.386-388, 390-391, 425-426.

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński 1899/1901 p.228.

*Jr. Jonas (J. Žilius)* Lietuviški Dainiai pradžios XIX šimtmečio 1899 p.29-30.

*A. Jakštas (A. Dambrauskas)* Apie lietuvių šventraščio vertimus — Žinyčia 1902 N4/5 ir Soter 1933 N1 p.7-8.

*Maironis (J. Mačiulis)* Lietuvos istorija 1906 p.228.

*Voenskij* K. Akty, dokumenty i materialy dlia istorii 1812 goda — Sbornik Russk. Istor. Obščestva t. 128 SPB 1909 p.285-287.

*J. Tumas* Kun. Simano Giedraičio laiškas — Lietuvių Tauta 1909 I 3 p.359-361.

*S. Tijūnaitis* Lietuvos atgimimas 1911 p.29.

*R-čių Jonas (J. Reitelaitis)* Švento Rašto į lietuvių kalbą vertimo istorija — Vadovas 1912 N47 p.253-254.

*J. Totoraitis* Lietuvių atgimimo paveikslai (III 2 Vysk. Giedraitis ir K. Gailevičius) — Vadovas 1912 N46 p.160-161.

*Mykolas Biržiška* Antanas Klementas — Lietuvių Tauta I 4 1910 (ir atskirai 1910 m., dar ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p. 41, 48, 50, 57, 58, 71).

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.9, 10, 12, 13, 35, 37-43 (iš Visuomenės 1910-1911) ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.191-199.

(") *M. B-ka* Bellio ir Lancasterio mokymo būdas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935 p.40.

(")*M. B-ka* Biblijų Draugijos — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935 p.827-828.

(") Mūsų raštų istorija I² 1925 p.61-63.

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.107; ²1955 p.140.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.61, 62, 63, 83, 185, 186.

*F. Specht* Grammatische Einleitung (A. Baranowski, Litauische Mundarten II 1922) p.63, 103, 191, 324, 400.

*A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija Lietuvoje 1923 p.62, 2 (iš Mūsų Žinyno 1922 N6-7).

(") 1812 m. atsišaukimai — Praeitis 1930 I p.362-365.

*D. Alseika* Lietuvių tautinė idėja istorijos šviesoje 1924 p.26.

*E. Hermann* Litauische Studien 1926 p.217.

(") Die litauische Gemeinsprache als Problem d. allg. Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellsch. d. Wiss. Phil.-hist. Klasse 1929 H.1 p.75, 76-77.

*A. Boudou* Stolica święta a Rosja I 1928 p.125.

*E. Fraenkel* Syntax der litauischen Kasus 1929 p.232.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.69-70.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.101-102.

(") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p. 821-822; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.471.

(") Giedraičiai — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1424-1426; Giedraitis Juozapas Arnulpas — Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.212, 213; Giedraitis Steponas Jonas — Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.218-219.

(") Nežinomo autoriaus satira iš XIX a. pradžios — Mūsų Senovė III 1 1940 p.113-118.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1954 p.16, 36, 48.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.41.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.133, 156-158, 186.

*Erich Hofmann* Ausdrucksverstaerkung im Balto-Slawischen 1930 p.22, 87, 99, 100, 102, 103.

*E. Nowak* Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 1932 p.149-150, 183-185.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.24, 25, 50, 126-127, 130, 165, 180.

*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.5.

*J. Stakauskas* Lietuvių kalbos kelias į Žemaičių seminariją — Tiesos Kelias 1936 N6 p.255.

*P. Jonikas* Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja — Archivum Philologicum VI 1937 p.63.

*Cz. Falkowski* Bukaty T. J. — Polski Słownik Biograficzny III 1937 p.116.

*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.47, 69, 71-73, 82, 88, 123, 137, 141, 143, 146, 149-153, 224, 298-330.

*K. Sendzikas* J. A. Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai — Mūsų Senovė II 4 1939 p.662.

*K. Gečys* Katalikiškoji Lietuva 1946 p.101.

*V. Jungfer* Litauen 1948 p.223.

# 76. Kristupas Danielius Hasenšteinas

**Biografija.** Sūnus Kristupo Ditriko Hasenšteino (Hassensteino), kuris 1741 IV 27 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Plibisca Borussus), 1752 IX 1 buvo ordinuotas adjunktu, o paskiau kunigu Nemirkiemy, Gumbinės aps., ir mirė 1797 VII 31. Motina Luizė Sofija Vilkaitė Hasenšteinienė. Vienas tėvo brolių, Jonas Samuelis Hasenšteinas g. 1706 m., 1725-1727 m. studijavo Karaliaučiaus universitete (Plibischko Prussus, Plebesco Borussus), 1727-1730 III 22 Hallės lietuvių seminare, iš kur buvo paskirtas kunigu Trempuose. Kitas tėvo brolis, Pridrikis, nuo 1748 II 19 buvo Didlaukių kunigu. Šio sūnus, irgi Pridrikis, gimė 1755 VI 21 Didlaukiuose, nuo 1780 m. buvo precentorius Kalnininkuose, nuo 1783 m. kunigas Kalnininkuose, nuo 1805 m. Katniavoje ir mirė 1813 m. (ne 1830 m., kaip sako L. Rėza). Senelis Plybiškių kunigas Jonas Hasenšteinas gimęs 1680 m., 1640 VI 15 gimusio Grigo ir Marijos Falkenau sūnus, 1640 I 14 mirusio Lauryno Hasenšteino ir Gertrūdės Kanteinšteinaitės vaikaitis.

Kristupas Danielius gimė 1756 II 13 Nemirkiemyje. Mokėsi Įsruties vidurinėje mokykloje ir 1772 X 16 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Nemmersdorfo Borussus). Nuo 1778 m. buvo precentorium Būdviečiuose, 1792 III 30 ordinuotas kunigu ir nuo tų pačių metų gegužės 17 d. (pagal Harnochą — nuo 1791 m.) buvo paskirtas Piktupėnų kunigu. Buvo vedęs Zuzaną Vilkaitę (gimusią 1765 II 4 ir mirusią 1837 VIII 29), Jurgio Kristupo Vilkio ir Kotrynos Ralės Šimelpenigaitės dukterį. Mirė Piktupėnuose 1821 m. gruodžio 17 d.

Turėjo trylika vaikų, jų tarpe sūnų Pridrikį Teofilį, dukteris — vieną, ištekėjusią už kunigo Ernesto Kemfero (gimusio 1783 II 8 ir mirusio 1850 IX 17) ir kitą, Herminą Gottvertrau (gimusią 1818 II 20 ir mirusią 1892 IV 17), 1833 XII 20 ištekėjusią už Edvardo Enriko Vilhelmo Jordano (g. 1804 VI 3 ir m. 1875 III 29), Įsruties teismo sekretoriaus.

**Raštai.** 1) Landszturmo Giesmė b.v. ir m. (Karaliaučiuje 1813) 12p. Rinkinėlyje iš viso yra įdėti trys eilėraščiai: Pasiputęsis swieto Pergaletojis; Auf auf zum Kampf fuer Vaterland (vokiškai); Eime apginkim

Tewiszke. Knygutėje autoriaus pavardė nėra padėta, tačiau likusiame Rėzos rankraštiniame palikime tos knygutės egzemplioriuje Rėzos ranka parašyta, kad tai esąs Hasenšteino darbas. Pakartojo *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.292-296 (ir Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.44-48) ir *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose II 1937 p.88, 92.

2) Nusidawimai Szwento Karawimo 1814 (Gumbinėje).

Trumpa Napoleono karų istorija. Autorius ir čia nepadėtas, bet jau *Rėza* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.173 rašo, kad tai Hasenšteino darbas.

3) Kaip Krikszcioniszka Wiera bey Baznyczia, Zmoniu pagadinta per Luteru bey kittus nobaznus Wyrus Atnaujinta, 1818 m. (Tilžėje) 164p.

Autorius pasirašė po prakalba. Pabaigoje įdėta 11 giesmių „apie Iszwalnijimą Krikszcioniszkos Bažnyczios".

4) Lietuwninkams ant Zinnes, (Tilžėje) 1818 m. 2 nž. p.

Lietuviškai ir vokiškai Hasenšteino išspausdintas lapelis, kuriame jis praneša apie savo išleistą knygutę „Kaip krikszcioniszka Wiera" (N3).

5) Pamokiniimas kaip tie, kurrie Pamirusiems prilygsta, liktinay kawotini, jeib wel pasigautu... Lietuwninkams iszgulditas 1822 m. (Tilžėje) 24p.

Oficialinių taisyklių skęstantiems gelbėti lietuviškas vertimas. Hasenšteino pavardė nėra padėta, bet A. Bezzenbergerio egzemplioriuje jo ranka pažymėta, kad tai Hasenšteino vertimas.

6) (L. Rėzai ruošiant naują Biblijos vertimą, buvo jo bendradarbis ir kurį laiką ir korektūras taisė. 1816 m. Biblijoje Rėza jo savo bendradarbių tarpe nenurodo, taigi Hasenšteinas bendradarbiavo kitame, 1824 m. leidime, tik miręs, šio pasirodymo nesusilaukęs, buvo pavaduotas sūnaus Pridrikio Teofilio).

7) (Buvo vienas L. Rėzos 1825 m. dainyno bendradarbių. Ten yra 12 jo užrašytų dainų, o gal ir daugiau. Rėza žymi šias dainas, užrašytas Piktupėnuose, taigi, greičiausia, Hasenšteino — 1, 5, 14, 15, 27, 28, 34, 48, 58, 69, 70, 75, 78, 81, 84, 85.

**Dokumentai.** 1807 VIII 3 Hasenšteino raštas apie Piktupėnų nusiaubimą.

Ištraukų duoda *Stein* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft H.19 1894 p.22.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Dainos 1825 p.2-5, 16-19, 48-53, 92-97, 120-121, 172-175, 206-207, 250-257, 272-275, 282-283, 290-293, 300-307.

(") Kurzgefasste Nachrichten von allen seit 1775 an den evangelischen Kirchen in Ostpreussen angestellten Predigern 1834 p.75, 173.

*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.361.

*Schwede* — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 5 (H17) 1892 p.470.

*Stein* Erinnerungen aus Litauen in Preussens Unglueckszeit — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 1899 (H.19 1894) p.22.

*W. Hassenstein* Hassenstein einst und jetzt 1904.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXXVII 1909 p.233.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Univesitaet II 1911/1912 p.390, 522, 526, 561, 585, 601, 610.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.39, 52.

*R. Gelhaar* Das ostpreussische evangelische Pharrhaus 1913 p.60-62.

*Jenny Kopp* Geschichte des Landkreises Tilsit 1918 p.209-210.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.68, 107.

(") Mūsų raštų istorija I[2] 1925 p.63, 117.

(") L. Rėzos Dainos II 1937 p.88, 92.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.15, 141.

*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.49.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.71.

(") K. D. Hassensteino Landszturmo Giesme 1813 m. — Tauta ir Žodis VII 1931 p.292, 296; Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.44-48.

(") Hassensteinas Kristupas Danielis — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1941 p.1109; Hasensteinas Kristupas Danielis — Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.145.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.41.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.155; II 1957 p.76, 77.

*E. Grigoleit* Die Pfarrer von Inse und Kalningken — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.40-41.

*F. Specht* Das litauische Seminar an d. Universitaet zu Halle — Archivum Philologicum V 1935 p.40.

*J. Zachau* Zur Herkunftsfrage des Geschlechtes Hassenstein in Preussen — Archiv f. Sippenforschung XVI 1939 N1 p.24-5(9).

*B. Koerner-E. Grigoleit* Deutsches Geschlechterbuch, Bd. 117, Ostpreussisches Geschlechterbuch, III 1943 p.320-321.

# 77. Karolis Gotardas Keberis

**Biografija.** Tėvas Samuelis Jokūbas Keberis 1744 VI 26 buvo ordinuotas kunigu Momėnuose, paskiau buvo Girdavos kunigu. Motina Marija Elzbieta Boltaitė. Be Karolio Gotardo, jie turėjo dar sūnus: 1767 VI 24 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete Joną Kristupą, 1777 II 5 ten pat įsimatrikuliavusį Jurgį Zigmantą, 1780 XI 21 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete Vilhelmą Teofilį (Gotlybą), kuris nuo 1791 buvo kunigu Girdavoje, nuo 1795 m. ten pat superintendentu, nuo 1802 m. superintednentu Barčiuose, kur mirė 1821 XI 18. Jis 1788 X - 1790 leido „Preussische Monatshefte", kuris ėjo Elbinge. Jo sūnus Ernestas Gotlybas nuo 1801 XI 16 buvo kunigu Albrechtsdorfe.

Karolis Gotardas Keberis gimė 1756 X 25 Girdavoje ir ten lankė vidurinę mokyklą. Ją baigęs, 1773 IV 37 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teisių fakultete (Gerdaven Borus), tačiau greitai universitetą metė ir išvyko į Rusiją privatiniu mokytoju. Po kiek laiko grįžęs į Karaliaučių, stojo dirbti privatiniu mokytoju Košūbų dvare, tarp Gumbinės ir Stalupėnų, kur tarnaudamas pramoko ir lietuviškai. 1776 m. netoli kaimynystėje, Mielkiemio parapijoje, įsikūrus kunigui Danieliui Milkei, Keberis pas jį pasitobulino lietuvių kalboje, kiek pasimokė teologijos, ir jau po kelių mėnesių galėjo ir lietuviškus pamokslus sakyti. 1779 m. vėl stojo į Karaliaučiaus universitetą, teologijos fakultetą. Universitete jis lankė ir lietuvių seminarą, o 1780 m. buvo net jo docentu.

1781 m. vėl buvo rūmų pamokslininko Schultzo kviečiamas į Lietuvą privatiniu mokytoju, bet, norėdamas tęsti studijas, atsisakė. 1781 XI 6 gavo karo kapeliono vietą juodųjų husarų pulke Galdapėje. 1782 II 25 jis buvo Berlyne ordinuotas kunigu ir nuo balandžio mėnesio šią vietą ir užėmė. Nuo 1787 II 1 buvo paskirtas Gumbinės klebonu ir šią vietą užėmė IX 22. Prieš jo paskyrimą į Gumbinę protestavo Gumbinės magistratas ir miesto seniūnai, prikalbėję vietos lietuvius protestuoti prieš tai, kad skiriamas lietuviškai nemokąs kunigas; bet po pirmojo lietuviško pamokslo jie jį pripažino tikru lietuviu. Čia jis išbuvo apie 50 metų (1787-1808 buvo ir superintendentu). Nuo 1808 m. buvo konsistorijos narys ir tuomet atsisakė nuo superintendento pareigų. Mirė Gumbinėje

1835 m. sausio 7 d. Nors Keberis išėjo į kunigus padedamas kunigo Milkės, tačiau, šio broliui K. Milkei 1806 m. išleidus savo giesmyną, Keberis griežčiausiai stojo prieš to giesmyno įneštus giesmių pakeitimus ir tuo būdu pakirto giesmyno pasisekimą; tas galiausiai privedė prie to, kad giesmynas buvo parduotas makulatūrai.

Turėjo sūnus: 1787 m. gimusį Augustą Vilhelmą, 1803 IV 30 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete ir 1809 VII 7 ordinuotą kunigu Borchartsdorfe; 1821 V 5 įsimatrikuliavusį Karolį ir 1823 X 25 įsimatrikuliavusį Gustavą Leopoldą.

**Raštai.** 1) Isz naujo perweizdetos ir pagerintos Giesmju Knygos, kurrose brangiausios senos ir naujos Giesmes suraszytos... podraug su Maldu Knygelemis. Karalauczuje (1823) 976p.

Keberio naujai perredaguotas oficialinis giesmynas, kurio tais pačiais 1832 m. pasirodė du skirtingi leidimai. Giesmyno pirmąją dalį sudarė Keberio kiek perredaguotas Berento-Šimelpenigio giesmynas, antrą Berento-Glozėrio giesmynas, trečią (Trečia Dalis Giesmju Knygu, kuriose kelios naujos Giesmes randamos) naujai pats Keberis paruošė. Iš 127 trečios dalies giesmių numerių (132 giesmių) 47 parašė Keberis, 60 paėmė iš jo nupeikto 1806 m. Milkės giesmyno, 16 iš Ostermejerio, 5 iš Šrederio ir 4 iš Lovyno. Oficialiai šis giesmynas tebuvo vartojamas ligi 1841 m., kada iš naujo jį visą perredagavo P. Kuršaitis.

1a) Anzeige, die neuen litthauischen Lieder als Anhang zum litth. Gesangbuch betreffend, Koenigsberg 1832 m. 2p.

Atskirai atmušta iš 1832 m. giesmyno.

2) (Buvo L. Rėzos bendradarbis renkant lietuviškas dainas, bet Rėzos dainyne jo pateiktų dainų nėra).

**Dokumentai.** Keberio autobiografija, parašyta 1831 IX 19.
Išspausdinta Preuss. Prov. Blaetter XIII 1838 p.413-417.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.18, 64, 70, 72.

(Keberio nekrologas su autobiografija) — Preussische Provinzial Blaetter XIII 1838 p.413-417.

*G. F. Hartung* Entgegnung u. Berichtigung — Preussische Prov. Blaetter XIX 1838 p.18-19.

*W. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Mehlkehmen — Preussische Provinzial Blaetter XV 1836 p.345.

*Th. Meier* Vergleich einiger Predigten — Sitzungsberichte Prussia 1888 p.22-23.

*R. Schwede* Zur Geschichte des litauischen Gesangbuches — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (H.16 1891) p.402-403.

*V. Gaigalaitis* Evangeliszki surinkimai Prūsų Lietuvoje 1904 p.51-52.

*E. Machholz* Reformierte in Masuren — Mitteilungen d. Literarischen Gesellschaft Masovia 1907 p.91 (seka Preussische Provinzial Blaetter 1835).

*J. Sembritzki* Die ostpreussische Dichtung 1770-1800 — Altpr. Monatsschrift XLV 1908 p.387-389 (apie Vilhelmą Gotlybą Keberį).

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.505, *528*, 543, 581, 666, 733, 743.

*A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.15.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.68, 107.

(") L. Rėzos Dainos 1825, I 1935 p.89.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.55-56.

(") Giesmynai lietuviškieji — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1449.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.41.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.122, 123.

*Lehnert* Keber Wilhelm Gottlieb — Altpreussische Biographie I 1941 p.328.

*K. Forstreuter* Ueber den Druck von litauischen Mandaten im 18. Jahrhundert — Ztschr. f. slav. Philologie XX 1950 p.397.

Keberis Karolis Gothardas — Lietuvių Enciklopedija XI 1951 p.311.

# 78. Antanas Jackus (Hiacintas) Klementas

**Biografija.** Simano ir Barboros Mantvydaitės Klementų sūnus. Mykolas Biržiška spėja, kad Klementai buvę kilimo vengrai, išsikėlę iš Vengrijos į Valuinę, o Simanas Klementas dar prieš 1755 m. buvo iš Valuinės atsikėlęs į Žemaitiją, ten vedęs ir valdęs Laumių dvarą (dabar Sedos vls., 14 km nuo Sedos). 1769 m. Simanas Klementas gavo dvaro prievaizdos vietą Antano Plioterio dvare Vorobine (12 km nuo Pinsko, rytų Lietuvoje) ir ten tais pačiais metais su visa šeima išsikėlė. Bene 1777 m. jis grįžo į Žemaitiją. 1786 m. buvo išrinktas Telšių ir Plateliu karužu (karūžu), o jo brolis Braclavo česniku. Jis turėjo sūnus Antaną Jackų ir Augustiną, buvusį lenkų kariuomenės karužą; dukteris Prancišką Kšiževičienę (Jurgio Kšiževičiaus žmoną) ir Koniušauskienę.

Antanas Jackus (Hiacintas) gimė 1756 m., greičiausia, Laumiuose, Žem. Kalvarijos parapijoje. 1767 m. gyveno pas tėvus Rietave ir iš čia kartu su jais 1769 m. išsikėlė į Vorobiną. Čia pas tėvus gyvendamas, jis kartu 1769-1776 m. lankė pijorų mokyklą Dombrovicuose, už 2 km nuo Vorobino. 1777 m. grįžęs į Žemaitiją, jis stojo tarnauti Raseinių teismo raštinės raštininku ir tais pačiais metais pradėjo dirbti Raseinių teismo advokatu. Advokatavo jis ligi 1792 m. Jau 1786 m. jis buvo išrinktas bajorų prisiekusiuoju iždo atstovu. 1792-1802 m. buvo Telšių žemės aktų teisėju. 1795 m. dirbo Telšių žemės teismo sekretorium (raštininku), 1797 m. išrinktas Lietuvos Tribunolo atstovu, kartu ir teismo raštininku. 1800-1802 m. buvo Lietuvos vyriausiojo teismo atstovu Vilniuje. 1802 IX 15 (neteisingu Brenšteino teigimu — 1792 m.) — 1809 II 2 ir 1811 IX 15-1814 XI 15 buvo Telšių žemės teismo teisėju (1809 II 2 rinkimuose buvo pralaimėjęs ir vėl buvo išrinktas 1811 m.). 1814 XI 15-1817 m. buvo renkamuoju Telšių pavieto karužu.

Apie 1789 m. vedė Uršulę Steponavičiūtę, kuri mirė 1810 m. Iš tėvų paveldėtą Laumių dvarą vėliau pardavė seseriai Pranciškai Kšiževičienei, o pats nusipirko Gotautiškės dvarą (Ščiodriškius), 9 km nuo Varnių. Turėjo sūnus: Karolį Lauryną, kuris gimė 1790 m., 1805 m. mokėsi Telšių mokyklos II klasėje, 1807 m. V klasėje ir mirė apie 1817 m.; Pilypą, kuris gimė 1794 m., 1805 m. mokėsi tos pačios mokyklos II kla-

sėje, 1807 m. IV klasėje ir mirė 1828 m., ir dukteris — Karoliną Barborą ir Pilypiną.

Antanas Jackus Klementas mirė Telšiuose 1823 m. birželio 4/16 d.

**Raštai.** 1) Donis pridera Dyjnoje wardmetu Szwisiey Skaysczziausiuy Juzapou Kunigaiykszcziuy Gidrayciuy Wiskupuy Ziemayciu... Metusi 1810 M. Morcziaus 19 d. Ligiey su rasztas eyła sudietas Par tikra ir wysu Ziemiausi tarna Alsiedusi Adtydouta 34p.

Rankraščiu išlikęs eilėraščių rinkinys, vėliau sudaręs Dziełko moje III tomo p.534-540. Čia buvo įdėti šie eilėraščiai: Donis pridera, Unt Bažnicios Katedros Vilniaus metu 1801 Paszwintintos (versta iš *Szahino)*, Poteczius isz Linkiszka raszta pirmoses Kningos Walentyna *Gurskia* unt kartos... Ziemaytiszka iszgulde, Ik neiuncios, Isz to patyis rasztynika *Gurskia* unt kar. 26. Wyjni du Isz to patyis *Gurskia* unt kartos 39, Gijsmele Isz linkiszka raszta ziemaytyszka perguldita, Atminimas, Sodžiu darba (I. Labc. ric. 2 Goielis, 3. Myszkelis, 4. Kałnelis, 5. Kłonis, 6. Upelis, 7. Iszkalbieimas par wajkiele Aynykia, 8. Pasygayleims Untis, 9. Łaksztingała, arba ne kalta gijsmele, 10. Szyinelis arba gijsmeles sodziu). Daugumą tų eilėraščių pakartojo *Mykolas Biržiška* A. Klementas 1910 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.17-82).

Donis pridera (su fotokopija): *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.253-259; Labsryts — *J. Aisčio* ir *A. Vaičiulaičio* Lietuvių poezijos antologija 1951 p.154.

2) Gromatela pas Kunigayksztia Ziemaycziu Jozupa Gidraytia, siuntunt trejopus rasztus 1811 mienesi kowa 19, arba s. Jozupa dabar usz cziesu paraszita.

70 „grabraszcziu arba niekeliu" žemaičių kalba, sudariusių eilėraščių rinkinio Dziełko III tomo dalį. Daugumą pakartojo *Mykolas Biržiška* l.c. (Iš mūsų kultūros ir t. t., II 1938).

3) Iszimti stukieła isz wysokiu iougdariu, 1809.

Eilėraščių rinkinys, sudaręs Dziełko III tomo p.620-628 (Paligijmas plikagalwi, Kas daža sawa płauka, Unt sudžiu, Paraszims unt warda darza, Prisz iougdarba, Tyms motriszkoms, kurios weyda sau malawo, Kad sena nor buti iaunu, Kad gieresniey pynigus łaykiti, Kurs gier wakaroi, Unt nepadori weyda, Aplenkt pyktos pacios, Unt to, kurs gire wakaroi dawyno, o rito meta ne dout, Unt apsyriedieima motryszku dydziu, Parsergieims kałbusi, Kurs tur žinkła unt weyda, Unt gałwos sukapotos, Unt wardu dydziuiu, o błogu numu, Unt pasiklebawoima, Unt piioks pyłwota, Sens artesnis smerties, Unt to, kurs pyrka akła arkli, Unt gaspadoriaus pyjtu szaukima, Piioniciam paszałpa, Unt apkalbietoia ir kt.).

Tų eilėraščių dalį išspausdino *Mykolas Biržiška* l.c. (Iš mūsų kultūros ir t. t. II 1938).

4) Iszgulditi isz garbintu Raszitoju Grab-raszta Žiemaytyszka, 1810.

Eilėraščių rinkinys, sudaręs Dziełko III tomo p.978-986 (Senou arklou, Senou szuniou, Jauciou arunciam, Wyłkou, Łapiey, Katiey, Zuykiou, Wo-

weriey, Tay woszkay, kuri wiłkatius iszpeneia, Peley, Kulikiuy, Kuysiou, Wanagou, Peslou, Kregzdelay, Warley, Pauksztelou, Gieguźuy, Bałandziou, Wysztay, Warnay, Joudwarniuj ir kt.).

Dalį pakartojo *M. Biržiška* l.c. (Iš mūsų kultūros ir t. t. II 1938).

5) Muna nekieła, 1810.

Eilėraščių rinkinys, sudaręs Dziełko III tomo p.987-996 (Ik numyrelaus gałwos. Ik załkoriaus, Ik neteysinga žmogaus, Ik ziegoriaus, Ik gera žmogaus, Ik rustibies, Ik szobles didzios, Ik to, kurs puykus, Ik litaus ir giedros, Ik baiora ziemayciu (1807), Prowininkou, Giditoiou, Plebonou, Kunigou, Wargamystrou, Zakrystionou, Krauleydziu wyinu akiu, Cygonou, Zidou, Poniay grisztanciay pas wira ir kt.).

Dalį pakartojo *M. Biržiška* l.c. (Iš mūsų kultūros ir t. t. II 1938). Ik szobles didžios — *J. Aistis ir A. Vaičiulaitis* l.c.p. 153; *K. Korsakas ir J. Lebedys* l.c.p. 264.

6) Dziełko moie własnoręcznie wierszem, a w małej cząstce prozą napisane i alfabetnie porządnie zregestrowane (1792-1810). 3 tomai po 1000 puslapių kiekvienas.

Apie 1900 m. šį rankraštį J. Tumas gavo iš Plungės klebono Antano Lenkevičiaus ir paskiau atidavė Lietuvių Mokslo Draugijai. Trijuose tomuose yra surašyta apie 60.000 eilučių lenkiškai parašytų eilėraščių ir prozos ir apie 1.500 lietuviškai (žemaitiškai). Žymia dalimi apima ir daugumą eilėraščių, aukščiau pažymėtų N1-5. Be jų, čia tarp kito ko įrašyti ir šie žemaitiški eilėraščiai: Anegdota prostaka po žmudzku, Piosenka žmudzka czasu rewolucyi robiona (Kławsik tu waykuti muna 1794), Gijsmele czyli piosnka žmudzka, słowem Fraszeczka (Kayri, Kayri, douk tabokos...), Piosnka žmudzka (Reykałs miletis, graži Roziela), List zabawny dla mieszaniny žmudzkiego języka do X Babiańskiego, Bilecik do X. Szymkiewicza, Dopisek žartobliwy do biletu W. Mikuckiego, Do X. Racewicza, Piosenka po žmudzku dołączona, Xiędzu Szwilpie prośba, Powinszowanie N. R. X. Szwilpie, Do W. Budryka, Do X. Szwiłpy po žmudzku, Bilet do X. Szwiłpy, Ditto prosząc na kucję, Odpis do X. Žilewicza, Do X. Szwiłpy, posyłając tabakierkę, Do X. Jurewicza, Do X. Szwiłpy, po žmudzku, Do X. Szwiłpy dziękując za požyczkę, Do X. Szwiłpy prosząc przyjscia na wieczerzę, List po žmudzku do Xięcia Im. Pasterza ir kt.

Dalį pakartojo *Mykolas Biržiška* l.c. (Iš mūsų kultūros ir t. t. II 1938), o „Kłausik tu waykuti muna" dar pakartojo *Mykolas Biržiška* Kasciuška mūsų dainose — Liuosoji Valanda 1917 N2, dar *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* l.c.p. 152-153, Kayri, Kayri — tie patys l.c.p. 154 ir *K. Korsakas* bei *J. Lebedys* l.c.p. 260. Du pastaruoju dar Tekła, arba Upelis p.261, Alb. Žukausko du vertimu: Aš vargšelis p.261-262 ir Tiek daug netiesos p.262-263.

7) (Kiti Dziełko tomai, apėmę eilėraščius, rašytus po 1810 m., dingo).

**Dokumentai.** 1) 1798 m. Antano Klemento laiškas kunigui Januševičiui dėl malkų.

2) 1798 IX 11/22 A. Klemento laiškas iš Žalpių kunigui Januševičiui su padėka už malkas.

Abudu laiškai nespausdinti VDU bibliotekoje.

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, jązyke i literature litovskich narodov 1827 p.253 (D. Poškos informacija apie Klementą).

— Kuryer Litewski 1828 N60 (priedas).

*Ad. Boniecki* Herbarz Polski X 1907 p.121.

*Mykolas Biržiška* Antanas Klementas — Lietuvių Tauta I 4 1910 p. 495-529 (atskirai 1910 m. pakartota žymiai išplėtus, ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.17-82).

(") 1794 metai ir Kasčiuška mūsų dainose — Liuosoji Valanda 1917 N2 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.49).

(") Antoni Klement pisarz litewski w początkach w XIX. Z litewskiego tłumaczyła St. J. (Jablonskienė) 1921 (1922) p.62 (atmušta iš 1921 XI 21-XII 2 Adam, Ewa, Józef, Marya, Jan, Anna, Piotr, Zosia, Jerzy i Hela).

(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.34-35.

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.7, 10, 12, 13, 27-29, 49, 52 (Iš Visuomenės, 1910-1911) (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.153, 154, 158, 160, 161, 179-181, 205, 206, 211).

(") Mūsų raštų istorija I² 1925 p.36, 69-70.

(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.105.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.55, 83, 125, 185, 186.

*(J. Tumas)* — Viltis 1910 N92 (Mūsų knygos).

*J. Norkus* Lietuvių literatūros nagrinėjimai 1928 p.38-39.

*W. Wizbor Bohdanowicz* Szczegóły niektóre życia mojego 1929 p.20-21 (su Brenšteino prierašais; atskiras atmušas iš Ateneum Wileńskie VI 929).

*V. Mykolaitis-Putinas* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.10, 17-18.

*P. Jonikas* Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.53, 68.

*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.58, 69, 71, 81, 140, 141, 146, 151, 152, 229.

(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.107.

*Juozas Kralikauskas* Žemaitiškoji Antano Klemento kūryba — Židinys XXIX 1939 N5/6 p.608-624.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.41.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.101.

*V. Jungfer* Litauen 1948 p.223.

*K. Korsakas* XIX a. pirmosios pusės laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

*V. M. (Maciūnas)* Klementas Antanas Jackus — Lietuvių Enciklopedija XII 1957 p.102.

*M. Lukšienė* Antanas Klementas — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.352-357.

## 79. Dionizas Poška

**Biografija.** Poškos (Paškevičiai) savo giminę kildino iš Visbaro, kuris, šeimos tradicija, iš didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto gavęs žemės plotą su dviem valstiečiais Kaltinėnų valsčiuje. Šeimos ženklas Radvanas su atmaina (bažnytinė vėliava su strėlės galu). Be Paškevičių, šį ženklą tevartojo viena Solokajų giminė, tad visai galimas daiktas, kad jis nebus iš lenkų pasiskolintas, bet senasis lietuviškas. Visbaro vaikaitis Jurgis Paškevičius 1529 I 15 iš didžiojo Lietuvos kunigaikščio Žygimanto I (II) gavo anos vytautinės privilegijos patvirtinimą. 1584 IV 20 broliai Stanislovas ir Jurgis Paškevičiai su pusbroliu Baltramiejum Stanevičium pasidalijo tarp savęs Pilsūdžius, Pavarčius ir Vėžialaukius. 1596 X 18 Mikalojus ir Sofija Beinartaitė Paškevičiai dalijosi su Malkeru ir Ieva Beinartais. Kojelavičius (Compendium p.256) mini 1621 m. Žemaitijoje gyvenusius Jokūbą ir Stanislovą Paškevičius. Kita Paškevičių atžala XVI a. gyveno Ašmenos paviete. 1694 XI 26 Baltramiejus Paškevičius iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jono Sobieskio gavo privilegiją iždo dvariūno titului. Berods, Baltramiejus turėjo sūnų Mikalojų, o Mikalojus sūnų Aleksandrą, kuris 1728 XII 10 sudarytu testamentu sūnui Juozui užrašė Vėžialaukius, o sūnui Jurgiui, Dionizo seneliui, Dvaraičius (Siekiškius), Kybartiškius, Bukiškius ir Pavarčius (Pilsūdžius). Visi šie dvareliai buvo Žemaitijos Karšuvos vls. Jurgis Paškevičius buvo vedęs Zuzaną Juškevičiūtę, kuri, Jurgiui Paškevičiui mirus, ištekėjo antrą kartą už Mykolo Kimbaro. Jurgis valdė Pilsūdžius-Pavarčius ir dar Pavandenio parapijoje Pamedvėgalį, arba Būčiškį. Jis turėjo penketą vaikų: Dionizo tėvą Adomą, kurį kiti laiko gimusiu apie 1717 m., Vincentą, Dominiką, Mikalojų ir ištekėjusią už Juozo Siautilos dukterį Eleną. 1765 IX 2 Adomas Paškevičius buvo gavęs Telšių pavieto karužo titulą. Adomas buvo vedęs tris kartus (ne du, kaip taria M. Brenšteinas). Jo pirmoji žmona buvo Barbora Lopataitė (Dionizo motina), Kazimiero ir Joanos Gadonaitės Lopatų duktė. Jos motina buvo Jono Kazimiero Gadono duktė. Prieš ištekėdama už Adomo Paškevičiaus, Lopataitė jau du kartus buvo ištekėjusi: pirmą kartą už Antano Sokolovskio, antrą kartą už Stirpeikos, iš kurio turėjo sūnų Teofilį Stirpeiką ir dvi

dukteris — Prancišką Kšiževičienę ir kitą, ištekėjusią už Dobševičiaus. Trečią kartą ištekėjusi už Adomo Paškevičiaus, iš jo teturėjo vieną sūnų Dionizą (P. Gadon, Nieco o naszej rodzinie-Rodowód). Nėra žinios, kada Adomas vedė Barborą Lopataitę Stirpeikienę, ir dėl to šiuo tarpu, kol nesurasta Dionizo gimimo metrika, negalima tiksliai nustatyti, kada Dionizas Poška gimė. Iš dalies su ta santuoka galėjo būti susijęs ir 1766 IX 2 suteikimas Adomui Paškevičiui Telšių karužo titulo: susituokdamas su Lopataite, Adomas susigiminiavo su įtakingomis Žemaitijoje Gadonų, Gurskių, Nagurskių, Lopacinskių, Prižgintų ir kitomis šeimomis. 1763 m. jo žmonos dėdė (jos motinos brolis) Jonas Steponas Gadonas buvo išrinktas Telšių pavieto rotmistru, o 1765 m., t. y. tais pačiais, kada Adomas buvo išrinktas karužu, Gadonas buvo išrinktas Žemaičių žemės teisėju. Greičiausia, tituluoti gentys ir surado tą pirmąjį garbės titulą į jų šeimą įėjusiam netituluotam Adomui Paškevičiui. Dėl to ir atrodo, kad 1765 m. Adomas Paškevičius jau buvo Lopataitę vedęs. Ji mirė dar prieš 1774 m., nes tais metais jau yra minima antroji Adomo Paškevičiaus žmona Bogumila Vytartaitė, kuri pirmą kartą buvo ištekėjusi už Bunaro (iš jo turėjo sūnų Dominiką), antrą kartą už Vaitkevičiaus ir trečią už Adomo Paškevičiaus. Ši santuoka, irgi su dviguba našle, atnešė Adomui Paškevičiui jau 1774 III 17 užrašytą Maldūnų seniūniją, kurią, mirus jos dviem pirmiesiems vyrams, ligi gyvos galvos valdė antroji Adomo žmona. Tuo būdu, be tuščio titulo, kurį jam atnešė pirmoji santuoka, jis iš antrosios santuokos įsigijo kad ir mažą dignitoriją — seniūniją — ir liko seniūnu. Mirus jo antrajai žmonai, Adomas Paškevičius vedė turtingą Eleną Stankūnaitę. Sako, Adomas miręs 1829 m., susilaukęs 112 metų amžiaus. Iš tos datos ir nustatomi jo gimimo 1717 metai. Iš pirmosios žmonos teturėjo vieną sūnų Dionizą, o iš kitų dviejų dar sūnų Norbertą, Viktorą ir Robertą ir dvi dukteris, kurių viena ištekėjo už Jakavičiaus iš Mėčaičių, Laukuvos par., kita už Silvestravičiaus, o šiam mirus — už Duseikos.

Dionizo Poškos gimimo metai net apytikriai nėra nustatyti, nes įvairūs autoriai, apie jį rašiusieji, svyruoja tarp 1745 m. ir 1775 m. Volteris pateikia 1745 m., L. Jucevičius 1760 m., antkapyje vieni išskaitydavo 1775, o kiti 1745 metus. 1816 m. „revizskaja skazka" nurodo jį gimus 1757 m. (ir J. Puzinas nurodo tuos pačius metus). Iš jo mirimo metrikos, kurioje sakoma, kad jis miręs, turėdamas 73 metus, Brenšteinas išveda jį gimus 1757 metais. Ši data ir bus, galimas daiktas, artimiausia tikrovei, o antkapio 1775 m. data galėjo atsirasti tuo būdu, kad akmens paminklo meisteris sukeitė vietomis (1775 vietoje 1757) du paskutiniuosius skait-

menis. Tačiau tiksliai bus galima tą datą nustatyti tik suradus jo gimimo metriką ar bent jo tėvų santuokos metriką. Kadangi pats Dionizas vedė 1792 m., tai tuo metu jis turėjo, greičiausia, ne mažiau kaip 25 m., tai būtų gimęs ne vėliau kaip 1767 m. Kadangi jau 1790 m. jis buvo patronas advokatas, tai tuo laiku jis turėjo jau bent apie 30 metų, tad būtų gimęs ne vėliau kaip 1760 m. Kadangi 1774 m. Dionizo tėvas buvo vedęs jau antrą kartą (laikydamas tą santuoką pirmąja, Brenšteinas Dionizo gimimo metams nustatyti paliko labai plačias ribas), tai tuo laiku Dionizo motina jau buvo mirusi, ir tuo būdu visos spėjamos Dionizo gimimo datos po 1770 m. savaime atkrinta, net ir į visas datas po 1765 m. negalima kreipti dėmesio. Kita vertus, tarus, kaip jau anksčiau buvo nurodyta, kad Adomas Paškevičius pirmą kartą vedė dar prieš 1765 m. ir 1765 m. jo žmona dar buvo gyva, nes kitaip jo giminės nebūtų rūpinęsi suteikimu Paškevičiui karužo titulo, Dionizo gimimo datai nustatyti reikėtų pamėginti išaiškinti, kada galėjo įvykti Adomo Paškevičiaus santuoka su Barbora Lopataite.

Kaip iš Gadonų genealogijos matyti, Barboros motina Joana Gadonaitė Lopatienė nebuvo Gadonų pirmasis vaikas. Jos vyresnysis brolis gimęs 1718 m., tai pati Joana gimusi ne anksčiau kaip 1719 m. ir už Lopatos ištekėjusi ne anksčiau kaip 1735 m. Jos vyresnysis sūnus Jonas Lopata gimė ne anksčiau kaip 1736 m., o Dionizo motina, Lopatų duktė Barbora, bus gimusi ne anksčiau kaip 1737 m. Pirmą kartą Barbora bus ištekėjusi ne anksčiau kaip 1753 m. Jei ji iš Sokolovskio, savo pirmojo vyro, neturėjo vaikų ir jos vyras mirė greit po vestuvių, tai antrą kartą ji galėjo ištekėti už Stirpeikos ne anksčiau kaip 1755 m. Kadangi iš Stirpeikos ji turėjo tris sūnus, tai šie galėjo gimti apie 1756, 1757 ir 1758 m. Antrajam jos vyrui mirus, ji galėjo ištekėti trečią kartą už Adomo Paškevičiaus apie 1760-1763 m., ir tuomet Dionizas būtų gimęs apie 1761 -1764 m. Jei jo antkapyje aiškiai yra išskaitoma penkiukė, tai jis bus gimęs 1765 m. Šią datą galima suderinti ir su jo santuokos metais ir su stojimu į advokatus. Bet kartu tenka kreipti dėmesį ir į faktą, kad visos tos senelės Joanos ir motinos Barboros gimimo, santuokų ir vaikų gimimo datos yra labai problematinės, nes visoje tų spėjamųjų datų grandinėje tikra tėra Joanos brolio gimimo data, ir jos visos išvedamos iš fakto, kad Joana buvusi jaunesnioji Gadonų duktė. Tuo tarpu, jei ji būtų už savo brolį vyresnė, t. y. būtų gimusi prieš 1718 m., ir visų tos grandinės metus būtų galima nukelti porą metų atgal ir net prieiti prie 1756 m., kaip Paškevičiaus ir Barboros Lopataitės santuokos metų. Antkapyje vieni iš-

skaitydavo 1745, kiti 1775 metus, bet niekas ten nerado jokios šešiukės. Pats Dionizas viename savo 1808 m. rašytų raštu save vadina seniu. Jei jis būtų gimęs tarp 1760 ir 1769 m., tai tuo laiku jis dar nebūtų turėjęs nei 50 metų, o gimęs 1757 m. ir tuo būdu 1808 m. jau peržengęs 50 metų ribą, jis jau būtų galėjęs pretenduoti į senio titulą. Jo tėvas Adomas, trečią kartą vedęs jau būdamas visai senas žmogus, vargu ar bebūtų senberniu gyvenęs ligi 45-50 savo amžiaus metų. Bet jei pirmą kartą būtų vedęs apie 1756 m., tai tuo metu būtų ką tik peržengęs 40 metų amžių, jau nekalbant apie tai, kad 1829 m. miręs, galėjo būti kitų, jo mirtį tuo laiku paminėjusių, žymiai pasendintas ir galėjo gimti ne 1717, bet 1729 m., juo labiau, kad tuo laiku norint susituokti reikėjo gyventi savarankiškai, tuo tarpu Adomo senelis mirė, greičiausia, tik 1729 m., o Adomo tėvas Jurgis Paškevičius galėjo dar ilgai po to gyventi, ir pats Adomas, savarankiško ūkio neturėdamas ir gyvendamas pas tėvą, dar ilgai nebūtų galėjęs vesti. Galimas daiktas, kad ir Jurgis Paškevičius vedė tiktai tėvui mirus, tai ir čia turėtume patvirtinimą spėjimo, kad Adomas gimė tiktai 1729 m.

Antrąją Adomo žmoną laikydamas Dionizo motina, M. Brenšteinas spėja, kad Dionizas gimęs Maldūnuose, nors Adomas buvo pradėjęs valdyti Maldūnus tiktai 1774 m., juos gavęs per savo antrąją žmoną. Taip pat, greičiausia, bus neteisingas ir kitas — L. Jucevičiaus, Volterio ir to paties M. Brenšteino — spėjimas, kad Dionizas gimęs Barzdžiuose-Bijotuose, nes Dionizo spėjamaisiais gimimo metais Adomas ir jų dar nevaldė. Taigi, greičiausia, Dionizas bus gimęs Adomo iš tėvo paveldėtuose Pilsūdžiuose-Pavarčiuose, Skaudvilės vls. („Lietuvos apgyventos vietos" mini kaimą Pavartį už 7 km nuo Skaudvilės ir du Pilsūdo kaimus už 4,5 ir 8 km nuo Skaudvilės). M. Brenšteinas kartoja dar vieną versiją, kad Dionizas gimęs Visbaruose (yra Visbarų kaimas Girkalnio vls., 14 km nuo Raseinių), kuriuos dar 1837 m. valdė Adomo Paškevičiaus sūnus Vincentas Paškevičius. Mokėsi Dionizas Kražių mokykloje, bet jos, greičiausia, nebaigė. Brenšteinas mano, kad Kražiuose jis mokėsi dar prieš jėzuitų kasatą, 1773 m. Tat galėtų patvirtinti ir vienas jo pasisakymas: „atmenu jėzuitus ir tuos blogus laikus, kad, didžiai tvojant, durnai mokė vaikus". Jei priimtume jo gimimo datas nuo 1765 ligi 1775 m., tai savaime jis galėjo ten mokytis tiktai po kasatos, o jo neigiamas jėzuitų mokymo apibūdinimas galėjo atsirasti iš pasakojimų kitų asmenų ar iš to fakto, kad, jėzuitus panaikinus, Kražiuose ir kitose mokyklose vis dar daugiausia tebemokė tie patys buvę jėzuitai. Tačiau, priėmus 1757 m.

gimimo datą, jis galėjo Kražiuose mokytis ligi 15-16 savo metų, kas atitiktų ir jo testamento žodžius, kad Kražių gimnazijoje jis įgijęs mokslo pradžią. Kita vertus, jei jis būtų jėzuitų mokyklą baigęs, tai ir kituose jo raštuose aiškus neigiamas jėzuitų veiklos apibūdinimas gal ir nebūtų atsiradęs, nes daugumas ano laiko jėzuitų mokyklų auklėtinių dažniausiai visą savo amžių likdavo jiems dėkingi ir su malonumu prisimindavo ten praleistą laiką, nors pačioms toms mokykloms, ir ypač Kražių gimnazijai, XVIII a. buvo galima labai daug ką prikišti. Jei Dionizas tiktai 1786 m. įsirašė Raseinių palestros aplikantu, tai, greičiausia, dar nedaug laiko buvo praėję nuo to momento, kada jis paliko mokyklą, o į aplikantus paprastai stodavo apie 20 metų amžiaus jaunuoliai. 1782 IV 23 jo tėvui su pamote pardavus Bucevičiui Būčiškių dvarelį, pardavimo akte Dionizas jau pasirašo liudininku, tad tuo laiku jis jau turėjo būti pilnateisis, nes nepilnamečiai neturėjo teisės pasirašinėti ir liudyti teisiniuose aktuose. Čia jis pasirašė dar karužaičiu, t. y. tėvo titulu, nes, jaunas būdamas, dar jokio nuosavo titulo neturėjo. 1789 III 20 jau minimas jam suteiktas įgaliojimas savarankiškai vesti vieną Kuršių kunigaikščio Petro bylą, kurioje jis patronu dar nevadinamas, bet, kad galėtų ją savarankiškai vesti, tuo laiku jau turėjo atlikti trejų metų aplikanto stažą. 1789 X 15 dokumente jis jau pasirašo pirmuoju savo savarankišku Karšuvos pavieto karužo titulu, kurį tuo būdu turėjo gauti tarp 1783 ir 1789 metų. 1790 I 30 jis jau stoja savarankišku patronu-advokatu Raseinių žemės teisme. Nuo 1791 m. jis jau yra dekreto regentas (jis juo buvo ir 1800 m.) ir prisiekė 1791 V 3 konstitucijai. Tos konstitucijos paveiktas, jis tuo pačiu laiku įsirašė ir Raseinių miesto miestiečiu. 1792 II 14 jis buvo Raseinių seimelio asesorium.

1792 m. jis vedė Uršulę Sasnauskaitę, Motiejaus ir Rožės (ar Rozalijos) Gobiataitės iš Stakaičių ties Žvingiais Sasnauskių dukterį. Jo santuokos metai nustatomi iš jo 1818 V 20 užrašo žmonai, kuriame jis rašo, kad jie jau esą keliolika metų susituokę, ir čia pat mini žmonos naudai padarytą 1792 m. užstato ir dovanojimo aktą, paprastai tuo laiku surašomą, sudarant santuokos materialinę sutartį (intercizą). Susidarius Targovicos konfederacijai, vengdamas atsakingumo ir keršto, Poška 1793 IV 25 pareiškimu išsižadėjo savo parašo po 1791 m. konstitucija ir prisirašymo prie Raseinių miestiečių. 1793 V 17 Raseiniuose jis dalyvavo atstovo rinkimuose į paskutinįjį Gardino seimą. Šiaip jis daugiausia vertėsi teisiniu darbu ir ligi 1816 m. 16 metų išbuvo miesto ir žemės teismo regentu, trejus metus žemės raštininku, trejus metus sienų teismo sek-

retorium. Šis oficialinis jo tarnybos sąrašas teapima 22 jo tarnybos metus, nors ligi 1816 m. nuo darbo pradžios teisme jau buvo suėję 26 metai. Čia, matyti, nebus įskaitytas jo laisvasis darbas patronu-advokatu. Po 1816 m. jis iš viešosios tarnybos jau pasitraukė, vis daugiau laiko skirdamas savo literatūriniams ir materialiniams reikalams, ir tiktai 1819-1821 m. jis dar trumpai tarnavo žemės raštininku.

Betarnaudamas Poška nepamiršdavo ir savo materialinių reikalų. Iš tėvo pasiskolintais pinigais (25.000 auksinų) 1790 V 11 jis iš Viduklės savininko Marcelio Stanevičiaus nusipirko Barzdžius-Bijotus. J. Kelpša pasakoja savo atsiminimuose, kad jau tėvas Adomas Paškevičius čia turėjęs vieną ar du ūkelius, o Dionizas, virtęs žemės aktų regentu, pradėjęs supirkinėti kaimyninius Barzdžių-Bijotų ūkius, keldamas bylas visiems kaimynams, Batakių seniūnijai, bažnytiniam Pakamblių kaimui ir visas bylas laimėdamas, nes galėjęs savo pretenzijas paremti jo surastais Raseinių teismo archyve dokumentais. Ilgainiui iš tų visų smulkių ūkelių buvo susidaręs didžiulis Barzdžių-Bijotų dvaras. Kadangi jį buvo nusipirkęs pasiskolintais iš tėvo pinigais, bet prieš tėvo norą ne tėvo, bet savo vardu, tai jau 1790 VII 19 jis buvo priverstas fiktyviai jį parduoti savo tėvui ir pamotei Elenai Paškevičienei. 1791 IV 23, vėl iš tėvo paskolintais 1000 olandiškų dukatų, jis iš Baltramiejaus ir Konstancijos Blinstrubaitės Ščefanavičių prisipirko naują Barzdžių-Bijotų dalį ir ją 1792 IX 20, taip pat kaip ir pirmąją, formaliai savo tėvui pardavė. Dėl to tai Adomas Paškevičius, 1810 XII 4 dalindamas savo turtą tarp savo vaikų, savo valdomą Barzdžių-Bijotų dalį atidavė sūnui Norbertui, uždėjęs jam pareigą išmokėti dalį ir kitam sūnui Robertui ir ligi gyvos galvos išlaikyti dėdę Mikalojų Paškevičių, tam pačiam Robertui užrašė 1000 olandiškų dukatų, sūnui Viktorui atidavė Pilsūdžius, Dionizui nepaliko nieko, nes paskolomis iš tėvo šis jau buvo savo dalį išėmęs. Tačiau, nors tėvas savo Barzdžių dalį atidavė sūnui Norbertui, bet to dvaro žymiausioji dalis liko Dionizo nuosavybė. Nuo 1790 m. šis čia nuolatos ir gyveno, tik tarnybos reikalais laikas nuo laiko nuvažiuodamas į Raseinius.

1792 V Poškos įsakymu buvo sugriautas Dolengų-Kozierovskių kaimas Pašilė-Asteikauščizna ir iš ten buvo atimtas ten pabėgęs baudžiauninkas Martynas Vitkus. Iš to vėliau buvo kilusi byla. Artėjančio karo baimės paveiktas, Poška 1808 V 20 surašė savo žmonos naudai aktą, kuriuo patvirtino 1792 m. jai padarytus užrašus ir dar jai užrašė ligi gyvos galvos valdyti visą tai, ką jis įsigijo po 1792 m., t. y. Barzdžius su jiems

priklausančiais kaimais. Kaip tik šiame dokumente jis kalba apie savo „nelaimingą senatvę"; dėl šių žodžių nelengva nustatyti ir jo gimimo metus. 1812 m. Vyšniakalnyje, už vieno kilometro nuo Barzdžių, jis liepė nukirsti piemenų apdegintą Baublį ir iš jo kamieno pagamino du kaip ir kambarius, kuriuose įtaisė savo pagarsėjusį muziejų. Poška tvirtino, kad šis Baublys gyvenęs 1000 metų.

1812 m. karo metu einančios per Žemaitiją rusų, o paskiau prancūzų ir ypač prūsų kariuomenės smarkiai apgriovė ir nualino Poškos dvarus. Karui pasibaigus, 1813 I 23 buvo sudarytas oficialinis dokumentas, kad dėl tų nuostolių dvaras esąs atleidžiamas nuo visų prievolių. Dokumentą padarė jo žmonos patėvis Stanislovas Daugirdas, kuris, susitaręs su Poška, jo nuostolius smarkiai išpūtė, nes pirmame savo pareiškime pats Poška tuos nuostolius palyginti nedidelius tebuvo nurodęs.

1830 II 5 (17) Poška surašė testamentą, kuriuo, jo žmonai jau anksčiau pasimirus, jis savo įpėdiniu paliko savo kiek tolimesnį giminaitį Antaną Paškevičių, Barzdžius užrašė Norbertui Paškevičiui, bet ligi gyvos galvos paliko valdyti tam pačiam Antanui Paškevičiui; numizmatikos kolekciją užrašė Kražių gimnazijai, ginklų kolekciją Vilniaus Universitetui, dalį knygų tai pačiai Kražių gimnazijai, rankraščius Kajetonui Nezabitauskiui (Zabičiui). T. Narbutas Dzieje III p.546 (juo remiasi ir J. Puzinas) tvirtina, kad Poškos archeologiniai rinkiniai atitekę Jurgiui Plioteriui, o šiam 1836 m. mirus, Simanui Stanevičiui. Bet apie tuos rinkinius pačiame testamente nieko nerašoma, nors taip ir galėjo būti, nes tuo laiku jaunas Plioteris buvo Raseinių bajorų maršalka, na, ir žinomas lituanistas ir lietuviškų dalykų mėgėjas. Poškos testamento liudininkų tarpe turime ir Silvestrą Valiūną, o testamento vykdytoju Poškos paskirti pakamaris Steponas Puzirevskis ir Poškos svainis papulkininkis Vincas Sosnovskis. Tačiau, išskyrus dvarus, visas kultūrinis Poškos palikimas greitai visai išsisklaidė, nes dėl 1831 metų sukilimo Vilniaus Universitetas buvo uždarytas, o ir kitų testamentu apdovanotų asmenų jau nebegalima buvo pasiekti.

Poška mirė 1830 m. balandžio 30 d. (naujuoju stiliumi gegužės 12 d.), ir, savaitei praėjus, gegužės 7 (19) d., buvo palaidotas Kaltinėnų kapuose. Keliolikai metų nuo jo mirties praslinkus, jo tolimas giminaitis, Žvingių altarista kunigas Paškevičius (gimęs 1805 IX ir miręs 1882 II 24), 1843 m. pastatė Poškai ir jo žmonai Kaltinėnų kapinėse paminklą-antkapį, su parašu: „Zinok ateywy jog ti kapay ira Žemaicziu mokita ir garbinga Wira Kurs kałba Tiewu sawa isztaisity troszka O Patsai wadi-

nosi Dyonizas Poszka. Metusi 1830 smertis užtika Bet uždyrpta Pasaulei szłowy Jo palika". P. Trupinėlio-Armino kiek perdirbtą šį parašą paskelbė Šliūpas Auszroje 1884 N4 p.118. Lenkiškame užraše yra ten padėta ir jo gimimo data, kuri, kaip matėme, vienų buvo skaitoma 1745, kitų 1775. Jam mirus, Barzdžius kurį laiką valdė Antanas Paškevičius, paskiau šio teises atpirko Norbertas Paškevičius, po šio kunigas Juozapatas Paškevičius, kuris 1834 VII 5 jas užleido Norberto dukterims Teklei ir Zuzanai (pagal Kelpšą — Kazimierai). Teklė 1839 m. ištekėjo už daktaro Juozo Siemaškos ir tais pačiais metais mirė. Zuzana (Kazimiera?) 1847 m. ištekėjo už Valero (Vladislovo?) Jankevičiaus ir greitai pardavė Barzdžius Konstantui Volmerui, kuris Barzdžių dvarą panaikino ir sujungė su Bijotais. Baublių kamienų liekanos su kai kuriais ten likusiais archeologiniais dalykais nepriklausomybės laikais buvo perkeltos į Raseinius, o vėliau į Šiaulių Aušros muziejų.

**Raštai.** 1) Ant katedraliszkos bažnyczios Warniuse paszwentintos 1801 metuse.

Poškos verstas Pranciškaus Šahino eilėraštis Na Kościół Katedralny Wileński Roku 1801 Poświęcony, kurio vertimą 1846 V 6 K. Moigis buvo nusiuntęs S. Daukantui. Pirmą kartą išspausdino *M.D.S. (M. Davainis Silvestraitis)* Medegoj S. Daukanto biografijai 1898 p.42-43 (prieš tai Garse Amerikos Lietuvių 1897 N27). Pakartojo *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 (Heft 31) 1896 p.305-306 (iš R-czo rankraščio); iš ten Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.66-67 (pastabos p.698-699).

2) Pilis suraszyta neregianczio Pranciszkaus Szachino (Kur Tebai? Babilons?).

To pat Pr. Šahino eilėraščio Duma nad rozwalinami murów Jagiellońskich w Wilnie Poškos vertimas, kurį irgi K. Moigis buvo pasiuntęs Daukantui ir jį išspausdino M. Davainis Silvestraitis l.c.p. 43-44 ir E. Volteris l.c.p. 304-305 (iš R-czo rankraščio), bet kitu vardu: Dumoimas ant senos Pylys Wilniuje; iš ten Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.70-73 (pastabos p. 699-700).

3) Szwisey skaystus Kunigaykszti Gieradiei (Atsiunty su Grometa man waykieli maži) Metusi 1809 Mienesi Rugpjuti diena 15.

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 307; iš ten Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.46-47 (pastabos p.693).

4) (Kožuch łatany — Lopyti kailiniai) 1809.

1809 m. Poškos lietuviškai parašytas eilėraštis vietoje prakalbos prie jo vertimų į lietuvių kalbą. Jo lenkišką antraštę pats Poška mini savo 1822 m. laiške Puzirevskiui. Jo tekstas neišliko.

5) Mana darželis — Barzdziunse Girdiszkes parakwijes Reseniu pawieta Kauna Gubernijes 1811.

Tekstą pirmą kartą išspausdino *L. Ivinskis* Kalendoriuje 1863 metams. Ištraukų duoda *J. Šliūpas* Liet. rasztuose 1890 p.24. Čia, matyti, Ivinskio tekstas buvo taisytas ar ir pakeistas, nes Poškos negalėjo būti pažymėta Kauno gubernija*), kadangi jo laikais tokios gubernijos dar visai nebuvo. Iš Ivinskio pakartojo *Veversis (Davainis Silvestraitis)* Auszroje 1884 N4 p.115-117; taip pat *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje I (feodalizmo epochoje) 1957 p.266-268, dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.26-31 (pastabos p.688).

6) Grometa pas Tadeusza Czackia.

Čackis mirė 1813 m., tai šis eilėraštis turėjo būti parašytas dar prieš tą datą. Pirmą kartą išspausdino *L. Ivinskis* Kalendoriuje 1863 metams. Iš Ivinskio pakartojo *Veversis (Davainis Silvestraitis)* Auszroje 1884 N4 p.113-115, taip pat *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 278-280, dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.54-59 (pastabos p.695-697).

7) (Historya miasta Kowna — Kauno miesto istorija).

Parašyta po 1812 m. Šį rankraštį mini Poška savo Rozmyślania ir tenai rašo, kad jis galįs tą rankraštį paskolinti tam, kas rašo Lietuvos istoriją, bet nepasako, kas tą darbą parašė. Rankraštis neišliko.

8) Pas Jomilestas Daugalia Mikoła Zaleskia Starostas Szwentyszkia (apie 1817).

Eilėraštis. Iš autografo, rasto tarp prof. A. Dambrausko raštų, pirmą kartą išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.308-309 ir Nežinomuose senuosiuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.59-61 (XVI. Nežinomos Dionizo Poškos eilės), dar (su originalo fotokopija) *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 280-284, be to, Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.40-45 (pastabos p.692-693).

8a) Pas kuniga Xawera Bohusza Lietuwi, yr Jokima Leleweli Mozura (Musu werksma wałandoy reta giera diena...)

Tekstą pirmą kartą spausdino Dziennik Warszawski 1829 XV p.12-14. Iš Pszczółka w Baublu pakartojo *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literat. istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.275-280, dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.48-53 (pastabos p.693-694).

9) Mužikas Žiamaicziu yr Lietuwos (Dalele žmoniu brangi, wienok paniekinta... Isz kurio darbios rankos žiames wajsej krinta...).

Pirmą kartą išspausdino Auszra 1886 N1 p.10-14 iš nuorašo, kurį atsiuntė *J. Andziulaitis-Kalnėnas.* Iš Ivinskio nuorašo pirmą kartą išspausdino *Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautoje II 3 1914 p.349-354 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.291-299). Iš kito nuorašo, artimesnio paskelbtam Auszroje ir išlikusio Hugo Weberio palikime (greičiausia, Weberio gauto iš A. Baranausko), išspausdino *K. Alminauskas* Archivum Philologicum III 1932 p.92-107, pridėjęs kartu ir dabartinę transkripciją. Pagaliau *V. Maciūnui* pavyko Krokuvoje surasti Poškos originalą (sąsiuvinyje Pszczółka w Baublu p.225-229) ir iš jo padaryti fotokopiją. Iš tos fotokopijos,

---

*) Ivinskio tepatikslinta Barzdžių vietovė. *M. B-ka.*

be Maciūno žinios ir jo visai neminint, 1946 (1947) išleido atskira knygute *A. Žirgulis* Vilniuje, pridėjęs taip pat be Alminausko žinios ir šio paruoštą dabartinę transkripciją. Ž. dar *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologija 1951 p.155-160, (su fotokopija) *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 268-275, dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.10-21 (pastabos p.683-688), ten ir Chłop polski i litewski p.610-614 (pastabos p.739). Rusiškas A. Oislenderio vertimas rinkinyje Poezija Litvy 1957 p.268-275.

10) Wyjątek z listu Pana Dyonizego Paszkiewicza do Pana K. D. pisanego 5 Stycznia 1818 roku — Tygodnik Wileński V 1818 p.262-266.

Rozalijai Ževuskienei (Rzewuskienei) prašant, Poška informuoja apie Birutės kalną Palangoje, Papilės kalną ir kt. Brenšteinas spėja, kad šis privatus laiškas buvęs laikraštyje išspausdintas be Poškos žinios. Lietuviškai išverstas ištraukas paskelbė *Vėversis (Davainis Silvestraitis)* Auszroje 1884 m. N1/2 p.11-14. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.448-455 (pastabos p.728).

11) (S. Daukantas Darbay senowes Lietuwiu yr Žemaicziu 1822).

D. Poška, nurašydamas dalį rankraščio, jį atitinkamai ir taisė. Pačiame rankraštyje tai yra pažymėta, padedant šone Poškos inicialus D. P.

Išspausdinta 1929 m. Kaune.

12) (Lietuviškas Igno Krasickio Žona modna vertimas).

Šį savo vertimą Poška mini savo 1822 m. laiške Puzirevskiui. Neišliko.

13) O starożytnych obrządkach Religijnych Pogańskich w Xięstwach Litewskim i Żmudzkim, 1823.

Neišspausdintas rankraštis, buvęs Lietuvių Mokslo Draugijoje. Sudarė neišspausdintą dalį Pszczółka w Baublu p.176-207. Ištraukų duoda *V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.303-304, o ištisai su lietuvišku vertimu pateikta Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.330-417 (pastabos p.721-724).

14) Giesme mužikelia (Wos auszra užszwit, wysztos praded kargti...).

Eilėraštis be parašo, išspausdintas *J. Chodzkos-J.Rupeikos* Jono isz Swisłozes 1823 p.248 pabaigoje. *Mykolas Biržiška* (Lietuviškoji Enciklopedija V p.372) spėja, ar tai nebus tik studentų atliktas Poškos „Mužiko" perdirbinys. Tuo atveju tą perdirbimą, greičiausia, bus atlikęs Simanas Stanevičius, nes, tikriausia, jis, o ne Rupeika, ir patį „Joną iš Svisločės" išvertė. Iš Daukantui pasiųsto nuorašo pakartojo *E. Volteris* Ob etnografičeskoj poezdke 1887 p.13-15, pridėjęs iškreiptą rusišką vertimą, nes, nesupratęs dar žemaitiškai, Volteris pvz. „Meluw kas saka..." išvertė „Melunskij govorit". Kaip liaudies dainą (dainų rinkiniuose irgi pasitaikančią) į lenkų kalbą išvertė J. Kibort — Wisła 1887 p.277. Iš „Jono iš Svisločės" giesmę pakartojo *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.342, dar ir Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.22-25 (pastabos p.688-689).

15) Pas Leona Uwajnia Rasztoriaus Gradiszkoja Resejniu Pawieta suda 1825 metunse 18 diena Biržia ant jo Wardiniu (Leo non capit muscas — Kažkas tejpo pasakis...).

Eilėraštis, kurį pirmą kartą iš L. Ivinskio nuorašo išspausdino *Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautoje II 3 p.355-356 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros

istorijos I 1931 p.302-303); dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.60-63 (pastabos p.697).

16) Bałsas pri Diewa dieł užłajkima dienun Aleksandra Imperatoriaus (O! Diewe, kurio ranka wisagali Wienu Pasaulu kajpo dulke mieta...).

Rašyta, greičiausia, 1824 ar 1825 m. Iš Ivinskio nuorašo išspausdino *Mykolas Biržiška* l.c.p. 354-355 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1831 p.300); dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.74-75 (pastabos p.700).

17) Po gajlinga smerczia Aleksandra Pirma Imperatoriaus wisos Rosijos (O Jam! kurij skajtote prižastes aszaru, Kurims nieka ne slepes, wis ir' atidaru...).

Parašyta 1826 m., Simanui Stanevičiui pasiūlius. Išspausdino iš Ivinskio nuorašo *Mykolas Biržiška* l.c.p. 355 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.300-301); dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.76-79 (pastabos p.700).

18) Słownik Języka litewskiego, polskiego i łacińskiego przez *Dionizego Paszkiewicza* Žmuydzina, I-II tomai, 1825-1830 m. 2040p.

Tai lenkų-lietuvių-lotynų kalbų žodynas. Lenkiškas tekstas paimtas iš Lindės. Rankraštis Lietuvių Mokslo Draugijoje. Poškai mirus, rankraštis, jo testamentu užrašytas Kajetonui Zabičiui-Nezabitauskui, buvo siunčiamas į Varšuvą, bet kelyje pateko į maršalkos Liutkevičiaus rankas. Po eilės metų buvo vėl rankose Bialozoro, kuris atidavė Jonui Juškai, nes šis buvo vedęs ano Liutkevičiaus giminaitę — Liutkytę-Liutkevičiūtę. Jonui Juškai mirus, rankraštis atiteko jo sūnui Vytautui, o šiam vėl netrukus mirus, Jono Juškos našlė, gyvenusi Tartu, atidavė rankraštį tuo laiku Tartu universitete studijavusiam Kazimierui Jokantui, kuris savo keliu atidavė Lietuvių Mokslo Draugijai Vilniuje. Literatūrinių ištraukų iš to žodyno teksto pateikė *Myk. Biržiška* Lietuvių Tautoje II 3 1914 p.329-375 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.261-333). Dar *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 285, taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.418-427 ir 725-726 (ištraukos iš žodyno aiškinimų). Žodyno eilėraščiai ten pat p.84-251 (pastabos 701-706).

19) (Lietuvos istorija eilėraščiais. Apie 1830 m.).

1836 IV 26 Simanas Stanevičius rašė Teodorui Narbutui, kad paskutiniaisiais savo gyvenimo metais Poška rašęs eilėraščiais Lietuvos istoriją*) ir tą rankraštį, kaip ir kitus savo rankraščius, palikęs Kajetonui Nezabitauskiui-Zabičiui. Galimas daiktas, kad atskiros to darbo nuotrupos, savarankiškų istorinių dainų forma, ir bus tos, kurios yra įrašytos Poškos žodyne, aiškinant atskirus žodžius.

20) O dębie mającym przeszło lat tysiąc zwanym Baublis, krtóry rósł na Żmudzi w majętności Bardzie należącego do Dyonizego Paszkiewicza — Dziennik Warszawski 1826 IV p.37-46 ir trumpiau — Sylwan. Dziennik Nauk leśnych i łowiectwa IV Warszawa 1827 p.97-107.

21) (P. Koeppen, O proischodždenii, jazyke i literature litovskich narodov. Statja pomeščennaja Petrom Koeppenom SPB 1821 m. 105, 1p.

---

*) Niemcevičiaus „Śpiewy historyczne" pavyzdžiu. *M. B-ka.*

Medžiagą, liečiančią lietuvių literatūrą, Koeppenas iš dalies gavo iš D. Poškos. Tą patį vokiečių kalba Koeppenas išspausdino žurnale Magazin der Lettischen Litterarischen Gesellschaft III 1829 m. ir lenkų kalba, L. Rogalskio verstą ir su jo papildymais, žurnale Dziennik Wileński 1828 m.

22) Rozmyślania wieśniaka rolnika *(Dionizego Paszkiewicza* byłego pisarza P. R.) O Narodzie i języku Litewsko-Žmudzkim poprzedzone wierszem do X. Bohusza i Joachima Lelewela — Dziennik Warszawski 1829 N44 p.12-45, N45 p.97-124, N46 p.193-220 (ir atskirai, 1829 m. 88p.).

Pradžią (p.1-3) pakartojo Dziennik Wileński 1829 XV p.12-14. Spaudai pasiuntė Kajetonas Nezabitauskis-Zabitis. P.1-3 Wiersz D. Paszkiewicza do X. Xaw. Bohusza i Joachima Lelewela, Poezje w języku Litewskim w zawierający (Musu werksma walandoy reta giera diena, O man ta ira linksmibie ta ir tiktay wiena...). P.3-5 to eilėraščio vertimas į lenkų kalbą, atliktas *S. Valiūno (*W pasmie cierpkich dni naszych rzadka chwila błoga...). Toliau eina: D. P. *Žmudzin* Kilka słów przedwstępnych do kogobądź, mającego zamiar pisać dzieje Litwy i Žmudzi (šį straipsnį pakartojo *P. Augustaitis* Draugijoje 1910 N61 p.13-14, o Musu werksma walandoy — ten pat p.15-16). Tą eilėraštį (su rankraščio fotokopija) dar *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 275-278. Rozmyślania su vertimu Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.262-329 ir iš Pszczółka w Baublu p.615-664 (pastabos p.715-720).

23) (Ovidijaus Amores lietuviškas vertimas).

Jonas Šikeris Daukantui rašytame 1844 X 30 laiške sako turįs Poškos vertimą iš Ovidijaus ir žadąs tai atsiųsti Daukantui. Galimas daiktas, kad ir atsiuntė, ir tai su visa kita Daukanto medžiaga galėjo patekti į rankas Davainio Silvestraičio, iš kurio galėjo gauti ir kun. A. Dambrauskas, kuris Židinyje 1934 N7 rašė matęs keletą puslapių Poškos rankraščio, kur buvusios eilėmis lietuviškai išverstos šlykščios Ovidijaus poemos Amores dalys.

24) (Vergilijaus Eneidos lietuviškas vertimas).

*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach 1894 p.102 rašo, kad tokį Poškos rankraštį Petras Kriaučiūnas 1883 m. gavęs iš Poškos giminių. Anksčiau šį rankraštį mini jau *L. A. Jucevičius* (Pisarze 1841), nurodydamas, kad rankraštis esąs Poškos giminių rankose.

25) Kalendarz obywatelski czyli Spominki *D. Paszkiewicza.*

Šį rankraštį turėjęs savo rankose *T. Narbutas* ir jį mini savo Dzieje VIII p.132, 195, 213, IX p.13 ir kt., vadindamas jį kartais ir Kalendarz gospodarski.

26) Śpiew historyczny Lit. Titulo: Władysłowas Mastinis Karalus Lęku numyre Metunse 1333 — Dayna historini.

Poškos žodyno t.I p.277 yra pateikta šios istorinės dainos antraštė be teksto. Galimas daiktas, kad tai bus viena tų dainų, kurios visos kartu sudarė jo Lietuvos istoriją eilėraščiais (N 19).

27) Gierard Ruda — Sena Dayna Historini Žiemayczіu (Križokaj sawa budu nenoręnt pamesti Gieyd Žiemayczius surisztus ing Prussus perwesti...).

Iš Poškos žodyno t.I p.259 „Vilniaus Žiniose" 1905 m. N18 pakartojo *K. Jokantas,* o paskiau *Myk. Biržiška* l.c.p.430 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I p.290-291). Galimas daiktas, kad ir šis eilėraštis bus vienas tų pa-

čių istorinių dainų, kurios sudariusios Lietuvos istoriją eilėraščiais. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.32-33 (pastabos p.690-691).

28) Užraszas Stanisłowuy Poniatawskiuy Karaluy Lenku (Pražun Tiewiste, gelbiet niera łajka, Motina swejkin jus, did' mejlu wajka...).

Iš Ivinskio Poškos eilėraščių nuorašo išspausdino *Mykolas Biržiška* l.c.p. 354 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I p.299-300). *M. Brenšteinas* spėja, ar nebus šis eilėraštis Poškos išverstas iš lenkų kalbos dar XVIII a. pabaigoje, tuojau po Poniatovskio mirties. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.64-65 (pastabos p.697-698; eilėraštis yra čia paimtas iš Bitelės Baublyje).

29) Pas Jo Mylista Andria Kobecka (Kursai paszios newede, jos žiedo neskynies, Ar dreb anos szakeles, tas dar netur žinios...).

1846 V 6 K. Moigis šį eilėraštį atsiuntė S. Daukantui ir išspausdino pirmą kartą *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 41. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.607 (pastabos p.738).

30) Žodininkas (Pamietodamas rasztininka, Raszau Lietuwos žodininka...).

Iš Ivinskio Poškos nuorašo išspausdino *Mykolas Biržiška* l.c.p. 357 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos 1931 I p.305). Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.230-231.

31) Arijonas (Arijona giedotoji wisi pažina...).

Išspausdino iš Ivinskio nuorašo *Mykolas Biržiška* l.c.p. 359 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.308). Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.232-233.

32) Didiste (O kas tey užeja do ciesaj...).

Išspausdino iš Ivinskio nuorašo *Mykolas Biržiška* l.c.p. 360 (ir Iš mūsų ir t.t. I p.310). Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.230-233.

33) Praturtiejimas (Jej nori buti turtingu...).

Išspausdino iš Ivinskio nuorašo *Mykolas Biržiška* l.c.p. 363 (ir Iš mūsų ir t. t. I p.314). Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.224-225.

34) Kita karta ne taip buvo (Wienas senas senutis turis metu szimta Ir pynigu pudayti dydi nepraimta...).

Iš Rcz-o Poškos eilėraščių nuorašo išspausdino *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 1896 p.302-303. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.34-37 (pastabos p.691-692).

35) Pagarbinimas (Pagarbinimas daugiel dyrb giera yr baisa...).

Išsapusdino *E. Volteris* l.c.p. 306. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.244-245.

36) Tykimiste (Wirs pawids regient, jog reyk anam myrti...).

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 306 Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.244-245.

37) Du Wiresnije (Wiens Bajors, teyp saka...).

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 306. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.244-247.

38) Kareywis milicios (Jukiesie isz karejwia, jog didey baisies...).

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 306. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.246-247.

39) Užraszas Katilinay (Užmyrszies ant Tiewistes krauja jis nor gierti...).

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 307. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.246-247.

40) Gale pyningu (Kaymienay parwesk patcie — Eyk welniop nenoriu...).

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 307. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.248-249.

41) Wiskups yr Mužyks (Wiena kart wiskups žmoniu daug žęnklina...).

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 308. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.248-249.

42) Teplotojas (Wiens teplotojas yr didey mokitas...).

Išspausdino *E. Volteris* l.c.p. 309. Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.250-251.

43) (Daugybė dvieilių ir ketureilių pavyzdžių atskiriems žodyno žodžiams).

Išspausdino *Mykolas Biržiška* Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 1914 p.329-275 (jo pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.261-332). Taip pat Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.84-221.

44) Chłop polski (be vietos ir metų, bet iš XVIII a. pabaigos) 124 eilutės ir Chłop polski y Dawidek 130 eilučių; kartu 10p.

Šios išspausdintos knygutės autorius nėra žinomas, bet spėjama, kad tai Poškos darbas, o gal Klemento ar Valiūno. Poškos „Mužikas" remiasi šiuo „Chlopu". Pirmas buvęs išleistas Chłop polski, o paskiau kitame leidinyje abidvi dalys kartu. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.610-614 (pastabos p.739).

45) Geograficzne opisanie Žmudzi.

Rankraštis, kurį mini Poška savo žodyne. Nors jis ir nesako, kas parašė, bet, greičiausia, tai bus buvęs jo nespausdintas darbas.

46) Pszczółka w Baublu 230p.

Rankraštis Krokuvos akademijos bibliotekoje. Čia tarp kito ko yra įdėti originalai: Užraszas Stanislowuy Poniatawskiuy, Pas Kuniga Xawera Bohusza, Mužikas Žemayczіu yr Lietuwos, Rozmyślania wieśniaka rolnika, O starožytnych obrządkach religijnych Pogańskich ir kt. Pirmą kartą rankraštį aptiko *Vincas Maciūnas.* Šis rankraštis iš Volmerio pateko Valerui Jankevičiui, kuris jį buvo dovanojęs Ireniejui Oginskiui. Nėra žinios, kas jį atidavė Krokuvos akademijai. Iš ten Przestroga — Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.256-257 (pastabos p.714) ir Do Czytelnika p.80-81.

47) (Lietuviškos ir lenkiškos Poškos epigramos Baublyje).

Tekstą pateikė ir *M. Brensztejn* l.c.p. 51-52, 54-55, 57-58, 60-62. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.250-253 (pastabos p.707).

48) Pargrįžimas Karpinskio isz Warszawos.

J. Šikeris 1844 X 30 rašytame laiške S. Daukantui sako turįs šį Poškos vertimą. Laišką išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 82-84. Į tai atsakymas Manifest D.. P.. na Franciszka Karpinskiego (1814 roku) — Dionizo Poškos Raštai p.82-83 (pastabos p.701).

Kritiško visų Poškos raštų leidimo neturime.*). L. Ivinskio sudarytas Poškos eilėraščių nuorašų rinkinys, iš kurio jis pats keletą eilėraščių išspausdino savo kalendoriuose, saugojamas Lietuvių Mokslo Draugijoje. Daugumą to rinkinio eilėraščių, kartu su žodyno originaliniais ir iš lenkų kalbos verstais pavyzdžiais, išspausdino *Mykolas Biržiška* Iš Dionizo Poškos raštų — Lietuvių Tautoje II 3 1914 p.329-375 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.261-332). Kitą, tariamai originalinį, Poškos eilėraščių rinkinį turėjo R-cz iš Petrapilio (galimas daiktas, kad tai bus buvęs Povilas Matulionis). Šį rankraštį paskelbė *E. Volteris* Litauische Schriftsteller des 19. Jahrhunderts: 4 .Dionysius Paszkiewicz (Poszka) — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 (Heft 21) 1896 p.300-311, kur Volteris išspausdino 16 Poškos eilėraščių, bet jų tarpe yra ir Giedraičio vertimas iš Tasso ir Poškos perdirbta Valiūno „Birutė". 3 eilėraščius (Pas Andrių Kobeckį, Ant katedraliszkos bažnyczios paszwentinimo ir Pilis Szahino) 1846 V 6 K. Moigis atsiuntė S. Daukantui, išspausdino *M. Davainis Silvestravičius* Medega Simano Daukanto biografijai 1898 p.41-44. Iš Volterio Poškos eilėraščius pakartojo *Ir Jonas (J. Žilius)* Lietuviszki dainiai pradžios XIX szimtmeczio, Shenandoah, Pa. 1899 p.1-30. Mokykloms Poškos eilėraščius leido: *P. Gaučys* su *V. Kamantausku* Chrestomatija prieš „Aušros" gadynės dainių 1924 p.9-18 (13 eilėraščių), *V. Kamantauskas* D. Poškos eilės 1926 p.82 (13 didesnių eilėraščių ir epigramos), *A. Iešmanta* Poška, Stanevičius, Strazdas ir jų raštai aukštesniajai mokyklai 1930 p.78 (6 eilėraščiai ir epigramos). Veversis (Davainis Silvestraitis) Aušros 1884 N1/3 p.16 pasakoja gavęs žinią iš kokios J. iš Gaug., kad Poška palikęs storą rankraštį lietuviškų eilėraščių, atitekusių kunigui Poškai ir dingusių 1863 m. Iš jų ji pateikusi 8 eilučių eilėraštį „Szalpenu kalneliai", bet tai atrodo nebus Poškos rašyta.

**Dokumentai.** 1) 1529 I 15 Žygimanto I (II) privilegija Jurgiui Paškevičiui. Ištraukų duoda *M. Brensztejn* Dionizy Paszkiewicz 1934 p.5 ir 87.

2) 1599 I 15 Žygimanto III (IV) privilegija Jurgiui Paškevičiui.

Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 87.

3) 1694 XI 16 Jono Sobieskio aktas, suteikiąs Baltramiejui Paškevičiui iždo dvariškio titulą.

Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 5.

4) 1728 XII 10 Aleksandro Paškevičiaus testamentas.

Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 87.

5) 1765 IX 2 Adomo Paškevičiaus išrinkimas Telšių pavieto karužu.

*M. Brensztejn* l.c.p.6.

6) 1774 III 17 Stanislovo Poniatovskio duota Adomui Paškevičiui privilegija valdyti Maldūnus.

Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 6 ir 83.

---

*) Toks leidimas 1959 m. pasirodė Vilniuje — Dionizas Poška, Raštai, 744p. Redaguota J. Kruopo, J. Lebedžio, M. Lukšienės, D. Urbo ir A. Žirgulio. *M. B-ka.*

7) 1774 VIII 3 Adomo Paškevičiaus intromisija į Maldūnus.
Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 6-7.
8) 1782 IV 23 Dionizo Paškevičiaus parašas Būčiškių pardavimo akte.
Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 12- ir 91.
9) 1788 II 10 Dionizo Paškevičiaus lenkiškas laiškas Vincentui Paškevičiui.
Išspausdino *J. Basanavičius* Lietuvių Tautoje II 1 1911 p.125-126 (be datos), *M. Brensztejn* l.c.p. 75-76 (su data), dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.428-433 (pastabos p.725).
10) 1789 III 20 Dionizui Poškai duotas įgaliojimas vesti Kuršių kunigaikščio Petro bylas.
Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 91.
11) 1789 X 15 D. Poškos parašas Gobiatos dokumente, kur jis vadinamas Karšuvos karužu.
Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 12 ir 91.
12) 1789 XI 7 Tado Kymanto Poškai duotas pažymėjimas dėl Barzdžių.
Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 91.
13) 1790 I 3 Dionizas Poška stojo patronu Micevičiaus byloje.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 12 ir 31.
14) 1790 V 11 Dionizo Poškos Barzdžių pirkimo aktas.
Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 13.
15) 1790 VII 19 D. Poškos fiktyvinis Bijotų pardavimo tėvui Adomui Paškevičiui aktas.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 14 ir 92.
16) 1791 V Dionizo Poškos priesaika 1791 m. konstitucijai.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 12.
17) 1791 IV 23 D. Poškos Barzdžių-Bijotų dalies pirkimo aktas.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 14 ir 96.
18) 1792 II 14 Raseinių seimelyje Poška išrenkamas asesorium.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 12.
19) 1792 V 6 nukreiptas prieš Pošką protestas dėl Pašilių užpuolimo.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 15.
20) 1792 IX 20 fiktyvinis D. Poškos Bijotų dalies pardavimo tėvui Adomui aktas.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 14 ir 89.
21) 1792 X 9 Adomo Paškevičiaus užrašas žmonai valdyti ligi gyvos galvos Barzdžius-Bijotus.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 8 ir 89.
22) 1792 m. Dionizo Poškos interciza žmonai 6000 auksinų jos kraičio ir 4000 auksinų, jai užrašytų D. Poškos.
Cituoja 1808 V 20 dokumentas (N 25).
23) 1793 IV 23 D. Poškos anuliavimas savo priesaikos 1791 m. konstitucijai.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 12.
24) 1793 V 17 D. Poškos dalyvavimas Raseinių seimelyje, renkant atstovą į Gardino seimą.

Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 12-13 ir 91.

24a) 1796 II 29 D. Poškos Zapis zastawny žmonai. Spausdinta Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.665-668 (pastabos p.739-740).

25) 1808 V 20 D. Poškos užrašas žmonai ligi gyvos galvos valdyti visą jo turtą.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1937 p.168-169. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.668-671 (pastabos p.740).

26) 1808 VIII 26 Adomo Paškevičiaus byla, iškelta sūnui Dionizui.

Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 93.

27) 1809 IX lietuviškas D. Poškos laiškas vyskupui J. A. Giedraičiui.

Išspausdino *J. Basanavičius* l.c.p. 126 ir, lenkiškai išvertęs, *M. Brensztejn* l.c.p. 77-78. Tiktai lietuviškai Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.438-441 (pastabos p.727). Šio laiško juodraštis iš Rappersvilio muziejaus pateko į Varšuvos tautinę biblioteką, bet originalas yra Vilniuje. Rankraščio tekstas ir fotokopija: *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 286-288.

28) 1810 XII 24 Adomo Paškevičiaus turto dalybos aktas, iš to išskyrus savo sūnų Dionizą.

Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 14 ir 93.

29) 1811 VIII 15 Tado Čackio laiškas D. Poškai.

Mini Poška savo laiške J. Leleveliui 1826 IX 29 — *M. Brensztejn* l.c.p. 82.

30) 1812 IX žinios apie nuostolius, kuriuos Poškos Barzdžiams pridarė priešo kariuomenė.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 169.

31) 1812 XI 10 D. Poškos laiškas Juozui Svirtūnui.

Išspausdino *M. Brensztejn* l.c.p. 79-80. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.442-447 (pastabos p.727-728).

32) 1813 I 23 karo nuostoliams apskaičiuoti komisijos duotas pažymėjimas apie nuostolius, 1812 m. padarytus D. Poškai.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 169-170.

33) 1816 XII 11 sudaryta dvorianskaja rospis' familii Paškevičej.

Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 13 ir 91.

34) 1817 VI 10 Dionizo ir Roberto Paškevičių paskolos sutartis.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 170.

35) 1818 I 5 D. Poškos rašytas laiškas (nepaaiškėjusiam) K. D.

Ištrauka — Tygodnik Wileński V 1818 p.262-266. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.448-455 (pastabos p.728).

36) 1819 XII 17 D. Poškos žmonos laiškas vyrui.

Neišspausdintas rankraštis VDU Bibliotekoje. Išspausdinta Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.671-672 (pastabos p.740).

37) 1818 XII 30 Juozo Rodzevičiaus laiškas D. Poškai.

Išspausdino *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.192.

38) 1822 m. D. Poškos laiškas Aleksui Puzirevskiui.

Išspausdino *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.137-141. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.456-465 (pastabos p.728-730).

39) 1822 IX 3 Puzirevskio laiškas D. Poškai.

Ištraukų duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 139-140.

40) 1824 III 20 Loboikos (Loboyko) laiškas Rumiancevui apie Pošką.
Ištraukų duoda *V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.202, 226, 311-312.
41) 1824 III 14 K. Zabičio laiškas Poškai.
Mini Dziennik Warszawski 1929 N46 p.220 ir *M. Brensztejn* l.c.p. 95.
41a) 1824 IV D. Poškos laiškas J. Loboikai.
Išspausdinta Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.466-543 (pastabos p.730-735).
42) 1824 XI 26 Loboikos laiškas J. Leleveliui apie Poškos rankraštį Historyczne rozprawy.
Ištraukų duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 31 ir *M. Brensztejn* l.c.p.33.
42a) (1824) D. Poškos laiškas J. Leleveliui.
Išspausdintas Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.554-589 (pastabos p. 736-737).
43) 1824 XII 19 D. Poškos laiškas Zavadzkiui.
Išspausdino *M. Brensztejn* l.c.p. 80-81, *P. Turkowski* Materyały do dziejów literatury I 1935 p.350. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.590-591 (pastabos p.737).
43a) 1824 V 4 D. Poškos laiškas K. Zabičiui.
Išspausdinta Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.544-553 (pastabos p. 735-736).
44) 1825 III 24 Loboikos laiškas J. Leleveliui.
Ištraukų duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 311 ir *M. Brensztejn* l.c.p. 33.
45) 1825 III 29 Loboikos laiškas Rumiancevui.
Išspausdino *Sreznevskij* Perepiska Vostokova p.196-218. Ištraukų duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 312.
46) 1825 IV 14 Rumiancevo laiškas Loboikai.
Ištrauką iš Sreznevskio pateikė *V. Maciūnas* l.c.p. 312-313.
47) 1825 IV 21 Rumiancevo laiškas Vostokovui.
Ištrauka iš Sreznevskio duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 313.
48) 1825 V 6 Vostokovo laiškas Rumiancevui.
Ištrauką iš Sreznevskio duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 313.
49) 1825 XII 4 iš Varšuvos Onacevičiui rašytas J. Lelevelio laiškas, kuriame nusiskundžiama Loboikos nesąžiningumu persiunčiant Poškos korespondenciją.
Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 100.
50) 1825 XII P. Koeppeno laiškas rektoriui Pelikanui.
Ištrauką duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 314.
51) 1825 XII 14 B. Koeppeno laiškas Pelikanui.
Ištrauką duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 314.
52) 1826 II 7 Simano Stanevičiaus laiškas D. Poškai.
Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.171.
53) 1826 IX 29 D. Poškos laiškas J. Leleveliui.
Išspausdino *M. Brensztejn* l.c.p. 81-84. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.592-599 (pastabos p.737). Vertimą pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 288.

54) 1826 XI 28 Leleveliui rašytas Onacevičiaus laiškas, kuriame įtaria Loboiką paskaičius Poškos laišką Leleveliui.

Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 100.

55) 1827 X 17 D. Poškos laiškas Butkevičiui.

Išspausdino *M. Brensztejn* l.c.p. 85. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.600-601 (pastabos p.737).

56) 1830 II 5 Dionizo Poškos testamentas.

Testamento liudininkų tarpe yra ir Silvestras Valiūnas, kurį Brenšteinas neteisingai vadina kunigu. Visą tekstą išspausdino *M. Brensztejn* l.c.p. 38-43. Iš ten Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.672-677 (pastabos p.740).

57) 1839 IV 24 Paškevičių šeimos bajorystės įrodymas.

Ištraukų duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 87.

58) 1809 III 20 D. Poškos lenkiškas laiškas iš Barzdžių Užvenčio seniūnui Gurskiui (Górskiui).

Pateiktas su faksimile ir vertimu: *P. Bugailiškis* Dionizo Poškos laiškas — Literatūra ir Kalba II 1957 p.359-360. Dar Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.434-437 (pastabos p.726-727).

58a) Kovo 24 d. D. Poškos laiškas Kondratui.

Spausdinta Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.602-603 (pastabos p.738).

**Literatūra.** *Užtarytois Mokitinis (M. Baliński)* — Apej Yszkałba sudyne Moksłas — Wiadomości Brukowe 1818 N101 ir Tygodnik Wileński V 1818 p.262-266, taip pat Wiad. Bruk. 1919 N112, 125, 143.

*K. Niezabitowski* Krótki spis niektórych starożytnych zabytków, znajdujących się w zbiorze D. Paszkiewicza — Dziennik Wileński II 1823 czerwiec p. 157-161.

*J. Łoboyko* Groby olbrzymie na Żmudzi — Dziennik Wileński 1823 II p.145.

*P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.242-245, 248-250, 254.

*T. Narbutt* Dzieje narodu litewskiego III 1838 p.546 (išnaša), VIII p. 132, 195, 213, IX 1841 p.13 ir kt.

*M. Gadon* Statystyka Xięstwa Żmudzkiego 1839 p.90.

*Ludwik z Pokiewia (L. Jucevičius)* Pisarze w narodwyn języku litewskim — II (Dyonizy Paszkiewicz) — Piśmiennictwo Krajowe 1841 I p.171-174.

(") Wiadomosci biograficzne o uczonych Żmudzinach 1841 (rankraštis).

(") Litwa 1846 p.10-12.

*Szermuksznis z pod Ławkowa* — Gazeta Warszawska 1856 N30.

*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.165.

*F. M. Sobieszczański* — Enc. powsz. Orgelbranda XX 1865 p.498.

*I. Buszyński* Opisanie pow. Rosieńskiego 1874 p.180.

*J. Karłowicz* O języku litewskim 1875 p.226-227.

*(M. Davainis Silvestraitis) Vėversys* Apie D. Poszką — Auszra 1884 N1/3 p.11-19 (paleido žinią apie Poškos išspausdintą eilėraščių rinkinį, supainiojęs Pošką su Stanevičium), 48-52, N4 p.113-117.

(") *Žaltys* Isz Lietuvos — Vienybė Lietuvininkų 1891 N51 p.105.

(") *Jons Šviesdaris* Isz Lietuvos — Vienybė Lietuvininkų 1894 N40 p.474-475.

(") *M.D.S.* Medega Simano Daukanto biografijai 1898 p.40-44 (prieš tai spausdinta Garse Amerikos Lietuvių 1897 N27).

*J. Kibort* Próbki piosnek litewskich — Wisła I 1887 p.276-77 („Giesmės mužikelio" vertimas į lenkų kalbą).

Akty Vilenskoj Komissii XIV 1887 p.547-549.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.23-27 (iš Lietuviszkojo Balso 1888 N17 p.132-133).

(") Lietuvių rasztai ir rasztininkai XIX sz. — Lietuwiszkasis Balsas 1888 N17 p.132-133.

*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina 1894 N1 p.102.

*E. Volteris* Ob etnografičeskoj poezdke po Litve i Žmudi 1887 p.13-15.

(") Die litauischen Schriftsteller d. 19. Jh.s.: 4. Dionysius Paszkiewicz (Poszka) — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 (Heft 21) 1896 p.300-311.

(") Paškevič D. — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona XXIII 1898 p.63.

*K. Chmiel* (K. Chmielowski) Baublis — Naokoło świata 1902 N41 p.642.

(") (") Baublis — Ziemia 1910 p.72-73.

*Ir. Jonas (Jonas Žilius)* Lietuwiszkieji dainiai pradžios XIX szimtmečio 1899 p.1-30.

*Sc.* Baublis — Kraj 1896 N12.

*K. Miškonis (J. Jokantas)* D. Poška — Vilniaus Žinios 1905 N10, 18.

*L. Gadon* Nieco o naszej rodzinie 1905 (pabaigoje pridėta genealoginė tabelė).

*K. Puida* D. Poška — Draugija 1910 N45 p.10-21.

(") Mūsų dainiai — Chicago 1913 p.17-33.

*J. Basanavičius* Prie D. Poškos biografijos — Lietuvių Tauta II 1 1911 p.125-127.

*S. Tijūnaitis* Lietuvos atgijimas 1911 p.30.

*P. Augustaitis* Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyzmie polskim 1911 p.29-32 (tas pats lietuviškai: Lietuvybės elementai 1921 p.23-25).

(") Dionizo Poškos raštai lenkų kalba — Draugija 1912 N61 p.11-17.

*J. Totoraitis* Lietuvos atgimimo paveikslai (III. Dionizas Poška) — Vadovas 1912 N46 p.162-164.

*S. Čiurlionienė* Iš mūsų literatūros 1914 p.43-49.

*Mykolas Biržiška* Iš Dionizo Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.329-375 (pakartota ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p. 261-332).

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.7, 8, 9, 11, 12, 13, 18, 19, 29-31, 48-52 (iš Visuomenės 1910-1911 m.) (ir pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.206-211, su papildymais).

(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.14-16, 98.

(") Mūsų raštų istorija I[2] 1925 p.45, 64-69.
(") Chłop polski — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.312-313; tuo pat remiasi Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.521.
(") Chodzka Jonas — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.372.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.55, 83, 100, 122, 125, 126, 186, 188, 194, 195, 201, 206.
*V. Kapsukas (V. Mickevičius)* D. Poška — Naujoji Gadynė (JAV) 1916 N7 p.411-415.
*Pr. Baltiejus* Pirmųjų rašytojų mėginimai mūsų tautos atgijime — Kultūra 1924 N4 p.148-149.
*J. Vlks (Jonas Vilkaitis)* D. Poškos palikimas — Krivulė 1925 N4 p.94.
(") (") D. Poškos Baubliai — Krivulė 1925 N19.
*D. Alseika* Lietuvių tautinė idėja istorijos šviesoje 1924 p.25.
*P. Gaučys* ir *V. Kamantauskas* Chrestomatija prieš Aušros gadynės dainių 1924 p. 9-18.
*J. Norkus* Lietuvių literatūros nagrinėjimai 1928 p.18-24, 36-40.
*V. Kamantauskas* D. Poškos eilės, Kaunas 1926 p.82.
*A. Lewak* Zbiory biblioteki Rappersvilskiej 1929 p.22-23 (N38).
*St. Pigoń* Z dawnego Wilna 1929 p.23-28.
*E. Fraenkel* Syntax der litauischen Postpositionen 1929 p.64, 169.
(") Dionigi Poška (D. Paszkiewicz) scrittore polacco lituano della prima metadella XIX secolo — Studi Baltici VI 1937 p.67-74.
*A. Iešmanta* Poška, Stanevičius, Strazdas ir jų raštai 1930 p.15-25, 41-55.
*Vaclovas Biržiška* Nežinomos D. Poškos eilės — Tauta ir Žodis VII 1931 p.307-309 (tas pats Nežinomi senieji lietuvių raštai 1931 p.59-61).
(") D. Poškos biografijos medžiaga — Mūsų Senovė II 1 1937 p.168-170.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.101, 107.
(") S. Stanevičiaus biografijos medžiaga — Mūsų Senovė II 1 1937 p.171.
(") Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.104.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.39.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.44, 45, 125, 181.
*J. Senkus* Dionizas Poška — Trimitas 1931 N52.
*K. Alminauskis* D. Poškos „Mužiko" kopija — Archivum Philologicum III 1932 p.85-107.
*S. Dabušis* Trumpa lietuvių žodynų apžvalga — Židinys 1933 p.106-108.
*B. Hryniewiecki* Tentamen Florae Lithuaniae 1933 p.106-108.
*M. Brensztejn* Dionizy Paszkiewicz 1934 m. 112p.
*P. Ruseckas* Mūsų įžymieji žmonės I 1934 p.35-52.
*A. Jakštas (Dambrauskas)* Kelios pastabos dėl Vaižganto biografijos — Židinys 1934 N7 p.25.
*P. Turkowski* Materyały do dziejów literatury i oświaty I 1935 p.358.
*J. Puzinas* Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen 1935 p.6, 12, 14-18, 62.
*V. Maciūnas* Šis tas apie D. Pošką — Vairas N11 p.274-285.

(") Krokuvos bibliotekose pasirausius — Vairas 1935 N6 p.173-174.
(") D. Poškos laiškas Puzirevskiui — Mūsų Senovė II 1 1937 p. 137-141.
(") Lietuviškieji dalykai Vilniaus Šubravcų satiroje — Mūsų Senovė II 1 1937 p.7-16, II 2 1938 p.179-193.
(") Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje 1939 p.36-314 (ir Darbai ir Dienos VIII 1939).
(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.107-108.
(") *V. M.* Poška 2. (Paškevičius) Dionizas — Lietuvių Enciklopedija XXIII 1961 p.343-347.
*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.6-7, 18-20, 33-34, 42.
*P. Jonikas* Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.64.
(") Lietuvių kalbos istorija 1953 p.121, 128, 129.
*A. Vilainis* Nemirtingieji žemaičių šešėliai — Naujoji Romuva 1939 N9 p.201-204.
*J. Kelpša* Ištraukos iš atsiminimų (iš lenkų kalbos išvertė Vaclovas Biržiška) — Mūsų Senovė III 1 1940 p.68-70.
*V. Drugys* Dionizas Poška — Saulutė (Vokietijoje) 1946 N3 p.47-51.
*D. Poszka* Mužikas Žiemaytcziu yr Lietuwos. Paruošė *A. Žirgulys*, Kaunas 1946 (1947) 38, 6 nž. p.
*A. Brueckner* Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.586.
*P. Naujokaitis* Lietuvių literatūra 1948 p.38-41.
*V. Jungfer* Litauen 1948 p.221-222.
*A. Žirgulys* Dionizas Poška — D. Poszkos Mužiko 1947 m. leidime p.5-14.
*A. Sprindis* Dionizas Poška — Poškos, Strazdo, Stanevičiaus tekstų 1956 m. rinkinyje p.3-5.
(") Dionizas Poška — Lietuvių literatūra 1954 p.60-70; taip pat Pergalė 1954 N4 p.76-85.
(") Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905, 1957 p.29.
*K. Korsakas* XIX a. pirmosios pusės laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija I (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.
*J. Lebedys* Dionizas Poška — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.373-395.
*D. Poška* Mužikas Žemaičių ir Lietuvos, iliustr. V. Jurkūnas 1950 48p.; 1951 8p.
*B. Kurkulis* „Baubliai" ar „Baublys" — Literatūra ir Menas 1959 N31 (665).
*Dionizas Poška* Raštai 1957, 744p. Parengė Redakcinė Komisija: J. Kruopas, J. Lebedys, M. Lukšienė, D. Urbas, A. Žirgulys.
*A. Venclova* Epochos vėjas — Literatūra ir Menas 1960 III 12.
*V. Žulys* Dionizo Poškos „Raštai" — Pergalė 1960 N11 p.167-171.

# 80. Antanas Strazdas

**Biografija.***) Kada ir kur gimęs, nevienodai nurodoma. Strazdui tebesant gyvam, Vilniaus vyskupijos direktoriumas 1823 m. rodo jį 72 m., tad gimusį 1751 m.; tos pat vyskupijos direktoriumas 1824 m. jau tik 60 m., tad gimusį 1764 m. Pats Strazdas tardžiusiam jį kun. Stanevičiui 1825 m. sakosi turįs 68 m., tad būtų gimęs 1757 m., o 1828 m. tas pats kun. Stanevičius praneša apie jį kaip 72 m., tad gimusį 1756 m. Kun. J. Katelė 1877 m. savo lenkiškame straipsnyje (lietuviškai išversta 1883 m. „Aušroje") nustatė Str. gimus 1763 VI 4, ir taip visi, kas apie jį rašė, kartojo. Tačiau dar XX a. pradžioje gyvenęs Kriaunų par., Rokiškio aps., Bagdoniškio dvare Myk. Roemeris tenykštėje bažnyčioje rado 1759 VI 12 Ant. Str. krikšto metriką, kurios išrašą pateikė Lietuvių Mokslo Draugijos pirmininkui dr. J. Basanavičiui, kuris 1911 m. „Lietuvių Tautoje" tai paskelbė. Savo „Aleksandryno" II t. turinio sąraše Vacl. B-ka aiškiai rašo Str. gimus *1759 m. birželio 12 d.,* tad jo krikštadienį palaikęs ir gimtadieniu.**)

Kun. Katelė rodo (tai ir kitų kartojama) Str. gimtavietę buvus Kriaunų par. (tarp Jūžintų ir Obelių) Astravą, palei Sartų ežerą, bet M. Roemerio rastoji krikšto metrika žymi Kriugiškių (Kunigiškių) viensėdžio kaimą toje pat Kriaunų par., netoli Bagdoniškio (į Roemerio rankas perėjusio 1786 m.). Rodos, aišku. Tačiau jau pats Str. į taip aiškų dalyką įvelia neaiškumų, savo „dūmoje" (ks. Drozdowskiego, tęskniącego do oyczyzny) „Ach Diewe Diewułayti" štai kaip kerta: „Esmu tikras Žiamaytis isz moczias ir isz tiewa", ir toliau: „Dewines deszimtiesi metos kayp esmu isz tos wietos Lietuwon isz Žiamayczіu" (atvykęs). „Lietu-

*) Brolio Vaclovo palikime Strazdo biografijos nerasta, bet tik skyriai: Raštai, Dokumentai, Literatūra. Tad iš šiokios tokios jo paliktos medžiagos Strazdo biografijai iš dokumentų skyriaus duomenų tenka čia sudurstyti trumpą biografijėlę, formaliai — ne iš esmės — papildančią susidariusį trūkumą. *M. B-ka.*

**) 1962 VI N11 p.24 „Švyturio" str. „Kada gimė Antanas Strazdas?" D. Butėnas rodo 1755 m. *M. B-ka.*

woy pikti žmones, netur prie sau małones... Sugrijsziu ing *Žiamyczius*". O čia ir L. Jucevičius 1841 m. dar aiškiau pasako: Str. gimęs Telšių paviete, taigi Žemaičiuose. Žemaičiuose jis tikrai yra baigęs Varnių seminariją ir mokęs Kražių mokykloje, vis tai prieš 1790 m., bet nebebūdamas jau vaikas. Dėl Strazdo pasisakymo apie savo žemaitiškąją kilmę ir dar griežtesnio Jucevičiaus tvirtinimo apie Str. gimtąjį kraštą — atsargiai kalbant — tektų manyti, kad Str. tėvai Jonas ir Sofija Strazdai bus gavę persikelti (buvo perkeldinti?) iš Žemaičių į rytų pusę dar su (nekrikštytu) Antanu (Vacl. B-ka savo „Rašytojų kalendoriaus" II leidimo rankraštyje taria Antaną „gal" gimusį Žemaitijoje 1756 m.) ir naujoje vietoje (Kriaunose) pakrikštytą, kažkodėl Žemaičiuose nepakrikštijus, arba — kas atrodo patikimiau — seniau iš Žemaičių atvykę, Kugriškių kaime tebus Antaną pagimdę ir tuojau pakrikštiję. Šiaip ar taip, kad ir iš Žemaičių tėvų ir gal Žemaičiuose gimęs, tad teisingai save laikęs žemaičiu, bet užaugęs rytiečiuose ir tik kurį laiką — jau suaugęs — Žemaičiuose pamokytojavęs ir paklierikavęs, Ant. Str. taip sutapo su rytiečiais ir jųjų tarme, jog jo kūryboje žemaitiškoji kilmė niekur nepasireiškė, išskyrus aną „Ach Dieve Dievulaiti" („dūmos") sakinį, širdį suspaudus iššokusį, bet irgi ne žemaičių tarme išreikštą.

Lotynų kalba surašytoje krikšto metrikoje Antano ir jo tėvų pavardė terašoma Strazdas. Drazdauskiu (Drozdowski) bus jis prasiminęs (kitų pramintas?) tik stodamas į mokyklą ar net vėliau; mokytojaudamas ir kunigaudamas tevadinamas jis Drazdauskiu. 1829 m. rašydamas konsistorijai, 1790 m. (?) mirusį savo „brolį lenkų armijos majorą" taip pat jis vadina Drozdowskiu (Juozu). Leisdamas savo „Giesmes" ir „Pamokslą krikszcioniszką", pasirašo Untanu Drazdawsku (ir Drazdowsku), o savo lenkiškąjį (1824 m.) „Kant na pochwałę miasta Rygi" („Aleksandryno" II t. Vacl. B-ka čia priduria: „Tačiau kažin ar tai bus Strazdo rašyta") pasirašo net X. Antoni Jezierza Drozdowski, lyg būtų senos bajorų giminės „herbu Jezierza" narys. Šiaip betgi, žmonėse, mėgo Strazdeliu vadintis ir taip jų pačių buvo vadinamas.

Mokslus ėjo pas jėzuitus Alūkstoje (Ilūkstėje), kunigų seminariją Kraslavoje (Kreslavoje) ir baigė (per 9 mėnesius) Varniuose, kur ir įšventintas kunigu. Kartą jis rašo 5 metus gyvenęs Varniuose (tikriau, bene šiaip Žemaičių vyskupijoje), iš kur 1790 m. išsikėlė į Vilniaus vyskupiją, tad gal bus teisingas 1823 m. Vilniaus direktoriumo nurodymas, kad įsišventinęs 1784 m., o jau visai klaidingas kun. Katelės teigimas, kad 1790 m. buvę Str. įsišventinimo metai. Tad, kunigu būdamas, buvo

mokytoju Kražių mokykloje, iš kurios 1788*) m. atleistas (dėl savo neramaus būdo ir nedrausmingų išsišokimų), gal dar ir privačiai kur (dvaruose?) pamokytojavęs, ligi į Vilnių išvyko**). Vykimo į Vilnių priežastis jo nurodoma byla dėl mirusio brolio majoro palikimo. 1791 m. ir formaliai persikėlęs į Vilniaus vyskupiją. Vilniuje užtrukęs ir sulaukęs 1794 m. sukilimo, sakosi nebestengęs grįžti į Žemaičius, kad ir labai norėjęs.

Čia prasideda Str. kilnojimasis per įvairias Vilniaus vyskupijos parapijas vikaru (kamendorium) ir filialistu, tame vyskupijos plote, kuris, jau Str. mirus, atskirtas nuo Vilniaus vyskupijos ir priskirtas (Kauno gub. rytinėse ribose) prie Žemaičių vyskupijos. 1825 VI 25 pats Str. savo tardytojui kun. Stanevičiui pareiškė į Vilniaus vyskupiją formaliai buvęs priimtas prieš 35 m. (tad 1790 m.) ir nuo to laiko buvęs kamendorium Kupiškyje 7 metus, Anykščiuose 4 metus, Subačiaus filijoje Karsakiškyje 4 metus, be pareigų 4 metus Vabalninko par. Aginčiuose (mišias laikęs tenykščioje koplyčioje), filialistu tos pat par. Diliuose 5 metus, kamendorium Panevėžyje 2 metus ir Pandėly 1 metus, apie 5 metus ūkiu vertęsis savo pirktoje trobelėje Kupiškio par. Penėnų (Pievenų?) girioje (mišias laikęs Šimonių filijos ir Kamajų bažn.). Kamajuose nusipirkęs namelį, jau 4 metus gyvenąs (per 2 metus padėjęs kun. Valentinavičiui bažnyčioje, nebūdamas kamendorium, nuo 1824 I 1 kamendoriavęs prie kun. Bankausko, 1825 m. gegužės pabaigoje atleistas ir atsidūręs be pareigų, kartais nuvykdamas mišias ir kt. atliekąs Jūžintuose, Rokiškyje ir Panemunėly). Sumušę metus, gauname apie 37, tad Str. vikaravimo pradžia būtų 1788-1789 m., o tardami, kad Str., iš atminties pateikdamas paskirų savo išbūtų vietų metų skaičių, apskritai per daug jų nurodinėjo, gausime ir 1790 m., kuriais jis į Vilnių atvykęs. Tačiau tuomet 1829 m. Str. teigimas, kad jis Vilniuje sulaukęs 1794 m. revo-

---

*) Be Dokumentų skyriuje minimo 1789 m. mokyklų vizitatoriaus Jok. Jaksos trumpos Kražių mokyklos vizitacijos akte Str. elgsenos nusakymo, daug daugiau apie tai praneša Kražiuose gyvenęs Žemaičių mokyklų viršininkas Mikalojus Velička Vilniaus Lietuvos aukštosios mokyklos rektoriui Pačiobutui, kurių susirašinėjimo byla, kaip ir kitokia Lietuvos mokyklų istorijos medžiaga dar 1944 m. tebebuvo Vilniuje. Tos medžiagos mano išrašai ten pat buvo palikti, kai, prieš ateinant bolševikinei armijai, gavau iš ten trauktis. Ar jie bus išlikę, nežinau. *M. B-ka.*

**) Jucevičius klaidingai nurodo, jog Žemaičių vyskupijoje Str. keliolika metų kamendoriavęs.

liucijos, tenka plačiai suprasti: ne pačiame Vilniuje, tik Vilniaus vyskupijoje, tiksliau — Kupiškyje; nebent, Kupiškyje tebekamendoriaudamas, revoliucijos metu būtų Vilniuje atsidūręs (palikimo bylos reikalu?).

Tačiau iš rašiusių apie Str. kun. J. Katelės, dr. J. Basanavičiaus, J. Gabrio, J. Petrulio ir kitų teikiamų duomenų atrodo, kad anais Str. teigimais dar mažiau galima pasitikėti negu mūsų tik mėginta. Jo išbūtų vietovių eilė kitaip susiklosto, negu jo nurodoma, kai kur ir metai aiškiau nustatomi. Štai kaip ir apytikrė Str. aptarnautų parapijų eilė: Viešintos, Anykščiai, Kupiškis 1798 XII-1801 II, Skapiškis ligi 1801 m. galo, Šimonys nuo 1801 m. galo iki 1803 m. galo, Karsakiškis 1804, 1805, 1806 m. (1806-1811 m. bene bus anas be pareigų buvimas Vabalninko par. Aginčiuose), Diliai 1811 m. (Indrioniškis?), Šimonys nuo 1814 m., Kamajai 1816 m. gale, prie Šimonių Inkliužų k. apie 1819-1820 m. ir pagaliau Kamajai ligi pat mirties. Taigi Panevėžys nei Pandėlys neminimi, bet minimos Viešintos, Skapiškis, kai kieno (Gabrio) ir Indrioniškis.

Dar 1814 m. išleidęs savo „Giesmes swietiszkas ir szwintas", dėl įdėto ten eilėraščio apie evangeliko Palšio mirtį po kelerių metų Str. įsivėlė į bylą, kai 1818 IX 17 evangelikų senjoras kun. Mykolas Ceraskis kreipėsi į Vilniaus katalikų oficiolą kun. Civinskį su skundu, kad tame eilėraštyje Str. evangelikus įžeidęs. 1818-1820 m. ilgas susirašinėjimas (čia ir Str. humoristinis pasiaiškinimas — 1819 VII 10 parašyta „Eksplikacija") baigėsi Str. nubaudimu trimis dienomis rekolekcijų, kurias jis 1820 m. pavasarį atliko Kamajuose. Lengvai toji byla Str. pasibaigusi, atkreipė betgi į jį dvasinės Vilniaus vyresnybės dėmesį, netrukus ėmusį jam nemaloniai reikštis paskutiniuoju (kamajiškiu) jo gyvenimo laikotarpiu. Jau 1823-1827 kun. Vilmiko-Valmiko mėginimas išleisti Str. dainas nepavyko, pasipriešinus Vilniaus lenkų cenzūrai. Nors Vilmikas įskundė ją Petrapilio cenzūrai, bet Vilniaus cenzoriai išsiteisino. Pats Str. skundė Vilniaus cenzūrą, reikalaudamas paskirti naujus cenzorius, grąžinti cenzūruotus veikalus ir atlyginti nuostolius; žinoma, jis nieko nelaimėjo, o įteiktieji rankraščiai dingo.

Jau 1825 m. Vilniaus konsistorijos pavedimu Obelių dekano kun. J. Stanevičiaus tardomas, Str. gauna aiškintis, kur jis kunigu įsišventinęs, kuriose parapijose vikaravęs arba filialistavęs, kuo verčiąsis Kamajuose; vargonininkas ir kaimynai liudija apie jo elgesį. Kun. Stanevičius Str. namelyje rado didžiausią vargą, bet patį Str. linksmai pasakojantį, kad greitai pasirodysiąs jo spausdintas veikalas („dainos"). Nei vargas jo

neapleido, nei išvengė naujų tardymų dėl savo naminio ir šeimyninio gyvenimo (su „rekrutka" — į rekrūtus išvaryto vyro likusia žmona, su savo sūnumi Pranciškum, apie 20 metų, ir kitu, dar mažu, sūneliu), neramaus būdo, apsileidimo bažnytinėse pareigose, susirėmimų su kaimynais ir kt. 1829 VI 20 Vilniaus vyskupijos administratorius Klongevičius savo rašte Vilniaus gubernatoriui Str-ą apibūdina lenkiškai: „kłótliwy i gorszyciel wielki tak w życiu swojem domowem, jako i w pełnieniu duchownych obowiązków". Klongevičiaus įsakymu 1828 VII 10 Str. pristatytas iš Kamajų į Pažaislio vienuolyną atgailauti (ten būdamas, jis veržėsi grįžti „į savo Žemaičių vyskupiją"), iš kur 1829 m. rudenį savavališkai grįžo į Kamajus, kur Klongevičius leido jam likti, bet kaip suspenduotam neleido nei mišių laikyti, nei sakramentų dalyti. 1830 m. rudenį išegzaminuotas iš teologijos ir kunigo pareigų, Str. atgavo teisę mišioms laikyti ir sakramentams administruoti. Antazavės klebonui sutikus priimti Str. pas save, bet bažnyčios koliatorei Plioterienei nesutikus, 1831 m. iš Antazavės Str., rašęsis jau invalidu, persikėlė pas Kriaunų kleboną, paskui pas Panemunėlio kleboną, kur sunkiai apsirgo. 1832 m. Str. vargsta Pelyšių kaime ties Šimonimis. 1833 m. Klongevičiaus pavedimu kreiptasi į Palėvenės vienuolyną, bet šis Str. nepriėmė. III 18 Svėdasų klebonas pravažiuojantį Str. pas save sulaikė sergantį, nors šis tam priešinosi. Vis dėlto, neilgai ten išbuvęs, nuvyko į Kamajus, kur tais pat 1833 IV 11 mirė ir IV 13 palaidotas Kamajų parapijos kapinėse. Tikriau palei parapines kapines nešventintuose kapuose, kur buvo laidojami pakaruokliai, bet paskiau vyskupo reikalavimu klebono pašvęstuose. Tada ir antkapis buvo pastatytas: Autor pieśni Pulkim ant keliu ks. A. Drozdowski. Umarł w 1833 r." (pasak Jucevičiaus — 1834), o 1933 X 8 Kamajuose pastatytas ir Str. paminklas.

Antano Str. tėvai Jonas ir Sofija Strazdai — pasak kun. Stanevičiaus — „familia uboga i nizka". Tėvas miręs 1790 m., motina nėr žinios kada. Kad būtų turėję, be Antano, dar sūnų majorą Juozą, kurį mini Antanas 1829 V 12 rašte konsistorijai, mirusį 1790 m. ir palikusį Antanui 1.000 dolerių (talerių), sunku patikėti: kaip gi „žemos familijos" jaunuolis anais bajorų valdymo laikais būtų prasimušęs į aukšto rango karininkus bajorus? Dalykas labai neaiškus, kad ir Antano aiškiai sprendžiamas, bet ir paties Antano iškilimas į garbingą dvasiškių stoną — kelias į tai — nėra žinomas, o vėliau net kėlęs dėl jo tikrumo nereikalingų abejonių.

Tačiau tikra, kad Antano tėvai turėjo ir dukterį Mariją, ištekėjusią už Kazio Kauzanavičiaus, o šiam pasimirus — už Muraškos. Pirmojo vyro vaikai — Andrius, Antanas ir Cecilija Kauzanavičiai. Iš Muraškos — dvi dukterys, katrų viena Karalina. Andrius Kauzanavičius mirė sulaukęs 90 metų, 1907 m. Jo sūnus Juozas tebegyveno dar 1909 m. Antanas Kauzanavičius buvo atiduotas rekrūtu į kariuomenę, atitarnavęs grįžo ir vertėsi ūkiu; mirė apie 1888 m. Jis turėjo 3 sūnus: Antaną, Justiną ir Vincą — 1909 m. tebegyvus. Cecilija Kazanavičiūtė ištekėjo už Čaplinsko, iš kurio turėjo 4 dukteris: Pranskenienę, Tičkienę ir dar dvi (dar Tičkienę? ir Baulienę?).

Žmonėse paplito daugelis Strazdui jų priskiriamų — nevisados teisingai — dainų ir daugybė apie jį pasakojimų, kurių daugiausia paskelbė dr. J. Basanavičius. Basanavičius pateikė ir jauno kunigo nuotrauką, priskyręs ją A. Strazdui, bet nei Str. jaunystėje, nei apskritai jo gyvenamuoju metu fotografijų dar nežinota. Tad ir gauname tenkintis Edv. Roemerio 1877 m. pieštu A. Str. atvaizdu, atsirėmus pažinojusių kadaise šį kunigą senų žmonių nurodymais.*)

Los Angeles, California, 1957 VI 15. *M. Biržiška*

**Raštai.** 1) Spasabas giedoima nobažnay Miszias Szwętas su iszpažinimu galibes Diewo ir su prideimu nekuriu giesmiu. Metuse po užgimimo Kristusa Pona. 1790 Wilniuy 40p.

Pabaigoje duotos 4 giesmės. Antras leidimas be giesmių buvo išspausdintas be datos apie 1820 m. Šios 4 giesmės: Giesme ape meyle Pona Diewa, Giesme ape szwinczawsi Marija Panna, Untra giesme ape Szwinziawsi M. P., Giesme ape Pona Jezusa.

2) Giesmes apey kieturiolika staciju, mukas Jezusa Pona prie naujes Kałryos zaznicioy kunigu dominikonu Skapiszkios. Wilniuy 1810 m. 10p.

Nors nėra nurodytas autorius, bet, kadangi pačios tos giesmės buvo pakartotos 1819 m. knygutėje „Kiales Krizaus", tai, matyti, ir šias parašė Strazdas.

3) Giesmes swietiszkas ir szwintas sudietas par kuniga *Untana Drazdawska*. Wilniuy Drukarnioy kunigu Missionoriu — 1814 m. 18p.

---

*) Čia dar tenka priminti, jog nevisi, kad ir iš A. Str. gyvento laikotarpio, bet kur minimi — net dokumentuose — kunigai (o A. Str. jaunystės metu ir nekunigai) Antanai Drozdovskiai bus mūsiškis A. Strazdas. Drozdovskių ir net Antanų Drozdovskių niekad netrūko ne tik Lenkijoje, bet ir Lietuvoje. Antano Strazdo irgi nevien mūsų kunigo būta, tad, radus kurį praeities raštą su Ant. Strazdo ar Ant Drozdovskio vardu, reikia būti apdairiam ir nepriskirti mūsiškiam kito asmens veiksmų ar veikalų. *M. B-ka.*

Įdėta 11 Strazdo eilėraščių su lenkiška dedikacija kunigui Gasparui Giedraičiui. Nauji leidimai, visiškai pakeitus Strazdo rašybą ir iš dalies ir kalbą, buvo išleisti: J. Miglovaros 1884 m. Tilžėje, A. Miluko 1902 m., 1911 m. Vilniuje, 1914 m. L. Giros Vilniuje (Parinktos dainos), 1914 m. J. Gabrio. Pilnas leidimas, apėmęs dar Strazdui priskirtinas dainas, paskelbtas L. Didžiulienės (iš Lietuvių Tautos I 2 ir I 4), o taip pat ir tokias, kurias neabejotinai ne Strazdas parašė, pasirodė 1938 m., parūpintas J. Petrulio ir K. Korsako — „Pasaulinės ir dvasinės giesmės". Dar leista 1951, 1952, 1955, 1957 m. Rusiškai verstų A. Str. dainų rinkinėlis Zapevaju ne dlia slavy (pod red. A. Bezymenskogo) išl. 1956, 96p. „Pulkim ant kelių" daugybėje maldaknygių (yra išversta dar lenkiškai ir latviškai) — tos giesmės kalbinė istorija tebelaukia tyrinėjimų *(M. B-ka).*

9 giesmės, iš čia ir iš kitur kartojamos *J. Aisčio* ir *A. Vaičiulaičio* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.161-172, ir 9 (žinoma, be Pulkim ant kelių) *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.297-305 (su fotokopijomis).

4) Hymnas apey S. Jacku (Vilniuje 1816), 4p.

Išleistas atskiru lapeliu. Jame nepažymėta, kad tai Strazdo darbas, bet tai buvo pakartota neabejotinai Strazdo paruoštame 1819 m. „Kialyje Kriziaus" ir ten kartu buvo išspausdinta ir lenkiškas to paties „Hymno" vertimas.

5) Pamokslas krikszcioniszkas isz wales Klemensa VIII Popiezaus Kuniga Roberta Bellarmina Societatis Jesu Kardynoła Trumpay surinktas, o dabar isz Linkiszko unt Letuwiszku ležuwi par Kuniga *Untanu Drazdowska* isztłumoczitas. Wilniuy 1818 m. 34p.

Visai galimas daiktas, kad Strazdas, tai leisdamas, žymia dalimi pasinaudojo to paties pamokslo 1674 m. vertimu.

6) Kiales Križaus Pona musu Jezusa Chrystusa arba Kałwarya Stacyu Keturiolikas, su wisays miesta Jeruzalaus ir ciełos ziames S. Atpuskays prie bažniczios kunigu Dominikonu Skapiszkios metose 1810 Iprawoditas. Wilniuy 1819 m. 11, 122p.

Sudaryta iš dviejų dalių — lenkiškos ir lietuviškos. Lenkiškąją paruošė kun. Laurynas Bortkevičius, o lietuviškąją Strazdas.

7) (A. Drazdauskas — Rapolas Olechnowiczius — Dajnos arba dajnuszkas, apie 1823).

Šį leidimą ir Strazdo kitas dainas, kurių nebuvo 1814 m. leidime, norėjo išleisti kun. Vincentas Vilmikas-Valmikas, bet lenkiškoji Vilniaus cenzūra jų nepraleido, ir pats rinkinys nebuvo išspausdintas, nors Petrapilio cenzūra, Vilmiko rūpesčiu, buvo tą Vilniaus cenzūros draudimą panaikinusi.

Rankraštis dingo (ten ir Giesmė apie 1812 m. revoliuciją).

8) Ach Diewe Diewułayti, Esmu tikras Ziamaytis, Isz moczias ir isz tiewa...

42 eilučių eilėraštis, rastas Eustacho Tiškevičiaus vienoje byloje su užrašu Duma ks. Drozdowskiego tęskniącogo do oyczyzny. Paskelbė V. Abramavičius 1949 m.

9) Atłek sakałay.

13 posmų po 3 eilutes eilėraštis, rastas tuose pačiuose Tiškevičiaus užrašuose.

10) Kant na Pochwałę Mjasta Rygi. W Wilnie w drukarni X. X. Bazylianów, 1824.

Parašas: X. Antoni Jezierza Drozdowski. Pakartojo J. Basanavičius — Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.263-264. Tačiau kažin ar tai bus Strazdo rašyta*).

11) Cadentes ante scabellum Troni.

Kun. J. S. Dovydaičio atliktas lotyniškas Strazdo „Pulkim ant kelių" vertimas, rašytas jo 1878 m. rubricelėje ir išspausdintas *J. Tumo* Raštų XI t. 1920 p.160.

12) (Lietuvių kalbos gramatika).

Str. pateikė Vilniaus cenzūrai, kuri jį pražudė. *M. B-ka.*

**Dokumentai.** 1) Kriaunų bažnyčios 1759 m. Strazdo krikšto metrika.

Surado M. Roemeris ir paskelbė *J. Basanavičius* Lietuvių Tautoje I 4 1909 p.530.

2) 1789 m. mokyklų vizitatoriaus Jokūbo Jaksos Kražių mokyklos vizitacijos protokolas su įrašu apie netvarką, padarytą ten II kl. mokytojo kun. Drozdovskio. Įrašyta į Vilniaus kuratorijos archyvo bylą N302. Niekur nespausdinta.

3) 1818 IX 17 kun. M. Ceraskio raštas oficiolui Civinskiui su skundu prieš Strazdą dėl reformatų įžeidimo dainoje apie Palšį.

Nespausdintas.

4) 1818 X 2 Ceraskiui rašytas Civinskio raštas, kuriame siūlo kreiptis į Vilniaus konsistorijos teismą.

Nespausdintas.

5) 1819 II 23 Ceraskio skundas konsistorijai su pridėta Strazdo knygele ir inkriminuojamojo eilėraščio vertimu į lenkų kalbą.

Nespausdintas.

6) 1819 IV 1 Upytės dekano Pikturnos raštas konsistorijai su pranešimu apie įteikimą Strazdui konsistorijos rašto dėl Ceraskio skundo.

Nespausdintas.

17) 1819 IV 17 Ceraskio raštas konsistorijai su prašymu duoti atsakymą į iškeltus Strazdui kaltinimus.

Nespausdintas.

8) 1819 V 20 Pikturnos raštas konsistorijai su pridėtu Strazdo pasiaiškinimu.

Nespausdintas.

9) 1819 VI 3 Pikturnos pranešimas konsistorijai, kad jis pranešęs Ceraskiui, jog, Strazdui laiku nepristačius pasiaiškinimo, jo byla būsianti perkelta į kitą skyrių.

---

*) Toji V. B-kos pastaba atkrinta, nes 1824 VI 19 eksplikacijoje Strazdas tą kantą rodo kitų savo raštų tarpe. Kanto vertimas *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chresomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.305-306.

Nespausdintas.

10) 1819 VI 15 Pikturnos raportas konsistorijai, kad jis gavęs konsistorijos reikalavimą gauti iš Strazdo naują aplikaciją.

Nespausdintas.

11) 1819 VI 17 Pikturnos raportas, kad jis gavęs jam grąžintą Strazdo eksplikaciją kartu su reikalavimu sumokėti 2 rb ir 2 kp pabaudos už prašymą eksplikacijos nežyminiame popieriuje, bet negalįs to reikalavimo įteikti Strazdui, nes šis neturįs nuolatinės būstinės ir dažniausiai laikąsis Ukmergės aps.

Nespausdintas.

12) 1819 VI 1 Pikturnos pranešimas, kad jam pavykę įteikti Strazdui jo eksplikaciją, šiam pravažiuojant pro Kupiškį, bet pinigų jis nesumokėjęs, neturėdamas nei pareigų, nei būstinės.

Nespausdintas.

13) 1819 VII 13 Pikturnos raštas konsistorijai su pridėtu Strazdo pasiaiškinimu.

14) 1819 VII 10 Subačiuje parašytas Strazdo pasiaiškinimas lenkų kalba. Tai Do Wileńskiego Rzymsko-Katolickiego Duchownego Konsystorza od Xiędza Antoniego Drozdowskiego Explikacyja.

Išsp. *J. Basanavičius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.260-263. Vertimas *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.306-308.

15) 1819 VII 22 Pikturnos pranešimas, kad gavęs konsistorijos įsakymą Strazdui pasirinkti vietą prie kokios bažnyčios.

Nespausdintas.

16) 1819 VIII 16 raštas diecezinės spaustuvės prefekto kun. Piotrovskio, kad jis negalėjęs surasti cenzūruoto Strazdo knygos egzemplioriaus, nes šis, greičiausiai, būsiąs dingęs 1818 m., kada valdžia buvo kuriam laikui užėmusi spaustuvės patalpas.

Nespausdintas.

17) 1819 VIII 15 Pikturnos raportas, kad Strazdas pabaudos pinigus sumokėjęs, bet nesą galima jo išegzaminuoti, nes nežinoma, kur jis laikąsis.

Nespausdintas.

18) 1819 X 18 Obelių dekano Valentinavičiaus raportas su paaiškinimais Strazdo byloje.

Nespausdintas.

19) 1819 VIII 11 Ukmergės dekano raportas konsistorijai apie Strazdo egzaminą.

Nespausdintas.

20) 1819 IX 9 kun. Žeimavičiaus raportas, kad jis niekur negalėjęs Strazdo rasti.

Nespausdintas.

21) 1819 Strazdo pristatytas 1790 IX 15 vyskupo Stepono Giedraičio Strazdui duotas dimisijos raštas.

Nespausdintas.

22) 1819 X 14 Ceraskio raštas konsistorijai, kad, jei negausiąs satisfakcijos, būsiąs priverstas paduoti skundą ministrui Petrapilyje.

Nespausdintas.

23) 1819 XII 29 Kupiškio dekano Smolskio raportas, kad jis nežinąs, kur yra Strazdas.

Nespausdintas.

24) 1820 III 20 Ukmergės dekano Žeimavičiaus raportas, kad jis gavęs konsistorijos įsakymą, jog Strazdas baudžiamas trijų dienų rekolekcijomis, bet nežinia, kur Strazdas esąs.

Nespausdintas.

25) 1820 III 28 Pikturnos raportas, kad jis pranešęs Ceraskiui konsistorijos sprendimą Strazdo byloje.

Nespausdintas.

26) 1820 III 29 Ceraskio pakvitavimas, kad jis konsistorijos sprendimą esąs gavęs.

Nespausdintas.

27) 1820 VI 14 Kupiškio dekano Zubavičiaus raportas, kad paskirtas rekolekcijas Strazdas atlikęs Kamajuose.

Nespausdintas.

28) 1820 IV 29 Obelių dekano — Kamajų klebono — Valentinavičiaus pažymėjimas, kad Strazdas jam skirtas rekolekcijas atlikęs.

Nespausdintas.

29) 1824 IX 29 Motiejaus Harasimavičiaus skundas prieš Strazdą, kad, Harasimavičiui saugojant kun. Valentinavičiaus sodą, kada VIII 30 Strazdo „auklėtinis ar giminaitis" laužęs sodo slyvas, ir jį iš ten pašalinus, Strazdas įpuolęs į kleboniją, primušęs Harasimavičių, šis net susirgęs, o po to VIII 30 Strazdas jį dar viešai iš sakyklos iškeikęs.

Nespausdintas.

30) 1824 X 19 Vilniaus konsistorijos įsakymas kun. Stanevičiui ištirti visą bylą (dėl Harasimavičiaus skundo) ir surinkti žinias apie Strazdą.

Nespausdintas.

31) 1825 II 13 to paties Harasimavičiaus skundas, kad, nors konsistorija ir pavedusi Obelių dekanui kun. Jonui Stanevičiui visą reikalą ištirti, bet šis dar to neatlikęs.

Neišspausdintas.

32) 1825 IV 4 Obelių dekano Stanevičiaus raportas iš Dusetų konsistorijai, kad jis jam pavesto tardymo neatlikęs dėl to, jog priskirtas jam prie tardymo žemesniojo teismo narys ligi šiol neatvykęs, sugaišęs plėšikus gaudydamas.

Nespausdintas.

33) 1825 VI 25 Stanevičiaus sudarytas Kamajuose Strazdo bylos protokolas. Stanevičius klausinėjo patį Strazdą ir liudininkus.

Nespausdintas.

34) 1824 VI 19 Strazdo skundo Vilniaus Universiteto vadovybei dėl Vilniaus cenzūros komiteto delsimo leisti spausdinti jo raštus nuorašo (dabar Vilniaus Universiteto rankraščių skyriuje) vertimas *K. Korsako* ir *J. Le-*

*bedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo gadynėje) 1957 p.308-309.

35) 1825 VI 28 kunigo Stanevičiaus raportas konsistorijai iš Dusetų, kad jis VI 25 buvęs Kamajuose ir jam abidvi pusės pranešusios, jog jos susitaikiusios, tad jis tyrinėjęs tiktai tą, kas lietę Strazdo gyvenimą.

Nespausdintas.

36) 1827 VI 11 dekano J. Stanevičiaus pranešimas vyskupijos administratoriui Mikuckiui, kad Strazdo skundo tirti prieš Kamajų administratorių kunigą Bankauskį Stanevičius V 10 buvęs juos iškvietęs į Dusetas.

Nespausdintas.

37) 1827 X 7 Vilniaus cenzūros komitetui rašytas Petrapilio vyriausiojo cenzūros komiteto raštas, kuriame reikalaujama pasiaiškinti, dėl ko Vilniaus cenzūra nepraleidusi Strazdo knygos.

Nespausdintas.

38) 1827 X 26 vyriausiojo cenzūros komiteto raštas tuo pačiu reikalu ir Vilniaus mokslo apygardos globėjui.

Nespausdintas.

39) 1827 XI 10 Vilniaus cenzūros komiteto pasiaiškinimas tuo reikalu.

Nespausdintas.

40) 1827 XI Vilniaus mokslo apygardos pritarimas Vilniaus cenzūros pasiaiškinimui.

Nespausdintas.

41) 1828 V 15 iš Dusetų arkivyskupui Ciecišovskiui apie Obelių dekanato vizitaciją Obelių dekano kun. Jono Stanevičiaus rašytas raštas, kuriame apie Strazdą sakoma, kad jis gyvenąs Kamajuose be pareigų, turįs 72 metus, kunigaująs 39 metus. Kadangi jis neturįs gero vardo, tai dekanas jį egzaminavęs iš viso gyvenimo.

Nespausdintas.

42) 1828 VI 5 iš Lucko Vilniaus vyskupijos valdytojui Klongevičiui rašytas arkivyskupo Ciecišovskio raštas, kuriame tarp kito ko sako, kad gavęs Stanevičiaus raportą, jis manąs, jog Strazdui esanti reikalinga „nagłe lekarstawo".

Nespausdintas.

43) 1828 VI 14 Vilniaus mokslo apygardos globėjui rašytas Petrapilio vyriausiojo cenzūros komiteto raštas, kuriame pranešama, kad Vilniaus cenzūros komiteto nutarimas neleisti spausdinti Strazdo giesmių panaikinamas.

Nespausdintas.

44) 1828 VI 20 einančiam Vilniaus civilinio gubernatoriaus pareigas Marcinkevičiui Žabai rašytas Klongevičiaus raštas, kuriame prašo Ukmergės žemesniojo teismo pagalbos Strazdui pristatyti į Pažaislį ir Strazdą apibūdina lenkiškai — „kłótliwy i gorszyciel wielki tak w życiu swojem domowym, jako i w pełnieniu duchownych obowiązków".

Nespausdintas.

45) 1828 VI 20 Ukmergės dekanui Žeimavičiui rašytas Klongevičiaus raštas, kuriame jis įsako pristatyti Strazdą į Pažaislio vienuolyną, kur jam būsiančios nustatytos atgailos formos.

Nespausdintas.

46) 1828 VI 28 Klongevičiaus raportas arkivyskupui Ciecišovskiui apie padarytus patvarkymus dėl Strazdo, tik nurodo, kad nebuvę galima jo išsiųsti į Žemaičių vyskupiją, nes daugiau kaip 40 metų Strazdas buvęs kunigu Vilniaus vyskupijoje, kurioje gimęs, kur *lankęs seminariją ir tik įsišventinęs Žemaičių vyskupijoje.*

Nespausdintas.

47) 1828 VII 9 iš Ukmergės Klongevičiui siųstas Strazdo pasirašytas Literatury Litewskiej Członka raštas, kuriame jis skundžiasi, kad, 1828 VII 6 atvykęs į Kamajus, Kovarsko klebonas kun. Dionizas Antonevičius iškvietęs Strazdą į kleboniją, kur kartu su Kamajų klebonu Macevičium, altarista Bankovskiu ir keturiais liudininkais civiliais surašęs, įvertinęs ir atidavęs klebono globai visą Strazdo turtą.

Nespausdintas.

48) 1828 VII 19 Ukmergės dekanas Antanas Žeimavičius iš Siesikų praneša Klongevičiui, kad Ukmergės dekanas Dionizas Antonevičius VII 18 jam pranešęs, jog VII 6 jis atvykęs į Kamajus, ten surašęs visą Strazdo turtą, o VII 10 savo lėšomis pristatęs Strazdą į Pažaislį. Kartu jis prideda viso Strazdo turto, įvertinto 26 rb ir 39 kp, sąrašą.

Nespausdintas.

49) 1828 IX 27 Kauno dekanui ir kitiems rašytas Klongevičiaus raštas, kuriame įsakoma patikrinti, kaip gyveną ir kaip laikomi Pažaislyje uždaryti kunigai, be kitų, ir Strazdas.

Nespausdintas.

50) 1828 X 5 Klongevičiaus paskirtos komisijos raportas, kuriame tarp kito ko apie Strazdą rašoma, kad jie įsitikinę, jog ar dėl amžiaus, ar dėl ligos jis nesugebąs taisyklingai atlaikyti mišių, ir dėl to jam tai uždrausta tol ,kol išmoksiąs.

Nespausdintas.

51) 1829 II 8 Klongevičiaus raštas Kamajų klebonui Macevičiui į šio I 8 raportą su išskaitymu Strazdui išmokėtinų pinigų ir Strazdo skolos 33 rb. 50 kp. Klebonui pavedama apmokėti Strazdo skolas, o likusius Strazdo pinigus laikyti pas save.

Nespausdintas.

52) 1829 V 12 iš Pažaislio į konsistoriją rašytas (adresatas nėra tiksliai nurodytas) Strazdo (bet ne jo ranka rašytas) laiškas, kuriame jis, be kitko, pasakoja, kad 1790 IX 5 turėdamas bylą Vilniuje, po tėvo mirties tuo reikalu atvykęs į Vilnių. Jam ten gyvenant, kilusi revoliucija, dėl kurios jis negalėjęs grįžti į Žemaitiją.

Nespausdintas.

53) 1829 VIII 5 Klongevičiui rašytas Strazdo raštas, kuriame jis sako, kad atlikęs Pažaislyje rekolekcijas, nusiskundžia savo padėtimi ir prašo jam išduoti pažymėjimą, kad jis buvęs Vilniaus vyskupijoje, o tada jis, kad ir keliais šliauždamas, elgetaudamas, eisiąs į savo Žemaičių vyskupiją.

Nespausdintas.

54) 1829 IX 20 Klongevičiaus raštas Obelių dekanui Eisimantui, kad jo gauta žinia, jog Strazdas pasirodęs Kamajuose, nors Klongevičius jam nedavęs leidimo palikti Pažaislį. Įsako tuojau paskelbti dekanate, kad Strazdas, būdamas suspenduotas, neturįs teisės nei mišių laikyti, nei sakramentų dalyti. Jei jis išsikeltų į kitą dekanatą, tai apie tai reikią ir kitus įspėti. Tuo tarpu Strazdas gyvenąs Kamajuose vietinio klebono priežiūroje.

Nespausdintas.

55) 1829 IX 29 Pažaislio vienuolyno vyresniajam rašytas Klongevičiaus raštas, kuriame klausiamas, kokiu būdu Strazdas be Klongevičiaus leidimo palikęs vienuolyną.

Nespausdintas.

56) 1829 X 27 Klongevičiaus raštas Obelių dekanui, kad, nors Strazdas savavališkai palikęs Pažaislį, Klongevičius jam galįs leisti laisvai gyventi tam tikromis sąlygomis.

Nespausdintas.

57) 1830 I 25 parduotų Strazdo galvijų ir nuomos už namelius apyskaita, sudaryta Kamajų klebono Macevičiaus. Strazdo skoloms apmokėti išleista 43 rb ir 50 kp. Pačiam Strazdui duota 5 rubliai. Visų pajamų 59 rb 45 kp.

Nespausdintas.

58) 1830 I 25 to paties Macevičiaus pasiųsta dekanui nuomonė, kad Strazdas esąs sveikas ir drūtas: turėdamas kur prie klebonijos duoną, galėtų naudingai eiti kunigo pareigas, bet savo namelyje gyvendamas, kaip ligi šiol kad gyveno, neišsilaikysiąs ir pensiją gavęs.

Nespausdintas.

59) 1830 I 30 Obelių dekano Eisimanto raštas iš Rokiškio Klongevičiui, kad Strazdas apsigyvenęs savo namelyje Kamajuose, bet, neturėdamas pinigų, turįs elgetauti. Dekanas prašo paskirti jam kokią sumą iš invalidų kapitalo. Jis manąs, kad jį reikėtų apgyvendinti kur prie klebonijos.

Nespausdintas.

60) 1830 VII 17 Klongevičiaus raštas Obelių dekanui, kad pas jį atvykęs Strazdas su skundu ir kad jis nežinąs, ką jam daryti. Tad šia proga Klongevičius įsako dekanui nuvykti į Kamajus ir išegzaminuoti Strazdą iš teologijos bei kunigo pareigų ir rezultatus pranešti Klongevičiui, ką jam galima leisti ir ko neleisti. Kartu pranešti, kur jis manąs pastoviai gyventi, ar kuris klebonas nesutiksiąs jo priimti gyventi, gaunant pašalpą iš invalidų fondo.

Nespausdintas.

61) 1830 VIII 18 Antazavės klebono Jono Kurmavičiaus raštas dekanui Eisimantui, kad jis sutinkąs priimti Strazdą „ant loskavos duonos".

Nespausdintas.

62) 1830 VIII 18 Klongevičiui rašytas dekano Eisimanto ir Kamajų klebono Macevičiaus raštas, kuriame jie praneša apie teigiamus rezultatus teologinių kvotimų, kuriuos jie suruošę Strazdui. Klongevičius prašomas panaikinti suspensą ir leisti Strazdui administruoti sakramentus.

Nespausdintas.

63) 1830 IX 18 Klongevičiaus raštas Eisimantui, kad, susipažinęs su jo atsiliepimu apie Strazdą, Klongevičius, be kitko, šiuo tarpu žodžiu leidžiąs Strazdui laikyti mišias ir administruoti sakramentus, o nuo N. Metų jam duosiąs ir leidimą raštu.

Nespausdintas.

64) 1831 III 11 (veik to paties turinio ir V 11) Strazdo raštas Klongevičiui, pasirašytas „ks. Antoni Drozdowski inwalid", kuriame rašo, kad Antazavės bažnyčios koliatorė Plioterienė nesutinkanti Strazdo priimti į Antazavę, nes lėšų tėsą tik dviem kunigam, bet nėsą trečiam. Po to jis buvęs nuvykęs pas Kriaunų kleboną ir, ten kiek pasilsėjęs, pas Panemunėlio kleboną Jackevičių, kur sunkiai apsirgęs. Savo padėčiai palengvinti prašo jam atsiųsti prorogatą, „ponieważ pryszłem do ostatniego ubóstwa".

Nespausdintas.

65) 1832 XII 17 Kupiškio dekano Gasparo Dulskio raštas Klongevičiui, jog Svėdasų klebonas Juozas Ruseckas sutinkąs priimti Strazdą su sąlyga, kad šis gyvensiąs ramiai. Apie tai pranešta Strazdui, kuris šiuo tarpu gyvenąs Pelyšių kaime, ties Šimonimis.

Nespausdintas.

66) 1833 II 7 Klongevičiaus raštas Kupiškio dekanui Dulskiui, kad Strazdui niekur nėsą vietos, nes vienuolynai esą perpildyti vienuolių iš panaikintų vienuolynų. Jei Palėvenės vienuolynas sutiktų Strazdą priimti, tai Klongevičius sutiktų mokėti po 30 rublių ta sąlyga, kad jie jo neišleistų ir neleistų jam valkiotis.

Nespausdintas.

67 1833 II 25 Dulskio raštas Klongevičiui, kad Palėvenės vienuolyno prioras Pietraševskis nesutikęs Strazdo priimti, nes neturįs vienuolyne vietos.

Nespausdintas.

68) 1833 III 10 Klongevičiaus raštas Dulskiui, kad, neturint pataisos namų ir nerandant Strazdui vietos vienuolyne, tenką jį palikti ten, kur jis esąs, vietos klebono globoje ir priežiūroje.

Nespausdintas.

69) 1833 IV 11 dekanas Dulskis rašo Klongevičiui, kad Svėdasų klebonas Juozas (o pavardė?) III 18 pravažiuojantį Strazdą pas save sulaikęs, nors šis ir priešinęsis, ir nemanąs, kad galėtų iš Svėdasų išvažiuoti, nes sergąs, gulįs lovoje ir patsai nei atsikelti negalįs.

Nespausdintas.

70) 1833 IV 15 Obelių dekano Eisimanto pranešimas Klongevičiui, kad Strazdas IV 11 po ilgos ligos miręs Kamajuose ir palaidotas IV 13 Kamajų parapijos kapinėse.

Šiame A. Strazdo skyriuje minimi nespausdintieji dokumentai dar prieš 1944 m. vidurį buvo surasti ir nusirašyti dr. V. Maciūno.

**Literatūra.** *L. A. Jucewicz* Pisarze w narodowym języku litewskim — Piśmiennictwo Krajowe 1841 N11 p.124-126 (pakartojo Lietuvių Tauta I p.258-260).

(") Litwa 1846 p.207.

*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska III 1857 p.165.
*Ks. Jan Kociełło* Antoni Drozdowski — Tygodnik Powszechny 1877 N30 p.467-469.
(") Kun. Antanas Srazdelis (vertė aną lenkišką straipsnį M. Davainis Silvestraitis ir J. Mikšas) — Auszra 1883 N8-10.
(") Kun. Antanas Strazdas (vertė J. Tumas) — Tėvynės Sargas 1896 N11 p.33-38.
*J. Koncewicz* Zwei Lieder aus Russisch-Litauen — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 2 1880 p.25-26.
(") Buecherschau — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.287-292.
*J. Szl. (Jonas Šliūpas)* Lietuvių rasztai ir rasztininkai XIX szimtmeczio — Lietuwiszkasis Balsas 1888 N17 p.133-134.
*Lietuvos Mylėtojas* (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.27-30.
*E. Volter* Drozdovskij Anton — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona XI 1893 p.182.
*A. Milukas* Lietuviszkas Albumas II 1900 p.33-34.
*V-lis* Kun. Antanas Strazdas — Lietuvių Laikraštis 1905 N19-20.
*J. Basanavičius* Prie kun. A. Strazdo biografijos — Lietuvių Tauta I 2 1908 p.256-257.
(") Prie kun. A. Strazdo biografijos ir charakteristikos — Lietuvių Tauta I 4 1910 p.530-549.
(") Apie kunigą Antaną Strazdą — Viltis 1909 N141.
(") Iš kun. A. Strazdo gyvenimo ir raštų — Lietuvių Tauta III 1911 (ir atspaudas).
*Kun. J. Čepėnas* Reikia vadovėlių, reikia ir paminklo — Viltis 1909 N139.
*Konstantinas Vaitkevičius* Kur kun. A. Strazdui paminklas statyti — Viltis 1909 N140.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu — Visuomenė 1911 N7-8 p.270-280, ir atskirai 1921 p.63-70 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.223-231).
(") Mūsų raštų istorija I² 1925 p.36, 73-76.
(") Rinktiniai mūsų senovės raštai 1927 p.182-183.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.59, 88, 102, 122, 142, 175, 210; II 1953 p.71, 72, 218.
*S. Tijūnaitis* Lietuvos atgijimas 1911 p.29-30.
*K. Puida* Mūsų dainiai 1913 p.5-16.
*J. Gabrys* A. Strazdo (Strazdelio) raštai 1914 p.5-22.
*V. Kapsukas (V. Mickevičius)* Kun. Antanas Strazdas — Naujoji Gadynė 1916 N9 p.351-358.
*J. Tumas* Raštai XII 1920 p.160.
(") Kun. A. Strazdas (versta iš Katelės) — Tėvynės Sargas 1896 N11 p.33-38.
*L. Didžiulienė* Ką aš beatmenu 1925 p.230-31.

*J. Norkus* Lietuvių literatūros nagrinėjimai 1928 p.24-33, 39, 40.
*V. Čižiūnas* Karpinskio ir Kniaznino įtaka Strazdo kūrybai — Židinys 1930 N7 p.20-32.
*J. Dobilas (Julius Lindė)* Strazdas — Lietuvos Aidas 1932 N87, 89, 90.
*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.145, 173.
*A. Š.* Pavasario pranašas — Naujas Žodis 1933 N10 p.9.
*J. Balčiūnas* Vargdienių dainius — Karys 1933 N14.
*K. Giedraitis* Pilkosios varganos dainos — Kardas 1933 N4.
*J. C.* Kun. A. Strazdas — Tauragės Balsas 1933 N10.
*A. Keblaitis* A. Strazdas — Rytų Lietuva 1933 N16.
*Henr. Kelmas* Kun. A. Strazdas — Lietuvos Aidas 1933 N82.
(") Mūsų žmonių dainius — Trimitas 1933 N14.
*J. Kossu Aleksandravičius* Antanas Strazdelis — Naujoji Romuva 1933 N120 p.363-364.
*K. R.* Kun. Antanas Strazdas — Zarasų Kraštas 1933 N15.
*Z. Kuzmickis* — Vairas 1933 N5.
*M. Linkevičius* Kun. Antanas Strazdas — Jaunoji Karta 1933 N14.
*Jonas Mikulevičius* Antanas Strazdas — Ateitis 1933 N5.
*J. Petrulis* XIX a. pradžios žemaičių sąjūdis ir A. Strazdas — Židinys 1933 N11 p.373-386.
(") Prieš srovę (drama iš Strazdo gyvenimo) 1938.
*J. Petrulis ir K. Korsakas* A. Strazdo pasaulinės ir dvasinės giesmės 1938.
*Sp.* Kur iš tiesų palaidotas kun. A. Strazdas — Lietuvos Aidas 1933 N101.
*K. Zupka* Baudžiauninkas poetas — Ateities Spinduliai 1933 N4.
*M. Žilvinis* Strazdelio poezija — Švietimo Keliai 1933 N4.
*P. Ruseckas* Mūsų įžymieji žmonės 1934 p.21-34 (panegirika).
*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.17, 20-22, 27-29, 34. N11 p.306-307.
*K. Plačenis* Pulkim ant kelių. Romanas 1936 p.260.
*Jaunius* Kunigas Strazdas — asmenybė pavirtusi legenda — Apžvalga 1937 N1-4.
*V. Maciūnas* Petrulio Strazdo raštų leidimo recenzija — Židinys 1938 N7 p.168-172.
(") Kun. A. Strazdo ir V. Vilmiko kova su Vilniaus cenzūra — Naujoji Lietuva 1944.
*M. B-ka:* Daug tuomet V. Maciūno rastos medžiagos palikta Vilniaus Universiteto bibliotekos kabinete, o taip pat pateikta Vacl. Biržiškai, iš kurio palikimo dokumentuose dabar įdėjau.
(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.110.
*J. Čižaitė* Gamta Antano Strazdo raštuose — Jaunoji Lietuva 1939 N3 p.169-171.
*J. Jaugėla* Strazdas ir jo kūryba — Jaunoji Lietuva 1940 N10 p.521-527.
*Juozas Povilonis* Sužalotas poeto veidas — Varpai I 1943 p.217-221.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.

(") „Priešaušris" ir „Poaušris" lietuvių literatūroje — Židinys 1929

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.55, 195; II 1957 p.118-119, 183-184.

*K. Gėčys* Katalikiškoji Lietuva 1946 p.239-240.

*V. Jungfer* Litauen 1948 p.224-226.

*Vladas Abramavičius* Antanas Strazdas naujų faktų šviesoje — Pergalė 1949 N3 p.74-90.*)

*A. Strazdas* Dainos, Vilnius 1951.

(") Raštai, Vilnius 1952, 176p. (su A. Rimkūno str.: Antanas Strazdas p.5-20).

(") Raštai, Vilnius 1957, 146p. (su L. Gineičio str.: Antano Strazdo dainos p.5-22).

*A. Vengris* A. Strazdo pasaulėžiūra ir kūryba naujų faktų šviesoje — Pergalė 1951 N3 p.88-95.

(") Antanas Strazdas — Tarybinė Mokykla 1951 N9 p.13-24, N10 p.6-13.

*T. Tilvytis* Strazdas — Lietuvių literatūra I 1954 p.71-80, taip pat Pergalė 1958 N4 p.116-122.

*A. Vengris ir L. Gineitis* Antanas Strazdas — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.396-418.

*K. Korsakas* Pirmosios pusės XIX a. laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

*D. Butėnas* Kada gimė Antanas Strazdas? (=1755 m.) — Švyturys 1962 N11 p.24.

---

*) Ligi šiol bemaž visi likusiųjų po 1944 m. Vilniuje lituanistų skelbiami naujais suradimais duomenys apie Strazdą, Ivinskį ir kt. dar 1941-1944 m. M. ir Vacl. Biržiškų arba V. Maciūno buvo jau rasti, kiti net prieš 1941 m. nurašyti arba atžymėti, iš dalies ir spaudoje panaudoti. Dalis tų nuorašų liko Lietuvoje. Brolio Vaclovo „Aleksandryne" pateikiamieji duomenys, dokumentai ir t. t. nėra kartojami iš tarybinių lituanistų raštų. Betvarkydamas „Aleksandryną" spaudai ir aptikęs kuriame tarybiniame leidinyje ką nauja, įterpiu tai papildomai į tekstą. *M. B-ka.*

## 81. Zigfridas Ostermejeris

**Biografija.** Gotfrido ir Onos Kalavaitės Ostermejerių sūnus. Gimė 1759 X 23 Trempuose, būdamas jauniausias gausios savo tėvų šeimos vaikas. Pradžios ir vidurinį mokslą išėjo Trempuose, kur jo mokytojai buvo tėvas ir motinos brolis Trempų precentorius Ernestas Liudvikas Kalau. Šiam 1776 m. išėjus kunigu į Žydkiemį, tėvo ir paties Zigfrido tvirtinimu, jis ir toliau buvęs tėvo ruošiamas (pats Zigfridas nurodo, kad tėvas jį mokęs trejus metus), tačiau jau 1776 IV 2 Zigfridas įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Ostermeyer Sigfr. Trempen Borussus stud. theol.). Universitete teologiją jis studijavo puspenktų metų, kartu būdamas ir lietuvių seminaro klausytoju, o 1778-1780 m. ir to seminaro docentu (po jo docentavo Keberis).

1780 X 29 universitetą pabaigęs, jis grįžo į Trempus, o 1781 IV 29 buvo paskirtas precentorium į Viliūnus. 1782 IX 20 jis vedė Bernardo Andersono ir jo žmonos Marijos Gotlybos Kalavaitės dukterį Mariją Gotlybą Andersonaitę, savo pusseserę (jo motina ir uošvė buvo tikrosios seserys). Jo žmona gimė 1759 XII 9 Pelininkuose ir mirė Plyviškėje 1818 IV 17. Kadangi ne tik jis, bet ir jo žmona buvo kilę iš gerai lietuviškai mokančių šeimų, tai ir savo šeimoje Zigfridas tęsė tas lietuviškąsias tradicijas, kurios buvo įsitvirtinusios ir jo tėvo Gotfrido namuose.

1795 VII 24 Zigfridas buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1796 I 17 užėmė naujai įkurtą Šilėnų (Pilkalnio aps.) parapiją. 1804 X 12 jis buvo perkeltas į Plyviškius (Vėluvos aps.), kur buvo įvesdintas 1805 I 1. Čia jis gyveno ligi mirties, 1821 IX 19.

Turėjo vaikus: Natanielių Pridrikį, Gotfridą Lebrechtą, gimusį 1790 VII 29 Bernardą Vilhelmą, kuris 1810 m. pabaigė Vėluvos miesto mokyklą, 1810 IX 21 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, paskiau buvo Želvos, Kretingalės, Tolminkiemio ir Balėtų precentorium, 1814 m. vedė Amaliją Eugenwaldaitę ir mirė Balėtuose 1836 III 26; gimusį 1792 VIII 3 Karolį Enriką, kuris 1810 m. pabaigė Vėluvos miesto mokyklą, 1810 IX 21 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, dalyvavo savanoriu 1813-1815 m. kare, paskiau buvo Tolminkiemio precentorium, 1818 m. buvo ordinuotas Klaipėdos kunigo adjunktu, paskiau ir klebonu

ir tais pačiais metais vedė Karaliaučiaus buhalterio Korno dukterį Mariją Ernestą (mirusią 1835 IX 15), Klaipėdoje buvo įsteigęs apleistiems vaikams globoti prieglaudą, o 1829 m. buvo perkeltas kunigu į Goldbachą ir mirė Karaliaučiuje 1834 IV 26; Zigfridą Gustavą; 1797 IV 27 gimusį ir 1798 I 1 mirusį Liudviką Adolfą; 1788 V 7 gimusią Justiną Daratą; 1798 XII 29 gimusią Joaną Karoliną, vėliau ištekėjusią už Karolio Koenigo Bromberge, ir gimusią 1801 IX 31 Enrietą Amaliją, paskiau išėjusią iš proto.

**Raštai.** 1) (1781 m. išleistam tėvo lietuviškam giesmynui pateikė dvi ten išspausdintas giesmes).

2) Ist es anzurathen die littauische Sprache zu verdraengen und Littauer mit den Deutschen zu verschmelzen. Geprueft und beantwortet mit Ruecksicht auf das neuste Erziehungs- und Schulwesen in der Provinz Littauen von *S. O. Ostermeyer* (Gumbinėje) 1817 m. 47p.

Poleminis straipsnis, nukreiptas prieš anoniminį autorių laikraštyje Jenaische Literatur Zeitung 1814 N59 išspausdinto straipsnio, kuriame buvo siūloma pašalinti iš mokyklų lietuvių kalbą. Savo rašte Ostermejeris gynė lietuvių kalbos teises mokyklose. Jo darbo recenzija buvo išspausdinta žurnale Der Erziehungs- und Schulrath 1817 IX sąsiuvinyje p.91-115. Į tą patį Jenaische Literatur Zeitung straipsnį buvo 1818 m. atsakęs ir L. Rėza. *A. Bruožis* buvo išvertęs į lietuvių kalbą didesnę Ostermejerio knygutės dalį, bet tas vertimas liko rankraščiu.

3) (G. Ostermejerio liudijimu, Zigfridas dar prieš 1793 m. savo pratyboms buvo nemaža dalykų lietuviškai išvertęs, bet visi tie jo rašiniai taip ir liko rankraščiais).

4) *Ostermeyer Pfarrer su Plibischken* — Beitraege zur Kunde menschlicher Verirrungen, oder Zurechtweisung des ungenannten Beurtheiles, meiner im Jahr 1817 herausgegeben Schrift „Ist es anzurathen die littauische Sprache zu verdraengen etz."; als Ehrenrettung wider die unastaendigen Personalschrift — Tilsiter Gemeinnuetziges Wochenblatt 1819 N19 p.197-200, N20 p.217-220.

Polemikos tęsimas lietuvių kalbos teisių reikalu.

5) Zu N19 und 20 des Gemeinnuetzigen Tilsitschen Wochenblatts in Betref meines dort befindlichen Aufsatzes — Tilsiter Gemeinn. Wochenblatt 1819 N24 p.264.

6) (1820 m. išleidęs jo tėvo parašytą knygą Das neue Leben unsers Herrn Jesu Christi, pridėjo jai savo parašytą prakalbą ir tėvo biografiją).

Tai pakartojo P. Ostermeyer Verstreute Nachrichten, 2. Fortsetzung 1907 p.35-45.

7) (L. Rėzai pateikė daug savo užrašytų lietuviškų dainų, kurių apie 20 Rėza išspausdino savo 1825 m. dainyne).

Rankraštiniame Rėzos palikime yra išlikęs iš Zigfrido Ostermejerio gautas rinkinėlis 24 dainų, kurių 19 buvo išspausdintos paties Rėzos, o ke-

turias išspausdino *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose 1937. Be to, iš ten pat Mykolas Biržiška pirmą kartą išspausdino rinkinėlį 42 patarlių ir gal Z. Ostermejerio parašytą „Dainą po muszio pas Leipzigą" (Atjojo pas mus isz miesto Paris...). Gal būti, jo bus užrašytos ir L. Rėzos dainyno dainos N63, 65, 76, 79, 83.

**Literatūra.** *G. Ostermeyer* Erste littauische Liedergeschichte 1793 p.254.
*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.150, 177.
(") Dainos 1825.
— Preussische Provinzial Blaetter 1839 p.383.
*A. Harnoch* Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen 1890 p.337.
*J. Schnaubert* Statistische Beschreibung d. Kreises Pillkallen 1894 p.337.
*P. R. Ostermeyer* Ostermeyer — Altpr. Monatsschrift XL 1903 p.563-573 (ir atskirai 1903 p.11, 19-31).
(") Verstreute Nachrichten ueber d. Ostermeyer 1904 p.6, 43.
(") to paties veikalo 2. Fortsetzung 1907 p.35-45.
(") to paties veikalo 3. Fortsetzung 1909 p.21, 24-34.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.252.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.540.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.68-69.
(") Mūsų raštų istorija I2 1925 p.116.
(") L. Rėzos Dainos I 1935 p.VIII ir dainos N3-6, 12, 17, 21-23, 26 28, 33, 37, 43, 51, 55, 63, 65, 72-73, 76, 79, 83, 86; II 1937 N97, 114, 172, 193, 213.
*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.46-48.
*Lazdaitis* (") Kun. Siegfridas Ostermejeris — Prūsų Lietuvių Kalendorius 1921 (1920) p.97-132.
(") Mažosios Lietuvos mokyklos 1935 p.15.
*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.69-71.
— Mūsų Žinynas 1923 N10 p.111-112.
*B. Koerner und K. Tiesler* Deutsches Geschlechterbuch. Band 68, Ostpreussisches Geschlechterbuch II 1930 p.10-11.
*K. Fischer* Die Abiturienten der Stadtschule zu Wehlau von 1740-1810 — Altpreussische Geschlechterkunde V 1931 p.17.
*Vaclovas Biržiška* Nežinomieji senieji lietuviški tekstai 1931 p.49-51.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.
*Vydūnas (Vilius Storosta)* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.321.
*V. Mykolaitis-Putinas* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.81.
*J. Kantrimas (Petras Jonikas)* Lietuvių kalbos gyvatos raida Maž. Lietuvoje — Aidai 1948 N18 p.371.
*Petras Jonikas* Lietuvių kalbos istorija 1953 p.120.
Ostermejeris 4. Zigfridas — Lietuvių Enciklopedija XXI 1960 p.236.

## 82. Ignas Albrechtas

**Biografija.** Gimė apie 1760 m., greičiausia, Varmijoje, iš kur atsikėlė į Lietuvą. Jau 1785 m. buvo kunigu Joniškyje. 1785-1791 m. ir vėliau buvo Varnių katedros bažnyčios pamokslininkas. Nuo 1793 m. Varnių altarista. Mirė po 1822 m. Gal bus jo brolis ar broliavaikis Petras Albrechtas, kuris buvo Vilniaus Vyriausiosios Mokyklos (buvusios akademijos) vokiečių kalbos profesorius (gimęs Varmijoje 1765 m., nuo 1798 m. Vilniuje Aukštosios Mokyklos lektorius, paskiau profesorius').

Apie 1803 m. I. A. Varnių seminarijai užrašė 950 rublių.

**Raštai.** (Rinkinys pamokslų — 18 lenkiškų ir 3 lietuviški — rašytų viena ir ta pačia ranka. Prie vieno 1791 m. parašyto pamokslo yra Kražių gimnazijos mokytojo Pelicijono Alkimavičiaus pastaba, kad tais esąs Alkimavičiaus taisytas kunigo Albrechto pamokslas. Pačiame rankraštyje yra stilistinių Alkimavičiaus pataisų).

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.
(") Albrechtas Ignas — Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.88.
Sbornik materialov po istorii prosveščenija v Rossii III 1898 p.387.

# 83. Enrikas Ibšas (Hibšas)

**Biografija.** Savo pavardę rašė Huebsch, bet iš tikrųjų jis buvo Ibšas. Gimė apie 1760 m. Varškeliuose prie Tilžės (L. Rėza, Kurzgef. Nachrichten p.72 rašo Warskiken bei Tilsit). 1777 IX 26 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Warskitta ad Tilsam Bor.). Universitetą išėjęs, ilgus metus buvo Malviškių precentorium. 1806 XI 23 buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas adjunktu į Gerviškius. 1811 m. rudenį buvo perkeltas kunigu į Nemersdorfą, Gumbinės aps., ir čia mirė 1814 X 19 (Rėza, Geschichte rodo 1812 m.).

**Raštai.** (Buvo vienas artimiausių bendradarbių ruošiant naują, tiktai 1816 m. išspausdintą Biblijos vertimą. Rėzos padėjėju jį buvo paskyrusi konsistorija, bet jis mirė nesusilaukęs Biblijos išspausdinimo).

**Literatūra.** *(L. Rėza)* Biblija 1816 (Vorrede) p.III-IX.
(") Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.72, 75.
(") Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.53-54.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.337.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.547.
*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.37-38.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.71.
(") Huebsch Enrikas — Lietuviškoji Enciklopedija X 1946 p.42.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.154.
Ibšas (Hübsch) Enrikas — Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.357-358.

# 84. Juozas Savickis

**Biografija.** 1826 m. Juozas Savickis buvo Šiaulių apskrities bajoras. Šiuo tarpu biografinių duomenų dar nepavyko surinkti. Galėjo gimti apie 1760 m. ir mirė po 1826 m.

**Raštai.** (D. Poška, siųsdamas P. Koeppenui medžiagą lietuvių literatūros istorijai, be kitų lietuvių rašytojų, kurių raštai lieka rankraščiais, mini ir Juozą Savickį. Tačiau pačių jo raštų ligi šiol nepavyko surasti).

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, literature i jazyke litovskich narodov 1827 p.253.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.

## 85. Pridrikis Gustavas Mačevskis-Mančevskis

**Biografija.** Opisanie Del Archiva Ministerstva Narodnago Prosveščenija II 1921 p.309 pateikia informaciją, kad protestantų kunigas Mančevskis 1807 I 19 buvęs pristatęs Petrapilio cenzūrai išcenzūruoti savo išverstą į lietuvių kalbą „Giesmių Giesmę" ir kitus tikybinius raštus ir kad šie jo darbai buvę likę cenzūroje. Kadangi jokio Lietuvoje protestantų kunigo Mančevskio nėra žinoma, tai visai galimas daiktas, kad šiame leidinyje buvo įsibrovusi klaida. Būtent, yra žinomas latvių tikybinis rašytojas, superintendentas ir konsistorijos pirmininkas Pridrikis Gustavas Mačevskis (ne Mančevskis), gimęs Dobelėje 1761 I 10 (ar 1760 m.) ir miręs 1813 IX 14, kuris buvo sukūręs vien latviškų tikybinių giesmių daugiau kaip 200, gyveno Latvijoje, ne Lietuvoje, ir jau 1783 m. buvo išspausdinęs vieną latvišką knygą, 1793 m. latviškų pamokslų knygą, o anais 1807 m. ir latvišką, vardu „Masais Luttera Katgisms". Tai čia galėjo būti ir taip, kad „Opisanie" leidėjas supainiojo latvių kalbą su lietuvių ir Mačevskio pristatytą latvišką rankraštį užrašė Mančevskio lietuvišku darbu, nors, kita vertus, galėjo ir tas pats latvių kunigas ir rašytojas Mačevskis ką ir lietuviškai parašyti.

Jo tėvas Jonas Jokūbas Mačevskis gimė 1718 VII 16 ir mirė 1775 XI 26.

**Literatūra.** Opisanie Del Archiva Ministerstva Narodnago Prosveščenija II 1921 p.309.

*Žaltys (Mečislovas Davainis Silvestraitis)* Latvių atsigaivinimas — Vienybė Lietuvininkų 1892 N18 p.212.

*Th. Kallmeyer* Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands 1890 p.379.

# 86. Simanas Mykolas Giedraitis

**Biografija.** Gimė 1764 ar 1761 m. Vilkijoje. Valančius rašo, kad miręs 80 metų, tai būtų gimęs 1764 m.; Tumas sako, kad gimęs 1783 m. Mokėsi Kauno apskrities mokykloje, kurią baigęs 1783 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją. Visus Giedraičius, net ir ne savo giminaičius, protegavęs vyskupas Steponas Giedraitis pakvietė jį pas save į Varšuvą dar klieriką. Varšuvoje gyvendamas, Simanas, kaip ir Juozapas Arnulpas Giedraitis, kurį laiką dirbo popiežiaus nuncijaus raštinėje. 1787 m. išventintas kunigu, Simanas tuojau gavo iš Vilniaus akademijos teologijos daktaro laipsnį, nors visai akademijoje nestudijavo. Greitai po to jis buvo paskirtas Šiluvos infuloto Bukotos koadjutorium, o kada 1795 m. Bukota mirė, į jo vietą Šiluvon infulotu paskirtas Giedraitis, ir šią vietą užėmė ligi 1838 m. 1789 m. jis buvo išrinktas Lietuvos Vyriausiojo Tribulo nariu. 1804 m. Petrapilio kolegija paskyrė jį vyskupo Juozapo Arnulpo koadjutorium, bet tik 1812 m. jis tegavo iš popiežiaus Aramiteno (Valančius neteisingai vadina jį Adrameto vyskupu) vyskupo in partibus infidelium titulą ir tuo pačiu laiku patvirtintas sufraganu. 1808-1815 m. jis atstovavo Žemaičių vyskupijai Petrapilio dvasinėje kolegijoje, o kada vyskupas Pivnickis atsisakė nuo kolegijos pirmininko pareigų, į jo vietą 1829 IV 1 buvo paskirtas vyskupas Simanas Giedraitis. Kada vyskupo J. A. Giedraičio koadjutorius Ignas Giedraitis išėjo į Lucko vyskupiją, caras Mikalojus I pats praminė Simaną Giedraitį J. A. Giedraičio koadjutorium.

1831 m. specialiu caro Mikalojaus I įsakymu jis, kartu su kunigu J. K. Gintila ir J. Rupeika, gavo lydėti rusų karo pajėgų vadą Lietuvoje generolą Pahleną, o paskiau ir generolą Schiermanną, malšinant Lietuvos sukilimą, ir raginti sukilėlius padėti ginklus. Gavęs kelionei 5.000 rublių pašalpos, jis 1831 IV 7 išvyko iš Petrapilio ir IV 13 per Mintaują atvyko į Joniškį, kur ilgesnį laiką sustojo ir iš kur atlikdavo savo „malšintojo" ir „ramintojo" funkciją. Kurį laiką jis lydėjo ir rusų kariuomenę jos žygiuose Žemaitijoje, bet kada birželio mėnesį kėsintasi jį nužudyti, jis, net negavęs rusų valdžios sutikimo, tuojau pabėgo tariamai gydytis į Baldonės kurortą Latvijoje. Kada sukilimas buvo visiškai numalšintas

ir vėl visa Lietuva buvo maskolių okupuota, Simanas Giedraitis caro Mikalojaus I įsakymu perėmė faktinį Žemaičių vyskupijos valdymą, vyskupui Juozapui Arnulpui tepalikus reprezentacinęs funkcijas. Bet, nors ir iškilo dėl savotiško sukilimo malšintojo vaidmens, jis vis dėlto kiek galėdamas stengėsi užstoti sukilime dalyvavusius kunigus ir daugumą kunigų sugebėjo išgelbėti nuo ištrėmimo ar kitų bausmių, ir dėl to tik palyginti nedidelis Žemaičių vyskupijos kunigų skaičius nukentėjo dėl sukilimo palaikymo.

Jam faktiškai valdant vyskupiją, pradžioje jo svarbiausias padėjėjas buvo pralotas Benediktas Smigelskis, kuris, vikriai laviruodamas, sugebėjo jau pasenusį pavyskupį Simaną visiškai užvaldyti ir paimti į savo rankas visą vyskupijos reikalų tvarkymą. Pagaliau ir pats vyskupas Simanas suprato, kad Smigelskis, vyskupo vardu leisdamas ypač vyskupijoje nepopuliarius bendraraščius, sąmoningai žemino vyskupijos valdytojo vardą. Tiktai tuomet, gavęs rusų administracijos sutikimą, jis pašalino Smigelskį nuo tų pareigų.

Juozapui Arnulpui mirus, Žemaičių vyskupijos kapitula savo posėdyje 1838 VII 9/21 išrinko Simaną Giedraitį generaliniu vikaru bei vyskupijos administratorium, ir toms pareigoms caras Mikalojus I jį tuojau patvirtino. Kapitulos išrinkimas legalizavo jo padėtį, nors iš popiežiaus jis jokio patvirtinimo negavo, nes tuo metu kurį laiką buvo visiškai nutrūkę santykiai tarp Rusijos ir Vatikano. Bet ir dabar jau visai senas vyskupas pats nesugebėjo vyskupijos tvarkyti. Tame darbe jį pavaduodavo kunigas Visockis, seminarijos regentas Kaminskis ir konsistorijos sekretorius Jankevičius, kurie, nesiekdami nei asmeninės garbės, nei materialinių laimėjimų, vyskupijos reikalus daug geriau tvarkė, negu būtų sugebėjęs juos tvarkyti pats vyskupas. Tačiau jo valdymo laikui atiteko vis didėjąs jau ne vienoje Lietuvoje, bet ir visoje Rusijoje katalikų bažnyčios teisių varžymas — bažnytinių turtų suvalstybinimas, daugelio vienuolynų uždarymas ir t. t. Kiek galėdamas, vyskupijos valdytojas stengėsi tuos smūgius sumažinti, bet tik retais atvejais jam tepavykdavo šį bei tą laimėti. Simanas Giedraitis mirė Alsėdžiuose 1844 m. rugpiūčio 7/19 d., nesusilaukęs greitai po to įvykusio Rusijos ir Vatikano santykių atnaujinimo, kas, be abejo, būtų privedęs prie jo patvirtinimo Žemaičių vyskupu. Palaidotas Varniuose IX 13.

**Raštai.** Kad pasikeił nieszczesliwy sumyszimay... S. Peterburge Miesie Bałondzia 7 d. 1831 m. 4p.

Vyskupo Simano Giedraičio vardu išleistas atsišaukimas prieš sukilimą, daugiausia kunigo Juozo Rupeikos Žemaitijoje paskleistas. Iš tikrųjų tą atsišaukimą buvo parašęs ne Giedraitis, bet unijotų vyskupas, tuo laiku Petrapilio kolegijos narys, bet vėliau virtęs pravoslavų metropolitu Lietuvoje Juozapas *Siemaška*. Tik iš Siemaškos atsiminimų nėra visai aišku, ar jis teparašė vieną lenkišką tekstą, ar ir jo lietuvišką vertimą.

Pakartojo *J. Tumas* Lietuvių Tautoje I 3 1909 p.362-364, o lenkiško atsišaukimo tekstą *A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija Lietuvoje 1923 p.53-54.

**Dokumentai.** 1) 1806 II 20 Žemaičių kapitulos priekyje vysk. J. Giedraitis pasirašo raštą apie Varnių seminarijos aprūpinimą lėšomis. Išspausdino Sbornik materialov 1898 p.392-394.

1a) 1831 IV 2 ministro Bludovo rašytas S. Giedraičiui laiškas, kuriame praneša, kad jį šaukiąs pas save caras Mikalojus I.

2) 1831 IV 2 Bludovo rašytas Giedraičiui laiškas, kuriame praneša, kad jis turėsiąs vykti pas generolą Pahleną.

3) 1831 IV 4 Bludovo rašytas J. K. Gintilai laiškas, kuriame jam praneša, kad jis turėsiąs lydėti S. Giedraitį.

4) 1831 IV 4 tokio pat turinio Bludovo laiškas kunigui Gabonskiui.

5) 1831 IV 14 S. Giedraičio iš Joniškio rašytas pranešimas Bludovui.

6) 1831 IV 18 Pahleno įsakymas Giedraičiui saikdinti prisidėjusiuosius prie sukilimo.

7) 1831 IV 18 Giedraičio atsakymas Pahlenui, kad jis nežinąs, kas buvo prie sukilimo prisidėjęs, ir kad tai ne jo, bet policijos reikalas tai tyrinėti.

8) 1831 IV 18 Pahleno atsakymas Giedraičiui, kad jis tuo reikalu esąs davęs policijai atitinkamą įsakymą.

9) 1831 m. caro ištikimybės priesaikos forma.

10) 1831 IV 19 Giedraičio pranešimas Pahlenui, kad jis saikdinsiąs ir kunigus, nors ir neturįs žinių, kas iš jų sukilime dalyvavo.

11) 1831 IV 20 Bludovui rašytas Giedraičio pranešimas, kuriame tarp kito ko rašo, kad jis savo atsišaukimą, be kitų, pasiuntęs ir sukilėlių vadams Kauneckiui ir Gadonui.

12) 1831 IV 21 Giedraičio raštas Rygos dominikonų priorui Bobrovskiui, kad į jo žinią jis siunčiąs Žagarės kunigą Kulikauską.

13) 1831 IV 21 Giedraičio pranešimas Pahlenui, kad, be kitų, jis prisaikdinęs ir kunigus Paulauskį, B. Girdvainį, P. Butkevičių ir A. Kulikauskį.

14) 1831 IV 25 Bludovui rašytas Giedraičio raštas, kuriame jam praneša, kad esąs atvažiavęs į Šiaulius ir kad pas jį atvykęs kunigas Juozas Rupeika.

15) 1831 IV 26 Giedraičio pranešimas Bludovui apie šiauliečių saikdinimą.

16) 1831 V 3 Giedraičio iš Kretingos Bludovui rašytas raštas apie J. Rupeikos veikimą ir apie vyskupą J. A. Giedraitį.

17) 1831 V S. Giedraičio raštas Pahlenui su vyskupo J. A. Giedraičio ir kitų priesaikos tekstais.

18) 1831 V 10 Giedraičio pranešimas Pahlenui apie saikdinimo eigą.

19) 1831 V 14 Giedraičio laiškas Pahlenui su pridėtu Prano Šemetos, vieno sukilėlių vadų, laiško vertimu.

20) 1831 V 16 Giedraičio Plungėje rašytas laiškas Pahlenui su žiniomis apie bendrą padėtį.

21) 1831 V 20 Giedraičio Plungėje rašytas pranešimas Pahlenui apie saikdinimo eigą.

22) 1831 V 20 pulkininko Bartolomiejaus raštas Giedraičiui iš Telšių, siunčiant į jo žinią suimtąjį kunigą Butavičių.

23) 1831 m. bendras Giedraičio pranešimas iš Plungės Bludovui.

24) 1831 V 22 Giedraičio pranešimas iš Telšių Bludovui ir Schiermannui apie vyskupo J. A. Giedraičio pasiaiškinimą ir apie kitus kunigus.

25) 1831 V 22 generolo Schiermanno Telšiuose rašytas atsakymas Giedraičiui.

26) 1831 VI 2 Rygoje rašytas Pahleno laiškas Giedraičiui.

27) 1831 VI 9 iš Plungės Giedraičiui rašytas generolo Schiermanno laiškas, kuriame jis siūlo už nuopelnus sukilimą malšinant pakelti kunigui Juozui Rupeikai laipsnį.

28) 1831 VI 13 Giedraičio pranešimas Bludovui apie pasikėsinimą prieš jo gyvybę ir apie norą pasigydyti Baldonėje.

29) 1831 VI Bludovo raštas Giedraičiui, kad jis galėsiąs važiuoti į Baldonę tik atlikęs savo misiją.

30) 1831 V 5 Bludovo raštas Giedraičiui apie Rupeiką.

31) 1831 VI Giedraičiui rašytas Bludovo raštas, kuriame jis siūlo pakelti Rupeiką kanauninku.

32) 1831 VI 22 Giedraičio raštas iš Baldonės Bludovui apie jo ruošiamą naują atsišaukimą.

33) 1831 VI 22 Bludovo laiškas Giedraičiui apie jo užtartus sukilime dalyvavusius kunigus.

34) 1831 VI 22 Bludovo raštas Giedraičiui, kad jam pavedama pasidalyti valdžia su vyskupu J. A. Giedraičiu.

35) 1831 VI 23 Schiermanno laiškas Giedraičiui su prašymu grąžinti jam vyskupo J. A. Giedraičio dokumentus.

36) 1831 VI 23 Bludovo pranešimas Giedraičiui, kad caras Rupeiką pakėlęs kanauninku.

37) 1831 VII 15 Bludovo laiškas Giedraičiui, kad jam leidžiama gydytis Baldonėje.

38) 1831 VII 15 kitas tuo pačiu reikalu Bludovo laiškas Giedraičiui.

39) 1831 VII 15 Giedraičio Baldonėje rašytas laiškas Schiermannui, grąžinant jam J. A. Giedraičio dokumentus.

40) 1831 VII 15 Giedraičio pranešimas Schiermannui apie Rupeiką.

41) 1831 VII 30 Giedraičio Baldonėje rašytas laiškas Bludovui, kad rugpiūčio mėnesio pradžioje jis norėtų grįžti į savo vyskupiją.

42) 1831 m. bendras pranešimas, kad už nuopelnus sukilimo metu caras Giedraitį apdovanojęs šv. Onos I laipsnio ordinu.

Dokumentai N1-42 *A. Račinskio* išspausdinti žurnale Russkij Archiv 1869 N9.

43) 1843 XII 18 S. Giedraičio raštas ministrui Perovskiui apie tuos nepatogumus, kurie iškilo įvedant naują dvasinių seminarijų sutvarkymą.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje III I 1940 p.72-73.

**Literatūra.** *F. Wrotnowski* Zbiór pamiętników 1835 p.39, 40, 122, 125, 126, 127.

*M. Wołonczewskis* Žemaitiu Wiskupiste I 1848 p.269-272 ([2]1897 p.126-128).

(") Iš vysk. Valančiaus kronikos — Tėvynės Sargas 1900 N12 p.32-35.

(") Pastabos pačiam sau 1929 p.20-22 (iš Rozmaite Wiadomości N59 p.58-60).

*A. Bačinskij* Parepiska episkopa Gedroicia s D. P. Bludovym — Russkij Archiv 1869 N9 p.1486-1542.

*(J. Siemaško)* Zapiski Josifa mitropolita Litovskago I 1883 p.585-590.

*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1883 p.123— .

Sbornik materialov po istorii prosveščenija III 1898 p.392-394.

*J. Tumas* Kun. S. Giedraičio laiškas — Lietuvių Tauta I 3 1919 p.358-364.

*A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija — Mūsų Žinynas III 1922 N7 p.97-102, 117-118 ir skyrium.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.114-115.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.107.

(") Giedraitis Simanas — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p. 1431; Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.218.

(") Vyskupo Valančiaus Rozmaite Wiadomości — Mūsų Senovė III 1940 p.72-73.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.36, 48.

*Petras Vėblaitis* Šiluvos bažnyčia ir jos infulotai — Draugija 1940 N6 p.292-294.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

*J. Basanavičius* Deliai žynio Ilgio — Lietuvių Tauta III 2 1923 p.347.

# 87. Teofilis Liberavičius

**Biografija.** Gimęs apie 1762 m. Būdamas Troškūnų konvento klieriku, 1782 m. buvo to konvento seminarijos antrame kurse. Šiuo tarpu kitų žinių stingame.

**Raštai.** Kazanie Litewskie na Wielką Sobotę (Kokieys atsilepie žodeys Ižganytojas musu Jezusas) 1782 m. 5 nž. p.

Rankraščiu išlikęs lietuviškas pamokslas, įrašytas Troškūnų pamoksių rinkinyje. Tame pačiame rinkinyje, be šio lietuviško pamokslo, yra to paties Liberavičiaus pamokslų, parašytų lenkiškai ir lietuviškai.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuviškoji Bibliografija III 1929. Papildymai p.CV.

Liberavičius (Liberowicz) Teofilis — Lietuvių Enciklopedija (XIV 1958 p.514.

# 88. Felicijonas Švagždys (Švegždavičius)

**Biografija.** Gimė apie 1762 m. 1782 m. buvo antrajame Troškūnų konvento dvasinės seminarijos kurse. Kitų žinių stingame.

**Raštai.** Kazanie na drugi dzień Wielkanocy (Iszganytojas musu Jezusas Chrystusas norins žynoja giaray kalbas tu dwieju mokitiniu...) 1782 m. 3 nž. p.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuviškoji Bibliografija III 1929. Papildymai p.CV-CVI.

## 89. Juozas Volodzka

**Biografija.** Andriaus Volodzkos sūnus. Gimęs 1763 m. Vainuto valsčiuje. Mokėsi Vilniaus gimnazijoje. Ją baigęs, 1789 IX 23 stojo į Edukacinės Komisijos įkurtą prie Vilniaus akademijos mokytojų seminariją. Paskiau, matyti, studijavo ir pačioje akademijoje, nes 1793 III 15 gavo filosofijos daktaro laipsnį ir tuojau buvo paskirtas Kauno pavietinės mokyklos matematikos ir fizikos mokytoju. 1796 m. buvo tenai I klasės mokytoju su 217,5 rublių alga metams. 1797 IX I mokyklai perėjus į pranciškonų rankas, buvo iš tarnybos atleistas, ir po to vertėsi privataus mokytojo darbu įvairių didikų dvaruose, kartu tvarkydamas ir jų ūkio reikalus; matyti, iš viso to darbo praturtėjo. Buvo veiklus Vilniaus labdaros draugijos narys. Kada V. Valmiko bylos su Vilniaus cenzūros komitetu metu paaiškėjo, jog iš vienų lenkų sudarytas cenzūros komitetas sąmoningai nepraleidžia pasaulietinio turinio lietuviškų raštų, tuo būdu norėdamas versti visus lietuvius naudotis vien lenkiškomis knygomis, Volodzka, matyti, susitaręs su kitais Vilniuje veikiančiais lietuviais patriotais (Valmiku, Simanu Stanevičium ir kt.) ar net jų iniciatyva, 1827 X 19 įteikė Vilniaus cenzūros komitetui prašymą paskirti jį specialiniu, be atlyginimo, cenzorium lietuviškoms knygoms cenzūruoti. Nenorėdamas į savo tarpą įleisti lietuvio patrioto, 1828 I 8 rašytu Vilniaus apygardos globėjui, kuriam tuo metu priklausė cenzūros komiteto veikimo priežiūra, raštu cenzūros komitetas stengėsi įtikinti globėją, kad toks cenzorius komitetui nesąs reikalingas, kadangi net trys to komiteto nariai moką lietuviškai. Vis dėlto globėjas, kuriam, matyti, irgi netiko prolenkiška to komiteto veikla, 1828 I 25 Volodzką į prašomąją vietą paskyrė. Šias pareigas Volodzka tėjo vos vienerius metus, nes kitais metais mirė. Paskutinioji jo cenzūruota knyga buvo S. Stanevičiaus „Szeszes Pasakas" (cenzūros leidimas duotas 1829 I 20), kurioje pirmą kartą nuo lietuviškųjų knygų atsiradimo Volodzka cenzūros leidimą parašė ne lotyniškai, kaip tai buvo daroma XVIII a., ir ne lenkiškai, kaip daryta XIX a. beveik ligi 1863 m. sukilimo, bet lietuviškai. Tačiau Vilniaus cenzūros komiteto istorijoje tai bus vienintelis atvejas; vėliau tik keliose S. Daukanto knygutėse cenzūros leidimas buvo surašomas lietu-

viškai, tačiau ne Vilniuje, bet Petrapilyje. Volodzkai mirus, lietuviškųjų knygų cenzūravimas buvo pavestas L. Borovskiui, kuris buvo paskirtas į Volodzkos vietą — jau ne vienoms lietuviškoms, bet ir kitoms knygoms cenzūruoti.

1829 II 1 savo surašytame testamente Volodzka savo turto dalį užrašė Vilniaus labdaros draugijai, 3175 rublius paskyrė stipendijų fondui, iš kurio viena stipendija turėjo eiti Kražių gimnazijai, o kita Vilniaus Universitetui. Abidvi turėjo būti mokamos jo giminaičiams (pagal Valančių — visą sumą Kražių gimnazijai — trims vaikams). Pagaliau 4.700 rublių užrašė Vainuto parapijai parapinei mokyklai išlaikyti ir mokėti jos mokiniams stipendijoms ta sąlyga, kad joje būtų mokoma savitarpio mokymo būdu. Kražių gimnazijos stipendija kartu su gimnazija buvo perkelta į Kauną ir ten ja naudotasi ligi I Pasaulinio karo.

Volodzka mirė Vilniuje 1829 m. kovo 24 d. (balandžio 5 d. n. s.).

**Raštai.** Altorelis arba Małdas katalikiszkaj krikszczioniszkas su Giesmemis. *Jozephas Wolodzka*, 1828 m. 92p.

Šios knygutės rankraštį 1828 XII 6 Vilniaus diecezinė spaustuvė pasiuntė Vilniaus cenzūros komitetui. Nors pats Volodzka tuo metu buvo to komiteto narys, o gal kaip tik dėl to, knygutė nebuvo išspausdinta. Bet galimas daiktas, kad spausdinimą sutrukdė Volodzkos mirtis, nes, jam mirus, nebuvo kam jos spausdinimu rūpintis, juo labiau, kad, greičiausia, ir pati knygutė buvo leidžiama Volodzkos lėšomis.

**Dokumentai.** 1) 1826 XII 30 Volodzkos tarnybos lapas (atestatas).

2) 1827 XI 19 Volodzkos prašymas priimti jį cenzūros komiteto nariu.

3) 1828 I 8 cenzūros komiteto raštas mokslo apygardos globėjui, kad Volodzka esąs komitetui nereikalingas.

4) 1828 I 15 globėjo sutikimas paskirti Volodzką cenzūros komiteto nariu.

5) 1828 XII 6 diecezinės spaustuvės raštas cenzūrai, siunčiant cenzūruoti Volodzkos parašytą „Altorelį".

Visi šie dokumentai nespausdinti.

6) 1829 II 1 Volodzkos testamentas.

Pakartotas Kauno gubernatoriaus byloje 1869 N204.

**Literatūra.** — Kuryer Litewski 1829 N45-46 (Volodzkos nekrologas).

*M. Wołonczewskis* Žemaitiu Wiskupiste 1848 ([2]1897 p.143, 155).

*J. B. (Buszyński)* Krože 1872 p.41.

*L. Żytkowicz* Rządy Repnina na Litwie 1938 p.41.

*L. Janowski* Słownik bio-bibliograficzny 1939 p.498.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.107.

(") Bellio Lancasterio mokyklos — Švietimo Darbas 1922 N8 p.119-123.

*M. B-ka (Mykolas Biržiška)* Bellio ir Lancasterio mokymo būdas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935 p.408, *(Myk. ir Vacl. Biržiškos)* Bellio ir Lancasterio mokymo būdas — Lietuvių Enciklopedijoje II 1954 p.364-365.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.187.

# 90. Adomas Paulauskis

**Biografija.** Gimė apie 1764-1765 m. Dvasinę seminariją išėjo, greičiausia, Varniuose. Kunigu įšventintas apie 1790-1791 m. 1792 m. buvo altarista Plungėje, ligi 1813 m. Veiviržėnų klebonas. Nuo 1813 m. buvo perkeltas klebonu į Naująją Žagarę ir čia buvo klebonu ligi mirties. 1831 m. įtartas palaikęs sukilėlius, buvo pašauktas į Joniškį, kur tuo laiku rezidavo rusų kariuomenę lydėjęs pavyskupis Simanas Giedraitis, ir čia buvo iš naujo prisaikdintas būti ištikimas rusų carui. Po to buvo grąžintas į savo parapiją. Mirė Naujojoje Žagarėje 1843 m. vasario 8 d.

**Raštai.** Maldas Ritmetines ir Wakarines. Par storone Lieven Bersen Klebono J. B. *Follhard.* Mintauja 1844. Drukawotas pas F. Steffenhaggen ir Sunu, 15p.

Nors knygutėje yra padėta vieno tiktai Follhardo pavardė, ir jis dėl to buvo šios knygutės autorium laikomas, tačiau ją parašė ne Follhardas, bet kunigas A. Paulauskis, kuris prieš pat savo mirtį slaptai atidavė Follhardui rankraštį, prašydamas, jam mirus, pasirūpinti jos išleidimu ir tam reikalui, berods, palikdamas ir kiek pinigų. Follhardas rankraštį kiek ištaisė, gavo Vilniaus vyskupo Civinskio aprobatą ir, pats atlikęs korektūrą, išleido 5.000 egzempliorių, antraštėje pats pasivadinęs tiktai leidėju ir, paties Paulauskio prašytas, nepadėjęs autoriaus pavardės.

**Dokumentai.** 1) 1831 IV 21 Simano Giedraičio pranešimas generolui Pahlenui, kad, šalia kitų kunigų, jis prisaikdinęs ir kunigą Paulauskį.

Išspausdino *A. Račinskij* Russkij Archiv 1869 N9.

2) 1843 VII 30 kunigo E. Follhardo iš Lieven Berseno rašytas prašymas vyskupui Simanui Giedraičiui aprobuoti Paulauskio knygutę.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* XXVII Knygų Mėgėjų Metraštyje I 1933 p.166.

3) 1843 VIII 31 S. Giedraičio atsakymas Follhardui, kad aprobatos reikalu jis turįs kreiptis į Vilniaus vyskupą Civinskį, kurio vyskupijai tuo laiku Latvija priklausė, juo labiau, kad ir anksčiau Follhardas ten kreipęsis.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 166.

**Literatūra.** *A. Račinskij* Perepiska episkopa Gedroicia s Bludovym — Russkij Archiv 1869 N9.

*Vaclovas Biržiška* Nežinomi ar mažai žinomi XIX a. lietuviškieji rašytojai — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.166.

(") Follhardas Enrikas — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1939 p.405 ir IX 1940 p.1527.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.135.

Paulauskis Adomas — Lietuvių Enciklopedija XXIII 1960 p.184.

# 91. Jonas Kobeckis

**Biografija.** Gimė Žemaitijoje apie 1765 m. Marinuso Kobeckio sūnus. Jau nuo 1790 m. buvo Telšių sienų regentu, 1793 m. Telšių tvarkomosios komisijos sekretorium, 1795 m. Telšių žemesniojo teismo asesorium, nuo 1795 V 15 ligi 1805 m. Telšių žemės dekreto regentu, 1811-1814 m. Telšių sienų teisėju, nuo 1815 XI 15 ligi 1821 m. pabaigos Telšių žemės teisėju. 1803 IV 15 nusipirko Rainius ir Lauksėnus (4 km nuo Telšių), o 1823 IV 16 pardavė juos Kaminskiui. Mirė po 1823 m. Gal jo brolis Antanas Kobeckis bus Adomo Mickevičiaus bičiulio emigracijoje Liudviko Kobeckio (Korilskio) tėvas.

**Raštai.** (Rašinėjo žemaitiškus eilėraščius, kurių šiuo metu težinome vieną, parašytą laiško forma vyskupui J. A. Giedraičiui dėl Kotrynos Pilsudskaitės santuokos su Katela (...Mieliausias Kunigaykszti Wyskupe Žemaicziu. Jog tu esi papykęs ant musu mergaicziu...). Į tą eilėraštį Poška atsakė eilėraščiu, rašytu Kobeckiui (Kursai paczios newedie, jos žiedo neskynęs...).

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* Medžiaga Daukanto biografijai 1898 p.40.

**Dokumentai.** 1) 1846 II 11 K. Moigio laiškas S. Daukantui su Kobeckio eilėraščiu, kurį Moigis buvo priskyręs Poškai.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 36-40.

2) 1846 V 6 K. Moigio laiškas S. Daukantui, kuriame jis atitaiso neteisingą savo pirmojo laiško informaciją ir nurodo, kad aną eilėraštį parašęs ne Poška, bet Kobeckis, ir čia pat pateikia ir Poškos atsakymo tekstą.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 41-51.

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.253.

*M. Davainis Silvestraitis* Medžiaga S. Daukanto biografijai 1898 p.36-51.

*Mykolas Biržiška* Antanas Klementas — Lietuvių Tauta I 4 1910 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.51-52 ir p.28 prierašas).

(") Mūsų raštų istorija I² 1925 p.70.

(") Žemaitis Pr. Šemeta — Ad. Mickeviačiaus bičiulis — XXVII Knygos Mėgėjų Metraštis I 1933 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.102-103, 104-105.

*M. Brensztejn* Wincenty Wizbor Bohdanowicz. Szczegóły niektóre 1929 p.21-22 (prierašas; iš Ateneum Wileńskie 1929 VI p.245-246).

*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.69, 71.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius. 1946 p.43.

## 92. Samuelis Nerlichas

**Biografija.** M. Davainis Silvestraitis, rašydamas Auszroje 1883 m. N7 p.215-216 apie Karolį Nerlichą, tvirtino, kad Nerlichai seniau nešioję Dębskių pavardę ir kilę iš Poznanės krašto: vienas Dębskių, atvykęs į Lietuvą, vedęs Nerlichaitę iš Rygos ir, priėmęs žmonos pavardę, pasivadinęs Nerlichu. Iš tikrųjų gi buvo kitaip. Yra žinomos trys XVIII a. Nerlichų kartos, kurių visi nariai vadino save Nerlichais lietuviais, ir tik vienas jų, Samuelis, XVIII-XIX a. sąvartoje iš pradžių nešiojęs Nerlicho pavardę, paskiau kurį laiką vadinosi dviguba Nerlicho-Dębskio pavarde. Taigi ne Dębskis, vedęs Nerlichaitę, pasivadino Nerlichu, bet Nerlichas, vedęs Dębskaitę, pasivadino Nerlichu-Dębskiu; bet ir tą pavardę jis neilgai tenešiojo, nes vėliau grįžo prie vienos Nerlicho pavardės Greičiausia, ne Dębskiai, bet Nerlichai dar XVII a. atvyko į Lietuvą iš Poznanės krašto.

Pirmas mums žinomas Nerlichas — Samuelis vyresnysis — 1724 I 1 buvo įsimatrikuliavęs Frankfurto prie Oderio universitete ir čia įsirašė „Samuel Nerlich Lituanus", bet, 1726 IX 24 įsimatrikuliuodamas Leideno universitete, jis jau pasivadino „Polonus". Taigi jis į Frankfurtą buvo atvykęs iš Lietuvos. Leidene pažymėta, kad jis turįs 21 metus, t. y. gimė 1705 m. Greičiausia, jo sūnus Juozas Nerlichas 1755 IX 29 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, čia įsirašęs „Caioduno Lituanus", t. y. kėdainiečiu lietuviu, o 1758 X 4 įsimatrikuliuodamas Leideno universitete, pasirašė „Josephus Nerlich Lithuano Polonus 20 an.", t. y. bus gimęs 1738. Greičiausia, jo brolis, irgi kėdainietis, Kristupas 1752 X 21 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, kur, kaip ir Juozas Nerlichas, gyveno Radvilaitės stipendininku alumnate.

Matyti, Juozo sūnus Samuelis Nerlichas jaunesnysis 1787 X 6 buvo įsimatrikuliavęs Leideno universiteto teologijos fakultete, čia įsirašęs „Lituano Polonus", 22 metų amžiaus, taigi gimusiu 1765 m. Į universitetą stojo Lietuvos evangelikų reformatų sinodo stipendininku, kartu su Tomu Huisonu (Huissonu) iš Lietuvos, kuris įsimatrikuliavo viena savaite vėliau. Samuelis galėjo universitetą baigti apie 1790-1791 m. ir po to grįžo į Lietuvą evangelikų reformatų kunigo pareigų eiti. Universitete nešio-

jęs tik vieną Nerlicho pavardę, jis, paskirtas Nemunėlio Radviliškio kunigu pamokslininku, 1805 VI 12-26 Biržų sinodo dalyvių tarpe pažymėtas jau dviguba Nerlicho-Dębskio pavarde, taigi Dębskaitę buvo vedęs tarp 1792 ir 1805 metų. Bet 1810 VII 15 ir vėlesniuose sinoduose jis tevadinamas Nerlichu, taigi tą antrąją pavardę jis jau buvo atmetęs. Dar 1820 m. jis yra Nemunėlio Radviliškyje, bet 1823 m. jis jau yra Žemaičių konsenjoras, o 1832 m senjoras, taigi tuo laiku jis, greičiausia, jau gyveno Kėdainiuose. Mirė 1840 ar 1841 m.

Samuelis turėjo sūnų Karolį (žr. žemiau), Julijoną, kuris 1848-1852 m. studijavo Dorpato (Tartu) universitete ir paskiau buvo Slucko gimnazijos mokytojas, ir dukterį, ištekėjusią už Navickio iš Kėdainių.

Iš tos pačios Nerlichų šeimos buvo kilę ir Andrius Nerlichas, kuris 1695 m. buvo Nepoikoičicų evangelikų kunigu; Jonas, 1805-1809 m buvęs Salamiesčio kunigu; Adomas, 1815 m. buvęs Nemunėlio Radviliškio kunigu.

**Raštai.** 1) Kancyonalas, tey east: Kniga Psolmu ir Giesmiu (Nitojoj). 1845 m. 278, 10 nž. p. got. raidėmis.

Naujasis 1871 m. kanciolo leidimas, kurį jau apie 1819 m. spaudai paruošė Samuelis Nerlichas. 1819 VII 10 Biržų evangelikų reformatų sinodas pareiškė jam padėką už atliktą sąžiningą ir naudingą darbą, kurį jie pavadino verstu iš lenkų kalbos giesmynu ir maldaknyge. Giesmyne, esą „mintis esanti pakankamai suderinta su gera gražiausio stiliaus eilėdara". Sinodas buvo nutaręs knygas išspausdinti gotinėmis raidėmis, bet 1822 m. sinodas dėl lėšų trūkumo buvo nutaręs spausdinimą atidėti, ir išspausdino daug vėliau, Samueliui Nerlichui jau mirus. Dėl to vėliau 1845 m. kancionalo leidimas buvo priskiriamas ne Samueliui, bet jo sūnui Karoliui, kurio priežiūroje šis kancionalas buvo išspausdintas. Kita vertus, šis kancionalo leidimas nebuvo savarankiškas S. Nerlicho darbas, bet tik kiek pataisytas ir papildytas naujas 1781 m. kancionalo leidimas.

2) Maldos krikszczioniszkos, wisokioj rejkmenoj prigulincios. Nitojoj 1845 m. 282, 4 nž. p. got. r.

1819 m. sinodas šią maldaknygę laikė vieno Samuelio Nerlicho darbu; tačiau tai buvo tik ištaisytas 1653 m. Minvydo-Božimovskio „Maldų" leidimas.

**Dokumentai.** 1) 1819 VII 10 Biržų provincinio sinodo nutarimas spausdinti Nerlicho paruoštus kancionalą ir maldaknygę.

2) 1822 VII 2 Izabelino sinodo nutarimas kancionalo spausdinimą atidėti dėl lėšų trūkumo.

Abu dokumentai nebuvo spausdinti.

**Literatūra.** Album Academicum der Universitaet Dorpat 1867 p.116 (N.2564) ir kt.

Album Studiosorum Academiae Lugduni Butavorum 1875 p.907, 1061, 1158.
*Vieversis (M. Davainis Silvestraitis)* Isz Lietuvos — Auszra 1883 N7 p.215-216.
*J. Sembritzki* Die polnischen Reformirten und Unitarier in Preussen — Altpr. Monatsschrift XXX 1893 p.57, 95.
*S. Dagilis* 1910 m. „Giesmyno" prakalba p.VIII.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.459.
Spis Synodów Jednoty Litewskiej — Monumenta Reformationis IV 1 1913 p.17, 19-28.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.20, 21, 23.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.124.
Nerlichas 2. Samuelis — Lietuvių Enciklopedija XX 1960 p.221.

# 93. Kristupas Gotlybas Vilkas

**Biografija.** Savo pavardę rašė Wielcke. 1779 m. mirusio Kristupo Jurgio ir Kotrynos Ralės Šimelpenigaitės, Adomo Šimelpenigio III dukters, Vilkų sūnus ir bene 1730 IX 6 įsimatrikuliavusio Karaliaučiaus universitete Teodoro Dovydo Vilko (Wilcke) vaikaitis. Turėjo brolius Danielių Pridrikį, 1779 III 27 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, ir 1786 X 11 ten pat įsimatrikuliavusį Martyną Konstantiną, taip pat seserį Zuzaną, gimusią 1765 II 4 Papelkiuose, ištekėjusią už Kristupo Danieliaus Hassensteino ir mirusią Pilupėnuose 1837 VIII 29.

Kristupas Gotlybas gimė 1766 m. Papelkiuose, 1783 IX 26 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. 1792-1800 m. buvo precentorius Kretingalėje. 1800 IX 1 buvo ordinuotas kunigu ir 1801 II 1 paskirtas kunigu į Juodkrantę. 1812 m. gegužės mėn. pats nuo tos vietos atsisakė. Mirė po 1832 m.

**Raštai.** Wieros Knygeles arba krikszczioniszkos Wieros Mokslas su Dakt. *Martino Luteraus* mazu Katgismu bei suraszimu Knygu szw. Raszto ir su trigubu Pridejimu (Karaliaučiuje) 1832 m. 96p.

Yra tai K. G. Vilko vertimas iš *D. Weisso*, nors *A. Krause* Litthauen 1834 vertėju neteisingai vadina vokiškojo originalo autorių Weissą. 1841 m. vertimą ištaisė *P. Kuršaitis* (Dr. Mertino Luteraus mažasis Katgismas).

**Literatūra.** *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.115.

*A. G. Krause* Litthauen 1834 p.167.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.276.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911-1912 p.342, 555, 577, 597.

*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.108, 115.

*B. Koerner-E. Grigoleit* Deutsches Geschlechterbuch. Band 117, Ostpreussisches Geschlechterbuch Band III 1943 p.321.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.145.

# 94. Zacharas Niemčevskis

**Biografija.** Gimė 1766 m., nors 1801 m. universiteto protokole pažymėta, kad jis tuo laiku turėjęs 33 metus, taigi būtų gimęs 1768 m. Raseinių aps., Vainuto vls. Mokėsi Kražių gimnazijoje. Ją pabaigęs, stojo į Vilniaus Vyriausiosios Mokyklos mokytojų seminariją ir, matyti, tuo pačiu laiku klausė paskaitų ir pačioje Aukštojoje Mokykloje, jei 1788 čia gavo filosofijos ir laisvųjų meno daktaro laipsnį, kurio anoji seminarija nesuteikdavo.

1794 m. paskirtas Gardino mokyklos mokytoju. 1797 m. pakviestas matematikos viceprofesorium (adjunktu). 1802 III 30 universiteto komandiruotas į užsienį. Aplankė Prancūziją, Šveicariją, Italiją, ten lankydamas aukštąsias mokyklas, bibliotekas, o kartu ir fabrikus, dirbtuves ir kt. 1803 VII universitetas jam komandiruotę pratęsė. Jam esant Bolonijoje ir tuo pačiu laiku pasidarius laisvai prof. Langsdorfo matematikos katedrai, universiteto taryba 1806 IX 9 nutarė jį pakviesti profesorium tai katedrai užimti. Tačiau jis tegrįžo 1808 m. ir pradžioje vertėsi privatinėmis pamokomis, o 1809 m. Vilniaus Universiteto buvo išrinktas ekstraordinariniu profesorium. 1810 m. ordinarinis profesorius ir visų Vilniaus mokyklų vizitatorius. Universitete dėstė aukštąją matematiką ir mechaniką. Nuo 1817 m. ligi mirties buvo matematikos-fizikos fakulteto dekanu.

1818 m. stojo Vilniuje į reformuotą Uoliojo Lietuvio masonų ložę, kurioje tarp kito ko skaitė pranešimą apie popieriaus gamybą iš pigesnės medžiagos — iš kanapių, piuvenų, spygliuočių, medžių spyglių ir kt. Buvo vienas steigėjų ir direktorių Vilniaus tipografinės draugijos, įkurtos pigioms ir prieinamoms knygoms leisti. Taip pat buvo Petrapilio biblijos draugijos Vilniaus skyriaus narys ir pirmininkas.

1820 XI 30 sudarytu testamentu paskyrė 5.349 rb. (pagal Valančių — 4.266 rb.) įkurti Kražių gimnazijos stipendijai, kuri būtų skiriama 4 jo giminių mokiniams. Ši stipendija, 1844 m. Kražių gimnaziją perkėlus į Kauną, buvo perduota Kauno gimnazijai ir ja naudojosi jo tolimieji giminaičiai net ligi I Pasaulinio karo. Be to, tuo pačiu testamen-

tu tam tikras sumas jis paskyrė Vainuto vargšų prieglaudai įkurti ir Vilniaus labdarių draugijai.

Mirė Vilniuje 1820 m. gruodžio 10 (s. s., taigi n. s. 22) d.

**Raštai.** 1) Pamiętnik podróży (rankraštis).

Z. Niemčevskio užrašai iš kelionės po Vak. Europą išspausdinti nebuvo, tik jų rusiškai išversta ištrauka buvo išspausdinta leidinyje Periodičeskija sočinenija ob uspechach narodnago prosveščenija, 1804 V. Kadangi tuo laiku jis dar nebuvo iš užsienio sugrįžęs, tai, matyti, čia išverstas buvo jo pranešimas Vilniaus Universitetui. Kas vertė, nėra žinios, bet, greičiausia, ne pats Niemčevskis, nes vargu ar jis tuo laiku bus rusiškai mokėjęs.

2) Tableau de la Pologne ancienne et moderne Rédigé principalement d'aprés des notes communiquées par des Polonais et d'aprés les auteurs du pays même. Par *Malte Brun* Paris 1807 m. XII, 498p.

Malte Brun šį veikalą paruošė tuo laiku, kada Niemčevskis buvo Paryžiuje ir, Malte Brun įprašytas, jis šiai knygai parašė: p.187-216 Chapitre XIII Description de la Lithuanie, p.217-233 Chapitre XIV De la langue lithuanienne, et principalement du dialecte samogitien. Savo knygoje Malte Brun Niemčevskį klaidingai pavadino Niemcevičium. P.219-222 Niemčevskis pateikė nedidelį prancūziškai lietuvišką žodynėlį, p.223-225 asmenavimo pagrindus, p.226-227 linksniavimo pavyzdžius. Jis lietuvių kalbą priskiria prie jafetidų grupės. Dar Niemčevskiui esant gyvam, Leonardas Chodzka Paryžiuje, pasiryžęs Malte Bruno leidinį pakartoti, tuo reikalu tarėsi ir su Niemčevskiu , siūlydamas jį kiek perredaguoti. Tačiau, Niemčevskiui mirus, jis pats iš naujo visą Malte Bruno veikalą paruošė spaudai, kiek papildęs, bet beveik visiškai nekeisdamas Niemčevskio parašytosios dalies apie Lietuvą ir lietuvių kalbą. Chodzko šį leidinį išspausdino prancūziškai Briuselyje 1830 m., Paryžiuje 1831 m. (2 tomai), Livornoje itališkai verstą 1831 m., vokiškai verstą Leipzige 1831 m. ir angliškai verstą Londone ir JAV.

Niemčevskio straipsnis apie lietuvių kalbą buvo išverstas į rusų kalbą, pavadintas O jazyke litovskom a osoblivo o narečii samogitskom, ir buvo išspausdintas Izvestija Rossijskoj Akademii Nauk 1822 X p.52-72.

3) Wiadomości krytyczne o nowej edycyi dzieła Lacroix Traité du calcul differential et du calcul integral — Dziennik Wileński 1819 I p.65.

Yra tai Niemčevskio pranešimas, kurį jis skaitė Vilniaus Universitete 1816 X 15.

4) Rozprawa o duchu i pożytkach nauk matematycznych — Dziennik Wileński 1822 t.3 p.81-100.

Šį pranešimą Niemčevskis viešai skaitė Vilniaus Universitete 1813 VI 10.

5) Traktat początkowy rachunku różniczkowego i całkowego przez Lacroix. Przełożony z drugiego wydania r. 1806 przez *Zacharyusza Niemczewskiego*, poprawiony į wydany przez *M. Polińskiego* . Wilno 1824 m. XIII, 193p.

M. Polinskis šį vertimą išleido iš Niemčevskio rankraščio ir šiam leidimui pridėjo Niemčevskio biografiją.

6) N. buvo išvertęs eilę traktatų iš technologijos ir pramonės ir tai spausdino Vilniaus žurnaluose be savo vardo.

7) (Rankraščiais pailko lenkiškus Biot'o analizinės geometrijos ir Frankeno mechanikos vertimus).

**Dokumentai.** 1) 1803 X 11 Niemčevskio raportas iš Paryžiaus Vilniaus Universitetui.

Išspausdintas Sbornik dokumentov po istorii prosveščenija v Rossii I 1893 p.236-243.

**Literatūra.** *F. K. Bohusz* Rozprawa o języku i literaturze litewskiej — Roczniki Warsz. Towarz Przyjaciół Nauk VI 1810 p.201-206, 208-210.

*J. Borowski* Kazanie miane na pogrzebie Zacharyasza Niemczewskiego 1821.

*M. P. Poliński* Krótka wiadomość o życiu Zacharyusza Niemczewskiego (prie Polinskio išleisto Lacroix vertimo) 1824.

*P. Koeppen* Ueber die Ursprung, die Sprache und Literatur der lithauischen Voelkerschaften — Magazin d. Lett. Lit. Gesellschaft III 1829 p.65.

*F. Wrotnowski* Zbiór pamiętników o powstaniu Litwy 1835 p.146.

*M. Wołonczewskis* Žemajtiu Wiskupiste 1848 ([2]1897 p.143).

*F. S. (F. Sobieszczański)* Niemczewski Zacharyasz — Encyklopedja Orgelbranda XIX 1865 p.387-388.

*Z. Gloger* Obraz statystyczny szkół — Biblioteka Warszawska 1885 IV p.325, 1886 I p.362.

*J. Bieliński* Stan nauk matematyczno-fizycznych za czasów Wszechnicy Wileńskiej — Prace Matematyczno-Fizyczne Akademji Umiejętności II 1890.

(") Uniwersytet Wileński III 1900/1901 p.274.

Sbornik materialov po istorii prosveščenija v Rossii I 1893 p.236-243, II 1897 p.133, 654, III 1898 p.282-298, 536-537.

*S. W. (W. Smoleński)* Niemczewski Zacharyasz — Wielka Encyklopedja Powszechuna Ilustrowana, Serja II T. I-II 1903 p.802.

*S. Małachowski (Lempicki)* Wolnomularstwo na ziemiach W. X. Litewskiego 1930 p.99, 105-106.

*Mykolas Biržiška* Pr. Šemeta — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.96, 108 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.98).

(") Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.32, 38, 58, 77, 80, 81, 83; [2]1955 p.36, 45, 46, 71, 98, 102, 103, 106.

*V. Maciūnas* Lietuviški dalykai Vilniaus Šubravcų satyroje — Mūsų Senovė II 1 1937 p.8.

(") Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje 1939.

(") *(V. M.)* Nemčevskis (Niemczewskis) Zacharijas — Lietuvių Enciklopedija XX 1960 p.156.

## 95. Andrius Benediktas Klungis (Klongevičius)

**Biografija.** Valstiečių sūnus Andrius Klungis, pasivadinęs vėliau Klongevičium, gimė 1765 m. ar, greičiausia, 1767 I 1, nes paskutinioji data yra nurodyta Alūkstos mokyklos sąraše, jam ten besimokant. Gimęs Lietuvos šiaurės vakaruose, bet ne Livonijoje-Latgaloje, kaip paprastai rašoma. Mokėsi Alūkstos (Ilūkstės) apskrities mokykloje. Ją baigęs, 1788 IX 1 stojo į Vilniaus Vyriausiosios Mokyklos (buvusios akademijos) moralinį ir literatūrinį fakultetą, kuriame jau 1789 IX 27, t. y. vos po vienerių studijų metų, gavo filosofijos daktaro laipsnį. Nuo 1789 IX 1 ligi 1797 IX 1 jis buvo Kražių mokyklos mokytojas (1796 m. pirmosios klasės mokytojas, su 270 rublių atlyginimo metams). 1797 m. vėl stojo į universitetą ir klausė paskaitų fiziniame ir moraliniame fakultete. 1801 m. stojo į Vilniaus dvasinę seminariją (misijonierių?) ir, visą kursą per metus išėjęs, 1802 m. buvo įšventintas kunigu (Kurčevskis taria, kad jis buvęs įšventintas jau 1799 m., tuomet būtų jis buvęs įšventintas dar prieš stodamas į seminariją, nebent būtų stojęs į seminariją ne 1801 m., bet anksčiau).

Nuo 1802 m. ligi 1808 m. jis ėjo įvairias pareigas Vilniaus vyskupijos konsistorijoje. Kada prie universiteto buvo įsteigta vyriausioji kunigų seminarija, Klungis nuo 1810 VI 10 buvo paskirtas tos seminarijos kapelionu, o paskiau, ligi 1816 m., buvo jos regentu. Tuo laiku gavo ir Kamenčiaus vyskupijos kanauninko titulą. 1815 IV 27 iš konkurso buvo išrinktas universiteto teologijos fakulteto dogmatinės teologijos ir bažnytinės istorijos profesorium, o 1815 V 27 gavo teologijos daktaro laipsnį. Universitete profesoriavo ligi 1828 m. Apie jį rašiusieji rusų rašytojai (Siemaška ir kiti) tvirtino, kad, būdamas profesorius, jis buvęs linkęs prie vadinamojo juozepinizmo. Daugumas katalikų rašytojų tai paneigia, bet A. Boudou S. J. taip pat laiko jį juozapininku. 1819 m. universitetas rekomendavo jį Vilniaus kapitulai į aktualiuosius Vilniaus vyskupijos kanauninkus, bet kapitula, jo asmenyje turinti savo būsimąjį vyskupą, nesutiko jo kanauninku rinkti, nes jis kilimo buvęs valstietis, ne bajoras, o senosios Vilniaus kapitulos tradicijos reikalavusios, kad kanauninkais tebūtų renkami bajorai. Tačiau universitetas išaiškino kapitu-

lai, kad Klungis, būdamas universiteto profesorius, esąs VII klasės valdininkas, o tai esą lygu bajoro laipsniui, ir kapitula turėjo nusileisti, 1819 m. gruodžio mėnesį jį išrinkdama kanauninku. Būdamas profesorius, jis, universiteto pavestas, keletą metų buvo ir Vilniaus cenzūros komiteto pirmininkas. Tuo metu cenzūros komitetą iš savo tarpo sudarydavo universitetas, o administracija tik jį tvirtindavo ir prižiūrėdavo. 1822 m. gegužės mėn., rektoriaus paveiktas, su Bojanusu ir Loboika jis vedė tardymą dėl studentų sąjūdžio. Nuo 1822 VIII 1 jis laikinai ėjo ir Vilniaus Universiteto rektoriaus pareigas. Kada jis, eidamas cenzoriaus pareigas, buvo praleidęs vieną, išspausdintą žurnale „Tygodnik Wileński" straipsnį, dėl kurio turinio žurnalas buvo administracijos uždarytas, tai jis buvo pašalintas ne tik iš cenzoriaus, bet ir iš rektoriaus pareigų (nuo 1822 IX 12/24). Rektoriaus pareigose jį laikinai pavadavo prof. Bojanus, o 1823 m. rektorium buvo išrinktas prof. Tvardovskis.

Lucko sufragano Podhorodeckio rekomenduotas metropolitui Ciecišovskiui, 1828 IV 23 jis šio buvo paskirtas Vilniaus vyskupijos valdytoju, ir tuomet atsisakė profesūros, nors universiteto teologijos fakultetas ir toliau liko jo priežiūroje. 1830 m. Lucke buvo prekonanizuotas Chrisopolitanos vyskupu. 1831 m. sukilimui prasidėjus, kada maskoliai gegužės mėn. pradžioje Ašmenoje išžudė daugybę visai nekaltų ir sukilime nedalyvavusių žmonių, Klungis viešai tai pasmerkė, ir už tai VI 5 buvo iš Vilniaus ištremtas. Pradžioje jis gyveno Minske, paskiau Jaroslavlyje, bet po vienerių ištrėmimo metų gavo leidimą grįžti į Vilnių. Kada 1832 m. birželio mėn. Vilniaus Universitetas buvo rusų valdžios uždarytas, Klungiui pavyko apginti moralinių ir politinių mokslų fakulteto teologijos skyrių, kuris buvo paverstas savarankiška Vilniaus katalikų dvasine akademija, pradėjusia veikti nuo 1834 II 11.

Sveikatai pašlijus, jis nuo 1838 m. birželio mėn. ligi 1839 m. pradžios gydėsi užsienyje. 1839 m. pati rusų valdžia ji praminė Vilniaus vyskupu, o 1840 m. jį toms pareigoms patvirtino ir popiežius Grigalius XVI. Tuo būdu jis buvo pirmasis Lietuvos vyskupas, paskirtas ne iš didikų ar šiaip bajorų, bet iš valstiečių. Ingresą jis atliko 1841 VI 29, bet jau po pusės metų, 1841 XII 27, mirė.

**Raštai.** 1) Pawinastes krikscioniszkos arba katechizmas apie tuos dayktus, kurios kiewienas Krikszczionis tur tyket, žinot ir darit, idant galetu but iszganitas... isz lękiszko lietuwiszkay iszgulditas ir truputi padaugintas. Wilniuy 1825 m. 225p.

Tai yra iš dalies perdirbta ir padidinta panašaus vardo 1767 m. K. Klimavičiaus knygutė, panaši ir į 1767 ir 1781 m. panašiu vardu išspausdintą J. Lukoševičiaus knygelę. Šioje knygutėje nei autorius, nei leidėjas nėra nurodyti, bet kadangi kitas tos pačios knygutės, 1828 m., leidimas paties Klungio buvo asmeniškai įduotas cenzūrai percenzūruoti, tai, matyti, jis pats ją bus išvertęs ir ištaisęs ir pats parašęs jos lenkišką tekstą, nes sunku manyti, kad vyskupijos administratorius vaikščiotų po cenzūros įstaigą dėl kokios svetimos knygutės, kurio eilinio kunigo parašytos.

2) Litanijos su małdomis apie S. Petra Apaształa pagal Ewangelios ir darba Apaształu no... Benedikta Kłągiewicziaus Wiskupa Dyecezyos Wilniaus Linkiszkay sudetos... o dabar No wiena Klebona del sawa Parapionu ir visu Letuwniku Letuwiszkaj iszgulditos. Wilniuy 1842 m. 22p.

Nėr žinios, kas šį vertimą parūpino. Lenkų bibliografija težino vieną lenkų kalba leidimą, išspausdintą 1843 m., nors turėjo būti ir ankstyvesnis leidimas, iš kurio buvo versta į lietuvių kalbą. Gal būti, kad šį vertimą bus parūpinęs ir pats originalo autorius Klungis, kuris galėjo versti iš rankraščio, dar lenkiškojo teksto neišspausdinus. 1847 I 31 M. Valančius buvo pristatęs Žemaičių vyskupijos valdytojui J. K. Gintilai savo paties paruoštą tos knygutės žemaitišką vertimą. Aprobata buvo jam duota, bet dėl nepaaiškėjusių priežasčių Valančius savo vertimo neišspausdino; vėliau buvo surastas originalus, aprobuotas ir iščenzūruotas Valančiaus vertimo rankraštis.

3) Religia objawiona jest dziełem Boga... Rzecz czytana na posiedzeniu Uniwersytetu d. 30 Czerwca 1821 r. — Pamiętnik Religijno-Moralny 1843 N5.

4) Nauka dla pewnego katechumena (Vilniuje 1820, pagal K. Estreicherį — 1819) 13p.

5) Mowa zastępcy Rejensa głównego Duchownego Seminaryum przy nowem otwarciu tegož Seminaryum... dnia 24 Września 1816 r. (Vilniuje 1822).

6) Kazanie na obchód pamiątki Piusa VII miane d. 11 października 1823 (Vilniuje) 32p.

7) Kazanie w czasie Jubileuszu w kościele św. Jana (Vilniuje 1826).

8) Historya święta dla szkół początkowych (Vilniuje 1825) 83p.

9) Piętnaście dni nabożeństwa Jubileuszowego (Vilniuje 1826) 83 p.

10) List pasterski z powodu cholery (Vilniuje 1832) 4p.

11) Katechizm mnieyszy o czci Cesarza (Vilniuje 1832) 4p.

Lenkų vadinamoji „cesarzówka", kuri tais pačiais 1832 metais buvo išspausdinta ir lietuviškai išversta (Trumpas pamoksłas Apey paszanawoima Ciesoriaus Wisos Rossios). 1832 X 1 Žemaičių vyskupas J. A. Giedraitis šio lietuviško vertimo rankraštį pasiuntė Klungiui, bet laiške nenurodė vertėjo. Galėjo jį ir pats Giedraitis išversti, bet galėjo būti ir taip, kad Giedraitis tik grąžino aprobavęs paties Klungio atliktą vertimą, kurio jis Vilniuje pats nenorėjo aprobuoti, nes tuo laiku pats vyskupiją valdė.

12) Zagajenie publicznego otwarcia Akademii Duchownej, 1834.

13) O prześladowaniach religijnych na Litwie, 1835.

Klungio rankraštis, buvęs Paryžiaus lenkų bibliotekoje.

14) Litania o św. Piotrze Apostole z modlitwami... ku pobożnemu używaniu r. p. 1841 podane i zalecone. Kraków 1843.

Jau iš antraštės matyti, kad buvo ir ankstyvesnis leidimas, iš kurio išversta lietuviškai, jei pats Klungis neišvertė dar iš rankraščio.

**Dokumentai.** 1) 1822 VIII 2 Klongevičiaus laiškas mokslo apygardos globėjui Čartoriskiui apie cenzūros praleistą Tygodnik Wileński straipsnį.

Išspausdino *S. Pigoń* Z dawnego Wilna 1929 p.33-34.

2) 1822 IX 7/19 Čartoriskio laiškas universitetui, kad Klongevičius pašalinamas iš cenzūros komiteto.

Ištraukų duoda *S. Pigoń* l.c.p. 39.

3) 1822 IX 12/24 Čartoriskio raštas Klongevičiui, kad jis pašalinamas ir iš rektoriaus pareigų.

Ištraukų duoda *S. Pigoń* l.c.p. 40-41.

3a) 1824 I 11 Klungio, Lobeikos ir Bojanuso raštas tardymo komisijai apie jų kvotą 1822 m. gegužės mėn.

Išspausdino *dr. Szeliga* Arch. do dziejów liter. i oświaty VI 1890 p. 274-275.

3b) 1824 I 13 Klungio parodymai tardymo komisijai tuo pačiu reikalu.

Išsp. *Z. Wasilewski* Arch. d. dziej. liter. oświaty IX 1897 p.187-188.

3c) 1824 I 16 Klungio parodymai tardymo komisijai.

Išsp. *Z. Wasilewski* l.c.p. 189-192.

4 - 29) A. B. Klongevičiaus ganytojo laiškai. 1828 VI 9, 1828 IX, 1829 I, 1829 XII, 1830 IV, 1830 X, 1830 XI, 1831 II 30, 1831 III, 1831 IV 18, 1833 X 28, 1833 XII 23, 1833 XII 24, 1833 XII 31, 1834 III 19, 1834 V 31, 1834 VII 11, 1834 X 10, 1834 X 19, 1836 I, 1836 IX 16, 1837 I (du įvairūs), 1837 XII 10, 1839 XI 15. 1841XII 25.

Ištisai 1833 XII 29 laišką išspausdino *J. Kurczewski* Biskupstwo Wileńskie 1912 p.456-464, o kitų laiškų ištraukas ir santraukas išspausdino ten pat p.149-151.

30 — 53) Klongevičiaus susirašinėjimai su Obelių, Kupiškio, Kauno, Ukmergės dekanais, Kamajų klebonu, arkivyskupu Ciecišovskiu dėl A. Strazdo 1828 VI 5, VI 20, VI 28, IX 27, X 5, VII 19, 1829 II 8, IX 20, IX 29, X 27, 1830 I 30, VII 17, VIII 28, IX 18, 1832 XII 17, 1833 II 7, II 15, III 10, IV 11, IV 15, tuo pačiu reikalu Klongevičiaus 1828 VI 20 raštas Vilniaus civiliniam gubernatoriui ir A. Strazdo laiškai Klongevičiui 1828 VII 9, 1829 VIII 5 ir 1831 III 11.

53a) 1831 II 27 Klongevičiaus raštas dėl sukilimo.

Išsp. *A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija — Mūsų Žinynas 1923 N7 p.116-117.

54) 1832 X 1 J. A. Giedraičio laiškas Klongevičiui, siunčiant jam aprobuotą katechizmo apie caro garbinimą vertimą į žemaičių kalbą.

Nespausdintas.

54a) 1833 XII 20 Klungio laiškas A. Osinskiui su pasveikinimu, jį paskyrus dvasinės akademijos rektorium.

Buvo Krasinskių bibliotekoje Varšuvoje.

55) 1841 VI 29 Klongevičiaus prakalba ingreso metu. Ištraukų duoda *J. Kurczewski* l.c.p. 513-514.

**Literatūra.** *J. Cywiński* Duchowieństwu i wszystkim wiernym (bendraštis dėl Klongevičiaus mirties) 1842.

(") Krótka wiadomość o życiu i zgonie ś.p. Biskupa Kłągiewicza — Pamiętnik Religijno-Moralny III 1843 p.555.

Akt wstąpienia na katedrę Wileńska biskupa Kłągiewicza 1841 m. 72p. (su Klongevičiaus atvaizdu ir trimis prakalbomis.

*(A. Ważyński)* Kazanie na żałobnem nabożeństwie za duszę biskupa Kłągiewicza — Wizerunki i Roztrząsania Naukowe XXIV 1843 p.154-176.

*F. Wrotnowski* Zbiór pamiętników o powstaniu Litwy 1835 p.140.

*K. Estreicher* Bibliografia polska II 1874 p.389.

*E. Likowski* Dzieje Kościoła Unickiego 1880 p.268.

*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1887 p.94, 116-117.

*A. Symon* De seminario principali Vilnensi — Academia Caesarea Petropolitana 1887 p.34-36.

(") De catholica facultate in Univ. Vilnensi — Academia Caesarea Petropolitana 1888 p.28-31, 82-84.

(") X- Fakultet teologiczny w Wilnie — Przegląd Katolicki 1889 N19 p.293-294, N23 p.254-255.

*Žukovič* O professorach bogoslovskago fakulteta Vilenskago universiteta — Christianskoe čtenie 1888 N3-4.

Klongevič — Russkij Biografičeskij Slovar' 1897 p.747.

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński II 1899/1900 p.528 (atvaizdas).

(") *Dr. Szeliga* Proces filaretów — Arch. do dziejów literatury i oświaty VI 1890 p.274-275.

*J. Kračkovskij* Istoričeskij obzor dejatel'nosti Vilenskago učebnago okruga 1903 p.520-521.

*Z. Wasilewski* Promieniści, filareci i zorzanie — Arch. do dziejów liter. i oświaty IX 1897 p.187-188, 189-190.

*J. Kurczewski* Kościół Zamkowy I 1908 p.247-253.

(") Biskupstwo Wileńskie 1912 p.66-68, 149-152, 456-464.

*Wołyniak (J. M. Giżycki)* XX Missyonarze w Iłukszcie 1909 p.36-37.

*J. Basanavičius* Vilnius lietuvių dainose — Lietuvių Tauta III 1925 p. 612-613.

*S. Pigoń* Kłopoty księdza cenzora — Z dawnego Wilna 1929 p.28-42.

*Vaižgantas (J. Tumas)* A. Savickis — Raštai IX 1929 p.100-106 (A. Savickio satyros prieš Klongevičių tekstas).

*M. Hornowska* Rękopisy biblioteki Krasińskich 1930 p.275.

*A. Boudou* Stolica Święta a Rosja 1928 p.174-175.

*A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija — Mūsų Žinynas 1922 N6 p.11, N7 p.93-95, 104 (ir atmušas).

*W. Worotyński* Seminaryum Główne I 1935 p.112-159, II 1938 p.152-156.

*L. Żytkowicz* Rządy Repnina na Litwie 1938 p.411.

*L. Janowski* Słownik biobibliograficzny 1939 p.201-202.

*Mykolas Biržiška* Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.45, 48, 80, 81, 89; [2]1955 p.53, 57, 58, 103, 114.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.57, 63, 64.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.42-43.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.108.
(") Vysk. M. Valančiaus biografijos bruožai 1952 p.20, 29.
(") Žemaitiškoji Knyga — Gubos 1927 p.108.
*Vc. B(iržiška) ir R. Kr(asauskas)* Klongevičius Andrius Benediktas — Lietuvių Enciklopedija XII 1957 p.139.
*S. Popławski* Kłągiewicz Benedykt — Wielka Enc. Powsz. Illustr. XXXVI 1904 p.780-781.
*K. Prapolianis* Lenkų apaštalavimas Lietuvoje 1918 p.157-162.

# 96. Bonaventūra Mikņevičius

**Biografija.** Pavardė, greičiausia, bus Mikėnas. Gimęs apie 1767 m. (1849 m. turėjo 81 metus). Mokėsi, greičiausia, Varnių dvasinėje seminarijoje. Kunigu įšventintas 1795 VI 25 (1845 VI 25 minėjo 50 metų kunigo pareigų sukaktį). Nuo 1801 ar 1802 m. buvo Čekiškės klebonas. Vėliau buvo kartu Veliuonos ir Batakių dekanas. Čekiškėje pastatė naują bažnyčią. 1835 m. dėl senatvės atsisakė klebono pareigų ir išsikėlė į Šilalę altarista. 1845 X 18 Žemaičių vyskupijos konsistorija buvo nutarusi priimti jį į invalidų namus, bet jis pats to nenorėjo, ir išsikėlė į Ariogalą pas gimines. Paskiau vėl gyveno Šilalėje emeritu ir altarista. Mirė Šilalėje 1849 metų bal. 26 (gegužės 8) d.

**Raštai.** 1) Giesme historiczna apey Czekiszkes Bažnicze, 1836.

1845 m. Mikņevičius įteikė tą savo parašytą giesmę vyskupijos valdytojui J. K. Gintilai aprobuoti ir leisti ją giedoti Čekiškės bažnyčioje. Gintila pasiuntė rankraštį peržiūrėti J. A. Pabrėžai ir, gavęs šio teigiamą giesmės įvertinimą, aprobavo. Nėra žinios, ar ji buvo išspausdinta, bet Valančiaus archyve buvo išlikęs jos rankraštis.

2) Žemaitiszkas Katekizmas, 1843, 40 lankų.

1843 m. Mikņevičius pasiuntė J. K. Gintilai aprobuoti šio savo parašyto katekizmo rankraštį. Vyskupijos raštinė tuojau grąžino autoriui rankraštį, reikalaudama, kad rankraštis būtų švariai perrašytas. 1845 IV 10 Mikņevičius antrą kartą pasiuntė rankraštį, bet neišliko žinių, ar po to buvo jam aprobata suteikta, tačiau rankraštis nebuvo išspausdintas, ir dingo.

**Dokumentai.** 1) 1845 V 29 pasiųstas Gintilai ir rašytas Šilalėje Mikņevičiaus prašymas, kuriame jis prašo leisti jam atšvęsti 50 metų kunigo pareigų sukaktį.

2) 1845 IV 30 Mikņevičiaus prašymas aprobuoti jo katekizmą.

3) 1845 V 27 Mikņevičiaus prašymas aprobuoti jo parašytą giesmę apie Čekiškės bažnyčią.

Visi trys raštai buvo išlikę Valančiaus archyve. Jų ištraukas pateikė *Vaclovas Biržiška* XXVII Knygų Megėjų Metraštyje I p.165.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Nežinomi ar mažai žinomi XIX a. lietuviškieji rašytojai — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.165.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.

*A. M. (Mažiulis)* Mikņevičius 1. Bonaventūra — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.426.

# 97. Jonas Pričkus Lorencas Ertelis (Hertell)

**Biografija.** Gimė 1769 m. Rummelsburge, Pomeranijoje. 1780-1790 m. mokėsi Vėluvos miesto mokykloje, paskiau Karaliaučiaus universitete. Buvo precentorius Katyčiuose (Coadjuthen). 1808 I 13 ordinuotas kunigu Juodlaukiuose, nuo 1809 m. Aulavėnų klebonas. Mirė apie 1840 m.

**Raštai.** Kelkietes Waikai, jau Zegoris trys...
Schlezo „Drescherlied" vertimas. Pirmą kartą išspausdintas P. Bohleno žurnale Neue Preussische Provinzial Blaetter 1858 m. Paskiau buvo kartojama įvairuiose rinkiniuose, o K. Buecheris 1896 m. buvo ją išspausdinęs kaip liaudies dainą, tik ketvirtajame savo Arbeit und Rhythmus leidime 1909 m. iš ten pašalino, sužinojęs, kad tai literatūrinio eilėraščio vertimas. Bet jau Rėza turėjo jį savo rankose, tik neišspausdino. Ertelis versdamas pasinaudojo tekstu, išspausdintu 1787 m. Goettingeno Musenalmanach.

2) (1827-1828 m. Ertelis pateikė Rėzai savo užrašytų apie Aulavėnus 17 dainų, o 1830-1834 m. Petrui Bohlenui pateikė 10 dainų).

3) (A. Krause Litthauen p.122 priskirdavo Erteliui ir Gellerto pasakėčios „Muses bei Uodo smertis" vertimą, nors, kaip vėliau paiškėjo, tai išvertė Šimelpenigis).

4) (Jacoby priskirdavo Erteliui ir Gellerto pasakėčios Der reisende vertimą (Keleiwis: Kaip karta ans pagon's kellawo), bet šis klausimas nėra visai paaiškėjęs.


Literatūra. *L. Rhesa* Das Jahr in vier Gesaengen 1818 p.141.
*A. Krause* Litthauen 1834 p.122.
*R. Jacoby* Litauische Chrestomatie 1880 p.39-40.
*P. Bohlen* Sammlung littauischer Volkslieder — Neue Preussische Provinzial Blaetter, Dritte Folge, Band I 1858 p.306-307.
*Chr. Bartsch* Dainu Balsai II 1889 N306.
*K. Buecher* Arbeit und Rhythmus 1896, [3]1902, [4]1909.
*Moser* — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 1899 p.238-239.
*A. Kopp* — Zeitschrift d. Vereins f. Volkskunde 1902 Heft III.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXXVII 1909 p.235.
*F. Tetzner* Dainos 1903 p.3.
*V. Kalvaitis* Prūsijos lietuvių dainos 1905 p.276-277.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.69, 108 (prierašas 285).
(") A. P. Šimelpenikis — Lietuva 1925 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.253-256).
(") L. Rėzos Dainos II 1937 p.86 (N188).
*H. Fischer* Die Abiturienten der Stadtschule zu Wehlau von 1740-1810 — Altpreussische Geschlechterkunde V 1931 p.16.
*Vaclovas Biržiška* Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18 p.355.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.94.
(") Hertell Johann Friedrich Lorenz — Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.223.

# 98. Leonas Tumas

**Biografija.** Pavardė buvo sulenkinta į Tumovič. Gimė Šiaulių aps. 1771 m., mokėsi Ukmergėje, 1791 m. buvo Troškūnų konvento seminarijos antrajame kurse. 1796 m. Vilniaus Aukštosios Mokyklos studentas bernardinas. Nuo 1798 m. (ir 1803) buvo Troškūnų bernardinų mokyklos I klasės mokytojas.

**Raštai.** Kozonius ant dienos S. S. Apasztoła Petra ir Powiła (...Kayp dideley diekawoti turem sios dienos Kunigaykszticms...) 1791 m. 9 nž. p. Nespausdintas lietuviškas pamokslas, išlikęs Troškūnų konvento klierikų pamokslų rinkinyje, kuriame yra ir keletas lenkiškų Tumo pamokslų.

**Literatūra.** Sbornik materialov po istorii prosveščenija v Rossii 1893 p.241, 242, 492, II 1897 p.557-558.
*L. Żytkiewicz* Rządy Repnina na Litwie 1938 p.415.
*Vaclovas Biržiška* Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.132.

# 99. Jurgis Ambraziejus Pabrėža

**Biografija.** Gimė 1771 I 14, nors tiksli jo gimimo diena nėra visai aiški; tiktai žinoma, kad 1771 I 15 jis buvo pakrikštytas, taigi gimė bent vieną dieną prieš tai. B. Hryniewieckis (Tentamen p.3 prierašas) rašo, kad Pabrėžos antkapyje esanti 1771 X 15 data ir jis linkęs tą datą laikyti tikra Pabrėžos gimimo data, bet P. Janušis (D.) (Varpas 1898 N4) iš to paties antkapio buvo nukopijavęs 1771 15 Jan. datą.

Pabrėža gimė Skuodo vls., Lenkimų par. (iš čia kiti ėmė, kad jis gimęs Lenkimuose), Večių kaime. Buvo pakrikštytas vien Jurgio vardu, antrąjį gi, Ambraziejų, prisiėmė stodamas į vienuolyną. Seniau apie jį rašę dažniausiai laikė jį bajoru ir net Juodvarnio („Ślepowron") ženklo, tačiau nei Lietuvos heraldininkai, nei šiaip heraldiniai sąrašai jokių Lietuvos bajorų Pabrėžų nežino, o valstiečių Pabrėžų XVIII a. buvo pilna dabarties Kretingos apskrities ribose. Greičiausia, jis bus „įsibajorinęs" tokiu pat būdu, kaip M. Valančius ir daugelis kitų XVIII-XIX a. kunigų žemaičių, atitinkamai ištaisęs ar naujai sufabrikavęs metriką. Tėvo vardas Jonas; motinos vardo ir mergautinės pavardės neteko niekur užtikti.

Ligi 15 metų amžiaus, t. y. ligi 1785-1786 m., jis gyveno savo gimtajame kaime, bet jau ir tuomet jame atsirado augalų pamėgimas. Viename savo vėlesniųjų laiškų, rašytų prof. Volfgangui, jis rašo, kad, dar kaime gyvendamas, jis sodinęs ir auginęs įvairius augalus ir net, tirdamas jų gydomąsias savybes, daręs iš jų įvairias ištraukas.

1785-1786 m. pasimokęs Kretingos parapijos mokykloje, 1786 m. jis stojo į Kretingos gimnaziją. Ši gimnazija buvo įsteigta 1774 m., o ją 1793 m. iškėlus į Telšius, jos vietoje buvo įsteigta trijų klasių parapinė mokykla, tik žymiai platesnė, ne kaip kitos parapinės mokyklos. Kiekviena gimnazijos klasė turėjo dvejų metų kursą. Pabrėža 1786-1788 m. lankė pirmąją klasę, 1788-1790 m. antrąją, o 1790-1792 m. trečiąją klasę. Mokslas jam labai gerai sekėsi, ir jis 1791 m. buvo pristatytas medaliui „diligentiae" gauti. Besimokydamas Kretingoje, jis taip pat domėjosi botanika, kurios čia mokė fizikos mokytojas Narkevičius. 1792 m.

pabaigė trijų dvimetinių klasių kursą, kas atitiko šešių klasių gimnazijos kursą.*) Kretingoje jis mokėsi šešerius metus, ne devynerius, kaip tvirtino J. Tumas. 1792-1793 m. jis praleido pas tėvus kaime ir šiaip vakarų Žemaitijoje ir tik 1793 m. išvyko tolimesnių studijų į Vilnių.

Čia jis stojo į vietoje senosios jėzuitų akademijos įkurtos Lietuvos Aukštosios Mokyklos (1803 m. perorganizuotos į universitetą) medicinos fakultetą, nes tiktai tame fakultete buvo dėstomi labiausiai jį traukę gamtos mokslai. Čia, Vilniuje, didelę jam įtaką turėjo gamtos mokslų prof. Špicnagelis, kurio paskaitose jis gavo kiek teorinių botanikos žinių, jam labiausiai trūkusių. 1794 m. prasidėjus Lietuvoje vadinamajam Kosciuškos sukilimui, Pabrėža akademiją metė ir, kaip galima suprasti iš išlikusio, tuo laiku parašyto, jo atsisveikinimo laiško tėvams, ruošėsi stoti į sukilimą ar net ir buvo į jį įstojęs. Bet paskutiniuoju atveju jis sukilėlių eilėse buvo labai trumpai, nes jau 1794 VIII 1 jis stojo į Varnių dvasinę seminariją (K. Šaulys tai neteisingai nukėlė į 1812 m.), galimas daiktas, tuo būdu norėdamas, kaip tuo laiku darė ir daugelis kitų, paslėpti savo sukilime dalyvavimo pėdsakus. Hryniewieckis ir kiti apie Pabrėžą rašę tvirtino, kad jis aukštąją mokyklą baigęs ar kad jis bent keletą metų joje studijavęs. Bet, kaip matyti iš jo paties 1829 IV 13 prof. Volfgangui rašyto autobiografinio laiško, jis Vilniaus Aukštojoje Mokykloje nė pilnų metų nestudijavo .Bet ir seminarijoje jis tepraleido tiktai pusantrų metų, ir jau 1796 II 16 buvo įšventintas kunigu. Toks skubus įšventinimas negali būti paaiškintas vien tuo, kad į seminariją jis stojo iš aukštosios mokyklos, bet labiausiai tuo, kad tiek Žemaičių, tiek Vilniaus vyskupijose tuo laiku buvo jaučiamas labai didelis kunigų trūkumas, dėl kurio tų vyskupijų viršūnės buvo nusistačiusios kiek galima greičiau šventinti kunigais tuos, kurių amžius tam tiko. Yra išlikusi tradicija, kad Pabrėža, kiek seminarijoje pasimokęs ir susipažinęs su tomis pareigomis, kurias uždeda priklausymas kunigų luomui, pradėjęs svyruoti, ar betiksiąs jis kunigo pašaukimui, ir jau buvęs nusistatęs seminariją palikti, bet seminarijos regensui pavykę jį nuo to atkalbinti.

Tik įšventintas, jis buvo tuojau paskirtas vikaru. Šiuo tarpu pavyko nustatyti tik vieną jo vikaravimo vietą — Plungę, kur jis vikaravo jau 1803 m. ir dar 1807 m., nors Hryniewieckis spėja, kad jis turėjęs vikarauti ir Žagarėje, nes jo žolyne ypač gausu apie Žagarę surinktų augalų. Bet pats Pabrėža savo korespondencijoje temini savo išvykas į Ža-

---

***) Tuomet tai buvo pilnas gimnazijos kursas. *M. B-ka.***

garę ir nesako, kad tenai būtų vikaravęs. 1807 m. Pranas ir Konstancija Šiauliai (Šaulevičiai) įdavė į jo rankas 1000 talerių· Kartenos altarijai įkurti. Jie jį ir numatė tos altarijos altarista. Kadangi tuo laiku jis dar buvo jaunas žmogus, tai, matyti, šis sumanymas buvo jiems kilęs, norint jam sukurti ramias darbo sąlygas, kurios jam leistų daugiau laiko skirti savo mėgiamai botanikai. Jau 1807 m. Pabrėža save vadina nominuotu Kartenos altarista, bet, greičiausia, dar tebegyveno Plungėje, nes dar septynerius metus jam teko rūpintis altarijos kūrimu ir statymu. Tik 1814 m. altarijos trobesiai buvo užbaigti, nors M. Valančius, greičiausia, paties Pabrėžos informacija pasirėmęs, tvirtina, kad jau 1812 m. jis buvęs paskirtas Kartenos altarista. Kartenoje jis gyveno ligi 1816 m.

Dvidešimt metų buvęs pasauliniu kunigu, Pabrėža pagarsėjo populiariu pamokslininku, kuris į didesnes šventes ir atlaidus būdavo nuolatos kviečiamas į kaimynines parapijas pamokslų sakyti. Iš to laiko išliko rinkinys jo sakytų Salantuose, Alsėdžiuose ir Kretingoje pamokslų. Tuo pačiu laiku ir jo ankstyvesnysis, grynai teorinis, susidomėjimas botanika virto jo mylimiausiu kasdieniniu darbu. Nuolatos lankydamas parapiečius ir susidurdamas su daugybe ligonių, kurių nebuvo kam gydyti, nes gydytojai gyveno tik didesniuose centruose, jis pradėjo verstis ir ligonių gydymu, nors medicinos fakultete tebuvo išėjęs vieną kursą. Savo labai kuklias medicinines žinias jis stengėsi papildyti, skaitydamas medicininę literatūrą ir tirdamas gydomąsias įvairių augalų savybes, kol, pagaliau, atmetęs visas kitas žinomas gydymo priemones, atsirėmė vien gydomaisiais augalais.

Pradžioje herbarizuodamas vien gydomuosius augalus, ilgainiui jis pradėjo domėtis visais augalais ir juos aprašinėti ir tirti. Tuo požiūriu jam svarbiausią akstiną suteikė prof. J. Jundila, su kuriuo Pabrėža pirmą kartą suėjo 1821 m., kada tas darė išvykas į Žemaitiją. Vėliau artimieji moksliniai santykiai užsimezgė ir su kitais Lietuvos augmenijos tyrinėtojais, bet ypač, nuo 1828 m., su Vilniaus Universiteto prof. Volfgangu, kuris Pabrėžos botaniniam išsilavinimui turėjo lemiamos įtakos. Nuo to laiko jis nenustodamas rašė savo botanines knygas.

Su daugeliu materialinių rūpesnių susijusi pasaulietinio kunigo veikla Pabrėžos nepatenkindavo, juo labiau, kad tai neleisdavo jam verstis augalų rinkimu ir jų aprašymu tiek, kiek jis norėjo. Savo dėdės pranciškono Aleksandro Pabrėžos (mirusio Vilniuje 1801 V 9) pavyzdžiu sekdamas, jis 1816 m. stojo į Kretingos pranciškonų vienuolyną, priėmęs Ambraziejaus vardą. Sako, kad, prieš stodamas į vienuolyną, jis gavęs

savo būsimųjų viršininkų sutikimą niekur jo iš Kretingos nekelti ir leidimą laisvai vykti iš vienuolyno pamokslų sakyti ar augalų rinkti. 1817 m. jis pradėjo ir mokytojauti tų pačių pranciškonų Kretingos mokykloje, kur buvo paskirtas I klasės mokytoju. 1819-1820 mokslo metais jis dėstė visose klasėse, bet nuo 1821 m. jau nebedėstė, ir savo raštuose vadinasi „exprofessor", nors kiti jo biografai ir tvirtina, kad jis toje mokykloje dėstęs ligi 1839 m., kada valdžia tą mokyklą atėmė iš vienuolyno (pagal Valančių, mokykla buvusi uždaryta 1836 VII 17). Savo vienuolio pareigas atlikdamas, jis ir dabar nuolatos išvykdavo pamokslų sakyti ne vien į gretimas parapijas, bet ir toliau. Pvz. 1827 m. jis sakė visą pamokslų seriją Šilgaliuose Mažosios Lietuvos katalikams ir nuo to laiko ypač išgarsėjo pamokslininku. Bet jis dabar galėjo nevaržomai ir botaniką studijuoti. Nuolatos lankydamas įvairias Žemaitijos vietas, visur kartu rinko augalus, ir jo žolynas nuolatos augo. Prakalboje savajam „Taysliui Augumyniam" jis sakosi augalus surinkęs Kretingoje, iš ten leidęsis į Palangą, į Darbėnus, Laukžemį, Šventąją, Rucavą, Paurupį, Papą, Skuodą, Mosėdį... Salantus, Šateikius, Platelius, Tirkšlius, Žagarę, Žarėnus, Šakyną, Auksodį, Plungę, Gargždus, Endriejavą, Veiviržėnus, Švėkšną, Naumiestį, Tilžę, Šilalę.

Tuo pačiu laiku jis ėmė glaudžiau santykiauti su visais, kas dirbo lietuvių raštijos srityje: su kunigu Silvestru Rucevičium, J. K. Gintila, M. Valančiumi ir ypač su Simanu Daukantu**) ir kitais. Daukantui dar gyvenant Petrapilyje ir atostogomis atvažiuojant į Žemaitiją, Pabrėža skleidė jo spausdinamas knygas, rūpinosi jo giminaičiais, jiems perduodavo siunčiamus per jį pinigus, dovanas ir t. t. Tik nesutardavo jis su Daukantu dėl rašybos. Pabrėža buvo sudaręs savo skirtingą nuo daukantinės, ir jos visuose savo žemaitiškuose raštuose ir laikėsi. Pabrėžos parašytų botaninių raštų skaičius nuolatos augo, bet, kad jis ir buvo labai populiarus, neatsirado leidėjo, kuris būtų nors vieną jo parašytų knygų išleidęs. Nors beveik visos jos buvo baigtos ir spaudai paruoštos, bet prie Pabrėžos gyvos galvos nė viena jų nebuvo išspausdinta. Dar prieš jo mirtį M. Valančius rašė savo „Wiskupisteje": „suteik Diewi turtingą poną, kurs paraszitas par ij kningas iszspausdinies, žmonims apskielbtum...", bet ir pats, vyskupu tapęs, Pabrėžai mirus, nė vieno jo rašto neišspausdino, kad ir galėjo tai atlikti. Dažnai kiti Pabrėžos biografai neteisingai rašo, kad jo „Parkratimas Saužines" buvęs 1849 m. išspausdin-

---

**) Šis irgi savo mokslus pradėjo Kretingoje. *M. B-ka.*

tas; bet iš tikrųjų tai tebuvo kontrafakcija su tokia neteisinga data, išspausdinta ne 1849, bet tik 1869 m. Kiti vėl tvirtina (ir K. Šaulys, sekdamas „Varpu"), kad savo dideliems botaniniams raštams leisti Pabrėža palikęs net 1000 olandų muštinių ir kad, jam mirus, vienuolynas tuos pinigus suvartojęs kitiems reikalams. Bet Pabrėžos testamente apie tuos pinigus nieko nesakoma, tai, greičiausia, čia turime tiktai legendą, juo labiau, kad, būdamas vienuolis, jis negalėjo asmeninių kapitalų turėti.

Kada 1844 m. rusų valdžios paskirtas Žemaičių vyskupijos valdymą paėmė vadinamasis nominatas J. K. Gintila, jis panorėjo Pabrėžą turėti savo kapelionu Alsėdžiuose, bet Pabrėža nesutiko, į savo gyvenimo pabaigą nenorėdamas ramaus gyvenimo Kretingos vienuolyne keisti į triukšmingą gyvenimą vyskupijos centre ir pasiaiškindamas Gintilai labiausiai savo nesveikata, trūkumu dantų ir neprimatymu. Tiktai laikas nuo laiko, kaip ir prie Simano Giedraičio, jis, to paties Gintilos prašomas, sutikdavo įvertinti vieną kitą lietuvišką rankraštį, pristatomą Gintilos aprobatai.

Pabrėža mirė Kretingoje 1849 m. spalio mėn. 30 d. (naujuoju stiliumi, lapkričio 11 d.). Jis turėjo seseris Oną (jis ją mini savo 1794 m. laiške) ir Kotryną (tebegyvą dar 1849 m.) ir du brolius. Savo testamente jis mini ir daugiau savo giminaičių, galimas daiktas, brolių ir mirusios sesers vaikų ir vaikaičių: Jurgį Pabrėžą iš Mančių, Emilijoną ir Rozaliją Pabrėžaites iš Mančių, Peliksą Pabrėžą, Stanislovą Pabrėžą, Mykolą Pabrėžą ir jo dukterį Emiliją Pabrėžaitę (1838 m. Mykolas — Jurgio brolis? — buvo, matyti, jau miręs, jei testamentu apdovanojami tik jo žmona ir vaikai), Martyną Pabrėžą (irgi, matyti, tuo laiku jau mirusį, jei apdovanojama tik jo žmona Julijona iš Mančių ir du neįvardyti jo vaikai; gal Martynas irgi buvo Jurgio brolis?) ir Barborą Pabrėžaitę iš Večių. Pabrėžai mirus, visi jo rankraščiai buvo likę Kretingos vienuolyne, bet ilgainiui, šiam vienuolynui virtus savotišku kunigų kalėjimu, į kurį rusų administracija uždarydavo politiškai jai nusikaltusius kunigus, daugelis Pabrėžos rankraščių iš čia iškeliavo kartu su kitais, vienuolyną paliekančiais kunigais, nors daugumas tų atgabentų rankraščių ir ne dingo, bet pateko į kitas Lietuvos bibliotekas. Tačiau svarbiausieji jo rankraščiai buvo išlikę Kretingoje ligi 1940-1941 m. Žymiausią turtingo Pabrėžos herbaro dalį 1914 m. buvo pasiskolinęs prof. B. Hryniewieckis, bet karo sukūryje jis 1918 m. didesnę šio dalį pražudė Odesoje, Ukrainoje. Likusiąją Kretingoje dalį (229 lapus) pats vienuolynas atidavė VDU botanikos sodui. Taigi neteisinga 1898 m. per „Varpą" P. Janušio paskleista žinia, kad Pabrėžos žolyną vienuoliai sunaikinę.

Ant Pabrėžos kapo Kretingoje Kretingos vienuolyno gvardijonas kunigas Peliksas Rimkevičius buvo pastatęs antkapį. Prieš Antrąjį Pasaulinį karą įtakingose Lietuvos katalikų sferose buvo kilusi mintis rūpintis Pabrėžos pripažinimu palaimintuoju.

**Raštai.** 1) Skutki Lekarskie Niektórych Roślin i Sposób używania tychże Roślin w różnych Chorobach wyjęte z dzieła *Szymona Syreniusza...* przez *Xiędza Jerzego Pabreža...* Roku 1814 w Korcianach. Thom II, 68, 246p.

Pirmąjį tomą sudarė *Ignas Hrinevičius.*

2) Kniga pamoksłu. 1822, 711p.

Paties Pabrėžos spaudai paruoštas rankraštis, kuris tačiau išspausdintas nebuvo. Iš viso apima 36 pamokslus, 1808-1822 m. sakytus Salantuose, Kretingoje, Alsėdžiuose. Tai yra tie patys pamokslai, kuriuos Valančius Žemajtiu Wiskupisteje II 1848 p.73 vadina „Pamoksłaj dvasiszki, łabaj pažyteczny".

3) Katechismay łayke dydziojy Jubileusza Apie pawinastis krikscionyis dieley sawys. Sakity Telsziusy yr Kretingo. 1826, 99p.

4) Apey tikra wiera yr Bažnyczy Szwęta. Sakity Prususy Parakwyiouy Szyłgaly par Jubileusza dydiji łajke Sekmyniu Metusy 1827.

5) Promyczek zwiastujący tablicę chorób 1827, LXXI, 548, 156 nž. p.

Greta yra padėta ir kita antraštė: Promyczek zwiastujący tablicę chorób naypospolitszych ułomności ciała człowieczego, Y niektórych symptomatów z chorób pochodzących, z ułączeniem alfabetyczney Listy Nazwisk tychže Objektów w łacińskim, Polsko-łacińskim, y Žmudzko-Polsko-Łacińskim Dialekcie z Dodatkiem krótkiego Rysu o Medycynie, y iej częściach, Wytłumaczony po większej części z Grecko-Łacińskiego Lexykonu *Stefana Blonkarda* Doktora Medyki na Polski Język przez. *X. Ambrožego Pabreža* Roku 1827.

Paties Pabrėžos spaudai paruoštas ir žemaitiškais ligų pavadinimais papildytas rankraštis. Iš viso pateikiami 1685 ligų pavadinimai, nors ir ne visiems yra pridėti jų žemaitiškieji vardai.

6) Manuskrypt zawierający Wiadomości požyteczne, a niektórym Osobom wiele potrzebne... Wybrany... z różnych Autorów przez *X. Ambrožego Pabreža* Roku 1827, CCCIXp.

7) Apey smerti. Uwogos nekórios apey smerti. Iszrinktas ysz Kningo Lyńkiszkos, korios prade: Słodka, y Święta śmierć przez *X. Jana Krasseta* Soc. Jesu yr žemaytyszkay yszgolditas par *Kunyga Jórgi Ambraziejo Pabreža.* Metusy 1828, 124, 4 nž. p.

Rankraštis buvo Kauno metropolijos seminarijos bibliotekoje.

8) Nomenclator Botanicus seu comparatio Nominum veteris Botanicae per *Ambrosium Georgium Pabrež* Anno 1829 conscriptus Kretingae, 72p.

9) Sryyje Tayslyyny Yszrokoousynas aaugymiu muusuju paar Žemayczius nuog Koonyga Ambrozieajaus Paabreža... lig pat meatu 1831 dabootoju. Index Systematicus Enumerationis plantarum indigenarum per Samogitiam a Sacerdote *Georgio Ambrosio Pabrež* (1831), 85p.

Šiam rankraščiui buvo pridėti ir du priedai, 47 ir 15 puslapių.

10) Sryyjy Balsenyyny Biiluu Žemayt. Lotinyyniu Par Kónega *Ambrozicejo Paabreža* soorinktuu Metusy 1834 Kretingoo, 8, nž. 505p.

Žemaitiškai lotyniškas augalų žodynas, visai paruoštas spaudai. Jį *J. Tumas (*Raštai XI 1929 p.67) vadina „Saaraszas Žemaitiszkas lotiniszkas". Ištraukas pateikė *J. Elisonas* Kosmose 1922-1923 m. N1 p.47-51, N2 p.183 -186 ir N3/4 p.283-292.

11) Waardaa tayslyynee Augimiu atsirąndątiu Augumyniiczioo Žemaytyynie Ožweraczio saawiejy Augmes liig szioł aatrastas Žemaaytiusy, Lyyitówoo, Wołyynyjoo, yr Podolyjoo; so prijuungsynó Waarduu paprastuuju Žemaaytyszku, Lyitóówyszku, Pruusyszku yr Łaatwyszku, Žmonyyms tuu Taautuu geraa žyynomu. Par Kónyga *Abraziejó Jóórgi Pabreža.* Meetusy 1834 Kretingoo, II, 239p.

12) Tayslos Augumyynys tay yra Botanika paraszyta Koonyga Paabrežos... iszduots 1843 m., 236p.

Spaudai paruoštas rankraštis. Nuo p.240 eina nieko bendra su botanika neturį priedai: Nazwiska Litewskie (Kaltinėnų, Laukuvos, Luokės Papilės, Pavandenio, Tverų, Užvenčio ir Varnių parapijose užrašytos lietuviškos pavardės). 1890 m. to rankraščio dalį nukopijavo klierikas *K. Kurklinskis* ir pasiuntė į užsienį. Rankraštis pateko į JAV ir ten buvo 1900 m. išspausdintas vardu: Botanika arba Taislius Auguminis, 166p. (tai sudaro viso Pabrėžos rankraščio pradžią ir pabaigą — 94 puslapius). Šios Botanikos antrasis leidimas pasirodė 1910 m.

Atskiri rankraščio lapai rašyti 1835-1845 m.

13) Tayslós Augumyynis, koremy taalpinas augimys ligziol raastosys teyp muusosys kayp nekórios swetszalys su prijungsymó abładny prajoowa weykała yr Sóraaszima Waarduu paprastuuju teyp Žemaytyszku, kaypo Prusyszku, Łaatwyszku, yr Waarduu Tayslyyiniu Žemaytyszku su Łotiinyszkays. Par Kónyga *Ambraziejo Paabreža...* Yszdouts Meetusy 1843 m. LXIII, 980p.

Plati to paties N12 redakcija. Rankraštis buvo žemaičių seminarijos bibliotekoje visai spaudai paruoštas. Jį aprašė kun. K. Šaulys Draugijoje 1911 m. N53 p.27-31.

14) Moksłas Rodas, ko reyk Noręt Gero smerczio noumyrty... Iszimti Isz wayriu Kningu Łotiniszku Lękyszku yr Žemaytyszku... Par Konyga *Ambrozieju Pabreža* 1844 (ar 1834) m. 34p.

15) Rekolekcyjys Dwasyszkas I tris dylinnas Padalitas. Dieley Pažitka Dwasyszka wiernuyu parakwyjonu Kretinginiu Par Konyga *Ambrozieju Jorgi Pabreža.* Kretyngoy Metusy 1846 m. 172p.

16) Parkratims Sumenys sogadnus tyms, koryi tykray nor atmintyis wysus nousydiejymus praejosy giwenima sawa... o sorinkt's ysz wayriu kningu dwasyszku par Konyga *Ambrozieju Pabreža* ...Iszdout's Kretingoy metusy 1849, 479p. ir XXIII lapai (46p.).

Paties Pabrėžos spaudai paruoštas rankraštis, kuris su 1849 m. kontrafakcija buvo išspausdintas 1869, 1877 ir 1893 m. Tačiau Valančius savo užrašuose nurodo, kad jis pats nusirašęs ištrauką iš Pabrėžos rankraščio.

17) Sóraszims waarduu Łaatwyszkuju, kaap nekóres augimes pasypraatina wadinty Kóórszinika yszimts ysz weykała Oekonomisch-Technische Flora von *Wilhelm Chr. Fiebe*. Riga 1805 m. 20p.

Originalinis Pabrėžos rankraštis, iš Kašarausko palikimo patekęs į metropolijos seminarijos biblioteką.

18) Sryyje waarduu augmyniiczyniu weyslyyniu yr skyrtyyniu, 10p.

Iš to paties Kašarausko palikimo išlikęs ten pat Pabrėžos originalinis rankraštis. 1900 m. jis buvo išspausdintas kartu su Pabrėžos „Botanika" (p.111-116).

19) Sórinkyms waardu Prusams sawotyszkuju, kaap kóres augimes wadyn. Iszraszita ysz weykała Hagen Preussens Flora 1818, 6p.

Kašarausko palikime buvęs, bet neišlikęs Pabrėžos rankraštis.

20) Žodyns Biiluu Augminyczyniu łotin-žiemajtiniu, 756p. (328 lapai).

Mini *M. Valančius* Žemaitiu Wiskupisteje II 1848 p.74, o *P. Janušis* Varpe 1898 N4 (ir K. Šaulys Draugijoje 1911 m.) vadina Dictionarium latino samogiticum, tai čia turime gal tą patį N10 ir 11. 1894 m. rankraštis buvęs P. Kriaučiūno rankose.

21) Weykałas augimiu sógadliwuiu.

Mini *M. Valančius* l.c.p. 75 (...dar nugis teberasza...). Kašarausko ištraukoje rankraštis pavadintas „Weikałs augimiu sógadnuju, padalyts i ketures atskidas".

22) Irąkis waysynas augimiu sógadliwuiu.

Mini *M. Valančius* l.c.p. 75 (...dar nugis teberasza...). Kašarausko ištraukoje pavadinta „Irąkis waisynas ir łajkima augimiu". Greičiausia, tai bus tas pats rankraštis, kurį *J. Tumas* l.c.p. 67 vadina „Apraszymas augimiu sougadliwuiu ant ginimos, so iszguldimu, kurc augimys kam ira pamaczliwy".

23) Rodikle augimiu woodyjętiu.

Mini *M. Valančius* l.c.p. 75 (...dar nugis teberasza...). Kašarausko ištraukoje pavadinta „Rodikle augimiu swejkatai wodijętiu".

24) Rodiikle warduu sawyszkuju, kayp kóres augimes wadyn Žemaytee.

Šiaip to rankraščio antraštė pateikiama Kašarausko užrašuose, bet *J. Tumas* l.c.p. 67 tą patį darbą vadina „Surinkimas waarduu Žemaytyszkuu".

25) Supplementum Dictionarii Botanici Latino Samogitice, 11p.

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67 ir *A. Salys* Kretingos vienuolyno lietuviškieji rankraščiai — Švietimo Darbas 1927 N1 p.20.

26) Materyis lekarstum, kayp ira taisomas.

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67. Gal būti, kad tai yra tas pats rankraštis, kurį *P. Janušis* vadina Medycyna chorób ludzkich (knygutė buvo parašyta jau po 1847 m.).

27) Index Systematicus Latino-Samogiticus enumerationis plantarum Samogitiam maritinam observantium ab *Ambrosio Pabrež.*

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67. Gal tai yra tas pats N9?

28) Imiona Roślin w moim herbarzu znajdujących się Polsko-Łacino-Žmudzkie.

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67.

29) Uwagi dotyczące się ułoženia doskonałej flory Žmudzkiej.

Mini *B. Hryniewiecki* Tentamen 1933 p.9.

30) Obserwanda in visitatione Eppi p.75.

**Vilniaus Universiteto bibliotekos rankraštis N1782.**

31) Pamoksłaj apej septinius Sakramentus, 546 lapai (1092p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73. Ištraukų pateikė *J. Povilonis* Žemaičių vestuvės K. A. Pabrėžos Pamoksluose — Naujoji Romuva 1939 N48.

32) Pamoksłós arba erts apraszims wisokiu baysibiu Grieka neczystatas par kónyga *Jórgi Pabreža* paraszits, 280p. (140 lapų).

Rankraštis dar 1923 m. buvo Kretingos vienuolyne.

33) Pamoksłaj wayringosy materyosy ąt rožiniu wyjtu ir wajriusy łaykusy sakity. 860 lapų (1720p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73.

34) Pamoksłaj ir katekizmaj, 156 lapai (apie 312p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73.

35) Kozonej ąt nekuriu Nedieles dyjnu ir szwiętiu, 358 lapai (716p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73.

36) Kninga toręti sawiey kozonius ąt nekuriu nedieles dyjnu ir ąt łabay daug szwętiu, teypogi wayringusi atsyeimusi, kajpo pri nebasztyka ir t. t. 622 lapai (1244p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 74.

37) Elenchus Nominum vegetabilium Latino-Samogiticorum, 27p.

Mini *A .Salys* l.c.p. 19.

38) Sąąraszós Weyslu yr Skyyrtiu Žemaytyszkaa-lotiinyszku, 69p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 20.

39) Rejestr Roślin cudzoziemskich tak jarzynnych, jako kwiatkowych rozbieranych i zasuszonych przez *X. Ambrożego Pabreža* ex Professora szkół Kretyngowskich, 8p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 20.

40) Apee Bałtóuji Płuudi Motryszkuuju, II, 109p.

Mini *A .Salys* l.c.p. 21.

41) Spasabs kayp reyk apsyeyte só lygonyys, kór niera Daktaru.

A. Pabrėžos versta iš 1813 m. leidimo. Mini *A. Salys* l.c.p. 21-22.

42) O kołtunie, 37p.

Rankraštis lenkų kalba. Mini *A. Salys* l.c.p. 22.

43) Notatki O Niektórych Chorobach Koni, 40p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 22.

44) Pariedims diel Obagu Szpytolys Płungys, 9p.

Galimas daiktas, kad tai yra vienas ankstyviausiųjų Pabrėžos rašinių, parašytas dar jam esant Plungėje.

Mini *A. Salys* l.c.p. 23.

45) Sakimay Apey Griekus, 179p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 21.

46) Nobažęstwa Łayko prijemyma Sakramęta Pakutos Szwętos, 20p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 21.

47) Nowenna ąt paszłowynyma Nekałta Prasydieima Maryjos Pannos Ysz Destys steboklinga agnasely, 4p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 21.

48) Namowa chrzesciańska Do chorego, przyprawa do szczęsliwego skonania, 4p.

Rankraštis lenkų kalba. Mini *A. Salys* l.c.p. 21.

49) Esu sau žmogelis szarpus kožnamy darby.

Eilėraštis, kurį kiti priskirdavo ir S. Valiūnui, bet Daukanto rankraštiniame palikime yra šio eilėraščio nuorašas, kuriame paties Daukanto ranka pažymėta, kad tai esąs Pabrėžos darbas. Kitą to eilėraščio nuorašą, pavadintą „Daynely žmogaus gaspadoriaus pasywedymusy", Daukantas įrašė į savo 1835 m. „Massiu Pasakas", iš kur kartu su tomis pasakomis pakartojo Lietuvių Tauta IV 3 1932 p.27. *L. Jucevičius* Litwa 1846 p.360 išspausdino to eilėraščio lenkišką vertimą, pridėjęs, kad, greičiausia, būsiąs išvertęs S. Valiūnas. Bet *K. Moigis* 1845 III 5 laiške Daukantui pastebi, kad į lenkų kalbą išvertęs pats Pabrėža (Chłopak ci ja chłopak w polu wołów orze). 1880 m. *K. Brugmannas* apie Garliavą iš žmonių lūpų užrašė kaip liaudies dainą, kiek pakeistą to paties eilėraščio tekstą ir išspausdino savo Litauische Volkslieder 1882 p.103. Apie 1855 m. irgi kiek pakeistą tekstą užrašė Edvardas Jokūbas *Daukša*, kurio tekstą išspausdino *Mykolas Biržiška* Tautoje ir Žodyje IV 1926 p.287. Daukanto nuorašą išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.289, iš ten *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.173-174, *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.327.

50) Ape neuczciwus apsyeiymus jawnumwnes.

Pabrėžos eilėraštis, kurį iš Daukanto nuorašo išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 289-290 ir atskiroje knygoje (Nežinomi senieji lietuviški tekstai, 1931 p.41-42).

51) Apie pipkinika (Nieks mon dydibes dydžiu wiresnibes...).

Pirmą kartą užrašė Daukantas savo 1835 m. „Massiu Pasakose", iš kur pakartota Lietuvių Tautoje IV 3 1935 p.27. Pirmą kartą išspausdino *J. Šliūpas* Vienybėje Lietuvininkų 1890 N5 p.5, o iš ten Lietuviszkuose rasztuose ir rasztininkuose 1890 p.51; dar *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.291, *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.174-175, *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.330.

52) Oda druga na Imieniny Prefekta.

Lenkiškas Pabrėžos eilėraštis, kurį iš Daukanto nuorašo išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 291-292 ir atskirai p.43-44.

53) (Rankraštiniame Daukanto palikime, rinkinyje N VI, nežinoma, ne Daukanto, ranka surašytame, yra, greta neabejotinų Pabrėžos eilėraščių (Esu sau žmogelis ir Nieks mon didybes), nurašyti ir penki kiti eilėraščiai, kuriuos, greičiausia, irgi Pabrėža bus parašęs: Daynie waynos (Trubay Kareywiu wayna skełbay, wadyn ant muszos Kelketes waynos wiryszkiey), Daynie židu (Och groyse Diwy y melnicy, tay ira: Ach! dydy Diway melniczio), Krupniks trunkas gražiawsis (Krópniks brągus krópnikaytis! Szłowyn anow kas žemaytis), Gaylesis ałtoriaus (Koks gi asz par Kiepis, Kad szitay wis praradaw), Daynie apey pyioka atmetanti ariełka (Pijoks. Zegnoiu asz tawi

ariełku nuo sawys, Busiu czystas žmogus ,kad nebgersiu tawys...). Kitame to paties Daukanto palikimo rinkinyje (N X), greta neabejotino Pabrėžos eilėraščio (Nu jus merges godrey dyrpkiet...), yra įrašytas eilėraštis: Apie patieszyima rupesniu žmoniu (Wysados linksmas, wysad spakaynas, Nieks tey dieł mumis, wargay ar waynos), visai primenąs „Esu sau žmogelis" ir „Nieks mon didybes" ir, greičiausia, irgi Pabrėžos parašytas. Rinkinyje N XV yra Pabrėžos ranka ir rašyba parašytas, kad ir nepasirašytas, neabejotinas jo eilėraštis: Apee Sproowa Jomilestos Pona Piiwiewicziaus Só Barelo rądoorio Chweeylynio Teelsziunsy atbutas (Arkles Beerely Rądooriaus Chweylyyny Nóujeedy Jaawus Storastas Bórnyyny, Storosti Piiwiewicz matiidams yszkada, Sogaun tus arklus, kad but paarszkada... (iš viso 168 eilutės). Po to eina ta pačia ranka užrašytas vertimas į latvių kalbą lenkiškos dainelės Służyłem u pana ja pierwsze lato — Dienejau pie kundzynie pyhrmu gaadu. Kundzyns mon jéedewo wieena wiisztyny... Galimas daiktas, kad ir šį eilėraštį bus išvertęs Pabrėža, nes jis neblogai ir latviškai mokėjo.

**Dokumentai.** 1) 1794 m. Pabrėžos rašytas tėvams laiškas, kuriame jis su jais atsisveikina, besiruošdamas eiti į sukilimą.

Surado *Mykolas Biržiška* vieno Vilniaus Universiteto bibliotekos rankraščio įrišime. Laiškas prieš tai dar nebuvo spausdintas.

2) Apie 1803 m. lietuviškai rašytas Pabrėžos laiškas giminėms.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.287 ir atskirai Nežinomuose lietuvių raštuose 1931 p.39.

3) 1803 VII 7 duotas Pabrėžai J. Jankevičiaus raštas, pakvituojąs mirusio Tado Ignatavičiaus turto globojimą.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 287-288 ir atskirai p.39-40.

4) 1807 IX 2 J. Pabrėžos duotas Juozui Vaitkevičiui asekuracinis dokumentas 1000 talerių sumai, P. ir K. Šaulevičių paaukotai Kartenos altarijai steigti.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 288-289 ir atskirai p.40-41.

5) 1807 IX 12 J. Pabrėžos laiškas Kartenos klebonui kun. Ignui Nagurskiui Kartenos altarijos steigimo reikalu.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 288 ir atskirai p.40.

6) 1809 IX 7 kun. Silvestro Rucevičiaus laiškas Pabrėžai Rucevičiaus išleistosios lietuviškos knygutės platinimo reikalu.

Nespausdintas.

7) 1810 IV 23 kun. Nagurskio sutikimas skirti altarijai sklypą.

Ištraukų duoda *J. Tumas* Raštai IX 1929 p.60 (iš Žinyčios 1900 N2 p.65).

8) 1814 II 26 vysk. J. A. Giedraičio leidimas steigti altarijai Kartenoje.

Ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 60 .

9) 1814 IX J. Pabrėžos sudarytas dokumentas įsteigiant altariją.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino J. Tumas l.c.p. 59-61 (ir Žinyčioje 1900 N2 p.65-66).

10) 1826 XII 21 J. Pabrėžos surašytas jo pirmasis testamentas.

Ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 61.

11-18) 1828 VIII 4 (iš Kretingos), 1828 VIII 13 (iš Kretingos), 1828 IX 20 (iš Kretingos), 1828 IX 17 (iš Palangos), 1828 XI 27 (iš Vėžaičių), 1829 I 9 (iš Kretingos), 1829 IV 13 (iš Kretingos), 1829 IV 23 (iš Kretingos) Pabrėžos laiškai prof. Volfgangui. 1829 IV 13 laiške jis pateikia svarbių autobiografinių žinių.

Nė vienas tų laiškų, mano nurašytų, nebuvo dar spausdintas.

19) 1834 XII 19 Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.489-493. Laiško postskriptumas parašytas humoristiniu lietuviškai lenkišku žargonu apie S. Daukantą ir kitus.

20) 1835 III 20 Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* l.c.p. 493-496. Laiško postskriptumas taip pat lietuviškai apie Daukantą ir kt.

21) 1835 IX 24 Pabrėžos laiškas Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 4 1939 p.660-661.

22) 1838 I 10 Pabrėžos antrasis testamentas.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 61-66 (iš Žinyčios 1900 N2 p.66-69).

23) 1838 X 9 Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* l.c.p. 661-663.

24) 1844 X 15 J. K. Gintilai rašytas Pabrėžos laiškas, kuriame atsisako vykti kapelionu į Alsėdžius.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 69-71 (iš Žinyčios 1900 N2 p.71-72).

25) 1845 X 3 Pabrėžos laiškas M. Valančiui.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 72-73 (iš Žinyčios 1900 N2 p.73-74).

Iš Valančiaus archyvo pavogė prel. Borovskis ir atidavė lenkų Towarz. Przyj. Nauk Vilniuje.

26) 1846 V 3 Pabrėžos laiškas M. Valančiui.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 74-75 (iš Žinyčios 1900 N2 p.75).

Ten pat to paties Borovskio pavogtas.

27) 1848 VIII 1 Pabrėžos laiškas Daukantui.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* Medžiagoje S. Daukanto biografijai 1898 p.72-75.

28) 1848 X 10 Pabrėžos laiškas S. Daukantui.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 76-77 .

29) Be metų Pabrėžos laiškas Daukantui.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 78.

30) 1849 XI 19 oficialinis J. K. Gintilos parašytas Pabrėžos nekrologas.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* Raštuose XI 1929 p.71-72 ir Žinyčioje 1900 N2 p.73. Lotynišką originalą, kuris buvo išsiųstas per cursoriam ir įrašytas į parapijų Liber processuum, išspausdino *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.341.

**Literatūra.** *J. Jundziłł* Trzy pomniejsze raporty — Pamiętnik Farmaceutyczny 1822 p.574-587.
(") Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących jako i oswojonych, 1830.
*S. Daukantas* Massiu Pasakas 1835 (išspausdinta Lietuvių Tautoje IV 3 1932 p.27).
*L. Jucewicz* Litwa 1845 p.360.
*M. Wołonczewskis* Žemajtiu Wiskupiste II 1848 p.71-75 ($^{2}$1897 p.158-160).
(") Margumynai — Tėvynės Sargas 1900 N2/3 p.22.
*(A. Kašarauskas)* Novye ili menee izvestnye vidy i raznovidnosti rastenij dikorastuščich na Žmudi — Pamiatnaja Knižka Kovenskoj gubernii na 1863 god p.71-88 ir na 1864 g. p.33-53.
*A. Leskien* u. *K. Brugmann* Litauische Volkslieder und Maerchen 1882 p.103 N17 (Asz mažas žmogelis spartus kožnam darbe...).
— Vienybė Lietuvininkų 1890 N5 p.5.
*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.50-51.
*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina II 1894 p.103-104.
*(M. Davainis Silvestraitis)* Medžiaga Simano Daukanto biografijai 1898 p.29-30, 72-78.
*D. (P. Janušis)* Kun. J. Pabrėža ir jo raštai — Varpas 1898 N4 p.61-62.
*Vaižgantas (J. Tumas)* Medžiaga kun. J. Pabrėžos biografijai — Žinyčia 1900 N2 p.65-75.
(") J. A. Pabrėža — Raštai XI 1929 p.59-75.
*Damazas Treigys (A. Šilgalys)* Kretinga — Lietuvių Laikraštis 1905 p.34.
*K. Šaulys* Kun. J. A. Pabrėžas ir jo raštai — Draugija 1911 N53 p.23-31.
*B. Hryniewiecki* Ksiądz J. Pabrež, zasłużony badacz flory Žmudzi — Wszechświat XXXIII 1914 p.33-38 (ir atskiras atmušas).
(") Tentamen Florae Lithuaniae 1933 p.3-66, 104, 305.
*J. Rostafiński* Udział polaków w postępie nauk botanicznych — Polska kultura europejska II 1918.
*T. Jeronimas (Jeronimas Pečkaitis)* Dabartinis tėvo Ambraziejaus Žemaičiuose dvasinis gerbimas — Kosmos 1921 N2/3 p.292-295.
*J. Elisonas* Iš J. A. Pabrėžos nespausdintų botanikos raštų — Kosmos 1922 NI p.46-51, 1923 N2 p.183-186, N3/4 p.283-292.
(") Iš J. A. Pabrėžos botanikos terminų — Kosmos 1922 NI p.87-90.
*M. Niedermann* Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.67.
*K. Būga* Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.XIV.
*A. Dambrauskas* Kun. A. Kašarauskas — Tauta ir Žodis III 1925 p. 249-250 (sąrašas buvusių pas Kašarauską Pabrėžos raštų). Tas pats pakartota ir „Užgesusiuose žiburiuose".
*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija $I^{2}$ 1925 p.100-102.

(") Jokūbas Daukša — Tauta ir Žodis IV 1926 p.287 (pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.119-120).
(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.53-56 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.212-215).
(") Pabrėža Kretingos mokykloje ir Vilniaus universitete — Ateitis 1944 N70-71.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.59, 62, 112, 123, 142.
*J. Kuprevičius* Kun. J. A. Pabrėža — Lietuva 1925 N265.
*P. Ruškys* Kun. J. A. Pabrėža, įžymus žemaičių floristas — Švietimo Darbas 1925 N8 p.833-844.
*E. Hermann* Litauische Studien 1926 p.137, 205.
*A. Salys* Kretingos vienuolyno lietuviškieji rankraščiai — Švietimo Darbas 1927 NI p.16-23.
*K. Regelis* Fontes Florae Lithuaniae I 1931 p.239-240, 252-254; II 1932 p.26-62 (Herbarium Pabreža).
*Vaclovas Biržiška* Iš kunigo Pabrėžos dokumentų ir laiškų — Tauta ir Žodis VII 1931 p.286-292 (ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p. 28-44).
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.106, 108.
(") Kun. J. A. Pabrėžos oficialinis nekrologas — Mūsų Senovė II 2 1938 p.341.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.
(") Kunigas Jurgis Ambraziejus Pabrėža — Aidai (Kennebunkport) 1950 N2 p.70-77.
(")Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.22, 23, 157.
*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.74.
*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.27-28.
*J. Dagys* Kaip kun. J. Y. Pabrėža augalų vardyną kūrė — Gamta 1937 N4 p.231-235.
*P. Jonikas* Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.61.
(") Lietuvių kalbos istorija — Naujienos 1951 N221.
(") Lietuvių kalbos istorija 1953 p.173, 185.
*K. Sendzikas* J. A. Pabrėžos laiškai kun. J. K. Gintilai — Mūsų Senovė II 3 1938 p.489-498; II 4 1939 p.660-663.
(") Šalnų pakąstas kun. J. A. Pabrėžos darbo vaisius — Draugija 1939 N6 p.378-382 (su „Taisliaus Auguminio" antraštinio lapo faksimile).
(") Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščių skyrius — Bibliografijos Žinios 1940 N1 p.27.
*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje 1939 p.97, 138, 140, 142-143, 145-146.
(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12.
*Juozas Povilonis* K. A. Pabrėžos pamokslų stilius — Dienovidis 1939 N3 p.122-126.

(") Žemaičių vestuvės kun. A. Pabrėžos pamoksluosė — Naujoji Romuva 1939 N48 p.873-875.

(") A. Pabrėža — XX Amžius 1939 N249.

*Justinas Vaškys* Pranciškonai Kretingoje 1940 p.44-52.

*M. Mozūraitis* Pabrėža Kretingos mokykloje — Ateitis 1943 N72.

(") Ar Pabrėža studijavo Vilniaus Akademijoje — Ateitis 1944 N9.

(") Prie garbingo kapo — Žemaičių Prietelis 1933 N2.

*A. Mačius* Pirmieji Lietuvos botanikai ir augalų tyrinėtojai — Farmacijos Žinios 1938 N1 p.6-11.

*P. Naujokaitis* Lietuvių literatūra 1948 p.42.

*V. Gdž. (V. Gidžiūnas), K. Rgl. (K. Regelis), J. Rkt. (J. Rauktys) ir Rd.* Pabrėža Jurgis Ambroziejus — Lietuvių Enciklopedija XXI 1960 p.303-305.

*P. Dovydaitis* Dėl Pabrėžos 150 m. gimimo sukaktuvių — Kosmos 1920 p.106-108.

*T. Jeronimas (Pečkaitis)* Atsiliepimai dėl Pabrėžos jo 150 m. gimimo sukaktuvėms — Kosmos 1920 p.292-295.

*J. Dagys* Pabrėža — Gamta 1937 N11.

(") Jurgis Pabrėža, pirmasis žemaičių botanikas — Mūsų Girios 1960.

(") Pabrėža — Iš mokslų istorijos Lietuvoje 1960.

*E. Kanopka* Jurgis Pabrėža, liaudies gydytojas — Mokslas ir Gyvenimas 1960.

*M. Biržiška* J. A. Pabrėža — Kretingos mokytojas — Žemaičių Žemė 1944 N20.

# 100. Antanas Samulis

**Biografija.** Pavardė buvo sulenkinta į Samulevič. Gimė apie 1772 m. 1792 m. buvo Troškūnų konvento seminarijos antrojo kurso klierikas. Kitų duomenų apie jį tuo tarpu stingame. Bene jo dėdė Faustinas Samulevicz 1786 m. buvo čia pat, Troškūnuose, retorikos mokytojas.

**Raštai.** 1) Kozone unt Dienos Szwynta Jona Nepomucena (...Isz daugibes nesuskaititu niekados cnatu...). 2) Kozone Unt Nauju Miatu trumpa (...Tegul bus pagarbintas nuog wisa sutwierima Jezusas...). 3) Kozone unt Szwyntes Tryju Karalu (...Neiszpasakytos Gieradeistes...). 4) Kozone unt Dienos Aprieyszkima Maryos Pannos (...Sios dienos Szwynte...), 1792 m. 14, 10, 17, 18p.

Keturi nespausdinti lietuviški pamokslai, išlikę Troškūnų konvento seminarijos pamokslų knygoje.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuvių Bibliografija III 1929, Papildymai p.CVIII-CIX.

# 101. Simanas Grosas

**Biografija.** Gimė apie 1772 m. (1801 III 13 turėjo 28 metus, nors 1803 m. rodė turįs 32 metus, t. y. gimęs apie 1770-1771 m.) Varmijos vyskupijoje, Rytų Prūsijoje. Juozo Groso sūnus. Mokėsi Roesselyje, Varmijos vyskupijoje. Dar nepaaiškėjo, kada atvyko į Lietuvą ir ar Lietuvoje, ar Varmijoje stojo į pranciškonų ordiną (apie 1787 m.), bet, greičiausia, Lietuvoje, nes, prieš stodamas į vienuolyną, mokėsi Raseiniuose. Įšventintas kunigu apie 1794 m., jis 1795 XII buvo Vilniaus pranciškonų vienuolyne, nuo 1798 m. buvo vokiečių kalbos mokytojas Troškūnų pranciškonų vienuolyno mokykloje (tenai buvo ir 1801 III 3), apie 1803-1810 m. buvo Dotnuvos vienuolyne ir 1803 m. buvo vokiečių kalbos mokytojas tenykštėje mokykloje, nuo 1816 m. buvo Kretingos mokyklos mokytojas ir Kretingos parapijos vikaras. Mokytojavo ir kitose pranciškonų mokyklose. 1827-1835 m. buvo Kretingos vienuolyno definitorius. Kilimo vokietis, ilgai Lietuvoje gyvendamas, gerai pramoko lietuviškai ir suaugo su vietos visuomene. Mirė 1835 m. bal. mėn. 5 d.

**Raštai.** Kałbrieda Ležuve Žemaytyszka soriedita par Kunego *Symona Grossa* Definitoriu zokana S. Proncyszkaus Kunegu bernardinu, 1835 m. 198p.

Pabaigoje, p.137-198, yra pridėtas lenkiškai lietuviškas (žemaitiškas) žodynėlis. Rankraštis 1835 m. buvo įteiktas spausdinti Vilniaus spaustuvininkui Marcinovskiui, bet išspausdintas nebuvo, gal būti, dėl to, kad tais pačiais metais mirė ir pats autorius. 1867 m. S. Mikuckis prašė vyskupą Valančių paskolinti jam šį rankraštį, bet Valančius jam atsakė, kad tuo laiku rankraštis esąs paskolintas Veiverių mokytojų seminarijos mokytojui Tarnovskiui. Vėliau rankraštis grįžo į Kretingą ir ligi 1941 m. buvo saugojamas Kretingos vienuolyno bibliotekoje.

Prakalbą šiam rašiniui parašė gvardijonas kunigas Šimkevičius.

**Dokumentai.** 1) 1867 m. S. Mikuckio laiškas vyskupui Valančiui, prašant jam paskolinti Groso rankraštį.

2) M. Valančiaus atsakymas S. Mikuckiui.

Abudu laiškai nėra spausdinti. Buvo saugojami Valančiaus archyve.

**Literatūra.** *M. Wołonczewskis* Žemajtiu Wiskupiste II 1848 p.78 ([2]1897 p.161-162).

(") Biskupstwo Žmujdzkie 1898 p.160 (vertėjo Hriškevičiaus prierašas).

Učebnyja zavedenija v Zapadnych gubernijach — Sbornik moterialov dlia istorii prosveščenija v Rossii I 1893 p.242 ir 491 (Grosas neteisingai nurodytas Trakuose, nors tuo laiku mokytojavo Troškūnuose), II 1897 p.555-556.

*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.103.

*A. Salys* Kretingos vienuolyno lietuviškieji rankraščiai — Švietimo Darbas 1927 N1 p.23-24.

*P. Jonikas* Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja — Archivum Philologicum VI 1937 p.48 (neteisingai nurodo rankraščio datą 1825 m. vietoje 1835 m.).

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.105.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.108.

(") Grosas Simanas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.688; Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.520 (ten pat ir P. Joniko Groso gramatikos aptarimas p.520-521).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.46, 187.

# 102. Jonas Pridrikis Glogau

**Biografija.** Jo tėvas Karolis Vilhelmas Gustavas Glogau gimė 1745 II 17, 1761 X 2 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, 1771 XI 29 buvo ordinuotas kunigu Žabynuose ir mirė 1795 V 21. Be Jono Pridrikio, turėjo sūnus — 1793 IX 6 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete Liudviką Ferdinandą ir 1795 IX 25 įsimatrikuliavusį Karolį Kristupą.

Jonas Pridrikis Glogau gimė Žabynuose 1773 VI 5. 1790 X 5 stojo į Karaliaučiaus universitetą, kurį pabaigęs, 1795 III 20 (pagal neteisingą Rėzos žinią — IX 17) buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas diakonu į Žabynus. 1800 I 25 buvo perkeltas adjunktu į Giliją, o 1819 IX 22 paskirtas Papelkių prie Nidos kunigu. Čia jis mirė cholera 1831 XI 12.

Jis turėjo sūnus Otoną Karolį Vilhelmą ir 1792 m. gimusį Joną Karolį Vilhelmą, 1820 IX ordinuotą kunigu Eckersdorfe ir mirusį 1866 III 21. Otono Karolio Vilhelmo sūnus Gustavas Glogau, gimęs 1844 VI 6 Laukiškoje ir miręs Laurione, Graikijoje, 1895 III 22, buvo filosofijos profesorius.

**Raštai.** Knygeles apie Gywasti bey szlowingus Darbus diddey Garbes wertingo Mokitojo Mertino Liuteriaus, wissiems Diewo bijantiems Lietuwininkams ant Gero suraszytos J.F.G. Gilijoj, 1818 (Tilžėje), 130, VIIIp.

J.F.G. čia Jono Fridrikio Glogau slapyraidis. Antras leidimas pasirodė 1882 m.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.36, 102, 105.

— Altpr. Monatsschrift III 1866 p.378.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Famlienkunde „Herold" — XXXVII 1909 p.229.

*G. Erler Die* Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.480, 614, 623, 632, 751.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.52.

*Vaclovas Biržiška* Glogau Jonas Fridrikas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.979*).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.

---

*) Atsiremia šiuo str. Glogau Jonas Pridrikis — Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.330.

# 103. Pacifikas Alenkevičius

**Biografija.** Gimė apie 1773 m. 1791 m. buvo Troškūnų konvento dvasinės seminarijos antro kurso klierikas. 1796 m. buvo Vilniaus akademijos studentas. Bene jo dėdė bus Antanas Alenkevičius, gimęs 1728 I 15, 1747 VIII 2 stojęs į jėzuitus. Pacifikas buvo mokytas Vilniaus Coll. nobile ir Ukmergėje. 1764 VIII 25 davė keturis įžadus. 1787 m. buvo Alūkstos mokyklos vedėjas. Mirė 1788 II 25. Prieš išsikeldamas į Latviją, 5 metus buvo Žemaičių vysk. gen. vikaras ir kan. Galimas daiktas, kad toje pačioje Alūkstos mokykloje, prieš stodamas į Troškūnų konventą, mokėsi ir Pacifikas Alenkevičius, greičiausia, Pacifiko vardą priėmęs stodamas į vienuolyną, bet krikštytas kitu vardu.

**Raštai.** Kozonius ant dienos Szwęta Jona Nepomucena (Kaypo Szwiesibe saułes, kad isz tumsiausiu debesu užeytu'...) 1791 m. 4 nž. p.

Nespausdintas lietuviškas pamokslas, išlikęs Troškūnų konvento pamokslų rinkinyje. Tame pat rinkinyje yra ir keletas to paties Alenkevičiaus pamokslų, užrašytų lenkiškai.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuvių Bibliografija III 1929; Papildymai p.CVIII.

*L. Żytkiewicz* Rządy Repnina na Litwie 1938 p.413.

# 104. Tamošius Venslauskis

**Biografija.** Gimęs apie 1775 m. dominikonų ordino vienuolis. Apie 1815-1816 m. gyveno Varniuose. Biografinių duomenų apie jį šiuo tarpu stingame.

**Raštai.** Vyskupui J. A. Giedraičiui ruošiant (1816 m. išspausdintą) Naujojo Įstatymo vertimą, Tamošius Venslauskis su kunigu Leonu Kazlauskiu buvo jo padėjėjai. Tik nėra visai paaiškėjęs jų dviejų vaidmuo; pagal Smigelskį, jie tik nurašinėję rankraštį ir teikę kalbinių patarimų.

**Literatūra.** *B. Smigielski* Życie biskupa J. A. Giedrojcia (rankraštis). *Vaclovas Biržiška* Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.156.

## 105. Laurynas Grikša

**Biografija.** Eidamas mokslus, Grikša susibajorino Grikštavičium. Gimė apie 1774 m. Žemaitijoje (bene Pabaisko vls., Jašiūnų k., kur dar 1923 m. tebegyveno Grikštai. Baigė Varnių dvasinę seminariją ir apie 1801 m. buvo įšventintas kunigu. Kiek įvairiose parapijose pakamendoriavęs, jau 1808 m. buvo Užvenčio bažnyčios administratorium. Nuo 1814 m. ligi mirties Žarėnų altarista. 1818 m. paskirtas kartu ir Šiaulių žemesniojo teismo atstovu dvasiniams reikalams. Mirė Žarėnuose 1844 m. vasario 11/23 d.

**Raštai.** Senelej (Mes senelej diengalelej, Kór mes pasidiesma...).
Eilėraštis, kurį išspausdino *S. Daukantas* Dajnese Žiamajtiu 1846 p. 132-134 su tokia savo ten įdėta pastaba: „Amž. Atils. paraszę Kónigs Grikszós tą dajnę". Greičiausia, Grikša buvo parašęs ir daugiau eilėraščių, kurių būtų galima surasti Daukanto rankraštiniame palikime. Nors čia Daukantas ir nepateikė kun. Grikšos vardo, tačiau tai yra, be abejo, tas pats kun. Laurynas Grikštavičius, juo labiau, kad jis ir miręs jau buvo metai prieš tai, kai Daukantas išspausdino aną jo eilėraštį, kurį galėjo gauti iš mirusiojo palikimo ar dar ir iš tebegyvo. Rubricelėse tik toji viena Grikštavičiaus pavardė ir atitinka aną Daukanto Grikšą.

**Literatūra.** *S. Daukantas* Dajnes Žiamajtiu 1846 p.132-134.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.44.
*(A. Burba)* Lietuviškos Dainos 1893 p.423-424.
*DTB (Bačkauskas)* Lietuviszkas dainorius 1905 p.154.
*J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologija 1951 p.175.

## 106. Liudas Rėza

**Biografija.** Tiek paties Liudo, tiek ir jo pirmatakų pavardė buvo rašomoma nevienodai — Rhesa, Rhoese, Resa, Rashse, Reese, Reesas, Raes ir kitaip. Nors K. Forstreuteris ir stengėsi įrodyti, kad Rėza buvęs vokiečių kilimo, tačiau nėra dabar abejonės, kad jo protėviai bent porą šitmtmečių gyveno Mažojoj Lietuvoje ir visi buvo susiję su vietos lietuviškuoju gyvenimu. Jis buvo kilęs iš tos šeimos, kurios vienas pranokėjų, Matijošius Rėza, dar XVI a. antrojoje pusėje buvo Tilžės mokyklos rektorius. Matijošiaus sūnus Jonas Rėza (gimęs 1576 ir miręs 1628 m.) — žinomas 1625 m. Bretkūno Dovydo psalmių vertimo leidėjas. Jono Rėzos sūnaitis ar prosūnaitis Jokūbas Roehse (gimęs 1660 m. ir miręs 1739 II 18) buvo Vėluvos mokyklos rektorius. Jokūbo sūnus Jurgis Fridrikis Roehse mirė 1728 m., o šio sūnus, Liudo Rėzos tėvas Jonas, mirė 1782 I 4. Apie 1760 m. jis vedė Šarlotą Kotryną Šneideraitę, mirusią 1778 X 14 ir gimusią apie 1738 m. Jurgis ir Šarlota Rėzos turėjo, be Liudo, dar septynetą vaikų: Joną Fridriką Raehsę, gimusį 1761 IX 1; Mykolą Vilhelmą Roesę, gimusį 1763 I 20; Joną Florianą Reesę, gimusį 1765 II 10; Dovydą Fridriką Reehsę, gimusį 1767 IX 12; Andrių Reehsę, gimusį 1769 X 10; Luizę Reehsę, gimusią 1771 VIII 14; Šarlotą Beatą Reesę, gimusią 1773 VII 31. Mirus džiova Liudo motinai, jo tėvas 1780 XI 3 vedė antrą kartą Mariją Dorotėją Bernhardaitę, Karvaičių precentoriaus Mykolo Bernhardo dukterį. Ji taip pat džiova mirė 1789 X 25, turėdama 36 metus, tad gimusi apie 1753 m.

Nors pats Liudas Rėza savo 1810 m. surašytame Curriculum vitae sakosi gimęs 1777 VI 9, bet Karvaičių bažnyčios metrikose yra nurodyta, kas jis gimęs 1776 m. sausio 9 d., būdamas jauniausias Karvaičių smuklininko ir kranto sargo Jono Reehsės ir Šarlotos Kotrynos Šneideraitės Rėzienės vaikas. Oesterreichas 1832 m. neteisingai nurodo, kad Liudas gimęs 1777 VI 9. Pakrikštytas Liudo Martyno vardais, bet jis vėliau tą Martyną pakeitė į Gediminą (Jedemin), kuris ir oficialiai jo buvo vartojamas. Karvaičiai, seniau Gavaičiai, jau 1569 m. turėjo koplyčią. XVIII a. pradžioje koplyčia, klebonija ir mokytojo namai sudegė, o 1738 m. buvo pastatyta nauja bažnyčia. 1741 m. į Karvaičius buvo paskirtas ku-

nigu Jonas Pridrikis Proisas (Preussas), bet po dviejų metų jis atšauktas ir bažnyčia buvo pavesta globoti ties Nagliais gyvenančiam Martynui Šimelpenigiui. 1752 XII 9 į Karvaičius kunigu buvo paskirtas Černevskis (Czerniewsky), kuris čia buvo ligi 1764 m., o po jo Gotfridas Dovydas Zudnachovijus, miręs čia 1781 m., žmonių pravardžiuojamas Cinakoju ar net Šūdnakoju. Po Zudnachovijaus buvo Jonas Gotfridas Grunvaldas, 1782 VI 9 iškeltas į Kraupišką adjunktu. Po jo Valtarkiemio precentorius Kristupas Ernestas Švarcas, įvestas į Karvaičius 1782 VII 11. Jau 1786 IV 3 jis pranešė savo vyresnybei apie gresiantį bažnyčiai pavojų būti smėlio užneštai dėl to, kad augęs kopose miškas buvo iškirstas. Po Švarco čia buvo atkeltas Kuvertas, ir jau prie jo Karvaičių bažnyčia nuo 1795 m. buvo perkelta į Juodkrantę, o VII 6 Karvaičių parapija buvo pavadinta Juodkrantės parapija, kur persikėlė ir Kuvertas.

Tėvui mirus 1782 m., o pamotei dar esant gyvai, visi vaikai buvo išskirstyti tarp giminaičių ir šiaip artimesnių žmonių. Liudą pradžioje priglaudė Naglių žvejys Rademacheris. Kas pasiėmė globoti jo brolius ir seseris, žinių nėra, nes iš jų nei vienas aukščiau pilkos visuomenės neiškilo. Kadangi Nagliuose nebuvo mokyklos, tai Liudas iš Rademacherio išsikėlė į Rasytę, kur jį paėmė globoti tolimas jo tėvo giminaitis paštininkas Boehmas. Čia Liudas jau ėjo pirmąjį savo mokslą Rasytės pradžios mokykloje, kartu laisvomis valandomis ganydamas žąsis. Vietos mokytojo dukteriai ir pačiam Boehmui užtariant, 1785 m. Liudą pas save paėmė tuo laiku buvęs Kaukėnų precentorium, o paskiau kunigu, tolimas tiek Boehmo, tiek ir paties Liudo giminaitis Kristijonas Dovydas Vitikas. Šis dar 1780 m. buvo vedęs Liudo tėvo brolio dvidešimtmetę dukterį, taigi Liudo pusseserę. Vitikas 1779-1782 m. gyveno Plaškiuose, 1783-1796 m. buvo Kaukėnuose precentorius, 1796-1800 m. buvo kunigas Karvaičiuose, 1800-1809 m. adjunktas Kaukėnuose, o 1809-1824 m. ten pat kunigas.

Vitikas atkreipė dėmesį į ypatingą Liudo palinkimą į mokslą; tuo jis buvo atkreipęs dėmesį ir savo senesnių globėjų, kai, gyvendamas Rasytėje, griebdavo skaityti visas knygas, kurios tik į jo rankas patekdavo, ir nekartą buvo baudžiamas, kai, įsiskaitęs į knygas, pamiršdavo savo ganomas žąsis, kurios į visas šalis išbėgiodavo.

Pas Vitiką Rėza išgyveno 1785-1791 m., savo globėjo mokomas lotyniškai ir apskritai ruošiamas į universitetą. 1791 m. jis išvyko į Karaliaučių, kur pradžioje stojo į gimnaziją, o 1795 III 25 į universiteto teologijos fakultetą ,bet kartu klausė paskaitų Kanto, Krausso ir kitų. Ypatingos jam įtakos turėjo Hassė. Įsimatrikuliuodamas įsirašė: Rhesa Ludw.

Carwaiten Boruss. theol. 1791-1795 m. jis Karaliaučiuje mokėsi Lebo (Leobenichto) beturčių mokykloje, kur buvo įstatytas Vitiko bičiulio Zinsiuso. Tik, studijuodamas universitete, pats turėjo ieškoti pragyvenimo šaltinių, nes Vitikas negalėjo jo materialiai remti. Taigi jis vertėsi privačiomis pamokomis ir tuo būdu išsilaikydavo. 1797 m. dar studentu pradėjęs rašyti eilėraščius ir tuo jau atkreipęs visuomenės dėmesį, nuo 1798 m. jis gavo universiteto bendrabutyje nemokamą butą Kypkeanume ir, be to, dar ir nedidelę stipendiją. Nors jis iš karto rodė ypatingą palinkimą kalbų studijoms, ir prof. Hassės buvo raginamas ruoštis mokslinei šios srities karjerai, bet, neturėdamas lėšų privatdocentaujant gyventi, jis pasirinko praktišką teologo profesiją ir 1799 m. pabaigė teologijos fakultetą. Po to keliems mėnesiams išvyko į Ylavos apskritį, kur mokė dvarininko Auerio vaikus. 1800 m. pradžioje gavęs kvietimą eiti kariuomenėn, 1800 VIII 17 jis Potsdame buvo ordinuotas Karaliaučiaus kariuomenės įgulos kapelionu (Feldprediger), ir tuo būdu virto Karaliaučiaus tvirtovės bažnyčios kunigu. Tuo kapelionu jis buvo ligi 1811 m.*). Tą tarnybą eidamas, jis kartu ruošė ir savo disertaciją. 1807 m. už disertaciją „De librorum sacrorum interpretatione morali e Kantio commendata" jis gavo teologijos daktaro laipsnį ir buvo privatdocento titulu pakviestas į Karaliaučiaus universitetą. Tuo pačiu laiku jis toliau tarnavo įgulos kapelionu. Kadangi Karaliaučiaus įgulos kareivių tarpe buvo daug lietuvių, tai jis nuo 1807 m. pradėjo toje pačioje įgulos bažnyčioje sakyti ir lietuviškus pamokslus. O kartu jis pradėjo rinkti ir savo biblioteką, kuri, jam mirus, turėjo daugiau kaip 3.000 tomų.

1809 m. į Karaliaučių atvykus Prūsijos švietimo skyriaus viršininkui Vilhelmui Humboldtui, Rėza gavo iš jo pasižadėjimą paremti lietuviškos Biblijos leidimą ir tais pačiais metais užmezgė, o kitais ir suorganizavo tos Biblijos leidimo komisiją iš Liudo Edvardo Borovskio, Samuelio Teofilio Valto (Waldto, 1762 X 17-1828 II 22), Vernerio ir Cunovo. Į paties vertimo redakciją jis įtraukė Nybudžių kun. Kristijoną Gotfridą Cipelį, Valtarkiemio kun. Joną Gotfridą Jordaną ir Gerviškėnų kun. Enriką Ibšą-Hibšą. Tačiau karas keleriems metams tą darbą sutrukdė. 1811 ir 1812 m. jis, kaip karo kapelionas, su savo dalimi traukė į Rusiją ir ilgesnį laiką tuomet praleido Žemaičiuose, šiaurės Lietuvoje ir Latvijoje. Latvijoje jis gavo susipažinti su Karoliu Livenu, kuris, 1817 m. likęs Tartu mokslo apygardos globėju, 1822 m. jį kvietė pro-

*) Atsisakė 1816 m. *M. B-ka.*

fesorium į Tartų universitetą, bet Rėza atsisakė, nes darbo sąlygos Karaliaučiuje buvo daug geresnės.

1813 m. būdamas brigados kapelionas, jis su savo brigada per visą Vokietiją pasiekė Prancūziją. Iš čia jam 1814 m. gegužės mėn. pavyko pasiekti ir Londoną, ten asmeniškai užmegzti santykius su Britanijos Biblijos draugija ir gauti iš jos stambią pašalpą (200 svarų sterlingų) lietuviškai Biblijai leisti.

Grįžęs iš Prancūzijos, 1816 m. jis atsisakė nuo kapeliono pareigų ir visai atsidėjo universiteto ir mokslo darbui. Universitete jis jau 1810 m. yra ekstraordinarinis profesorius, 1818 m. ordinarinis ir lietuvių seminaro direktorius, nuo 1828 m. teologijos fakulteto profesorius primarijus. 1817-1819 m. lietuvių dainų leidimo reikalu jis ruošėsi atvykti į Didžiąją Lietuvą ir tuo reikalu susirašinėjo su Vilniumi, tačiau nežinia dėl kokių priežasčių jis to savo sumanymo neįvykdė. 1814 m. Prūsų valdžiai nusistačius pašalinti lietuvių kalbą iš mokyklų, jis tam sumanymui priešinosi ir net siūlė įvesti lietuvių kalbą gimnazijose Tilžėje, Gumbinėje, Įsrutyje ir kitur. Būdamas nevedęs, jis gyveno atsiskyrėlio gyvenimą ir nebuvo mėgiamas nei savo kolegų, nei ypačiai studentų, kurie laikė jį studentiškų laisvių aprėžimo universitete šalininku. Protarpiais (pvz. 1820 ir 1824 m.) jis buvo renkamas prorektorium.

Nuo 1829 m. paskirtas konsistorijos tarėju ir provincijos mokyklinės kolegijos nariu (oficialiai apyskaitoj jis čia vadinamas Dr. Ludwig Gedimin Rhesa), bet tai buvo ne tiek tarnyba, kiek tik tarnybinis titulas. Nuo 1837 m. jis paėmė pas save patarnautoju Pridrikį Kuršaitį, tuo būdu jam sudaręs sąlygas eiti universiteto studijas.

Šiaip šykštuolis, atsiskyrėlis, jis sutaupė pinigų ir 1840 VII 27 savo testamentu lėšas paskyrė steigti prie Karaliaučiaus universiteto akademiniam institutui, pavadintam Rhesianum, kuris turėjo būti pradėtas iš nuošimčių, susidariusių 30.000 talerių sumai. To pasiekta 1853 I. Statyba tuomet buvo pradėta ir pabaigta 1854 X.

Mirė 1840 m. rugs. 30 d. ir palaidotas Karaliaučiuje Knypavos (Kneiphofo) kapinėse. Kartais klaidingai literatūroje rodomas mirusiu 1841 m.

**Raštai.** 1) Fuenfzehn Deutsche Lieder mit Begleitung des Klaviers von *W. E. M. Jensen*, Koenigsberg 1799 m. 22p.

Čia yra įdėti ir šeši Rėzos eilėraščiai: An das Wiesenbluemchen, Das Maedchen an d. kommenden May, Trennung, Der Kirchhof, Der liebende Juenglich, Freude eines Maedchens auf d. Kommenden Fruehling.

2) De librorum sacrorum interpretatione morali, e Kantio commendato, 1807.

3) Prutena oder Preussische Volkslieder und andere vaterlaendische Dichtungen von *L. Rhesa,* Koenigsberg 1809 m. 179p.

Čia išspausdintų eilėraščių tarpe prie 13 yra Rėzos pažymėjimas, kad tai esanti lietuviška daina. Antroji „Prutenos" dalis pasirodė 1824 m. *F. Tetzner* Die Slawen in Deutschland 1902 p.120-121 pateikia iš šio rinkinio keletą ištraukų. *V. Kalvaitis* Prūsų lietuvių dainose 1905 p.391-396 pakartojo iš čia 5 vok. Rėzos eilėraščius — dainų vertimus. Iš Prutena „Das versunkene Dorf" kartojo *A. Ambrassat* Die Provinz Ostpreussen 1896 p.41-42. M. B-kos vertimas — *M. Biržiškos* Lietuvių dainų literatūros istorijoje I 1919 p.60-61; V. Božės vertimas — *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.235 (dar Ona ir Vytautas, p.236).

4) Was is der Kriegsmann Gott, seinem Koenig, sich und dem Vaterland schuldig? Eine Predigt. Koenigsberg (1809), 22p.

5) Luise und Proserpina im Elyseum, ein Todtengespraech im elegischen Versmaas. Dem Andenken der verewigten Koenigin von Preussen gewidmet. Koenigsberg 1810.

Prūsijos karalienės Luizės atminimui skiriamas Rėzos eilėraščių rinkinys.

6) De primis vestigiis religionis christianae inter Lithuanos propagatae. Regiomonti 1810.

Išleista, rodos, universiteto programose.

7) Kriegs-Gesaenge fuer das Ost-Preussich National-Kavallerie Regiment beim Ausmarsch aus Koenigsberg, den 3 Mai 1813 von *Rhesa* und *Jensen.* Koenigsberg, Degen 1813 m. 4p.

Rėzos eilėraščiui parašyta Jenseno muzika.

8) Nachrichten und Bemerkungen aus dem Feldzuege 1813/1814 aus dem Tagebuch eines Feldgeistlichen, Berlin 1814 m. 282p.

Yra tai Rėzos parašyti, bet išleisti be jo vardo atsiminimai iš 1813-1814 m. karo žygių. Ištraukų pateikia ir *F. Tetzner* Die Slawen 1902 p.448.

9) Biblia tai es: Wissas Szwentas Rasztas Seno ir Naujo Testamento... Nů kellu Mokytoju Lietuwoj Lietuwiszkay perstattytas. Dabar isz naujo perweizdetas ir trecza Karta iszspaustas. Karaliauczuje Spausdinta pas Endriki Degen 1816 m. XV, 1520p.

Šis Biblijos leidimas paskiau buvo nuolatos be pataisų kartojamas ligi 1853 m., kada jį perredagavo Kuršaitis. Bet šiaip ir ligi naujausių laikų Britanijos Biblijos draugijos leidžiamoji lietuviška Biblija laikoma Rėzos išversta. Šio leidimo išleista 6000 egzempliorių.

10) Naujas Testamentas mūsu Pono bey Iszganytojo Jezaus Kristaus Lietuwiszkay Ketwirta karta iszspausta. Karalauczuje 1816. Rasztais iszspausta pas Endriki Degeną, XV, 384p.

Nors ir šis, kaip ir vėlesnieji Nauji Testamentai, buvo išleistas kartu su visa Biblija, bet buvo ir atskirai tokių pat egzempliorių skaičiumi leidžiamas.

11) Geschichte der Litthauischen Bibel. Ein Beytrag zur Religionsgeschichte der Nordischen Voelker. Von *Dr. L. J. Rhesa,* Professor der Theologie und Prediger. Koenigsberg 1816 m VIII, 60p.

Ištraukos (apie J. Bretkūną) vertimas *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p. 240-241.

12) Philologisch-kritische Anmerkungen zur Litthauischen Bibel, als Erlaeuterung zu der bei der neuen Ausgabe veranstalteten Umarbeitung des Litthauischen Textes 1816 von *Dr. L. J. Rhesa.* Koenigsberg 1816 m. 78p.

Antroji šios knygos dalis pasirodė 1824 m.

13) Das Jahr in vier Gesaengen Ein laendlisches Epos aus dem Litthauischen des *Christian Donaleitis,* genannt *Donalitius,* in gleichem Versmaass ins Deutsche uebertragen von *D. L. J. Rhesa,* Prof. d. Theol. Koenigsberg 1818 m. XXI, 162p.

Yra tai pirmas Donelaičio „Metų" leidimas, išleistas kartu su vokišku Rėzos vertimu. Rėza dar prieš 1812 m. buvo rankraštį gavęs iš Jordano, bet šis rankraštis iš dalies buvo pas Rėzą dingęs, bet paskiau jo buvo papildytas Hohfeldto nuorašu. Tačiau Rėza išspausdino ne visą rankraštį, bet pats savo nuožiūra jį buvo žymiai sutrumpinęs, iš 2997 Donelaičio eilučių išspausdinęs tiktai 2537. Jau vėlesniuosiuose 1865 m. Schleicherio, 1869 m. Nesselmanno leidimuose iš išlikusiųjų rankraščių šis trūkumas buvo pašalintas, įsidėjus ir Rėzos praleistas eilutes.

Įvadinio straipsnio ištraukų vertimas *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p. 237-240.

14) Ueber litthauische Volkspoesie — Beitraege zur Kunde Preussens 1818 p.507-524.

Pirmas *K. Brodzińskis* pateikė kiek sutrumpintą to straipsnio lenkišką vertimą, kurį išspausdino žurnale Pamiętnik Warszawski III 1822 p.235-252 (O poezyi ludu litewskiego). Į lenkų kalbą savarankiškai tai buvo išvertęs ir Ambraziejus Kašarauskas (Kossarzewski) — Wyjątki z dzieła Dajnos przez Rhesę prof. w Universytecie Królewieckim, bet šio vertimo jis nebuvo išspausdinęs, ir šis liko jo „Lituanicoj", iš kur jį pakartojo *L. Kalvelis* Tautosaka iš Kossarzewskio Lituanicos — Tautosakos Darbuose III 1937 p.110-113. Studentei Javnaitei lietuviškai išvertus, tai išspausdino *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose I 1935 p.157-170 (Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimas).

Kitas „tyrinėjimo" vertimas pateiktas *J. Jurginio* ir *B. Kmito* paruoštame L. Rėzos Lietuvių liaudies dainų 1958 m. leidime, 327-363p.

15) De trium Euangeliorum in canone Noui Testamenti priorum fonte ac origine Dissertatio critica... quan d. XIV aprilis MDCCCXIX publice defendit Ludouicus Jedeminus Rhesa... Regiomonti MDCCCXIX m. 24p.

16) Observationum exegetico-criticarum in Vaticania Ezechielis specimen primum quo Lectiones cursorias... indivit *D. Ludovicus Jedeminus Rhesa* Colleg. Facult. Theol. h.t. Decanus... Regiomonti MDCCCXIX m. 16p.

17) De religionis christianae in Lithuanorum gente primordiis. Pars altera. Regiomonti MDCCCXIX m. 16p.

18) De religionis christianae in gente Lithuanorum initiis. Sectio tertia. Programa Feriis Penetecostibus Academiae Regiomontanae propositum. Regiomonti MDCCCXX m. 16p.

19) De primis, quos dicunt, sacrorum reformatoribus in Prussia. Programma I.A.p.Chr. n. MDCCCXXIII (Inest vita Brismani, Doctoris theol. et verbi div. conc. primi sacrorum restauratoris in Prussia). Regiomonti MDCCCXXIII m. 22p.

Čia Rėza tarp kito ko pakartojo dar XVI a. pabaigoje *Jono Wigando* parašytą, bet neišspausdintą Brismano biografiją.

20) De primis, quos dicunt Sacrorum reformatoribus in Prussia. Programma II die XXVII et XXVIII Sept. A. MDCCCXXIII (Inest vita Pauli Sperati, Doct. theol. et primi concionatoris aulici Regiomonti) Regiomonti (1823), 28p.

21) Biblija tai esti: Wissas Szwentas Rasztas Seno ir Naujo Testamento... Lietuwiszkay perstattytas isz naujo pérweizdetas Ir ketvirta Karta iszspaustas. Tilzeje 1824 Rasztais iszspaustas pas Endriki Post, XIII, 1304p.

Šį antrą leidimą paruošė Rėza kartu su Kristijonu Danieliu Hasenšteinu (Hassensteinu), kuriam 1821 m. mirus, jį pavadavo jo sūnus Pridrikis Teofilis Hasenšteinas, ir su Ragainės kunigu Karoliu Enriku Malkevičium (Malkwitzu). Jo išspausdinta, taip pat Britanijos Biblijos draugijos lėšomis, 5000 egzempliorių.

22) Naujas Testamentas musu Iszganytojaus Jezaus Kristaus. Tilžėje 1824 m. 2 ,234p.

Išleista 5000 egzempliorių kartu su Biblija, bet dalis egzempliorių paleista ir atskiru leidimu.

23) Philologisch-kritische Anmerkungen zur Litthauischen Bibel. Zweiter Theil. Koenigsberg 1824 m. 4, 116p.

Yra tai antroji N12 dalis, kurioje taip pat, kaip pirmojoje, Rėza gina savo įneštas Biblijos vertimo pataisas.

24) Aisopas arba pasakos isz Grykonu kalbos perguldítos per *D. L. J. Rhesa*. Su pridėjimu kellu nauju Pasaku. Karalauczuje 1824 m. VIII, 70, 2p.

Čia pirmą kartą buvo išspausdintos ir Donelaičio pasakėčios. Esopo pasakėčias iš Rėzos pakartojo 1914 m. *V. K. Račkauskas* Aisopo Pasakos p.283-324. Viso čia Rėza išspausdino 102 pasakėčias. *A. Kuršaitis* Litauisches Lesebuch I 1911 p.9-14 iš čia pakartojo 15 pasakėčių, o *M. Voelkel* Lithauisches Elementarbuch 1877 ir 1898 (p.81-88) pakartojo 25 pasakėčias. Prakalbą ir 2 pasakėčias pakartojo dar *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.242-244.

25) De primis sacrorum reformatoribus in Prussia. Programma III Anno MDCCCXXXIV Inest vita Joannis Poliandri. Regiomonti 1824 m. 23p.

Ir čia, kaip N19 ir N20, biografiją Rėza paėmė iš Wigando rankraščio.

26) Szimtus jau metus Saulele tekejo ir leidos... 1824.

Lietuviškas 81 eil. Rėzos hegzametras, parašytas 1823 XII 22, minint 100 metų Karaliaučiaus lietuvių seminaro sukaktį. Buvo išspausdintas „Li-

terarische Zeitung" Leipzige 1824 N75 p.596 (Einige Gedichte im Litauischen Hexameter von dem Aufseher des Instituts). Iš Rėzos rankraštinio palikimo paskelbė Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.305-307 (ir Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.57-59) *Vaclovas Biržiška* ir Rėzos Dainose II 1937 p.104 *Mykolas Biržiška.*

27) Dainos oder litthauische Volkslieder. Gesammelt, uebersetzt und herausgegeben von *Prof. Rhesa* in Koenigsberg 1825 m. 4, 362, 4p.

Pabaigoje išspausdinta: Betrachtung ueber die litthauische Volkslieder. Rėza pats ruošė naują šio rinkinio leidimą, bet jį savarankiškai išleido 1843 m. *Pridrikis Kuršaitis*. Trečią leidimą, atsirėmus Rėzos rankraštiniu palikimu, 1935 ir 1937 m. išleido *Mykolas Biržiška*, papildęs tai savo komentarais ir medžiaga, kuri Rėzos nebuvo panaudota, bet išliko jo rankraštiniame palikime*). Iš šio Rėzos rinkinio kiek dainų pakartojo *A. Schleicher* Litauische Maerchen 1857 p.213; 1846 II Neue Preussische Provinzial-Blaetter, *G. H. F. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853 (86 dainos). Jau 1827 m. *F. L. Čelakovsky* išleido Rėzos dainų čekišką vertimą: *L. J. Rhesa* Litevské nąrodnij pjsné. 76 dainas pakartojo *V. Kalvaitis* Prūsų lietuvių dainose 1905 ir dar 3 iš Karaliaučiaus Rėzos rankraščio. 19 dainų į anglų kalbą išvertė *U. Katzenelenbogen* 1935 m.

28) Prutena oder vaterlaendische Lieder und Dichtungen, von *D. L.* Rhesa. Zweiter Theil, Koenigsberg 1825 m. 163, Ip.

Pirmoji dalis pasirodė 1809 m. Čia prie 9 dainų pažymėta, kad jos paimtos iš lietuviškų dainų.

29) De primis sacrorum reformatoribus in Prussia. Programma IV. MDCCCXXV Inest vita Georgii a Polentis, primi ecclesiae evangelicae Episcopi. Regiomonti 1825 m. 24p.

30) De primis sacrorum reformatoribus in Prussia. Programma V. Anno MDCCCXX*VII* Inest vita Georgii a Polentis. Regiomonti 1827 m. 19p.

Yra tai N29 antroji dalis.

31) De primis sacrorum reformatoribus in Prussia. Programma VI. MDCCCXXIX. Inest vita Joannis Amandi. Regiomonti 1829 m. 19p.

32) De primis sacrorum reformatoribus in Prussia. Programma VII. Inest vita Jacobis Cnathi. Regiomonti MDCCCXXX m. 23p.

32a) (Uebergabe der Augsburgischen Konfession, namentlich aus welchen Gesichtspunkten wir dasselbe zu betrachten haben).

Paskaita, Rėzos skaityta 1830 m. Karaliaučiaus Deutsche Gesellschaft susirinkime.

33) Historia Augustanae Confessionis in Prussia. Brevis enarrata. Programma I. Regiomonti MDCCCXXXII m. 22p.

---

*) IV leidimą, antrašte „Lietuvių liaudies dainos", I 1958 m. Vilniuje išleido Valstybinė Grožinės Literatūros Leidykla, 416p. (paruošė *J. Jurginis* ir *B. Kmitas)*. Prakalbos vertimą ir 4 dainas pakartojo *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.244-251. *M. B-ka.*

33a) Mitteilungen zur evangelischen Presbyterologie (Von der Kirche zu Lochstaedt u. Alt. Pillen, von der Kirche zu Stockheim, von der Kirche zu Pr. Eylau) — Preuss. Prov. Blaetter IX 1832 p.687-697.

34) Piam celebrationem sacrorum Pentecostes civibus commendant Prorector... Insuunt tam epistolae Lutheri, Melanchtonis et Erasmi Retorodami. Regiomonti MDCCCXXXII (MDCCCXXII?) m. 10p.

35) Historia anabaptismarum et Sacramentariorum in Prussia, e documentis adhunc incognitis adumbratae, initia. Programma I. Regiomonti 1834 m. 23p.

36) Kurzgefasste Nachrichten von allen seit 1775 an den evangelischen Kirchen in Ostpreussen angestellten Predigern als Fortsetzung der Arnoldschen Presbyterologie auf Veranstaltung des Koenigslichen Konsistoriums herausgegeben von *Dr. Ludwig Rhesa,* Koenigl. Konsistorialrathe, erstem ord. Prof. der Theologie auf der Koenigsberger Universitaet und Senior der theol. Fakultaet. Koenigsberg 1834.

37) Historia Anabaptismarum et Sacramentariorum in Prussia. Programma II. Regiomonti 1836 m. 14p.

38) Verbesserungen und Zusaetze zur Rhesaschen Presbyterologie 1837.

39) Kirchengeschichtliche Vorlesungen. Manuskrypt.

P. Kuršaičio 1837 m. Rėzos universitetinių paskaitų užrašai. Rankraštis buvo Tetznerio rankose.

40) Natalitia Jesu Christi. Anni MDCCCXXXVIII. Inest Historiae Anabaptismarum et Sacramentariorum in Prussia Partio III auctore *Ludw. Rhesa.* Theol. Doct. et Prof. primarii. Regiomonti 1838 m. 15p.

41) (Ruošė ir lietuvių kalbos žodyną, bet rankraštis neišliko).

**Dokumentai.** 1) 1818 VI 12 Klišių kun. Waihso laiškas Rėzai su žiniomis apie Donelaitį.

Išspausdino *A. Schleicher* Litauische Dichtungen 1865 p.19-20 (Waihso pavardė Schleicheriui dar nebuvo žinoma). Ištraukų duoda *F. Tetzner* Altpr. Monatsschrift XXXIV 1897 p.279-280.

2) 1818 XII 5 Penzelio laiškas Goethei apie Rėzos prašymą duoti jam rekomendaciją jo sumanytam lietuviškų dainų rinkiniui spausdinti.

Ištraukų duoda *E. Jenisch* Goethe und die Dainos — Ostdeutsche Monatshefte 1930 N7 p.420 ir *J. Eretas* Rėzos santykiai su Goethe — Athenaeum IX 2 1931; *Mykolas Biržiška* Dainos I p.VII.

3) 1818 XII 22 Penzeliui rašytas Goethės atsakymas, kuriame jis atsisako šią knygą rekomenduoti, kol jis jos dar negavęs.

Ištraukų duoda *E. Jenisch* l.c.p. 420, *J. Eretas* l.c.p. ir *Mykolas Biržiška* l.c.p. VII.

4) 1819 IX Rėzai rašytas Penzelio laiškas, kuriame praneša jam Goethės atsakymą.

Ištraukų duoda *J. Eretas* l.c. ir *Mykolas Biržiška* l.c.p. VII.

5) 1820 X 14 Rėzos laiškas Goethei, siunčiant jam Sammlung von Dainos ir prašant leidėjo ir prakalbos.

Ištraukų duoda *J. Eretas* l.c. ir *Mykolas Biržiška* l.c.p. VII.

6) 1820 XI 7 Goethės analuose įrašytas pažymėjimas apie jam atsiųstas Rėzos dainas.

Ištr. duoda *E. Jenisch* l.c.p. 420 ir *J. Eretas* l.c.

7) 1820 XI 10 Budriaus laiškas Rėzai.

Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c. II p.V. Išspausdino *J. Eretas* l.c.

8) 1821 I 27 Budriaus laiškas Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c. Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

9) 1821 II 8 Rėzai rašytas Budriaus laiškas, kuriame jis rašo sutinkąs priimti Rėzos pasiūlymą rašyti lietuviškai Lietuvos istoriją.

Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VII. Išspausdino *J. Eretas* l.c.

10) 1826 III 20 Goethei rašytas Rėzos laiškas, kuriame rašo nesusilaukęs Goethės atsakymo.

Ištraukų duoda *J. Eretas* l.c. ir *Mykolas Biržiška* l.c.p. VII.

10a) 1833 X 18 kun. Stelterio ir Firtho laiškas Rėzai.

Ištr. Neue Preuss. Provinzial Blaetter VIII 1849 p.36.

10b) 1834 IV 18 kartu su kitais pasirašė Preuss. Bibelgesellschaft atsišaukimą rinkti aukas.

Išsp. Preuss. Provinzial Blaetter XI 1834 p.534 (taip pat ir 1832 I — išsp. Preuss. Prov. Blaetter 1882 p.233-235).

11) 1835 III 6 Beerbohmo laiškas iš Feilenhofo Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* Athenaeum VIII 1937 p.179. Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

12) 1839 IV 27 Beerbohmo laiškas iš Klaipėdos Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c.p. 180-181; ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

13) 1839 VII 7 Beerbohmo laiškas iš Klaipėdos Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c.p. 182; ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

14) 1839 IX 16 L. Rėzos laiškas Beerbohmui.

Ištraukų duoda *J. Eretas* l.c.p. 193 ir *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

15) 1839 XII 12 Beerbohmo laiškas iš Klaipėdos Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c.p. 183-184; ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

16) 1839 XII 29 P. Preiso laiškas M. S. Kutorgai apie Rėzą ir Kuršaitį.

Išspausdino *V. Lamanskij* Živaja Starina 1890 s.3/4 p.126-130.

17) 1840 III 1 (II 7) Rusijos švietimo ministerijai iš Karaliaučiaus P. Preiso raportas, kuriame tarp kito ko mini ir Rėzą.

Vokiškai išverstą išspausdino *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.313-324.

18) 1840 VIII 27 Rėzos testamentas.

Išsp. Preuss. Prov. Blaetter 1845 p.901-902.

**Literatūra.** *S. B. Linde* Zdanie sprawy o dwóch dziełach X. Rhesy z Królewca — Rocznik Tow. Przyj. Nauk 1820 XIII p.120-131.

*P. J. A. (J. A. Penzel)* — Jenaische allgemeine Literatur Zeitung 1817 p.297-302.

— Jenaische allg. Zeitung 1818 N58.

*Fr. Kassmann* Pantheon deutscher Dichter 1823 p.267.

*P. Koeppen* — Magazin d. Lettischen Literarischen Gesellschaft 1829 p.45, 85, 101-102.

(") O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1829 p. 227-228, 233-234.

— Leipziger Literatur Zeitung 1827 N278 p.2220-2222.

*L. Rogalski* O początkach języku i literaturze narodów litewskich — Dziennik Wileński 1828 V p.264.

*J. Gm. (J. Grimm)* — Goetting. Gelehrte Anzeiger 1826 VII 1 p.1025-1033.

*G. H. Hamburger-J. G. Meusel-J. W. S. Linder-J. S. Eksch* Das gelehrte Teutschland VII (XIX) 1823 p.327-328.

*P. Siarczyński* O śpiewach narodowych litewskich przez K. J. Rhesę zebranych a przez Fr. Lud. Czelakowskiego na język czeski przełożonych — Czasopismo Naukowego Zakładu Ossolińskich 1829 II 1 (su Adomo Rościszewskio (1774-1843) lenkiškai išverstomis 8 lietuviškomis dainomis).

— Preus. Prov. Blaetter V 1831 p.141.

— (") IV 1830 p.302.

*P. Zatorski* Pienia liryczne 1835 p.137-159.

(") Witołd nad Worksłą i Pieśni ludu z nad dolnego Niemna. Przekład z litewskiego podług zbioru Rhesy 1844 (66 Rėzos dainų vertimas).

— Preuss. Prov. Blaetter XI 1834 p.534.

*J. I. Kraszewski* Dainos pieśni litewskie — Atheneum 1844 I p.137-201.

(") Litwa I 1847.

(") Dajny pieśni litewskie 1919 (lietuviškas vertimas 1921).

*J. A. E. Oesterreich* Nachrichten von den seit 1777 an den evangelisch -lutherischen Kirchen zu Koenigsberg angestellten Predigern 1832 p.11.

Verzeichniss der fuer studirende in Ostpr. gestiften Stipendien — Preuss. Prov. Blaetter 1845 p.901-902.

*rr* — Rhesa's Nekrolog — Preussisches Provinzial Kirchenblatt 1840 II p.123-126.

*Wilhelm Jordan* Litthauische Volkslieder und Sagen 1844 (32 Rėzos dainų laisvas vokiškas vertimas).

— Neue Preuss. Prov. Blaetter VIII 1849 p.36.

*W. Trębicki* Uwagi nad pierwszym zeszytem Jochera — Biblioteka Warszawska 1841 p.58.

*F. M. Schubert* Aus dem Jahresbericht d. Koenigl. Deutschen Gesellschaft — Neue Preuss. Prov. Blaetter, Andere Folge VII 1855 p.245-255.

*Kertheny* Volksliederquellen in der deutschen Literatur 1851.

*G. H. F. Nesselmann* Zur Kritik des litauischen Volksliedes — Neue Preuss. Prov. Blaetter XII 1851 p.77-183 ,185.

(") Littauische Volkslieder 1853 p.VI-VII , X-XIII, N1-8, 10-14, 16, 20 24-27, 33, 42-44, 47-48, 54, 57, 63, 67, 69, 76, 80, 85-86, 93, 96-97, 104, 113-116, 126, 141, 144-145, 162, 166, 190-191, 198, 201, 203-204, 208-209, 222-223, 225-229, 275, 280, 286, 288, 302, 307, 309, 317, 333, 336-337, 339, 341, 355,

357, 359, 361, 372, 379, 381-382, 384.
*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.165.
*A. Schleicher* Ch. Donaleitis Litauische Dichtungen 1865 p.1-21.
*Weissemmel* Zu Rheasa's Presbyterologie — Neue Preuss. Prov. Blaetter IX 1850 p.298-299.
L. *Passarge* Aus Baltischen Landen 1878 p.287-288.
(") Die Kurische Nehrung — Altpr. Monatsschrift VIII 1871 p.198.
*Ch. Bartsch* Ueber das litauische Volkslied oder die Daina — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I H.4 1881 p.189-190; I 1883 p.188-189, 213, 216.
*F. M. Sobieszczański* — Enc. powsz. Orgelbranda XXII 1866 p.118.
*M. J. A. Voelkel* Lithauisches Elementarbuch 1879 p.67, 1898 p.81-88.
*Hans Grabow* Die Lieder aller Voelker und Zeiten. Zweite Auflage 1882 p.213-214, 293, 339, 386, 388-389, 390, 446-447 (I leidimas 1880, 9 dainos iš Rėzos, vokiškai išverstos).
*A. Bezzenberger* Die Kurische Nehrung 1889 p.58-59, 218-219.
(") Die litauische Literatur — Kultur der Gegenwart 1908 p.370.
*F. Kurschat* Zur Geschichte der littauischen Bibel — Evangelisches Gemeindeblatt 1864 N33, 34, 35, 36.
*G. Berendt* Reise ueber die Kurische Nehrung — Altpr. Monatsschrift IV 1867 p.309.
*E. Wolter* Bericht des Herrn Preiss an d. Minister der Volksaufklaerung aus Koenigsberg von I Maerz (17 Februar) 1840 — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.313-324.
(")Ludis Reza — Izglitibas Ministrijas Mėnešraksts 1925 N10 p. 353-360.
*K. Lohmeyer* Albrechts Bibliographie — Altpr. Monatsschrift XXXIII 1896 p.208.
*Hans Prutz* Die Koenigliche Albertus-Universitaet zu Koenigsberg i. Pr. im neunzehnten Jahrhundert 1894 p.44, 200.
*F. Tetzner* Christian Donalitius — Altpr. Monatsschrift 1897 p.279-280.
(") Die Slawen in Deutschland 1902 p.8, 55, 58, 99, 118-123, 448.
(") Die Kuren in Ostpreussen — Globus LXXV 1899 N6 p.91-92, 94-95.
(") Die Brautwerbung der Balten und Westslawen — Globus XCVIII 1910 p.170.
(") Ludwig Rhesa von Karwaiten — Roland I 1903 N44-45.
*A. Rogge* Der preussische Litauer 1886 p.5.
*A. Ambrassat* Die Provinz Ostpreussen 1896 p.41 ([2]1912 p.30).
*Zweck* Litauen 1898 p.438.
*V. Lamanskij* Pis'ma P. Preissa M. Kutorge, J. Sreznevskomu, Šafariku i drugim — Živaja Starina 1890 3/4 p.126-129.
*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.30-31 (pakartojo iš Lietuwiszkojo Balso 1888 N18 p.138).
(") Mažoji arba Prūsiškoji Lietuva 1910 p.17-18.
*Paberzis* Leischi un wiņu dseesmas — Austrums 1892 I N13 p.55.
*Jurgis Biders* Manim bija Kumelinis — Austrums 1892 I p.280.

*A. Kraushar* Towarzystwo Przyjaciół Nauk 4 1902 p.285.
(") Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.347, 586.
*A. Seraphim* Handschriften-Katalog der Stadbibliotek Koenigsberg — Mitteilungen aus der Stadtbibliothek zu Koenigsberg I 1909 p.7.
*A. Brueckner* Starożytna Litwa 1904 p.21, 54.
(") Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.347, 586.
*P. Kukolnik* Čerty iz istorii i žizni litovskago naroda 1854 (iš Kraszewskio išvertė 50 dainų).
*Vilius Kalvaitis* Prūsijos lietuvių dainos 1905 p.391-396 (dainos iš Rėzos išmėtytos visame tekste).
*J. Sembritzki* Die ostpreussische Dichtung 1770-1800 — Altpr. Monatsschrift XLV 1908 p.429-432.
(") Geschichte des Kreises Memel 1918 p.168.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet VI 1911/1912 p.630.
*Aleksander Kurschat* Litauisches Lesebuch I 1911 p.9-14.
*S. K. (S. Kymantaitė)* Rėzą besklaidant — Viltis 1908 N13, 20.
*Hans Mueller* Die Preussische „Blumenlese" von 1775 eine Quelle von Herders „Volksliedern" — Zentralblatt f. Bibliothekswesen 1917 p.182-188.
*A. Nietzki* Bilder aus dem evangelischen Pfarrhaus Ostpreussens 1909 p.48-57.
*A. Leskien* Litauisches Lesebuch 1919 p.20-27 (iš 1843 m. Rėzos dainų leidimo pakartojo 12 dainų — 1, 8, 10, 15, 24, 27, 34, 37, 47, 57, 69, 78).
*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.37-39, 76, 77.
*Probočių Anūkas* (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.49-54.
(") Mažosios Lietuvos mokyklos 1935 p.15 (Mūsų Žinynas 1923 N10 p.111)
*J. Basanavičius* Levas lietuvių pasakose ir dainose — Lietuvių Tauta III 4 1919 p.504, 508.
*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija 1920 p.19 (I[2] 1925 p.46-47).
(") Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.20-21, 49, 51, 52, 53-91, 104, 105-115.
(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.12, 25, 26, 53-54 ir kt.
(") Dr. L. Rėza — Lietuva 1927 N3.
(") L. Rėzos Dainos I 1935, II 1937.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.126, 141, 146, 214.
(" Nežinomieji L. Rėzos akademiniai raštai — Tautos praeitis I 3 1961 p.393-408.
*K. Korsakas* Liudą Rėzą prisiminus — Pradai ir Žygiai 1927 NI (9).
*Ludwig Goldstein* Goethe und Ostpreussen — Ostdeutsche Monatshefte XI 1930 N7 p.408.
*K. Gdt. (Gudaitis)* Rėza 3. Liudvikas Gediminas Martynas — Lietuvių Enciklopedija XXV 1961 p.193-195.
*Erich Jenisch* Goethe und die Dainos — Ostdeutsche Monatshefte XI 1930 N7 p.417-422.

*Otto Fischer* Die Ordinationen der Feldprediger in der alten preussischen Armee 1718-1805 — Archiv f. Sippenforschung VI 1929 N9 p.318.

*E. Hermann* Litauische Studien 1926 p.216-217.

*Ernst Fraenkel* Baltoslavica 1921 p.48, 53, 66, 68.

*Pranas Augustaitis* Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyzmie polskim 1911 p.28, 29 (lietuviškai 1920 p.29).

*Juozas Pronskus* Lietuvos Sahara Kuršių Užmaris 1923 p.21.

*J. Sprogis* Dr. Ludvigs Rese (Reza) — Latvijas Gramata 1927 Bd. 6 p.208-210.

*Max Lehnerdt* Aus Johannes Voigts ersten Koenigsberger Jahren — Schriften der Koeniglichen Deutschen Gesellschaft zu Koenigsberg, Heft 2 1929 p.II.

*E. Grunwaldt* Auswaertige auf Koenigsberger-Friedhoefen — Familiengeschichtliche Blaetter XXVIII 1930 N10/11 p.399.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai 1930 p.6, 71, 57.

(") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p. 822-823; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.471.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.44.

(") L.Rėzos 1824 m. eilės — Tauta ir Žodis VII 1931 p.205-307.

(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.14, 106, 136, 154-155; II 1957 p.94, 95, 96, 97, 137, 196.

*Jonas Yčas* Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.67.

*Vl. Viliamas* Kuršių Nerija 1932 p.49.

*A. R. Niemi* Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai — Mūsų Tautosaka VI 1932 p.86-87 (kun. Sabaliausko vertimas).

*S. Būdavas* Rėza pirmasis mūsų dainų rinkėjas — Rytas 1930 N197.

*Vydūnas (Vilius Storosta)* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.97-98, 306, 321, 325-326.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.64, 67, 110, 134, 170, 173, 174.

*V. Jungferis* Lietuvių įnašas į vokiečių kultūrą — Židinys 1934 N1 p.39.

*J. Balys* A short Review of the Collection of Lithuanian Folklore — Tautosakos Darbai I 1935 p.4-5.

(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.211-213.

*P. Jonikas* Mažosios Lietuvos rašto kalba — Židinys 1935 N12 p.516.

*Br. Stočkus* Rėzos charakteris ir jo lietuvybė — Athenaeum V 1934 p.I-31 (ir atskirai 1934, 32p.).

*M. Latrike* Die ersten 50 Jahren des Koenigsberger Provinzialschulkollegiums — Altpreussische Forschungen XI 1934 p.78-79.

*U. Katzenelenbogen* The Daina 1935 p.35-36, 39, 53, 55-57, 61, 63-66, 69, 71-72, 79, 80-91.

*K. Šešplaukis* Goethe ir lietuvių liaudies kūryba — Židinys 1936 N5/6 p.529-535.

*Vincas Maciūnas* Lietuviškieji dalykai Vilniaus šubravcų satyroje — Mūsų Senovė II 1 1937 p.14.

(") Keturi Mažosios Lietuvos didieji — Aidai 1948 N18 p.362-363, 365.
*J. Eretas* Rėzos santykiai su Goethe — Athenaeum IX 2 1938 p.1-55 (ir atskirai 55, Ip.).
(") Rėzos gimtinė Karvaičiai ir jų poetai — Athenaeum VIII 1937 p. 153-186.
*V. Mykolaitis-Putinas* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.81.
*K. Forstreuter* Die Herkunft von Johannes Rhesa und Martin Ludwig (Jedimin) Rhesa — Ztschr. f. slav. Philologie XIV 1937 p.27-28.
*Jonas Remeika* Senovės lietuvių tikėjimo atspindžiai Rėzos dainose — Naujoji Romuva 1940 N5 p.86-87.
*J. Jurginis* 120 metų Rėzos dainynui — Pergalė 1945 N5 p.94-97.
*V. Jungfer* Litauen 1948 p.70-73.
*J. Kantrimas (Petras Jonikas)* Lietuvių kalbos gyvatos raida Mažojoje Lietuvoje — Aidai 1948 N18 p.371.
*K. Grigas* Liudvikas Rėza — lietuvių tautosakos pradininkas — Pergalė 1957 N6 p.107-110.
*J. Butėnas* Liudvikas Rėza — pirmasis Donelaičio raštų leidėjas — Tarybinė Mokykla 1953 N8 p.43-46.
*M. Lukšienė* Liudvikas Rėza — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.364-372.
*A. Sprindis* Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905. 1957 p.30-35.
*L. Rėza* (paruošė J. Jurginis ir B. Kmitas) Lietuvių liaudies dainos I 1958 m. XXXII, 416p.
*Vyt. Jurkštas* Lietuviškos dainos Čekoslovakijoje — Literatūra ir Menas 1960 N6 (692).

## 107. Juozas Fedaravičius

**Biografija.** Rašėsi Fedorovičium. Gimė 1777 m. vasario 13 d. (ne 1776 m., kaip kiti rašė) Šakynos parapijoje. 1807 m. pabaigė Kražių gimnaziją, 1808 m. stojo į misijonorių ordiną ir jų vedamą dvasinę seminariją Vilniuje. Teologinėms studijoms baigti buvo perkeltas į Alūkstą ir 1811 m. buvo įšventintas kunigu. Nuo 1810 ligi 1832 m. buvo Alūkstos misijonorių mokyklos gamtos mokslų mokytoju. 1828-1849 m. Alūkstos vikaras, nuo 1850 m. altarista. Alūkstoje gyvendamas, tyrinėjo Lietuvos augmeniją, be Latgalijos, apimdamas dar Zarasų ir Rokiškio sritis. Savo darbe plačiai vartojo ir lietuvišką augalų teminiją, kurią iš dalies pats surinko iš žmonių lūpų, iš dalies pats sukomponavo arba gavo iš J. A. Pabrėžos netarpiškai. Alūkstoje prie mokyklos buvo įsteigęs botanikos sodą, o vėliau ir metereologijos stotį. Mirė Alūkstoje 1860 m. balandžio mėn. 4/16 d.

**Raštai.** Katalog roślin dziko rosnących i niektórych przyswojonych około Iłłukszty przez *X. Józefa Fedorowicza* od roku 1818 až dotąt postrzeżonych i zaterminowanych według układu Linneusza 1851 m. 88p.

Rankraštis buvęs metropolijos kurijos bibliotekoje Kaune. Jame yra aprašytos 962 augalų rūšys. Kiekvieno augalo vardas pateikiamas lotynų, lenkų ir lietuvių kalbomis.

Kiti botaniniai Fedaravičiaus rankraščiai neišliko.

**Literatūra.** *Zofja z Brzozówki (Zofja Klimańska)* Szpargały różneczesne — Opiekun Domowy 1875 p.786.

*Wołyniak (M. Giżycki)* X. X. Missyonarze w Iłłukszcie 1909 p.15, 35-36.

*B. Hryniewiecki* Tentamen Florae Lithuaniae 1933 p.122, 286, 352.

*J. Dagys* Kun. Juozapas Fedaravičius — Ilukštos ir Zarasų floristas — Gamta 1928 N3 p.176-182.

*Vaclovas Biržiška* Fedaravičius Juozas — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1939 p.26. (Šiuo str. atsiremta: Fedoravičius Juozapas — Lietuvių Enciklopedija VI 1955 p.191).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.44.

*K. Regelis* — Gamta 1939 N2.

# 108. Samuelis Teodoras Cipelis

**Biografija.** Vokiškai jo pavardė buvo rašoma Zippel. Kristijono Gotfrido ir Kotrynos Daratos Hahnaitės Cipelių sūnus. Gimė 1777 IV 15 Nybudžiuose. 1795 IV 28 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Zippel Samuel Theodor Niebudz. Boruss. stud. theol.). Universitetą pabaigęs, ilgesnį laiką buvo Bilviečių ir Kaukėnų precentorius.

1815 II 15 buvo ordinuotas kunigu ir pradžioje buvo paskirtas diakonu į Pilkalnį, bet, dar nepradėjęs tarnybos eiti, buvo paskirtas Karaliaučiaus lietuvių bažnyčios diakonu ir tvirtovės įgulos ir artilerijos bažnyčios kunigu. Paskiau buvo paskirtas Karaliaučiaus Lebo bažnyčios kunigu. 1831 m. sunkiai susirgęs, toliau jau nebegalėjo savo pareigų eiti. 1832 m. gavo adjunktą ir pasitraukė į dimisiją. Mirė po 1834 m.

Turėjo sūnų Joną Samuelį, 1828 X 17 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete.

**Raštai.** 1) (1815 II 11 mirus jo tėvui, Kristijonui Gotfridui Cipeliui, jo vietoje stojo L. Rėzos talkininku, ruošiant lietuvišką Biblijos vertimą. Jis taisė ir visą antrą 1816 m. Biblijos korektūrą).

2) (Dar būdamas Bilviečių ir Kaukėnų precentorium, siuntė Rėzai savo užrašytas lietuviškas dainas Rėzos ruošiamam 1825 m. dainynui).

Galimas daiktas, kad Rėzos 1825 m. dainyne išspausdintos dainos, prie kurių yra padėta pastaba, kad jos užrašytos Bilviečiuose ir jų apylinkėse, bus iš Cipelio gautos, lygiai kaip ir tos rankraštinio Rėzos palikimo dainos, prie kurių yra toks pats parašas padėtas, nors jos ir nepateko į dainyną, bet pirmą kartą buvo išspausdintos *Mykolo Biržiškos* Rėzos Dainų antrojoje dalyje (1937 m.). Rėzos 1825 m. Cipeliui priskiriamos dainos yra N6, 7, 10, 11, 25, 41, 45, 46, 47, 50, 52, 54, 56, 80.

3) (Jau būdamas Karaliaučiuje kunigu, bendradarbiavo su J. S. Vateriu, šiam ruošiant savo Die Sprache der alten Preussen).

**Literatūra.** *L. Rhesa* 1816 m. Biblijos prakalba.

(") Geschichte der litthauischen Bibel 1816 p.54.

(") Dainos 1825 p.20-25, 36-39, 84-87, 148-151, 164-171, 180-181, 186-191, 194-197, 288-289.

(") Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.9-10.

*J .S. Vater* Die Sprache der alten Preussen 1821 p.147 (išnaša).

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.278.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.631, 767.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.38.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69.

(") L. Rėzos Dainos I 1935 N6, 10, 11, 13, 25, 41, 45, 46, 47, 50, 53, 54, 56, 69, 87; II 1937 N93, 124, 125 ir kt.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.44.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.154.

(") Cippelis, Cipelis (vok. Zippel) Samuelis Teodoras — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.36-37.

# 109. Teodoras Benjaminas Thilo

**Biografija.** Greičiausia, vienas Karaliaučiaus universiteto profesorių, tėvo ir sūnaus Valentinų Thilo, palikuonių. Sūnus Teodoro Thilo, kuris ligi 1808 m. valdė Klaipėdos aps., Priekulės vls. Stragnos dvarą. Turėjo brolį Joną Jurgį Teofilį, kuris 1794 X 11 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. Tėvo brolis Gotlybas Thilo 1767 VIII 21 buvo ordinuotas Kuncų kunigu.

Teodoras Benjaminas gimė apie 1780 m. 1796 IV 14 stojo į Karaliaučiaus universiteto teisių fakultetą ir, jį pabaigęs, vertėsi teisininko profesija. Nuo 1808 m. jis buvo teisėju Labguvoje, paskiau valstybiniu tarėju Klaipėdoje. Mirė po 1825 m. Bene jis ar jo sūnus 1829 m. buvo intendantas Miellaukiuose.

Matyti, jo sūnus Adolfas Teodoras Thilo 1825 X 25 stojo į Karaliaučiaus universiteto teisių fakultetą (g. 1806 m. ir mirė Karaliaučiuje 1838 III 2).

**Raštai.** (Buvo vienas L. Rėzos bendradarbių, renkant lietuviškas dainas ir ruošiant 1825 m. dainyną).

Rankraštiniame L. Rėzos palikime išliko rankraštis, pavadintas Dainos aus Memel (von Thilo), kuris apėmė dainas: 1) Asz eisu, eisu, 2) Priekules Kiemas, tai didelis Kiemas ir 3) *Jok. Szerniaus* Nauja Geddejimo Giesme. Jas išspausdino *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose II 1937, pažymėjęs numeriais 127, 128, 209. Be to, iš 1825 m. Rėzos dainyno dainų, pažymėtų Aus Gegend von Memel, Mykolas Biržiška yra linkęs Thilui priskirti ir N32, 33, 59 ir 82. Nors Rėzos rankraštyje nėra nurodytas Thilo vardas, bet Mykolas Biržiška vadina jį Regierungsratu; tai, be abejo, Teodoras Thilo, kuris tuo laiku ir tarnavo Klaipėdoje. 1778 m. Jokūbo Szerniaus „Geddejimo giesmę" pakartojo *Vaclovas Biržiška* Nežinomuose senuose lietuviškuose raštuose 1931 p.24-26, tik, atrodo, neteisingai jos įteikimą Rėzai priskyrė ne Teodorui Benjaminui, bet jo tėvui Teodorui Thilo.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Dainos 1825 p.102-105, 110-119, 208-211, 294-285. — Preussische Prov. Blaetter H. I 1829 p.XX.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familiengeschichte Herold XXXVII 1909 p.271.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.628, 635.
*J. Sembritkzi* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.89.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.69.
(") L. Rėzos dainos I 1935 N64, 68, 112, 148; II 1937 p.VI, 36, 37.
*Vaclovas Biržiška* Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.24-26 (ir Tauta ir Žodis VII).
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.
*W. Sahm* Labiau 1642-1942, 1942 p.276.

# 110. Stanislovas Čerskis

**Biografija.** Gimė 1777 X 10 (pagal Sommervogelį — VIII 11) Latgalijoje, buvusioje Polocko vaivadijoje (pagal T. Dobševičių ir Sommervogelį — Gudijoje, bet tuo laiku Latgalija priklausė rytų Lietuvos-Gudijos Polocko vaivadijai). Tado Čerskio sūnus. Mokėsi Polocke pas jėzuitus, dvejus metus klausydamas filosofiją ir ketverius metus teologiją. 1794 VIII 2 stojo į tuo metu dar veikusį rytinėse Lietuvos srityse jėzuitų ordiną.

1795-1798 ir 1800-1801 m. buvo Vitebsko jėzuitų kolegijos vokiečių kalbos mokytojas, iš pradžių infimoje, paskiau gramatikoje. 1801 m. Polocko akademijoje gavo teologijos magistro laipsnį. 1801-1802 m. Mohilevo (pagal Turkovskį — Mstislavo) jėzuitų kolegijoje dėstė poetiką ir vokiečių kalbą. 1802-1803 m. dėstė vokiečių kalbą Polocko kolegijoje. Nuo 1806 m. (pagal Turkovskį — nuo 1805 m.) ligi 1810 m. rudens buvo mokytojas Oršos jėzuitų kolegijoje. 1807 m. buvo įšventintas kunigu. Pagal Jucevičių, po įšventinimo, taigi nuo 1807 ar nuo 1808 m., o gal tik nuo 1810 m. ligi 1811 m., buvo naminis Salantų Leopoldo Gorskio sūnaus Alberto mokytojas. Atrodo, kad ši Jucevičiaus informacija yra tiksli, nes ji paaiškina, kodėl vėliau Gurskis rekomendavo Čerskį į Salantų klebonus. 1811 m. Vilniaus vyskupas Stroinoveskis jį pakvietė į Vilnių ir paskyrė Kiemeliškių klebonu. Tuomet jis išstojo iš jėzuitų ordino.

1811 m. (pagal Turkovskį, atrodo, neteisinga informacija, kad Čerskis nuo 1811 m. buvęs Kijevo gimnazijos mokytoju) išlaikė prie Vilniaus Universiteto specialinius mokytojo egzaminus ir buvo paskirtas Vilniaus gimnazijos mokytoju pavaduotoju, o 1814 m. ir mokytoju. Geras klasikinių kalbų žinovas, jis buvo prof. Groddeko tuo požiūriu labai vertinamas ir 1815 m. buvo pakviestas Groddeko vadovaujamos komisijos nariu klasikiniams mokykliniams vadovėliams ruošti. Tos komisijos pavestas, pradėjo rašyti 1822-1825 m. teišspausdintą lotynų-lenkų kalbų žodyną. Apie 1814 m. gavo Brastos kanauninko titulą. Kadangi Vilniaus Universitetas nepripažino Polocko jėzuitų akademijos teikiamų mokslo laipsnių, tai, Vilniuje dirbdamas, jis tenešiojo pradžioje

teologijos kandidato laipsnį. Nors J. Bielinskis teigia, kad Čerskis jau 1811 m. gavęs teologijos daktaro laipsnį, tačiau dar rubricelėje 1823 metams jis tebevadinamas teologijos kandidatu. 1819 m. mokslo studijų reikalu universitetas jį pasiuntė į užsienį, kur jis buvo ligi 1821 m. Ilgiausiai jis užtruko Paryžiuje, bet ta pačia proga apkeliavo Vokietiją, aplankė Angliją ir Italiją. M. Valančiaus teigimu, tuo laiku Krokuvoje jis įgijęs ir teologijos daktaro laipsnį. Ir tikrai, po keleto metų tose pačiose rubricelėse jis jau vadinamas teologijos daktaru.

Grįžęs iš užsienio kelionės, jis 1821 m. buvo išrinktas Žemaičių kapitulos kanauninku. Tais pačiais metais Lenkijos vietininko didžiojo kunigaikščio Konstantino įsakymu jis buvęs iškviestas į Varšuvą mokyti lenkų kalbos rusų didįjį kunigaikštį Aleksandrą (būsimąjį carą Aleksandrą II; pagal Valančių — didįjį kunigaikštį Mykolą), bet paaiškėjus, kad Čerskis pats nemoka lenkiškų karinių komandų, jis buvo grąžintas į Vilnių. 1825 m. jis buvo Žemaičių vyskupijos atstovas Petrapilio katalikų dvasinėje kolegijoje. Apie tą patį laiką mirus Salantų klebonui kun. Tadui Laurinavičiui (šis mirė ne anksčiau kaip 1824 m.), Salantų bažnyčios koliatorius, buvęs Čerskio mokinys Alfredas Gorskis, pristatė jį į Salantų klebonus, ir vyskupas J. A. Giedraitis jį čia ir paskyrė. Atvykęs į Salantus, Čerskis ne anksčiau kaip 1824 m. čia įtaisė medžio raižyklą, kurioje buvo gaminamos iliustracijos paties Čerskio parašytoms knygoms ir šventųjų paveikslėliai. Iš Vilniaus į Žemaitiją išvyko jau prieš 1823 VII 8 d. Pagal Valančių — 1825 m. pakeltas Varnių kanauninku.

1831 m. sukilimo metu Čerskis buvo pakaltintas mokęs sukilėlius gaminti paraką. Buvo suimtas ir išvežtas į Vilnių. Bet čia pasiteisino, pagal Valančių, papirkęs komisiją, ir buvo išleistas iš kalėjimo. Pagal E. Nowaką, sukilimo metu Čerskis aktyviai dalyvavęs sukilėlių eilėse. Kalinimas pakirto jo sveikatą. Išleistas iš kalėjimo, jis pradėjo nuolatos sirguliuoti, į Salantus daugiau nebegrįžo ir apsigyveno Varniuose, kur ir mirė 1833 m. balandžio 17 (n. s. 29) d. (pagal Jucevičiaus neteisingą žinią, miręs Salantuose 1831 m., o oficialinėmis vyskupijos informacijomis — 1833 m. balandžio 20, n. s. gegužės 2 d.). Pagal Valančių, pramokęs žemaitiškai, jis labai buvo susidraugavęs su Jurgiu Plioteriu.

Čerskiui mirus gana pasiturinčiam, jo testamentu visas jo palikimas turėjęs eiti labdaros tikslams. Tačiau jo sesuo Šeštakauskienė teisme sugriovė testamentą, ir visą turtą pati paveldėjo. Čerskio raižinių kolekciją ir, rodos, visas jo Salantų raižyklos raižinių lentas ji pardavė Vilniuje, kur jos pateko į Konstanto Tiškevičiaus rankas.

Pagal Valančių, 1826 m. Čerskis iš Petrapilio atgabenęs į Žemaitiją pirmą virdulį.

**Raštai.** 1) Podróż przez Wiłkomierski powiat, przez Kurlandję, Inflanty i Białoruś — Dziennik Wileński 1819.

Nors po straipsniu nėra padėta autoriaus parašo, tačiau pats Čerskis viename savo laiške J. Leleveliui nurodo, kad tai buvęs jo parašytas straipsnis.

2) Opis Żmudzkiej dyecezyi, (Vilniuje) 1830 m. 91p.

Šis pirmasis bandymas pateikti Žemaičių vyskupijos istoriją suragino M. Valančių rašyti savo „Žemaitiu Wiskupiste". Šios knygutės pabaigoje Čerskis įdėjo nedidelius Salantų braižykloje išraižytus Salantų parapijos, Skuodo dekanato ir Žemaičių vyskupijos žemėlapius.

3) Bayki Fedra ksiąg pięć, (Vilniuje) 1810 m. XII, 139, Vp.

Antras, pataisytas, leidimas pasirodė 1815 m. XII, 144, 5p. Iš to leidimo jau 1824 m. S. Daukantas išvertė tas pasakėčias lietuviškai, bet teišspausdino savo „Pasakas Phaedraus" tik 1846 m.

4) Deržavin. De Deo. Carmen rossiacum latinis elegis explicare tentavit *Stanislaus Czerski*, (Vilniuje 1815), 16p.

Yra tai Deržavino odės Boh vertimas į lotynų kalbą.

4a) (1818 XI buvo pristatęs Varšuvos mokslų draugijai savo darbą O lexicografii języka polsko-łacinskiego, kurį, draugijos pavestas, 1818 XII 14 Feliksas Benkovskis įvertino neigiamai — „jest niedokładna").

5) Analecta eorum, quas distaverat. 1819.

6) (Vilniaus vaizdų albumas, pakartotas iš 1549 m. Brauno atlaso), Vilniuje 1822.

Galimas daiktas, kad tiems vaizdams pagaminti Čerskis ir buvo sumanęs įsteigti nuosavą raižyklą. Tačiau Salantų raižykla buvo įsteigta jau po to, kada tas albumas buvo išleistas, tad tie vaizdai buvo pagaminti dar Vilniuje.

Słownik łacińsko-polski I 1822 m. VIII, 773p.; II 1825 p.779-1532.

8) (Buvo išleidęs du numerius satyrinio žurnalo, kuris buvęs nukreiptas prieš Vilniaus Wiadomości Brukowe).

9) Lotyniškieji Horacijaus tekstai su Čerskio lenkišku vertimu.

10) (Graikų kalbos etimologija).

N9-10 buvę paruošti prof. Groddeko komisijos iniciatyva.

**Dokumentai.** 1) 1820 III 23 Čerskio laiškas iš Paryžiaus J. Leleveliui.

2-7) Šeši J. Leleveliui 1818-1820 m. rašyti Čerskio laiškai, kurių du iš Vienos, o kiti iš Prancūzijos.

Visi šie laiškai saugojami Lelevelio rankraštiniame palikime.

8) 1823 VII 8 Vilniaus Univ. valdybos pranešimas gen. gubernatoriui, kad Vilniaus gimnazijos mokytojas kun. Čerskis jau csąs išvykęs į Žemaitiją.

Ištraukų duoda *dr. Szeliga* Arch. do dziejów liter. i oświaty VI 1890 p.199.

**Literatūra.** *G. E. Groddek* — Dziennik Wileński 1815 I p.482.

*L. A. Jucewicz* Wiadomości biograficzne o uczonych Żmudzinach 1841 (rankraštis).

*M. Wołonczewskis* Żemajtiu Wiskupiste II 1848 p.69-71 ([2]1897 p.157-158).

(") Margumynai — Žinyčia 1901 N3 p.26.

*Zygmunt Bartoszewicz* (Čerskio biografija, skiriama Romualdo Podbereskio redaguojamam leidiniui Pamiętnik naukowo-literacki 1850 m. II tomui. Šiai biografijai jau buvo išraižytas ir Čerskio atvaizdas. Nors, Liudviko Podbereskio liudijimu, ši biografija nebuvusi išspausdinta Romualdą Podbereskį ištrėmus, tačiau, greičiausia, pats Bartoševičius nebuvo jos baigęs rašyti, nes antrojo tomo prospekte ji jau buvo paminėta, bet, šį tomą išspausdinus, ji nebuvo ten įdėta. Čerskio atvaizdas dar 1860 m. buvęs atskirai parduodamas).

*K. Tyszkiewicz* Pomniki rytmownictwa krajowego 1858 (tarp kito ko, pateikia penkias Bikso iliustracijas 1824 m. Zabičio elementoriui, laikydamas jas išraižytomis Salantuose, nors atrodo, kad tuo laiku, kada tas elementorius buvo spausdinamas, Salantų raižykla dar neveikė).

*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1883 p.136-137.

*C. Sommervogel* Bibliothèque de la Compagne de Jésus II 1891 p.1766.

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński II 1899 p.693-695, III 1900 p.388.

(") *Dr. Szeliga* Proces filaretów w Wilnie — Arch. do dziejów literatury i oświaty VI 1898 p.199.

*J. G.* Materyały do dziejów Akademii Połockiej 1905 p.25, 157-158.

*A. Kraushar* Towarzystwo Przyjaciół Nauk 4 1902 p.238, 253, 261.

*B. Smigielski* Kritika Valančiaus vyskupystės — Draugija 1911 N58 p.142.

*E. Nowak* Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 1932 p.157.

*J. Oko* Seminarjum filologiczne G. E. Groddka 1933 p.36.

*Vaclovas Biržiška* Čerskis Stanislovas — Lietuviškoji Enciklopedija V 1936 p.1120-1121; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.173-174.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.100.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.44.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.19; II 1957 p.105, 125.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1952 p.18.

*Tadeusz Turkowski* Czerski Stanisław — Polski Słownik Biograficzny IV 1938 p.347-348.

*L. Janowski* Słownik bio-bibliograficzny 1939 p.84-85.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių tautos kelias I 1952 p.169.

*K. Grinius* Kun. A. Savickis — Lietuvių Tauta I 2 1908 p.255 (J. Basanavičiaus prierašas).

(") Keletas dokumentų iš Seinų vyskupystės istorijos — Lietuvių Tauta I 3 1909 p.381-382.

# 111. Juozapas Rupeika

**Biografija.** Gimė 1778 m. (pagal Valančių) ar 1785-1786 m. (pagal rubriceles) Telšių apskrityje. Kadangi vienoje rubricelėje jis vadinamas Josephus de Ruszla Rupejko, tai, matyti, jo gimimo vieta buvo Ruškiai, dabar Kaltinėnų vls., Tauragės aps. viensėdis, 2 km. atstumo nuo Kaltinėnų. Jo tėvai bene buvo Juozas ir Marijona Stanevičaitė Rupeikos, kurie buvo gyvi dar 1796 m. Kilęs iš smulkesniųjų bajorų, Rupeika 1800-1807 m. mokėsi Telšių aps. mokykloje (1805 buvo IV klasėje, tuo laiku turėdamas mažiausia 20 metų, o gal ir 27, taigi mokęsis jau visai suaugęs). 1807 m. stojo ne į Varnių, bet į Mohilevo dvasinę seminariją (pagal Valančių — į Minsko), į kurią iš Žemaitijos važiavo patys negabiausieji kandidatai į kunigus, nes Mohilevo seminarijai stigo vietinių kandidatų, ir ji priimdavo kiekvieną, kas norėdavo į ją stoti. 1809 m. Rupeika seminariją pabaigė ir tuojau buvo kunigu įšventintas. Nevisai aišku, kaip jis galėjo tuos šventinimus gauti, jei yra teisingas M. Valančiaus tvirtinimas (Pastabos pačiam sau p.46), kad Rupeika lotyniškai temokėjęs pasakyti Dominus vobiscum, o šiaip lotyniškai nė skaityti nebuvęs pramokęs. T. Dobševičius (Wspomnienia p.138) daug diplomatiškiau prasitaria, vien nurodydamas, kad jam trūkę aukštesnių gabumų ir aukštesnio išsilavinimo. Tik kunigu įšventintas, jis tuojau buvo paskirtas Geranainių parapijos administratorium, o 1815 m. kažkokiu būdu gavo Polocko vyskupijos garbės kanauninko titulą.

Tais pačiais 1815 m. jis išsikėlė į Žemaičių vyskupiją ir tuojau buvo paskirtas Šeduvos klebonu. Šią parapiją jis valdė ligi 1842 m. Vėl kažkokiu paslaptingu būdu, be disertacijos, jis 1820 m. gavo teologijos magistro laipsnį Vilniuje ar kitur kur. Tačiau dėl to laipsnio yra tam tikrų neaiškumų. Dar 1831 m. jo dvasinė vyresnybė oficialiai rašė, kad jis jokio mokslo laipsnio neturįs, nors tai reikalaujama kanauninko titului gauti. Matyti, apie tą patį laiką jis susiėjo ir su Vilniaus lietuviais studentais ir, galimas daiktas, jų darbą ir materialiai rėmė. Susiartinti galėjo, greičiausia, per Simaną Stanevičių, kuris, atrodo, per Rupeikos motiną buvo jo gana artimas giminaitis. 1818 m. Šeduvoje įsteigęs dvi parapines mokyklas, kiek aukštesnio tipo negu kitos panašios mokyklos

Žemaičių vyskupijoje, nes jų kursas atitiko dvi gimanzijos klases, jis, gal būti, tų pačių studentų įtakoje, pasisamdė jai ir atskirą mokytoją vaikams lietuviams lietuviškai mokyti; visoje ano laiko Vilniaus mokslo apygardoje tai buvo vienintelė mokykla, kurioje lietuvių kalba buvo atskirai, atskiru mokslo dalyku, dėstoma. Vienoje tų mokyklų pritaikė ir savitarpio mokymo būdą (mokytojas Bieliauskis). Po 1831 m. sukilimo savo namus Šeduvoj atidavė rusų mokyklai ir davė lėšų jai išlaikyti.

Pasileidęs (Šeduvoje turėjo daug vaikų), bylininkas (nuolatos bylinėjosi su savo parapiečiais, nors kartais iš pamėgimo bylinėtis ir parapiečių reikalus teismuose gindavo), godus pinigų, bažnytinio turto eikvotojas (suvežtus šventoriui aptverti akmenis sunaudojo savo arklidei pastatyti, o sijas ir lentas pardavė žydų namams statyti), savo dvasinės vyresnybės buvo kuo blogiausiai atestuojamas, o parapiečių buvo neapkenčiamas. Bet jį protegavo rusų administracija, ir jau 1819 m. jis buvo apdovanotas Onos III klasės ordinu. Norėdamas visuomenės akyse reabiliuotis, jis 1831 m. sukilimo pradžioje, kai tas sukilimas išsiplėtė į visą Žemaitiją ir iš pradžių plėtojosi sėkmingai, buvo aktyviai prie sukilimo prisidėjęs, bet kai tik generolo Pahleno rusų kariuomenės korpas iš Rygos įžengė į Lietuvą, Rupeika tuojau atsiskubino į Joniškį pas lydintį Pahleną vyskupą Simaną Giedraitį ir tuojau virto ne tik svarbiausiu Simano Giedraičio agentu jo atsivežtiems iš Petrapilio lietuviškiems priešsukiliminiams atsišaukimams skleisti, bet ir tiesioginiu rusų kariuomenės ir policijos šnipu, kuris jiems įduodavo visus, kas buvo prie sukilimo prisidėjęs. Jis veikė tiek asmeniškai, tiek ir per savo organizuotą šnipų tinklą. Buvo apsiėmęs asmeniškai perduoti kitiems Žemaitijos sukilimo vadams kvietimus pasiduoti gerų noru, bet, tą funkciją atlikdamas gegužės mėn. pradžioje Telšiuose, nugabentas į Plungę ir Grūšlaukį, buvo sukilėlių suimtas ir jų karo lauko teismo nuteistas pakarti, tačiau vis dėlto jam pavyko iš sukilėlių rankų pasprukti. Už tuos visus patarnavimus maskolių valdžiai buvo ne tik apdovanotas ordinais, bet caras Mikalojus I įsakė paskirti jį kanauninku, net neatsiklausus nei vyskupo, nei kapitulos sutikimo. Sukilimui pasibaigus, buvo paskirtas dvasiniu deputatu į komisiją kunigų nusikaltimams sukilimo metu tirti, ir tuo būdu galėjo spręsti prisidėjusių prie sukilimo kunigų likimą. Be to, savo noru skundė ir nekunigus, kurie dalyvavo sukilime.

Kada po sukilimo vyskupas Juozapas Arnulpas Giedraitis už sukilimo palaikymą buvo nušalintas nuo faktinio vadovavimo vyskupijai ir faktiškai jai valdyti buvo pastatytas pavyskupis Simanas Giedraitis, Ru-

peika tuojau pakilo vyskupijos hierarchijoje. Jis buvo paskirtas konsistorijos nariu ir jam buvo pavestas visų vyskupijos turtų valdymas. 1842 m. jis, be to, buvo paskirtas ir Šiluvos infulotu. Kartu jis siekė oficiolo vietos ir net tikėjosi rusų valdžios protekcija tapti vyskupu. Valdžia kurį laiką tuo atžvilgiu net jį palaikė ir, sudariusi konkordatą su Vatikanu, net statė jį kandidatu į vyskupus, nes Rupeika jai buvo pažadėjęs, kad, jei būsiąs paskirtas vyskupu, vyskupais konsekruosiąs ir tuos, kurie be popiežiaus sutikimo bus vyskupais valdžios skiriami. Tačiau tą jų planą, kuris būtų galėjęs sukelti didžiausią krizę katalikų bažnyčioje Rusijos imperijos ribose, savo gudria diplomatija suardė 1847 m. Petrapilio dvasinės akademijos rektorius Holovinskis, kuriam pavyko po kiek laiko į Žemaičių vyskupijos vyskupus pravesti M. Valančių.

Rupeikos įtakai ir vaidmeniui konsistorijoje sumažinti į jos sudėtį buvo įvestas ambicingas ir daug už Rupeiką inteligentiškesnis kunigas Kalikstas Kasakauskis. Tarp jųdviejų prasidėjo kova dėl įtakos vyskupijoje. Nors šioje kovoje Rupeika laimėjo, nes rusų valdžia buvo prispyrusi Kasakauskį visiškai išsikelti į savo parapiją Akmenėje, tačiau kartu taip ryškiai iškilo visos Rupeikos neigiamos savybės, kad pagaliau ir rusų administracija juo nusivylė, ir Rupeikai teko atsisakyti visų savo planų ir ambicingų svajonių iškilti. Net prieita prie to, kad gubernatorius generolas Bibikovas norėjo jį, kaip neramų gaivalą, ištremti iš Lietuvos. Tačiau nuo ištrėmimo jį išgelbėjo užtaręs vyskupas M. Valančius. Rupeika mirė Šiluvoje 1854 m. rugsėjo 8 (20) d.

**Raštai.** *(Jonas Chodzka)* **Jonas isz Swisłoczes krominінkas wędrawois lietuwiszku liežuwiu iszgulditas Kasztu yr storony** ***Jozapas Rupeyka*** **(Vilniuje) 1823 m. 248p.**

**Antraštiniame lape Rupeika tiesiogiai vertėju nenurodomas, nes tesakoma, kad knyga esanti leidžiama jo lėšomis ir rūpesčiu, bet savo pasirašytoje prakalboje jis pasisako pats šią knygą išvertęs. Greičiausia, jis tebus suteikęs spausdinimui lėšų, bet vertė ne jis, o kuris nors Vilniuje studijuojąs lietuvis studentas, galimas daiktas, kad** ***Simanas Stanevičius**)**, **kuris, atrodo, buvo jo artimas giminaitis ir galimas daiktas, kad, R-kos remiamas lėšomis, jis ir universitete studijavo. Kad rašė ne Rupeika, rodo ne tik tai, kad jis net nebuvo pilnai raštingas, bet ir tai, kad knygutės pabaigoje yra išspausdintas Poškos**) „Artojas", kuris savo turiniu visai neatitiko Ru-**

---

***) Tai neigia** ***J. Lebedys,*** **Simonas Stanevičius, 1955 m.** ***M. B-ka.***

****) Bene S. Stanevičiaus.** ***M. B-ka.***

peikos nusistatymo. Sakoma, kad Vilniaus Universitetas per vienerius metus per mokyklas paskleidęs net du tos knygutės (pirmojo beletristinio veikalo lietuvių kalba) leidimus, nors šiaip atskiruose jos egzemplioriuose nepavyko nustatyti būdingų skirtingiems leidimams savybių. 1860 m. išleista „Jonas Iszmisloczius krominінkas", kurio antraštiniame lape pažymėta, kad tai esąs antrasis Rupeikos „Jono isz Swisloczes" leidimas, „isz naujo perweizdetas ir spaustuwen paduotas per Jurą Warnelį". Buvo manoma, kad tai M. Akelaičio paruoštas 1823 m. leidimo perdirbinys. Tačiau pastaruoju metu paaiškėjo, kad tai visai kitas darbas. Šį „Joną Iszmisloczių", tik sekdamas anuo pirmuoju leidimu, iš naujo lenkiškai parašė *Rainoldas Tizenhauzas*, o į lietuvių kalbą išvertė jo gydytojas *K. Miknevičius* (iš tikrųjų — *Mikėnas*). Ištrauką iš abiejų „Jonų" pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.336-348.

**Dokumentai.** 1) 1820 VIII 6 parapiečių skundas prieš Rupeiką konsistorijai.
Ištr. duoda *A. Janulaitis* Švietimo Darbe 1921 N5/6 p.98.

2) 1831 IV 25 Simano Giedraičio pranešimas ministeriui Bludovui, kad pas jį atvykęs Rupeika, kuriam jis pavedęs paskleisti atsišaukimą prieš sukilimą.
Išspausdino *A. Račinskij* Russkij Archiv 1869 N9 p.1501-1503.

3) 1831 V 3 S. Giedraičio pranešimas Bludovui apie Rupeikos veikimą.
Išspausdino *A. Račinskij* l.c.p. 1503-1507.

4) 1831 V 5 S. Giedraičiui rašytas Bludovo laiškas, kuriame praneša caro pageidavimą Rupeikai atlyginti.
Išspausdino *A. Račinskij* l.c.p. 1530-1531.

5) 1831 VI 9 S. Giedraičiui generolo Schiermano rašytas laiškas, kuriame jis prašo už Rupeikos nuopelnus rusų valdžiai duoti jam bažnytinėje hierarchijoje aukštesnę vietą.
Išspausdino *A. Račinskij* l.c.p. 1521-1522.

6) 1831 VI S. Giedraičiui rašytas Bludovo laiškas, kuriame jis siūlo pakelti Rupeiką kanauninku.
Išspausdino *A. Račinskij* l.c.p. 1531-1532.

7) 1831 VI 23 S. Giedraičiui rašytas Bludovo laiškas, kuriame jis, tarp kito ko, praneša, kad caras pakėlęs Rupeiką kanauninku.

8) 1831 VII 15 generolui Schiermanui rašytas S. Giedraičio laiškas, kuriame pakartoja žinią, kad caras pakėlęs Rupeiką kanauninku.
Išspausdino *A. Račinskij* l.c.p. 1535-1536.

9) 1833 XI 11 Rupeikos skundas vyriausybei, kad Podervinskis, Gružauskis ir kiti dalyvavę sukilime.
Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 101.

10) 1836 m. Šiaulių ir Upytės karo viršininko raštas, prašant apdovanoti Rupeiką ordinu už nuopelnus sukilimą likviduojant.
Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 101-102.

**Literatūra.** *X. S. Zantyr* Wspomnienie o szkołach szadowskich na Żmudzi — Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej 1821 p.2092-2096.
— Kuryer Litewski 1819 N124 (priedas).
*F. Wrotnowski* Zbiór pamiętników o powstaniu w Litwie 1835 p.39, 124, 125.
Spisok rimsko-katoličeskich lic i učreždenij 1853 p.99.
*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.165.
*Aleksandr Račinskij* Perepiska episkopa Gedroicia s Bludovym — Russkij Archiv 1869 N9 p.1501-1507, 1521-1522, 1530-1533, 1535-1536.
*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1883 p.138-139.
*Lietuvos Mylėtojas (J. Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.32 (iš Lietuviszkojo Balso 1888 N18 p.138).
*M. Valančius* Pastabos pačiam sau 1929 p.45-46 (iš Dirvos-Žinyno 1903 Sausis p.109-110).
(") Žemaitiu wiskupiste II 1848 ([2]1897 p.155, 162).
*A. Janulaitis* Kun. J. Rupeika — Švietimo Darbas 1921 N5/6 p.96-103.
(") Kunigai ir 1831 m. revoliucija — Mūsų Žinynas 1922 N7 p.98, 105.
*Mykolas Biržiška* Iš Vilniaus studentų darbų — Liuosoji Valanda 1918 N5 (8) (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.183).
(") Iš Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.344-345 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.211).
(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 (iš Visuomenės 1919-1911 m. ir pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.169) p.40, 43, 52.
(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.63.
(") Bellio ir Lancasterio mokymo būdas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935 p.407.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 63, 188.
*J. Boudou* Stolica apostolska a Rosja I 1928 p.403.
*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.23, 42, 51, 170.
*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.46.
*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.66 (prierašas), 89.
(") Mūsų senesniosios didaktinės beletristikos šablonas — Židinys XXVII 1938 N5/6 p.707-709.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.44.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.105.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1952 p.23.
(") Bellio ir Lancasterio mokymo būdas — Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.364-365.

## 112. Vincentas Valmikas

**Biografija.** Gimė apie 1778 m. (pagal rubriceles — apie 1780-1781 m.), greičiausia, Krikliuose, buvusio Beržėnų dvaro kaime, Šiaulių aps. (dabar Šaukėnų vls.). Andriaus Valmiko vaikaitis, Jono ir Marijonos (primo voto Vabalienės) Valmikų sūnus. Turėjo brolius Motiejų ir Kazimierą Juozą Valmikus ir pabrolį Juozą Vabalą (Vabaliuką). Įprastu tais laikais būdu pasinaudojęs svetimais dokumentais ar suklastojęs bajoriškus dokumentus, jis buvo stojęs į bernardinų ordiną, o paskiau išvyko į Vygrius. Kiek laiko praėjus, išgavo popiežiaus kurijos sutikimą palikti vienuolyną ir virsti kunigu pasauliečiu. Taigi kur nors bus ir seminariją išėjęs. Ligi 1818 m. dirbo kunigu Vygrių (vėlesnėj Augustavo) vyskupijoje, bet, nors jau buvo pasiekęs 40 metų amžiaus, vis buvo vikaras. 1818 m. buvo vikaru Sintautuose. Atrodo, kad svarbiausioji priežastis, dėl kurios jis tarnyboje nepakildavo net tuomet, kai buvo jaučiamas didelis kunigų trūkumas, bus buvęs jo neramus būdas ir palinkimas prie alkoholinių gėrimų. Bet fenomenalinis jo balsas — basso profundo — versdavo ir jo viršininkus užmiršti kitas jo ydas ir jam kuriam laikui buvo atvėręs duris ir į platesnę karjerą. Dėl to balso jis buvo 1818 m. pakviestas į Vilnių ir čia paskirtas katedros vikaru. 1818 III 6 iš savo vyskupijos jis gavo dimisijos raštus, tačiau vėliau buvo manoma, kad jis Vilniui buvęs tik paskolintas, o patys tie dimisijos raštai buvo kvestijonuojami.

Nuo 1822 m. Valmikas buvo paskirtas ir Vilinaus katedros vicekantorium, ir gal būti dėl to, pvz. 1825 IX 29 skolindamas knygas iš Vilniaus universiteto bibliotekos, knygų skolinimo knygoje jis pasirašė pralotu, nors ne tik juo niekados nebuvo, bet niekur nebuvo ir klebonu. Vilniuje Valmikas gyveno ligi 1827 m. spalio mėn. Čia išgyvenęs aštuonerius metus, jis pasižymėjo dideliu veiklumu ir tą veiklą kreipdavo keliomis kryptimis. Įgijęs savo balsu Vilniaus visuomenės dalies populiarumą ir norėdamas savo padėtį sustiprinti, kam kliudė neaiški jo kilmė (jis buvęs pabėgusio nuo savo pono baudžiauninko sūnus ir buvo teisingai įtariamas suklastojęs bajoriškus dokumentus), jis Vilniuje nesivadino Vincentu Valmiku, bet pasivadino Vincentu Martinijonu iš Val-

musų Valmiku arba Vilmiku ir, kartu su savo broliais, kurių Kazimieras jau pasiskelbė net mažu dignitorium stovyklininku (strażnik obozowy), ir pabroliu, iš Vabalo (Vabaliuko) jau virtusiu Vaitkevičium, 1825 VII 15 iškėlė Telšių advokatui Vincentui Bagdanavičiui bylą už neteisingą užginčijimą jų bajoriško „kilimo iš senovinių kryžiuočių" („starożytnego krzyżackiego pochodzenia"). Šis Bagdanavičius tuo laiku valdė tuos Kriklius, kuriuose Valmikas gimė. Ši byla buvo atsiritusi ligi Petrapilio senato, paskiau iš ten grįžo į Šiaulių žemės teismą ir buvo sprendžiama tik 1830 m. 1832 m. dvarininkas Gorskis, kuris bene iš Bagdanavičiaus nusipirko Kriklius, iškėlė bylą Juozui Vabaliukui-Vaitkevičiui ir, rodos, ją laimėjo, grąžindamas jį į Kriklius baudžiauninku.

Tačiau Valmikas veikliausias buvo Vilniaus lietuvių studentų tarpe, palaikydamas santykius ne tik su gyvenančiais Vilniuje, bet ir kitur lietuviais rašytojais. Jis čia ir pats rašinėjo ir mėgino išleisti A. Strazdo ir R. Aleknos eilėraščius, kun. Aleksandro Butkevičiaus lietuvių kalbos gramatiką ir kai kuriuos kitus raštus. Bet čia jam teko susidurti su Vilniaus cenzūros komitetu, iš vienų lenkų sudarytu, kuris sąmoningai ieškojo įvairių priekabių, kad tik nebūtų leista spausdinti pasaulietinių lietuviškų raštų, kurie būtų galėję nukonkuruoti lenkiškuosius. Nieko negalėdamas laimėti Vilniuje, kur cenzūra dėl menkų priekabių nesutiko duoti leidimo toms knygoms spausdinti, jis perkėlė bylą į Petrapilį ir čia ją laimėjo, nors ir nesugebėjo atgauti cenzūros užmestų rankraščių. Tačiau tuo pačiu laiku ir Vilniaus konsistorija iškėlė jam bylą ir įskundė jį Petrapilio dvasinei kolegijai. Tikroji to skundo priežastis buvusi Valmiko kova su Vilniaus cenzūra, bet konsistorija, negalėdama viešai tuo motyvu operuoti, labiausiai rėmėsi kita — su Vilniaus policija — jo byla, kuri buvo kilusi 1822 X 22, kada policija, ieškodama jo brolio Kazimiero, buvo įsiveržusi į Valmiko butą ir, jo pasisakymu, buvo pridariusi jam daug įvairių nuostolių ir nemalonumų. Ši byla, kaip ir Vilniaus nuovados viršininko Zaborskio skundas prieš Valmiką už jo įžeidimą jam einant tarnybines pareigas, Vilniaus vyriausiojo teismo 1829 II 14 buvo numarinta. Visas tas bylas Vilniaus konsistorija sąmoningai išpūtė, įrodydama Valmiko palinkimą bylinėtis, ir dar tai pagražino, nurodydama į jo nemoralų elgimąsi ir pramaniusi faktus, kad jis neteisėtai metęs bernardinų ordiną ir sekuliarizavęsis, neteisėtai pabėgęs iš Augustavo vyskupijos į Vilnių. Tą skundą gavusi, Petrapilio kolegija priėmė 1827 IX 9 vidaus reikalų ministerio patvirtintą nutarimą atleisti jį iš Vilniaus katedros vicekantoriaus pareigų ir grąžinti į Augustavo vyskupiją (buvu-

siąją Vygrių). O dar prieš tai, 1827 V 25, ta pati kolegija buvo paskelbusi įsakymą, kuriuo Valmikui buvo uždrausta savo prašymais varginti aukštesnes instancijas.

Valmikas nesutiko važiuoti į aną vyskupiją, įrodinėdamas, kad daugumas kaltinimų esą visai be pamato, ir kartu reikalaudamas, kad jam būtų grąžintos nesumokėtos katedros vikaro ir vicekantoriaus algos ir būtų jam duota laiko išreikalauti bei atsiimti iš savo skolininkų jam priklausančius pinigus. Tačiau jo motyvų niekas nepaisė, ir Vilniaus policijos priemonėmis jis 1827 m. spalio mėn. iš Vilniaus buvo pašalintas. Vilniaus kapitulai buvo juo lengviau Valmiku nusikratyti, nes Vilniaus vyskupijai jis buvęs tik „paskolintas".

Pašalintas iš Vilniaus, Valmikas vis dėlto į savo vyskupiją nenuvažiavo, bet išvyko į Žemaitiją ir ten, apsilankęs Alsėdžiuose, iš vyskupo J. A. Giedraičio buvo net gavęs leidimą laikyti mišias ir atlikti kitas kunigo pareigas. Žemaičiuose besilaikydamas, jis 1828 V 5 kreipėsi vėl į Vilniaus kapitulą, prašydamas jį grąžinti atgal į Vilnių. Kapitula nesutiko, motyvuodama tuo, kad jis buvęs atleistas aukštesniajai vyresnybei reikalaujant (nors tas reikalavimas ir buvo atsiradęs dėl Vilniaus konsistorijos) ir buvusioji jo vieta jau esanti kito asmens užimta. Tačiau ilgesnį laiką Valmikui Žemaitijoje užtrukus, vyskupas Giedraitis gavo dar Augustavo vyskupijos pranešimą, kad ten iš Vilniaus išsiųstas Valmikas ligi šiol negrįžęs, ir prašė jį grąžinti, o gal ir pati Vilniaus konsistorija pasiuntė prieš jį skundą. Na, gal ir Žemaičiuose kam jo elgsena neįtiko. Kaip ten bebūtų, net vyskupas J. A. Giedraitis 1828 X 23 atskiru raštu vyskupijos dekanams atšaukė Valmikui duotą leidimą laikyti mišias ir paskelbė jį valkata, kuris turįs būti grąžintas į savo vyskupiją.

Priverstas dar ir Žemaitiją apleisti, nes po to vyskupo rašto nei vienas klebonas jo pas save nebelaikė, Valmikas vis tiek nevažiavo į savo vyskupiją, bet dabar išvyko į Petrapilį, kur praleido apie dvejus metus, rūpindamasis gauti leidimą grįžti į Vilnių, skųsdamas Vilniaus konsistoriją arkivyskupui Ciecišovskiui ir kt. Į arkivyskupo tuo reikalu paklausimą Vilniaus sufraganas Klongevičius 1829 XII 19 raštu formulavo visus iškeltus Valmikui kaltinimus, pakartodamas, kad jis neteisėtai metęs bernardinų ordiną, o išsikėlęs į Augustavo vyskupiją, pasivadinęs kunigu iš Lenkijos. Kad, gavęs sekuliarizaciją, jis buvęs pasižadėjęs dirbti Augustavo vyskupijoje, bet to pažado netesėjęs ir išvykęs į Vilnių. Kad tokia sekuliarizacija esanti neteisėta ir kad jis tuo būdu neteisėtai buvęs

priimtas į Vilniaus vyskupiją pasaulietiniu kunigu, o Vilniuje parodęs palinkimą bylinėtis ir esąs įtartinų papročių.

Pagaliau, gavęs iš Petrapilio policmeisterio atitinkamą biletą (leidimą), Valmikas 1830 VI atvyko į Vilnių, o iš čia rugpiūčio mėn. į Šiaulius, kur turėjo būti sprendžiama jo byla su Bagdanavičium. Tik po to jis pagaliau grįžo į Augustavo vyskupiją, bet čia jau jokios pastovios vietos negavo, ir buvo laikomas demeritu. Mirė Užnemunėje 1836 m. rugpiūčio 21 d. L. Jucevičius 1841 m. apie jį rašė kaip apie tebegyvą ir tarnaujantį klebonu Lenkijoje (Augustavo vyskupija įeidavo į Lenkijos bažnytinę provinciją).

**Raštai.** Giesmes Nobažnos. 1819 (Vilniuje).

1823 m. jos buvo išleistos pakeistu „Kantyczku Žemaytiszkų" pavadinimu ir tokios jos buvo kartojamos daug kartų, kol jas vėl perredagavo M. Valančius.

„Giesmes Nobažnas" ir „Kantyczkas Žemaytiszkas" spaudai paruošė Valmikas, žymiai išplėtęs ir kiek pataisęs senąjį P. Šrubauskio „Balsą Širdies". Čia Valmikas įdėjo ir savo parašytų giesmių (Jucevičius teigia, kad ten esą daug V. parašytų giesmių). Po viena tų giesmių — giesme į Valmiko patroną šv. Vincentą — yra padėtas ir jo parašas. Valmiką iš Vilniaus išvijus, viename kantičkų leidime ši giesmė buvo išmesta, bet kituose leidimuose vėl į senąją vietą grąžinta. Be savo giesmių, Valmikas čia įdėjo ir iš kitų asmenų gautų, bet jų tarpe tik po viena giesme yra kun. B. Gailevičiaus parašas.

**Dokumentai.** 1) 1818 III 6 Valmikui duotas Augustavo vyskupo dimisijos raštas.

2) 1824 IV 7 Vilniaus cenzūros nutarimas, kuriuo draudžiama spausdinti Strazdo „Giesmes Szwentas".

N 1-2 nespausdinti.

3) 1825 VI 15 Valmiko su broliais pareiškimas dėl bajorystės teisių byloje su Bagdanavičium.

Išspausdino Kuryer Litewski 1825 N83 (priedas).

4) 1827 VI 4 Vilniaus vicedekano kun. Justino Venglevskio pranešimas konsistorijai, kad Valmikui praneštas 1827 V dvasinės kolegijos nutarimas, draudžiąs jam rašyti skundus aukštesniajai valdžiai.

5) 1827 VIII 5 to paties Venglevskio raštas Vilniaus oficiolui Mikuckiui apie tai, kad Valmikas esąs įpareigotas pristatyti Šiaulių žemės teismui savo bajorystės įrodymus.

6) 1827 IX 20 to paties Venglevskio raštas Mikuckiui, kad Valmikui esąs praneštas Petrapilio dvasinės kolegijos nutarimas apie jo pašalinimą iš Vilniaus.

7) 1827 X 2 Augustavo sufragano Marciejevskio raštas, kad dimisijos popieriai kartu su sekuliarizacijos dokumentu buvę Valmikui įduoti 1818 III 6.

8) 1827 X 4 Venglevskio raštas Mikuckiui, kad Valmikas atsisakąs iš Vilniaus išvykti.

9) 1827 X 5 Valmiko raštas konsistorijai, kad jis negalįs išvažiuoti iš Vilniaus, kol negausiąs priklausančių jam pinigų už vicekantoriaus ir katedros vikaro pareigas ir kol iš savo skolininkų neišgausiąs jam priklausančių pinigų.

10) 1827 X 7 Petrapilio vyriausiojo cenzūros komiteto raštas Vilniaus cenzūros komitetui, reikalaujant pasiaiškinti, kodėl ji nepraleidusi Strazdo knygutės.

11) 1827 X 26 vyriausiojo cenzūros komiteto raštas tuo pačiu reikalu Vilniaus mokslo apygardos globėjui.

12) 1827 XI 10 Vilniaus cenzūros pasiaiškinimas tuo pačiu reikalu.

13) 1827 XI Vilniaus mokslo apygardos globėjo pritarimas cenzūros komiteto pasiaiškinimui.

14) 1827 XII 2 vyriausiojo cenzūros komiteto raštas Vilniaus cenzūros komitetui, persiunčiant jam Valmiko skundą dėl nepraleidimo A. Butkevičiaus lietuviškos gramatikos.

15) 1827 XII 17 Vilniaus katedros pakustošio J. Karolevičiaus raštas, kad šiuo laiku neįmanoma apskaičiuoti, kiek Valmikui turį būti sumokėta už katedros vikaro pareigų ėjimą.

16) 1828 I 19 Vilniaus cenzūros komiteto pasiaiškinimas mokslo apygardos globėjui dėl nepraleidimo Butkevičiaus gramatikos.

17) 1828 II 16 globėjo tuo pačiu reikalu raštas vidaus reikalų ministeriui.

18) 1828 IV 18 vyriausiojo cenzūros komiteto raštas tuo pačiu reikalu Vilniaus cenzūros komitetui.

19) 1828 V 9 globėjo raštas Vilniaus cenzūros komitetui.

Dokumentai N4-19 nespausdinti.

20) 1828 V 12 praloto Dmochovskio pranešimas oficiolui Mikuckiui, kad kapitula nepageidaujanti Valmiko grįžimo į Vilnių.

Ištraukų duoda *J. Kurczewski* Kościół zamkowy III 1906 p.456.

21) 1828 VI 14 mokslo apygardos globėjui rašytas vyriausiojo cenzūros komiteto raštas, kuriame pranešama, kad Vilniaus cenzūros komiteto nutarimas neleisti Strazdo giesmių esąs panaikinamas.

22) 1828 X 23 vyskupo J. A. Giedraičio raštas dėl Valmiko.

23) 1829 I 20 iš Petrapilio atsiųstas Valmiko pakvitavimas, kad jis gavęs Klongevičiaus jam siųstus raštus.

24) 1829 III 13 dvasinio Vilniaus vyriausiojo teismo deputato kanauninko Kasakauskio pranešimas vyskupijos valdytojui Klongevičiui, kad 1829 II 14 teismas numarinęs Valmiko bylą su Vilniaus policija.

25) 1829 VI 5 Vilniaus apskrities miesto teisėjo Houvaldto šaukimas Valmiko į teismą, kad išklausytų to teismo dekretą jo byloje su Vilniaus policija.

26) 1829 X 1 Klongevičiaus pranešimas Vilniaus gubernijos valdybai, kad Valmikui, tremiamam iš Vilniaus, nebuvusi suteikta teisė laikyti mišias ir kur nors prie parapijos ilgesniam laikui sustoti. Kartu jis praneša, kad tuo pačiu laiku jis siunčiąs dekanams paklausimą, kur šiuo metu Valmikas slepiasi.

27) 1829 X 1 Klongevičiaus tuo pačiu reikalu dekanams rašytas raštas, kuriame tarp kito ko rašo, kad policija mananti, jog Valmikas slepiąsis kažin kur Vilniaus ar Žemaičių vyskupijoje.

28) 1829 XII Klongevičiaus rezoliucija, padėta Valmiko iš Petrapilio 1829 XII 4 atsiųstame rašte, kuriame į vieną suvedami visi prieš Valmiką nukreipti kaltinimai.

29) 1829 XII 19 Petrapilio dvasinės kolegijos raštas asesoriui Žičkovskiui su Valmiko reikalaujamais dokumentais.

30) 1820 VI 7 Vilinaus policmeisterio Chžonstaskio raštas Klongevičiui su pranešimu, kad Valmikas atvykęs į Vilnių, turėdamas Petrapilio policmeisterio biletą, ir dėl to šiuo tarpu negalįs būti iš Vilniaus išsiųstas.

31) 1830 IX 19 J. Giedraičio raštas iš Alsėdžių Šiaulių parapijos administratoriui Jakštavičiui, kad šiuo tarpu jis negalįs suteikti Valmikui teisių laikyti mišias, nes nežinoma, kuriai vyskupijai jis priklausąs, o į Šiaulius jis atvykęs policijos reikalaujamas.

32) 1830 X 9 Valmiko iš Šiaulių pasiųstas metropolitui Ciecišovskiui raštas, kuriame prašo jam grąžinti Vilniaus vicekantoriaus teises ir leisti jam eiti kunigo pareigas.

33) 1830 IX 30 Vilniaus gubernatoriaus Horno raštas Šiaulių horodničiui, kad Šiaulių apskrities teismui esąs duotas įsakymas greičiau išspręsti Valmiko bylą su Bagdanavičium.

34) 1830 X 11 arkivyskupo Ciecišovskio iš Lucko pasiųstas Klongevičiui raštas Valmiko bylos reikalu.

Dokumentai N21-34 niekur dar nespausdinti.

35) 1832 m. Odpowiedź Hipolita Gorskiego na powództwo Wabaluków, mianujących się Wojtkiewiczami.

Spausdintas lapelis, pristatytas teismo byloje prieš Valmiką ir jo brolius.

Literatūra. *L. Jucewicz* Wiadomośći biograficzne o uczonych žmudzinach 1841 (rankraštis).

— Kuryer Litewski 1825 N83 (priedas).

*P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke ir literature litovskich narodov 1827 p.249 (Vilnik).

*J. Kurczewski* Kościół zamkowy III 1916 p.87-88.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.63.

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.36 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.190, 191).

(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.29-31.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.59, 73, 189, 204.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.87-88.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.102, 105.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.192-193; II 1957 p.42-43, 121, 182-184.

*V. Maciūnas* Strazdo dainos Vilniaus cenzūroje — Naujoji Lietuva 1943 N273.

(") Kunigų Strazdo ir Valmiko kova su Vilniaus cenzūra (rankraštis su visų anksčiau paminėtų nespausdintų dokumentų santraukomis).

(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.108, 110.

# 113. Pranciškus Savickis

**Biografija.** Gimė apie 1778 m. Dvasinę seminariją, greičiausia, bus baigęs Vilniuje (pas misijonorius?), nes paskiau buvo kunigu Vilniaus vyskupijoje. Kunigu įšventintas apie 1810-1811 m. Ilgesnį laiką buvo vikaras Kuktiškyje (ten jį randame 1824, 1830 m., gal ir 1835 m.). Nuo 1835 m. ligi mirties buvo Aleksandravėlės klebonas. Mirė 1864 m. kovo 6 (18) d.

**Raštai.** 1) Eilėraščiai: Pustimej (Wiejas puczia nog wakariu, wilnias sniega nesza...) ir Apsakimas (Prie gałuj wienas iłgas uliczias du kiemaj greczium stawieja...), pasirašyti: 1847 metosi 20 dienoj untra menesia Kamajos parasziti.

Iš rankraščio išspausdino J. Tumas Tiesos Kelyje 1929 N3 ir Raštuose XI 1929 p.111-113. Kadangi kitas Pranas Savickis 1862 m. buvo Kriaunose pas Romerį ūkvedžiu, tai kartais šie eilėraščiai buvo jam, ne kun. Pranciškui Savickiui, priskiriami.

Pustymus kartoja *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologija 1951 p.176-177 ir *K. Korsakas-J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.412-413 (p.413-414 Apsakymas).

2) Greičiausia, Savickio bus parašyta ir giesmė „isz linkiszka perwersta": Patronej musu duodam Tau garbi, Szwents Izydorej ir tu wergdamas..., po kuria yra padėtas parašas *F.S.* (Franciszek Sawicki?), kuri buvo išspausdinta p.83-84 Szwento Izydoriaus artojo 1859 m., o tą knygutę buvo išvertęs, netoli nuo Aleksandravėlės gyvenęs, Rokiškio Rainoldo Tizenhauzo gydytojas K. Mikėnas-Michnevičius.

**Literatūra.** *J. Tumas* Pranciškus Savickas — Tiesos Kelias 1929 N3 ir Raštai XI 1929 p.110-113.

*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.18, 23-25.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.

*M. Lukšienė* Pranas Savickis — Lietuvių literatūros istorija (feodalizmo epocha) 1957 p.532-534.

## 114. Kiprijonas Juozas Zabitis

**Biografija.** Pavardę rašė Niezabitowski. Gimė 1779 IX 12 (krikštytas 1779 IX 13) Salantų vls. Baidotuose (ne Kulaliuose ar Kulokuose, kaip buvo paprastai rašoma). Visose to laiko oficialinėse informacijose jis rodomas gimęs 1774 m. Šis penkerių metų skirtumas, greičiausia, buvo atsiradęs jam stojant į mokyklą naujai priimta Nezabitovskio pavarde, tariamuoju bajoru ir, matyti, svetima paskolinta ar suklastota metrika. A. Janulaitis, laikydamas 1774 m. datą tikra ir žinodamas, kad jo tėvai susituokė 1777 m., be reikalo paverčia Zabitį nevedybiniu vaiku. Taip pat visai be pagrindo jis kelia ir kitą aiškinimą, būtent, kad Zabitis galėjęs būti pakriktšytas keletą metų praėjus nuo jo gimimo: tokios praktikos Žemaičiuose nei tuo laiku, nei vėliau nebuvo. Tėvai — Stasys Zabitis (ne Nezabitovskis) ir Rožė Gedminaitė Zabitienė, primo voto Razminienė. Iš tos pirmosios motinos santuokos su Razmu Kiprijonas Zabitis turėjo seserį Rožę Kunigundą Razmaitę ir pabrolį Antaną Razmą, be to, tikrą vyresnįjį brolį Praną Petrą Zabitį, o iš to paties tėvo, bet iš pamotės Kotrynos Petrauskaitės Zabitienės — brolį Kazį, Antaną Joną, Kajetoną Roką (irgi prisiėmusį Nezabitovskio pavardę) ir keletą seserų; gal viena jų, Kristina Zabitaitė (jei ji nebuvo Kiprijono teta), 1796 m. viename akte laikoma Anupro, Juozo brolio Stanevičiaus žmona.

Būdamas septynerių metų amžiaus (bet pagal dokumentus — 12 metų), 1786 m. Kiprijonas stojo į Kražių mokyklą ir čia mokėsi ligi 1792 m., kada, vos 13 metų teturėdamas (oficialiai 18 metų), jis stojo į Vilniaus akademiją ir ją baigė 1796 m., t. y. 17 metų amžiaus. A. Janulaitis taria, kad jis dalyvavęs ir 1794 m. sukilime, bet tai abejotina, nes, sukilimui prasidėjus, jis nė 15 metų nebuvo pabaigęs. Baigęs akademiją, Zabitis, taip pat Nezabitovskio pavarde, stojo į Vilniaus dvasinę seminariją, kurioje buvo ligi 1802 m., t. y. šešerius metus, ir dar, ją baigęs, ištisus 1802-1803 metus buvo Varnių dvasinėje seminarijoje, kol pagaliau 1803 m. buvo Varniuose įšventintas kunigu. Nors, baigęs akademiją, paprastai labai trumpai seminarijoje besimokė ir, be to, dar 1795 m. Vilniaus ir Žemaičių vyskupai sutartinai buvo nusistatę dėl didelio kunigų trūkumo kiek galima greičiau pažangesnius moksle klierikus

šventinti kunigais, bet Zabitis vis nebuvo į kunigus įšventintas. Janulaitis, neturėdamas tam dokumentinės paramos, tai aiškino Zabičio svyravimu, ar jam įsišventinti kunigu, ar savo noru pasirinkti geresnę parapiją. Paskutinysis motyvas savaime atkrinta, nes klierikams niekas nesuteikdavo teisės patiems rinktis parapijos: pirmąjį motyvą Janulaitis pats, iš analogijos su Pabrėža, sugalvojo, neatkreipdamas dėmesio į vienintelį čia galimą aiškinimą — į Zabičio amžių tuo laiku, kada jis galėjo baigti seminariją. Įsišventinti kunigu reikia pabaigti 24 metus amžiaus ir tik išimties atvejais 23 metus. Pagal savo oficialią metriką, kuria jis mokyklose naudojosi, Zabitis būtų 24 metus baigęs jau 1798 m., t. y. praėjus trejiems metams nuo stojimo į seminariją, bet, žinoma, savo dvasinei vyresnybei jis turėjo prisipažinti, kad tinkamo įsišventinti amžiaus jis susilauksiąs tiktai 1803 m., nes, tai nuslėpęs ir įsišventinęs turėdamas vos 19 metų, jis pats būtų panaikinęs šventinimų reikšmę. Tai vien dėl šios priežasties jis ir nebuvo šventinamas tol, kol tikrai nepabaigė 24 metų. To amžiaus susilaukęs, jis tuojau ir buvo įšventintas.

Įšventintas kunigu, Zabitis tuojau buvo paskirtas Varnių parapijos administratorium, 1804-1805 m. buvo Jurbarko parapijos administratorium, o nuo 1806 ligi 1815 m. Varnių parapijos klebonu. Tatai irgi rodo, koks buvo tuo laiku jaučiamas kunigų trūkumas, jei svarbiausiosios vyskupijoje parapijos klebonu buvo paskirtas kunigas, turįs tiktai 27 metus, trejiems metams praėjus po savo įsišventinimo kunigu. 1808 m. ir vėliau jis tuo pačiu laiku buvo ir Varnių katedrinės mokyklos vedėjas. 1815 m. jis buvo perkeltas klebonu į Veliuoną ir čia klebonavo ligi 1831 m., kada pats pasišalino į užsienį. Jau 1817 m. jis turėjo Minsko vyskupijos garbės kanauninko titulą, greičiausia, jau kiek anksčiau jo gautą. Būdamas klebonu Varniuose ir Veliuonoje, jis tuo pačiu laiku buvo skiriamas dvasiniu atstovu teismuose: 1811-1815 m. Telšių pavietiniame teisme, 1816-1820 m. Raseinių pavietiniame teisme, paskiau vyriausiuoju dvasiniu atstovu Vilniaus teismuose, matyti, turėdamas pasitikėjimą ne tik savo dvasinės, bet ir pasaulietinės vyresnybės. Dėl tų pareigų Vilniaus teismuose jam nuolatos teko lankytis Vilniuje, ir, matyti, tuomet ir užsimezgė jo artimesni santykiai su Vilniaus lietuvių studentine jaunuomene, kurioje vieną vadovaujamų vaidmenų vaidino jo pabrolis Kajetonas Zabitis, kurį mokslus einant jis materialiai šelpė. Kitas savotiškas ryšininkas galėjo būti ir visos anos lietuvių jaunuomenės intelektualinis vadovas Simanas Stanevičius, galimas daiktas, irgi, per aną Kristiną Zabitaitę Stanevičienę, Zabičių giminaitis. Tie santykiai stiprino kun. Kipri-

jono lietuviškąjį tautiškumą, kuris ypač ryškiai iškilo jam esant emigracijoje.

1831 m. sukilimas visą jo gyvenimą pakreipė visai kita vaga. Kai kas (pvz. Nowak p.152) tvirtina, kad, sukilimui prasidėjus, jis buvęs paskirtas vyriausiuoju sukilėlių kapelionu. Tačiau atrodo, kad, sukilimui vystantis, jis apskritai laikėsi pasyviai, ypatingo uolumo nerodė ir tik grasomas vykdė tiek rusų kariuomenės ir administracijos, tiek sukilėlių reikalavimus. Tačiau, maskoliams sukilimą numalšinus, jis buvo pašauktas atsakyti už sukilėlių reikalavimų tenkinimą, bet, matyti, iš pradžių jis neatrodė administracijai smarkiau nusikaltęs, jei ilgesnį laiką buvo paliktas laisvas. Tiktai 1831 XII 12 pas jį buvo padaryta krata. Tardymo komisija, atsirėmusi tardymo duomenimis, 1832 V 11 nutarė konfiskuoti visą Zabičio turtą ir jį patį skirti į antrąją nusikaltėlių kategoriją. Kiek vėliau byla buvo atiduota karo teismui. Numatydamas neišvengiamą suėmimą, Zabitis, paskubomis savo reikalus aptvarkęs, 1832 VI 14 paliko Veliuoną ir arkliais per sieną pabėgo į Mažąją Lietuvą, į Smalininkus.

Tai sužinojusi, rusų administracija pasiuntė vokiečių policijai reikalavimą išduoti Zabitį rusams. Bet šį kartą vietinė vokiečių policija pati įspėjo Zabitį, kad toks reikalavimas esąs gautas, ir patarė jam keltis toliau. Zabitis išvyko į Tilžę. Nesijausdamas rusų valdžiai ypatingai nusikaltęs, Zabitis mėgino pasiteisinti Vilniaus generolui gubernatoriui Dolgorukovui, prašė vyskupą Giedraitį jį užtarti, ieškojo paramos net pas Prūsijos karalių. Tuo tarpu Šiauliuose susirinkęs kariuomenės teismas sprendė jo bylą už akių ir 1834 IV 28 posėdyje konstatavo, kad jis padėdavęs sukilėliams, šiems prieš jį prievartą pavartojus; bet kadangi jis pasislėpęs nuo teismo, tai nuteisė jį nubausti mirtimi, o jo turtą paimti į valstybės iždą. Tačiau dar ilgai ir po to sprendimo Zabičio pavardė buvo skelbiama sąraše tų asmenų, kuriems bausmė galinti būti sumažinta, jei jie paduosią malonės prašymą ir laisvu noru pasiduosią į valdžios rankas. Taip pat dar keletą metų vyskupas neskyrė į Veliuonos parapiją jam pavaduotojo ir net iš vyskupijos rubricelių jis nebuvo išbrauktas: 1835 m. rubricelėje jis dar yra įrašytas, tik nenurodyta, kokią tarnybos vietą jis užima. Jo bylos atgarsis atsiliepė dar 1844 m., kada po ilgo tardymo Vilniaus karo gubernatorius pranešė vyskupui Simanui Giedraičiui, kad už siuntinėjimą pinigų į užsienį Zabičiui kun. Kalikstas Ramanauskis nuteistas ištremti į Kalugą, kun. Jonas Venckevičius ir Kazimieras Molis į Riazanę. Tačiau tuo laiku ne tik Zabitis jau seniai (1837 m.) buvo miręs, bet 1843 m. mirė ir nuteistasis Venckevičius, o iš proto

išėjęs Molis buvo laikomas Varniuose rokitų vienuolyne. Tuo būdu tik vienas Ramanauskis Zabičio byloje nukentėjo, bet irgi nebuvo ištremtas, tik, Sim. Giedraičio užtartas, buvo uždarytas vienuolyne.

Greičiausia, tuojau po to, kai iš Šiaulių teismo sprendimo galutinai paaiškėjo, kad Zabitis jau nebegalės grįžti į Lietuvą, jis 1833 ar 1834 m. išvyko į Strassburgą, kur gyveno šelpiamas iš Lietuvos siunčiamais pinigais, o iš dalies iš mišių, gavęs vietos vyskupo leidimą jas laikyti. J. Gabrys (Tėvynėje 1909 m. N46) rašė, kad Zabitis iš Tilžės buvęs nuvykęs į Argentiną (į Buenos Aires; tai kartoja, Gabriu atsirėmęs, ir A. Janulaitis), kur išbuvęs 1833-1835 m. 1835 m. grįžęs į Europą. Tačiau ši kelionė atrodo visiškai nepatikima ne tik dėl to, kad yra konkretinių įrodymų, jog jau 1835 m. Zabitis gyveno Strassburge, bet ir dėl to, kad tuo laiku Argentinoje siautė kruvinas diktatorius Rosas ir niekas svetimšalių tuo laiku ten nebuvo įsileidžiamas ir nevažiavo. Strassburge Zabitis gyveno bent vienerius metus ir, ten gyvendamas, buvo pakviestas atvykti į Nancy, taip pat Prancūzijoje, vadovauti lenkų emigrantų ten įkurtai vaikų mokyklai.

Į Nancy Zabitis atvyko 1836 I 7 ir buvo tos mokyklos vedėjas, kapelionas ir mokytojas, dėstydamas tikybą, moralinius mokslus, visuotinę istoriją ir aritmetiką, už tą visą darbą gaudamas 30 frankų atlyginimo mėnesiui. Po pusantrų to sunkaus darbo metų, 1837 m. liepos 10 d., jis mirė. Gabriu atsirėmęs, A. Janulaitis teigė, kad jis pats nusižudęs. Tačiau Gadonas, pranešdamas emigrantų komitetui apie jo mirtį, rašė, kad Zabitis prieš mirtį sirgęs penkias savaites, taigi mirties priežastis, greičiausia, bus buvusi visai natūrali.

**Raštai.** 1) Surinkimas Dasekimu par mokintus žmones... apey bytes... par Kunigo *Kluko* ...lenkiszkay yszdrukawotas... O dabar pirmo siki ant ležuwio Letuwiszkay-Žemaytiszko per Kunigo *Cypriono Juzapo Niezabitawski* ...pergulditas... Wilniuje... 1823 m. 8 nž., 75, 6p.

Vienintelė spausdinta knyga, kurioje yra padėta Kiprijono Nezabitauskio-Zabičio pavardė. Prancūziškame paaukojime kancleriui Rumiancevui jis taip pat pasisako pats tą knygutę išvertęs. Tačiau savo 1842 V 1 rašytame Višnevskiui laiške Kajetonas Zabitis aiškiai sako, kad ją išvertęs ne Kiprijonas, bet jis, tik sąmoningai joje padėjęs savo brolio pavardę iš dėkingumo už tą materialią paramą, kurią Kiprijonas teikęs Kajetonui į mokslus einant. Greičiausia, lėšas knygutei išspausdinti bus davęs Kiprijonas.

2) Eiławimas liežuwieja letuwiszkaj-žiamajtyszkame (1836), XIV, 88p.

1836 m. baigtas rašyti rankraštis, 1837 m. dar ištaisytas ir nurašytas. Buvo Paryžiaus lenkų bibliotekoje. Pirmas jį 1909 m. užtiko J. Gabrys-Paršaitis. Visą pakartojo *A. Janulaitis* K. J. Zabitis-Nezabitauskis 1931 p.73-174.

Sudaro išlikusio Paryžiuje rankraščio p.213-326, o jo antroji redakcija yra ten pat atskirame rinkinyje p.86, 21, 5-13. Iš A. Janulaičio ištraukas kartoja *J. Aistis-A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.177-178 (Išėjot, broliai, klaidžiot po svietą), *K. Korsakas-J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.416-421.

3) Iszguldimas Prieguliejimo Teisibiuos Dieł Gimimu Swietuo, pagal Rasztuo Szwętuojuo miatuosia 1835 ysz Liezuwio Prancuzyszkuo pargulditas, VII, 147p.

K. Zabičio rankraštis, buvęs Paryžiaus lenkų bibliotekoje.

4) Słowa wieszcze de Lammenego z Polskiego w język litewsko-žmudzki przełožone 1834 m.

Paryžiaus lenkų bibliotekoje buvęs Zabičio rankraštis, sudaręs pirmus 212 puslapių jo pirmojo tomo rankraščio.

5) *(F. Lamennais)* Wendrauninkas (Paryžiuje) b.m. (apie 1833-1836 m.), 15p.

Spaudinyje yra: Wendrauninkas, Kowotojas, Hymnas. Greičiausia, vertė Zabitis, nors čia vertėjas visai nėra nurodytas. Pakartojo *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.465-469.

6) *(Adomas Mickevičius)* Litania Pakielawinga (Paryžiuje) b.m. (apie 1836 m.), 9p.

Spaudinys. Ir jį, greičiausia, vertė Zabitis. Pakartojo *V. Maciūnas* l.c.p. 469-471.

7) Žoudei Žmuogaws. Liuosibia, Ligibia yr Žmuoniste Maluonieja. b.m. 47p.

Rankraštis, buvęs Paryžiaus lenkų bibliotekoje, minimas *J. Gabrio*. Tai yra tas pats N4.

8) (K. Zabičio dienoraštis, jam atimtas per kratą Veliuonoje 1831 XII 19).

**Dokumentai.** 1) 1777 V 19 Kiprijono Zabičio tėvų santuokos metrika). Išspausdino *A. Janulaitis* K. J. Zabitis p.6 (Tauta ir Žodis V 1929 p.443).

2) 1779 IX 13 Kiprijono Juozo Zabičio krikšto metrika.

Išspausdino *A. Janulaitis* l.c.p. 7 (Tauta ir Žodis p.443).

3) 1819 m. Buiveno laiškas iš Vilniaus Zabičiui.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. IV.

4) 1821 m. Kiprijono Zabičio tarnybos lapas.

Išspausdino *A. Janulaitis* l.c.p. III-IV.

5) 1827 XI 10 Zabičio laiškas kun. B. Gailevičiui apie Zabičio vikarą Budreckį.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.315 ir Nežinomuose senuosiuose lietuviškuose tekstuose p.67.

6) 1828 VI 28 K. J. Zabičio laiškas B. Gailevičiui apie Veliuonos kamendorių Raubą.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 315-316 ir atskirai p.67-68.

7) 1831 X 14 K. J. Zabičio laiškas B. Gailevičiui su prašymu leisti pašventinti naujai įkurtas Pamituvio filijoje kapines, kai rusų valdžia uždraudė laidoti Pamituvio bažnyčios šventoriuje.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 316 ir atskirai p.68.

8) 1832 V 11 tardymo komisijos nutarimas dėl Zabičio.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 20 ir Tauta ir Žodis p.458.

9) 1832 VI 15 tardymo komisijos nutarimas areštuoti Zabitį.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 21 ir Tauta ir Žodis p.459.

10) 1832 VI 21 K. J. Zabičio tardymo komisijai pasiųstas raštas, rašytas Tilžėje.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

11) 1832 VI 18/30 K. J. Zabičio raštas iš Tilžės Dolgorukovui.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

12-13) 1832 VI 28 ir VIII 18 K. J. Zabičio du raštai vyskupui Giedraičiui, prašant jo užtarimo.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

14) 1832 VII 28 Stockio atsakymas Zabičiui, patariant jam grįžti į Lietuvą.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

15) 1832 VIII 6 kunigo Veito laiškas, užtariąs Zabitį.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

16) 1832 X 28 K. J. Zabičio laiškas Prūsijos karaliui, prašant jo užtarimo.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

17) 1832 II 15 K. J. Zabičio laiškas iš Tilžės Vilniaus gubernatoriui.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

18) 1833 V 3 gubernatoriaus atsakymas Zabičiui.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

19) 1833 VII 18/30 Zabičio laiškas gubernatoriui, prašant panaikinti uždėtą jo turtui sekvestrą.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22 ir Tauta ir Žodis p.460.

20) 1834 IV 28 Šiaulių karo teismo sprendimas Zabičio byloje.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 22-23 ir Tauta ir Žodis p.460-461.

21) 1835 m. valdžiai pasiųstas vyskupo Giedraičio paklausimas, ar laikyti Veliuonos parapiją laisvą.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c.p. 23 ir Tauta ir Žodis p.461.

22) 1835 XII 2 Zabičio laiškas iš Strassburgo dėl Nancy mokyklos sąlygų.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* XXVII Knygų Mėgėjų Metraštyje I 1933 p.74.

23) 1835 XII 10 Zabičio laiškas iš Strassburgo apie išsikėlimą į Nancy.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* l.c.p. 74.

24) 1836 I 9 Ezekelio Stanevičiaus laiškas iš Nancy apie Zabičio atvykimą.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* l.c.p. 75.

25) 1836 I 10 Zabičio pranešimas Jelovieckiui.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* l.c.p. 75.

26) 1836 I 19 Zabičio laiškas P. Vrotnovskiui apie Nancy mokyklos patalpą.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* l.c.p. 75.

27) 1837 IV 7 Zabičio laiškas mokyklos reikalais.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* l.c.p. 75.

28) 1837 IV Zabičio laiškas Paryžiaus lenkų literatūros draugijai, siunčiant jai apsaugai rankraštį, vardu „Eiławimas".

Ištrauką, lietuviškai išverstą, duoda *J. Gabrys* Tėvynėje 1909 N45 p.507.

29) 1837 VII 13 V. Gadono pranešimas apie Zabičio mirtį.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* l.c.p. 75-76.

30) 1837 VII 15 V. Gadono pranešimas apie Zabičio knygų likimą.

Ištraukų duoda *M. Urbšienė* l.c.p. 76.

31-58) M. Urbšienės buvo panaudoti dar šie dokumentai, kurių turinio ji tačiau neapibūdino: Zabičio laiškai — 1836 I 8, 1836 II 3, 1836 II 23, 1836 III 12, 1836 IV 23, 1836 V 24, 1836 VII 23, 1836 VIII 3 (Januškevičiui, 1836 VIII 7 (raportas dėl Jucevičiaus), 1836 IX 10, 1836 X 1, 1836 X 12, 1836 X 13 (išrašas iš kasos knygos), 1836 XI 1 (Vrotnovskiui), 1836 XII 4 1837 I 7, 1837 I 20, 1837 I 28, 1837 II 2, 1837 III 29, 1837 III 27, 1837 IV 18, 1837 IV 29 ir 1837 IV 29 (tai vis daugiausia raportai, liečią mokyklos reikalus). 1836 XII 21 Gadono laiškas Zabičiui, 1837 V 5 Gadono laiškas.

59) 1842 V 1 Kajetono Zabičio laiškas Višnevskiui apie tikrąjį Kliuko knygutės vertėją.

Išspausdino *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje IV 1 1940 p.144-145.

60) 1844 VI 8 Petrapilio R. katalikų kolegijos raštas, kuriame pateikiamas tekstas 1844 V 31 senato nutarimo Venckevičiaus, Ramanauskio ir Molio byloje.

61) 1844 VI 19 Vilniaus karo gubernatoriaus raštas Simanui Giedraičiui apie bausmes kunigams Ramanauskiui, Venckevičiui ir Moliui už Zabičio šelpimą.

Nespausdintas. Lietuviškas vertimas Žinyčioj 1901 N3 p.28.

62) 1844 VI 10 (VII 10) Simano Giedraičio raštas ministeriui Perovskiui apie nubaustus dėl Zabičio kunigus, kurių Jonas Venckevičius jau miręs, kun. Molis invalidas laikomas Kęstaičių invalidų namuose, o Ramanauskis turįs 62 metus. Tai Giedraitis siūlė gyvus uždaryti vienuolyne. Su tuo valdžia sutiko.

Nespausdintas.

Literatūra. *F. Zatorski* Witold nad Worksłą 1844 p.IX.

Trets dwejatas łaksztu ape Žemajtiu niekniekius 1851 (cituoja J. Jablonskis).

*F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.165.

*A. Gerulaitis (Jonas Jablonskis)* Du Nezabitauskiai — Varpas 1893 N12 p.183 (ir Jablonskio Raštai I p.38-40).

*J. Koncewicz* K. Niezabitowski — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft H.XXII 1897 p.395-404.

*J. Bkp. (Jurgis Šaulys)* Dėlei kun. Nezabitauskio palaikų — Vilniaus Žinios 1905 N44.

*J. Gabrys (Juozas Paršaitis)* Svarbus lietuvių literatūros radinys — Tėvynė 1909 N45 p.507-508.

(") Cypr. Juozapas Lubicz Niezabitowski — Tėvynė 1909 N46 p.519.
(") Atrasti Paryžiuje trįs K. Niezabitovskio manuskriptai — Lietuva 1909 N40.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.42-43 (iš 1910-1911 Visuomenės). Pakartota: Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.198-199.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 189.

*P. Galaunė* Žiupsnelis archivalijos — Lietuva 1924 N183.

*L. Abramowicz* Cztery wieki drukarstwa w Wilnie 1925 p.125.

*A. Janulaitis* Ciprijonas Niezabitauskis — Lietuvos Žinios 1909 N34.

(") Kiprijonas Juozas Nezabitauskis 1931 p.136 (su Zabičio atvaizdu; atmuštas iš Tautos ir Žodžio V 1928 p.438-510 ir VI 1930 p.350-410).

*M. Valančius* Margumynai — Žinyčia 1901 N3 p.27-28.

*Vaclovas Biržiška* Kun. C. Nezabitauskio laiškai kunigui Gailevičiui — Tauta ir Žodis VIII 1931 p.314-316 ir atskirai Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.66-68.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.105, 108.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.182-185.

*E. Nowak* Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 1932 p.153.

*Marija Urbšienė* Kun. Zabitis — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.73-77, 85-86.

*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.8-10.

*V. Maciūnas* 1831 m. sukilimo emigrantų lietuviškieji spaudiniai — Mūsų Senovė II 3 1938 p.462-471.

(") Lituanistinis sąjūdis 1939 p.66, 139.

(") K. Niezabitauskio-Zabičio laiškai — Mūsų Senovė IV 1 1940 p.144-148.

(") *(V. M.)* Nezabitauskis 3. Kiprijonas Juozapas — Lietuvių Enciklopedija XX 1960 p.301-302.

*T. Kolalis* Pirmasis tremtinių poetas — Draugas 1950 N197.

*Cz. Chowaniec* Katalog rękopismów Biblioteki Polskiej w Paryżu I 1939 p.78.

*P. Ruseckas* Baudžiava I 1936 p.273-274.

*B. Pranskus* Kiprijonas Nezabitauskas — Pergalė 1954 N10 p.102-113.

*M. Lukšienė* Kiprijonas Nezabitauskas Zabitis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.510-517.

*K. Korsakas* XIX a. pirmosios pusės laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

## 115. Nereušas Stankevičius

**Biografija.** Gimė apie 1780 m. Lietuvos pijorų ordino narys. Mokėsi Panevėžyje ir pijorų mokyklose. 1803 m. buvo Ukmergės pijorų mokyklos mokytojas, tebebūdamas klieriku. Nuo 1807 m. buvo Raseinių pijorų mokyklos matematikos ir gamtos mokslų mokytojas, nuo 1819 m. tos pačios mokyklos vedėjas. Berods, 1826 m. buvo Švėkšnos klebonas.

**Raštai.** Giesme Ant garbies S. Jokuba Apaszt. Patrona Szwieksznių Parapijos. Par *K. Ner. Stonkiewiczia* Zokona Pijoru (Vilniuje), 1826 m. 2p.

Atskirame lapelyje išspausdinta aštuonių posmų giesmė: Szwętas Jokubay dangaus familijos, Patronas esi Szwieksznių Parafijas.

**Literatūra.** *T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1883 p.60, 63.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.

Sbornik materialow dlia istorii prosveščenija v Rossii II 1897 p.555-556.

# 116. Kristupas Bedarfas

**Biografija.** Gimė apie 1780 m. Buvo iš pradžių Kartininkų, nuo 1819 IV 1 (po Olendorfo) Kalnininkų precentorius. 1838 IV 10 išėjo į pensiją. Galimas daiktas, kad jo tėvas ar brolis Andrius Bedarfas, kilęs iš Klaipėdos aps. Dauperų ar Vytautų, o gal ir buvęs ligi 1825 m. Karklės mokyklos vedėjas Karolis Bedarfas.

**Raštai.** (Buvo vienas Rėzos bendradarbių, renkant lietuviškas dainas). L. Rėzos rankraštiniame palikime yra rinkinys 17-18 dainų, Bedarfo atsiųstų 1829 m., t. y. jau dainyną išleidus. Tų dainų tarpe yra trys dainos beveik tokio pat turinio, kaip ir Rėzos 1825 m. išspausdintos N29, 37 ir 79. Tačiau, kadangi Bedarfas savo rinkinį atsiuntė praėjus ketveriems metams nuo dainyno išspausdinimo, į dainyną jos pateko ne iš šio rankraštinio rinkinio. Likusias Bedarfo rinkinio dainas išspausdino *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose II 1937 N93, 155-162, 164-167.

**Literatūra.** *J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.98-99.
(") Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.111.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69.
(") L. Rėzos Dainos I 1935 p.IX; II 1937 p.IX-X, N93, 155-162, 164-167.
*E. Grigoleit* Die Pfarrer und Praezentoren von Karkeln — Altpreussische Geschlechterkunde VIII 1934 p.4.

# 117. Aleksandras Butkevičius

**Biografija.** Gimęs apie 1780 m. ir miręs po 1823 m. Lietuvis, bazilijonų ordino narys. Biografija dar nėra paaiškėjusi.

**Raštai.** 1) Kałbrieda Lietuwiszkay Lenkiszka Ležuwia mieylesniems Žemayczių (apie 1824 m.), 168p.

Šį rankraštį *Kajetonas Nezabitauskis (Zabitis)* pridėtoje prie savo elementoriaus lietuviškų knygų bibliografijoje vadina „Tarmrieda (Gramatyka) Lenkiszkay Lietuwiszka", ir aiškiai nurodo, kad tai esąs rankraštis. Bene jau 1824 m. tą rankraštį Vincentas Valmikas buvo įteikęs Vilniaus cenzūros komitetui, kuris 1825 XII 7 leido spausdinti tik ta sąlyga, jei bus „išbraukti nepadorūs išsireiškimai, paimti iš Kopčinskio lenkiškos gramatikos". Tuo nutarimu nepatenkintas, Valmikas 1825 XII 17 tai pačiai cenzūrai įteikė knygą antrą kartą, bet rezultatas buvo tas pats. Tuomet jis Vilniaus cenzūros komiteto nutarimą apskundė Petrapilio vyriausiajam cenzūros komitetui, ir po ilgų susirašinėjimų byla buvo jo laimėta, tačiau, iš vienos į kitą įstaigą keliaudamas, rankraštis dingo.

2) (Dykcyonarius Liežuwia Lietuwiszka. Su pridieimu nekuriu žodžiu Liežuwia Lenkiszka pagal Alfabeta trumpay aprasitas Metuose Pona 1820 m. 685p.).

Rankraštis, be autoriaus pavardės, buvo Lietuvių Mokslo Draugijos archyve. Atrodo, kad tai to paties Butkevičiaus darbas.

**Dokumentai.** 1). 1827 XII 2 vyr. cenzūros komiteto raštas Vilniaus cenzūros komitetui su pridėtu Valmiko skundu dėl Butkevičiaus knygos nepraleidimo.

2) 1828 I 19 Vilniaus cenzūros komiteto pasiaiškinimas mokslo apygardos globėjui Novosilcevui, kodėl buvo nepraleista Butkevičiaus gramatika.

3) 1828 II 16 globėjo tuo pačiu reikalu raštas vidaus reikalų ministeriui.

4) 1828 IV 18 vyr. cenzūros komiteto raštas tuo pačiu reikalu Vilniaus cenzūros komitetui.

Visi šie dokumentai nespausdinti.

**Literatūra.** *K. Niezabitauskis.* Surynkimas... (prie jo elementoriaus Naujas mokslas skaytima) 1824.

*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1892 p.102.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.106.

(") Butkevičius Aleksandras — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1936 p.1211-1212; Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.381.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.55; II 1957 p.42, 43, 183.

## 118. Leonas Kazlauskis

**Biografija.** Gimė apie 1780-1790 m. 1808 V 21 stojo į vyriausiąją Vilniaus seminariją, bene Žemaičių vyskupijos stipendininku. Seminarijoje studijavo viename kurse su S. Valiūnu. 1812 VII 4 vyr. seminariją pabaigęs ir bene tais pačiais metais kunigu įšventintas, gavo teologijos magistro laipsnį ir buvo paskirtas Telšių mokyklos kapelionu. Kurį laiką buvo Varniuose prie vyskupo J. A. Giedraičio. Dar prieš 1827 m. buvo altarista Šiauliuose, 1838, 1841 m. Skuodo altarista. Mirė po 1841 m.

**Raštai.** (Vyskupui J. A. Giedraičiui ruošiant savo Naujojo Testamento vertimą, kartu su kun. Tamošium Venslavskiu, jam prie to darbo nemaža padėjo. Nors B. Smigelskis ir tvirtino, kad jie tiktai nurašinėję rankraštį ir kiek kalbą taisę, bet atrodo, kad jų vaidmuo šiame darbe buvo daug didesnis. 1838 m. J. A. Pabrėža siūlė J. K. Gintilai pakviesti Kazlauskį ruošti naują Giedraičio vertimo leidimą, bet iš to sumanymo nieko neišėjo).

**Dokumentai.** 1838 X 9 J. K. Gintilai rašytas J. A. Pabrėžos laiškas, kuriame pataria pavesti Kazlauskiui naujo Giedraičio vertimo leidimo ruošimą.
Išspausdino *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 4 1939 p.661-663.

**Literatūra.** *B. Smigielski* Życie J. A. Giedroycia 1838 (rankraštis).
*W. Worotyński* Seminarjum Główne I 1935 p.214-215.
*K. Sendzikas* J. A. Pabrėžos laiškai J. K. Gintilai — Mūsų Senovė II 4 1939 p.661-663.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.
(")Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.156, 167.
Kazlauskas Leonas — Lietuvių Enciklopedija XI 1957 p.302.

# 119. Fabijonas Barkauskas

**Biografija.** Gimė apie 1781 m. Apie 1801 m. stojo į pranciškonų vienuolyną. Kurį laiką buvo Dotnuvos vienuolyne (apie 1820 m.), paskiau daugiausia Kretingos vienuolyne (jau 1840 m. jis tenai gyveno), vienuolyne neturėdamas jokių atsakingų pareigų. 1848 m. J. A. Pabrėža jį vadino „mūsų architektu". Mirė Kretingos vienuolyne 1855 m. sausio mėn. 14 (n. s. 26) d.

Be jo, buvo dar keletas kitų kunigų Barkauskų, kurių vienas dar prieš 1870 m. buvo Palangos klebonas. Kitas, Seinų vyskupijoje veikęs Andrius Barkauskas, taip pat rašinėjo eilėraščius.

**Raštai.** Giesmė (eilėraštis: Sziltas alus ką padare, Prie malonės mus privarė...)

Keturių posmų po 5 eilutes eilėraštis, kurį pats Barkauskas 1848 m. pasiuntė Simanui Daukantui, pažymėdamas, kad prieš 30 metų, t. y. apie 1820 m., jis pats su kun. Grosu „giedodavęs" tą „giesmę" Dotnuvoje. Rašo turįs ir kitą žemaitišką „giesmę". Iš laiško nėra visai aišku, ar jis pats tuos eilėraščius bus parašęs, bet atrodo, kad tai jo darbas. Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* Medžiagoje S. Daukanto biografijai 1898 p.85-87.

**Dokumentai.** 1) 1848 V 2 (laiške metai nepadėti) iš Kretingos Simanui Daukantui rašytas F. Barkausko laiškas, kuriame mini kartu siunčiamą Pabrėžos laišką ir nominatą Gintilą.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 85-87, pateikdamas ne paties laiško lenkišką originalą, bet jo lietuvišką (A. Burbos ar M. Miluko) vertimą.

2) 1848 VIII 5 S. Daukantui rašytas J. A. Pabrėžos laiškas, kuriame minimas ir kun. Barkauskas.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 72-75.

**Literatūra.** *M. Davainis Silvestraitis* Medžiaga S. Daukanto biografijai 1898 p.85-87.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.

(") Barkauskas Fabijonas — Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.209.

# 120. Dominikas Sutkevičius

**Biografija.** Gimė 1782 m. Raseinių apskrityje. Mokėsi Raseiniuose. 1798 m. stojo į dominikonų ordiną. Apie 1801-1803 m. studijavo fiziką Vilniaus Universitete (dar prieš 1803 m. reformą). Nuo 1803 m. Merkinės dominikonų mokyklos II klasės mokytojas, 1810-1812 m. tos mokyklos vedėjas. 1812-1814 m. Žemaičių Kalvarijos mokyklos pavaduotojas. 1807 m. Gardino dominikonų mokyklos antikvarijus, 1818 m. ten pat literatūros mokytojas, 1819 m. socius officii. 1821-1823 m. Žemaičių Kalvarijos vienuolyno prioras ir moralinės teologijos mokytojas. 1824 m. vėl Gardine antikvarijus, 1825 m. Vilniaus vienuolyne, 1826-1827 m. Paparčių vienuolyno subprioras. 1828-1829 m. Raseinių vienuolyno procancellarius, 1830 m. ten pat prioras, o 1831-1835 m. vėl procancellarius. Nuo 1836 m. vėl Paparčiuose (1841 m. bibliotekininkas), paskiau Palėvenės vienuolyne, kur mirė 1849 m. (kitais duomenimis — 1854 m.).

**Raštai.** Žodininkas Letuwyszkay-Lotiniszkay-Lenkiszkas I 322p.; II p.323-664, III p.665-1096, IV p.1097-1529.

Šio žodyno buvo išlikę, kad ir nepilni, keli autentiški nuorašai: pirmas, pagrindinis, keturių tomų, buvo Paparčių vienuolyne ligi 1864 m. Maskoliams 1864 VIII vienuolyną uždarius, rankraštis buvo paimtas į Vilniaus viešąją biblioteką, iš kurios jis 1915 m. buvęs išvežtas į Rusiją ir ten dingęs. O gal tai bus tas pats egzempliorius, kurį S. Baltramaitis nurodo kaip Petrapilio mokslo akademijos nuosavybę? B-tis jį priskiria laikui apie 1831 m. Antras, 1044p. dalinis nuorašas (17.924 žodžiai) su 1835 m. data, buvęs Marijampolės marijonų bibliotekoje (tai bene bus buvęs vyskupo Baranausko egzempliorius). Trečią nuorašą (402, 22p.) turėjęs Petras Kriaučiūnas, ir šis nuo 1932 m. buvo Lietuvių Mokslų Draugijos bibliotekoje Vilniuje. Jame padėta 1848 m. data.

**Literatūra.** *E. Volter* Litovskij katichizis N. Daukši 1887 m. LXXXI, 63, 130p.

*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.51.

*S. Baltramaitis* Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.102.

Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj Publičnoj Biblioteki IV 1903 p.38 (N245).
*K. Grinius* Kaip papildyti „Lietuvišką bibliografiją" S. Baltramaičio — Vilniaus Žinios 1905 N87.
*Wołyniak (M. Giżycki)* Wiadomości o dominikanach 1917 p.96, 179.
*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.124-125.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.
*Vaclovas Biržiška* Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.104.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.45.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.46.
*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.11, 146, 180.

# 121. Benediktas Smigelskis

**Biografija.** Gimė apie 1782 m. (pagal rubricelę — gimęs apie 1784 m., bet, tokią datą priėmus, jis negalėtų būti buvęs 1806 m. įšventintas kunigu, nes tebūtų turėjęs tuo laiku 22 metus). 1793-1795 m. mokėsi Alūkstos mokykloje, 1795-1799 m. Troškūnų mokykloje. 1799 m. stojo į bernardinų ordiną (ir ši data taip pat rodo, kad jis gimęs 1782 m., nes, jei būtų gimęs 1784 m., tai būtų stojęs į vienuolyną, teturėdamas 15 metų). 1799-1800 m. jis buvo Vilniaus bernardinų naujokyne, 1800-1801 m. Trakų vienuolyne, 1801-1803 m. Vijos (Ivjės) vienuolyne (K. Sendzikas neteisingai rašo — Ivensko, nes tai tik lenkiškas pasidarytas iš Ivjės vietovės vardo būdvardis), 1803-1806 m. Minsko vienuolyne. Kunigu įšventintas 1806 m. 1807 m. stojo į Vilniaus Universiteto fizikos-matematikos fakultetą ir kartu klausė teologinių dalykų. 1810-1811 m. buvo Telšių apskrities mokyklos lotynų ir lenkų literatūros ir prancūzų kalbos mokytojas. 1810 m. A. Klementas jį vadina retorikos profesorium (profesor wymowy).

1812 m., pats pasiprašęs, buvo atleistas iš vienuolyno ir paskirtas vysk. J. A. Giedraičio kapelionu bei vyskupijos raštinės sekretoriaus padėjėju. Gabus, geras administratorius, kartu išdidus, griežtas ir neprieinamas, kartu su kitais vysk. Giedraičio sekretoriais įgijo jam didelę įtaką, ypačiai tais laiko tarpais, kai ligų kamuojamas vyskupas negalėjo tiesiogiai vyskupijos valdyti. Išskyrus sritis, kurios paliko vyskupijos oficiolo Gailevičiaus žinioje (kunigų skyrimas ir kilnojimas), Smigelskis faktiškai valdė vyskupiją, kartu — priešingai Gailevičiui — ir savęs nepamiršdamas. 1804-1816 m. Smigelskis valdė Papilės altariją. Jos 1816 m. atsisakęs, gavo Nemakščių parapiją. 1817 m. buvo paskirtas Žemaičių kapitulos garbės kanauninku. 1817, 1819 ir 1821 m. jis yra generalinių vyskupijos vizitacijų sekretorius. 1819 m. išlaikęs Polocko jėzuitų akademijoje atitinkamus egzaminus, iš akademijos gavo teologijos daktaro laipsnį, kuris jam buvo būtinas, kad galėtų bažnytinėj hierarchijoj toliau kilti. Ir po to tuojau, 1820 m., jis skiriamas Žemaičių vyskupijos prelatu scholastiku, vyskupijos egzaminatorium, Telšių mokyklos prižiūrėtojo pavaduotoju ir parapinių mokyklų vizitatorium. 1821-1826

m. jis yra Žemaičių katedros kapitulos prokuratorium. 1822 m. Nemakščių parapiją sukeitė į turtingesnę Smilgių parapiją. 1821-1822 m., Vilniaus Universitetui pavedus, jis egzaminuoja ieškančius mokslo laipsnio Žemaičių vyskupijos dvasininkus. 1826-1828 m. atstovauja Žemaičių vyskupijai Petrapilio katalikų dvasinėje kolegijoje, bet „dėl silpnos sveikatos", kuri jam nesukliudė pasiekti 94-96 metų amžiaus, jis iš kolegijos atsisakė. 1828 m. Smilgių parapiją sukeitė į prelatūrai priklausančią Tverų parapiją ir ją valdė ligi 1845 m. Jau 1829 m. pakeltas prelatu arkidiakonu.

Jo veikla 1831 m. sukilimo metu nėra visai paaiškėjusi. M. Valančius vienur rašo, kad Smigelskis aktyviai prie sukilimo prisidėjęs ir tik pinigais išsipirkęs nuo bausmės; kitur — kad visą sukilimo laiką sirgęs plaučių uždegimu ir nukentėjęs tik J. K. Gintilai jį įskundus, nes šis buvęs ant Smigelskio įpykęs už nemandagų su juo elgesį ir, be to, norėjęs tokiu būdu pašalinti savo būsimąjį konkurentą į Žemaičių vyskupijos sostą. Jam tad įskundus Smigelskį rusų administracijai, ši 1831-1842 m. laikiusi Smigelskį policijos priežiūroje ir, kaip rašo M. Valančius, jam buvę uždrausta Varniuose ir Alsėdžiuose lankytis. Tačiau — šiaip savo atsiminimuose gana objektyvus — Valančius, Gintilos asmeniškai nepakęsdamas, apie jį vieną nerašė objektyviai, ir dėl to negalima pilnai pasitikėti tuo, ką jis rašė, kai tik buvo liečiamas Gintila. Valančiaus tvirtinimui prieštarauja ir tai, kad nors Smigelskis 1830-1831 X 1 ir gyveno Tveruose, bet 1831 X 1-1833 XII 20 jis ėjo prelato arkidiakono pareigas Alsėdžiuose, taigi Alsėdžių lankymas jam nebuvo uždraustas. Tačiau ir T. Dobševičius tvirtina, kad, J. A. Giedraičiui dar gyvam esant, nuo 1831 m. faktiškąjį Žemaičių vyskupijos valdymą rusų administracijai pavedus pavyskupiui Simanui Giedraičiui, Smigelskis labiausiai ir įsigalėjo vyskupijoje, daug kur Simaną Giedraitį pavaduodamas, ir tik šiam pastebėjus, kad Smigelskio veikimas Simano vardu tedidina vyskupijoje vyskupo Juozapo Arnulpo populiarumą, nes viskas, kas buvo neigiama, buvo sumetama vyskupui Simanui, pats vyskupas Simanas prašė ministeriją leidimo pašalinti Smigelskį nuo vyskupijos reikalų tvarkymo. Ir tik tuomet, be jokios sąsajos su sukilimu, Smigelskis buvo ministerio pašalintas nuo visų aktualiųjų vyskupijos reikalų. 1864 m. iš Varnių nuvyko į Krekenavos parapiją ir čia nuolatos gyveno.

1842 m. panaikinus policijos priežiūrą, Smigelskis gavo pensiją ir po to dar 37 metus gyveno, daugiausia versdamasis literatūriniais darbais, nors tų darbų ir nespausdino. Nuo 1866 m. buvo pripažintas invalidu. Mirė 1879 m. vasario 7 (n. s. 19). Kai 1850 m. kapitulos buvo sutinka-

mas vysk. Valančius, jos vardu jis priminė Valančiui kanonų svarbą bažnyčios gyvenime. Tai Valančius savo užrašuose pavadino „niestosowna przemowa".

**Raštai.** 1) Ułamki dotyczące się Diecezii Żmudzkiej. Dwa Dekanaty Żmudzkie, jeden na Żmudzi, drugi na Litwie. Porównanie. 1856 X.b.s. 63p.

Matyti, 1830 II 27 vysk. J. A. Giedraičio laiško, kuriame šis, gubernatoriui reikalaujant sudaryti statistinį Žemaičių vyskupijos aprašymą, prašė jam tame darbe padėti, paragintas, Smigelskis pradėjo rinkti Žemaičių vyskupijos istorijos medžiagą, ir čia nemaža vertingų darbų buvo parašęs; bet, jam gyvam esant, nė vienas tų darbų nebuvo išspausdintas. Galimas daiktas, kad ir minimas K. Estreicherio Bibliografija polska IV 1878 p.290 Smigelskio rankraštis Opis gubernii Kowieńskiej sudarė tik to platesnio rankraščio dalį.

Šiame pirmame rankraštyje yra aprašyti Skuodo ir Obelių dekanatai, o rankraščio pabaigoje yra nurašytos Strazdo giesmės.

2) Ułamki dotyczące się diecezii Żmudzkiej: Spis biskupów żmudzkich (parašas — *bs, zff, xbski*), 1862 ir 1867 m., 246p.

3) Ułamki dotyczące się diecezii Żmudzkiej. 7. Życie Józefa Arnolfa Giedroycia Biskupa Żmudzkiego od r. 1761-1838. (Rašyta 1840 m., taisyta 1864 XII), 71p.

Rankraštis išliko.

4) Ułamki dotyczące się diecezii Żmudzkiej. Życie Szymona Giedroycia.

Rankraštis neišliko. Jį pats Smigelskis mini J. A. Giedraičio biografijoje.

5) Życie Jana Chryzostoma Gintyłły.

Paties Smigelskio minimas jo neišlikęs rankraštis.

6) Ułamki dotyczące się diecezii Żmudzkiej. Spis prałatów i kanoników kapituły Żmudzkiej (ile się dało wynaleźć) od jej nastania do końca XVIII wieku.

Rankraštis neišliko.

7) (Kunigo vikaro užrašai).

Neturėjęs atskiros antraštės rankraštis. Jį *K. Šeškevičius* lietuviškai išvertė ir išspausdino Draugijoje 1908 N22 p.120-122, N23 p.239-244, N24 p. 342-356; 1909 N27 p.221-231, N29 p.21-32, N30 p.153-167, N33 p.13-24, N34 p.132-148, N35 p.240-251, N36 p.251-264; 1910 N37 p.18-25 ir N38 p.94-102. Spėjant iš teksto, Sm-io bus pabaigta rašyti bene 1864 m.

8) Kritika vysk. Valančiaus „Żemajtiu Wiskupistes" (parašyta apie 1850 m.).

Išsp. Draugijoje 1911 m. N55-56 p.268-275 (išversta iš rankraščio).

9) Kritika vyskupo M. Valančiaus Žemaičių Vyskupystės (rašyta po 1864 m.).

Rankraštis, kurį *K. Šeškevičius* išvertė lietuviškai ir išspausdino 1912 m. Draugijoje (Pastabos apie padidintą Žemaičių vyskupystę) N63 p.233-243, N64 p.342-346, N65 p.37-41, N66/67 p.141-146, N68 p.256-260, N70 p. 151-155.

10) Studjum pierwsze czyli pierwsza mowa o upadku Państwa Rzymskiego, zjawieniu się i postępach chrystyanizmu i nayściu barbaryzmu. 1879 m., 204p.

**Literatūra.** Spisok rimsko katoličeskich duchovnych lic 1853 p.99.

*K. Estreicher* Bibliografia polska IV 1878 p.290.

*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1883 p.126-128.

*M. Valančius* Užraszai — Tėv. Sargas 1900 N1 p.31.

*Mykolas Biržiška* Antanas Klementas — Lietuvių Tauta I 4. 1910 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.52).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.57, 62, 204.

*M. Valančius* Pastabos pačiam sau 1929 p.54, 134 (ir Žinyčioje 1901 N3 p.26).

*K. Sendzikas* Prel. Benedikto Smigelskio biografija — Draugija 1940 N1 p.32-35).

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.32-35.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.156.

## 122. Antanas Savickis

**Biografija.** Gimė apie 1782 m. bene dabartinėje Kretingos apskrityje. Nėra žinios, kur mokėsi, bet galimas daiktas, kad Žemaičių Kalvarijoje ar Kražiuose. Rodos, kad jis jau 1809-1810 m. buvo Vilniaus Universiteto medicinos fakulteto studentas, 1810 m. medicinos kandidatas ir 1812 m., pristatęs disertaciją, gavo medicinos daktaro laipsnį. Gamtos ir ypač paukščių pamėgimas galėjo atsirasti jam medicinos fakultete studijuojant gamtos mokslus. Kadangi tarp 1812 m., kada Antanas Savickis pristatė disertaciją, ir 1819 m., kada tas pats ar kitas Antanas Savickis buvo įšventintas kunigu, praėjo septyneri metai, nors seminarijai išeiti tuo laiku užteko dvejų trejų metų, ir Savickis buvo kunigu įšventintas jau turėdamas apie 37 metus, tai visai galimas daiktas, kad, baigęs medicinos daktaro diplomu universitetą, jis tais pačiais 1812 metais bus išėjęs su prancūzų kariuomene karo gydytoju, o paskiau, grįžęs ir vengdamas atsakomybės už tarnavimą prancūzų kariuomenėje, jis stojo į dvasinę seminariją. Šiaip jo vėlesnioji tarnyba kunigu rodo, kad jis labiausiai domėjosi gamta ir literatūra, o mažiausiai savo kunigo pareigomis.

Išėjęs Varnių seminariją ir apie 1819 m. įšventintas kunigu, jis buvo paskirtas vikaru į Tirkšlius, kur vikaravo ligi 1826 m. 1827-1828 jis buvo vikaras Gargžduose. Paprašęs oficiolo Gailevičiaus jį iš ten iškelti, jis 1828 IX buvo paskirtas vikaru į Stulgius, bet tuo laiku jis ir sumanė keltis į Drangovskynę (prie Tilžės), kurios katalikų parapija tuo laiku buvo aptarnaujama Žemaičių vyskupijos kunigų. Nėra žinios, ar jis tokio leidimo negavo, ar pats atsisakė nuo savo sumanymo, kad 1828 XI 1 jis išsikėlė į Stulgius. Čia jis buvo ligi 1829 VIII 3. Nepatenkintas ir ta vieta, juoba kad, turėdamas apie 50 metų amžiaus, vis vikaru tebuvo skiriamas, nes vyskupijos viršūnėse neturėjo gero vardo, jis prašė jį iš Stulgių iškelti kur kitur. Šį kartą buvo paskirtas į Židikus, kur buvo vikaru nuo 1829 IX ligi 1834 III. Iš čia buvo iškeltas į Žemalę, kur vikaravo ligi mirties, 1836 m. gegužės 11 (n.s. 23) d.

**Raštai.** *1) Sawicki Antoni.* De scirrho et cancro in genere. Vilnae 1812 m. 17p.

Nėra aišku, ar tai to paties būsimojo kun. Antano Savickio, ar kurio kito Antano Savickio disertacija.

2) *Tamosziaus a Kempis* Apey sekima Chrystaus Pona knigos keturios... ysz łotiniszkos ant žemaytyszkos kałbos yszgulditas par Kuniga *Antona Sawicki* Tyrkszluse. 1828 (Vilniuje), 4, IV, 318, 10p.

Knyga išleista iš dalies prenumeratos keliu: 46 asmenys iš anksto užsisakė 83 egzempliorius. Jų tarpe buvo 11 Tirkšlių parapijos ūkininkų, o kitų 35 asmenų tarpe buvo Tomas Dobševičius (Tirkšlių parapietis, tuo laiku studentas Vilniuje), Simanas Stanevičius, Vincentas Valmikas (užsisakė 10 egzempliorių), Motiejus Valančius ir kiti. Iš to sąrašo matyti, kad Savickis turėjo santykius ir su veiklesniais ano laiko lietuviais veikėjais. Knyga buvo parašyta 1825 m. Tirkšliuose, bet buvo išspausdinta Savickiui jau esant Gargžduose. Valančius šį vertimą išpeikė, nes vertėjas daug ko nesupratęs.

3) Kałbas dusziu su Diewu, iszimtas isz knigu Szwęta Augustyna, yr ant žemaytyszka ležuwe iszguldytas metuose 1827 par Kuniga *Antana Sawicki* Wietynika tuo kartu Bažniczies miestela Gargždu Žemayczіuose, 1829 (Vilniuje), 4, 148p.

4) (Eilėraščiai. Apie 1830 m.), 57p.

Buvęs pas Petrą Kriaučiūną rankraštis. Iš šio 1449 eilučių rinkinio eilėraštį „Pri Dioniza Poszkas" ir ištrauką „Par užtarimą Marijos Panos" (satyra) paskelbė *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.254-256. Šio rankraščio eilėraščiai, be anų dviejų: Sapnas, Kiatures meto dales (Pavasaris, Wasara, Ruduo, Žiema), Balsas žiemos, Džiaugsmas, Tinginis.

5) Baykas arba Pasakas Liges Teysibe Pyrma Karta Ant Žemaytyszka Ležuwe Iszguldytas Par Kuniga *Antana Sawicki*, 1835 m. 48p.

Rankraštis. Toje pačioje užrašų knygoje, tik iš kito galo, yra įrašyta Pradzia wysokiu Satyru Arba Prikalbeimu, p.131. Matyti, kad šis rinkinys autoriaus buvo parašytas keliais egzemplioriais ir jo dalį sudaro ansai 1830 m. rankraštis (N4). Čia įdėtos 112 pasakėčių. Iš šito rankraščio *J. Tumas* Raštuose XI 1929 (ir Tiesos Kelyje 1929 N2) pakartojo: Satyra wienuolikta Marya Pana eyk pas Aficyola, praszyk už mane: Satyra deszimta arba Prysikalbieims pry Wyskupa Kłągiewicziaus, metusi 1829 raszyta; Satyra asztunta del kuniga Gaylewiczes Aficyoła Žemayczіu Met. 1829.

**Dokumentai.** 1828 IV 10 A. Savickio laiškas B. Gailevičiui su prašymu išrūpinti leidimą išvykti į Drangovskynę prie Tilžės.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.317 ir Nežinomuose senuose lietuvių tekstuose 1931 p.69.

**Literatūra.** *M. Wołonczewskis* Žemajtiu Wiskupiste II 1848 ([2]1897 p.162).

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński II 1899/1900 p.267.

*K. Grinius* Kunigas Antanas Savickis — Lietuvių Tauta I 2 1908 p. 254-256.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.36 (iš 1910 m. Visuomenės, pakartota dar Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.190-191).

(") Mūsų raštų istorija I $^{2}$1925 p.63.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.189.
*J. Tumas* Antanas Savickis — Tiesos Kelias 1929 N2 p.75-83 (ir Raštai XI 1929 p.99-109).
*Vaclovas Biržiška* Prie kunigo Antano Savickio biografijos — Tauta ir Žoids VII 1931 p.317 ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.69.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.107.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius p.45-46.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.27.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1952 p.12, 23.
*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.19, 20, 40, 52, 131.
*M. Lukšienė* Antanas Savickis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.529-532.

# 123. Enrikis Budrius

**Biografija.** Gimė 1783 m. Gastose, Lankos aps. Kiek pasimokęs, stojo Žydkiemio (į pietus nuo Pilupėnų) bažnyčios vargonininku. Paskiau ilgus metus buvo mokytoju ir vargonininku Briedausių dvare prie Pilupėnų (netoli nuo Stalupėnų). Mirė Briedausiuose 1852 m. (Kiti neteisingai nurodo jį mirus Pilupėnuose, nes ir savo paskutinį straipsnį, išsp. 1852 m., jis pažymėjo „Pillupoenen").

**Raštai.** 1) (Eilėraščių rinkinys apie 1820 m.), 12p.

Rankraštis Budriaus L. Rėzai pasiųstas ir išsaugotas Rėzos rankraštiniame palikime. Rinkinį sudarė šie Budriaus eilėraščiai: Budraus Prisikalbėjimas, Ant brolio Swodbos, Apraudojims, Pawasaris, Lapė be uodegos. Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.310-313 (ir Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.62-65) ir *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainos 1937 p.98-100 (abiejų brolių nuorašai savarankiškai padaryti iš Rėzos palikimo). „Pavasarį" ir „Apraudojimo" ištrauką kartoja *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.178-179.

2) (Buvo vienas L .Rėzos bendradarbių, šiam renkant lietuviškas dainas). Kelioms Budriaus atsiųstoms ir Rėzos panaudotoms dainoms yra Rėzos 1825 m. dainyne nurodytas kitas šaltinis. Iš penkių Budriaus dainų Rėza įsidėjo tiktai vieną N18 (Išėjo tetužis, iškuprino). Prie tos dainos pažymėta, kad ji gauta iš Pilupėnų, Stalupėnų aps. Be šio rinkinėlio, Budrius buvo Rėzai nusiuntęs dar kelis kitus dainų rinkinius.

3) (20 dar prieš 1829 m. surinktų dainų rinkinys).

Šį rinkinį savo rankose turėjo *Ch. Bartsch* ir iš jo paimtas dainas išspausdino įvairiose savo „Dainų Balsų" I-II (1886 ir 1889 m.) vietose. Didžioji jų dalis jau buvo anksčiau E. Gizevijaus paskelbta.

4) Dainos oder littauische Volkslieder mit ihren Melodien aus dem Munde ihrer Saenger geschoepft von *H. Budrius,* Precentor in Pillupoenen.

Pridėjęs savo vertimą į vokiečių kalbą ir *E. A. Hageno* prakalbą, išspausdino *E. Gizevijus* žurnale Neue Preussische Provinzial Blaetter 1848 V p.58-75, 88-94, 344-359, VI p.16-25, 190-205 (su *T. Zschokkės* surinktų dainų lietuvišku vertimu). Greičiausia, iš tų dainų dvi (Szaltinatis, Gierkit Brolei, bukit linksmi ir Welijimas) bus ne dainos, bet paties Budriaus parašyti eilėraščiai. 38 iš čia išspausdintų dainų pakartojo *G. H. F. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853 ir *Ch. Bartsch* Dainų Balsai.

5) (1827 II 18 Budrius pranešė Rėzai sutinkąs apsiimti parašyti lietuviškai Lietuvos istoriją, kaip tai jam Rėza siūlė).

Nėra žinios, ar šioje srityje Budrius buvo ką nors parašęs.

6) Der Kreuzberg bei Heilsberg — Neue Preussische Prov. Blaetter A.F.I. 1852 p.311-313.

7) Welijimas (su vokišku Gizevijaus vertimu) — Neue Preussische Prov. Blaetter VIII 1849 p.410-411.

**Dokumentai.** 1) 1820 XI 10 Budriaus laiškas Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* Athenaeum IX 2 1938. Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainos II 1937 p.V.

2) 1821 I 27 Budriaus laiškas Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c. Ištrauką duoda *M. Biržiška* l.c.p. VIII.

3) 1827 II 18 Budriaus laiškas Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c. Ištrauką duoda *M. Biržiška* l.c.p. VII.

4) 1847 X 2 Budriaus laiškas Neue Preussische Provinzial Blaetter redaktoriui apie kankles.

Išspausdino *E. A. Hagen* — Neue Preuss. Prov. Blaetter V 1848 p.59-61.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Dainos 1825 p.62-63.

*E. A. Hagen* — Neue Preussische Prov. Blaetter V 1848 p.58.

*E. Gisevius* Dainos geschoepft von E. Budrius — Neue Preussische Provinzial Blaetter 1848 V p.58-75, 88-94, 344-359, VI p. 16-25, 190-205, 1849 VII p.410-411.

*G. H. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853 N23, 28, 30, 32, 36, 55, 68, 84, 87, 88, 94, 98, 99, 135, 137, 140, 141, 146, 173, 192, 205, 211, 231, 232, 244, 300, 325, 327, 328, 341, 354, 365, 369, 383, 385.

*Ch. Bartsch* Dainų Balsai I 1886 p.X, N5, 6, 24, 45, 62a, 66a, 67, 74a, 78, 81, 92, 97, 101, 104, 105, 108, 112, 117, 120, 123a, 125, 128, 130, 140, 149a, 150, 160, 168; II 1889 N187a, 219, 223, 242, 257, 304, 308, 386a.

*Chronopolitanus (Vilius Gaigalaitis)* Karaliauczius Prusuose — Vienybė Lietuvininkų 1892 N47 p.559 (pateikia Budriaus 1848 m. užrašą ant cimbolų, kurie pateko į Prūsijos muziejų Karaliaučiuje).

*J. Šliūpas* Mažoji arba Prusiškoji Lietuva 1910 p.14-15.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69, 108 (prierašas).

(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1919 p.35-36, 119.

(") Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69, 107-108.

(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.117.

(") L. Rėzos Dainos I 1935 p.VIII, 34; II 1937 p.V. VII, VIII, IX, 9, 85, 98, 99, 100.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.141, 146.

*Vaclovas Biržiška* E. Budriaus eilės — Tauta ir Žodis VII 1931 p.310-313 (ir Nežinomuose senuose lietuvių tekstuose 1931 p.62-65).

(") Budrius Enrikas — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1935 p.948-949; Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.319-320.

(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18 p.555.

*F. Brender* De duobus carminibus Lituanis Horatiano metro compositis — Archivum Philologicum V 1935 p.104-106.

*J. Balys* A Short Review of the Collection of Lithuanian Folklore — Tautosakos Darbai I 1935 p.5.

(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1954 p.213.

*J. Eretas* Rėzos santykiai su Goethe — Athenaeum IX 2 1938.

# 124. Natanelis Pridrikis Ostermejeris

**Biografija.** Zigfrido ir Marijos Gotlybos Andersonaitės Ostermejerių sūnus. Gimė 1784 IV 8 Viliūnuose, kur tuo laiku jo tėvas buvo kunigu. Pradžioje pas tėvą pasimokęs, nuo 1798 X 8 mokėsi Žydkiemyje pas precentorių Hauptą, o 1801 X 14 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultete (Willuhn ad Pillkallen, Boruss., teol. stud.). Teologiją studijavo ligi 1805 m.

Atitinkamus egzaminus išlaikęs, 1804 m. jis gavo teisę sakyti pamokslus ir kaip „collaborator" vienerius metus mokytojavo Karaliaučiaus Lebo mokykloje, tuo pačiu laiku tęsdamas ir teologines studijas. 1805-1806 m. buvo Elbinge privatinis mokytojas, 1806-1807 m. precentorius Kintuose, 1807-1815 m. Kretingalėje. Apie 1808 m. vedė Karaliną Scheenwenaitę (gimusią 1783 V 19).

1815 VIII 8 Karaliaučiuje buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas į Kalnininkų parapiją, kur buvo įvestas 1815 X 1. 1827 IV 22 buvo perkeltas į Būdviečius ir čia buvo kunigu ligi mirties, 1846 m. rugpiūčio 24 d. 1846 m. jis dalyvavo K. A. Jordano sušauktoje konferencijoje Ragainėje aptarti vokiškai lietuviško žodyno paruošimo reikalus.

Turėjo dukteris: Matildą Mullnerienę (gimusią 1811 X 25 ir mirusią 1901 V 10), Celestiną (gimusią 1821 VI 10 ir mirusią 1871 m.), Daratą (gimusią 1823 VI 10 ir mirusią 1871 m.) ir dar vieną, gimusią 1818 IX 19. Jo sūnus Albertas Julius gimė 1809 X 26, 1830 m. pabaigė Tilžės gimnaziją, 1830 X 21 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultete, vėliau buvo kunigu Būdviečiuose ir mirė 1853 VI 22. Šio sūnus Pridrikis Ričardas gimė 1845 IV, 1866-1867 m. įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultete; jis parašė Ostermejerių šeimos monografiją. Antras Natanelio Pridrikio sūnus, Pridrikis Augustas, gimė 1814 m. ir mirė 1816 XII 9; Ernestas Eugenijus gimė 1828 m.; Jonas Firchtegotas gimė 1825 I 24 ir mirė 1909 IV 17; Enrikas gimė 1816 m. ir mirė 1818 IV 3, ir dar vienas, miręs 1827 VIII 12.

**Raštai.** 1) Nusidawimai Diewo Karalysteje, 1823 ir 1824 m.

*P. Kelkis* Nusidawimuose apie Ewangelijos Praplatinimą tarp Żydu ir Pagonu 1832 m. N1 rašo: „Lietuwininkams dwejos Knygeles tu ‚Nusida-

wimu Diewo Karalysteje' iszdrukawotos, wienos Mete 1823, o antrosios Mete po tam... tasai Apsakimas tu Nusidawimu nů ano Czeso pasiliowe..."; tik Kelkis čia nenurodo, kas jas leido. Tačiau bevardis autorius straipsnio „Lietuwiai ir Pasiuntinei" (Sweczias 1923 N7/8 p.7) rašo, kad „Mete 1824 bandė kunigas Ostermejeris isz Kalninkų, vėliau Budwiecziuose, szitą Laiszkelį ir Lietuwiams jų Kalboje leisti; wienog tai ne wis pasiseke. Mete 1832 jis tai pakartojo". Nors čia ir apsirikta dėl 1832 m. datos, nes 1832 m. Nusidawimus leido ne Ostermejeris, bet Kelkis, tačiau yra nurodytas (kad ir neminint tų žinių šaltinio) tų „Nusidawimų" leidėjas Kalnininkų ir Būdviečių kunigas *Ostermejeris*, taigi *Natanelis Pridrikis*. Taigi jis, o ne *Kelkis turi būti laikomas lietuvių periodinės spaudos pradininku.*

2) (Turėjo paruošęs vokiškai lietuvišką žodyną raidei „U").

3) (Rašė ir giesmes, kurių vieną lietuviškai ir vokiškai sukūrė 1826 — giesmę surinkimininko Pričkaus Grenzo atminimui: Kowa jau atlikta).

**Dokumentai.** 1815 m. lotyniška N. P. Ostermejerio autobiografija, įrašyta Karaliaučiaus konsistorijos vadinamojoje aukso knygoje.

Išspausdino *P. R. Ostermeyer* Verstreute Nachrichten. 3. Fortsetzung p.34-35.

**Literatūra.** *F. Kelch* Nusidawimai apie Ewangelijos Praplatinimą tarp Žydu ir Pagonu 1832 N1.

*L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.87, 151.

*K. A. Jordan* Ueber lit. Woerterbuecher — Neue Preuss. Prov. Blaetter II 1846 p.146-148.

*H. Poelmann* Geschichte des Gymnasiums zu Tilsit — Festschrift zu d. 300j. Jubilaeum 1886 p.42.

*P. R. Ostermeyer* Die Ostermeyer — Altpr. Monatsschrift XL 1903 p. 568-570 (ir atskirai 1903 p.20-22).

(") Verstreute Nachrichten ueber die Ostermeyer 1904 p.6, 43.

(") to pat veikalo 3. Fortsetzung 1909 p.20, 21, 22, 26, 27, 29, 34-35, 37-42.

*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Lietuwoje 1904 p.10.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.252.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.659.

*J. Sembritzki* Die Geschichte des Kreises Memel 1918 p.108.

(") -*Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.104, 110.

Lietuwiai ir Pasiuntinei — Sweczias 1923 N7/8 p.7.

*E. Grigoleit* Die Pfarrer von Inse und Kallningken — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.60.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.46.

(") Seniausias lietuviškas laikraštis ir jo redaktorius N. P. Ostermejeris — Žingsniai 1948 N10 p.34-35.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.199.

(") Seniausias lietuviškas laikraštis — Knygų Lentyna 1957 10-12.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.206.
(Ostermejeris) 3. Natanelis Fridrikas — Lietuvių Enciklopedija XXI 1960 p.236.

# 125. Liudvikas Kobeckis

**Biografija.** Gimė 1784 m. Telšių aps. (1805 m. universitete pažymėtas gimęs Varnių par. ar Rainiuose, Telšių par.). Antano Kobeckio sūnus. Mokėsi Telšių bernardinų mokykloje (1803 m. buvo III klasėje, 1805 m. V klasėje), kurią 1805 m. baigęs, 1805 XI 3 stojo į Vilniaus Universiteto fizikos fakultetą, kuriame buvo dar 1813 IX 14. Pabaigė filosofijos magistru. Apie 1820 m. išsikėlė į Varšuvą, kur vertėsi privačiomis pamokomis ir buvo Varšuvos skyrinės mokyklos mokytoju. Ieškodamas profesoriaus vietos Varšuvos universitete, 1830 VIII 18 pristatė Lenkijos valdančiai komisijai darbą apie „naują vėjų teoriją" ir siūlėsi skaityti universitete atitinkamą kursą, bet komisija jo pasiūlymo nepriėmė.

Prasidėjus 1830 XI Varšuvos sukilimui, Kobeckis tarnavo Varšuvos miesto artilerijos karininku. Sukilimą rusams likvidavus, 1831 m. pabaigoje emigravo iš pradžių į Austriją, kur kurį laiką buvo Austrijos valdžios laikomas kalėjime, paskiau išvyko į Šveicariją, iš ten į Elzasą ir pagaliau į Paryžių. Emigracijoje pasivadino Liudmilevu Korilskiu. Sakoma, kad pavardę pakeitęs susipykęs su savo dėde (Jonu Kobeckiu?), kuris, jam emigravus, paėmė jo turtą Lietuvoje ir jam nieko iš to palikimo nepersiuntė.

Paryžiuje gyvendamas, Kobeckis ypač susiartino su Adomu Mickevičium, kuriam dainuodavo lietuviškas dainas ir mokė jo mažamečius vaikus. Vegetaras, pilnas visokių sumanymų ir naujų išradimų projektų, ypač domėjosi matematika ir gamtos mokslais. Be kito ko, buvo sukūręs nuosavą teoriją apie kovą su vynuogynų kenkėjais, ir, tuo klausimu paskelbęs knygutę, gavo Prancūzijos ministerio padėką. Mirė dideliame skurde Paryžiuje 1857 VI 4; nesant lėšų nupirkti kapinėse vietai jo kapui, buvęs palaidotas bendrame kape Montmartre.

**Raštai.** 1) Adomo Mickevičiaus sūnaus Vladislovo liudijimu, Kobeckis visus savo raštus rašęs žemaitiškai, kad kiti, juos suradę, negalėtų jų suprasti. Nėra žinios, ar taip iš pradžių buvo surašomi ir jo išspausdintieji darbai, ar vien tiktai likę nespausdinti, vėliau dingę jo rankraščiai.

2) Nowa teorja wiatrów według zasad meterologa wiejskiego, 1830.

Rankraštis, kuris Lenkijos valdančiai komisijai buvo pristatytas 1830 VIII 18.

3) Neofelonikones, urywki z ociemnialstwa. Zbiór osobistych obrazów z rękopismu *Marewicza*... przepisany i wydany przez *L. K.* (Paryžiuje) 1836.

Pateikęs apie tą darbą informaciją, K. Estreicheris pradžioje slapyraides *L. K.* laikė Królikowskio slapyraidėmis, bet paskiau tai ištaisė į L. Korilskį (Kobeckį).

**Dokumentai.** 1) 1921 VII 12 Vladislovo Mickevičiaus laiškas M. Brenšteinui apie Korilskį ir iš jo žodžių Adomo Mickevičiaus užrašytas lietuviškas dainas.

Ištrauką duoda *M. Brensztejn* Dajny litewskie 1927 p.257-258 (atskirame atmuše p.1-2).

2) 1922 VIII 31 Vladislovo Mickevičiaus laiškas prof. Pigoniui tuo pačiu reikalu.

Ištrauką duoda *M. Brensztejn* l.c.p. 266 (atskirame atmuše p.10).

**Literatūra.** — Wiadomości Polskie 1857 N24 (L. Korilskio nekrologas).

*K. Estreicher* Bibliografia polska II 1874 p.392, 435; III 1876 p.69; X p.158.

*M. Gorecka* Wspomnienia o Adamie Mickieviczu 1897 (3 leidimas) p.86-91.

*J. Bieliński* Królewski Uniwersytet Warszawski III 1913 p.40-42.

*Jan Lipkowski* Groby polskie w Paryžu i okolicach — Rocznik Towarzystwa Polskiego literacko-artystycznego w Paryžu 1911/1912 p.256.

*Władysław Mickiewicz* Pamiętniki I 1926 p.49-50.

(") Żywot Adama Mickiewicza IV (1895) ²1931 p.352.

*M. Brensztejn i J. Otrębski* Dajny litewskie zapisane przez A. Mickiewicza — Rozprawy i Materyały Wydziału I. Towarzystwa Przyjaciol Nauk w Wilnie I 4 1927 p.257-258, 262-266 (atskirame atmuše p.1-2, 6-10).

*Mykolas Biržiška* Žemaitis Pr. Šemeta Ad. Mickevičiaus bičiulis — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.98-100 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.102-105).

(") Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.99; ²1955 p.128.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.46.

(") Kobeckis Liudvikas — Lietuvių Enciklopedija XII 1957 p.175.

*V. Maciūnas* 1831 m. sukilimo emigrantų lietuviškieji spaudiniai — Mūsų Senovė II 3 (8) 1938 p.463.

## 126. Mykolas Rudzinskis

**Biografija.** Kazimiero sūnus Mykolas Rudzinskis gimė apie 1784 m. 1819 XII 20 stojo į bernardinų ordiną Vilniuje. 1820 II 2 diakonas, 1820 III 27 įšventintas kunigu (1850 m. žiniomis, įšventintas 1822 m.). Vos keturių mėnesių laiko tarpas, suėjęs nuo stojimo į vienuolyną ligi įšventinimo kunigu, galėtų rodyti, kad jau prieš tai jis kur nors teologiją bus studijavęs; tačiau 1828 V 25 jo dekanas apie jį pažymėjo, kad jis esąs „visai mažo mokslo". Vienuolis benediktinas, nepataisomas alkoholikas, jis nuolatos buvo kilnojamas iš vienos vietos į kitą vien vikaro pareigoms ir tik labai trumpą laiką, 1824-1828 m., jis buvęs Kvietkų reguliarinių kanauninkų klebonu. Čia būdamas, jis už girtavimą ir triukšmavimą buvo metams suspenduotas pareigose. Po metų jam teisės buvo grąžintos, bet ir 1828 m. jis dar nebuvo pasitaisęs. Savo tarnybos laiku jis trumpai dirbo Papilyje, Panemunėlyje, Pandėlyje, Rokiškyje, Biržuose, 1840 m. Upytės dekanate, 1841 m. Troškūnuose, 1842 VII 24-XII 27 vikaras Pabiržėje, 1843 m. Palėvenės vienuolyne, 1844 m. Vilniuje, 1845-1846 m. Troškūnų vienuolyne. Nuo 1847 m. mansionorius Vabalninke, nuo 1851 m. ten pat vikaras.

Vabalninkui 1850 m. iš Vilniaus vyskupijos perėjus į Žemaičių vyskupiją, tuometinis Vilniaus vyskupas Žilinskis įspėjo vysk. Valančių, kad Rudzinskiui teleista tik mišias laikyti. Rudzinskiui prašant leidimo ir išpažinties klausyti, Valančius pareikalavo, kad prieš tai jis išlaikytų dar specialų egzaminą. Rudzinskis mirė Vabalninke 1862 m. rugpiūčio 7 (19) d.

**Raštai.** Maldu kniga isz wisokiu rasztu surinkta... drukon paduota par *Mikoła Rudzinski,* kuniga Wabalniku bažniczios (Vilniuje) 1857 m. 200p.

Rudzinskio paruošta maldaknygė.

**Dokumentai.** 1828 V 25 Obelių dekano kun. Jono Stankevičiaus vizitacijos aktas, kuriame, tarp kito ko, praneša arkivyskupui Ciecišovskiui ir žinias apie Rudzinskį, kur rašo, kad šis, nuo 1824 m. pakeltas klebonu, dažnai pasigerdavęs, naktimis smuklėje sėdėdavęs, o grįžęs išvaikydavęs šeimyną ir keldavęs barnius, už ką buvęs metams suspenduotas pareigose. Po to, kiek

pasitaisęs, buvęs grąžintas į pareigas. Nors ir dabar dažnai grįžtąs neblaivus, bet jau barnių ir muštynių nekeliąs.

Nespausdinta.

**Literatūra.** Spisok rimsko katoličeskago duchovenstva 1853 p.133.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.46.

## 127. Ernestas Vilhelmas Berbomas

**Biografija.** Vokiškai savo pavardę rašė Beerbohm. Sūnus Klaipėdos medžių pirklio Ernesto Jokimo Beerbohmo ir jo antrosios žmonos Kristinos Gotlybos Frenzelytės, Kauno pirklio Gotlybo Johno našlės, 1773 II 25 ištekėjusios už Beerbohmo.

Gimė 1786 III 11 Beržtininkuose ties Klaipėda. Mokėsi Karaliaučiuje Marquarto vedamoje privatinėje prancūzų mokykloje. Ją pabaigęs, 1803 m. išvyko į Dancigą Rothlanderio ir Bergo prekybos namuose praktiškai prekybos studijuoti. Paskiau dirbo tėvo įmonėje Klaipėdoje ir tėvo prekybos reikalais važinėjo į Daniją, Švediją ir Norvegiją. Kelerius metus gyveno Anglijoje ir ten, greičiausia, vedė MacLeanytę. Į Mažąją Lietuvą sugrįžęs, 1814 m. įsteigė Klaipėdoje nuosavą geležies prekybai su Švedija įmonę. 1820 IX 25 iš uošvio MacLeano nusipirko Peilės-Muižės, arba tiesiog Muižės (Feilenhofo), 4000 margų dvarą Kintų par., Šilutės aps., netoli Ventės (Windenburg). Likvidavęs savo prekybos įmonę, toje Muižėje pastoviai apsigyveno.

1835 II 16 buvo išrinktas Klaipėdos burmistru ir tas pareigas ėjo ligi 1840 m. Tais metais gavęs iš miesto 500 talerių metinę pensiją, grįžo į savo dvarą. 1841-1843 m. buvo žvejybos inspektorius (Fischmeister), 1843-1865 m. vyriausias žvejybos inspektorius (Oberfischmeister) Kuršių marėse. 1857 m. buvo vienas svarbiausiųjų organizatorių lietuvių delegacijos iš Rusnės pas Prūsijos princą Pridrikį Vilhelmą. Mirė Muižėje 1865 m. vasario 20 d.

Turėjo 1815 m. gimusį ir 1880 XI 11 mirusį sūnų Vilhelmą, kuris 1870-1880 m. buvo Prūsijos seimo atstovas ir 1879 m. stojo naujai sukurtos Litauische Literarische Gesellschaft nariu.

**Raštai.** **1) Littauisches Volkslied aufgeschrieben und uebersetzt von *Wilhelm Beerbohm* in Feilenhof — Preussische Provinzial Blaetter IX 1833 p.515-516.**

**Lietuviškas tekstas su vokišku vertimu dainos — Asz wargdienele, Asz be tetuszio. Pakartojo *G. H. F. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853 N77 p.61.**

Nachricht von den Uferbefestigungs Arbeiten des Foester Tanscheit in Kinten — Preuss. Prov. Blaetter IX 1833 p.216-217.

3) Nachricht von heidnischen Graebern auf der Kurischen Nehrung — Preussische Provinzial Blaetter IX 1833 p.84-89.

Rašyta Feilenhofe 1832 IX.

Plačiau iš šio straipsnio ištraukas pateikė *Hollack* Sitzungsberichte des Altertumsgesellschaft Prussia XX 1896 p.117-122.

4) Der letzte Carwaitensche Baum — Preussische Provinzial Blaetter XIV 1835 p.530.

Eilėraštis, pakartotas leidinyje Erinnerung an... W. Beerbohm 1866 ir *J. Ereto* Athenaeum VIII 1937 p.178-179.

5) (1827-1835 m. rinko lietuviškas dainas ir jas siuntė L. Rėzai).

5 V. Berbomo rankraštinio palikimo dainas paskelbė *Ch. Bartsch* Dainu Balsai I-II 1886-1889 (N155a, 175, 182, 306, 335), pridėdamas prie jų pažymėjimą „Feilenhof bei Kinten", bet Berbomo pavardės nemini. Galimas daiktas, kad ir tos dainos, prie kurių P. Bohlenas padėjo pažymėjimą „Kinten" ir kurias taip pat paskelbė Ch. Bartschas, bus Berbomo užrašytos.

6) (1835-1839 m. siuntė Rėzai dainas ir įvairią kalbinę medžiagą).

Rankraštiniame Rėzos palikime išliko šešios Berbomo dainos. Jas paskelbė *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose II 1937 N140-145.

7) (Buvo vienas G. H. F. Nesselmanno bendradarbių, šiam renkant medžiagą savo 1851 m. išspausdintam Woerterbuch der littauischen Sprache. Jam Berbomas pateikė sąrašą 170 lietuviškų žodžių, kurių nėra Milkės žodyne).

8) (Buvo vienas A. Schleicherio bendradarbių, šiam ruošiant savo 1856-1857 m. pasirodžiusį Handbuch der litauischen Sprache).

9) (Mykolas Biržiška spėja, ar nebus A. Schleicherio Litauisches Lesebuch 1857 m. paskelbtų dainų tarpe ir Berbomo užrašytų. Tačiau iš 38 čia paskelbtų dainų 2 jis paėmė iš S. Stanevičiaus, 16 iš Rėzos, o prie likusių 20 yra jo pažymėta, kad jos esančios paimtos iš paties Schleicherio rinkinio).

**Dokumentai.** 1) 1835 III 6 Berbomo laiškas L. Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* Athenaeum VIII 1937 p.179. Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainos II 1937 p.VIII.

2) 1839 IV 27 Berbomo laiškas L. Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c.p. 180-181. Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

3) 1839 VII 7 Berbomo laiškas L. Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c.p. 182. Ištraukų duoda *Mykolas Biržiška* l.c.p. VIII.

4) 1839 IX 16 L. Rėzos laiškas Berbomui.

Ištraukų duoda *J. Eretas* l.c.p. 183 ir *M. Biržiška* l.c.p. VIII.

5) 1839 XI 12 Berbomo laiškas L. Rėzai.

Išspausdino *J. Eretas* l.c.p. 183-184. Ištraukų duoda *M. Biržiška* l.c.p. VIII ir *M. Ebertas* Truso p.7 (išnaša).

**Literatūra.** *G. H. F. Nesselmann* Woerterbuch der littauischen Sprache 1851 p.VIII.

(") Litauische Volkslieder 1853 p.VIII, 61 (N77).
(") Zur Kritik des litauischen Volksliedes — Neue Preuss. Prov. Blaetter XII 1851 p.183.
*A. Schleicher* Handbuch der litauischen Sprache I 1856 p.VII.
Altpr. Monatsschrift II 1865 p.466.
Monatsschrift II 1865 p.466.
Blaeter zur Erinnerung an Other-Fischmeister Wilhelm Beerbohm 1886.
*Berthold Benecke* Fische, Fischerei in Ost- u. Westpreussen 1881 p. 317-318.
(") Beitraege zur Geschichte der Fischerei in Ost- u. West Preussen — Altpr. Monatsschrift XVII 1880 p.415.
*Ch. Bartsch* Dainu Balsai I-II 1886-1889 N155a, 175, 182, 306, 335.
*Hollack* — Sitzungsberichte d. Altertumsgesellschaft Prussia XX 1896 p.117-122.
*Rademacher-V. Gaigalaitis* Chronik der Kirche und des Dorfes Russ — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft V 2 (Heft 36) 1901 p.173-174.
*J. Sembritzki* Adel und Buergerstand in und um Memel II — Altpr. Monatsschrift XLII 1905 p.552.
(") Geschichte des Kreises Memel 1918 p.168.
(") Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.229-230.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69, 108.
(") L. Rėzos Dainos II 1937 p.VIII-IX, 43-48 (N140-145), 71 (N170).
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.141.
*M. Ebert* Truso 1926 p.7 (išnaša).
*R. Naujok* Oberfischmeister W. Beerbohm — Memeler Damfboot 1832 XII 21 (Beilage „Der Grenzbote" N11).
*Vaclovas Biržiška* Beerbohm Ernestas Vilius — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.264, VII 1939 p.1536; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.332.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.46.
*J. Eretas* Rėzos gimtinė — Athenaeum VIII 1937 p.176-186.

## 128. Gotfridas Lebrechtas Ostermejeris

**Biografija.** Zigfrido ir Gotlybos Andersonaitės Ostermejerių sūnus. Gimė 1786 III 12 Viliūnuose. Mokėsi namie pas tėvą, nuo 1798 X 8 pas precentorių Hauptą Žydkiemyje kartu su savo broliu Nataneliu Pridrikiu, su kuriuo kartu 1801 X 4 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete.

1804 m. gavo pamokslininko teises ir tais pačiais metais buvo paskirtas kantorium į Stalupėnus, nuo 1805 m. pradėjęs ten eiti kantoriaus pareigas. 1812 VI 5 buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1812 X 4 užėmė Juodkrantės parapiją. Nuo 1819 X 10 buvo perkeltas į Giliją, o iš čia 1827 IX 14 į Bilviečius, kur buvo kunigu ligi mirties, 1855 m. balandžio 3 d.

Buvo vedęs Balkaitę. Turėjo penkis sūnus ir penkias dukteris. Sūnus Zigfridas Ernestas Liudvikas mirė dvidešimties metų 1827 VII 23. Vienas sūnus gimė 1820 II 24. Duktė Kristina Celestina gimė 1816 IX 28 ir mirė Juodkrantėje 1818 V 25. Kita duktė gimė Juodkrantėje 1818 XI 8. Duktė Karalina gimė 1821 II 18 ir mirė to paties mėnesio 29 d. Duktė Celestina Kristina gimė 1822 III 20 ir mirė tų pačių metų rugsėjo 30. Viena duktė gimė 1827 I 2.

**Raštai.** (K. L. Neisui pateikė dalį savo išverstų į lietuvių kalbą pamokslų, kuriuos Neisas 1856 m. išspausdino savo Ewangeliszkose Miszknygose).

**Dokumentai.** 1812 VI 5 lotynų kalba surašyta Ostermejerio autobiografija, pristatyta Karaliaučiaus konsistorijai prieš ordinuojant kunigu ir įrašyta tos konsistorijos vadinamojoje aukso knygoje.

Pakartojo *P. R. Ostermeyer*, 3. Fortsetzung 1909 p.35-36.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.103, 115, 170.

*P. R. Ostermeyer* Die Ostermeyer — Altpr. Monatsschrift XL 1903 p. 570 (ir atskirai 1903 m. p.22).

(") Verstreute Nachrichten ueber Ostermeyer 1904 p.7, 43.

(") To pat veikalo Fortsetzung 1909 p.19, 20, 21, 22, 23, 29, 35-36.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.252.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.659.
*J. Sembritzki* Geschichte des Kreises Memel 1918 p.115.
*B. Koerner und K. Tiesler* — Deutsches Geschlechterbuch B 68. Ostpreussisches Geschlechterbuch II B. 1930 p.10-11.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.46.
(Ostermejeris:) 2. Gotfridas Lebrechtas — Lietuvių Enciklopedija XXI 1960 p.236.

## 129. Pridrikis Teofilis (Gotlybas) Hasenšteinas

**Biografija.** Kristupo Ditricho Hasenšteino (Hassensteino) vaikaitis, Kristupo Danieliaus ir Zuzanos Vilkaitės Hasenšteinų sūnus. Gimė 1786 IV 29 Būdviečiuose. 1802 V 10 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. 1820 XI 20 buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1821 IV 4 paskirtas lietuvių kunigu Tilžėje. Mirė Tilžėje 1830 m. rugpiūčio 3 d.

Buvo vedęs Vilhelminą Hochleitneraitę. Jų sūnus Pridrikis Vilhelmas Aleksandras gimė Pilkalnyje 1819 I 25, buvo Anglijos, paskiau Prūsijos tarnybos jūrų kapitonas ir mirė 1893 II 13. Gal šio brolis buvo Pridrikis Gustavas Adolfas Hassensteinas, 1829 m. baigęs Tilžės gimnaziją ir vėliau buvęs Tilžėje „kanceliarijos tarėjas".

**Raštai.** (1821 XII 17 mirus jo tėvui Kristupui Danieliui Hasenšteinui ir nuo darbo prie Rėzos ruošiamo Biblijos vertimo (išspausdinto 1824 m.) pasitraukus kun. Malkwitzui (Malkevičiui), Pridrikis Teofilis Hasenšteinas stojo jųdviejų vieton Rėzos padėjėju. Jis ne vien taisė tekstą, bet ir atliko viso spaudinio korektūrą).

**Literatūra.** *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.75, 173, 174.

(") Biblija (Vorrede) 1824 p.III-VIII.

*H. Poehlmann* Geschichte des Gymnasiums zu Tilsit — Festschrift z. d. 300j. Jubilaeum 1886 p.42.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXXVII 1909 p.233.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.390, 526, 662.

*J. Kopp* Geschichte des Landkreises Tilsit 1918 p.203.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.39.

*Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.49.

*Vaclovas Biržiška* Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.71.

(") Hassensteinas Pridrikis Gotlibas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1941 p.1109; Hasensteinas Pridrikis Teofilis Gotlibas — Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.145.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.47.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.155.

*J. Zachau* Zur Herkunftsfrage des Geschlechtes Hassenstein in Preussen — Archiv f. Sippenforschung XVI 1939 N1 p.5.

*Hassenstein* Hassenstein Friedrich Vilhelm Alexander — Altpreussische Biographie I 1941 p.255.

# 130. Pridrikis Vilhelmas Raušningas

**Biografija.** Gimė 1786 m. Notrymuose prie Įsruties. 1804 X 19 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Notrinen ad Insterburg Boruss. stud. theol.). Universitetą baigęs, iš pradžių buvo precentorius Šiluvoje, 1813 IX 10 ordinuotas kunigu ir paskirtas diakonu į Stalupėnus. 1817 m. buvo paskirtas kunigu į Enciūnus. Mirė apie 1850 m. (1834 m. buvo dar gyvas). Bene jo brolis Petras Raušningas, gimęs Karaliaučiuje 1778 m. ir miręs Leipzige 1835 V 13, buvo vokiečių istorikas ir beletristas.

**Raštai.** (Buvo vienas L. Rėzos bendradarbių renkant lietuviškas dainas). Rankraštiniame Rėzos palikime išliko vienas Raušningo surašytas lapelis su trijų dainų gaidomis ir dainų pradžiomis (Rėzos Dainose N40, 74, 89, bet N40 yra tai Ruigio dainos pakartojimas) ir kitas bevardis dviejų dainų (Rėzos N40 ir 74) rinkinėlis, kurį *Mykolas Biržiška* irgi Raušningui priskiria, nes prie N74 Rėza šaltinį nurodo Enciūnus, kur Raušningas buvo klebonu nuo 1817 m.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Dainos 1825 p.268-271.
(") Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.170, 174.
— Preussische Provinzial Blaetter XXII 1839 p.95.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.256.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.674.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69.
(") L. Rėzos Dainos I 1935 p.VIII, 82 (N40), 137 (N74), 156 (N89); II 1937 p.VI-VII.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.47.

# 131. Leonas Mantvydas

**Biografija.** Pavardė sulenkinta Montvidas. Gimė apie 1786 m. (1808 -1809 m. turėjo 22 metus, tačiau vėlesnėse rubricelėse metai svyruoja). Kilimo bene iš Rietavo vls., kur 1784 m. Rudgalių Klibių vaitystėje gyveno Tadas M., Daugėlų k. Martynas M., Gedvilų k. Veiviržėnų vaitystėje Pranas M., Gitėnų k. Simanas M. Mokėsi Žemaičių Kalvarijos dominikonų mokykloje (1808 m. buvo IV klasėje) ir tiesiog iš jos 1809 III 9 stojo Žemaičių vyskupijos stipendininku į Vilniaus vyriausiąją seminariją. Seminariją pabaigė 1812 VII 14 teologijos kandidato laipsniu, o apie 1835 m. Vilniaus dvasinėje akademijoje gavo ir teologijos magistro laipsnį. 1812 m. įšventintas kunigu, buvo paskirtas vikaru į Plungę, paskiau buvo altarista Aleksandravėlėje, 1827 m. Skuodo klebonas ir dekanas, o nuo 1835 m. ligi mirties buvo Sedos klebonas. Mirė Sedoje 1850 V 20/VI 1.

**Raštai.** Punktay Sakimu nu adwenta ligi gawienes par Kunigą *Kastąntiną Szyrwida*... dabar darbu ir łobiu kunigo *Leona Montwida* teologijos Magistra Sedos klebona isz naujo iszspausti, (Vilniuje) 1845 m. IV, 252p.

Prakalba pasirašyta: Rasziau Sedo 1845 metusi. Tačiau pati prakalba buvo parašyta ir perredagavimo darbas atliktas ne Mantvydo, bet S. Daukanto prikalbinto M. Valančiaus, kuris ir pats savo užrašuose yra paminėjęs, kad Mantvydas tiktai davęs lėšų knygai išleisti, ir todėl Valančius jį antraštėje pastatė ir leidėju ir faktiniu redaktorium („darbu").

**Literatūra.** *M. Valančius* Pastabos pačiam sau 1929 p.131 (ir Žinyčioje 1900 N1 p.27).

*W. Worotyński* Seminarjum główne w Wilnie I 1935 p.208, 216-217.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.47.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.157, 176.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.109.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1953 p.29.
Mantvydas Leonas — Lietuvių Encikloepdija XVII 1959 p.263.

# 132. Augustas Gothilfas Krauzė

**Biografija.** Jo prosenolis, Katyčių kun. Jonas Gabrielius Krauzė (Krause) dalyvavo 1722 m. lietuviško katekizmo tikrinime. Senelis Gotfridas Reinholdas gimė 1715 m. ir nuo 1743 XII 13 buvo kunigu Išdaguose. Tėvo brolis Pridrikis Reinholdas gimė Išdaguose ir 1767 IV 7 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. Tėvas Jonas Christlybas gimė Paveikiuose 1759 VI 14 ir buvo vedęs Kotryną Elzbietą Freytagaitę. Be Augusto Gothilfo, turėjo dar sūnų Joną Christlybą.

Augustas Gothilfas gimė 1787 VIII 19 Paveikiuose. 1807 X 19 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. 1813 X 31 buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1824 m. buvo Preismarko (Elbingo, vyskupijoje) kunigu. 1815 I 26 vedė Jono Gotfrido Jordano dukterį Dorotėją Ernestiną, gimusią 1790 XII 1 ir mirusią 1871 VIII 6. Nuo 1823 m. ten pat, Preismarke, buvo ir mokyklų inspektorius. 1828 m. buvo perkeltas kunigu į Nybudžius ir ten mirė 1855 m. birželio 1 d.

Bene jo dėdė Jonas Gotlybas Krauzė, gimęs lenkų Wartenberge, 1782 VII 18 buvo įsimatrikuliavęs Strassburgo universiteto chirurgijos fakultete.

Būdamas Nybūdžių kunigu, Augustas Gothilfas pasireiškė, nežiūrint savo lietuviams palankių raštų, ir lietuvių nutautinimo šalininku, siūlydamas lietuvių vaikus, mokykloj besimokančius, apdovanoti vokiškomis knygomis, tuos jųjų, kurie vokiškai konfirmuojasi, konfirmuoti nemokamai, o iš besikonfirmuojančių lietuviškai imti atitinkamą mokestį. Tačiau kartu savo 1834 m. išleistoje knygoje jis išpranašavo būsimąją Lietuvos nepriklausomybę („karalystę").

**Raštai.** 1) Notizen ueber Kirche und das Dorf Preuschmark auf der Elbingschen Hoehe — Beitraege zur Kunde Preussens II 1819 p.273-289.

2) Ansicht der preussischen Geschichte und Geschichtswerke 1819 — Beitraege zur Kunde Preussens IV 1821 p.66-102.

3) Preussens Schulen vor der Reformation — Beitraege zur Kunde Preussens V 1822 p.331-358, 414-429.

4) Der Elbingsche Landraths-Kreis — Beitraege zur Kunde Preussens V. 1822 p.143-181, 539-542.

5) Ueber die Nachgrabungen zu Weklitz und Meislauken — Beitraege zur Kunde Preussens VII 1825 p.72-88.

6) Nachrichten ueber Matthaeus Praetorius — Beitraege zur Kunde Preussens VII 1825 p.114-125.

7) Geschichte der Kirche zu Niebudzen in Litthauen, (Gumbinė) 1833 p.42.

8) Litthauen und dessen Bewohner in Hinsicht der Abstammung, der volksthuemlichen Verwandschaft und Sprache. Ein geschichtlicher Versuch mit Beziehung auf *Ruhig's* Betrachtung der litthauischen Sprache herausgegeben von *August Gotthilf Krause* (Karaliaučiuje) 1834 m. VIII, 158p.

Šį darbą Krauzė buvo pradėjęs ruošti dar bestudijuodamas universitete ir rengdamas naują Ruigio Betrachtungo leidimą. Jį šioje knygoje Krauzė pakartojo p.29-156. Apie savo darbą p.157 Krauzė parašė, cituodamas Donelaitį: Ney prancuziszkai, ney wokiszkay ne paggiriau, Bet tikt lietuwiszkai, kaip jusu Draugs pazystams. Tačiau knyga parašyta vokiečių kalba.

9) Das Ordenhaus zu Pr. Mark in Ostpreussen — Beitraege zur Kunde Preussens N.F.I. 1837 p.171-181.

10) Der Precentoren, Organisten, Cantoren und Rectoren Stellung und Verhaeltniss zu den kirchligen Gemeinden in Preussen und Litthauen — Beitraege zur Geschichte der Schulen in Preussen (Gumbinė) 1837 p.50.

11) Erster Beitrag zur Literaergeschichte der historischen Zeitschriften in Preussen — Beitraege zur Kunde Preussens N.F. I 1837 p.V-XVI.

12) ...Die Einfuehrung eines neuen Gesangbuches... — Preussische Provinzial Blaetter XVIII 1837 p.503-515.

13) Kleiner Beitrag zur Choral-Buch — Preussische Provinzial Blaetter XX 1838 p.86-93.

13a) Entwurf zu den Statuten eines Enthaltsamkeits-Verein — Preuss. Prov. Blaetter XIX 1838 p.40-48.

14) Vitae et fragmenta veterum historicum Romanorum 1833.

14a) Von der fruehere Taufe der Kinder — Preuss. Prov. Blaetter XXV 1841 p.278-283.

15) Geschichte der roemischen Literatur 1835.

16) Ueber gemeinnuetzliche Kenntnisse u. ueber Religionsunterricht in den Volksschulen — Preuss. Prov. Blaetter XXIV 1840 p.366-378, 385-395.

17) *A. G. K.* Stimme eines armen Litthauers — Neue Preuss. Prov. Blaetter I 1846 p.230-231.

Vienos liet. dainos vok. vertimas.

18) *Krause* Niebudzen im Dez. 1847 — Die Vorbereitung der Rominte zum Kavallerie Dienst — Neue Preuss. Prov. Blaetter V 1848 p.227-231.

Literatūra. *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.73.

*A. F. Pott* De Lithuano-Borussicae principatu I 1837 p.1.

*G. C. Knod* Die alten Matrikel der Universitaet Strassburg I 1897 p.248 (N721).

*I. Birsztonas (Jonas Basanavičius)* Pranaszyste vieno vokieczio — Tėvynės Sargas 1899 N6 p.15-16. Tą pat pateikė 1917 m. rudenį „Lietuvos Aide" Mykolas Biržiška.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.242.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.637, 692.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija I $^{2}$1925 p.111.

*Vydūnas* Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.99.

*F. Specht* Das litauische Seminar an der Universitaet Halle — Archivum Philologicum V 1935 p.42.

*E. Wermke* Bibliographie der Geschichte von Ost- und Westpreussen 1933 N1747, 4861 ,4862, 4949, 5027, 6204, 6929, 11261, 11262, 11479, 11958.

*A. Bruožis* Mažosios Lietuvos mokyklos 1935 p.111.

*U. Katzenelenbogen* The Daina 1935 p.39.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.47.

(") Krause August Gotthilf — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.28.

*B. Koerner-E. Grigoleit* Deutsches Geschlechterbuch B. 117. Ostpreussisches Geschlechterbuch Band III 1943 p.268-269.

*J. Kantrimas (Petras Jonikas)* Lietuvių kalbos gyvatos raida Maž. Lietuvoje — Aidai 1948 N18 p.371.

# 133. Vilius Teodoras Šimelpenigis

**Biografija.** Greičiausia, Teodoro sūnus ir Adomo Šimelpenigio III vaikaitis. Gimė Ragainėje 1787 m. Mokėsi Tilžės gimnazijoje, kurią pabaigė 1805 m. ir tuojau tais pačiais metais stojo į Karaliaučiaus universitetą, čia įsimatrikuliavęs 1805 X 9.

Universitetą pabaigęs, buvo precentorius Žiliuose. 1826 VIII 18 buvo ordinuotas kunigu ir nuo 1826 X 22 paskirtas Rusnės kunigo adjunktu. 1831 m. buvo perkeltas klebonu į Didlaukius ir greitai po to paskirtas Įsruties superintendentu. Mirė apie 1850 m.

Bene jo sūnus Augustas Gustavas 1830 m. pabaigė Tilžės gimnaziją.

**Raštai.** (Buvo vienas L. Rėzos bendradarbių, renkant lietuviškas dainas). Rėzos rankraštiniame palikime yra keturios Šimelpenigio Rusnėje užrašytos dainos. Jas išspausdino *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose II 1937 (N173-176).

2) Notizen aus d. aelteren und neueren Zeit d. Statd Neidenburg — Beitraege z. Kunde Preussens IV 1821 p.228-240.

Nėra visai aišku, kuris Šimelpenigių tai parašė, nes straipsnyje nėra vardo.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.87, 96.

*H. Poehlmann* Geschichte des Gymnasiums zu Tilsit — Festschrift zum 300j. Jubilaeum 1886 p.39, 43.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.161.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.678.

*J. Sembritzki-Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.99.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69.

(") L. Rėzos Dainos II 1937 p.XI, 74-77 (N 173-176).

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.47.

# 134. Jonas Krizostomas Gintila

**Biografija.** Gimė 1788 m. lapkr. 14 d. Gelindėnuose, Alsėdžių vls., buv. Telšių aps., Žemalės par. Tėvas Tadas (nors 1815 m. universiteto sąrašuose pažymėta, kad Jono Krizostomo G. tėvo vardas buvęs Tamošius), motina Ona Riaukaitė Gintilienė iš Rubikelių kaimo, Sedos par. Krikštytas Krizostomo Petro Dominiko vardais, bet visuomet rašėsi Jonu Krizostomu. Mokėsi Kalvarijoje, paskiau Telšių mokykloje, kurioje išėjo 4 ar 5 klases, ir, mokyklos nebaigęs, stojo tarnauti Telšių palestroje, greičiausia, aplikantu. Po kiek laiko Mohilevo vyskupijos lėšomis stojo į Kraslavo dvasinę seminariją, kurioje mokėsi 1807-1808 m., o 1808 VIII 25-1812 XII 4 studijavo vyriausiojoje seminarijoje Vilniuje. 1808 m. rudenį buvo stojęs į Vilniaus Universiteto fizinį fakultetą, bet jį greitai metė. Vienu laiku su juo vyr. seminarijoje studijavo S. Valiūnas, J. Varkalas (Varkolevičius), K. Vizgirda ir kt. Pas prof. Simaną Žukovskį vyr. seminarijoje studijavo ir hebrajų kalbą. 1809 m., tebebūdamas dar klausytojas, jau gavo teologijos kandidato laipsnį. Vyr. seminariją baigęs, 1812 IX 19 buvo įšventintas kunigu.

Ligi 1813 m. pabaigos buvo teologijos mokytoju Ežeraičiuose (Ozierskuose; Valančius rašo Jeziorkuose, R. Lietuvoje), reguliarinių kanauninkų vienuolyne ir Liucino vikaru. 1813 XII 28 sugrįžo į Vilnių ir vėl stojo į universiteto literatūros fakultetą, kartu būdamas ir šv. Jono bažnyčios vikaru. 1814-1815 m. buvo prof. Groddeko filologinio seminaro klausytojas. 1815 m. gavo teologijos magistro laipsnį, 1814-1815 m. buvo vyriausiosios seminarijos prefekto pavaduotojas, jau visiškai tuo laiku išsikėlęs iš Mohilevo vyskupijos į Vilniaus vyskupiją. 1816-1821 m. vyriausiosios seminarijos prefektas, o mirus prof. Tomaševskiui, 1817-1822 m. teologijos universiteto skyriaus ir vyriausiosios seminarijos egzegetikos dėstytojas bei prof. Bobrovskio pavaduotojas. 1821 m. už disertaciją „Moralność chrześcijańska" gavo teologijos daktaro laipsnį. Buvo laikomas labai menku dėstytoju.

Jau 1817 VII 31 maršalka Gorskis su kitais Žemaitijos dvarininkais kreipėsi į Vilniaus Universitetą, prašydami pristatyti Gintilą vysk. J. A.

Giedraičiui kandidatu į vieną tų kanonijų, kurios buvo universiteto dispozicijoje. Universitetas jį pristatė tiktai 1821 X 8, o jau 1822 II 4 vysk. Giedraitis jį paskyrė Žemaičių kapitulos kanauninku, bet dar prieš tai, 1820-1822 m., jis buvo dieceziniu egzaminatorium. Tą paskyrimą gavęs, Gintila atsisakė vyr. seminarijos prefekto pareigų ir išsikėlė iš Vilniaus į Žemaičių vyskupiją, kur greitai išgarsėjo savo linksmu ir kunigui visiškai neprideramu gyvenimu. 1822-1828 m. jis buvo Žemaičių konsistorijos narys. 1826 m. Vilniaus Universitetas jį paskyrė pirmininku egzaminų komisijos egzaminuoti Žemaičių vyskupijos kunigams, kurie ieškojo mokslo laipsnio. 1828-1835 m. jis buvo Kartenos klebonas ir tuo pačiu laiku, Žemaičių vyskupijos kapitulos 1828 m. išrinktas, Žemaičių vyskupijos atstovas Petrapilio dvasinėje kolegijoje. Tuo laiku jis visiškai išsikėlė iš Žemaičių ir pastoviai gyveno Petrapilyje. 1835 m. nujausdamas, kad Žemaičių vyskupijos kapitula, prisibijodama jo vis didėjančios Petrapilio valdančiose sferose įtakos, dėl kurios jis galėjęs ir į vyskupus prašokti, jo daugiau savo atstovu į Petrapilį neberinks, Gintila pats sugebėjo pralįsti, buvo paskirtas nuolatiniu valdžios atstovu ir nariu toje pačioje kolegijoje ir juo buvo 1835-1844 VIII 25.

1831 m. sukilimo metu rusų valdžiai pasiuntus pavyskupį Simaną Giedraitį lydėti sukilėlius malšinančią rusų generolo Pahleno kariuomenę, 1831 IV 4 Gintila buvo paskirtas palydovu ir padėjėju Giedraičiui, tai kelionei gavęs 1000 rublių vienkartinės pašalpos ir po 100 rublių priedo prie mėnesinės algos. Kartu su Giedraičiu porą mėnesių trankėsi po Žemaitiją, saikindamas įtariamus dalyvavimu sukilime kunigus, bet šioje akcijoje jokio savarankiško vaidmens nevaidindamas. Tačiau, Valančiaus liudijimu, po vieno jo priešsukiliminio pamokslo Plungėje žmonės pradėję šaukti, kad reikią išpiauti kunigus ir ponus, o kiek vėliau ties Švėkšna jis buvęs sukilėlių apšaudytas. Apie birželio mėnesio vidurį jis kartu su Giedraičiu pasitraukė į Baldonę (Latvijoje), o 1831 VII 15 gavo leidimą grįžti į Petrapilį, kur nuvykęs tuojau įteikė valdžiai savo paruoštą memorialą apie sukilimo priežastis. 1833 m. buvo nuvykęs gydytis į Karlsbadą.

1836 m., pasilaikydamas visas kitas savo pareigas ir 1835 m. atsisakęs Kartenos par., jis gavo Maltos bažnyčios Petrapilyje kapeliono vietą, kurią išlaikė ligi 1844 m. Per ją įsigijo naujų reikšmingų pažinčių, nes ši bažnyčia, kad ir katalikų, buvo ypač rusų aristokratijos mėgiama. Petrapilyje gyvendamas, stengėsi įsiteikti rusų valdžiai, tikėdamasis per ją prasiskinti kelią į vyskupus, nors dėl palaido gyvenimo ir

pataikavimo rusų valdžiai turėjo nekokį vardą Romoje ir jokių šansų neturėjo būti paskirtas vyskupu. Kada 1835 m. jis atsisakė Kartenos parapijos (savo brolio ar pusbrolio Mateušo Gintilos naudai), pavyskupis Simanas Giedraitis buvo jį atšaukęs į Žemaitiją, bet jis vis tiek liko Petrapilyje. Nors tuo laiku jis jokio pakilimo bažnytinėje hierarchijoje nesusilaukė, tačiau, rusų valdžios patvarkymu, nuo 1835 VI jam imta mokėti 300 rublių metinis priedas, skiriamas Žemaičių sufraganams. 1838 IX 30 Simanas Giedraitis painformavo Gintilą, kad į Šiluvos infulatus jis pristatęs Juozą Rupeiką, o ne Gintilą, nes Gintila po greitu laiku laukiamos sufragano Mirskio mirties, greičiausia, būsiąs paskirtas sufraganu. Tačiau 1838 X 25 caras Mikalojus I savo valia Šiluvos infulatu paskyrė Gintilą. Tuomet Gintila išgavo iš Simano Giedraičio 5000 rublių neva Šiluvos bažnyčiai restauruoti, bet, pagal Valančių ,tuos pinigus suvartojęs smuklei pastatyti.

1839 IX Mohilevo metropolitas Pavlovskis pristatė carui Gintilą į Žemaičių sufraganus ir caras 1840 m. jį sufraganu nominavo, bet popiežius tos nominacijos nepatvirtino. Simanui Giedraičiui mirus, 1844 VIII 12 oficiolo J. Ginetos veikiama, Žemaičių vyskupijos kapitula išrinko Gintilą generaliniu vyskupijos vikaru administratorium ir būsimuoju vyskupu, bet ir vėl jis nebuvo Romos patvirtintas. Gintila paėmė Žemaičių vyskupijos valdymą, negavęs iš Romos jokių įgaliojimų, bet 1844 VIII 25 caro Mikalojaus I paskirtas vyskupijos valdytoju. 1844 IX 7 jis išvažiavo iš Petrapilio į Alsėdžius, prieš tai jūra į Rygą pasiuntęs iš Petrapilio savo biblioteką. Vyskupiją valdydamas, nežiūrint savo nuopelnų ir atsidavimo rusų valdžiai ir neteisėtai vartodamas titulą nominatus episcopus, Gintila vis dėlto kiek galėdamas stengėsi ginti bažnyčios teises ir reikalus, dėl ko nekartą buvo peikiamas aukštesnių rusų valdžios pareigūnų. Tuo pačiu laiku jis bandė įvesti Žemaičių vyskupijos seminarijoje dėstymą žemaičių kalba, bet tas jam nepavyko.

1850 m. jis gavo perduoti vyskupijos valdymą teisėtai paskirtam vyskupui Valančiui, nes rusų valdžios pastangos pravesti Gintilą vyskupu atsimušė į griežtą Romos pasipriešinimą. Jis liko gyventi Alsėdžiuose, apsuptas savo turtingos bibliotekos (apie 20.000 tomų, per 30.000 rublių vertės), kurią jis rinko per visą savo amžių, ir rašydamas įvairias tikybines knygas žydų (idiš) ir hebrajų kalba (gerai hebraiškai nemokėdamas, laikė žydelį, kuris jam padėdavo rašyti). Jo testamentu biblioteka buvo padalyta tarp kapitulos, Kretingos vienuolyno ir giminių (pastarieji jiems skirtą bibliotekos dalį apie 1912 m. praūžė). Mirė Alsėdžiuose 1857 m. liepos mėn. 25 d. (n.s. rugpiūčio 6 d.).

**Raštai.** 1) Nauka po polsku dla młodzieży wyznania **starozakonnego** (Vilniuje) 1817 m. **VI, 18p.**

2) **Moralność chrześcijańska (Vilniuje) 1821.**

Gintilos disertacija teologijos daktaro laipsniui gauti. Bene ta pati lotyniška De impedimentis virtutis, moribus ac perfectione christiana.

3) Moksłas krikszczioniszkas žemaitiszkai paraszytas (hebrajų raidėmis) kartu su žydišku Sepher hatinuch oder christliche Lehr roimische Katolische Kirch... von *Bellarmin* ibersetzt mit Anhang in litauische Sprach von Priester Johann Chrisostom *Gintilla* Alšad 1854 (1855) m. 136p.

Žemaitiškai žydiškas rankraštis, buvęs Kauno metropolijos archyve. Laiške Zavadzkiui Gintila tuodu rankraščiu vadina Nauka chrzescijańska ir Katechizm Bellarmina.

4) Sefer Emuna al Mašiach ir kt. VI, 758p.

Rankraštis buvęs metropolijos archyve. Galimas daiktas, kad tas pats, kurį Gintila laiške Zavadzkiui vadina Objaśnienie proroctw o Messyaszu. Yra tai Gintilos paaiškintos ir papildytos ištraukos iš Ch. Schottgeniuso.

5) Ne tibot Abhandun in judisch-deutsche Sprache uebersetzt Johan *Gintillo.*

Rankraštis buvęs Krokuvos universiteto bibliotekoje.

6) Aktas ir poterej 1855.

Parašytas žydų raidėmis.

7) (Czas I-go przyjścia Messyasza minął).

8) (Dowód Starego i Nowego Testamentu o jednym i tym samym Messyaszu), 174p.

Rankraštis Kauno seminarijos bibliotekoje.

9) (*Drach* Katolicyzm i judaizm na język polski przełożony).

10) (W. Ayertsch Nadziei izraelitów).

11) (*Peronne* Rozprawy o wcieleniu słowa Bożego czyli o Messyaszu przeciw Żydom).

12) (Słownik Hebrajsko-Żydowsko-Polski) Z słownika *G. Seliga J. Ch. Gintyllo* przełożyl w Olsiadach, 1855 m. 377p.

13) (Słownik Hebrajsko-Chaldejsko-Babilońsko-Niemiecko-Polski).

14) (Słowniczek Polsko-Hebrajski), 67p.

Rankraštis Kauno seminarijos bibliotekoje.

**15) (Vocabularium na Pentateuch Hebrajsko-Niemiecko-Polski).**

**Rankraščius N7-15** Gintila mini savo laiške Zavadzkiui, pažymėdamas, kad jie esą spaudai paruošti, tačiau nei vienas jų išspausdintas nebuvo ir daugumas pačių rankraščių žuvo.

16) Einige grundzatcen fun katojlišen Glojbin *J. Gaume...* fun *Jojchonon Gintillo...* ibersetct. Lipsia 1857 m. 264p.

Rankraštis Kauno seminarijos bibliotekoje.

17) Różne pisma, 742p.

Nebaigtų Gintilos raštų rinkinys Kauno seminarijos bibliotekoje.

**Dokumentai.** 1) 1816 m. Čartoriskiui rašytas J. Zavadzkio laiškas, kuriame mini Gintilos palinkimą studijuoti orientalistiką.

Išspausdino *T. Turkowski* Materyały do dziejów oświaty I 1935 p.102.

2) 1817 VIII 20 Čartoriskio atsakymas Zavadzkiui.

Išspausdino *T. Turkowski* l.c.p. 102-109.

3) 1822 I 20 universiteto rektoriaus Malevskio laiškas Čartoriskiui apie Gintilos išvažiavimą į Varnius kanonijos užimti.

Nespausdintas.

4) 1829 X 16 Gintilos laiškas iš Petrapilio J. Leleveliui, siunčiant jam Krzyckio poezijų rankraštį.

Nespausdintas.

5) 1830 IX 3 J. Leleveliui rašytas Gintilos laiškas, kuriame praneša apie Vytauto dokumentus, esančius Varniuose, ir apie Gintilos sudarytą Žemaičių vyskupijos fundušų sąrašą.

Ištraukų duoda *V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.223.

6) 1831 IV 4 Bludovo laiškas Simanui Giedraičiui apie Gintilos komandiravimą pas Giedraitį.

Išspausdino *A. Račinskij* Russkij Archiv 1869 N9.

7) 1831 IV 4 Bludovo laiškas Gintilai apie prikomandiravimą prie Giedraičio.

Išspausdino *A. Račinskij l.c.*

8) 1831 IV 19 ir I V21 S. Giedraičio laiškai generolui Pahlenui apie Gintilos darbą Joniškyje.

Išspausdino *A. Račinskij* l.c.

9) 1831 V 10 S. Giedraičio laiškas Pahlenui apie Gintilos veiklą Kretingoje.

Išspausdino *A. Račinskij* l.c.

10) 1831 V 21 S. Giedraičio laiškas Bludovui, kad Gintilą galima būtų išleisti į Petrapilį.

Išspausdino *A. Račinskij* l.c.

11) 1831 VI 22 S. Giedraičio laiškas Bludovui, kad nuo VI 21 jis su Gintila esąs Baldonėje.

Išspausdino *A. Račinskij* l.c.

12) 1831 m. Bludovo laiškas S. Giedraičiui, kad Gintilos negalima atleisti, nes jis dar galįs būti Giedraičiui reikalingas.

Išspausdino *A. Račinskij* l.c.

13) 1831 VII 15 Bludovo laiškas Giedraičiui, leidžiąs Gintilai važiuoti į Petrapilį.

Išspausdino *A. Račinskij* l.c.

14-17) 1834 XII 19, 1835 III 10, 1835 IX 24, 1838 X 9 J. A. Pabrėžos laiškai Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.489-498 ir II 4 p.660-663.

18) 1844 XI 15 J. A. Pabrėžos laiškas Gintilai.

Išspausdino *J. Tumas* Raštai XI 1929 p.69-71.

18a) 1840 IX 28 Valančiaus laiškas Gintilai su sveikinimais, kad caras jį paskyrė sufraganu.

Išsp. *K. Sendzikas* Lietuvos Praeityje 1940 p.296.

18b) 1841 II 4 Valančiaus laiškas Gintilai su žiniomis apie knygas.
Išsp. *K. Sendzikas* l.c.p. 297.
19) 1845 I 21 M. Valančiaus laiškas Gintilai su įvairiomis naujienomis.
Ištraukų duoda *A. Dambrauskas* Draugijoje 1919 N7/8 p.331.
Išspausdino *K. Sendzikas* l.c.p. 297-298.
20) 1845 V 15 S. Daukanto laiškas Gintilai.
Išspausdino *A. Dambrauskas* Draugijoje 1919 N4/6 p.252-253.
21) 1845 XI 30 Gintilos laiškas M. Valančiui apie reikalingumą dvasinėje Varnių seminarijoje pakeisti lenkiškus pamokslus žemaitiškais.
Ištraukų duoda *A. Alekna* Žemaičių seminarija vyskupo Valančiaus laikais — Ganytojas 1921 N1 p.12.
22) 1845 XII 12 Holovinskio laiškas Gintilai, leidžiant įvesti seminarijoje pamokslus žemaičių kalba.
Ištraukų duoda *A. Alekna* l.c.p. 12.
22a) 1846 I 26 bendras Valančiaus, Juzumo, Šukevičiaus, Beresnevičiaus ir Stulginskio sveikinimas Gintilai vardinių proga.
Išsp. *K. Sendzikas* l.c.p. 294.
23) 1846 V 24 kun. Vincento Šurevičiaus raštas Gintilai, prašant aprobuoti jo išverstą „Didžiąją Nedėlę".
Nespausdintas.
24-29) 1847 VIII 2, VIII 11, VIIl 26, IX 6, IX 17 ir IX 30 Gintilos laiškai Juozo Želvio-Želvavičiaus iškėlimo į Maskvą reikalu.
Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* XXVII Knygų Mėgėjų Draugijos Metraštyje I 1933 p.166-167.
30) 1847 IX 3 kun. Kaminskio laiškas Gintilai apie pirktas jam knygas.
Nespausdintas.
31) 1847 X 4 Gintilos laiškas Ireniejui Oginskiui su padėka už dovaną ir už katekizmo platinimą.
Nespausdintas.
32) 1848 VIII 28 Gintilos bendraraštis dekanams dėl pamaldų 1848 m. choleros metu.
Išspausdino lietuviškai išverstą *J. Tumas* Tėvynės Sarge 1902 N1 B. p.51-52.
32a) 1849 II 3 Valančiaus laiškas Gintilai.
Išspausdino *K. Sendzikas* l.c.p. 300.
32b) 1849 II 2 Valančiaus laiškas iš Petrapilio su patarimais, kaip sutvarkyti ateitį.
Išsp. *K. Sendzikas* l.c.p. 300-301.
33) 1849 XI 19 Gintilos parašytas oficialinis J. A. Pabrėžos nekrologas.
Lotynišką tekstą išspausdino *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.341, o jo lietuvišką vertimą *J. Tumas* Raštuose XI 1929 p.71-72.
33a) 1850 III 18 Gintilai rašytas iš Petrapilio Valančiaus laiškas, kur praneša jam apie paskirtą pensiją.
Išsp. *K. Sendzikas* l.c.p. 301-302.
33b) b.d. (1850) Gintilai rašytas Holovinskio laiškas, kuriame praneša apie Valančiaus paskyrimą vyskupu.

Išsp. *K. Sendzikas* l.c.p. 293-294.

33c) b.d. (1850) Gintilos atsakymas Holovinskiui.

Išsp. *K. Sendzikas* l.c.p. 294-295.

34) 1855 XII 7 Gintilos laiškas Adomui Zavadzkiui, siūlant išspausdinti žydiškus ir hebraiškus G. rankraščius.

Nespausdintas.

35) Catalogus librorum Bibliothecae Nom. Eppi. Suffr. Samogitien. Jo. Gintyllo.

Sudarytas jam mirus, dalijant knygas tarp kapitulos, seminarijos ir giminių.


Literatūra. *L. A. Jucevičius* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach 1841 (rankraštis).

*A. Muchliński* Wspomnienie o ś.p. J. Ch. Gintylle — Pamiętnik Religijno-Moralny 1858 I p.30-35 ir Przegląd Poznański XXXV 1858 p.379-381.

*A. Račinskij* Parepiska episkopa Gedrojcia z S. Bludovym — Russkij Archiv 1869 N9 p.1486-1539.

*J. Ch. Gintyłło* — Encyklopedya Kościelna VI 1875 p.177-178.

*T. Dobszewicz* Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1883 p.130-131.

Academia Petropolitana 1888 p.41.

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński 1899/1900 I p.109, 356, 361, II p.175, 293, 523, 598, 669, 717.

*Vaižgantas (J. Tumas)* Medžiaga kun. J. Pabrėžos biografijai — Žinyčia 1900 N2 p.71-72 ir Raštai XI 1929 p.59-75.

(") Iš vysk. Valančiaus Kronikos — Tėvynės Sargas 1900 N12 p.31-40, 1901 N1 B p.32-34, 1902 NI B p.51-52.

*Pr. A. D. (A. Dambrauskas)* Iš vyskupo Valančiaus laiškų — Draugija 1919 N7/8 p.331.

(") S. Daukanto laiškas Gintilai — Draugija 1919 N4/6 p.252-253.

(") *A. Jakštas* Kilnus, bet neįvykintas sumanymas — Naujoji Romuva 1931 N19 p.441-442.

*A. Alekna* Žemaičių seminarija vyskupo Valančiaus laikais — Ganytojas 1921 NI p.10-12.

*A. Janulaitis* Kunigai ir 1831 m. revoliucija — Mūsų Žinynas 1922 N7 p.97-99, 102.

*M. Valančius* Pastabos pačiam sau 1929 p.51-55. (Iš Tėvynės Sargo 1900 N2/3 p.7).

*H. Mościcki* Z filareckiego życia 1924 p.116-117.

*J. Oko* Seminarjum filologiczne G. E. Grodka p.39, 77.

*T. Turkowski* Materjały do dziejów oświaty I 1935 p.102-109.

*K. Sendzikas* J. A. Pabrėžos laiškai J. K. Gintilai — Mūsų Senovė II 3 1938 p.489-498, II 4 1939 p.660-663.

(") Hebraiški rankraščiai Kauno Seminarijos Bibliotekoje — Bibliografijos Žinios 1938 N5 p.196-197.

(") Kun. J. K. Gintilos asmeninė biblioteka — Bibliografijos Žinios 1939 N4 p.123-125.

(") Žvilgterėkim pro plysį J. K. Gintilos veidan — Draugija 1939 N8 p.477-478.
(") Vysk. Valančiaus laiškai J. K. Gintilai — Lietuvos Praeitis 1940 I 1 p.296-308.
*Vaclovas Biržiška* Medžiaga kun. J. Želvio biografijai — XXVIII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.166-167.
(") J. K. Gintilos susirašinėjimas su J. Holovinskiu — Lietuvos Praeitis 1940 I 1. p.293-295.
(") Kun. J. A. Pabrėžos oficialinis nekrologas — Mūsų Senovė II 2 1938 p.341.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.109.
(") Gintila Jonas Krizostomas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.17-19; Lietuvių Enciklopedija VII 1954 p.266.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1952 p.26-27, 30-31, 32-33, 34-35.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.47-48.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.58, 157; II 1957 p.99, 101.
*W. Worotyński* Seminarjum Główne w Wilnie II 1938 p.16-17, 19, 132, 149-152.
*V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.223.
*L. Janowski* Słownik bio-bibliograficzny 1939 p.126.
*P. Jonikas* Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš Aušrą — Mūsų Senovė III 1 1940 p.49.
*Mykolas Biržiška* Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.48, 54, 55, 72, 89; 21955 p.58, 66, 68, 92, 115.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.68, 187, 203.
*P. Vėblaitis* Šiluvos bažnyčia ir jos infulatai — Draugija 1940 N11 p.505-512.

## 135. Kazimieras Vizgirda

**Biografija.** Gimė 1788 m. Žemaitijoje. 1804-1808 m. mokėsi Telšių mokykloje (1805 m. buvo II klasėje, 1807 m. IV klasėje), paskiau Varnių dvasinėje seminarijoje, iš kurios buvo pasiųstas Žemaičių vyskupijos stipendininku į Vilniaus vyriausiąją seminariją, kurioje studijavo 1810 IX 20—1812 XI 11 kartu su S. Valiūnu, J. Varkalu, J. K. Gintila ir kt. Dėl 1812 m. seminariją uždarius, mokslą nutraukė, suspėjęs dar prieš tai gauti teologijos kandidato laipsnį. Tais pačiais 1812 m. buvo įšventintas kunigu. Grįžęs į savo vyskupiją, 1813 m. buvo paskirtas Plungės vikaru, o iš ten buvo iškeltas vikaru į Laukuvą (Laukuvoje buvo 1817, 1818, 1819 m.), tačiau jau 1815 III 6 iš Plungės ar jau iš Laukuvos vėl atvyko į Vilnių, kur, išlaikęs prie universiteto egzaminus ir pristatęs disertaciją, gavo teologijos magistro laipsnį. Universiteto rektoriui pristačius, 1820 IX 23 buvo paskirtas Vilniaus šv. Jono bažnyčios mansijonorium ir, būdamas teologijos skyriaus studentu, Vilniuje gyveno dar 1822 ir 1825 m., gal čia tiktai protarpiais atvažiuodamas, o gal ir visai metęs vikaro pareigas Žemaičių vyskupijoje.

1827 m. jis yra Kartenos vikaras. Bene 1831 m. jis vietoje išėjusio į sukilimą Ariogalos klebono Karolio Vizgirdos, patekusio į rusų nelaisvę, buvo paskirtas Ariogalos klebonu. Formaliai Ariogalos klebonu jis buvo ligi 1847 m., bet jau nuo 1844 m. pavyskupis Simanas Giedraitis jam atėmė tiesioginį parapijos valdymą ir paskyrė jam administratorių. Tokio pažeminimo priežastis oficialiai nebuvo nurodyta, tačiau atrodo, kad tai padaryta dėl jo palinkimo prie alkoholinių gėrimų, dėl kurių jis ir vėliau negaudavo jokios pastovios vietos, ir nuolatos kėlėsi iš vietos į vietą. 1847 III 14 „privestas prie visiško skurdo", kaip jis pats kad rašė, jis atsisakė nuo Ariogalos parapijos ir buvo paskirtas Šiluvos altarista. 1849 m. jį randame Dotnuvoje dominikonų vienuolyne, kuriame jis 1850 m. buvo net priėmęs Dominiko vardą, bet po metų grįžo prie savo senojo vardo, matyti, dėl anos savo nepagydomos ligos pašalintas ir iš ordino, nes, kad ir gyveno Dotnuvos vienuolyne ligi 1853 m., bet sąrašuose žymimas ne vienuoliu, bet gyvenančiu vienuolyne „atgailai".

1854-1855 m. buvo Kolainių vienuolyne, 1856 m. išsikėlė į Vilnių ir 1856-1858 m. Žemaičių vyskupijos rubricelėse visiškai neminimas, o 1859 m. rubricelė tiktai nurodo, kad jis gyvenąs Vilniuje, bet jokių jo pareigų nemini. Vilniuje gyveno bernardinų vienuolyne, kuriame mirė 1861 m. sausio 7 (n.s. 19) d.

**Raštai.** 1) Biblija diel wajku lenkiszkai ir lietuwiszkai par *K. K. Wizgirda* (Vilniuje) 1823 m. 96p.

Išleista miniatūrinio kišeninio formato su 27 iliustracijomis.

2) Giwatas Iszganytojaus yr Wieszpaties musu Jezaus Christaus Ant gała Historyja Kanczios J. Christaus per *K. K. Wizgirda,* 1824.

*K. Nezabitauskis-Zabitis* 1824 m. „Surinkime", savo lietuviškųjų knygų bibliografijos pabaigoje, nurodo ir šią knygą su pastaba: „bus iszspaustas 1824 met. Drukar. pas Ulicz. S. Jona po N.431. Wil." Tačiau knyga, matyti, skiriama parapijos mokykloms, nebuvo išspausdinta ar dėl to, kad ji, kaip ir Strazdo, Aleknavičiaus ir A. Butkevičiaus knygos, užkliuvo Vilniaus lenkų cenzūroje, ar gal ir dėl to, kad ji nebuvo baigta rašyti: Vilniuje tuo laiku gyvendamas, Vizgirda galėjo painformuoti Zabitį apie savo ruošiamą knygutę, kurios jis vėliau nebaigė.

3) Małdawimaj ant Atłajdu arba atpusku keturiu deszimtu Adinu isz Iwajriu knigu Iszrankioti, 295p.

K. Vizgirdos nespausdintas rankraštis.

4) (Wiadomość o niektórych Świętych) 1847.

1847 II 1 K. Vizgirda šį rankraštį pasiuntė J. K. Gintilos aprobatai, o Gintila pavedė rankraštį peržiūrėti M. Valančiui. Vizgirda nepateikė tikslios šio savo darbo antraštės, tai neaišku, ar jis buvo lenkiškai ar lietuviškai parašytas, nors, greičiausia, lietuviškai, nes jei būtų rašytas lenkiškai, tai Gintilai nebūtų buvę reikalo jį perduoti įvertinti Valančiui. Valančiaus įvertinimas neišliko, o knygutė nebuvo išspausdinta.

5) Karawakas arba Kryžius anioliszkas, 1860.

1860 IV 21 K. Vizgirda pasiuntė Valančiaus aprobatai žemaitiškai išverstą „Karavaką", gal būti, tą patį, kurį jau 1817 m. kun. Laurynas Bortkevičius buvo lietuviškai išvertęs. Valančius padėjo rezoliuciją, kad nelaikąs tinkamu daiktu leisti jį spausdinti ne dėl paties vertimo tinkamumo ar netinkamumo, bet dėl neaiškaus turinio, kuris liaudžiai nebūtų naudingas. Rankraštis buvo Vizgirdai grąžintas.

**Dokumentai.** 1) 1820 IX 23 Vilniaus Universiteto rektoriaus Malevskio raštas Vilniaus vyskupijos generaliniam oficiolui, siūlant K. Vizgirdą paskirti šv. Jono bažnyčios mansionorium į vakuojančią po kun. Vaitkevičiaus vietą.

Nespausdintas.

2) 1831 XII 6 K. Vizgirdos laiškas iš Raseinių kun. Gailevičiui.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.317-318 ir atskirai Nežinomuose liet. tekstuose 1931 p.69-70. Tačiau nėra visai aišku,

ar šis laiškas rašytas Kazimiero ar Karolio Vizgirdos (padėta tik pirmoji vardo raidė). Galimas daiktas, kad Karolio.

3) 1847 II 1 Ariogalos klebono kun. Kazimiero Vizgirdos laiškas J. K. Gintilai, prašant aprobuoti Wiadomość o niektórych Świętich.

Nespausdintas.

4) 1847 III 14 oficialinis K. Vizgirdos raštas apie atsisakymą nuo Ariogalos parapijos.

Nespausdintas.

5) 1860 IV 21 K. Vizgirdos raštas vysk. Valančiui, prašant aprobuoti jo „Karavaką".

Nespausdintas.

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.249.

Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic 1853 p.404.

*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński 1899/1900 I p.114.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.36, 43, 56 (iš 1910-1911 m. Visuomenės ir pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.199).

(") Mūsų raštų istorija I $^{2}$1925 p.63.

(") Lietuvių Tautos kelias 1952 p.62, 189.

*Vaclovas Biržiška* Kun. K. Vizgirdos laiškai — Tauta ir Žodis VII 1931 p.317-318 ir Nežinomieji senieji lietuviški tekstai 1931 p.69-70.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.105.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.184.

*W. Worotyński* Seminarjum Główne w Wilnie I 1935 p.218-219.

## 136. Juozas Varkalas

**Biografija.** Savo pavardę sulenkino į Varkolevičių, nors, pradėdamas mokytis, mokykloje buvo iš pradžių įrašytas Varkalu. Gimė apie 1788 m. Pagal M. Brenšteiną, kuris rėmėsi rubricelėmis, 1830 m. V. turėjęs 52 metus, taigi bus gimęs apie 1778 m., nors toji data neatitinka jo mokyklos lankymo metų ir tų jo gimimo datų, kurios tenai buvo sužymėtos. Sūnus Juozo Varkalo, gyvenusio apie Kražius. Juozas Varkalas mokėsi Kražių gimnazijoje (1802-1803 m. buvo II klasėje, pažymėtas Varkalu, 1807 m. V klasėje, jau įrašytas Juozu Juozo sūnumi Varkalevičium, 17 metų amžiaus, taigi gimusiu apie 1790 m.; tais pačiais 1807 m. Telšių mokyklos I klasėje mokėsi kitas Juozas Varkalas). Matyti, 1807 m. gimnaziją baigęs, jis 1807-1808 m. buvo Luokės parapinės mokyklos mokytoju, o 1808 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją. 1810 IX 20 iš Varnių buvo komandiruotas į Vilniaus vyriausiąją seminariją Žemaičių vyskupijos stipendininku vietoje už netinkamą elgesį pašalinto kito klieriko. Tą patį mėnesį tokiu pat būdu į vyr. seminariją stojo ir Kazimieras Vizgirda. 1812 m. už palaikymą santykių su pašalintais iš vyr. seminarijos, buvo seminarijos vyresnybės baudžiamas. 1812 XI 11 dėl karo su prancūzais karinei valdžiai užėmus vyr. seminarijos rūmus, jis, kaip ir kiti seminarijos studentai, turėjo seminariją palikti ir, matyti, tuojau buvo įšventintas kunigu ir paskirtas vikaru į Gargždus. Bet 1830 m. rubricelėje apie jį rašoma, kad jis kunigu esąs 17 metų, tad bus buvęs įšventintas 1813 m. 1815 III 16 kartu su K. Vizgirda grįžęs į Vilnių, išlaikė vyr. seminarijos egzaminus ir, pristatęs disertaciją, gavo teologijos magistro laipsnį.

Paskiau buvo Laižuvos vikaras, nuo 1821 m. Skaudvilės klebonas. Dionizui Poškai mirus, V. jį palaidojo. Mirė Skaudvilėje 1838 m. rugpiūčio 2 (n.s. 14) d.

Gal jo brolis ar brolėnas Aleksandras Varkolevičius, 1823 m. buvęs Kražių gimnazijos mokinys, paskiau Vilniaus Universiteto studentas, dėl 1831 m. sukilimo emigravęs į Prancūziją (1836 m. rusų valdžia buvo įsakiusi konfiskuoti jo turtą), 1844 m. buvo išspausdinęs Prancūzijoje

knygutę „Gwiazdka na Žmudzi", kurioje tarp kito ko įrodinėjo, kad būsimoje nepriklausomoje Lenkijoje, kuri apimsianti ir visą Lietuvą, žemaičių ir lietuvių kalbos turėsiančios išnykti, nes tik viena lenkų kalba galėsianti gyvuoti.

**Raštai.** *L. A. Jucevičius* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach rašo, kad J. Varkalas, kurį ir Jucevičius vadina Varkolevičium, rašęs lietuviškus eilėraščius, iš kurių Jucevičius pamini tik vienos „poemos" antraštę „Šveisk, boba, ridiką", kurią Jucevičius turėjęs savo rankose. Galimas daiktas, kad Daukanto rankraštiniame palikime užrašytuose eilėraščiuose bus ir Varkalo eilėraščių.

**Dokumentai.** Wiadomość szczegółowa, zebrana z xiąg Seminaryjskich o alumnach G-go Seminarjum od roku 1808 do końca 1812 r. przyjętych.

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.253.

*L. A. Jucewicz* Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach 1841 (rankraštis).

*M. Brensztejn* D. Paszkiewicz 1934 p.43, 99.

*W. Worotyński* Seminarjum Główne w Wilnie I 1935 p.210-219.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.59, 62.

# 137. Jonas Christlybas Ferdinandas Šviderskis

**Biografija.** Savo pavardę rašė ir Schwedersky, bet iš tikrųjų jis buvo Sviderskis (Šviderskis), kaip pažymėta ir 1773 III 31 Karaliaučiaus universitete, įsimatrikuliuojant Boguslovui „Suiderski".

Klaipėdos pirklio Dovydo Švederskio sūnus Jonas Christlybas Ferdinandas gimė 1789 I 29 Rusnėje. Klaipėdoje buvo pirkliu ir bankininku (1829 m.). Apie 1832 m. išsikėlė į Rusiją, kur mirė Petrapilyje 1855 m. lapkr. 9 d. (21 d. n. kal.).

**Raštai.** 1) (Buvo vienas L. Rėzos bendradarbių, renkant dainas).

Rėzai buvo nusiuntęs 8 savo apie Klaipėdą užrašytas dainas, bet rankraštiniame Rėzos palikime jos neišliko.

2) (Eilėraščiai vokiečių kalba).

Savo parašytus vokiškus eilėraščius spausdino Klaipėdos laikraštyje Memeler Wochenblatt 1819, 1823, 1824, 1826 m.

3) Der Sylwester Abend. Gedicht von *C. F. Schwedersky.* In Musik gesetzt von *C. W. Greulich,* Leipzig 1821 m. 11p.

4) Morgengesaenge ...einem Freude. Gesellschafts-Gesang — Gesaenge von verschiedenen Dichtern mit Begleitung der Pianoforte in Musik gesetzt von *C. W. Greulich* p.13.

**Literatūra.** *F. Tetzner* Dainos 1897 p.31.

*J. Sembritzki* Beitraege zur ostpreussischen Literaturkunde — Altpr. Monatsschrift XLIII 1906 p.593.

(") Johann Christlib Ferdinand von Schwedersky, ein vergessener Kaufmann und Dichter, Memel 1906 m. 20p.

(") -*Bittens* Geschichte des Kreises Heydekrug 1920 p.118.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69.

(") L. Rėzos Dainos II 1937 p.IX.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

# 138. Jonas Christlybas Krauzė

**Biografija.** Augusto Gothilfo Krauzės jaunesnysis brolis. Gimė Paveikiuose 1789 III 14. 1808 XI 7 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete. Jį pabaigęs, gavo precentoriaus vietą Valtarkiemyje. 1813 m. savanoriu dalyvavo kare prieš prancūzus.

1823 I buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas Gumbinės senamiesčio bažnyčios antruoju kunigu, bet jau tų pačių metų balandžio 13 d. buvo paskirtas Gumbinės klebonu. 1825 VII 10 buvo iškeltas klebonu į Pilkalnį, kur vėliau buvo ir superintendentu. Mirė Pilkalnyje 1859 sausio 24 d.

1823 III 20 vedė brolio Augusto Gothilfo žmonos seserį Pauliną Daratą Jordanaitę (gimusią 1800 XII 15 ir mirusią Pilkalnyje 1872 V 8). Bene jo sūnus kun. Krauzė mirė Karaliaučiuje emeritu 1898 m.

**Raštai.** 1) (Buvo vienas L. Rėzos bendradarbių, renkant lietuviškas dainas).

Nors L. Rėza savo bendradarbių tarpe jo ir nemini, bet, greičiausia, Rėzai ruošiant savo 1825 m. giesmyną, J. Ch. Krauzė siuntė jam tas dainas, kurių dalį Rėza pažymėjo „aus Walterkehmen bei Gumbinen". Matyti, dainos N9, 35 ir 37, kurioms nėra panašių dainų tarpe tų, kurias atsiuntė Rėzai J. G. Jordanas, bus pateiktos J. Ch. Krauzės. Bet ir dainos N2, 19, 20, 39, 64, 67, 71, kurias Mykolas Biržiška yra linkęs priskirti Jordanui, greičiausia, bus Krauzės pateiktos, nes nei viena jų nėra išspausdinta tokia forma, kaip jas Jordanas buvo užrašęs. Kai dėl dainų N29, 30, 31, 42, 49 ir 62, prie kurių Rėza padėjo pastabą „aus der Gegend von Pilkallen" ir kurių šaltinis nėra žinomas (N30 Mykolas Biržiška yra linkęs priskirti Thilui, o N42, 49 ir 69 Bačkei-Nankei), tai jas irgi galėjo Krauzė pateikti, nors tam prieštarauja faktas, kad Krauzė į Pilkalnį ir buvo paskirtas tais metais, kada buvo išspausdintas Rėzos dainynas.

2) (Buvo vienas A. Schleicherio bendradarbių, šiam renkant medžiagą lietuvių kalbos žodynui ir gramatikai).

**Literatūra** *L. Rhesa* Dainos 1825 p.30-35, 122-125, 130-135.

(") Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.73, 149.

*A. Schleicher* Litauische Grammatik 1856 p.VI-VII.

*J. Schnaubert* Statistische Beschreibung des Kreises Pillkallen 1894 p.100.

*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahreschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.242.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.692.

*Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainos I 1935 p.4, 17-18, 36, 38-39, 57-58, 60, 62-63, 70-71, 75-77, 80, 87, 97, 116, 121, 126-127, 133.

*B. Koerner-E. Grigoleit* Deutsches Geschlechterbuch Band 117. Ostpreussisches Geschlechterbuch Band II 1943 p.269.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

(") *Vc. B. (Vaclovas Biržiška)* Krause Johann Christlieb — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.28.

# 139. Laurynas Tautkus

**Biografija.** Jo pavardė buvo sulenkinta į Towtkiewicz. Gimė 1790 I 8 Sintautų parapijoje. Stojo į bernardinų ordiną, o 1817 IX 30 buvo įšventintas kunigu. Iš Žemaitijos išsikėlė į Seinų vyskupiją. Slavikų klebonui kun. Rapolui Aleknai-Aleknavičiui 1827 m. mirus, Tautkus buvo paskirtas į jo vietą Slavikų kuratu ir čia gyveno ligi mirties. 1835 m. pastatė Slavikuose naują bažnyčią. Keletą metų buvo ir Slavikų vicedekanu (J. Totoraitis vadina jį Marijampolės dekanu, bet Elenchus 1858 metams aiškiai nurodo jį esant vicedekanu). Mirė Slavikuose 1858 m.

Jam mirus, Slavikų klebonu buvo paskirtas jo sesers sūnus kun. Pranciškus Andriukaitis (Andrzejewskis). 1868 m. pirmas Seinų vyskupijos Petrapilio kolegijos asesorius, kanauninkas, prelotas, miręs 1885 m.

**Raštai.** (Rašinėjo lietuviškus eilėraščius, tačiau jie dingo. J. Totoraitis pateikė pradžią vieno jo eilėraščio „Tupi katins ant šiaudų", bet 1882 m. Lietuwiszkoje Ceitungoje N72 kaip tik šis eilėraštis buvo išspausdintas su parašu kun. Andriaus Barkauskio).

**Dokumentai.** 1837 VI 22 Visitatio Generalis Ecclesiae Parochialis Słowiki.

Išsp. *J. Basanavičius* L.T. I 3 p.372-374.

1837 VI 22 Decretum Reformationis in Visitatione Generali pro Ecclesia Słowiki.

Išsp. *J. Basanavičius* l.c.p. 374-375.

**Literatūra.** *J. Totoraitis* Iš mūsų atgijimo — Ateities Spinduliai 1916 NI p.37.

(") Vygrių arba Seinų vysk. istorija — Vadovas 1911 N32, p.375-376.

(") Sūduvos Suvalkijos istorija I 1938 p.683.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

*J. Basanavičius* Iš Seinų vyskupystės istorijos — Lietuvių Tauta I 3 1909 p.372-375.

# 140. Mykolas Kairiūkštis

**Biografija.** XIX a. praždioje Užnemunėje gyvenęs Mykolas ar Mikalojus Kairiūkštis (vadinamas Kayrigszta), galimas daiktas, parapijos mokyklos mokytojas.

**Raštai.** (1812 m. Napoleono I kariuomenei įžengus į Lietuvą, Kairiūkštis išvertė į lietuvių kalbą Napoleono į lietuvius atsišaukimą, kuris, greičiausia, buvo išspausdintas kariuomenės lauko spaustuvėje. Nei vienas jo egzempliorius nėra žinomas).

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai 1930 p.115.
(") Lietuvių bibliografija IV 1935, antrosios dalies antrieji papildymai p. CCXLIV-CCXLV.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.58.
(") Kairiūkštis Mykolas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.257.
*Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.209.

## 141. Aleksandras Rapolas Močiulskis

**Biografija.** Kilęs iš šeimos, kurios septynios kartos davė evangelikų reformatų kunigus Lietuvoje: proproprosenelis Jonas Močiulskis buvo Lietuvos evangelikų senjoras; proprosenelis Bagdonas, Jono sūnus, buvo rektorius Slucke; prosenelis, Adomas Jonas Jurgis (gimęs 1684 m. ir miręs 1733 m.), Bagdono sūnus, buvo Nemunėlio Radviliškio kunigas, senelis Andrius (gimęs 1713 m., 1730 X 31 stojęs į Karaliaučiaus universitetą ir 1753 m. nužudytas katalikų kun. Rubavičiaus), Adomo Jono Jurgio sūnus, buvo evangelikų kunigas Biržuose ir Žemaičių konsenjoras; tėvas Adomas Jokūbas (gimęs 1749 m., 1770 XII 15 įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete ir miręs 1832 m.), Andriaus sūnus, buvo evangelikų kunigas Kelmėje, paskiau Žemaičių senjoras ir superintendentas. Adomas Jokūbas buvo vedęs Karaliaučiaus universiteto rektoriaus Roscijaus dukterį Karaliną.

Aleksandras Rapolas gimė 1790 m. Kelmėje. 1810 V 15 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete („ex districtu Rossiensi oriundus"). Universitetą pabaigęs, nuo 1815 m. buvo Kėdainių evangelikų kunigas, 1820-1832 m. Deltuvoje, 1833 m. Vilniaus vicesuperintendentas, 1834 m. Žemaičių vicesuperintendentas, nuo 1837 m. Žemaičių superintendentas. Mirė 1866 m. Biržuose.

1863-1864 m. sukilimą likviadvus, jis, kaip ir jo sūnus Konstantinas ir evangelikų kunigas Oskaras Kurnautauskis, rusų valdžios buvo apdovanotas medaliu „za usmirenie polskago miateža".

Turėjo sūnų Adalbertą Konstantiną Joną, gimusį 1826 IX 27, 1845-1849 m. studijavusį Dorpato universitete ir mirusį Vilniuje 1887 XI 2, 1849-1852 m. Papilio, 1852-1887 m. Biržų kunigą, 1867-1882 m. Biržų generalinį superintendentą, kurio išverstas ir prof. Bezzenbergerio taisytas „Heidelberskas Katekizmas" buvo apie 1895 m. išleistas su 1857 m. kontrafakcija. Bene Aleksandro brolis Adomas „ex districtu Upitensi" 1805 IV 26 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete.

**Raštai.** 1) Trumpas Katechismas arba Pamoksłey apie wierą szwentą Krikszcioniszką. Nitojoy 1861 m. 31p.

Yra tai naujas, kiek ištaisytas leidimas katekizmo, kurio senesnieji leidimai buvo pasirodę 1653, 1680 ir 1803 m. Šį leidimą spaudai paruošė A. R. Močiulskis, gal pasinaudojęs ir Karolio Nerlicho darbu.

2) Summa arba Trumpas iszguldimas Ewangeliu szwentu. Nitaujoj 1863 m. 268p.

A. R. Močiulskio rūpesčiu išleista, sekant nauja, dar apie 1818 m. parengta Samuelio Nerlicho 1653 m. Summos (kitas leidimas 1781 m.) redakcija.

3) Atsiminimas dar geroje adynoje. Rigoje 1863 m. 14p.

Viena iš A. R. Močiulskio parūpintos serijos vaikams skiriamų knygučių. Nei vienoje jų nėra pažymėta autorium Močiulskio pavardė (nėra ir jo aprobatos, kaip Katekizme ir Summoje), bet jau A. Bezzenbergeris iš Adalberto Močiulskio buvo sužinojęs, kad tai A. R. Močiulskio darbas.

4) Nusidawimas biedna Joniuka. Rigoje 1863 m. 18p.

Iš tos pačios serijos vaikams skiriamų knygučių.

5) Prisiwertimas grieszna žmogaus ing Diewą. Rigoje 1863 m. 46p.

Iš tos pačios serijos.

6) Wartojmas arba Meginimas patis sawę. Rigoje 1863 m. 24p.

7) Gromata Naszlaitela ing sawa miełą Iszganytoją. Rigoje 1865 m. 15p. Nors spausdinimo vieta nurodyta Ryga, bet spausdinta Eislebene, Vokietijoje.

**Literatūra.** Album Academicum der Universitaet Dorpat 1867 p.216 (N4770).

*(J. Šliūpas)* — Lietuwiszkasis Balsas 1880 N2 p.14.

*H. Dalton* Beitraege zur Geschichte der evangelischen Kirche zu Russland II 1889 p.267.

*A. Hasselblatt* Album Acad. Dorpat 1889 p.351 (N4770).

*J. Sembritzki* Die polnischen Reformirten und Unitarier in Preussen — Altpr. Monatsschrift XXX 1893 p.56.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet zu Koenigsberg II 1911/1912 p.344, 517, 518, 676, 698.

*Spis Synodów Jednoty Litewskiej* — Monumenta Reformationis IV 1 1913.

*Vytautas Steponaitis* Medžiaga 1863-64 sukilimo istorijai — Karo Archyvas II 1925 p.140.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.22, 23, 25.

*A. Mž. (Mažiulis;* iš V. B-kos): Močiulskis Aleksandras Rapolas — Lietuvių Enciklopedija XIX 1959 p.89-90.

# 142. Karolis Enrikas Malkevičius

**Biografija.** Milkwitzai-Malkevičiai buvo kilimo iš Pomeranijos. Karolis Enrikas savo pavardę buvo visai suvokietinęs į Malkwitz, bet dar jo tėvas, Kristijonas Enrikas, 1784 m. persikeldamas iš Hallės universiteto į Karaliaučių ir ten įsimatrikuliuodamas, įsirašė „Malkewitz Christ. Enr. Wollin. Pomer". — Jis, matyti, buvo Jurgio Malkewitzo, 1612 IX 4 įsimatrikuliavusio Karaliaučiaus universitete požymiu „Thesensis Borussus", palikuonis.

Karolis Enrikas gimė Katniavoje 1790 (ne 1791 m., kaip kartais buvo rašoma) XII 5, 1808 X 15 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (jo pavardę albume G. Erleris neteisingai išskaitė „Mattkewitz Car. Hnr. Kattenow Boruss" ir čia pat tai neteisingai ištaisė į „Matkewitz" vietoje „Malkewitz").

Dar Napoleono karų metu jis iš universiteto savanoriu buvo išėjęs į kariuomenę karo kapelionu ir 1815 VI buvo ordinuotas kunigu. 1818 VI 8 buvo paskirtas lietuvių kunigu Ragainėje. Nuo 1825 m. kartu valdė ir vokiečių bažnyčią ir buvo kalėjimo kapelionas. 1832 IV 13 mirus Ragainės superintendentui Jonui Bernhardui Fiedleriui, buvo į jo vietą paskirtas Ragainės superintendentu. Ragainėje gyvendamas, turėjo progos susieiti su lietuviais surinkimininkais, ir buvo virtęs jų užtarėju ir gynėju. 1846 m. dalyvavo Jordano sušauktoje Ragainės konferencijoje lietuvių žodyno reikalu. Mirė Ragainėje 1850 m. gruodžio 28 d.

Bene jo sūnus Julijonas Otonas Vilhelmas, 1833 m. pabaigęs Tilžės gimnaziją, buvo kunigu Misvaldoje (mirė tarp 1880 ir 1885 m.), o gal kitas sūnus, Hugo, 1843 m. pabaigęs Tilžės gimnaziją, vėliau (dar 1886 m.) buvo Įsruties burmistras.

**Raštai.** 1) (Greta Hasenšteino vyresniojo jis buvo vienas L. Rėzos bendradarbių ir padėjėjų, ruošiant 1824 m. lietuvišką Biblijos vertimą. Dėl kitų pareigų gausumo, jis, darbui įpusėjus, buvo priverstas nuo jo atsisakyti ir jį užleisti Hasenšteinui jaunesniajam).

2) Skizze einiger Begebenheiten beim Brande d. Ragnitischen Schlosses 22 Aug. 1828 — Beitraege zur Kunde Preussens N.F. I 1837 p.342-352.

**Literatūra.** *L. Rhesa* Biblija 1824 (Vorrede) p.VIII .
(") Kurzgefasste Nachrichten 1832 p.153.
*K. A. Jordan* Ueber littauische Woerterbuecher — Neue Preuss. Prov. Blaetter II 1846 p.146-148.
*H. Poehlmann* Geschichte des Gymnasiums zu Tilsit — Festschrift zu 300j. Jubilaeum 1886 p.43, 44.
*J. M. (Jurgis Mikšas)* Ragainė — Auszra 1884 N7/8 p.278.
*F. Tetzner* Die Slawen in Deutschland 1902 p.68-69.
*V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai Lietuwoje 1905 (1904) p.19.
*E. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.247.
*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.581, 691.
*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.39.
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių knygų istorijos bruožai 1930 p.31.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.49.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.155.
*G. Kessler* Die aeltesten deutschen Familien von Tilsit — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.56-57.
Malkevičius Karolis Henrikas — Lietuvių Enciklopedija XVII 1959 p.190.

# 143. Silvestras Teofilis Valiūnas

**Biografija.** Pavardę rašė sulenkinta forma Walenowicz. Tiksli gimimo data dar nepaaiškėjo, bet paprastai manoma, kad gimė 1790 m. Tai patvirtina ir Raseinių mokyklos sąrašai, kur 1803 m. pažymėta, kad jis turįs 13 metų, t. y. kad yra gimęs 1790 m. Tačiau vėliau jis save kiek ir sendino: 1808 m. rudenį įsirašydamas į Vilniaus Universiteto fizinį fakultetą, parodė turįs 19 metų, taigi gimęs 1788 ar 1789 m., o 1809 m. stodamas į vyriausiąją seminariją, jau sakėsi 22 metų, t. y. gimęs 1787 m. Gimė Žemaitijoje, Vainuto vls., greičiausia, Aužbikave; Aužbikavą rodo ir L. Ivinskis, spausdindamas savo kalendoriuje Valiūno eilėraštį Poškai. Encyklopedja Kościelna, sekdama Enc. Orgelbranda, duoda jam du vardus — Silvestrą ir Sebastijoną, tačiau tas Sebastijonas niekur kitur nebeminimas, o pats Valiūnas D. Poškos testamente pasirašė Silvestru Teofiliu; tačiau, nors jis tą Teofilį savo parašu ir autorizavo, greičiausia, jis buvo krikštytas vieno Silvestro vardu (jo metrika dar nėra surasta), o Teofilis galėjo atsirasti tada, kai Valiūnas virto Valenovičium. Bet šio retai liaudyje tevartojamo vardo pasirinkimas netiesiogiai nurodo ir jo gimimo datą — šv. Silvestro dieną, gruodžio 31 d. (plg. Juozas Silvestras Dovydaitis gimė gruodžio 31 d., gen. Silvestras Žukauskas irgi tą pačią dieną gimė). Apie jo tėvus ir tėvų šeimą šiuo tarpu nieko nežinome, tik Mykolas Biržiška (Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.100, $^{2}$1955 p.130) spėja, ar nebus Silvestro brolis Andrius Walenowicz, Vilniaus meno mokyklos auklėtinis, kuris 1820 m. keliais vaizdais dalyvavo tos mokyklos suruoštoje parodoje ir paskiau vertėsi Vilniuje paišybos pamokomis. Valiūnas buvo rodomas ir bajoru, ir miestiečiu, bet iš tikrųjų tai valstiečio Mateušo Valiūno sūnus (vyriausiojoje seminarijoje jis vadinamas Dominiko sūnumi, bet, greičiausia, į vyriausiąją seminariją jis stojo suklastotais, subajorintais dokumentais). Jį ir Sobieszczańskis aiškiai vadina valstiečiu (Enc. Orgelbranda).

Valiūnas mokėsi Raseinių pijorų mokykloje, kurioje jį randame jau 1803 m., o 1806 m. jis jau žymimas pažangiu („celujący") mokiniu. Baigė, greičiausia, 1808 m. ir tų pačių metų rugsėjo 16 d. stojo į Vil-

niaus Universitetą, į fizinį fakultetą, bet, matyti, neturėdamas lėšų studijoms, jis jau po dviejų savaičių, spalio 3 d., stojo į vyriausiąją Vilniaus seminariją Mohilevo vyskupijos stipendininku. Mat, ši vyskupija, stigdama savo kandidatų į kunigus, tiek į savo dvasinę seminariją, tiek ir savo stipendininkais vyriausiojoje seminarijoje lengvai priimdavo kiekvieną kandidatą, ypač iš Žemaitijos. Matyti, tokiu būdu ir Valiūnas čia pateko. Nors kiti jo biografai (pvz. Sobieszczańskis) ir tvirtino, kad, prieš stodamas į vyr. seminariją, jis jau išėjęs ir Varnių dvasinę seminariją, bet vyr. seminarijos sąrašuose yra aiškiai pažymėta, kad jis anksčiau jokios seminarijos nelankęs. Nematyti, kad stodamas jis būtų turėjęs palinkimą pasirinkti kunigo luomą. O studijos vyr. seminarijoje buvo taip sutvarkytos, kad seminarijos studentai turėjo klausyti ir eilės privalomų teologinių ir neteologinių kursų pačiame universitete. Tuo atžvilgiu studentai turėjo net platų pasirinkimą ir galimumą lankyti jiems labiau įdomias paskaitas. Vyriausiojoje seminarijoje Valiūnas studijavo ligi 1812 VII 14. Kartu 1811-1812 m. jis pažymėtas prof. Groddeko filologinio seminaro dalyviu. Vyr. seminarijoje pirmaisiais savo studijų metais jis mokėsi vidutiniškai — atsiliepdavo trūkumas elementarinių teologinių žinių, paprastai įgyjamų dvasinėje seminarijoje, kurios Valiūnas nelankė. Taip pat iš pradžių neaukštai buvo įvertintas jo kalbų, matematikos ir gamtos mokslų mokėjimas (eilė gamtos kursų vyr. seminarijos studentams buvo privaloma). Bet aukštesniuose kursuose jis prasimušė į priekį, ir buvo atestuojamas vienu geriausiųjų ir gabiausiųjų studentų. 1812 III 16 jis gavo keturių minorum ordinorum šventinimus. Tačiau maždaug tuo pačiu laiku seminarijoje įvykus eilei neramumų ir nesusipratimų, nieko bendra neturinčių su politika, dėl kurių keli kaltininkai buvo iš vyr. seminarijos pašalinti, ir Valiūnas buvo baudžiamas už palaikymą santykių su pašalintaisiais, kas betgi nesukliudė jam labai gerai baigti seminariją. Vienomis oficialiomis ano laiko žiniomis jis baigęs teologijos kandidatu, kitomis, taip pat oficialiomis, „dėl ypatingos pažangos moksle" iš karto gavęs teologijos magistro laipsnį. Nors dar 1934 m. M. Brenšteinas savo monografijoje apie Pošką vadina Valiūną kunigu, bet jis, 1812 VII 14 baigęs vyr. seminariją, kunigu įšventintas nebuvo ar dėl to, kad jis pats nenorėjo, ar dėl to, kad buvo per jaunas, jei gimė 1790 m.

Valiūnas pabaigė vyr. seminariją kaip tik tuo laiku, kai buvo prasidėjusi prancūzų ofenzyva į Rusiją, ir, bendro to laiko Lietuvos visuomenės ūpo pagautas, jis stojo į prancūzų kariuomenę, greičiausia, į vie-

ną tų dalinių, kurie tuo laiku buvo Lietuvoje prancūzų formuojami Lietuvos kariuomenės vardu. Kadangi tos kariuomenės didžioji dalis nesuskubo Lietuvos palikti prieš prancūzų pasitraukimą iš Rusijos, tai, matyti, ir Valiūnas pabaigė savo karinę karjerą nė vieno šūvio nepaleidęs, ir, prancūzams atsitraukus į Vakarus, metė kariuomenę ir išvyko į Žemaitiją.

Čia jis kurį laiką trynėsi bajorų visuomenės tarpe, labiau susiartinęs su Bilevičių šeima (su Pranu Bilevičium jis 1803 m. Raseinių mokykloje mokėsi vienoje klasėje), ypač su Tomu Bilevičium, taip pat su Stanevičiais, kurių artimiausias jam liko Simanas Stanevičius, gerokai už Valiūną jaunesnis. Šioje visuomenėje jis greitai išgarsėjo savo sąmojum, pasakojimo menu ir žemaitiškais bei lenkiškais eilėraščiais. Tačiau nelaimingai pamilęs, bene vieną Bilevičiūčių, vietinės žemaičių aristokratijos narę, kuriai jokiu būdu nebūtų buvę leista ištekėti už „mužiko vaiko", nors ir diplomuoto, jis staiga nutraukė visus savo saitus su bajorų visuomene ir apsigyveno Aužbikave pas tėvus. Tačiau su lietuvių tautinio atgimimo veikėjais jis saitų nenutraukė: su Simanu Stanevičium susirašinėjo eiliuotais laiškais, o 1830 II 5 (17) pasirašė liudininku Dionizo Poškos testamente. Biografų liudijimu, gyvenęs didžiausiame skurde, nes gyvenimas valstiečio lūšnoje toks jiems teturėjo atrodyti — 90% Lietuvos gyventojų baudžiauninkų tokį pat gyvenimą gyveno. Jam visados stigdavo pinigų, ir, Jucevičiaus tvirtinimu, V. raštuose S. Stanevičiui, vad. „Listy Pośmierckiego", buvusios aiškios „apostrofos" — prašymai jam atsiųsti nors keletą rublių duonai, o gal ir alkoholiui, nes, sprendžiant iš kitų jo eilėraščių, jis buvo alkoholinių gėralų mėgėjas. Jis mirė dar palyginti jaunas, 1831 m. gegužės mėn. 19 (31) d., greičiausia, Aužbikave. Gal ir jį, kaip S. Stanevičių, džiova bus pakirtusi.

**Raštai.** 1) **Byrutė.**

Šį S. Valiūno parašytą lietuvišką eilėraštį kiek taisė ir D. Poška, S. Daukantas ir L. Ivinskis, ir dėl to kurį laiką eilėraštis buvo priskiriamas Poškai; net yra išlikęs vienas „Byrutės" nuorašas, kuriame yra padėta XVIII a. pabaigos data. Bet tikrai ją parašė Valiūnas. Apie XIX a. vidurį buvo jai parašytos dvi skirtingos melodijos (1856 m. L. Ivinskis jas pasiuntė Adomui Zavadzkiui): jų vieną parašė J. Koreivienė, o kitą A. Beresnevičius (neaišku — Aleksandras ar Antanas). Pirmą kartą „Byrutės" tekstas buvo išspausdintas 1828 m. N4 Varšuvos žurnale Kolumb. 1839 m. ją pakartojo, pridėjęs savo lenkišką vertimą, *L. A. Jucevičius* Rysy Žmudzi (Muzeum Domowe II 1839 p.207-211), dar nežinodamas autoriaus, bet kitame to paties žurnalo numeryje p.229 pažymi, kad tai Valiūno kūrinys. Lenkišką

vertimą jis pakartojo dar atskiroje knygoje Wspomnienia Żmudzi 1842 p.116 -118 ir Linksminėj 1840 m. Dar 1835 m. jis savo vertimą pasiuntė lenkų poetui K. Brodzińskiui. 1846 m. savo „Dajnese Žiamajtiu" išspausdino *S. Daukantas*. 1847 m. *E. Gizevijus*, gavęs iš Palangos „Byrutės" nuorašą, išspausdino lietuvišką tekstą kartu su savo vokišku vertimu žurnale Neue Preussische Provinzial Blaetter III t.p. 367-371, o *J. H. F. Nesselmannas* to paties žurnalo 1851 m. XII tome p.421-424 pakartojo tekstą iš Daukanto ir pridėjo savo savarankišką vokišką vertimą. 1896 m. *E. Volteris* Tilžės Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft H.21 p.309-310 išspausdino „Byrutę" tarp Poškos eilėraščių, pavadinimu „Dumoimas sena Žiemaytczia ant Kalna Birutas. Daina historini". Iš Poškos Pszczólka w Baublu. „Dumoimas" pakartotas Dionizo Poškos Raštuose 1959 p.607-609 (pastabos p.738). Galiausiai Krzeczkowskio rinkinyje Biruta 1838 m. koks Bezimienny išspausdino naują lenkišką vertimą. 1883 m. *A. Juška* įsidėjo „Byrutę" į Lietuwiszkas svotbines dainas (N295). *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.179-181 kartoja pirminį tekstą, o *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957, be to, su poškine faksimile, p.290-291, o p.292-293 ir jucevičinį tekstą.

2) Raszantem Lietuwiszka žodini (Szirdingas Prieteliau ir Gieradiejau...) 1826.

Eiliuotas Valiūno laiškas, rašytas Poškai. Iš rankraščio pirmą kartą išspausdino *L. Ivinskis* Kalendoriuje 1851 metams p.41-42 su savo pastaba: „ta gromata raszita 1826 m. 10 d. wasario isz Aukszbikawas... pas D. Poszkas... tan laijka wisziete ing Stokajczius atwažiawusi". Ivinskio nuorašo rankraštyje yra padėti ne 1826, bet 1816 m. „Lietuvos apgyventos vietos" žino vienus Stokaičius aukščiau Vainuto, kitus Žygaičių valsčiuje. Iš Ivinskio nuorašo *Veversis (Davainis-Silvestraitis)* pakartojo Auszroje 1884 N1/3 p.17-19, taip pat *Jr. Jonas (Žilius)* Lietuviškuose dainiuose 1899 p.46-48, dar *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 293-295.

3) Telsziu miestas ir ant kalna yr tolyi matity...

30 eilučių lietuviškas eilėraštis, surastas P. Kriaučiūno palikime ir *Vaclovo Biržiškos* pirmą kartą paskelbtas Mūsų Senovėje III 1 1940 m. p.118. Nors rankraštyje autorius ir nėra pažymėtas, bet abejonės nėra, kad tai Valiūno parašyta satyra. Kartojama *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* l.c.p. 335 nežinomų autorių kūrinių tarpe.

4) S. Daukanto rankraštiniame palikime, dainų ir eilėraščių nuorašų pluošte N13 yra nurašyti šie eilėraščiai: Szlowe Bachusa (Giedosma giesme Karalaus musu, Bachusa Tiewa warkstanczių, Žmoniu syratu yr nuliudusiu Wysokem stone esanczių...), iš viso 12 ketureilių posmų, kurie savo turiniu ir forma visiškai primena Valiūno „Kontubernįją". Nors Valiūno pavardė čia ir nepadėta, bet tai, greičiausia, jo eilėraštis. Ta pati ranka greta nurašė Valiūno „Byrutę" ir dar du eilėraščius — Kaledas (Pasweykin Jumi Kunigas Klebonas...) ir Pasweikinimas walsczioniu (Mes ukininkay Walscziaus Wiskupa Žemaytiu...). Paskutiniame minimi vyskupo 75 metų gimimo ir 50 metų kunigo sukaktis. Greičiausia, tai buvo parašyta 1829 m., kada vysk. J. A. Giedraičiui suėjo 75 metai amžiaus. Nors 50 metų nuo įšventinimo ku-

nigu jam suėjo tiktai 1831 m., bet kadangi, dar būdamas klierikas, jis apie 1779 m. gavo kanauninko titulą, tai galėjo savo 50 metų kanauninko sukaktį minėti jau 1829 m., tad ir tuo atveju šis eilėraštis galėjo būti parašytas Valiūno. Bet šis eilėraštis galėjo būti skiriamas ir vysk. Simanui Giedraičiui, kuriam 1837 m. suėjo 50 metų kunigo ir 75 metų gyvenimo sukaktis irgi apie tą laiką. Tačiau tuomet tai negalėjo būti Valiūno eilėraštis, nes jis mirė 1831 m.

5) *T. S. W.* Pogrzeb Tadeusza Kosciuszki. Poema *hr. De Lagarda Messence* — przełożona na polski język z francuskiego 1821 przez *T. S. W. na Żmudzi.*

S. Valiūno vertimas, įdėtas Poškos Pszczółka w Baublu p.126-135 ir 136-141.

6) *D. Paszkiewicz* W pasmie cierpkich dni naszych rzadka chvila błoga 1829.

D. Poškos „Musu werksma walandoj reta giera diena" vertimas į lenkų kalbą, įdėtas Poškos Rozmyślania wieśniaka rolnika 1829 m. p.3-5, kur Poškos pažymėta, kad tai „wolny przekład T. Walenowicza".

7) *(J. Pabrėža)* — Chłopek ci ja chłopek...

Vertimas J. Pabrėžos „Artojo" (Esmu sau žmogelis, szarpus kožnam darbe), kurį įdėjo *L. Jucevičius* savo Litwoje 1846 p.360, pažymėdamas, kad tai Valiūno darbas. Tas pats Jucevičius ir kiti tarė, kad ir lietuviškas originalas esąs Valiūno parašytas, tačiau jau S. Dukantas savo nuoraše aiškiai pažymėjo, kad tai Pabrėžos eilėraštis. O ir, be to, pats turinys ir tonas visai kitas, negu Valiūno lietuviškų ir lenkiškų eilėraščių.

8) Sobieskijada (prieš 1829 m.).

Niekur neišspausdinta ir neišlikusi Valiūno 24 giesmių poema, parašyta lenkiškai, pirmą kartą paminėta Poškos Rozmyślania 1829 m., kur Poška Valiūną vadina „autor dotąd w rękopismie będącego poematu Sobieskijada w 24 pieśniach". *K. Estreicher* neteisingai sako „w 12 pieśniach".

9) *Wodkołyk Porterowicz Czynny członek Kontubernii.* W imieniu prześwietnej Kontabernji Palemońskiej Oświadczenie — Dziennik Wileński 1817 VI p.384-392.

Lenkiškas eilėraštis, kurį *Jucevičius* 1840 m. ir *M. Brenšteinas* teisingai priskiria Valiūnui. Pasirašyta „w Winnicy ery utworzenia Kontabernii 2-go roku".

10) *Wszystkowidz Postrzegacki* czynny Członek Towarzystwa Do Kontubernii Telszewsko-Płungiańskiej 1817.

1160 eilučių rankraštis, sudarytas iš trijų dalių: 1) Do Kontubernii Telszewsko-Płungiańskiej, II) Do najdostojniejszego Restauratora Kontubernii Telszewsko-Płungiańskiej. Raport. III) List do przyjaciela o kąpielach morkich w Połądze. „Pisałem w Wydrwipolu ery utworzenia Kontubernii drugiego roku". Jau *L. P. (Leon Potocki)* Pamiętniki Kamertona III 1869 p.223-234 ir 236-242 pateikia iš šio rankraščio trumpas ištraukas (jį vadina Kontubernija Palemońska) ir sako, kad Valiūnas šį darbą parašęs lietuviškai, o lenkiškai išvertęs L. Ivinskis. *M. Brenšteinas* pateikė *J. Bielinskiui* gautą iš Andrzejewskio lenkišką rankraštį, kuris, matyti, paties Valiūno

buvo lenkiškai parašytas, nors ta pačia tema, tik visai kitokia forma, Valiūnas rašė ir lietuviškai (plg. „Szlowe Bachusa" ar „Telsziu miestas"). Iš Potockio ir Bielinskio pateiktų ištraukų sunku nustatyti, ar jos padarytos iš to paties rankraščio, bet atrodo, kad Potockio teikiamos ištraukos yra iš antrosios rankraščio dalies. Ši dalis yra išlikusi. Tai Kontubernja Płungiańsko-Telszewska do Kontubernji Płungiańskiej, 32p., kartu su Polinodja (trimis Dumojimais). Šis išlikęs rankraštis yra nurašytas Ivinskio ranka iš Valiūno originalo ir, matyti, iš to Potockis Ivinskį pavertė vertėju, nors šis tiktai nurašė.

11) Duma nad nędzą człowieka.

Viename sąsiuvinyje su „Kontubernija" Ivinskio nurašytas Valiūno eilėraštis.

12) Duma II. Nad nędzą wierszopisów.

Ivinskio nuorašas ten pat.

13) Duma III. Grabówka w Aužbikowskim lesie.

Ivinskio nuorašas ten pat.

14) Listy Pośmierckiego.

Jucevičius rašo, kad šie Valiūno laiškai buvę rašyti S. Stanevičiui, bet ištraukų iš jų nepateikia ir jie nebuvo ligi šiol surasti. Potockis tai iškreipė į Listy do Pośmierckiego. Sobieszczańskis (Enc. Orgelbranda) vadina Listy Pośmierckiego wierszem.

**Dokumentai.** 1) Wiadomość szczególna, zebrana z Xiąg Seminaryjskich o alumnach G-go Seminaryum od roku 1808 do końca 1812 przyjętych.

2) 1811 XII 1 Čartoriskiui rašytas Groddeko laiškas, kuriame ekstraordinarinių savo seminaro klausytojų tarpe mini ir Valiūną.

Laiškas yra Archiwum Kuratoryi Wileńskiej 113. Nespausdintas.

3) 1830 II 5 D. Poškos testamentas su Valiūno parašu.

Išspausdino *M. Brensztejn* D. Paszkiewicz p.38-43.

**Literatūra.** *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.263.

Podanie o Birucie — Kolumb 1828 N4.

*D. Paszkiewicz* Rozmyślania wieśniaka rolnika 1829 p.3-5.

*Bezimienny (Krzeczkowski)* — Biruta II p.1-3.

*L. A. Jucewicz* Rysy Žmudzi — Muzeum Domove 1839 II p.207-211, 224-230.

(") Rysy Žmudzi 1840 p.46-52.

(") Przysłowia ludu litewskiego 1840 p.14-15.

(") Walenowicz — Linksmine 1841 p.116-121, 193-194.

(") Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach 1841 (rankraštis).

(") Litwa 1846 p.360.

*W. Gadon* Statystyka Xięstwa Žmudzkiego 1839 p.60.

*B. A.* Recenzija Jucevičiaus straipsnio „Linksmineje" — Biblioteka Warszawska 1841 II p.243-244.

*A. Przyjałgowski* Pamiętniki — Pamiętniki Polskie I Paryž 1844 p. 75-77.

*S. Daukantas* Dajnes Žiamajtiu 1846 p.135-137 (N 101).
*E. Gisevius* Eine litauische Ballade — Neue Preussische Provinzial Blaetter III 1847 p.367-371, IV p.173.
*(L. Ivinskis)* Kalendorius ant metu 1851 (1850) p.41-42.
*J. H. F. Nesselmann* Eine litauische Ballade — Neue Preussische Provinzial Blaetter XII 1851 p.421-424.
*F. M. Sobieszczański* Walenowicz Sylwestr — Encyklop. powsz. Orgelbranda XXVI 1867 p.330.
*L. P. (Leon Potocki)* Pamiętniki Pana Kamertona III 1869 p.233 ir 236-241.
(") Litwa i Żmudź — Przegląd Poznański 1863 I p.136-199.
*K. Estreicher* Bibliografia polska V 1880 p.8.
*Veversis (Mečislovas Davainis Silvestraitis)* Apie Dionizą Poszką — Auszra 1884 N1/3 p.17-19 (pakartotas eiliuotas Valiūno laiškas Poškai).
*V-aitis (Edvardas Volteris)* Kas parašė Byrutės dainą — Varpas 1894 N8 p.124.
(") Litauische Schriftsteller d. 19. Jahrh. 4. D. Paszkiewicz — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 3 (Heft 21) 1896 p.309-311.
*A. Juška* Lietuviškos svotbinės dainos 1883 p.252-254 (Byrutė).
B y r u t ė s  d a i n o s 1886 p.4-6 (Byrutė).
*(Juozas Paukštys)* Dajnos lietuwyszkos isz Wysur Surinktos 1887 (1889) p.1-3.
*Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.26.
*Jr. Jonas (Jonas Žilius)* Lietuviški dainiai pradžios XIX šimtmečio 1899 p.39-48 (greta originalinis „Byrutės" tekstas ir Žiliaus „taisytas").
*J. Bieliński* Uniwersytet Wileński I 1899/1900 p.114.
(") Szubrawcy w Wilnie 1910 p.189-192.
Walenowicz Sylwester — Podręczna Encyklopedja Powszechna Wiślickiego VI p.513.
Walenowicz Sylwester — Encyklopedya Kościelna XXX 1910.
*M. Brensztejn* Dwa listy Mikołaja Akielewicza — Kwartalnik Litewski 1911 V p.138.
(") D. Paszkiewicz 1934 p.28, 43, 98.
*J.Totoraitis* Lietuvos atgimimo paveikslai — Vadovas 1912 N46 p. 165-167.
*Mykolas Biržiška* Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p. 343-344, 347-348 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.284-285).
(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1920 p.11, 13, 19, 49, 52-56 (iš 1910-1911 m. Visuomenės. Pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.211-216).
(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.14-16 (du Byrutės teksto variantai).
(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.71-72.
(") Birutos daina — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935 p.1122-1177.

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.41, 54, 89, 100 ([2]1955 p. 48, 66, 115).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 83, 122, 123, 142, 178, 187.

*P. Gaučys* ir *V. Kamantauskas* Chrestomatija prieš „Auszros" gadynės dainių 1924 p.37-44.

*A. Iešmanta* Poška, Stanevičius, Valiūnas, Strazdas ir jų raštai 1930 p.29-30, 62-63.

*Jan Oko* Seminarjum filologiczne Grodka 1933 p.26, 38.

*W. Worotyński* Seminarjum Główne w Wilnie I 1935 p.123, 180, 208, 218-219.

*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.5-6, 27, 28.

*P. Jonikas* Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.53.

*V. Maciūnas* Lietuviškieji dalykai Vilniaus šubravcų satiroje — Mūsų Senovė II 1 1937 p.8.

(") Lituanistinis sąjūdis 1939 p.57, 211.

*L. Janowski* Słownik bio-bibliograficzny 1939 p.477.

*Vaclovas Biržiška* Nežinomo autoriaus satira iš XIX amžiaus pradžios — Mūsų Senovė IV 1 1940 p.113-118.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.107.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.47.

*Pr. Naujokaitis* Lietuvių literatūra 1948 p.41.

*V. Jungfer* Litauen 1948 p.222.

*M. Lukšienė* Silvestras Valiūnas — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.357-363.

*K. Korsakas* XIX a. pirmosios pusės laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

# 144. Ignas Trabša

**Biografija.** Gimė 1790 m. Brėslaujos apskrityje. Simano Trabšos sūnus. Mokėsi Alūkstoje pas jėzuitus ir Vilniaus misijonorių dvasinėje seminarijoje, kurią 1812 m. pabaigė ir 1813 m. buvo įšventintas kunigu. Vėliau save vadino eksjėzuitu. Kurį laiką buvo Vilniaus Universiteto pamokslininkas, paskiau, tuo pačiu laiku, kada ten mokytojavo ir Adomas Mickevičius, buvo Kauno gimnazijos prancūzų kalbos mokytojas. 1822 m. Vilniaus vyskupijos Župrėnų parapijos administratorius. 1825 m. Krėvos altarista, 1827 m. Iškoldės viceklebonas, 1830 m. Butrimonių kapelionas. Aktyviai buvo prisidėjęs prie 1831 m. sukilimo, bet nenukentėjo. 1835 m. Ratnyčios filialistas, 1846-1847 m. Tauragnų vikaras. Būdamas neramaus būdo ir, matyti, linkęs prie alkoholinių gėrimų, nuolatos įsiveldavo į kivirčus su savo klebonais, ir dėl to ilgai nė vienoje parapijoje neišsilaikydavo. 1848-1851 m. Viešintų vikaras, 1851 II 17 buvo iškeltas vikaru į Šakyną, jau nuo 1850 m., kartu su visa Vilniaus vyskupijos vakarine dalimi, perėjęs iš Vilniaus į Žemaičių vyskupiją. 1853 m. Skuodo altarista, nuo 1861 m. Beržoro filialistas. Mirė Beržore 1867 m. balandžio 27 d. (n.s. gegužės 9 d.).

**Raštai.** 1855 IX 13 pristatė vyskupo Valančiaus aprobatai savo lietuviškai parašytą knygutę, kurios jis savo rašte neįvardijo. Jos didumas buvo 46 puslapiai. Nėra žinios, ar ji buvo išspausdinta. Didumu čia galėtų atitikti 1857 m. išspausdinta knygutė Kialetas žodžiu aplink szkapleriu (44p.), bet joje Valančiaus aprobata buvo duota jau 1854 VIII 10, o ir pasaulietinė cenzūra buvo duota 1855 IV 9, taigi anksčiau negu Trabša savo knygutę pristatė aprobatai.

**Dokumentai.** 1855 IX 13 Trabšos raštas vysk. Valančiui, prašant aprobuoti jo parašytą knygutę.

Nespausdintas.

**Literatūra.** Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic 1853 p.127.

*A. Szarłowski* Żywot księdza Trabszy — Księga Pamiątkowa ku uczczeniu Adama Mickiewicza 1898 II p.212-213 (su kunigo Trabšos atvaizdu).

*Vaclovas Biržiška* Nežinomi ar mažai žinomi XIX a. lietuviškieji rašytojai — XXVII Knygos Mėgėjų Metraštis I 1933 p.166.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.468.

*L. Janowski* Słownik bio-bibliograficzny 1939 p.468.

# 145. Motiejus Pranas Martynaitis

**Biografija.** Pavardė buvo sulenkinta į Marcinskį. Gimė apie 1790 m. Lukšių parapijoje. Jo brolis buvo barono Keidelio girininkas. Keidelio lėšomis M. P. Martynaitis išėjo mokslus ir apie 1830 m. pradėjo mokytojauti Užnemunės parapijos mokyklose. 1856 m. gyveno emeritu Kiduliuose. Mirė apie 1857-1859 m.

**Raštai.** 1) Grammatyka polska dla Litwinów uczących się języka polskiego. Ułożona podług ośmiu części mowy polskiej przez M. F. Marcińskiego. (Suvalkai) 1833 m. 8, 94, 3p.

Antras, lenkiškai lietuviškais pasikalbėjimais papildytas leidimas buvo paties M. P. Martynaičio dar 1856 m. paruoštas, bet išleistas jam jau mirus 1861 m. Suvalkuose jo broliavaikio, kun. Antano Marcinskio.

2) Moksłas Lietuwiszko skajtimo ir Katechizmas arba Moksłas Krykszczioniszkas apie Artykułus Wieros Szwentos Katalikiszkos per kuniga *J. Dydynski* paraszytas. (Vilniuje) 1852 m. 101p.

Nors čia autorium padėtas kun. Didinskis (Dėdinas), bet iš tikrųjų visą elementorių su katekizmu parašė M. P. Martynaitis, Didinskiui čia nei žodelio nepridėjus, bet tik davus lėšų knygutei išspausdinti. Didinskio pavardė čia atsirado be jo sutikimo ir žinios, kada jis, davęs bene savo kamendoriui ją nurašyti ir išsiųsti į spaustuvę, neįspėjo, kieno tai darbas, ir nurašinėtojas, be blogos valios, padėjo autorium Didinskį. Knygą išspausdinus, pats Didinskis visuose į jo rankas patekusiuose egzemplioriuose savo pavardę ištrindavo. 1856 m. Martynaitis buvo paruošęs antrą šio elementoriaus leidimą, kurį norėjo išleisti pas Zavadzkį Vilniuje ir iš dėkingumo kun. Didinskiui už suteikimą elementoriui spausdinti lėšų antroje dalyje (Katekizme) pats buvo padėjęs Didinskio pavardę. Tačiau šis antrasis leidimas išspausdintas nebuvo.

3) Nauka polskiego czytania, 1856.

1856 m. Martynaičio spaudai paruoštas lenkiškas elementorius, kuriam išspausdinti jis jau buvo gavęs Varšuvos cenzūros leidimą ir kurį siūlė Zavadzkiui išleisti. Bet vis dėlto atrodo, kad šis elementorius išspausdintas nebuvo, nors panašaus vardo elementorių (Zupełnie nowa nauka) pasirodė 1845, 1853, 1862 m.

4) (Nauka obyczajowa po litewsku) 1856.

1856 VIII 6/18 Martynaitis siūlė spaustuvininkui Zavadzkiui išleisti tokią jo parašytą knygutę, tiktai savo laiške nepateikė jos lietuviško vardo.

Išspausdinta nebuvo.

5) (Początki arytmetyki po litewsku) 1856.

Tame pačiame laiške Zavadzkiui Martynaitis mini ir šį pradinės aritmetikos vadovėlį, bet irgi nepateikia jo lietuviško vardo. Išspausdintas nebuvo.

**Dokumentai.** 1) 1856 VI 6 Vilniaus knygininkui ir spaustuvininkui Adomui Zavadzkiui rašytas M. P. Martynaičio laiškas, kuriame jis siūlo išleisti antrąjį jo gramatikos leidimą.

Nespausdintas.

2) 1856 VIII 6/18 tam pačiam Zavadzkiui rašytas Martynaičio laiškas, kuriame surašo savo spaudai paruoštas knygas.

Nespausdintas.

**Literatūra.** *K. Grinius* Keletas dokumentų iš Seinų vyskupystės istorijos — Lietuvių Tauta I 3 1909 p.381.

*R-čių Jonas (J. Reitelaitis)* Elementoriai 19 šimtmetyje — Vadovas 1914 N76 p.222-223.

*Mykolas Biržiška* Mūsų raštų istorija 1925 p.104.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.210.

*J. Totoraitis* Lietuvos atgimimas 1922 p.108-109.

*E. Fraenkel* Syntax d. litauischen Postpositionen 1929 p.42, 66, 127, 183, 195, 252, 258.

*P. Jonikas* Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja — Archivum Philologicum VI 1937 p.46 (neteisingai M. P. Martynaitį pavertė kunigu).

*Vaclovas Biržiška* Didinskis Juozas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.641; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.503.

(") Elementoriai — Lietuviškoji Enciklopedija VII 1938 p.737.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.45, 110, 125.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1939 p.14, 101, 131, 136, 173, 174, 176.

*A. Mž. (Mažiulis)* Martynaitis 4. (Marcinskas) Motiejus Pranas — Lietuvių Enciklopedija VII 1957 p.417.

# 146. Juozas Kerbedis

**Biografija.** Gimęs apie 1790 m. Kunigas Lietuvoje. Mirė po 1826 m.

**Raštai.** Medytacios, 1826 m. 280p.

VDU bibliotekos rankraštis, kuriame yra padėtas 1826 XII 21 lenkiškas kun. Juozo Kerbedžio pažymėjimas, kad tos meditacijos buvusios skaitomos keturiuose jubiliejuose. Tik iš to pažymėjimo nėra aišku, ar tai paties Kerbedžio darbas, ar jis tik buvo pasinaudojęs svetimu rankraščiu.

**Literatūra.** *Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.48.

# 147. Ansgaras Rožėnas

**Biografija.** Šiuo tarpu težinome, kad gimė apie 1790 m. Daumėnuose, Pabiržės vls., ir mirė po 1838 m.

**Raštai.** (1838 m. surašytas trijų lietuviškų eilėraščių rinkinėlis).

VDU bibliotekos rankraštyje yra surašyti šie Rožėno eilėraščiai: Dayna ape nekałtu meyly; Ey Doriutia-Doriutele; Doriutitia szirdis mana. Visus tris eilėraščius pakartojo *Vaižgantas (J. Tumas)* savo Raštuose XI p. 94-98.

**Literatūra.** *Vaižgantas (Juozas Tumas)* Ansgaras Rožėnas — Raštai XI 1929 p.94-98.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.49.

*V. Mykolaitis* Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.31.

Rožėnas Ansgaras — Lietuvių Enciklopedija XXVI 1962 p.34.

## 148. Antanas Janikavičius

**Biografija.** Tikroji jo pavardė, greičiausia, buvo Jonikas. Gimė apie 1791 m. Telšių aps. Baigė Varnių dvasinę seminariją ir 1820 m. buvo įšventintas kunigu. 1820-1822 m. buvo vikaru Tirkšliuose, 1823-1827 m. Girdiškėje, 1828-1832 m. Kuliuose, 1833-1834 m. Budriuose, 1835-1844 m. altarista Kartenoje. Jo giminaičiui J. K. Gintilai pradėjus valdyti Žemaičių vyskupiją, pagaliau po 25 metų, 1845 m., buvo paskirtas Platelių klebonu, tačiau pasirodė taip toms pareigoms netinkamas, kad jau 1846 m. buvo nukeltas į Tirkšlius altarista, o 1850 m. pripažintas invalidu. Mirė Tirkšliuose 1854 (pasak kitų — 1850 m.) gruodžio mėnesį.

**Raštai.** 1) Moksłas krykszcioniszkas dydesis diel iszsimokima jaunumenej Rima-Katalikiszko Bažniczio esantej. Ant prisakimą wiresnibes Lenkiszkaj paraszitas yr Wilnuje 1834 drukawotas o dabar ant žemajtyszkos kałbos par Kunega *Antona Janikawicze* Klebona Płateliu Iszgulditas. (Vilniuje) 1845 m. 335p.

Jau 1838 m. rankraštis buvo baigtas ir dar vysk. Simanas Giedraitis buvo pavedęs J. A. Pabrėžai jį peržiūrėti. Pabrėža buvo pagyręs jo kalbą, tačiau kažkodėl jis nebuvo tuojau išspausdintas. Vėliau, M. Valančiaus pasakojimu, J. K. Gintila buvo pavedęs rankraštį peržiūrėti Varnių seminarijos profesoriui, irgi savo giminaičiui, kun. Ignui Kulvinskiui. Šis, radęs vertimą visiškai netinkamą, pavedė vertimą taisyti, o faktiškai iš naujo išversti, seminarijos klierikams Juozui Rimkevičiui ir Eligijui Montvilai. Jiems beveik iš naujo visą darbą atlikus, Gintila savo lėšomis išspausdino šio Mokslo 1.500 egzempliorių.

2) (Geografija, išversta žematiškai) 1838.

1838 m. Pabrėža rašė Gintilai, kad Janikavičius pasiuntęs į Petrapilį geografijos vertimą, labai netobulai atliktą.

**Dokumentai.** 1838 X 9 J. A. Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 4 1939 p.662.

**Literatūra.** *M. Valančius* Kronika — Žinyčia 1901 N3 p.96 ir Pastabos pačiam sau 1929 p.131.

*P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.41, 52, 131, 135, 136, 137, 139, 171, 180.

*K. Sendzikas* J. A. Pabrėžos laiškai J. K. Gintilai — Mūsų Senovė II 4 1939 p.662.

*Vaclovas Biržiška* Janikavičius Antanas — Lietuviškoji Enciklopedija X 1942 p.390-391; Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.278.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.49.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.109.

# 149. Karolis Augustas Jordanas

**Biografija.** Senelis Karolis Pridrikis Jordanas. Tėvas Pridrikis Vilhelmas gimė 1766 XII 2, nuo 1803 m. buvo Narkyčių klebonas ir mirė Narkyčiuose 1845 IV 18. Motina Jono Andriaus Volfgango Makarijaus Cipelio (Zippelio, gimusio 1740 III 8 ir mirusio 1790 VI 8) duktė Beata Gotilda gimė 1773 XI 3 ir mirė 1819 XII 12. Tėvo brolis Jonas Gotfridas Jordanas — Karolio Augusto brolis teisininkas Karolis Vilhelmas Gustavas gimė 1802 II 23, 1819 XI 9 įsmiatrikuliavo Karaliaučiaus universitete ir mirė 1862 I 17.

Karolis Augustas gimė Narkyčiuose 1793 V 29 (Thimm rodo jį gimus 1792 V 29). 1811 III 28 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete, kur, be kitų dalykų, 1811-1812 m. klausė ir žinomo istoriko prof. Delbruecko paskaitų. 1813 m. buvo mokslą nutraukęs ir stojęs į kariuomenę. 1813-1814 m. dalyvavo Prūsijos karuose. Karui pasibaigus, grįžo į universitetą mokslo baigti.

1815 m. buvo paskirtas konrektorium į Įsrutį, paskiau ten pat mokyklos rektorium. Gyvendamas Įsrutyje, 1818 m. vedė Karolio Jono Pridrikio ir Beatos Augustos Enrietos Wocke'aitės Goetschų dukterį Eleonorą Goetschaitę, gimusią 1801 XI 11 ir mirusią 1857 X 12.

1825 VII 8 buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas Gumbinės senamiesčio parapijos antruoju kunigu. 1832 m. buvo perkeltas vokiečių kunigu į Ragainę, kur nuo 1851 m. buvo ir superintendentas. 1850 m. iš Tilžės rinkiminės apygardos buvo išrinktas Erfurto parlamento nariu. Mirė Ragainėje 1871 VIII 9. 1846 m. jis buvo Ragainėje sušaukęs pasitarimą vokiškai lietuviško žodyno leidimo reikalu. Jame dalyvavo Kuršaitis, Ostermejeris iš Bilviečių ir Malkučas iš Ragainės.

Gimęs 1819 II 8 ir miręs 1904 V 25 jo sūnus Vilhelmas buvo žymus vokiečių politikas, paskiau dar poetas ir dramininkas, be kitų raštų, 1844 m. išleidęs „Littauische Volkslieder und Sagen". Kiti Karolio Augusto vaikai: 1821 IV 6 gimusi ir 1857 X 18 mirusi Enrieta Augusta; 1825 IX 15 gimusi ir 1911 V 3 mirusi Joana Amelija Luizė, 1856 VII 5 ištekėjusi už Teodoro Roberto Hugono Tortilovijaus; 1826 II 16 gimusi

ir 1911 V 24 mirusi Julija Eleonora Jadvyga, 1849 XII 23 ištekėjusi už Hermano Liudviko Emanuelio Cynthijaus; 1828 II 4 gimęs ir 1897 XI 12 miręs advokatas Enrikas Gustavas Adolfas; 1830 II 16 gimęs ir 1915 III 4 miręs Gotlybas Augustas Teodoras; 1836 VII 4 gimusi ir 1917 VIII 26 mirusi Emilija Paulina Berta, 1859 m. ištekėjusi už Gotlybo Otono Steinbergo; 1839 II 19 gimęs ir 1916 V 29 miręs Hallės kunigas Hermanas Otonas Siegbertas; 1846 V 26 gimęs vokiečių poetas ir rašytojas Edvardas Wolfgangas. Vienas vaikas mirė kūdikiu.

**Raštai.** 1) Laume — Neue Preussische Provinzial Blaetter II 1846 p.380.

2) Ueber littauische Woerterbuecher — Neue Preussische Provinzial Blaetter II 1846 p.146-148.

2a) Der Wehrwolff (Wiltakkis) — Neue Preuss. Prov. Blaetter II 1846 p.379-380.

3) Zur Geschichte des ehemaligen ostpreussischen Kavalerie-Regiments in den Feldzuegen von 1813 und 1814. 1846 m. IV, 288p.

Žymią tos knygos dalį Prūsijos karo cenzūra buvo išbraukusi, bet po dvejų metų Jordanas tą išbrauktąją dalį be savo vardo išspausdino Leipzige.

3a) Der letzte Baer in Preussisch-Littauen — Neue Preuss. Prov. Blaetter II 1846 p.188-189.

4) Einige Worte in Beziehung auf die Schlacht bei Gross-Jaegersdorf im Jahre 1757 — Neue Preussische Provinzial Blaetter III 1847 p. 417-418.

5) Alte Sitte bei der Aufschichtung eines Grenzhuegels in Littauen — Neue Preussische Provinzial Blaetter IV 1847 p.156.

6) Ueber die Kamswikusberg bei Insterburg — Neue Preussische Provinzial Blaetter IV 1847 p.448.

7) Preussischer Volkskalender — Neue Preussische Provinzial Blaetter VI 1848 p.208.

8) (*Theodor Lepner* Der preussische Littauer. Tilžėje 1848).

Jordanas paruošė spaudai ir išleido, pridėjęs pasirašytą — Ragnit, in Oktober 1848 — prakalbą. Šią prakalbą pakartojo Neue Preussische Provinzial Blaetter 1849 p.94-96.

9) Zur Grammatik der littauischen Sprache — Neue Preussische Provinzial Blaetter VII 1849 p.463-464.

Apie 1653 m. Dan. Kleino gramatiką.

10) Der Georgentad in Littauen (Jurgines) — Neue Preussische Provinzial Blaetter VII 1849 p.335-336.

11) Zur Kunde der littauischen Sprache — Neue Preussische Provinzial Blaetter VIII 1849 p.73-75.

Įdėjo Verzeichniss von Buechern in Žemaitischer Mundart.

12) Beitrag zur littauischen Hochzeitsgebraeuche — Neue Preussische Provinzial Blaetter IX 1850 p.225.

12a) Geeltan-Giltinė — Preuss. Prov. Blaetter VIII 1849 p.471-472.

12b) Ueber Nesselmann's Woerterbuch der littauischen Sparche — Neue Preuss. Prov. Blaetter XII 1851 p.253-256.

13) (1851 m. išleistajam G. H. F. Nesselmanno lietuviškam žodynui J. rinko kalbinę medžiagą).

14) Einige Worte ueber die littauische Sprache und Professor Schleicher — Neue Preussische Provinzial Blaetter, Andere Folge IV 1853 p.432-437.

Lietuvių kalbos gramatikos paruošimo reikalu.

15) Ein Wort zur Erinnerung an den frueheren Rath und Professor Ferdinand Delbrueck — Neue Preussische Provinzial Blaetter VIII 1855 p.180-182.

16) (K. Neiso 1856 m. „Ewangeliszkoms Miszknygoms" lietuviškai išversta keletas „Miszių").

17) Wakta prie Rynupės. (Tilžėje) 1870 m. 2p.

Atskiru lapeliu išleistas lietuviškas vertimas Die Wacht am Rhein .

18) F. Schiller Dauboj tarp kerdziu wargdienuju — Altpr. Monatsschrift 1877 p.673-674.

Schillerio Das Maedchen aus dem Fremde lietuviškas vertimas, Jordano atliktas ir iš išlikusio rankraščio *G. H. F. Nesselmanno* paskelbtas.

19) (Jau 1846 jis buvo paruošęs dalį vokiškai lietuviško žodyno raidei W).

**Literatūra.** *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.73, 152.

*Kertheny* Volksliederquellen in der deutschen Literatur 1851.

*G. H. F. Nesselmann* Ein Gedicht von Schiller in litauischer Uebersetzung — Alpr. Monatsschrift XIV 1877 p.673-674.

*Thimm* Aus Tilsits Vergangenheit V 1892 p.34-35.

*G. Sommerfeldt* Zur Allensteiner Stadtchronik der Jahre 1802 bis 1827 Altpr. Monatsschrift XXXVIII 1901 p.448.

*G. Machholz* Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXXVII 1909 p.238.

*G. Erler* Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.701, 728.

*A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių raštija 1913 p.78.

*Lehnert* Jordan Wilhelm — Altpreussische Biographie I 1941 p.310.

*B. Koerner-E. Grigoleit* Deutsches Geschlechterbuch Band 117. Ostpreussisches Geschlechterbuch Band III 1943 p.261-323.

*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.49.

*Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.155.

# 150. Jeronimas Stanevičius

**Biografija.** Gimė 1793 m. Raseinių aps. Baigęs Kražių gimnaziją, stojo į Vilniaus Universiteto fizinį matematikos fakultetą. 1814 m. stojo į karmelitų ordiną. Baigęs universitetą filosofijos magistro laipsniu, vėliau įsigijo dar ir teologijos daktaro laipsnį. Nuo 1819 m. dėstė matematiką ir fiziką Kolainių karmelitų mokykloje. 1823-1824 m. ir vėliau buvo Kolainių mokyklos prefektas. 1822 m. jis yra karmelitų provinciolo Bucevičiaus antrasis definitorius, o nuo 1828 m. ligi 1843 m. Lietuvos karmelitų provinciolas. Paskiau gyveno karmelitų vienuolyne Vilniuje (1853 m.). Mirė po 1854 m.

**Raštai.** (Aritmetikos vadovėlis žemaičių kalba) 1830 m.

1830 m. Vilniaus mokyklų direktorius Kajetonas Krasovskis pasiuntė Kražių gimnazijos matematikos mokytojui Antanui Dombrovskiui (Dąbrowskiui) įvertinti kun. Stanevičiaus (vardas nenurodytas) žemaitiškai parašytą aritmetikos vadovėlį. Dombrovskis, iškėlęs keletą didaktinio pobūdžio priekaištų, iš principo pasisakė prieš tokio vadovėlio spausdinimą lietuvių kalba, nes, esą, lietuvių kalbos įvedimas į mokyklinius vadovėlius esąs priešingas valstiečių gerovei ir norui, ir dėl to kun. Stanevičiaus vadovėlio spausdinimas būsiąs nenaudingas, nes lietuviams esą reikalingi tiktai lenkiškai parašyti vadovėliai. Po tokio „autoritetingo" atsiliepimo vadovėlis išspausdintas nebuvo. Kai dėl autoriaus, kurio vardas Krasovskio laiške nebuvo nurodytas, tai čia labiausiai atitinka kun. Jeronimas Stanevičius, matematikos mokytojas. Tačiau tuo laiku gyveno dar keli kunigai Stanevičiai: taip pat, kaip ir Jeronimas, karmelitas Hilarijonas Stanevičius (gimęs apie 1793 m. ir miręs 1854 XII 27); Jonas Stanevičius, nuo 1829 m. buvęs Vilniaus diecezinės seminarijos prefektas, nuo 1833 m. Vilniaus kapitulos kanauninkas, miręs 1844 VII 15, kurį kiti vėliau painiojo su Simanu Stanevičium; pagaliau dar Pašiaušės filialistas kun. Tadas Stanevičius.

**Dokumentai.** 1830 VIII 7 Adomo Dombrovskio raportas Kajetonui Krasovskiui su neigiamu Stanevičiaus vadovėlio įvertinimu.

Nespausdintas. Buvo Vilniaus mokyklų apygardos archyve 103/1830 (dokumentas N48).

**Literatūra.** Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic 1853 p.49.

*J. Kurczewski* Kościół Zamkowy III 1916 p.458-459, 487-488 (apie Joną Stanevičių).
*Wołyniak (M. Giżycki)* Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi 1918 I p.52, 56, 64, 65, 129, 273, 486; II p.73 (apie Jeronimą ir Hilarijoną Stanevičius).
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.50.
(") Iš lietuvių spaudos praeities (Pirmasis lietuviškas aritmetikos vadovėlis ir jo likimas) — Žingsniai 1947 N11 p.13-15.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.19, 55.

# 151. Jurgis Tolovinskis

**Biografija.** K. Estreicheris ir kiti, jį kartoję, Tolovinskio pavardę buvo iškreipę į Polovinskį. Tolovinskis gimė apie 1795 m. Užnemunėje. Mokėsi Marijampolėje pas marijonus. 1815 m. Vilniuje stojo į misijonorių ordiną, kurio vienuolynuose išėjo aukštesnes teologijos studijas Vyriausioj Vilniaus dvasinėj seminarijoj ar Vilniaus Universitete gavo teologijos magistro laipsnį. Apie 1818 m. buvo įšventintas kunigu. 1818-1819 m. buvo misijonorių vedamos Varnių dvasinės seminarijos profesorium. Iš Varnių buvo iškeltas į Kraslavo misijonorių dvasinę seminariją, kur buvo profesorius ir seminarijos regensas. Bene nuo 1824 m. vėl yra Varniuose pastoralinės ir moralinės teologijos ir iškalbingumo profesorius (tikrai ten buvo 1825-1826, 1828 m.). Po 1830 m. iš Varnių buvo perkeltas į Vilniaus misijonorių dvasinę seminariją. Vilniuje buvo dar ir misijonorių namo konsultorius ir asistentas. Buvo išrinktas misijonorių vizitatorium, tačiau nuo tų pareigų atsisakė. 1842 m. rusams panaikinus Lietuvoje misijonorių ordiną, liko Vilniuje prie Išganytojo Kalno parapijos ir paskiau buvo ligi 1860 m. Vilniaus moterų vienuolyno nuodėmklausis. Nuo 1861 m. laikomas invalidu. Mirė Vilniuje 1869 m.

**Raštai.** (Lietuviškas katekizmas) 1824 m.

Žinią apie tą katekizmą pateikia tik jo Varnių dvasinės seminarijos (1825-1826) mokinys kun. Tomas Dobševičius, kuris jį paminėjo savo straipsnyje, išspausdintame 1857 m., t. y. tuo laiku, kada Tolovinskis dar buvo gyvas. Kadangi nėra žinomas joks spaudinys, tą katekizmą atitinkąs, tai, greičiausia, jis, kaip ir daugelis kitų lietuviškų raštų, 1823-1824 m. laiko tarpe parašytų, liko rankraščiu.

**Literatūra.** *J. E. (Ejtwid)-(Tomas Dobševičius)* Nekrolog ks. Kamieńskiego — Pamiętnik Religijno-Moralny XXXIII 1857 p.666 (vienintelė autentinė žinia apie Tolovinskio katekizmą; ja rėmėsi ir K. Estreicheris, tik šis iškreipė Tolovinskio pavardę į Polovinskį).

(") Wspomnienia z czasów, które przeżyłem 1883 p.81-82 (vadina jį Jerzy Tołłowiński).

*Wołyniak (M. Giżycki)* O missyonarzach w Wilnie — Przewodnik Naukowy i Literacki 1900 I p.1131.

(") Xi. Missyonarze w Iłłukszcie 1909 p.10.
*K. Estreicher* Bibliografia polska VII (papildymai) 1882 p.42 (Połowiński).
*Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.50-51.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.111.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.106.

## TRUPUTIS PAPILDYMŲ

Čia pateikiami kai kurie duomenys, nepatekę į savo vietą, tekstui jau esant sulaužytam puslapiais ar net ir atmuštam.

107 psl. (**Gotfridas Ostermejeris** — Literatūra:) V. Vanagas, Gotfridas Ostermejeris — pirmasis lietuvių literatūros istorikas — Literatūra ir Kalba V 1961 p.395-432.

250 psl. (**Dionizas Poška** — Literatūra:) K. K(orsakas), S. Lindės žodynas ir D. Poška — Literatūra ir Kalba V 1961 p.620-621.

267 psl. (**Antanas Strazdas** — Dokumentai, Literatūra:) J. Gutauskienė, Nauji dokumentai apie liaudies poetą A. Strazdą — Literatūra ir Menas 1951 N38 (aprašomi Vilniaus Universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje rasti dokumentai); K. Korsakas, Nauji dokumentai apie A. Strazdą — Literatūra ir Menas 1953 N17; K. Korsakas, Nauji duomenys apie Strazdą — Tiesa 1953 N96; Dokumentai apie A. Strazdą — Švyturys 1953 N8; V. Vanagas, Nauja archyvinė medžiaga apie A. Strazdą (1824-1828 m. bylos su cenzūra dokumentai) — Literatūra ir Kalba V 1961 p. 435-464 (skelbiami septyni tos bylos dokumentai bei trys A. Strazdo ištrėmimo į Pažaislio vienuolyną dokumentai).

342 psl. (**Liudas Rėza** — Literatūra:) A. Jovaišas, Liudviko Rėzos „Dainų" ketvirtasis leidimas (recenzija) — Literatūra ir Kalba V 1961 p.509-526.

**Ž.**

## PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

Čia duodamas sąrašas asmenų, minimų šios veikalo dalies biografijų skyriuose, neįtraukiant "Raštų", "Dokumentų" ir "Literatūros" skyriuose rodomų asmenų ir atitinkamų puslapių. Paaiškintinos šios rodyklių santrumpos: * — gimęs, gimusi; † — miręs, mirusi; adv. — advokatas; evang. — evangelikas; gen. — generolas; gyd. — gydytojas; jėz. — jėzuitas; jr. — junior, jaunesnysis; kleb. — klebonas; kun. — kunigas; mokyt. — mokytojas; plk. — pulkininkas; prel. — prelatas (pralotas); prof. — profesorius; red. — redaktorius; sen. — senior, senesnysis; vysk. — vyskupas; ž. — žiūrėk.

### A

B

## C, Cz, Č

# D

E

## F



## G

## H

## I



## J

## K

## L



## M

## N

O

## P

## S, Sch, Sz

## Š

# T

## Z



## Ž



*mbž.*

## SVARBESNIŲJŲ PASTEBĖTŲ SPAUDOS RIKTŲ ATITAISYMAS

| *Išspausdinta* | *Turi būti* |
|---|---|
| 29 psl. 4 eil. iš apač. Karoliaus | Karolio |
| 35 psl. 6 eil. iš virš. Motvijutę | Movijūtę |
| 35 psl. 5-6 eil. iš virš. Motvijaus | Movijaus |
| 64 psl. 7 eil. iš viršaus įsiamtrikuliavo | įsimatrikuliavo |
| 64 psl. 3 eil. iš apač. evengelijų | evangelijų |
| 115 psl. 13 eil. iš apač. Povilas | Paulus |
| 144 psl. 3 eil. iš viršaus Vabeikaitės | Valbeikaitės |
| 152 psl. 20, 21 eil. iš virš. Stravnitelnye | Sravnitelnye |
| 175 psl. 65. Larynas | Laurynas |
| 188 psl. 13, 14, 15 eil. iš virš.: buvusį savo tėvo adjunktu Narkyčiuose, o šiam 1803 m. mirus, ten pat 1766 VI 2 Narkyčiuose gimusį Pridrikį Vilhelmą, 1783 X įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete (Norkitten Borussus), nuo 1797 VI 30 klebonu, | 1766 VI 2 Narkyčiuose gimusį Pridrikį Vilhelmą, 1783 X įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete (Norkitten Borussus), nuo 1787 VI 30 buvusį savo tėvo adjunktu Narkyčiuose, o šiam 1803 m. mirus, ten pat klebonu, |
| 188 psl .16 eil. iš virš. 1745 IV 18 | 1845 IV 18 |
| 199 psl. 6 eil. iš virš. paskaios | paskaitos |
| 207 psl. 3 eil. iš viršaus Jonos | Jono |
| 209 psl. 5 eil. iš virš. įitikti | įtikti |
| 210 psl. 2 pstr. 4 eil. iš virš. prieštai | prieš tai |
| 210 psl. 2 pastr. 5 eil. iš apač. Testaemnto | Testamento |
| 223 psl. 2 eil. iš apač. Mitteiulngen | Mitteilungen |
| 239 psl. 22 eil. iš apač. moirus | mirus |
| 264 psl. 13 eil. iš apač. Juozas (o pavardė?) | Juozas Ruseckas |
| 287 psl. 3 eil. iš apač. Mickeviačiaus | Mickevičiaus |
| 328 psl. 14 eil. iš virš. Jurgis | Jonas |
| 343 psl. 12 eil. iš virš. metereologijos | meteorologijos |
| 354 psl. 13 eil. iš apač.: antraštiniame lape Rupeika tiesiogiai vertėju nenurodomas, nes tesa- | per klaidą patekusi eilutė visa išbrauktina |
| 357 psl. 11 eil. iš apač. Vilinaus | Vilniaus |
| 365 psl. 15 eil. iš virš. pabrolis | įbrolis |
| 366 psl. 5 eil. iš apač. pabrolis | įbrolis |
| 383 psl. 2 eil. iš virš. niestosiwna | niestosowna |
| 406 psl. 1 eil. iš apač. Encikloepdija | Enciklopedija |
| 428 psl. 1 eil. iš virš. praždioje | pradžioje |
| 429 psl. 3 pastr. 1 eil. iš virš. likviadvus | likvidavus |

## TURINYS

(a. prieš datą reiškia „apie")

**Šio „Aleksandryno" tomo išleidimą parėmė 1000.00 dol. auka Ohio Lietuvių Gydytojų Draugija.**